

F. M. Dostoievski

Crimă și pedeapsă

PARTEA ÎNTÂI

~ I ~

La începutul lui iulie, într-o seară înăbușitor de caldă, un tânăr ieși din odăița lui subînchiriată de pe străduța S. Și, ajuns în stradă, se îndreptă încet, parcă nehotărât, spre podul K.

Izbutise să se strecoare fără a se întâlni cu gazda pe scară. Odăița lui se afla la mansarda unei case înalte, cu patru caturi, și aducea mai degrabă cu un dulap decât cu o cameră. Gazda de la care închiriasse odăița asta, cu tot cu masă și curățenie, locuia într-un apartament separat, aflat cu câteva trepte mai jos, și de câte ori ieșea, n-avea cum să nu treacă pe lângă bucătăria ei, a cărei ușă dinspre scară era aproape întotdeauna deschisă larg. De fiecare dată, trecând pe lângă ea, tânărul se simțea cuprins de o lașitate nefirească, de care se rușina și care îl făcea să se crispeze. Era dator vândut gazdei și se temea să dea ochii cu ea.

Nu că ar fi fost laș sau timid, chiar dimpotrivă, dar de la o vreme se afla într-o stare de iritare și de încordare vecină cu ipohondria. Atât de mult se închisese în el și se izolase de toată lumea, încât îi era frică de orice întâlnire, nu numai de cea cu gazda. Sărăcia îl strivise. Însă în ultima vreme, nici măcar asta nu-l mai apăsa. Încetase cu totul să-și vadă de preocupările sale și nu mai voia să studieze. De fapt, nu se temea de gazdă, orice-ar fi avut de gând cu el. Dar decât să se oprească pe scară, să-i asculte toate neroziile despre nimicurile de zi cu zi, de care nu-i păsa nici cât negru sub unghie, toate săcăielile cu plata chiriei, amenințările, văicărelile și să trebuiască să umble cu fofârlica, să se scuze, să mintă – nu, mai bine să se furișeze ca un cotoi pe scară și să o zbughească nevăzut de nimeni.

De altminteri, de astă dată, ajungând în stradă, se miră chiar el de frica lui de a-și întâlni creditoarea.

„Când te gândești la ce treabă vreau să mă înham, și mă tem de asemenea fleacuri! își spuse el, zâmbind ciudat. Hm... da... totu-i în mâinile omului și el lasă totul să-i treacă pe sub nas numai fiindcă e laș... asta-i deja o axiomă... Chiar, de ce s-or teme oamenii cel mai tare? Să facă un nou pas, să spună ceva de la ei, de asta se tem cel mai tare. Dar văd că încep să bat câmpii.

De asta nici nu fac nimic, fiindcă bat câmpii. Mă rog, s-ar putea să fie tocmai pe dos: bat câmpii fiindcă nu fac nimic. În luna din urmă m-am obișnuit să bat câmpii întruna, zăcând cu zilele în ungherul meu și gândindu-mă la... cai verzi pe pereți. Și de ce mă duc acolo? Sunt eu în stare de asta? Să fie asta ceva serios? Nu-i serios deloc. Fantazez și eu ca să mă amuz; nu-i decât o joacă! Halal joacă, n-am ce zice!”

Pe stradă era cumplit de cald, zăpușeală chiar, înghesuială, peste tot numai var, schele, cărămizi, praf și duhoarea aceea specifică verii, atât de bine cunoscută de orice petersburghez căruia nu-i dă mâna să închirieze o vilă; dintr-odată, toate astea îl călcară pe nervii și așa zdruncinați. Duhoarea de nesuportat a cârciumilor, foarte numeroase în acea parte a orașului, și bețivii de care te împiedicai la tot pasul, cu toate că era o zi de lucru, întregau coloritul trist și respingător al tabloului. Pe chipul cu trăsături fine al tânărului se citi pentru o clipă cel mai profund dezgust. Era foarte frumos: destul de înalt de statură, zvelt și bine făcut, avea ochi minunați, aproape negri, și un păr blond închis. Nu se depărtase prea mult, că păru dintr-odată să cadă într-o îngândurare adâncă, sau mai degrabă într-un soi de toropeală; înainta fără să mai vadă nimic în jur, de altfel, nu simțea deloc dorința de-a vedea. Din când în când mormăia doar ceva pentru sine, căci, după cum recunoștea singur, căpătase obiceiul de-a monologa. În clipa aceea deveni conștient că gândurile i se cam învălmășeau și că era foarte slăbit: de două zile nu mâncase aproape nimic.

Era atât de ponosit, încât oricare alt om, chiar unul deprins să umble îmbrăcat ca vai de lume, s-ar fi rușinat să iasă ziua pe stradă în asemenea zdrențe. De altminteri, în cartierul acela ar fi fost greu să stârnești vreo mirare, orice fel de straie ai fi avut pe tine. Vecinătatea pieței Sennaia, puzderia de localuri cu faimă proastă și, mai cu seamă, mulțimea de muncitori și meseriași care se îmbulzea pe străzile și ulicioarele acestui cartier din centrul Petersburgului, toate la un loc împeștrău uneori decorul cu asemenea specimene, încât vederea unui ins ca el nu mai putea mira pe nimeni. Iar tânărul adunase în suflet atâta dispreț și atâta ură, încât, în ciuda firii sale delicate, foarte naivă uneori, nu se simțea câtuși de puțin rușinat de zdrențele sale. Nu însă și când dădea nas în nas cu tot felul de cunoscuți ori foști colegi, cu care în general nu-i plăcea să se întâlnească... Cu toate astea, când un bețiv cărat, nu se știe de ce și unde, într-o ditamai harabaua la care era înhămat un cal zdravăn de povară, îi strigă trecând pe lângă el: „Hei, tu, pălărier neamț!” și începu să zbiere arătându-l cu degetul, tânărul se opri brusc și, cu un gest încordat, duse mâna la pălărie. Era un țilindru înalt de la Zimmerman, dar jerpelit, decolorat, găurit și pătat tot, fără boruri și strâmbat rău într-o parte. Dar nu de rușine se simți cuprins, ci de un cu totul alt sentiment, care aducea grozav cu spaima.

„Păi, da, bâigui tulburat, chiar mă gândeam! Ceva mai prost nici că se putea! Uite, o prostie ca asta, un fleac dintre cele mai banale, e în stare să compromită orice plan! Da, pălăria asta sare în ochi... E ridicolă, tocmai de aia

și sare în ochi... La zdrențele mele mi-ar trebui mai curând o șapcă, una veche și pleoștită, nicidecum monstruoșitatea asta. Nimeni nu poartă așa ceva, oamenii te văd de la o poștă, le rămâi în minte... e important, fiindcă pe urmă își amintesc, și poate fi o dovadă. Trebuie să treci cât mai neobservat... Nimicurile sunt importante! ... Uite, un nimic ca ăsta și s-a zis, cu totul și pentru totdeauna..."

Nu avea mult de mers. Știa până și câți pași sunt din poarta casei lui: exact șapte sute treizeci. Îi număraseră la un moment dat, când abia începuse să se lase în voia visurilor. La vremea aceea nu credea încă în visurile astea, cu a căror îndrăzneală oribilă și totodată ispititoare nu făcea decât să se ațâțe singur. Dar acum, când trecuse deja o lună, începuse să vadă lucrurile altfel și, cu toate că își condamnă fără încetare neputința și nehotărârea în monologurile sale, se obișnuise, fără să vrea, să privească visul „infam” ca pe o faptă realizabilă, deși nu avea încă încredere în sine. Iar acum se ducea chiar să facă o probă a ceea ce își pusese în gând și emoția îi creștea cu fiecare pas.

Cu trupul scuturat de un tremur nervos și cu inima strânsă, se apropie de casa imensă care dădea cu o latură spre canal și cu alta spre strada X. Casa asta avea numai apartamente mici și era locuită de meseriași de tot soiul – croitori, dulgheri, bucătăreșe, nemți de tot felul, domnișoare care trăiau pe propriile speze, funcționari mărunți și așa mai departe. Era o forfotă continuă de oameni care intrau și ieșeau pe cele două porți și prin cele două curți ale imobilului. Casa avea vreo trei sau patru portari. Foarte mulțumit că nu-i ieșise niciunul dintre ei în cale, tânărul se strecură neobservat pe ușa din dreapta și apoi pe scară. Era o scară „de serviciu”, îngustă și întunecoasă, dar el o știa deja bine, o cercetase în amănunt, și îi convenea că era așa: în întunericul acela n-aveai de ce să te temi nici de cele mai curioase priviri. „Dacă acum mi-e așa de frică, oare cum o să fie dacă o să trec vreodată cu adevărat la faptă?”, îi trecu fără voie prin minte în timp ce urca spre catul al patrulea. Aici îi tăiară drumul niște hamali, foști soldați, care scoteau afară mobila dintr-un apartament. Știa deja că acolo locuia un funcționar neamț cu familia. „Poate s-o muta neamțul, iar atunci la patru, pe scara și palierul ăsta, n-o să rămână ocupat decât apartamentul bătrânei. Asta e bine... oricum...” Clopoțelul scoase un clinchet slab, de parc-ar fi fost din tablă, nu din aramă. Aproape toate apartamentele mici din astfel de imobile au sonerii din astea. Uitase deja cum suna, iar acum clinchetul lui ciudat păru să-i amintească de ceva și să i-l aducă limpede în minte... Tresări din tot trupul, de data asta avea nervii întinși la limită. Peste ceva vreme, ușa se crăpă puțin: locatara îl scrută cu vădită neîncredere prin deschizătură și doar ochii mici și scânteietori i se zăriră în întuneric. Însă văzând că e lume pe palier, prinse curaj și deschise larg ușa. Tânărul păși în antreul întunecos, despărțit printr-un perete de bucătărioara minusculă. Bătrâna stătea proțăpită dinaintea lui în tăcere, privindu-l întrebător. Era o bătrână mărunțică, smochinită, la vreo șaiszeci de ani, cu niște ochișori ageri și răutăcioși, cu un nas mic și ascuțit. Nu avea nimic pe cap: părul blond, ușor încărunțit, era uns din belșug cu untdelemn. Gâtul lung și

subțire, ca un picior de găină, era înfășurat într-o bucată de flanelă, iar pe umeri, în ciuda căldurii, i se bălăbănea o cațaveică de blană, răpănoasă și îngălbenită. Bătrânica tușea și icnea întruna. Probabil că tânărul se uita la ea cu o privire ciudată, căci în ochii ei se ivi din nou neîncrederea dinainte.

— Sunt Raskolnikov, student, am mai fost pe la dumneavoastră acum o lună, se grăbi să bâiguie tânărul, cu o plecăciune ușoară, amintindu-și că trebuie să se arate mai amabil.

— Țin minte, taică, țin minte foarte bine c-ai fost, spuse răspicat bătrâna, fără să-și desprindă privirea întrebătoare de pe fața lui.

— Păi, da... am venit iarăși... tot cu trebușoara aceea..., îi dădu înainte Raskolnikov, puțin derutat și surprins de neîncrederea bătrânei.

„Poate așa o fi de felul ei, dar data trecută n-am observat”, se gândi cu o senzație neplăcută.

Bătrâna tăcea, părând să stea în cumpănă, pe urmă se trase la o parte, arătă spre ușa care dădea în cameră și zise, lăsându-și musafirul să treacă:

— Poftește, taică.

Odăița în care intră tânărul, cu un tapet galben și cu mușcate și perdele de muselină la ferestre, era în momentul acela viu luminată de soarele aflat la asfințit. „Și atunci poate tot așa o s-o lumineze soarele...!”, își spuse în gând Raskolnikov și, cu o privire iute, cuprinse tot ce se afla în cameră, ca să înregistreze și să memoreze fiecare amănunt. Dar în cameră nu era nimic deosebit. Mobila, foarte veche toată, din lemn galben, consta dintr-un divan cu o tăblie rotunjită enormă, o masă ovală în fața divanului, o toaletă cu oglindă mică pe peretele dintre ferestre, câteva scaune, vreo două-trei ilustrații de doi bani în rame galbene atârdate pe pereți, înfățișând niște domnișoare nemțoaice cu pășări în mâini – și asta era tot. Într-un colț, în fața unei iconițe, ardea o candelă. Totul era foarte curat. „Treabă de Lizavetă”, se gândi tânărul. Nu se vedea nici fir de praf în toată casa. „Doar la văduvele bătrâne și rele găsești o curățenie ca asta”, își urmă el gândul și aruncă o privire curioasă spre perdelele de stambă din fața ușii celeilalte cămăruțe, unde se găseau patul bătrânei și o comodă și unde nu apucase încă să pună piciorul niciodată. Asta era tot apartamentul, cele două camere.

— Ce poftești? întrebă cu asprime bătrânica intrând în odaie și proțâpindu-se în fața lui, ca să-l privească drept în ochi.

— Am adus un amanet, uitați-l!

Și scoase din buzunar un ceas vechi, plat, din argint. Pe dosul capacului avea gravat un glob pământesc, iar lăntișorul era din oțel.

— Păi s-a mplinit și sorocul ăluilalt. S-a făcut luna acum două zile.

— O să vă dau dobândă și pe toată luna asta, mai aveți un pic de răbdare.

— Asta, taică, dacă să mai am răbdare ori să-l scot la vânzare imediat, e la voia mea.

— Dar pe ceasul ăsta cât îmi dați, Aliona Ivanovna?

— Apăi, numai cu marafeturi îmi vii, taică, abia dacă valorează ceva. Pe inelușu' ăla ți-am dat data trecută două foi, iar el, chiar și nou dacă e, face doar o rublă jumate la giuvaiergiu.

— Dați-mi patru ruble, că îl răscumpăr, îl am de la tatăl meu. Am de primit curând niște bani.

— O rublă jumate și dobânda înainte, dacă vrei.

— O rublă jumate? strigă tânărul.

— Voia matale.

Bătrâna îi înapoie ceasul. Tânărul îl luă atât de cătrănit, că vru chiar să plece; însă brusc se răzgândi, amintindu-și că nu mai avea unde să se ducă și că mai venise pentru ceva.

— Dă-o-ncoa'! zise cu grosolănie.

Bătrâna strecură mâna în buzunar după chei și trecu în cealaltă cameră, în spatele perdelei. Rămas singur în mijlocul odăii, tânărul ciuli urechile, încercând să-și dea seama ce făcea acolo. Auzi cum deschidea comoda. „Trebuie să fie sertarul de sus, se gândi. Cheile le ține deci în buzunarul drept... Toate pe aceeași legătură, prinse cu un inel de metal... Și e una de vreo trei ori mai mare decât celelalte, dințată, aia nu e de la comodă... Pesemne că mai e vreo ladă ori vreun cufăr... E bine de știut... De obicei, cuferele au asemenea chei... Dar ce ticăloșie-i totul...”

Bătrâna se întoarse.

— Ține, taică. Dacă-i zece copeici pe lună de rublă, la o rublă jumate ai de dat matale, pe-o lună-nainte, cinșpe copeici. Iar pentru alea două ruble din urmă, dacă socotim la fel, ies douăzeci de copeici. Adică, cu totul, treizeci și cinci. Acuma mai rămâne să primești pe ceasul matale o rublă și cinșpe copeici. Ține-aici!

— Cum! Acum am ajuns la o rublă și cincisprezece copeici!

— Taman atât.

Tânărul nu mai stătu la discuții și luă banii. Se uita la bătrână și nu se grăbea să plece, vrând parcă să mai spună sau să mai facă ceva, dar fără să știe parcă nici el ce...

— S-ar putea, Aliona Ivanovna, să vă mai aduc zilele astea ceva... de argint... o tabacheră... frumoasă... doar să mi-o iau de la un prieten.

Se fâstâci și tăcu.

— Lasă, taică, vorbim atunci.

— Rămâneți sănătoasă... Dar tot singură vă văd pe-acasă, surioara dumneavoastră unde este? întrebă cât se poate de degajat în timp ce ieșea în antreu.

— Da' ce treabă ai mata cu ea, taică?

— A, niciuna, am întrebat și eu așa... iar dumneavoastră, gata... Cu bine, Aliona Ivanovna!

Raskolnikov ieși cu inima plină de o tulburare care creștea întruna. Coborând scara, se și opri de câteva ori, cuprins parcă brusc de mirare. Ajuns în sfârșit în stradă, exclamă:

— O, Doamne, ce scârbos e totul! Și eu... să fiu eu... nu, e o prostie, o absurditate! adăugă hotărât. Dar chiar mi-a trecut așa o grozăvie prin cap? De câte murdării e în stare sufletul ăsta al meu! Da, totul e o murdărie, o mârșavie, o ticăloșie, o ticăloșie! ... Și de o lună-ntreagă...

Dar toate cuvintele și exclamațiile erau departe de a-i exprima tulburarea. Senzația de nemărginit dezgust, care începuse să-i apese și să-i chinuie sufletul încă din clipa când plecase spre bătrână, devenise acum atât de intensă și de limpede, încât nu mai putea scăpa de amărăciunea ei. Umbla pe trotuar ca beat, nevăzând parcă trecătorii și lovindu-se de ei, iar abia când ajunsese pe o altă stradă se dezmetici. Uitându-se în jur, observă că stătea în fața unei cârciumi în care se intra direct din stradă, pe o scară ce ducea la subsol. Chiar atunci, doi indivizi beți ieșiră pe ușă și, sprijinindu-se unul de altul și înjurând, izbutiră să urce pe trotuar. Fără să mai stea pe gânduri, Raskolnikov coborî scara. Nu intra niciodată prin cârciumi, însă acum i se învârtea capul, iar pe deasupra mai era mistuit și de o sete chinuitoare. Simțea nevoia să bea o bere rece, mai ales fiindcă punea brusca slăbiciune pe care o încerca pe seama faptului că era nemâncat. Se așeză într-un colț întunecos și murdar, la o masă lipicioasă, ceru o bere și bău lacom primul pahar. De îndată se simți mai ușurat și gândurile i se limpeziră. „Toate astea sunt prostii, își spuse cu speranță, nu am nici un motiv să mă îngrijorez! Nu e decât o stare fizică proastă! Un pahar de bere, un pesmet acolo – și, iată, mintea îmi vine din nou la cap, gândurile mi se limpezesc, voința mi se întărește! Ptiu, niște prostii, nimic mai mult decât niște prostii...!” Dar, chiar dacă scuipase cu dispreț, parcă se eliberase brusc de o povară îngrozitoare, așa că învălui întreaga asistență într-o privire prietenoasă. Totuși, în adâncul lui, presimțea în același timp că și în starea asta de spirit veselă era ceva nefiresc.

În cârciumă nu prea mai era lume. Imediat după cei doi indivizi chercheliți cu care se întâlnise pe scări, plecase o șleahtă de vreo cinci inși, cu o fată și cu o armonică. În urma lor se făcuse liniște. Mai rămăseseră un bărbat care aducea a târgoveț, deja puțintel afumat, și care stătea liniștit cu o bere dinainte și tovarășul lui, gras, mătăhălos, îmbrăcat într-o sibirică, cu o barbă căruntă, amețit rău, care moțăia pe o laviță și, din când în când, tresărea prin somn și începea să pocnească din degete, desfăcând larg brațele și săltând numai de la brâu în sus, fără să se scoale de pe laviță, îngânând în același timp un cântecel prostesc și canonindu-se să-și aducă aminte versurile, care sunau cam așa:

Că un an mi-am dezmiertat muierea.

Of, of, of, un an întreg... sau dezmetecindu-se iar:

Pe Podiacevskaia de-o apucați, Fosta mândră mi-o aflați...

Însă nu-i împărtășea nimeni bucuria – tăcutul său tovarăș se uita la aceste izbucniri cu un aer bănuitor și aproape dușmănos. Mai era un ins, un funcționar la pensie, după cum arăta. Acesta stătea deoparte, ținându-și în față stacana din care sorbea la răstimpuri, uitându-se împrejur. Părea și el tulburat.

~ II ~

Raskolnikov nu era obișnuit cu lumea și, cum am mai spus, fugea de orice societate, mai cu seamă în ultimul timp. Însă acum, ceva îl împingea deodată spre oameni. Ceva nou se petrecea înlăuntrul lui și asta îi trezea nevoia de lume. Atât de mult îl istovise luna aceea plină de tristețe și de surescitare sumbră, încât simțea nevoia să se odihnească, măcar o clipă, într-o lume diferită, oricum ar fi fost ea, și, în ciuda murdăriei locului, era mulțumit să zăbovească acolo.

Cârciumarul stătea în încăperea de-alături, dar intra mereu în sală coborând câteva trepte, astfel că i se iveau mai întâi cizmele elegante, date cu păcură, cu carâmbi mari, roșii. Era îmbrăcat cu o podiovcă și o jiletcă oribil de soioasă, din atlas negru, fără cravată, iar fața lui părea unsă toată cu untdelemn, ca un lacăt de fier. La teighea stătea un băietan de vreo paisprezece ani, iar altul, ceva mai mic, servea la masă când se comanda. Pe ea se vedeau niște castraveți tăiați bucăți, pesmeți negri și niște bucățele de pește, toate puțind groaznic. Aerul era înăbușitor, aproape că nu se putea sta, și trăsnea atât de tare a vin, că era de-ajuns să rămâi acolo cinci minute ca să te îmbeți.

În viață întâlnești uneori oameni, chiar cu totul necunoscuți, care îți stârnesc brusc interesul, de la prima privire, înainte de-a rosti vreun cuvânt. Exact impresia asta i-o făcu lui Raskolnikov mușteriu care stătea ceva mai deoparte și care aducea a funcționar la pensie. După aceea și-a amintit de multe ori de acea primă impresie, luând-o chiar ca pe un presentiment. Dacă rămăsese cu ochii la funcționar, era cu siguranță pentru că acesta îl privea la rândul lui stăruitor, vrând în mod vădit să intre în vorbă cu el, pe când la ceilalți inși din cârciumă, până și la cârciumar, se uita fără să-i vadă, plictisit chiar, și în același timp cumva de sus, cu un aer disprețuitor, cum te uiți la oamenii care îți sunt inferiori ca stare și educație, și cu care n-ai ce vorbi. Era un om trecut de cincizeci de ani, de statură mijlocie, îndesat, cu păr cărunt și o chelie mare, cu o față galbenă, chiar verzuie, buhăită de băutură, și cu niște pleoape umflate pe sub care străluceau ochii roșii, îngustați ca niște fante, dar plini de viață. Era însă ceva foarte ciudat la el: avea în ochi o lumină oarecum exaltată, chiar bun-simț și inteligență, dar în același timp puteai zări o licărire de demență. Era îmbrăcat într-un frac negru, vechi, răpănos, ce își pierduse toți nasturii, în afară de unul singur, care abia se mai ținea de bine, de rău, și pe acela îl purta încheiat, voind pesemne să dea totuși o impresie de bună-cuviință. De sub jiletca de nanchin se ițea un plastron boțit, soios, numai pete. Ca toți funcționarii, nu purta barbă și mustață, dar nu se mai bărbierise de mult și începuseră deja să-i crească țepi deși, vineții. Până și gesturile sale aveau o gravitate funcționărească. Însă era agitat, își trecea întruna mâna prin păr și din când în când, cu un aer trist, își cuprindea capul în mâini, ținându-și coatele rupte pe masa pătată și lipicioasă. În cele din urmă, se uită țintă la Raskolnikov și spuse tare și deslușit:

— Pot îndrăzni, stimate domn, să vă invit să stăm de vorbă, ca între niște oameni civilizați? Fiindcă, în ciuda înfățișării, experiența îmi spune că sunteți

un om instruit, care nu obișnuiește să bea. Eu am prețuit întotdeauna cultura însoțită de sentimente sincere, de altfel, sunt și eu consilier titular. Marmeladov este numele meu, consilier titular. Îndrăznesc să vă întreb: aveți o slujbă?

— Nu, sunt la studii..., răspunse tânărul oarecum mirat de stilul teribil de pompos al vorbitorului și de faptul că i se adresase atât de direct.

Deși nu cu mult timp înainte îl apucase brusc nevoia de societate, oricare ar fi fost aceea, încă de la primul cuvânt adresat într-adevăr lui încercă obișnuita senzație de neplăcere și iritare, de repulsie față de orice persoană străină care se apropia sau căuta să se apropie de el.

— Student, vasăzică, ori fost student! exclamă funcționarul. Așa m-am gândit și eu! Experiența, preabunule domn, experiența îndelungată. Duse un deget la frunte și o ciocăni mulțumit. Ați fost student sau v-ați ocupat cu știința! Dar fie-mi îngăduit...

Se ridică, se clătină ușor, își luă sticla și paharul și se așeză lângă tânăr, puțin pieziș. Era amețit, dar nu-și pierdea șirul și vorbea cu însuflețire, chiar dacă se mai poticnea și lungea cuvintele. Se năpustise de-a dreptul asupra lui Raskolnikov, de parcă n-ar fi schimbat nici el o vorbă cu nimeni de o lună.

— Stimate domn, începu aproape solemn, sărăcia nu este un viciu, asta e foarte adevărat. Însă știu totodată că beția nu este o virtute, asta e și mai adevărat. Dar mizeria, stimate domn, mizeria este un viciu. În sărăcie mai păstrezi sentimentele nobile cu care te-ai născut, dar în mizerie niciodată, nimeni n-ar putea s-o facă. Dacă te afli în mizerie, nu mai ești dat la o parte cu bățul, ci ești măturat cu târnul din rândul oamenilor, ca să fie și mai umilitor; și pe bună dreptate, căci în mizerie fiind, sunt gata să mă insult primul pe mine însumi. De-aici și crâșma! Stimate domn, acum o lună mi-a fost bătută soția de către domnul Lebeziatnikov, iar soția mea nu e de-alde mine! Înțelegeți dumneavoastră? Îngăduiți-mi să vă mai întreb, din pură curiozitate: vi s-a întâmplat să înnoptați pe Neva, pe șlepurile cu fân?

— Nu, nu mi s-a întâmplat, răspunse Raskolnikov. Dar ce e cu ele?

— Ei, eu de-acolo vin, e a cincea mea noapte...

Își umplu paharul, îl dădu pe gât și căzu pe gânduri. Într-adevăr, pe hainele lui, chiar și în păr, se vedeau ici-colo fire de fân. Era într-adevăr cu puțință să nu se fi dezbrăcat și spălat de cinci zile. Măinile, mai ales, îi erau murdare, unsuroase, roșii, cu unghiile negre.

Spusele lui treziră pesemne atenția generală, altfel toropită rău. Flăcăii începură să chicotească în dosul tejghelei. Cârциumarul coborâse, parcă special, din odaia de sus ca să-l audă pe „circar” și se așezase ceva mai deoparte, căscând lenevos ca să-și dea importanță. Vădit lucru, Marmeladov era cunoscut aici, iar tendința spre emfază o căpătase, cu siguranță, de pe urma obiceiului de-a sta des la taclale prin cârciumi cu tot felul de necunoscuți. Acest obicei se transformă la unii băutori în necesitate, mai ales la cei care acasă sunt ținuți din scurt și sub papuc. De asta se și străduie întotdeauna să-și găsească o justificare când sunt între bețivi, ba chiar, dacă se poate, să le trezească stima.

— Circarule! zise tare cârciumarul. De ce nu muncești, de ce nu te duci la slujbă, dacă tot ești slujbaș?

— De ce nu mă duc la slujbă, stimate domn, reluă Marmeladov, adresându-i-se numai lui Raskolnikov, ca și cum el îi pusese întrebarea. De ce nu mă duc la slujbă? Credeți că nu mă doare inima că mă târâi fără nici un rost? Acum o lună, când domnul Lebeziatnikov a bătut-o pe soția mea cu mâna lui, iar eu zăceam beat mort, credeți că n-am suferit? Îngăduiți-mi, tinere, vi s-a întâmplat... hm... să cereți bani cu împrumut fără nici o speranță?

— Mi s-a-ntâmplat... cum adică fără nici o speranță?

— Ei bine, fără să aveți nici o speranță, știind dinainte că n-o să iasă nimic. Uite, bunăoară, știți dinainte și cât se poate de clar că omul cu pricina, un cetățean care aduce mari foloase și care are cele mai bune intenții, n-o să vă dea bani pentru nimic în lume, într-adevăr, de ce v-ar da? Doar știe că n-o să-i mai înapoiați. Din milă? Dar domnul Lebeziatnikov, care e în pas cu ideile noi, explica mai deunăzi că în veacul nostru mila este interzisă chiar de știință și că în Anglia, unde este economie politică, lucrul ăsta a fost pus deja în faptă. Atunci pentru ce, vă întreb, să-ți dea? Uite-așa, deși știi dinainte că n-o să-ți dea, tot te duci și...

— La ce bun să te mai duci? îl întrerupse Raskolnikov.

— Păi, dacă n-ai unde să te mai duci, dacă n-ai la cine să te mai duci! Fiindcă orice om trebuie să aibă unde să se ducă. Fiindcă vine câte un moment când trebuie să te duci undeva, neapărat! Astfel, când propria mea fiică s-a dus pentru prima dată cu condicuța, m-am dus și eu (că fiica mea își câștigă traiul cu condicuța...), adăugă el în paranteză, uitându-se ușor neliniștit la tânăr. Nu-i nimic, stimate domn, nu-i nimic! se grăbi să continue imediat și cu un calm aparent, când cei doi băieți pufniră în răs în spatele tejghelei, iar cârciumarul zâmbi la rândul lui. Nu-i nimic! Nu mă intimidează clătinatul din cap, de vreme ce e un lucru știut de toată lumea, căci tot ce vrei să ascunzi iese la lumină, iar eu nu privesc asta cu dispreț, ci cu smerenie. Fie! Fie! „Acesta este omul!” Fie-mi îngăduit, tinere, ați putea... Nu, să mă exprim mai limpede și mai sugestiv: nu ați putea, ați îndrăzni să spuneți cu tărie, uitându-vă în această clipă la mine, că nu sunt un porc?

Tânărul nu răspunse nimic.

— Bun, continuă oratorul cu gravitate, și chiar cu o mai mare demnitate de astă dată, așteptând să se isprăvească chicotelile care izbucniseră din nou în încăpere. Bun, să zicem că eu sunt un porc, dar ea este o doamnă! Eu sunt un animal, dar Katerina Ivanovna, soția mea, este o persoană instruită, fiică de ofițer de stat-major. Fie, fie, eu sunt un ticălos, dar ea are un suflet nobil și, prin educație, sentimente înalte. Cu toate astea... ei, dacă i-ar fi milă de mine! Stimate domn, stimate domn, orice om trebuie să aibă și el măcar un loc unde să găsească milă! Iar Katerina Ivanovna, cu toate că e o doamnă cu suflet mare, e nedreaptă... Deși pot să-nțeleg că atunci când îmi smulge părul din cap o face tocmai pentru că e bună la suflet (fiindcă, repet fără să-mi fie cătuși de puțin rușine, îmi smulge părul din cap, tinere, întări el cu o demnitate îndoită la

auzul noilor chicoteli), ce-ar fi, Doamne, ca măcar o dată și ea... Dar nu, nu! Totu-i zadarnic, ce să mai vorbim! Ce să mai vorbim! ... Că nu o dată a fost așa cum mi-am dorit și nu o dată m-am bucurat de milă, însă... asta-i firea mea, sunt un animal, așa m-am născut!

— Că bine zici! spuse cârciumarul cu un căscat.

Marmeladov bătu hotărât cu pumnul în masă.

— Asta-i firea mea! Păi știți, domnul meu, știți că i-am băut până și ciorapii? Nu ghetele, asta ar mai fi cum ar mai fi, ci ciorapii, ciorapii ei i-am băut! Și șalul ei din lână de capră l-am băut, al ei personal, că îl primise cadou înainte de nuntă, nu al meu; și locuim într-o odaie friguroasă, iar ea a răcit în iarna asta și tușește într-așa un hal, că scuipe deja sânge. Avem trei copii mici și Katerina Ivanovna muncește din zori și până-n noapte, frecând, spălând și îngrijind de copii, că-i învățată cu curățenia de-acasă de la ea. Dar e slabă de piept și amenințată de oftică, iar eu simt asta. Parcă nu simt? Cu cât bea mai mult, cu atât simt mai tare. De asta și bea, caut înțelegere și sentiment în băutura... Bea fiindcă vreau să sufăr cât se poate mai rău!

Cuprins parcă de disperare, își lăsă capul pe masă.

— Tinere, urmă îndreptându-se iar, citesc pe chipul dumneavoastră o oarecare durere. De cum ați intrat am citit-o, de asta am și intrat imediat în vorbă. Dacă vă spun povestea vieții mele, n-o fac pentru a fi de râsul acestor trântori, care oricum știu totul, ci fiindcă vreau să am de-a face cu un om sensibil și instruit. Aflați așadar că soția mea a fost educată într-un pension de gubernie pentru fete de nobili, iar la absolvire a dansat cu șalul în fața guvernatorului și a altor cinuri înalte, pentru asta a primit o medalie de aur și o diplomă de merit. Medalia... eh, medalia am vândut-o... încă de mult... mda... diploma o are și acum, în lădița ei, i-a arătat-o chiar zilele trecute gazdei. Cu gazda asta se ciondănește tot timpul, dar a vrut să se mândrească și ea în fața cuiva și să mai vorbească de zilele fericite de odinioară. N-o condamna, n-o condamna deloc, că atât i-a rămas, amintirile, de rest s-a ales praful! Da, da, e o doamnă cu o fire iute, mândră și de neclintit. Spală singură podelele, mănâncă pâine neagră, însă nu îngăduie să fie tratată necuviincios. De asta nici n-a vrut să treacă cu vederea bătăria domnului Lebeziatnikov, iar când domnul în chestiune a bătut-o măr din cauza asta, a căzut la pat, nu atât din pricina loviturilor, cât a ofensei. Am luat-o văduvă cu trei copii, unul mai mic ca altul. Cu primul soț s-a măritat din dragoste, era ofițer de infanterie, și a fugit cu el din casa părintească. Și-a iubit mult soțul, dar el a dat în patima jocului de cărți, a ajuns să fie dat în judecată și de-aici i s-a și tras moartea. Spre sfârșit o bătea; iar ea, chit că nu se lăsa, știu sigur, din documente, are și acum lacrimi în ochi când își amintește de el, și mie-mi scoate ochii cu el, însă eu mă bucur, mă bucur, lasă, măcar să-și închipuie că a fost fericită... A lăsat-o cu trei copii mici, într-o gubernie îndepărtată și sălbatică, în care mă aflam și eu pe-atunci; trăiau într-așa o sărăcie lucie, că eu, deși am văzut multe la viața mea, nici n-o pot descrie. Rudele au lăsat-o toate în părăsire. Dar era și mândră, din cale-afară de mândră... Atunci, stimate domn, atunci eu, văduv ca și ea, cu o fată de

paisprezece ani rămasă de la prima soție, m-am oferit s-o iau în căsătorie, căci nu puteam îndura să văd atâta suferință. Vă puteți da seama în ce hal de mizerie ajunsese, dacă ea, o femeie cultă, educată, dintr-o familie bună, s-a învoit să mă ia de bărbat! Dar m-a luat! Plângând, plângând în hohote și frângându-și mâinile, m-a luat! Fiindcă n-avea unde să se ducă. Înțelegeți, înțelegeți dumneavoastră, stimate domn, ce-nseamnă să nu mai ai unde să te duci? Nu, nu puteți înțelege încă... Un an de zile mi-am îndeplinit îndatoririle cu sfințenie și nu m-am atins de asta (împinse cu degetul cinzeaca), fiindcă nu sunt lipsit de simțire. Dar de plăcut, tot nu m-a plăcut; apoi am rămas și fără slujbă, nu din vina mea, ci din pricină că s-au schimbat statele, iar atunci m-am apucat din nou de băut! ... Cam cu un an și jumătate în urmă am ajuns și noi, după o mulțime de peregrinări și de necazuri, în această capitală măreață și împodobită cu atâtea monumente. Aici mi-am găsit un post... Dar de bine ce l-am găsit, l-am și pierdut. Înțelegeți? De data asta l-am pierdut din vina mea, mi-a făcut festa firea mea... Acum locuim într-un cotlon, la o gazdă, Amalia Fiodorovna Lieppewehsel, dar cu ce trăim și cu ce plătim, n-aș ști să spun. Mai stau și alții acolo, nu numai noi... casa asta e un iad, ce mai... cel mai respingător... hm... da... Între timp a crescut și copila mea din prima căsătorie și ce a trebuit să îndure de la mamă-sa vitregă, nici nu mai spun. O fi ea, Katerina Ivanovna, foarte mărinimoasă, însă e o doamnă iute din fire și irascibilă, imediat te pune la punct... Daa! Ei, dar n-are rost să mai vorbesc despre asta! Educație, după cum vă puteți închipui, Sonia n-a primit. Am încercat, acum vreo patru ani, s-o învăț eu geografia și istoria lumii, însă cum nu eram nici eu tare la materiile astea și nici nu aveam manuale ca lumea, doar niște cărțuții... hm... ei bine, acum nu mai avem nici cărțuțiile alea, cu asta s-a isprăvit toată învățătura. La Cyrus al Persiei ne-am oprit. Pe urmă, când a ajuns deja la maturitate, a mai citit niște cărți romantice, iar de curând, cu ajutorul domnului Lebeziatnikov, Fiziologia de Lewes. Binevoiiți s-o cunoașteți? A citit-o cu mare interes, chiar ne-a mai spus și nouă câte ceva, însă asta îi e toată instrucția. Acum, stimate domn, îndrăznesc să vă pun o întrebare personală: cât poate să câștige, după părerea dumneavoastră, o fată săracă, dar cinstită, prin muncă onestă? ... Nici cinșpe copeici pe zi, domnule, nu câștigă dacă e cinstită și nu are talente deosebite, chiar dacă se spetește! Pe deasupra, consilierul de stat Klopstock, Ivan Ivanovici – ați binevoit să auziți de dânsul? -, nu numai că nu i-a dat nici acum banii pentru jumătatea de duzină de cămași de olandă pe care i le-a lucrat, dar a mai și gonit-o, după ce a ocărât-o, a bătut din picior la ea și a numit-o într-un fel, necuviincios, fiindcă, chipurile, la o cămașă i-a greșit măsura la gât și i l-a pus strâmb. Și-acasă copilași-s flămânzi... Iar Katerina Ivanovna umblă prin odaie frângându-și mâinile și-i apar pete roșii pe obraji, cum e întotdeauna la boala asta: „Stai la noi, zice, ca o trântoriță, mănânci și bei și te bucuri de căldură”, dar ce mâncat și ce băut e ăla, când nici măcar copilașii nu văd câte trei zile-n șir o coajă de pâine! Eu zăceam... ce mai, asta e, zăceam beat mort, și numai ce-o aud pe Sonia mea (e o copilă blândă, cu glăscior sfios... bălaie, cu fețișoara mereu

palidă, slăbuță) spunând: „Atunci, Katerina Ivanovna, poate trebuie să mă duc să fac treaba aceea?”. Daria Franțovna, o femeie pusă pe rele și bine cunoscută de poliție, se interesase în vreo trei rânduri de ea prin gazda noastră. „Ei, ce să spun! îi răspunde Katerina Ivanovna în zeflema. Ce tot o păzești atât? Halal comoară!” Dar n-o învinuiți, stimată domn, n-o învinuiți! Nu avea judecata zdravănă când a zis asta, o dăduseră peste cap boala și plânsetele copiilor nemâncați, a zis-o mai mult ca să o jignească decât în sensul direct al cuvintelor... Că așa-i firea Katerinei Ivanovna, cum încep să plângă copilașii, chiar și de foame, îi bate. Dar ce văd, pe la ora șase, Sonecika s-a sculat, și-a pus brobojoara, și-a îmbrăcat hăinuța și a plecat, iar la nouă s-a întors. Cum a intrat, s-a dus direct la Katerina Ivanovna și a pus fără nici o vorbă pe masă, în fața ei, treizeci de ruble. N-a scos un cuvânt, n-a aruncat nici o privire măcar, a luat doar broboada noastră verde, una mare din drap de dames (pe care o folosim cu toții), și-a acoperit capul și chipul, și s-a pus în pat cu fața la perete; doar umerii și trupușorul îi tresăltau întruna... Iar eu zăceam, ca și deunăzi, în aceeași stare... Am văzut atunci, tinere domn, am văzut cum Katerina Ivanovna, tot fără o vorbă, s-a apropiat de pătuțul Sonecikăi și toată seara a stat îngenunchată acolo sărutându-i picioarele, nu voia să se mai ridice, iar pe urmă au adormit amândouă îmbrățișate... amândouă... amândouă... daa... iar eu zăceam beat criță.

Marmeladov tăcu dintr-odată, rămas parcă fără grai. Apoi își turnă grăbit de băut, goli paharul și își dresă glasul.

— De-atunci, domnul meu, continuă după o scurtă pauză, de-atunci, printr-o întâmplare nenorocită și pentru că niște persoane răuvoitoare au umblat cu vorba – iar aici și-a adus contribuția și Daria Franțovna, fiindcă nu i se arătase, chipurile, respectul convenit -, de-atunci fiica mea, Sofia Semionovna, a trebuit să-și scoată condicuța și nici n-a mai putut să locuiască la noi. Că nici gazda, Amalia Fiodorovna, n-a vrut s-o îngăduie (chit că înainte îi dăduse apă la moară Dariei Franțovna), dar nici domnul Lebeziatnikov... mda... Din pricina Soniei i s-a și întâmplat povestea aia cu Katerina Ivanovna. La început alerga chiar el după Sonecika, iar apoi l-a apucat deodată ambiția: „Cum adică, să locuiesc eu, un om instruit, în aceeași casă cu una din astea?”. Dar Katerina Ivanovna nu i-a permis, s-a repezit la el... ei, și asta a fost... Acum, Sonecika vine pe la noi mai mult seara, îi mai dă o mână de ajutor Katerinei Ivanovna, ne-ajută să ne mai cârpinim cu banii... Stă la croitorul Kapernaumov, a luat o cameră cu chirie la el. Kapernaumov e șchiop și bâlăbăit, iar familia lui care crește întruna tot bâlăbăită e. Nevastă-sa e și ea bâlăbăită... Stau cu toții într-o cameră, dar Sonia are odaia ei, despărțită printr-un perete... Hm, da... După ce că sunt așa de săraci, mai sunt și bâlăbăiți... da... Apoi, într-o dimineață, m-am sculat, mi-am pus zdrențele pe mine, mi-am ridicat brațele spre cer și am plecat la Excelența Sa Ivan Afanasievici, binevoite să-l cunoașteți? Nu? Apăi e pâinea lui Dumnezeu, să știți! Ceară e... ceară înaintea bunului Dumnezeu, precum ceara se topește! I-au dat și lacrimile, după ce a binevoit să mă asculte până la capăt. „Ei, a zis, Marmeladov, mi-ai înșelat deja

o dată așteptările... Te mai iau o dată pe răspunderea mea personală, așa a zis, ține minte, a zis, hai, du-te!” I-am sărutat praful de pe cizme, doar în gând, că n-ar fi îngăduit el una ca asta de-adevărat, o persoană de rangul lui, cu idei noi și culte despre ce-i ăla stat. Când m-am întors acasă și-am anunțat că sunt primit iarăși la slujbă și-o să am iarăși leafă, Dumnezeuule, ce-a putut să fie atunci...!

Marmeladov se opri din nou, pradă unei emoții puternice. În clipa aceea apăru din stradă o ceată de cheflii, deja beți, iar la intrare se făcură auzite o flașnetă tocmită și un glăscior dogit de copil de șapte ani, care cânta Cătuțul. Se stârni larmă. Crășmarul și slugile se duseră să-i servească pe nou-veniți. Marmeladov, fără să le dea nici o atenție, își relua povestirea. Părea să-l fi ajuns deja băutura, dar cu cât se afuma mai tare, cu atât era mai dornic de vorbă. Amintirea recentei izbânzi cu slujba părea să-l însuflețească și chiar făcea să i se lumineze chipul. Raskolnikov asculta cu atenție.

— Asta a fost, domnul meu, acum cinci săptămâni. Da... De cum au aflat Katerina Ivanovna și Sonecika vestea asta, Doamne, m-am simțit în al nouălea cer, ce mai. De unde zăceam ca o vită și auzeam doar ocări, acuma mergeau în vârful picioarelor și-i potoleau întruna pe copii: „Semion Zaharâci e obosit de la serviciu, se odihnește, șșș!”. Mă tratau cu cafea înainte să plec la slujbă, cu frișcă! S-au apucat să cumpere frișcă adevărată, vă-nchipuiți! Și de unde-or fi încropit unsprezece ruble și cincizeci de copeici pentru niște haine cum se cuvine, e de neînțeles. Da, cizme, plastioane de percal, din cele mai bune, mundir, și toate pe unșpe' ruble jumate și în cea mai bună stare. Vin acasă după prima zi de slujbă și ce-mi văd ochii: Katerina Ivanovna pregătise două feluri, supă și carne sărată cu hrean, ceva ce nu pomeniserăm în viața noastră. Ea, care n-avea barem o rochie, acuma ziceai că e gata de vizită, se gătise cu te miri ce, cum au ele talentul să facă totul din nimic: se piaptână, își pune un guleraș curat aici, niște manșetute colo, și poftim, parcă-i alta, mai tânără și mai frumoasă. Sonecika, porumbița mea, ne mai ajuta doar cu bani, că acuma, zice, nu se cuvine să trec prea des pe la voi o vreme, o să vin doar seara, să nu mă vadă nimeni. Auziți dumneavoastră! Mă duc să trag un pui de somn într-o după-amiază și ce credeți? Katerina Ivanovna nu s-a mai putut abține să-mi spună: acum o săptămână se certase cu gazda, Amalia Fiodorovna, la cuțite, și-acuma o poftise la o ceașcă de cafea. Două ceasuri au stat la taclale pe șoptite: „Acum Semion Zaharâci are slujbă, a zis ea, și primește leafă; s-a dus chiar el la Excelența Sa, iar Excelența Sa a ieșit în persoană și le-a poruncit tuturor să aștepte, apoi l-a luat de braț pe Semion Zaharâci și l-a condus, pe lângă toți, la el în cabinet”. Auziți dumneavoastră? „Bineînțeles, a zis el, Semion Zaharâci, eu nu ți-am uitat meritele și, chiar dacă nu te-ai dezbărat de neserioasa dumitale slăbiciune, pentru că ai făgăduit, ca să nu mai spun că fără dumneata nici nu mergeau treburile (auziți dumneavoastră!), mă bizui pe cuvântul dumitale nobil”, adică ea, ca să vă spun, s-a apucat să scornească toate astea, dar nu că i-a venit așa, doar ca să se laude, nu, ea crede tot, își alină necazurile cu scorneli, Doamne Dumnezeuule! Și n-o condamna, nu, pentru asta n-o condamna!

... Acum șase zile, când i-am adus prima leafă până la ultimul bănuț – douăzeci și trei de ruble și patruzeci de copeici -, mi-a spus „drăguțule”: „Un drăguț, asta ești!”, a zis. Asta când eram doar noi doi, înțelegeți? Și ce poți să vezi la mine, ce soț grozav sunt eu? Dar ea m-a ciupit de obraz. „Un scump, asta ești!”, a zis.

Marmeladov se opri, dădu parcă să zâmbească, dar bărbia începu brusc să-i tremure. Se stăpâni însă. Cârciuima, omul acela cu înfățișare decrepită, cu cele cinci nopți ale lui pe șlepurile cu fân, cu cinzeaca și, peste toate, cu dragostea aceea bolnăvicioasă pentru soția și familia lui, îl năuciseră pe ascultătorul său. Raskolnikov asculta încordat, dar încerca o senzație nefirească. Îi era necaz că venise aici.

— Stimate domn, stimate domn! exclamă Marmeladov venindu-și în fire. O, domnul meu, poate că toate astea vi se par ridicole, ca și celorlalți, și vă tulbur cu toate amănuntele astea nenorocite ale vieții mele domestice, dar pentru mine nu sunt de râs! Fiindcă eu le simt pe toate pe pielea mea... Și toată ziua aceea ruptă din rai a vieții mele, toată seara aceea mi le-am petrecut lăsându-mi gândul să zboare la cum o să le aranjez pe toate, cum o să le iau hăinuțe copiilor, cum o să-i asigur ei liniștea, cum o s-o scap pe singura mea fiică de rușine și o s-o aduc înapoi în sânul familiei... Și la multe altele... Fiindcă, domnule, asta nu-i oprit. Ei bine, domnul meu (Marmeladov tresări brusc, înălță capul și se uită țintă la ascultătorul său), ei bine, a doua zi după toate visurile astea (vasăzică, exact acum cinci zile), spre seară, prin tot felul de tertipuri și înșelăciuni, ca un hoț, i-am furat Katerinei Ivanovna cheia de la cufărul ei, am luat ce rămăsese din leafa pe care i-o dădusem, nici nu mai știu cât, și poftim, uitați-vă la mine, asta-i tot! E a cincea zi de când n-am mai dat pe-acasă și ele mă caută, cu slujba s-a zis, mundirul l-am lăsat în crâșma de la Podul egiptean, în schimbul costumației ăsteia... și totul s-a dus de râpă!

Marmeladov se plesni cu pumnul peste frunte, își încleștă dinții, închise ochii și se lăsă greu cu cotul pe masă. Dar într-o clipă chipul i se transformă și, arborând un aer șiret și cumva obraznic, se uită la Raskolnikov, izbucni în râs și spuse:

— Astăzi am fost la Sonia, m-am dus să-i cer bani de băut, să mă dreg de mahmureală! He-he-he!

— Să nu zici că ți-a dat! strigă unul dintre nou-veniți, pornindu-se să râdă cât îl ținea gura.

— Păi, cinzeaca asta e luată chiar din banii ei, zise Marmeladov adresându-i-se numai lui Raskolnikov. Mi-a dat treizeci de copeici, cu mâna ei, ultimele, am văzut cu ochii mei că doar atât avea... Nimic n-a spus, doar s-a uitat la mine, fără o vorbă... Nu cum te-ai uita pe pământ, ci ca acolo sus... unde omul e compătimit, e plâns, dar nu i se reproșează nimic, nu! Parcă e și mai dureros, e mai dureros când nu ți se reproșează nimic! Treizeci de copeici, da. Măcar că acum are și ea nevoie de ele, nu? Dumneavoastră ce credeți, dragă domnule? Acum trebuie să aibă grijă să fie curată. Iar curățenia asta, care nu-i ca toate, costă bani, înțelegeți? Înțelegeți? Ei, iar eu, uite, tatăl ei bun, i-am luat astea treizeci de copeici ca să mă dreg, ca să le beau! Le-am și băut!

... Păi cine să aibă milă de unul ca mine? Ai? Dumneavoastră, domnule, vă e milă de mine, da sau nu? Spuneți, domnule, da sau nu? He-he-he!

Dădu să-și toarne în pahar, dar nu mai avu ce. Cinzeaca era goală.

— Și de ce i-ar fi milă de tine? îi strigă crâșmarul, care se nimerise iar prin preajmă.

Izbucniră din nou râsete și chiar înjurături. Râdeau și înjurau nu numai cei care ascultaseră, ci și cei care nu ascultaseră, doar la vederea mutrei fostului funcționar.

— Milă! De ce i-ar fi milă de mine? răcni deodată Marmeladov, sculându-se în picioare și întinzând un braț înainte, vădit inspirat, de parcă atât așteptase. De ce i-ar fi milă de mine, zici? Da, eu nu merit milă! Eu trebuie să fiu răstignit, răstignit pe cruce, nu compătimit! Dar răstignește, judecătorule, răstignește, iar după ce răstignești, ai milă! Atunci o să vin singur la tine să mă răstignești, că nu de veselie beau, ci de durere și lacrimi! ... Crezi oare, crâșmarule, că mi-a plăcut cinzeaca ta? Durere, durere, asta caut eu pe fundul paharului, durere și lacrimi, am gustat din ele și sunt osândit; iar milă de noi are numai cel care a avut milă de toți și a înțeles tot, El este singurul nostru judecător. O să vină în ziua judecății și o să întrebe: „Unde este fiica aceea care s-a jertfit pentru o mamă vitregă rea și pentru copilașii nevârșnici ai altora? Unde este fiica aceea care nu s-a îngrozit de tatăl ei pământesc, un bețiv nemernic, și i-a arătat milă?”. Și o să spună: „Vino! Te-am iertat o dată... Iertate îți sunt și acum păcatele, căci ai iubit mult...” Și o s-o ierte pe Sonia mea, o s-o ierte, știu că o s-o ierte... Așa am simțit în inima mea mai deunăzi, când m-am dus la ea! Pe toți o să-i judece și o să-i ierte, și pe cei buni, și pe cei răi, și pe cei înțelepți, și pe cei smeriți... Iar când va sfârși cu toți, atunci va grăi către noi: „Haideti, va spune, apropiați-vă și voi! Haideti, bețivilor, haideti neisprăviților, haideti nerușinaților!”. Atunci ne vom duce cu toții, fără să ne rușinăm, și vom sta dinaintea Lui. Și El va spune: „Niște porci, asta sunteți! Fiara v-a dat chipul ei și și-a pus pecetea asupra voastră; dar apropiați-vă și voi!”. Atunci or să spună cei înțelepți, cei învățați: „Doamne, de ce-i primești pe ăștia?”. Și El va răspunde: „Îi primesc, înțelepților, îi primesc, învățaților, fiindcă niciunul dintre ei nu s-a socotit vrednic de asta...” Și își va întinde brațele către noi... iar noi vom cădea dinaintea Lui... și vom plânge... și vom înțelege tot! Atunci vom înțelege tot! ... Toți vor înțelege... și Katerina Ivanovna... și ea o să-nțeleagă... Doamne, vie împărăția Ta!

Se lăsă pe laviță, istovit și sleit, fără să se uite la nimeni, uitând parcă tot ce era în jur și adâncindu-se în gânduri. Vorbele lui avură un oarecare efect: pentru o clipă se făcu tăcere, dar pe urmă se porniră din nou râsetele și ocările:

— A zis-o!

— Vorbește gura fără el!

— Conțopist, ce mai!

Și așa mai departe.

— Haidem, domnule, spuse deodată Marmeladov, ridicând capul și adresându-i-se lui Raskolnikov, poate mă duceți și pe mine la casa lui Kosel, în curte. E timpul să mă-ntorc... la Katerina Ivanovna.

Raskolnikov voia de mult să plece și se gândise deja să-l ajute. Marmeladov se dovedi a fi mult mai puțin bun de picioare decât de gură și se sprijini cu toată greutatea de el. Nu aveau de mers decât două-trei sute de pași. Pe măsură ce se apropiau de casă, agitația și frica puneau tot mai mult stăpânire pe omul acela beat.

— Nu de Katerina Ivanovna mi-e mie frică acum, bălmăji el pradă neliniștii, și nici c-o să mă ia de păr. Ce păr, asta-i nimic! Vă spun eu! Ar fi chiar mai bine dacă m-ar lua de păr, nu de asta mi-e mie frică... de ochii ei mi-e frică... da... de ochi... Și de petele roșii de pe obrazii ei mi-e frică... și de respirația ei... Ai văzut vreodată cum respiră bolnavii... când sunt furioși? Și de plânsetele copiilor mi-e frică... Dacă Sonia nu le-a dat de mâncare... chiar nu știu, nu știu ce s-a întâmplat! Dar de bătăi nu mi-e frică... Aflați, domnule, că pentru mine bătăile astea nu sunt un chin și nu mă dor, chiar am o mulțumire... Nici n-aș putea fără ele. E mai bine așa. Las' să mă bată, să-și descarce sufletul... e mai bine. Iacătă și casa, casa lui Kosel. Lăcătușul ăla neamț, bogat... Haidem!

Intrară în curte și urcară până la catul al patrulea. Cu cât urcai mai sus, cu atât era mai întuneric pe scară. Era aproape unsprezece și, deși în acea perioadă a anului la Petersburg nu este noapte adevărată, partea de sus a scării era cufundată în beznă.

Ușița afumată din capul scării, de la ultimul cat, era deschisă. Un muc de lumânare lumina camera peste poate de mizeră, lungă de vreo zece pași; puteai s-o cuprinzi toată dintr-o privire de la intrare. Totul era aruncat claie peste grămadă, mai ales bulendre de-ale copiilor. În fund, într-un colț, era întins un cearșaf numai găuri, după care se afla probabil patul. În cameră nu se găseau decât două scaune și un divan nenorocit, cu o mușama pe el, iar în fața lui – o masă veche de bucătărie, din lemn de brad nevopsit, neacoperită cu nimic. Pe un colț al mesei, într-un sfeșnic de fier, stătea mucul gata să se stingă al unei lumânări de seu. Familia lui Marmeladov părea să locuiască într-o cameră a ei, nu în cotlonul acela, dar odaia lor era una de trecere. Ușa ce dădea spre celelalte încăperi, sau cuști, în care era împărțit apartamentul Amaliei Lieppewehsel stătea întredeschisă. De dincolo răzbătea larmă – țipete și hohote de râs. Se pare că se jucau cărți și se bea ceai. La răstimpuri se făceau auzite cele mai slobode cuvinte.

Raskolnikov o recunoscuse imediat pe Katerina Ivanovna. Era o femeie înfiorător de slabă, fină, destul de înaltă și de zveltă, cu un păr șaten încă splendid și cu obrazii acoperiți într-adevăr de pete roșii. Umbla înainte și-napoi prin odaia aceea mică, cu brațele strânse la piept, cu buzele uscate și respirând întretăiat. Ochii îi luceau febril, dar privirea lor era tăioasă și încremenită, iar în lumina tremurătoare a muclei de lumânare ce stătea să se stingă, chipul ei ofticos, agitat, avea ceva nefiresc. Raskolnikov îi dădu cam treizeci de ani și se

gândi că, într-adevăr, nu era de nasul lui Marmeladov. Katerina Ivanovna nu-i văzuse și nici nu-i auzise. Părea adâncită în gânduri, surdă și oarbă la tot ce se întâmpla. În cameră era un aer înăbușitor, dar ea nu deschidea geamul; de pe scară venea un miros urât, dar ușa stătea deschisă; din camerele dinăuntru intrau pe cealaltă ușă, deschisă și ea, valuri de fum de tutun care o făceau să tușească, dar nu închidea ușa. Copilul cel mic, o fetiță de șase ani, dormea pe podea, mai degrabă stând în fund, ghemuită și cu capul sprijinit de divan. Băiețelul, mai mare cu un an, tremura tot într-un colț și plângea. Pesemne tocmai fusese bătut. Fetița cea mare, de vreo nouă ani, înălțuță și subțirică întocmai ca un chibrit, într-o cămășuță ruptă toată și cu o pelerină veche din postav, care-i rămăsese mică de vreo doi ani și abia dacă-i ajungea până la genunchi, aruncată peste umerii goi, stătea lângă frățiorul ei, în colț, cu un braț lung și uscat petrecut pe după gâtul lui. Încerca să-l aline, șoptindu-i întruna ceva ca să nu înceapă iar să scâncească, și în același timp o urmărea pe maică-sa cu ochii ei întunecați, imenși, care păreau și mai mari pe fețișoara ei jigărită și speriată. Marmeladov, fără să treacă pragul camerei, îngenunchease chiar în ușă și îl împingea pe Raskolnikov în față. Femeia, văzând un necunoscut, se opri năucă dinaintea lui, dar se dezmetici într-o clipă și păru să se întrebe: „Asta ce-o fi căutând aici?”. Însă probabil își închipui imediat că trecea prin camera lor ca să ajungă în cea de alături. De îndată ce-și închipui asta, nu-i mai dădu nici o atenție, se îndreptă spre ușa de la scară ca s-o închidă și, brusc, scoase un țipăt când își văzu soțul stând în genunchi în prag.

— A! strigă scoasă din minți. Te-ai întors, ocnașule, monstru ce ești! ... Dar banii unde sunt? Ce ai în buzunar, ia să văd! Dar astea nu-s hainele tale! Unde-ți sunt hainele? Unde-s banii? Spune!

Se năpusti la el să-l caute. Marmeladov desfăcu imediat brațele în lături, ascultător și supus, ca să-i poată scotoci mai ușor prin buzunare. Dar de bani, nici urmă.

— Unde-s banii? strigă ea. O, Dumnezeu, i-o fi băut pe toți! Doar mai rămăseseră douăsprezece ruble în cufăr! ...

Brusc, ca turbată, îl înșfăcă de păr și îl trase înăuntru. Marmeladov o ajuta, târându-se spăsit în genunchi după ea.

— Asta-mi dă mulțumire! Nu mă doare, îmi dă mulțumire, sti-ma-te domn! striga târât de păr și chiar izbit cu fruntea de podea.

Copila care dormea pe jos se trezi și se porni să plângă. Băiețelul din colț nu se mai putu stăpâni, începu să tremure, să țipe și se aruncă în brațele surorii lui cuprins de o spaimă cumplită, aproape într-o criză convulsivă. Fetița cea mare tremura ca varga.

— A băut tot, tot a băut! țipa disperată sărmana femeie. Iar astea nu-s hainele lui! Sunt lihniți de foame, lihniți de foame sunt! (Frângându-și mâinile, arăta spre copii.) O, blestemată viață! Și dumitale, dumitale nu ți-e rușine – se repezi deodată spre Raskolnikov – să vii de la cârciumă! Ai băut cu el, nu-i așa? Ai băut și tu cu el! Afară!

Tânărul, tăcând mălc, se grăbi să plece. Între timp ușa din fund se deschisese larg și din pragul ei priveau câțiva curioși. Capete ce râdeau obraznic, cu țigări și lulele în gură, acoperite cu tichii, își întindeau gâturile. Mai încolo se zăreau câteva siluete cu halate larg desfăcute, lăsând să se vadă o îmbrăcăminte necuviincios de sumară, unele cu cărți de joc în mâini. Făcură mare haz când Marmeladov, târât de păr, strigă că asta îi dă mulțumire. Începură chiar să pășească în cameră; în cele din urmă, se auzi o voce stridentă, care nu prevestea nimic bun: Amalia Lieppewehsel în persoană își croia drum printre ei ca să facă ordine cum știa ea și să o sperie pentru a suta oară pe nenorocita femeie, poruncindu-i cu tot felul de ocări să părăsească chiar mâine apartamentul. Pe când ieșea, Raskolnikov mai apucă să vâre o mână în buzunar și, găsind cei câțiva gologani de aramă rămași de la rubla schimbată la cârciumă, îi puse pe furis pe pervazul ferestrei. Pe urmă, când era deja pe scară, îi păru rău și se gândi să se întoarcă.

„Poftim ce prostie am făcut, se gândi, doar ei o au pe Sonia, în timp ce mie-mi crapă buza.” Însă dându-și seama că nu mai avea cum să-i ia înapoi, flutură din mână și o luă spre casă. „Dar și Sonia are nevoie de pomezi, își continuă gândul mergând pe stradă și pufnind sarcastic, curățenia asta costă bani... Mda! Dar poate că Sonecika nu scoate nici un ban astăzi, că nici aici nu se merge la sigur, e ca și cu vânătorii de fiare sălbatice sau cu căutătorii de aur... și-atunci poate că mâine ar fi cu toții în pom fără banii mei... Vai de tine, Sonia! Halal sursă au reușit să-și găsească! Și se folosesc de ea! Că doar o folosesc deja. Și s-au obișnuit. Au plâns și s-au obișnuit. Cu orice se obișnuiește ticălosul de om!”

Căzu pe gânduri.

— Ei, dar dacă mă înșel? exclamă deodată fără să vrea. Dacă omul nu-i de fapt ticălos, omul în genere, întreg neamul omenesc adică, înseamnă că tot restul sunt doar prejudecăți care bagă frica în tine și că nu există nici un fel de opreliște. Da, așa trebuie să fie! ...

~ III ~

A doua zi se trezi târziu, după un somn agitat, care nu îl întremă. Se sculă plin de fiere, iritat, dușmănos și își privi cu ură cămăruța. Era o chițimie de vreo șase pași în lungime, arătând cum nu se poate mai jalnic cu tapetul ei îngălbenit, plin de praf și desprins aproape peste tot de pe pereți, și atât de scundă, încât numai plăcut nu i-ar fi fost cuiva mai înăltuț, căci s-ar fi temut întruna să nu dea cu capul de tavan. Mobila se potrivea cu odaia: trei scaune vechi, destul de stricate, o masă vopsită într-un colț, cu câteva cărți și caiete pe ea; praful care le acoperea arăta că nimeni nu mai pusese de mult mâna pe ele; și, în fine, un divan mare, mătăhălos, ce ocupa aproape tot peretele și jumătate din lățimea întregii camere, îmbrăcat cândva în stambă, dar acum zdrențuit, care-i servea lui Raskolnikov drept pat. De multe ori dormea pe el așa cum se găsea, fără să se mai dezbrace, fără să aștearnă nimic, acoperit cu paltonul lui vechi și jerpelit de student, doar pe o pernuță sub care puneă toată lenjeria de

corp pe care o avea, curată ori purtată, ca să mai înalțe căpătâiul. În fața divanului se afla o măsuță.

Mai jos și mai rău de-atât ar fi fost greu de ajuns, dar pentru Raskolnikov era chiar bine în actuala sa stare de spirit. Fugise cât putuse de toți, trăind retras ca o broască-țestoasă în carapacea ei, și până și vederea slujnicei care, trebuind să-l servească, intra din când în când în odaie, îl umplea de fiere și îl făcea să se crispeze tot. E ceea ce se întâmplă cu unii monomani prea concentrați asupra unui lucru. Gazda îl tăia de deja de două săptămâni de la masă, dar lui nici nu-i trecea prin minte să se ducă și să se lămurească cu ea, deși stătea nemâncat. Nastasia, bucătăreasa și singura slujnică pe care o avea gazda, era într-un fel bucuroasă de actuala stare de spirit a chiriașului și încetase cu totul să mai deretice și să mai măture în camera lui, abia dacă punea mâna pe mătură o dată pe săptămână, iar atunci dacă se nimerea pe-acolo. Ea îl și sculase din somn acum.

— Scoală, de ce dormi? strigă stând lângă patul lui. E ceasul zece! Ți-am adus un ceai. Vrei o ceașcă? Nu vezi că te-ai jigărit?

Chiriașul deschise ochii, tresări și o recunoscuse.

— Ce ceai, de la gazdă? întrebă înălțându-se puțin de tot pe sofa cu o figură bolnavă.

— Ce gazdă!

Îi puse în față ceainicul ei crăpat, care nu mai era plin, și două bucățele galbene de zahăr.

— Uite, Nastasia, zise el scotocind prin buzunar (că dormise îmbrăcat) și scoțând niște mărunțiș de aramă, te rog, dă fuga și cumpără-mi o franzelă. Ia și de la mezelărie puțin salam, din cel mai ieftin.

— Franzela ți-o aduc numaidecât, da' nu vrei niște borș în loc de salam? Borș bun, de ieri, ți-am pus deoparte de când l-am făcut, da' ai venit târziu. E gustos.

După ce-i aduse borșul și Raskolnikov se apucă să mănânce, Nastasia se așeză alături de el și începu să sporovăiască. Era de la țară și guralivă foc.

— Praskovia Pavlovna vrea să se plângă de tine la poliție, zise.

El făcu o strâmbătură.

— La poliție? Da' ce vrea?

— Păi, nici nu-i plătești și nici nu te muți. Doar știi ce vrea.

— Fir-ar să fie, asta mai lipsea, bombăni el scrâșnind din dinți, nu, nici că se putea să pice mai prost... E o neghioabă, adăugă cu voce tare. Chiar azi mă duc să vorbesc cu ea.

— O fi ea neghioabă, ca și mine, dar tu, deșteptule, care zaci ca un sac, pe tine nu te vezi? Ziceai că înainte te duceai să dai lecții la copii, acu' de ce nu mai faci nimic?

— Ba fac..., răspunse Raskolnikov tăios și parcă în scârbă.

— Și ce faci?

— O muncă.

— Ce muncă?

— Gândesc, răspunse el serios, după o scurtă tăcere.

Nastasia se puse pe râs. Era de felul ei o fire veselă și, când o făceau să râdă, râdea pe-nfundate, clătinându-se și săltând din tot trupul, până i se făcea rău.

— Și-ai gândit de multe parale? reuși în cele din urmă să îngaime.

— Fără cizme în picioare nu pot să dau lecții la copii. Dar scuipe pe toate astea.

— Nu scuipa în puț, că s-ar putea să bei din el.

— Pentru lecții date la copii nu iei mai nimic. Ce să faci cu câteva copeici? continuă el fără nici un chef, răspunzând parcă propriilor gânduri.

— Păi, vrei să faci avere dintr-odată?

El se uită la ea ciudat.

— Da, dintr-odată, răspunse răspicat după o clipă de tăcere.

— Apăi, ia-o mai moale, că mă sperii! Urât te mai uiți. Mă mai duc ori ba după franzelă?

— Cum vrei.

— Na, c-am uitat! Aseară, când nu erai aici, ți-a venit o scrisoare.

— Scrisoare? Mie! De la cine?

— De la cine, nu știu. Da' i-am dat poștașului trei copeici de la mine. Mi le dai înapoi, nu?

— Adu-mi odată scrisoarea, pentru numele lui Dumnezeu, adu-mi-o! strigă Raskolnikov tulburat la culme. Dumnezeule mare!

Un minut mai târziu apăru și scrisoarea. Da, era de la mama lui, din gubernia R. De îndată ce o luă, păli. Trecuse ceva vreme de când nu mai primise nici o scrisoare, dar acum mai era ceva care făcu să i se strângă inima.

— Nastasia, du-te, pentru numele lui Dumnezeu; uite-ți alea trei copeici și ia-o mai repede din loc, pentru numele lui Dumnezeu!

Scrisoarea îi tremura în mână; nu voia să o deschidă de față cu ea; voia să rămână singur cu scrisoarea asta. Când Nastasia ieși, duse iute scrisoarea la buze și o sărută; pe urmă rămase încă multă vreme cu ochii la adresa de pe plic, la scrisul acela familiar și drag, mărunț și puțin aplecat, al mamei, care-l învățase odinioară să citească și să scrie. Trăgea de timp; părea chiar să-i fie frică de ceva. În cele din urmă o deschise: era o scrisoare lungă și groasă, de două loturi²; două coli mari, scrise mărunț de tot.

Dragul meu Rodea, scria mama, uite că sunt deja două luni de când n-am mai stat de vorbă cu tine în scris și lucrul ăsta mă doare, nici n-am dormit astă-noapte de gânduri. Sunt sigură însă că nu mă ții de rău pentru tăcerea asta fără voie a mea. Tu știi cât te iubesc: doar pe tine te avem, Dunia și cu mine, tu ești totul pentru noi, toată nădejdea, toată speranța noastră. Ce-a fost pe capul meu când am aflat că te-ai lăsat deja de câteva luni de universitate, fiindcă nu ai cu ce să te întreții, și că ți-ai pierdut lecțiile și ce mai câștigai! Cum să te ajut eu cu pensia mea de o sută douăzeci de ruble pe an? Cele cincisprezece ruble pe care ți le-am trimis acum patru luni le-am luat cu împrumut, după cum știi și tu, în contul pensiei, de la un negustor de pe-aici,

Afânași Ivanovici Vahrușin. E un om cumsecade și chiar era prieten cu tatăl tău. Numai că, dacă i-am dat dreptul să primească pensia în locul meu, a trebuit să aștept să se stingă datoria, iar asta s-a întâmplat abia acum, așa că n-am putut să-ți trimit nimic în tot timpul ăsta. Dar acum, slavă Domnului, cred că o să pot să-ți mai trimit ceva și, oricum, în clipa asta putem chiar să mulțumim sortii, lucru pe care mă grăbesc să ți-l spun și ție. În primul și în primul rând, dacă poți să-ți închipui, dragul meu Rodea, uite că se face deja o lună și jumătate de când sora ta stă cu mine și de-acum nu ne mai despărțim. Slavă Domnului, chinurile ei au luat sfârșit, dar o să ți le spun pe toate rând pe rând, să afli cum a fost tot și ce ți-am ascuns până acum. Cu două luni în urmă, când mi-ai scris că ai aflat de la cineva că Dunia suferă mult din pricina grosolăniilor din casa familiei Svidrigailov și mi-ai cerut să-ți spun exact despre ce e vorba, ce puteam eu să-ți răspund în scris? Dacă îți scriam întreg adevărul, erai în stare să lași totul și să vii, chiar și pe jos, că doar îți cunosc firea și simțămintele, n-ai fi îngăduit ca sora ta să fie călcată în picioare. Și eu eram disperată, dar ce puteam să fac? Atunci nu știam nici eu tot adevărul. Piedica cea mai mare a fost că Dunia, când a intrat anul trecut în casa lor ca guvernantă, a luat în avans o sută de ruble, cu obligația să i se scadă lunar din leafă, așa că nu a putut pleca până nu și-a plătit datoria. Suma asta o luase (acum pot să-ți spun, neprețuitul meu Rodea) mai mult ca să-ți trimită ție cele șaizeci de ruble de care aveai atâta nevoie atunci și pe care le-ai primit de la noi anul trecut. Noi te-am mințit atunci, ți-am scris că au fost din niște bani pe care îi strânsese mai înainte Dunia, însă nu era așa, iar acum îți spun tot adevărul, fiindcă, din voia Domnului, totul s-a schimbat pe neașteptate în bine și ca să știi cât de mult te iubește Dunia și ce suflet neasemuit are. Adevărul e că la început domnul Svidrigailov s-a purtat cu ea foarte grosolan, tratând-o necuviincios și luând-o în râs când stăteau la masă. Dar nu vreau să intru în toate amănuntele astea penibile, nu are rost să te neliniștesc de vreme ce acum s-a sfârșit cu toate astea. Pe scurt, oricât de bine și cu oricâtă noblețe s-a purtat cu ea Marfa Petrovna, soția domnului Svidrigailov, ca și toți cei ai casei, Duncikăi i-a fost foarte greu, mai cu seamă când domnul Svidrigailov se afla, după vechiul său obicei de la regiment, sub influența lui Bachus. Și ce s-a dovedit după aceea? Închipuie-ți că omul ăsta nesăbuit făcuse de mult timp o pasiune pentru Dunia și căuta întruna să ascundă lucrul ăsta arătându-se grosolan și disprețuitor. Poate chiar îi era rușine și se speriașe văzându-se, om în vârstă și tată de familie, că nutrește speranțe atât de ușurate, de aceea și avea ciudă pe Dunia. Însă se prea poate să fi vrut doar ca, prin purtarea grosolană și ironiile sale, să ascundă față de ceilalți tot adevărul. Dar până la urmă nu s-a mai stăpânit și a cutezat să-i facă pe față Duniei o propunere mârșavă, făgăduindu-i tot felul de recompense și, pe deasupra, că lasă tot și pleacă să trăiască împreună cu ea în alt sat ori chiar în străinătate. Poți să-ți închipui cât a avut ea de pățimit! Să lase tot și să plece nu putea, nu doar din pricina banilor pe care îi datora, ci și ca să o cruțe pe Marfa Petrovna, care putea să intre pe loc la bănuieli, și atunci ar fi însemnat să semene vrajbă în

familie. Dar și Dunecika ar fi căzut prost, căci s-ar fi ajuns cu siguranță la scandal. Au mai fost și multe alte cauze, așa că Dunia nu s-a putut smulge nicicum mai devreme de șase săptămâni din casa aceea îngrozitoare. Tu știi bine cum e Dunia, știi și cât e de deșteaptă și ce fire puternică are. Poate să îndure multe și, până și în situațiile cele mai grele află în ea destulă putere sufletească să nu se lase. Nici mie nu mi-a scris absolut tot, ca să nu mă necăjească, cu toate că ne scriam destul de des. Deznodământul a venit însă de la sine. Întâmplarea a făcut ca Marfa Petrovna să-și audă soțul când încerca s-o înduplece pe Dunia în grădină și, înțelegând totul pe dos, a dat întreaga vină pe ea, închipuindu-și că de la ea pornise totul. A avut loc o scenă îngrozitoare, chiar acolo, în grădină: Marfa Petrovna a mers până la a o plesni pe Dunia, n-a vrut să audă nimic, a țipat o oră întreagă și în cele din urmă a poruncit ca Dunia să plece chiar atunci, să vină la mine în oraș, și a trimis-o cu o căruță simplă de țară, în care i-au aruncat toate lucrurile, lenjeria și rochiile, claie peste grămadă, nu împăturite și împachetate. Pe deasupra a mai început și o ploaie cu găleata, iar Dunia, umilită și acoperită de rușine cum era, a trebuit să meargă șaptesprezece verste într-o căruță fără coviltir, însoțită de un mujic. Acum gândește-te și tu: ce puteam eu să răspund la scrisoarea primită de la tine în urmă cu două luni și despre ce puteam să-ți scriu? Eram deznădăjduită; nu aveam curaj să-ți scriu adevărul, căci te-aș fi amărât prea rău, ai fi fost prea nefericit și tulburat și, oricum, ce puteai să faci tu? Poate doar te-ai fi simțit și tu nenorocit, în tot cazul Dunecika mi-a interzis; iar să umplu scrisoarea cu fleacuri și cu te miri ce, când aveam o durere atât de mare în suflet, n-am fost în stare. O lună de zile s-a clevetit prin tot orașul nostru pe seama poveștii ăsteia și s-a ajuns până acolo că n-am mai putut să mă duc cu Dunia nici măcar la biserică din pricina privirilor disprețuitoare, a șușotelilor și chiar a comentariilor făcute cu voce tare, de față cu noi. Toți cunoscuții au început să ne evite, au încetat până și să ne salute pe stradă și am aflat, lucru foarte adevărat, că niște neisprăviți de negustori și de conțopiști voiau să ne aducă o ofensă josnică, mânjindu-ne poarta casei cu catran, pentru ca proprietarii să ne ceară să ne mutăm. Totul a pornit de la Marfa Petrovna, care a izbutit s-o învinuiască și s-o ponegrească pe Dunia în fiecare casă. Ea cunoaște pe toată lumea din împrejurimi, și în luna aceea a venit întruna în oraș, iar cum e destul de guralivă și-i place să povestească despre chestiunile ei de familie și mai cu seamă să se plângă de soțul ei cui vrei și cui nu vrei, ceea ce nu e deloc un lucru bun, în scurtă vreme a împrăștiat toată istoria nu numai prin oraș, ci și prin gubernie. Eu m-am și îmbolnăvit din pricina asta, dar Dunecika a fost mai tare decât mine și, dacă ai fi văzut cum a îndurat totul și cum mă mai mângâia și mă încuraja! E un înger! Dar, cu îndurarea Domnului, chinurile noastre s-au sfârșit: domnul Svidrigailov și-a schimbat atitudinea și, cuprins de căință și de înduioșare pentru soarta Duniei, i-a înfățișat Marfei Petrovna dovezi complete și neîndoielnice despre nevinovăția Dunecikăi: o scrisoare pe care Dunia, încă dinainte să-i surprindă Marfa Petrovna în grădină, se văzuse nevoită să i-o scrie și să i-o dea, ca să scape de explicațiile personale și de

întâlnirile pe furiș pe care i le tot cerea el, și care, când a plecat, a rămas în mâinile domnului Svidrigailov. În acea scrisoare ea îi reproșea, cu toată ardoarea și cu cea mai mare indignare, purtarea lui lipsită de noblețe față de Marfa Petrovna, aducându-i aminte că era tată și cap de familie și spunându-i cât de josnic era din partea lui să chinuie și să facă nefericită o fată și așa nefericită și lipsită de apărare. Pe scurt, dragă Rodea, scrisoarea era scrisă cu atâta noblețe și era atât de mișcătoare, încât am plâns în hohote citind-o și nici acum n-o pot citi fără să plâng. Pe deasupra, Dunia a avut în apărarea sa și mărturiile slugilor, care, așa cum se întâmplă întotdeauna, văzuseră și știau mult mai multe decât își închipuia domnul Svidrigailov. Marfa Petrovna a rămas înmărmurită și „distrusă încă o dată”, după cum a mărturisit chiar ea în fața noastră, în schimb s-a convins pe deplin de nevinovăția Dunecikăi, iar a doua zi, duminică, venind la biserică, s-a rugat la Sfânta Fecioară să-i dea putere să îndure această nouă încercare și să facă ce este de datoria ei. Apoi, direct de la biserică, fără să se mai abată pe nicăieri, a venit la noi, ne-a povestit totul, a plâns amar și, cu cea mai mare căință, a îmbrățișat-o pe Dunia și a implorat-o să o ierte. Tot în dimineața aceea, fără să mai piardă vreo clipă, direct de la noi, s-a dus pe la toate casele din oraș și peste tot, spunând cele mai frumoase cuvinte despre Dunecika, și a confirmat cu lacrimi în ochi noblețea purtării și a sentimentelor ei. Mai mult de-atât, le-a arătat tuturor și le-a citit cu voce tare scrisoarea Dunecikăi către domnul Svidrigailov și chiar le-a dat-o să o copieze (ceea ce mi se pare deja prea mult). A avut de umblat câteva zile la rând ca să treacă pe la toată lumea din oraș, fiindcă unii începuseră să se simtă jigniți că altora le dăduse întâietate. Până la urmă s-au făcut programări, așa că era așteptată dinainte în fiecare casă și toți știau că în cutare zi Marfa Petrovna are să fie în cutare loc ca să citească scrisoarea și la fiecare citire se strâneau încă o dată și cei care o mai ascultaseră deja de câteva ori la ei acasă ori la alți cunoscuți. Părerea mea e că multe, foarte multe, nu-și aveau rostul, dar asta e firea Marfei Petrovna. Măcar a reabilitat onoarea Dunecikăi și toată mârșăvia poveștii ăsteia a lăsat o pată de neuitat asupra soțului ei, ca fiind singurul vinovat, încât aproape că mi-e și milă de el; s-a purtat deja cam prea aspru cu omul acesta nesăbuit. Dunia a început să primească îndată propuneri să dea lecții în mai multe case, dar le-a refuzat. Dintr-odată, toată lumea s-a pornit să-i arate un respect deosebit. Toate astea au dus, după mine, la întâmplarea aceea neașteptată care, s-ar putea spune, ne va schimba cu totul soarta. Află, dragă Rodea, că Duniei i-a fost cerută mâna și că ea a acceptat deja, ceea ce mă grăbesc să-ți aduc la cunoștință. Deși lucrul ăsta s-a făcut fără să-ți cerem sfatul, cred că n-o să te superi nici pe ea și nici pe mine, fiindcă, după cum ai să te lămurești singur, nu puteam să așteptăm și să amânăm până primeam răspunsul tău. Oricum, nefiind aici, n-ai fi putut să-ți dai seama exact cum stau lucrurile. S-a întâmplat în felul următor. Dumnealui, Piotr Petrovici Lujin, este deja consilier de curte și rudă pe departe cu Marfa Petrovna, care a și contribuit mult la asta. La început, și-a anunțat prin ea intenția de-a ne cunoaște, noi l-am primit după cuviință, l-am servit cu o cafea, iar a doua zi

ne-a trimis o scrisoare prin care îi cerea mâna foarte politicoasă și ruga să-i fie dat cât mai repede răspunsul. E un om activ și foarte ocupat, chiar acum se grăbește să plece la Petersburg, pentru că la el contează fiecare minut. Noi, se înțelege, la început nu ne reveneam din uimire, fiindcă toate astea s-au petrecut prea repede și pe neașteptate. Ne-am gândit și ne-am răzgândit toată ziua aceea. E un om de încredere și cu stare, are două slujbe și a strâns deja un capital. Ce-i drept, are patruzeci și cinci de ani, dar e destul de prezentabil și încă mai poate să placă femeilor, în general este un om serios și la locul lui, doar puțin cam posac și cam cu nasul pe sus, așa zice. Dar poate că pare așa doar la prima vedere. Așa că te previn, dragul meu Rodea, când te vei întâlni cu dânsul la Petersburg, iar asta se va întâmpla foarte curând, să nu îl judeci pripit și cu patimă, cum faci tu, dacă la prima vedere nu o să-ți placă ceva la el. Îți spun asta pentru orice eventualitate, deși nu am nici o îndoială că îți va face o impresie bună. În afară de asta, nu poți să-ți dai seama cum este un om decât urmărindu-l mult timp și cu mare grijă, ca să eviți părerile preconcepute și să nu faci greșeli pe care greu le mai poți îndrepta după aceea. Iar Piotr Petrovici, dacă ne luăm după o mulțime de indicii, este un om cât se poate de onorabil. De la prima vizită ne-a declarat că este un om practic, dar că în multe privințe împărtășește, cum s-a exprimat chiar el, „convingerile tinerelor noastre generații” și că este dușmanul oricăror prejudecăți. A mai spus multe, pentru că pare cam plin de el și-i place foarte mult să se facă ascultat, dar asta nu-i chiar un cusur. Eu, firește, n-am înțeles mare lucru, însă Dunia mi-a explicat că, deși nu e foarte instruit, pare să fie inteligent și bun la suflet. Tu, Rodea, cunoști firea surorii tale. E o fată de caracter, cu capul pe umeri, răbdătoare și generoasă, cu toate că are o inimă înflăcărată, știu eu bine. Desigur, nu e o mare iubire, nici din partea ei și nici din partea lui, dar Dunia, pe lângă faptul că e o fată deșteaptă, are și un suflet nobil, de înger, și va socoti de datoria ei să-și facă fericit soțul, care la rândul lui o să aibă grijă ca ea să fie fericită, de asta nu avem motive să ne îndoim, deși recunosc că lucrurile s-au petrecut cam repezător. Oricum, el e un om foarte chibzuit și o să-și dea singur seama că fericirea lui ca soț va fi cu atât mai sigură cu cât Dunecika va fi mai fericită. Iar dacă or exista unele nepotriviri de caracter, obiceiuri mai vechi și chiar idei diferite (lucru ce nu poate fi evitat nici în cele mai fericite căsnicii), Dunecika mi-a spus că în privința asta se bizuie pe ea și că nu are de ce să-și facă grijă, fiindcă ea poate răbda multe, cu condiția ca relațiile pe care le vor avea să fie cinstite și corecte. Ca să-ți spun drept, la început mi s-a părut și mie cam tăios, dar poate tocmai pentru că este un om franc, și nu încapă îndoială că este într-adevăr. Bunăoară, când ne-a făcut a doua vizită, după ce promise deja consimțământul ei, a spus în cursul discuției că se gândise încă dinainte să o cunoască pe Dunia să ia o fată cinstită, dar fără zestre, care neapărat să știe deja ce-i sărăcia, fiindcă, după cum explica el însuși, soțul nu trebuie să-i fie obligat cu nimic soției și e mult mai bine ca soția să vadă în soțul ei un binefăcător. Trebuie să adaug că el s-a exprimat ceva mai delicat și mai blând decât îți spun eu în scris, însă am uitat cuvintele lui exacte, n-am reținut decât

ideea și, în afară de asta, a spus-o fără nici o intenție, a fost clar că i-a scăpat în focul conversației, fiindcă pe urmă s-a străduit să îndrepte și să îndulcească lucrurile; mie mi s-a părut totuși cam dur, i-am și spus după aceea Duniei. Dar ea mi-a răspuns, chiar cu oarecare ciudă, că „vorbele nu sunt fapte”, ceea ce e cât se poate de adevărat. Înainte să ia o hotărâre, Dunecika n-a dormit toată noaptea și, crezând că eu dorm, s-a dat jos din pat și a umblat toată noaptea de colo-colo prin cameră; în cele din urmă a îngenucheat și s-a rugat mult și fierbinte în fața icoanei, iar dimineață m-a anunțat că s-a hotărât.

Cum spuneam, Piotr Petrovici pleacă neîntârziat la Petersburg, unde are treburi importante și vrea să-și deschidă pe deasupra un birou public de avocatură. El se ocupă de multă vreme de tot felul de pricini și chiar deunăzi a câștigat un proces important. De aceea se și duce la Petersburg, fiindcă are o treabă importantă la senat. Așa că, dragă Rodea, îți poate fi și ție de mare folos, în toate cele, iar Dunia și cu mine ne-am gândit că ai putea să-ți începi încă de pe-acum viitoarea carieră și să consideri că soarta ta e deja asigurată. O, de-ar fi într-adevăr așa! Ar fi un noroc atât de mare, că ar trebui să vedem în el nici mai mult, nici mai puțin decât un semn că Atotputernicul și-a pogorât mila asupra noastră. Dunia numai la asta visează. Noi am riscat deja să-i spunem câteva cuvinte despre asta lui Piotr Petrovici. El s-a arătat rezervat și ne-a răspuns că, întrucât el nu se poate descurca fără secretar, desigur mai bine plătește o leafă unei rude decât unui străin, dar asta numai dacă se dovedește capabil de funcție (tocmai tu să nu te dovedești capabil!), însă imediat și-a exprimat îndoiala că studiile tale universitare îți vor lăsa răgaz pentru ce este de făcut la biroul său. Deocamdată, discuția s-a încheiat aici, dar Dunia nu mai are acum alt gând. De câteva zile pare cuprinsă de febră și a pus deja la cale un plan, ca tu să ajungi pe urmă tovarăș și chiar asociat al lui Piotr Petrovici în treburile lui avocațeste, mai ales că urmezi chiar Facultatea de Drept. Eu, Rodea, sunt întru totul de acord cu ea și îi împărtășesc planurile și speranțele, căci le socotesc pe deplin realizabile. În ciuda ezitării lui Piotr Petrovici, foarte explicabilă acum (fiindcă el nu te cunoaște încă), Dunia este ferm convinsă că buna ei influență asupra soțului o va ajuta să izbândească, nu se îndoiește câtuși de puțin. Bineînțeles că ne-am ferit să-i pomenim lui Piotr Petrovici vreo vorbă despre aceste visuri de viitor ale noastre, mai ales despre speranța de a-i deveni asociat. El e un om practic și ar putea primi toate astea cu răceală, căci i s-ar putea părea doar simple visuri. Nici eu și nici Dunia n-am suflat încă vreo vorbă despre marea noastră speranță că ne va ajuta să te susținem cu bani câtă vreme vei studia la universitate; în primul rând, pentru că asta are să se întâmple după aceea de la sine și, fără doar și poate, are s-o propună chiar el, lăsând deoparte vorbele de prisos (căci n-ar putea să-i refuze Dunecikăi acest lucru), cu atât mai mult cu cât tu poți să devii mâna lui dreaptă la birou și să primești acest sprijin nu ca pe o binefacere, ci ca pe un salariu meritat. Așa dorește Dunecika să aranjeze lucrurile, iar eu sunt întru totul de acord cu ea. În al doilea rând, n-am spus nimic pentru că doresc foarte mult ca, atunci când o să ne întâlnim cu toții, să

fii pe picior de egalitate cu el. Când Dunia i-a vorbit plină de entuziasm despre tine, i-a răspuns că, pentru a putea judeca un om, trebuie să-l cunoști mai întâi tu însuși și cât mai îndeaproape și că își ia îngăduința să-și formeze propria părere după ce are să te cunoască. Știi, neprețuitul meu Rodea, din anumite motive (care, de altfel, nu au nici o legătură cu Piotr Petrovici, ci pur și simplu sunt niște toane de-ale mele femeiești, dacă nu chiar bătrânești), mi se pare că aș face mai bine ca după căsătoria lor să stau singură, ca și acum, nu împreună cu ei. N-am nici o îndoială că va avea noblețea și delicatetea să mă invite chiar el și că-mi va propune să nu mă despart de fiica mea, iar dacă nu a luat vorba despre asta până acum, e pentru că lucrul ăsta se înțelege de la sine; dar eu n-am să primesc. Am observat nu o dată în viața mea că soții nu-și prea au la inimă soacrele, iar eu nu numai că nu vreau să fiu o povară pentru nimeni, câtuși de puțin, doresc să fiu liberă câtă vreme mai am bucățița mea de pâine și copii ca tine și ca Dunia. Dacă va fi cu putință, am să mă aranjez pe undeva pe lângă voi doi, pentru că, Rodea, lucrul cel mai plăcut l-am păstrat pentru sfârșitul scrisorii: află, dragul meu copil, că e posibil să fim din nou împreună cu toții și să ne îmbrățișăm toți trei după o despărțire de trei ani! E deja hotărât în mod sigur ca Dunia și cu mine să plecăm la Petersburg, când anume, nu știu, dar în orice caz foarte, foarte curând, poate chiar într-o săptămână. Totul depinde de Piotr Petrovici, care ne va da de știre de îndată ce se va instala cât de cât la Petersburg. Din anumite motive, vrea să grăbească pe cât se poate ceremonia nunții și chiar, dacă va fi posibil, să facă nunta în post, iar dacă nu va reuși din pricina timpului prea scurt, atunci imediat după Sfânta Maria. O, ce fericire va fi pentru mine să te strâng la piept! Dunia nu mai poate de bucurie gândindu-se la revederea cu tine și odată a spus chiar în glumă că, de-ar fi numai pentru asta, tot l-ar lua pe Piotr Petrovici. E un înger. Nu-ți scrie acum nimic, ci mă roagă doar să-ți spun că are atâtea, atâtea, de vorbit cu tine și că acum n-ar putea nici să pună mâna pe toc, fiindcă nu reușești să spui nimic în câteva rânduri și n-ai face altceva decât să te tulburi; mi-a dat poruncă să te îmbrățișez strâns de tot și să-ți trimit mii de sărutări. Cu toate că s-ar putea să ne vedem foarte curând, zilele astea îți voi trimite niște bani, cât de mulți voi putea. Acum, când a aflat toată lumea că Dunia se mărită cu Piotr Petrovici, mi-a crescut deodată creditul și știu sigur că Afânași Ivanovici mi-ar da acum chiar și șaptezeci și cinci de ruble în contul pensiei, așa că e posibil să-ți trimit douăzeci și cinci sau chiar treizeci de ruble. Ți-aș trimite mai mult, dar mi-e frică să nu rămân fără bani pentru cheltuielile noastre de călătorie; fiindcă, deși Piotr Petrovici a fost atât de cumsecade și a luat asupra lui o parte din cheltuieli, adică s-a oferit să ne trimită înainte, pe socoteala lui, bagajele și un cufar mare (nu știu cum, prin niște cunoscuți de-ai săi), trebuie totuși să avem în vedere și sosirea la Petersburg, unde nu ne putem înfățișa fără un ban, măcar în primele zile. De altfel, Dunia și cu mine am socotit totul, până la ultima copeică, și ne-am dat seama că drumul nu o să coste mult. De la noi până la calea ferată sunt doar nouăzeci de verste și, ca să fim sigure, am tocmit deja surugiu un mujic pe care îl cunoaștem; iar de-acolo

o să ne ducem foarte frumos cu clasa a treia. Astfel, poate o să izbutesc să-ți trimit nu douăzeci și cinci, ci treizeci de ruble, mai mult ca sigur. Dar gata: am umplut deja două coli și nu mai am loc; ți-am spus toată povestea noastră; ei, și câte evenimente nu s-au adunat! Iar acum, neprețuitul meu Rodea, până la apropiata noastră revedere te îmbrățișez și îți trimit binecuvântarea mea de mamă. Să o iubești pe Dunia, sora ta, Rodea; să o iubești așa cum te iubește ea și să știi că ea te iubește mai presus de toate, mai presus decât pe ea însăși. E un înger, iar tu, Rodea, ești totul pentru noi, toată nădejdea și speranța noastră. Dacă tu vei fi fericit, atunci vom fi și noi. Rodea, te mai rogi la Dumnezeu, mai crezi în bunătatea Făcătorului și Mântuitorului nostru ca înainte? Dacă da, mă voi ruga pentru tine. Mă tem în inima mea să nu fi căzut pradă lipsei de credință care e la modă în ultimul timp. Amintește-ți, dragul meu, cum îți găngureai rugăciunile pe genunchii mei când erai mic și tatăl tău mai trăia încă și cât de fericiți eram cu toții! Cu bine, sau mai degrabă pe curând! Te îmbrățișez strâns, strâns de tot și te sărut de mii de ori.

A ta până la moarte, Pulheria Raskolnikova.

Aproape tot timpul cât citise scrisoarea, de la început până la sfârșit, Raskolnikov își simțise fața udă de lacrimi; când termină însă, chipul îi era livid și schimonosit de spasme, iar un zâmbet nefiresc, amar și rău îi flutura pe buze. Își lăsă capul pe perna murdară și roasă și chibzui, chibzui îndelung. Inima îi bătea cu putere și gândurile i se învălmășeau. În cele din urmă simți că nu mai are nici aer, nici loc în cămăruța aceea îngustă care aducea cu un dulap ori cu un cufăr. Ochii și mintea lui tânjeau după spațiu. Își luă pălăria și ieși, de data asta fără să-i mai fie frică să nu întâlnească pe cineva pe scară; uitase cu totul de teama sa. Se îndreptă spre Vasilievski Ostrov străbătând bulevardul V., grăbit de parcă plecase după treburi, dar mergând după obiceiul lui, fără să vadă pe nimeni, mormăind frânturi de cuvinte sau chiar vorbind singur cu voce tare, spre marea uimire a trecătorilor. Mulți îl crezură beat.

~ IV ~

Scrisoarea mamei fusese un chin, însă în ceea ce privește chestiunea esențială, lucrurile i se păruseră absolut clare încă din timp ce o citea. Erau deja hotărâte în mintea lui, hotărâte definitiv: „Cât voi trăi eu, căsătoria asta nu va avea loc, domnul Lujin poate să se ducă dracului!”.

„Treaba e limpede, mormăi în sinea lui, rânjind și bucurându-se dinainte, cu ură, de izbânda hotărârii. Nu, măicuță, nu, Dunia, nu mă duceți voi pe mine! Ba se mai și scuză că nu mi-au cerut sfatul și că au hotărât fără mine! Cum de nu! Își închipuie că lucrurile sunt deja bătute-n cuie; ei, lasă, o să vedem noi dacă sunt sau nu! Auzi scuză: Vezi matale, așa un om de ocupat este Piotr Petrovici, așa de ocupat este dumnealui, că nici să se însoare nu poate decât în poștalion ori pe calea ferată. Nu, Dunecika, lucrurile alea, atâtea și atâtea, pe care te pregătești să mi le spui, le văd și le știu; știu și la ce te-ai gândit toată noaptea umblând prin odaie, și pentru ce te-ai rugat dinaintea icoanei Maicii Domnului din Kazan, în dormitorul mamei. E greu să urci Golgota. Hm... Vasăzică e hotărât definitiv: binevoiești să te măriți, Avdotia

Romanovna, cu un om de afaceri, un om practic, care are averea lui (are deja averea lui, e mai bine așa, mai convingător), care are două slujbe și împărtășește convingerile tinerelor noastre generații (așa scrie mama) și „pare să fie bun”, cum zice chiar Dunecika. Acest pare le întrece pe toate! Și aceeași Dunecika se mărită în baza acestui pare! Splendid! Splendid!

...Aș fi curios să știu, de ce mi-o fi scris mama despre „tinerele noastre generații”? Doar pentru caracterizarea personajului sau cu intenția de-a mă îmbuna în privința domnului Lujin? Ce șmechere! Și-aș vrea să mai știu un lucru: cât de sincere au fost una cu alta în ziua și în noaptea aceea și în timpul care a urmat? Oare și-au spus totul pe față sau și-au dat seama amândouă că simțeau și gândeau la fel, că vorbele erau de prisos și că riscau să le ia gura pe dinainte? Probabil, în bună parte, chiar așa a fost; se vede și din scrisoare; mamei i s-a părut cam tăios și în naivitatea ei s-a apucat să-i împărtășească Duniei observațiile ei. Iar ea, se-nțelege, s-a supărat și a răspuns „cu ciudă”. Cred și eu! Cine nu s-ar înfuria când treaba e clară fără toate întrebările astea naive și când hotărârea a fost luată, așa că la ce bun să mai vorbești! Și de ce mi scrie ea mie: „Să o iubești pe Dunia, Rodea, că ea te iubește mai presus decât pe ea însăși”? Nu cumva în taină o mustră conștiința că a acceptat ca fiica să se jertfească pentru fiu? „Tu ești toată speranța noastră...” O, mamă...!”

Furia clocotea tot mai tare în el și, dacă l-ar fi întâlnit atunci pe domnul Lujin, l-ar fi omorât cu siguranță!

„Hm, e drept, continuă urmând firul gândurilor care i se învălmășeau în cap, e drept că pentru a cunoaște un om trebuie „să-l urmărești mult timp și cu mare grijă”, cu domnul Lujin este însă clar. Esențial e că este „un om de afaceri și că pare bun la suflet”, ca să vezi, a luat asupra lui trimiterea bagajelor, cufărul cel mare este dus pe socoteala lui! Păi nu e bun? Iar ele amândouă, logodnica și mama ei, tocmește un mujic cu o căruță cu rogojină pe ea (cum am călătorit și eu)! Că doar nu sunt decât nouăzeci de verste, „și o să ne ducem foarte frumos cu clasa a treia”, vreo mie de verste! Chiar așa, te întinzi cât ți-e plapuma; dar dumneata, domnule Lujin, dumneata n-ai nimic de zis? Că despre logodnica dumitale e vorba... Și nu se poate să nu știi că mama ei împrumută banii de drum în contul pensiei. Sigur, e vorba de o tranzacție comercială obișnuită, o afacere pe bază de avantaj reciproc și de contribuție egală, deci cheltuielile sunt și ele juma-juma; frate, frate, dar brânza-i pe bani, cum se spune. Chiar și așa, tot le-a fraierit nițel omul de afaceri: bagajul nu costă cât drumul lor, s-ar putea să nu coste chiar nimic. Oare ele două nu văd ori nu vor să vadă? Spun că sunt mulțumite! Și când te gândești că astea nu sunt decât floricelele și că adevăratele roade abia urmează! Dar nu zgârcenia, nu meschinăria sunt cele mai grave, ci tonul întregii afaceri. Țasta o să fie tonul după nuntă, e o prevestire... Iar mama de ce o irosi banii? Cu ce o să ajungă la Petersburg? Cu trei ruble ori două „foi”, cum zice... bătrâna aia... Hm! Și cu ce trage ea nădejde să trăiască la Petersburg după aceea? Fiindcă trebuie să-și fi dat seama că, din anumite motive, n-o să poată sta cu Dunia după căsătoria ei, nici măcar în primele luni. Fără îndoială, omul nostru bun la suflet a scăpat o

vorbă, dându-i de înțeles acest lucru, deși mama se apără din toate puterile: „Dar eu n-am să primesc”. Pe ce se bizuie atunci? Pe pensia de o sută douăzeci de ruble din care are de scăzut datoria către Afânași Ivanovici? O să mai împletească niște brobojoare, o să mai coasă niște manșete, stricându-și ochii bătrâni. Dar brobojoarele nu adaugă decât douăzeci de ruble pe an la cele o sută douăzeci, doar știu bine. Deci ele își pun totuși nădejdea în sentimentele nobile ale domnului Lujin: „O să ne ofere chiar el, o să ne întrebe”. O să-și dea drumul la buzunar! Dar așa e întotdeauna cu aceste minunate firi schilleriene: până-n ultima clipă văd omul în cele mai frumoase culori, până-n ultima clipă văd numai binele din el, nu răul; chiar dacă presimt că medalia are și un revers, nu vor să recunoască dinainte adevărul pentru nimic în lume; resping până și gândul la așa ceva; se apără din toate puterile de adevăr până-n clipa când omul pe care l-au pictat în cele mai frumoase culori le trage clapa cu mâna lui. Aș fi curios să știu dacă domnul Lujin are vreo decorație? Pun rămășag că poartă la butonieră Ordinul Sfânta Ana și că și-l pune când ia masa pe la antreprenori și negustori. Poate o să și-l pună și la nuntă! Dar ia mai ducă-se dracului! ...

Bun, așa-i mama, Dumnezeu s-o binecuvânteze, n-o mai schimbi, dar Dunia la ce s-o fi gândind? Dunecika dragă, știu eu cine-mi ești, doar aveai deja douăzeci de ani când ne-am văzut ultima dată, știu ce fire ai matale. Mama scrie că „Dunecika poate să îndure multe”. Asta știam și eu. Încă de acum doi ani și jumătate, iar de doi ani și jumătate tocmai la asta mă gândesc, că „Dunecika poate să îndure multe”. De vreme ce a fost în stare să-l suporte pe domnul Svidrigailov, cu toate consecințele de rigoare, înseamnă că într-adevăr poate să îndure multe. Iar acum își închipuie, ea și mama, că și pe domnul Lujin îl poate suporta, cu teoria lui că sunt de preferat soțiile scoase din mizerie și soții binefăcători, expusă încă de la prima întâlnire. Bun, să zicem că „i-a scăpat”, deși e un om rezonabil (dar se prea poate să nu-i fi scăpat deloc, ci să fi vrut să pună lucrurile la punct cât mai repede), dar Dunia, Dunia la ce s-o fi gândind? Doar îi e clar ce fel de om este și trebuie să împartă viața cu el. Or ea, mai degrabă ar trăi numai cu pâine neagră și apă decât să-și vândă sufletul și nici nu și-ar da principiile morale pe confort: nici pentru întreg landul Schleswig-Holstein nu le-ar da, darămite pentru domnul Lujin! Nu, nu-i felul Duniei, după câte știu eu... și în mod sigur nu s-a schimbat! Ce să mai vorbim, viața la Svidrigailovi nu e ușoară! Nu e ușor să colinzi guberniile servind ca guvernantă pentru două sute de ruble, dar știu bine că soră-mea mai degrabă ar munci ca un negru pe plantație ori ca un lituanian la stăpânul neamț din Ostsee decât să-și pângărească sufletul și demnitatea morală legându-se pentru totdeauna de un om pe care nu-l respectă și cu care nu are nimic în comun, doar ca să-i fie ei bine. Nici de-ar fi domnul Lujin făcut din aur curat sau dintr-un diamant tăiat dintr-o bucată nu s-ar învoi să-i fie țiitoare cu cununie! Atunci de ce primește? Care-i motivul? Cum se explică misterul? Treaba e clară: pentru ea, pentru bunăstarea ei, nu s-ar vinde nici să știe că moare, dar pentru altul s-ar vinde! Pentru cineva drag, pentru cineva iubit, e

gata să se vândă! Asta e cheia misterului: pentru fratele ei, pentru mama ei se va vinde! Se va vinde în întregime! O, dacă este nevoie, ne înăbușim orice sentiment moral; scoatem totul – libertatea, liniștea, până și conștiința -, totul, totul la vânzare. Ducă-se pe apa sâmbetei viața noastră! Numai să fie fericite ființele pe care le iubim. Ba mai mult, ne inventăm și o cazuistică proprie, învățăm să gândim ca iezuiții și, pentru o vreme, reușim chiar să ne liniștim și să ne convingem singuri că e de datoria noastră, că totul e pentru un scop bun. Așa suntem noi, e limpede ca lumina zilei. E clar că nu-i vorba de nimeni altul decât de Rodion Romanovici Raskolnikov, el este pe primul plan. Păi cum, când ea poate să-i aranjeze fericirea, să-l țină la universitate, să-l facă asociat la birou, să-i asigure viitorul; poate mai târziu va fi un om bogat, stimat, respectat, ba mai știi, la capătul vieții va fi un om cu renume! Dar mama? Ei, doar e vorba de Rodea, neprețuitul ei Rodea, primul ei născut! Cum să nu jertfești pentru un asemenea prim născut o asemenea fiică! O, dragi suflete nedrepte! Ei bine, pentru el nu s-ar da în lături să accepte până și soarta Sonecikăi! Sonecika, Sonecika Marmeladova, veșnica Sonecika, cea care va trăi cât lumea! Dar ați cântărit bine sacrificiul, amândouă? Da ori ba? Vă stă în putere? E util? Are vreun sens? Știi oare, Dunecika, că soarta Sonecikăi nu e cu nimic mai prejos decât viața cu domnul Lujin? „De dragoste nu poate fi vorba”, scrie mama. Dar dacă, în afară de dragoste, nici de respect nu poate fi vorba, ba dimpotrivă, există deja scârbă, dispreț, aversiune, atunci ce se întâmplă? Atunci pesemne că trebuie „respectată curățenia”. Păi nu? Pricepeți voi, pricepeți voi într-adevăr ce înseamnă această curățenie? Pricepeți voi că de fapt curățenia lui Lujin e totuna cu a Sonecikăi, dacă nu chiar mai rea, mai mârșavă, mai josnică, fiindcă mata, Dunecika, te gândești într-un fel la bunăstare, pe când în cazul ei e vorba pur și simplu de-a muri sau nu de foame! Scump, tare scump costă curățenia asta, Dunecika! Și dacă până la urmă n-ai să poți îndura, dacă o să te căiești? De câtă amărăciune vei avea parte atunci, de câtă durere, de câte afuriseli și lacrimi vărsate pe-ascuns, că tu nu ești vreo Marfa Petrovna! Și ce va fi cu mama? Că ea e neliniștită și se zbuțumă de pe-acum, darămite când o să-i fie totul limpede? Dar cu mine? ... Ce-ați crezut voi despre mine? Nu vreau sacrificiul vostru, Dunecika, nu-l vreau, mamă! Nu, n-o să se întâmple lucrul ăsta cât sunt eu în viață! Nu accept!”

Brusc, se dezmetici din gânduri și se opri.

„N-o să se întâmple? Și ce-o să faci ca să-l împiedici? O să-l interzici? Dar cu ce drept, mă rog? Ce poți să le promiți la rândul tău ca să capeți acest drept? Că le vei dedica toată viața ta, tot viitorul tău, când îți vei termina studiile și îți vei găsi un post? Am mai auzit toate astea, nu sunt decât gogoși, dar acum? Acum trebuie făcut ceva, acum, pricepi? Și tu ce faci acum? Trăiești pe spinarea lor. Fac rost de bani pentru tine punând zălog pensia de o sută de ruble și leafa domnilor Svidrigailov. Cum o să le aperi tu, viitor milionar, Zeus care dispui de soarta lor, de Svidrigailovi ori de Afânași Ivanovici Vahrușin? Peste zece ani? În zece ani mama ta o să orbească de-atâta împletit la

brobojoare și de-atâta plâns, iar din pricina postului o să se topească pe picioare; și sora ta? Ei, ia gândește-te, cu sora ta ce-o să fie peste zece ani ori înăștia zece ani? Nu ghicești deloc?”

Se chinuia singur, învrăjbindu-și sufletul cu asemenea întrebări și aflând în asta chiar un soi de voluptate. De altminteri, ele nu erau deloc noi, nu se iviseră acum, ci erau vechi, dureroase, familiare. Începuseră încă demult să-i tulbure și să-i macine sufletul. Demult, tare demult, când se născuse într-însul toată durerea asta de-acum, apoi crescuse, se adunase, iar în vremea din urmă se copsesese și se concentrase, luând forma unei întrebări sinistre, sălbatice și fantastice, care-i tortura sufletul și mintea, cerându-și întruna răspunsul. Acum scrisoarea mamei îl lovise ca un trăsnet. Era clar că trebuia să înceteze cu suferința pasivă și cu lamentările, că nu era momentul să mediteze la întrebări fără răspuns, ci trebuia să facă negreșit ceva, chiar acum, și cât mai repede. Trebuia să ia o hotărâre cu orice preț, oricare-ar fi ea, sau...

— Sau să renunț de tot la viață! strigă deodată surescitat. Să accept supus soarta așa cum e, o dată pentru totdeauna, și să înăbuș în mine tot, renunțând la orice drept de a face ceva, de a trăi și de a iubi!

„Înțelegeți, înțelegeți dumneavoastră, bunul meu domn, ce înseamnă să nu mai ai unde să te duci? îi veni dintr-odată în minte întrebarea de ieri a lui Marmeladov. Fiindcă orice om trebuie să aibă unde să se ducă...”

Brusc, tresări: îi trecuse fulgerător prin minte gândul de ieri. Dar nu din pricina acestui gând tresărise. Doar știa, presimțise că o să revină, și deja îl aștepta; dar gândul nu era chiar cel de ieri. Deosebirea era următoarea: cu o lună mai devreme și până și ieri, gândul acela nu era decât un vis, iar acum... acum se ivise deodată sub o formă nouă, amenințătoare și cu totul misterioasă și devenise dintr-odată conștient de asta... Parcă îi căzu ceva în cap și i se făcu negru înaintea ochilor.

Se uită grăbit în jur, căutând parcă ceva. Simțea nevoia să se așeze și se uită după o bancă; tocmai străbătea bulevardul K. Se zărea o bancă în față, la vreo sută de pași. Se îndreptă spre ea cât putu de repede, dar pe drum trecu printr-o mică peripeție care îi captă pentru câteva minute întreaga atenție.

Uitându-se în direcția băncii, văzu o femeie care mergea la vreo douăzeci de pași în fața lui, dar în primul moment nu-i dădu nici o atenție, cum nu dăduse nici până atunci la nimic. I se întâmplase de multe ori să ajungă acasă și să nu-și amintească absolut deloc pe unde mersese, deja se obișnuise cu asta. Dar femeia aceasta avea în ea ceva straniu, care îi sărea în ochi de la prima privire, și atenția începu să-i fie atrasă treptat de ea, mai întâi împotriva voinței lui și parcă în ciuda lui, pe urmă din ce în ce mai puternic. Vru dintr-odată să înțeleagă: ce era atât de straniu la femeia aceea? Mai întâi, părea să fie o fată foarte tânără și mergea pe arșița aceea cu capul gol, fără umbrelă și fără mănuși, dând din mâini cumva caraghios. Purta o rochiță dintr-o mătase ușoară, dar pusă cam anapoda, mai mult descheiată, iar în spate, la talie, chiar unde începea fusta, era ruptă; o ditamai bucata din ea era sfâșiată și atârna bălângându-se. Avea o băsmăluță prinsă în jurul gâtului gol, însă îi stătea

cumva strâmb, într-o parte. Și pentru ca tabloul să fie complet, fata mergea șovăielnic, poticnindu-se și chiar clătinându-se în toate direcțiile. Această întâlnire reuși să acapareze de-a binelea atenția lui Raskolnikov. O prinse din urmă chiar în dreptul băncii, dar odată ajunsă acolo, ea se prăvăli într-un capăt, își lăsă capul pe spetează și închise ochii, părând sfârșită de oboseală. Uitându-se atent la ea, își dădu seama pe loc că era beată. Era o priveliște atât de stranie și de uluitoare, încât se întrebă chiar dacă nu se înșela. Avea în fața lui o fețișoară tânără de tot, la vreo șaisprezece ani, dacă nu chiar cincisprezece, micuță, blonduță, drăguță, dar aprinsă toată și parcă ușor buhăită. Părea că deja nu prea mai știa de ea; își pusese un picior peste celălalt, expunându-l mai mult decât se cuvenea și, după cât se vedea, nu prea își dădea seama că se afla pe stradă.

Raskolnikov nu se așeză, dar nici nu se îndură să plece, ci stătea nedumerit în fața ei. Bulevardul acela nu era niciodată prea populat, dar acum, la ora două și pe căldura aceea, nu se zărea aproape nimeni. Și totuși, la marginea trotuarului, la vreo cincisprezece pași depărtare, se oprise un domn care, din câte se vedea, tare ar mai fi dorit să se apropie și el de fată cu anumite scopuri. Pesemne că o văzuse și el de departe și o urmărise, dar Raskolnikov îi încurca socotelile. Îi arunca niște priviri chiorășe, încercând totodată să treacă neobservat, și aștepta nerăbdător să se poată apropia după plecarea zdrențărosului aceluia afurisit. Gândurile lui erau clare. Domnul avea vreo treizeci de ani, era gras, îndesat, rumen, cu buze roz și mustăcioară, și îmbrăcat foarte elegant. Pe Raskolnikov îl apucă furia și simți brusc nevoia să-l jighească pe filfizonul acela gras. Lăsă pentru o clipă fata și se apropie de el.

— Hei, Svidrigailov! Ți trebuie ceva? strigă strângând pumnii și rânjind, spumegând de ură.

— Asta ce vrea să însemne? întrebă sever domnul, încruntând din sprâncene și arătându-și uimirea pe un ton superior.

— Să te cari!

— Cum îndrăznești, canalie!

Își agită cravașa. Raskolnikov se repezi la el cu pumnii, fără să mai țină seamă că domnul cel îndesat se putea descurca și cu doi ca el. Dar, chiar în clipa aceea, cineva îl înhăță cu putere pe la spate; vardistul, căci el era, se postă ca un zid între ei.

— Gata, domnilor, binevoiți să nu vă bateți în locuri publice. Dumneata ce vrei? Cine ești? i se adresă cu asprime lui Raskolnikov, cercetându-i din ochi zdrențele.

Raskolnikov îl privi atent. Avea un chip brav de soldat, cu mustăți și favoriți cărunți și cu o privire plină de bun-simț.

— Exact de dumneavoastră aveam nevoie, strigă apucându-l de braț. Eu sunt un fost student, Raskolnikov... Asta o spun și pentru dumneata, i se adresă el domnului, dar haideti cu mine, să vă arăt ceva...

Și apucându-l pe vardist de braț, îl trase spre bancă.

— Uitați-vă, vedeți, e beată turtă, adineauri mergea pe bulevard; cine știe ce-o fi cu ea, dar nu pare de meserie. Mai mult ca sigur au îmbătat-o pe undeva și au batjocorit-o... prima oară... înțelegeți? Iar apoi i-au dat drumul pe stradă. Uitați-vă la rochia ei ruptă, uitați-vă cum e pusă pe ea: au îmbrăcat-o, nu s-a îmbrăcat singură, e îmbrăcată anapoda, de niște mâini nepricepute, bărbătești. Se vede. Acum uitați-vă aici: pe fantele ăsta, cu care era să mă bat, nu-l cunosc deloc, tot pentru prima oară îl văd și pe el; dar a zărit-o și el încă de pe drum, și-a dat seama că e beată și nu mai știe de ea, iar acum vrea cu tot dinadinsul să se apropie și s-o înhațe, în halul în care e, și s-o ducă cine știe unde... Exact așa stau lucrurile, puteți să mă credeți, nu mă înșel. L-am văzut bine cum se uita la ea și o urmărea, numai că i-am stricat eu socotelile și acum așteaptă să plec. Uitați, s-a tras mai la o parte și, chipurile, își răsucește o țigară... Cum să facem să i-o smulgem din gheare? Cum s-o ducem acasă. Gândiți-vă!

Sergentul pricepu imediat și începu să chibzuiască. În privința domnului celui gras totul era cât se poate de clar, mai rămânea fetița. Se aplecă asupra ei ca s-o vadă mai de-aproape și o milă sinceră i se citi pe chip.

— Vai, ce păcat! zise dând din cap. Pare încă un copil. Au batjocorit-o, așa e. Ascultă, domnișoară, începu să strige la ea, unde locuiești?

Fata deschise niște ochi obosiți și tulburi, se uită cu o privire prostită la cei care îi vorbeau și flutură din mână.

— Ascultă, spuse Raskolnikov, uite (se scotoci prin buzunar și scoase douăzeci de copeici; bine că le avea), uite, ia o trăsură și dă-i birjarului adresa să te ducă. Dacă am putea să-i aflăm adresa!

— Domnișoară, ei, domnișoară, începu iar vardistul luând banii. Găsesc eu imediat o trăsură și te duc acasă. Unde zici să te duc? Unde stai?

— Dați-mi pace! Cum se țin de capul meu! bâigui fata și flutură iar din mână.

— Ai, ai, ai, nu-i bine! Vai, ce rușine, domnișoară, ce rușine! clătină din nou din cap vardistul a dojană, a milă, a indignare. Poftim misie! zise către Raskolnikov și, în aceeași clipă, îl măsură din nou cu privirea. Ce-i drept, i se părea ciudat: era numai zdrențe tot, dar avea bani de dat!

— Ai găsit-o departe de-aici? îl întrebă.

— V-am spus: mergea clătinându-se în fața mea, chiar aici, pe bulevard. Cum a ajuns la bancă, s-a prăvălit pe ea.

— Vai de mine, mai mare rușinea ce-i acum pe lume, Doamne Dumnezeule! E necoptă de tot și uite, e beată! Au batjocorit-o, asta așa e! Uite, are și rochița ruptă... Vai, ce dezmaț e-n ziua de azi! O mai fi și de familie, din cele scăpătate... Sunt multe din astea acum. Arată gingașă, zici că-i o domnișoară. Se aplecă iar peste ea. Poate avea la rândul lui niște fiice ca ea – „gingașe, zici că-s domnișoare”, manierate și în pas cu moda...

— Important, spuse îngrijorat Raskolnikov, e să n-o lăsăm pe mâna nemernicului ăstuia! Și-ar mai bate și el joc de ea! Se vede de la o poștă ce vrea. Uite că nu se dă dus, ticălosul!

Raskolnikov vorbea tare și îl arăta cu degetul. Celălalt îl auzi și păru să se înfurie iar, dar își luă seama și se mărgini să arunce o privire disprețuitoare. Apoi mai făcu agale vreo zece pași mai încolo și se opri iar.

— Nu-l lăsăm noi să facă ce vrea, zise vardistul gânditor. Numai de ne-ar spune unde s-o ducem, că atunci... Domnișoară, hei, domnișoară! strigă aplecându-se din nou asupra ei.

Ea deschise brusc ochii mari, se uită atent la cei doi bărbați, ca și cum ar fi înțeles despre ce era vorba, se ridică de pe bancă și o apucă înapoi, în direcția din care venise.

— Ptiu, nerușinații, se țin de capul meu, zise ea fluturând iar din mână.

Umbla repede, dar clătinându-se rău, ca și înainte. Filfizonul se ținea după ea, însă mergând pe o altă alee, fără să o scape din ochi.

— N-ai nici o grijă, nu-l las eu, spuse hotărât vardistul și se luă după el. Eh, e mare dezmaț în ziua de azi! repetă tare, oftând.

În clipa aceea, pișcat parcă de ceva, Raskolnikov se răzgândi.

— Hei, ascultați! strigă el după mustăcios.

Acesta se întoarse.

— Lăsați-l! Ce treabă aveți dumneavoastră? Dați-l încolo! N-are decât să se distreze (arătă spre filfizon). Ce vă pasă?

Vardistul nu pricepu și holbă ochii. Raskolnikov izbucni în râs.

— Ehei! zise vardistul dând din mână și porni după cei doi, luându-l pe Raskolnikov drept un nebun, dacă nu chiar ceva mai rău.

„Cele douăzeci de copeici ale mele s-au dus, își spuse Raskolnikov furios când rămase singur. Las' să ia și de la ăla tot pe-atâta ca să-i lase fata, ăsta o să fie rezultatul... Ce m-o fi apucat să mă bag? Eu să ajut? Am eu dreptul să ajut? N-au decât să se mănânce de vii, care-i treaba mea? Și cum am îndrăznit să dau cele douăzeci de copeici? Erau ale mele?”

În ciuda acestor cuvinte stranii, își simțea sufletul greu. Se așeză pe banca abia părăsită. Gândurile i se învălmășeau... În clipa aceea i-ar fi fost greu să se gândească la orice. Ar fi vrut să uite de sine, să uite totul, apoi să adoarmă și să înceapă o viață cu totul nouă...

— Biata fată! spuse uitându-se spre capătul gol al băncii. O să se dezmeticească, o să plângă, pe urmă o să afle maică-sa... O s-o bată, după care o s-o bată crunt, de durere și de rușine, poate o s-o și izgonească. Iar dacă n-o s-o izgonească, o să-nceapă să-i dea târcoale vreo Daria Franțovna și-o să se plimbe fetița de colo-colo... Pe urmă o să vină spitalul (asta se-ntâmplă întotdeauna cu fetele cu mame cinstite care pe șest își fac de cap), ei, iar pe urmă... iar pe urmă... iar spitalul... vinul... cârciumile... și iar spitalul... în doi-trei ani e o epavă și la nouășpe ani, dacă nu chiar la optșpe, s-a zis cu viața... N-am mai văzut atâtea fete din astea? Și cum au ajuns aici? Uite că au ajuns... Pfui! Dar ce contează! Cică așa și trebuie. Un anumit procent, chipurile, trebuie să se ducă în fiecare an... unde să se ducă... la dracu', probabil, pentru ca restul oamenilor să rămână nevinovați și netulburați. Procent! Splendide cuvintelele astea: atât de liniștitoare, de științifice. De îndată ce ai spus

„procent”, n-ai de ce să te mai alarmezi. Că dacă ar fi fost un alt cuvânt... ei, atunci poate era mai îngrijorător... Și ce dacă, într-un fel sau altul, intră și Dunecika în acest procent? Nu-i același ca și al ăsteilalte?

„Dar unde mă duc eu? se gândi deodată. Curios! Plecasem după ceva. Cum am terminat de citit scrisoarea, am și plecat... Către Vasilievski Ostrov, la Razumihin. Asta era... acum îmi amintesc. Dar pentru ce-am plecat? Și cum de mi-a venit taman acum în cap să mă duc la Razumihin? Ce ciudat!”

Se minuna singur. Razumihin era un fost coleg de universitate. E de notat că Raskolnikov aproape că nu avusese camarazi la universitate, se ținuse departe de toți, nu se ducea pe la niciunul, iar la el nu primea mai pe nimeni. De altfel, în scurt timp începuseră și ceilalți să îl ocolească. Nu lua deloc parte nici la adunări, nici la discuții, nici la distracții. Învăța pe rupte, fără să se cruțe, lucru pentru care era respectat, dar de plăcut nu-l plăcea nimeni. Era foarte sărac, mândru, aproape trufaș, și închis în sine, de parcă ar fi avut ceva de ascuns. Unii dintre colegi aveau impresia că se uita de sus la ei, ca la niște copii, de parcă i-ar fi întrecut în privința culturii, cunoștințelor și convingerilor, socotindu-i inferiori ca idei și preocupări.

De Razumihin, cine știe de ce, se apropiase totuși, adică nu că se apropiase, dar era mai vorbăreț cu el, mai deschis. De altminteri, cu Razumihin nici nu se putea să fii în altfel de relații. Era un băiat extrem de vesel și de sociabil, bun până la naivitate. Această naivitate ascundea însă profunzime și demnitate. Cei mai buni colegi ai săi înțeleseseră acest lucru și îl iubeau. Nu era prost deloc, chiar dacă uneori se arăta, într-adevăr, cam naiv. Avea o înfățișare care atrăgea atenția: era înalt, slab, niciodată bărbierit ca lumea, și avea părul negru. Uneori făcea scandal și era renumit pentru forța lui. Într-o noapte, când bătea străzile împreună cu mai mulți camarazi, pusese jos dintr-o lovitură un vardist înalt de aproape trei arșini. Putea să bea oricât, dar la fel de bine putea să nu bea deloc; putea să facă tot felul de trăsnași de neiertat, dar la fel de bine putea să fie cuminte ca un înger de pe icoană. Razumihin se mai remarcă și prin faptul că nu-l tulbura niciodată vreun eșec și nu se lăsa niciodată copleșit de împrejurări, oricât de nefericite ar fi fost. Putea să locuiască și pe acoperiș, putea să îndure cea mai cruntă foame și cel mai crâncen frig. Era sărac lipit și absolut singur și se întreținea scoțând bani din tot soiul de îndeletniciri. Știa o mulțime de posibilități de-a mai face rost de un ban. Iarna nu-și încălzea deloc odaia, spunând că era chiar mai plăcut, fiindcă dormea mai bine în frig. Deocamdată fusese și el nevoit să lase universitatea, dar nădăjduia că nu pentru mult timp, căci făcea tot posibilul să se redreseze, ca să-și poată relua studiile. Raskolnikov nu mai dăduse pe la el de vreo patru luni, iar Razumihin nici nu-i știa adresa. Cu vreo două luni în urmă, se întâlniseră întâmplător pe stradă, dar Raskolnikov se întorsese și chiar trecuse pe partea cealaltă ca să nu fie văzut. Iar Razumihin, deși îl observase, trecuse pe lângă el, din dorința de a nu-și tulbura prietenul.

~ V ~ „Așa e, nu e mult de când încă mai voiam să-l rog pe Razumihin să-mi găsească ceva de lucru, niște meditații acolo..., își duse Raskolnikov gândul

la capăt. Dar acum cu ce să mă ajute el? Să zicem că mi-ar face rost de niște lecții, că și-ar împărți cu mine ultima copeică, dacă o avea vreuna, și că aș putea să-mi cumpăr niște cizme și să-mi rafistolez costumul, ca să pot să mă duc să dau lecții... hm... Bun, și pe urmă? Ce să fac cu câteva copeici? Asta-mi trebuie acum? E chiar de râs, zău așa, să mă duc la Razumihin...”

Întrebarea aceea, de ce se ducea el acum la Razumihin, îl frământa mai mult decât voia s-o recunoască; cuprins de panică, tot căuta să descopere ceva de rău augur pentru el în această intenție, în aparență cât se poate de banală.

„Oare mi-am pus în gând să îndrept totul numai cu ajutorul lui Razumihin și am găsit în el o soluție la toate?”, se întrebă mirat.

Chibzui, își frecă fruntea și, lucru ciudat, după ce se zbuciumase atâta, îi veni, brusc și aproape de la sine, o idee mai mult decât stranie.

„Mda... la Razumihin, își spuse deodată cât se poate de liniștit, ca și cum se hotărâse definitiv, la Razumihin am să mă duc, asta-i sigur... dar nu acum... Am să mă duc la el... a doua zi după asta, când se va isprăvi cu asta și o să fie totul altfel...”

Și, brusc, se dezmetici.

— După asta, strigă sărind de pe bancă, dar o să se întâmple asta? Chiar o să se întâmple?

Părăsi banca și se îndepărtă aproape în fugă; ar fi vrut s-o ia înapoi, spre casă, dar i se făcuse brusc o silă îngrozitoare de-a se duce acasă; acolo, în cotlonul ăla, în dulapul ăla îngrozitor, se și cocea asta, de mai bine de o lună; o luă încotro vedea cu ochii.

Tremurul nervos deveni cumva febril; simțea chiar frisoane; cu toată arșița, i se făcuse frig. Începu, aproape inconștient, să se uite cu luare-aminte la tot ce întâlnea în cale, ca și cum ar fi căutat cu tot dinadinsul să-și abată atenția, dar nu izbutea deloc și cădea iarăși pradă gândurilor. Dar când, tresărind, ridica din nou capul și privea în jur, uita pe loc la ce se gândise cu o clipă mai înainte și chiar pe unde trecuse. Străbătu astfel Vasilievski Ostrov, ieși pe strada Mălăia Neva, trecu podul și o apucă spre insule. Verdeța și prospețimea îi bucurară la început ochii obosiți, obișnuiți cu praful orașului, cu varul și clădirile imense care te apasă și te înăbușă. Aici nu erau nici zăpușeală, nici miasme, nici cârciumi. Dar curând, aceste senzații noi și plăcute deveniră la rândul lor morbide, enervante. Din când în când se oprea în fața câte unei vile îmbrăcate în verdeță, se uita peste gard și vedea de departe femei destinse stând pe balcoane sau terase și copii zburdând prin grădină. Îl atrăgeau mai ales florile; la ele se uita cel mai mult. Întâlni echipaje elegante și oameni călare, bărbați și femei; se uita după ei cu o privire curioasă și îi ieșeau din minte înainte să-i piardă din vedere. La un moment dat se opri și își numără banii: erau vreo treizeci de copeici. „Douăzeci vardistului, trei Nastiei pentru scrisoare... deci Marmeladovilor le-am lăsat ieri patruzeci și șapte ori cincizeci de copeici”, se gândi, socotind cu un anume scop, dar curând uită pentru ce scosese banii din buzunar. Își aduse aminte când trecu prin dreptul unui soi de birt și simți că îi era foame. Intră în birt, bău un păhărel de votcă și

luă o plăcintă umplută cu ceva. O termină de mâncat când era deja pe drum. Cum nu mai băuse de foarte multă vreme, votca își făcu efectul într-o clipă, deși nu dăduse pe gât decât una. Picioarele i se îngreunară și simți că îl ia somnul. Porni spre casă, dar ajungând la Petrovski Ostrov, se vâri în niște tufișuri, se prăvăli în iarbă și adormi pe loc.

Starea de boală provoacă deseori vise deosebit de limpezi, de vii și de asemănătoare cu realitatea. Imaginile care se nasc astfel sunt uneori monstruoase, dar decorul și întreaga desfășurare a evenimentelor sunt atât de veridice, presărate cu detalii atât de subtile, de neașteptate, de ingenioase, încât nici măcar cel care visează nu și le-ar putea închipui dacă ar fi treaz, fie el chiar un artist ca Pușkin ori Turgheniev. Astfel de vise morbide rămân întotdeauna mult timp în memorie și impresionează puternic organismul surescit și zdruncinat.

Raskolnikov visă cea îngrozitor. Se visă copil, în orășelul lor. Are vreo șapte ani și se plimbă cu tatăl său, într-o seară de sărbătoare, în afara orașului. Cerul e cenușiu, aerul – înăbușitor, locul e exact așa cum se întipărise în memoria lui; dar în memorie era mult mai șters decât îi apărea acum în vis. Orășelul se vede ca în palmă, nu e absolut nimic în jur, nici măcar o salcie; undeva, foarte departe, chiar unde începe cerul, se zărește pădurea. La câțiva pași de ultima grădină a orașului e o cârciumă, o cârciumă mare, care îi stârnea întotdeauna cea mai neplăcută senzație și chiar îl înfricoșa ori de câte ori trecea pe lângă ea, plimbându-se cu tatăl lui. Era întotdeauna ticsită de lume și dinăuntru se auzeau tot timpul urlete, hohote de râs, injurături, cântece îngânate cu glas răgușit, dezgustător, zgomote de încăierare; în jurul cârciumii mișunau întotdeauna o mulțime de bețivani cu mutre fioroase... Când le ieșeau în cale, se lipea de tatăl lui, tremurând ca varga. Lângă cârciumă e un drum, un drum de țară veșnic plin de praf, iar praful acela e întotdeauna negru. Merge șerpuit și mai departe, la vreo trei sute de pași, face la dreapta, pe lângă cimitirul orașului. În mijlocul cimitirului e biserica de piatră cu turlă verde unde se ducea de vreo două ori pe an cu tatăl și cu mama lui la liturghie, când se țineau parastase pentru bunica lui, care murise demult și pe care n-o văzuse niciodată. În asemenea ocazii aduceau întotdeauna pe un blid alb, învelită într-un ștergar, coliva dulce din orez, cu stafide presărate deasupra în cruce. Îi erau dragi biserica asta, cu icoanele ei vechi, mai toate fără ramă, și preotul bătrân căruia îi tremura capul. Alături de mormântul bunicii, pe care se ridica o lespede, era mormântul mărunțel al fratelui său mai mic, dar nu-l știa nici pe el, fiindcă murise la șase luni, nu avea cum să și-l amintească; i se spusese însă că a avut un frățior și, de câte ori se ducea la cimitir, se închina cu pioșenie în fața mormântului, apoi se apleca cuviincios și săruta lespede. Iar acum visează că merge cu tatăl lui pe drumul care duce la cimitir și că trec prin dreptul cârciumii; își ține tatăl de mână și se uită cu teamă spre cârciumă. Ceva deosebit îi atrage atenția: de astă dată pare să fie o petrecere, sunt o droaie de târgovețe gătite, muieri cu bărbații lor, lepădături de tot felul. Toți sunt beți, toți cântă, iar lângă pridvorul cârciumii e o căruță, însă

o căruță ciudată. E o căruță din acelea mari, la care se înhamă cai zdraveni de povară și cu care se cară mărfuri și butoaie cu vin. Îi plăcea întotdeauna să se uite la caii aceia zdraveni de povară, cu coame lungi, cu picioare groase, care merg domol, cu pas măsurat, și trag după ei, fără nici un efort, ditamai muntele, de zici că le e mai lesne cu căruța decât fără ea. Dar acum, ciudat lucru, la o căruță din asta mare era înhămată o mârțoagă de țară, pipernicită și prăpădită, roaibă, una din alea care – văzuse de multe ori așa ceva – se cocoșează trăgând câte un ditamai carul cu lemne sau cu fân, mai cu seamă când carul se înțepenește în glod sau în vreun făgaș, și atunci mujicii le bat întotdeauna crâncen cu biciul, câteodată chiar peste bot și peste ochi, iar lui îi era așa de milă, așa de milă, că numai nu plângea, iar mama îl trăgea întotdeauna de la geam. Iată însă că deodată se iscă o mare larmă: din cârciumă ies chiuind și cântând, cu balalaicele după ei, niște matahale de mujici beți morți, în cămăși roșii și albastre, cu sumanele pe umeri.

— Hai sus, urcați toți! strigă unul încă tânăr, cu grumazul gros, bucălat și morcoviu la față. Vă duc pe toți, haideți!

Nici nu termină însă bine, că se și pornesc râsetele și strigătele:

— Vezi să nu ne ducă gloaba asta!

— Ce-i cu tine, Mikolka, te-ai smintit de-ai înhămat iepșoara asta la ditamai căruța?

— Roaiba asta are ca nimic douăzeci de ani, fraților!

— Urcați că vă duc pe toți! strigă iarăși Mikolka sărind primul în căruță, apucând hățurile și suindu-se pe capră în picioare. Murgul l-a luat Matvei deunăzi, strigă el din căruță, iar iepșoara asta, fraților, mi-a mâncat sufletul de-mi vine s-o omor, stric mâncarea pe ea. Hai, urcați odată! O fac s-o ia la galop! O s-o ia la galop!

Apucă biciul și se pregătește plin de mulțumire să-i ardă una mârțoagei.

— Urcați-vă, bre, ce stați? hohotesc unii în mulțime. N-auziți, o s-o ia la galop!

— N-a mai săltat asta la galop de zece ani!

— O să salte!

— Ce stați pe gânduri, frățânilor, puneți mâna pe câte-un bici și țineți-le pregătite!

— Așa, așa! Arde-o!

Râzând și glumind, se suie toți în căruța lui Mikolka. S-au urcat deja vreo șase inși, dar mai e loc. Iau cu ei și o muiere grasă și rumenă. E îmbrăcată în stambă roșie, poartă pe cap o chicică³ cu mărgel, în picioare are pâslari, sparge în dinți alune și din când în când râde. Mulțimea din jur râde și ea, dar cum să nu râdă: o iepșoară slăbănoagă ca asta să ducă asemenea greutate! Doi flăcăi din căruță se și înarmează cu câte un bici, să-l ajute pe Mikolka. Se aude „Diii!”, mârțoaga trage din răsputeri, însă nu-i în stare să meargă, nu la galop, dar nici la pas, doar pășește mărunt, gâfâie, i se îndoaie picioarele sub loviturile a trei bice care o șfichiuiesc ca niște boabe de mazăre. Râsetele din căruță și

din mulțime se întetesc, iar pe Mikolka îl apucă furia și, turbat, lovește iepșoara tot mai des, crezând nesmintit că are s-o ia la galop.

— Luați-mă și pe mine fraților! strigă din mulțime un flăcău dornic să nu piardă distracția.

— Urcă! Urcați toți! răcnește Mikolka. O să ne care pe toți, că altfel o sting în băta!

Și dă, dă cu biciul în ea, nici nu mai știe cu ce să dea de turbat ce-i.

— Tăticule, tăticule, strigă el către tatăl său. Tăticule, uite ce fac! Săracul căluț, îl omoară, tăticule, săracu' de el!

— Hai, hai să mergem! spune tatăl. Neisprăviții ăștia își fac de cap; hai, nu te mai uita! Vrea să-l ia de-acolo, dar el i se smulge din mâini și, fără să mai știe de sine, se repede la căluț. Bietul animal e deja la capătul puterilor. Suflă greu, se oprește, se smucește iar, cât pe ce să cadă.

— Dați în ea până o crăpa, dacă-i pe-așa! zbiară Mikolka. Îi arăt eu ei!

— Nu ți-e frică de Cel de Sus, împielitătule! strigă la el un bătrân din mulțime.

— Cum să ducă o biată iepșoară ditamai povara, mai zise unul.

— O omori! strigă un al treilea.

— Ia vezi-ți de treabă! E a mea! Fac ce vreau cu ea! Haideți, urcați! Urcați cu toții! Nu o las până n-o ia la galop!

Deodată izbucnesc niște hohotele de râs care acoperă totul: coplesită de loviturile care se întetău, iepșoara începuse să zvârle din copite de neputință. Nici măcar bătrânul nu-și poate stăpâni râsul. Zău așa, prăpădita asta de iepșoară mai dă și din copite!

Doi flăcăi din mulțime, care și-au făcut rost de câte un bici, se reped la căluț și-l lovesc peste șale, și dintr-o parte, și din cealaltă.

— Arde-o peste cap, arde-o peste ochi! urlă Mikolka.

— Ia să-i tragem un cântec, fraților! zbiară unul din căruță și se pornesc cu toții.

Se dezlănțuie un cântec deșucheat, în zdrăngănit de dairea și cu fluierături la refren. Muierușca ronțăie alune și la răstimpuri råde.

...El fuge pe lângă căluț, aleargă în fața lui, vede cum îl bat peste ochi, chiar peste ochi! Plânge. Inima i se ridică în gât, lacrimile îi curg șiroaie pe obraji. Unul dintre cei care bat calul îl plesnește din greșeală peste față; însă el nu simte nimic, își frânge mâinile, țipă, se repede la bătrânul cărunt cu barbă albă, care clatină din cap, osândind toate astea. O femeie îl prinde de mână și vrea să-l ducă de-acolo, dar el se smulge și fuge iar la căluț, care e deja pe cale să se prăbușească, însă mai zvârle o dată din copite.

— Dar-ar boală-n tine! urlă ca un apucat Mikolka.

Aruncă biciul, se apleacă și scoate din fundul căruței o hulubă lungă și groasă, o apucă de un capăt cu amândouă mâinile și o agită din răspuțeri deasupra iepșoarei.

— O face praf! se aude din mulțime.

— O omoară!

— E a mea! zbiară Mikolka și, luându-și avânt, o lovește cu huluba.
Se aude o bufnitură.

— Dă-i, dă-i! Ce se bagă ei! strigă voci din mulțime.

Mikolka își ia încă o dată avânt și o nouă lovitură se abate cu toată puterea pe spinarea nenorocitei mârțoage. Aceasta se lasă de tot pe spate, apoi face un salt și se smucește, se smucește cu câtă putere mai are în toate direcțiile, să scape; e luată însă în primire din toate părțile cu șase bice, iar huluba se ridică și cade pentru a treia oară, apoi a patra, ritmic, cu avânt. Mikolka e turbat că nu i-a venit de hac dintr-o lovitură.

— Are viață-n ea! strigă voci în jurul lui.

— Acuma cade, fraților, gata cu ea! răcnește un amator din mulțime.

— Dă-i cu toporul, ce naiba! Isprăvește odată cu ea! mugește un al treilea.

— Ho, mânca-te-ar viermii! La o parte! zbiară furios Mikolka, apoi dă cu huluba de-a azvârlita, se apleacă iar în căruță și scoate de-acolo un drug de fier. Păzea! strigă și lovește cu toată puterea, de sus, bietul căluț. Izbitura cade trosnind; iepșoara se clatină pe picioare, se lasă pe crupă, încearcă să se mai smucească, dar drugul se abate din nou cu avânt pe spinarea ei și atunci cade la pământ, ca și cum i s-ar fi retezat toate cele patru picioare deodată.

— Omoar-o! urlă Mikolka și sare din căruță, parcă fără să mai știe de el. Câțiva flăcăi, la fel de roșii la față și de beți, apucă ce la cade în mâini, bice, băte, huluba, și se reped spre iapa muribundă.

Mikolka, stând într-o parte, începe să-i care în neștire lovituri cu drugul în spinare. Iapa își întinde botul, suflă o dată greu și își dă duhul.

— I-a venit de hac! strigă voci din mulțime.

— De ce n-o fi vrut să meargă la galop?

— E a mea! zbiară Mikolka cu drugul în mâini și cu ochii roșii de sânge. Stă în picioare de parcă îi pare rău că nu mai are în cine da.

— Ți-ai pierdut și ultima fărâmă de credință! strigă mai mulți la el.

Sărmanul copil nu mai știe ce-i cu el. Își croiește drum urlând prin mulțime spre căluț, îi cuprinde cu brațele botul înțepenit și însângerat, îl sărută pe ochi, pe buze. Pe urmă sare deodată în picioare și se repede cu pumnișorii la Mikolka. În clipa aceea, tatăl, care nu izbutise să-l ajungă din urmă, îl înșfacă în sfârșit și-l scoate din mulțime.

— Haidem! îi spune. Hai acasă!

— Tăticule! De ce l-au omorât... săracul căluț...! spune el printre suspine, dar glasul i se frânge și cuvintele ies din pieptul lui chinuit amestecate cu țipete.

— Sunt beți... sunt violenți, nu-i treaba noastră, hai! răspunde tatăl.

Își cuprinde tatăl cu brațele, dar simte un fel de strânsoare în piept. Încearcă să respire, să strige... și se trezește.

Se deșteaptă lac de sudoare, cu părul ud și cu răsuflarea tăiată, și, îngrozit, dădu să se ridice.

— Slavă Domnului că a fost doar un vis! spuse așezându-se sub un copac și respirând greu. Dar ce-i asta? Nu cumva mă apucă febra? Ce vis oribil!

Își simțea trupul zdrobit, iar sufletul îi era tulbure și întunecat. Puse coatele pe genunchi și își sprijini capul în mâini.

— Doamne! exclamă. Nu cumva chiar o să iau toporul și o să-i dau în cap, să-i zdrobesc țeasta... să alunec pe sângele cald, lipicios, să sparg încuietoarea, să fur tremurând și să mă ascund mânjit tot de sânge... cu toporul... Doamne, nu cumva?

Tremura ca o frunză vorbind așa.

— Da' ce mai e și asta? continuă tresărind din nou și parcă uluit. Doar știam că nu sunt în stare, de ce m-am mai chinuit până acum? Chiar și ieri, ieri, când m-am dus să fac... proba asta, ieri mi-a fost limpede că n-aș reuși niciodată... Atunci de ce o iau de la capăt? De ce șovăi? Doar și ieri, când coboram scara, mi-am spus singur că e ceva mârșav, infam, josnic, josnic... numai gândul la asta îmi întoarce stomacul pe dos și mă înspăimântă.

— Nu, n-aș fi în stare, n-aș fi în stare! Chiar dacă n-ar exista nici o urmă de îndoială în socotelile astea și toate amănuntele planului pe care l-am clocit luna asta ar fi clare ca lumina zilei și corecte ca o aritmetică. Doamne! Tot nu m-aș hotări! Fiindcă n-aș fi în stare, nu sunt în stare! ... Atunci de ce, de ce...

Se ridică, se uită cu uimire în jur, ca și cum s-ar fi minunat de faptul că ajunsese aici, și o luă spre podul T. Era palid, ochii îi ardeau, își simțea toate membrele fără vlagă, dar brusc începu parcă să respire mai ușor. I se părea că scăpase de povara aceea îngrozitoare care îl apăsase atâta vreme și-și simțea acum sufletul ușor și împăcat. „Doamne, se rugă, arată-mi calea și am să mă lepăd de blestematul ăsta de... vis al meu!”

Traversând podul, se uită tăcut și liniștit la Neva și la splendidul asfințit al soarelui roșu, strălucitor. În ciuda slăbiciunii, nu simțea nici urmă de oboseală. Ca și cum buboiul pe care îl avea în inimă și care copsese toată luna din urmă s-ar fi spart brusc. Liber, liber! Se eliberase de tentația, de vraja, de obsesia asta!

Mai târziu, când își amintea de perioada aceea și de tot ce i se întâmplase în acele zile, minut cu minut, punct cu punct, îl surprindea întotdeauna până la superstiție un singur lucru, care în sine nu era foarte neobișnuit, dar care pe urmă i s-a părut a fi fost un fel de fatalitate. Nu putea înțelege și nu-și putea explica nicicum de ce, istovit, sleit cum era, în loc să se întoarcă acasă pe drumul cel mai drept și mai scurt, cum i-ar fi fost cel mai ușor, s-a întors prin piața Sennaia, pe unde nu avea de ce să treacă. Ocolul nu era mare, dar cu siguranță nu-și avea cătuși de puțin rostul. E adevărat că i se întâmplase de zeci de ori să se întoarcă acasă fără să-și amintească străzile pe care trecuse. Dar de ce, s-a întrebat mereu, de ce s-a petrecut întâlnirea aceea – atât de însemnată, de hotărâtoare pentru el, și totodată cum nu se poate mai întâmplătoare – din piața Sennaia (unde nici nu avea ce să caute) taman atunci, în ora și în minutul acela al vieții lui, în starea lui de spirit de-atunci și în împrejurările acelea în care această întâlnire putea să aibă efectul cel mai

decisiv și mai definitiv asupra întregului său destin? Parcă l-ar fi așteptat anume acolo!

Era aproape ora nouă când a ajuns în piața Sennaia. Negustorii de la mese, de la tarabe, de prin prăvălii și dughene închideau toți sau își strângeau și își puneau marfa la loc și se împrăștiau pe la casele lor, ca și cumpărătorii. Prin preajma birturilor de la caturile de jos sau prin curțile murdare și rău mirositoare ale caselor din piața Sennaia, băntuiau o groază de meseriași și de telali de tot felul. Locul acela și străduțele învecinate îi plăceau cel mai mult lui Raskolnikov când ieșea din casă fără vreun țel. Aici nu era privit cu dispreț din pricina zdrențelor sale, putea să umble îmbrăcat oricum, fără să se scandalizeze nimeni. În colțul străduței K., un negustor și o femeie, probabil nevastă-sa, vindeau niște articole de mercerie înșirate pe două mese: ață, șireturi, basmale de stambă etc. Se ridicaseră și ei să plece, dar mai zăboveau, stând de vorbă cu o cunoștință care trecuse pe-acolo. Cunoștința era Lizaveta Ivanovna, sau simplu, cum îi spuneau toți, Lizaveta, nimeni alta decât sora bătrânei aceleia, Aliona Ivanovna, văduva de arhivar și cămătăreasa la care fusese cu o zi înainte Raskolnikov, când se dusese să-și amaneze ceasul și să facă proba... Știa deja de mult totul despre Lizaveta și ea îl cunoștea la rândul ei puțin. Era o fată bătrână de vreo treizeci și cinci de ani, înaltă, stângace, sfioasă și blândă, aproape retardată, pe care soră-sa o ținea ca pe-o roabă și o muncea zi și noapte, făcând-o să tremure de frica, dar și de bătăile ei. Stătea gânditoare în fața negustorului și a nevastă-sii, cu o legătură în brațe, și îi asculta atentă, în timp ce ei îi explicau ceva cu mare însuflețire. Când dădu cu ochii de ea, Raskolnikov încercă o senzație stranie, un soi de uimire profundă, deși întâlnirea aceasta nu avea nimic neobișnuit.

— Atunci să hotărăști dumneata, Lizaveta Ivanovna, zise tare negustorul. Să treci pe-aici mâine, pe la șapte. Or să vină și dâșii.

— Mâine? târăgână gânditoare cuvintele Lizaveta, parcă nehotărâtă.

— Aliona Ivanovna a băgat frica-n dumneata! turuia nevasta negustorului, o muierușcă vioaie. Mă uit la dumneata și mi se pare că ești un copil mic. Barem de ți-ar fi soră bună, dar e și vitregă, și uite cum a pus șaua pe dumneata.

— De data asta nu-i spune nimic Alionei Ivanovna, o întrerupse soțul, eu așa te sfătuiesc, și vino fără să-i ceri voie. Treaba merită. Pe urmă o să vadă singură și surioara.

— Vasăzică să vin?

— La ora șapte, mâine. O să vină cineva și din partea dâșilor și o să hotărăți între dumneavoastră.

— Punem și samovarul, adăugă nevasta.

— Bine, o să vin, spuse Lizaveta chibzuind încă și se urni încet din loc.

Trecând de ei chiar în clipa aceea, Raskolnikov nu auzi mai mult. Trecuse încet, neobservat, străduindu-se să nu scape nici un cuvânt. Uimirea de la început se transformă treptat în groază, parcă i-ar fi alunecat o bucată de gheață pe șira spinării. Aflase, dintr-odată și cu totul pe neașteptate, că mâine,

la ora șapte seara, Lizaveta, sora bătrânei și singura ei colocatară, nu avea să fie acasă și că, prin urmare, fix la ora șapte seara, bătrâna avea să fie singură.

Nu mai avea decât câțiva pași până acasă. Intră în cameră ca și cum ar fi fost condamnat la moarte. Nu se gândea la nimic, de altfel nici nu era în stare, însă simțea cu toată ființa lui că nu mai avea nici liber arbitru, nici voință și că, brusc, se hotărâse totul definitiv.

Fără îndoială, nici dacă ar fi așteptat ani de zile o ocazie prielnică, nici atunci probabil, n-ar fi putut conta în planul său pe un pas mai sigur spre izbândă decât cel care i se ivise în cale acum. În orice caz, ar fi fost greu de aflat în ajun și în mod sigur, cu cea mai mare exactitate și cu cel mai mic risc, fără nici un fel de întrebări și investigații periculoase, că mâine, la ora cutare, cutare bătrână pe care se pregătea să o atace avea să rămână singură-singurică în casă.

~ VI ~

Mai târziu, Raskolnikov află din întâmplare de ce o poftiseră la ei tarabagiul și nevastă-sa pe Lizaveta. Era vorba despre cel mai banal lucru, ceva care nu avea nimic deosebit. O familie venită de curând în capitală și ajunsă la sapă de lemn vindea haine de damă. Cum la piață n-ar fi luat mare lucru pe ele, căutaseră o precepeață, iar Lizaveta tocmai cu asta se îndeletnicea: lua comisioane, umbla peste tot să plaseze marfa, și o căutau mulți, pentru că era cinstită și spunea întotdeauna ultimul preț, iar acesta rămânea bătut în cuie. Dar în general vorbea puțin și, cum am mai spus, era blajină și sperioasă...

Raskolnikov devenise însă în ultima vreme superstițios. Urmele superstițiilor de-atunci, aproape de neșters, au rămas înlăuntrul lui încă mult timp după aceea. Iar mai târziu a fost mereu înclinat să vadă în toată treaba aceea ceva straniu și misterios, ca și cum ar fi existat niște înrâuriri și niște coincidențe neobișnuite. Iarna trecută, un cunoscut de-al lui, student și el, Pokorev, care pleca la Harkov, îi dăduse, pe când stăteau de vorbă, adresa bătrânei Aliona Ivanovna, în caz că ar vrea să amănetaze ceva. Multă vreme n-a avut nevoie să se ducă la ea, fiindcă avea meditații și, cum-necum, se descurca. Dar cu o lună și jumătate în urmă și-a amintit de adresă; avea două obiecte bune de amanetat: vechiul ceas de argint rămas de la tatăl său și un ineluş de aur cu trei pietricele roșii, pe care i-l dăruise la despărțire sora lui, ca amintire. S-a hotărât să ducă inelul. Găsind-o pe bătrână, încă de la prima privire, fără să știe încă mai nimic despre ea, a simțit o aversiune de neînvins; luase de la ea două „foi” și în drum spre casă intrase într-un birt mic și nenorocit. Ceruse un ceai și căzuse pe gânduri. Un gând straniu i se ivise în minte, ca un pușor din ou, și stăruia acolo.

Aproape alături de el, la o altă măsuță, erau așezați un student pe care nu-l cunoștea și nici nu-și amintea să-l fi văzut vreodată și un ofițer tânăr. Jucaseră biliard și acum stăteau la un pahar de ceai. La un moment dat, îl auzise pe student pomenindu-i ofițerului despre o cămătăreasă, Aliona Ivanovna, văduva unui arhivar, și dându-i adresa ei. Acest simplu fapt i se păruse straniu lui Raskolnikov: el tocmai de-acolo venea și poftim – auzea deja

vorbindu-se despre ea. Era o întâmplare, desigur, dar uite că exact acum, când nu putea scăpa nicicum de o senzație foarte ciudată, exact acum se găsea cineva care să-i dea parcă apă la moară: studentul se apucase să-i dea tovarășului său tot felul de amănunte despre Aliona Ivanovna.

— E nemaipomenită, spunea el, la ea poți să faci rost de bani oricând. E bogată ca un jidov, poate să-ți dea și cinci mii odată, dar îți primește și un amanet de-o rublă. Au trecut mulți de-ai noștri pe la ea. Doar că-i o scârbă...

Și începuse să povestească pe îndelete cât era de rea și plină de toane: mai întâi, dacă întârzi ai o singură zi, nu-ți mai vedeai gajul. Apoi dădea pe un lucru de patru ori mai puțin decât făcea, dar dobândă îți lua cinci, dacă nu chiar șapte la sută pe lună ș.a.m.d. Tot vorbind, studentul mai pomenise că bătrâna avea o soră, Lizaveta, pe care, așa sfrijită cum era, o bătea întruna și o ținea ca pe-o roabă, ca pe un copil mic, măcar că Lizaveta avea mai bine de doi arșini jumate înălțime...

— E și ea un fenomen! exclamă studentul și izbucni în râs.

Se apucaseră să vorbească despre Lizaveta. Studentul povestea despre ea cu un soi de plăcere și râdea întruna, iar ofițerul îl asculta cu mare interes, rugându-l chiar să i-o trimită pe această Lizaveta ca să-i cârpească lenjeria. Raskolnikov nu lăsase să-i scape nici un cuvânt și aflase dintr-odată totul: Lizaveta era sora mai mică, vitregă (erau surori numai după tată), a bătrânei și făcuse deja treizeci și cinci de ani. Muncea pentru soră-sa zi și noapte, era bucătăreasă și spălătoreasă, cosea tot felul de lucruri ca să le vândă, spăla podele pe la alții, și-i dădea tot ce câștiga soră-sii. Nu îndrăznea să primească vreo comandă sau să lucreze ceva fără încuviințarea bătrânei. Aceasta își făcuse deja testamentul, lucru știut de Lizaveta, căreia nu-i lăsa nici un sfanț, doar niște bunuri mobile, scaune și așa mai departe; toți banii aveau să meargă la o mânăstire din gubernia N., pentru veșnica pomenire a sufletului bătrânei. Lizaveta n-avea nimic comun cu funcționăria, făcea parte din mica burghezie, era fată bătrână și arăta șleampătă rău, deșirată, cu ditamai picioarele care parcă erau răsucite în niște ghete scâlciate de șevro, în schimb se ținea foarte curată. Dar lucrul de care se mira și de care făcea cel mai mare haz studentul era că Lizaveta umbla întruna însărcinată...

— Păi spunea că-i urâtă, spuse ofițerul.

— Da, e tuciurie, zici că-i un soldat îmbrăcat în femeie, dar știi, nu-i deloc un monstru... Are o față și niște ochi plini de bunătate. Chiar așa. Dovadă că place multora. E liniștită, sfioasă, supusă, face ce-i spui, orice. Și are un zâmbet chiar frumos.

— Nu cumva o plăci? râse ofițerul.

— Ca pe o ciudățenie. Nu, uite ce vreau să-ți spun. Pe blestemata aia de bătrână aș omorî-o și aș jefui-o, pot să te asigur, fără nici o muștrare de conștiință, adăugă cu patimă studentul.

Ofițerul răsese din nou, dar Raskolnikov tresărise. Ce ciudat era totul!

— Dacă-mi dai voie, vreau să-ți pun o întrebare serioasă, spuse cu aprindere studentul. Eu am glumit acum, bineînțeles, dar uite: pe de-o parte, ai

o băbătie bolnavă, rea, afurisită, proastă, smintită, care nu e de folos nimănui, ba din contră, e o pacoste pentru toți, care nu știe nici ea pentru ce trăiește și care ca mâine o să moară de moarte bună. Pricepi? Pricepi?

— Da, pricep, răspunse ofițerul privind-și cu atenție tovarășul, care se aprindea tot mai tare.

— Atunci ascultă mai departe. Pe de altă parte, ai forțe tinere, proaspete, care se pierd de pomană, fără nici un fel de sprijin, și sunt cu miile, peste tot. O sută, o mie de fapte și de idei bune se pot înfăptui sau reînnoi pe banii bătrânei, care sunt hărăziți unei mânăstiri! Sute, poate mii de existențe care pot fi puse pe un fâgaș; zeci de familii salvate de la mizerie, descompunere, pieire, desfrâu, boli venerice – toate astea sunt posibile cu banii ei. Omoar-o și ia-i banii, ca să te poți dedica apoi cu ei slujirii întregii omeniri și cauzei comune; tu ce crezi, nu este răscumpărată o crimă absolut insignifiantă de mii de fapte bune? Cu prețul unei singure vieți, mii de vieți salvate de la putrefacție și de la descompunere. O singură moarte și o sută de vieți în schimbul ei – asta aritmetică! Și ce înseamnă în balanța generală viața acestei cotoroașe ofticoase, proaste și rele? Nu mai mult decât viața unui păduche, a unui gândac, nici atât măcar, de vreme ce cotoroașă e o ființă dăunătoare, una care mănâncă viețile altora: mai deunăzi, de rea ce e, a mușcat-o pe Lizaveta de un deget mai-mai s-o lase fără el!

— Așa e, nu-i demnă să trăiască, răspunse ofițerul, dar asta-i natura.

— Ei, frate, dar și natura se mai corijează, se mai îndreaptă, că dacă n-ar fi așa, ne-am îneca în prejudecăți. Dacă n-ar fi așa, n-ar exista nici un singur om mare. Se vorbește de datorie, de conștiință – nu că vreau să spun ceva împotriva datoriei și a conștiinței -, dar cum le înțelegem noi? Stai, mai am să-ți spun o întrebare. Ascultă!

— Nu, stai tu, să-ți pun eu o întrebare. Ascultă!

— Zi!

— Ei bine, acum vorbești și faci teorie, dar ia spune-mi: ai omorî-o tu însuți pe bătrână, da sau nu?

— Bineînțeles că nu! Eu vorbeam despre echitate... Nu de mine-i vorba aici...

— După mine, atâta timp cât nu te hotărăști tu însuți la așa ceva, nu poate fi vorba de nici o echitate! Hai să mai facem o partidă!

Raskolnikov fusese tulburat la culme. Firește, toate astea nu erau decât discuții și idei tinerești, cele mai banale și mai des întâlnite, pe care le auzise nu o dată, doar că altfel spusese și pe alte teme. Dar de ce să i se întâmple tocmai acum să audă această discuție și aceste idei, tocmai când în mintea lui se nășteau... exact aceleași gânduri? Și de ce tocmai acum, când abia își scosese din cap sămânța propriului gând legat de bătrână, tocmai acum să dea peste niște oameni care vorbeau despre ea? Această discuție neînsemnată de birt a avut o influență teribilă asupra evoluției lucrurilor: ca și cum, într-adevăr, ar fi fost ceva prestabilit, o indicație...

Întorcându-se din piața Sennaia, se aruncă pe divan și o oră stătu fără să se clintească. Între timp se lăsase întunericul; n-avea nici o lumânare, dar și dacă ar fi avut, nu i-ar fi dat prin minte s-o aprindă. Nu și-a mai putut aminti niciodată dacă s-a gândit la ceva în tot răstimpul acela. În cele din urmă simți vechile friguri și frisoane și se gândi cât de norocos e că poate să zacă acolo. Curând îl lovi un somn greu, de plumb, strivindu-l parcă.

Dormi neobișnuit de mult și fără să viseze. Nastasia, intrând la el a doua zi, la zece dimineața, abia reuși să-l trezească. Îi adusese un ceai cu pâine. Ceaiul, pus tot în ceainicul ei, era aceeași apă chioară.

— Dumnealui doarme, strigă ea revoltată, nu mai termină cu dormitul!

El se ridică puțin, cu efort. Îl durea capul. Se dădu jos din pat, se învârti puțin prin odaie și căzu la loc pe divan.

— Doar nu te-oi culca iar! strigă Nastasia. Ce, ești bolnav?

El nu răspunse nimic.

— Vrei un ceai?

— Mai încolo, spuse el anevoie, închizând iar ochii și întorcându-se cu fața la perete.

Nastasia se aplecă asupra patului.

— Chiar o fi bolnav, zise, apoi se răsuci pe călcâie și ieși.

Intră din nou pe la ora două, cu o supă. El zăcea așa cum îl lăsase.

Ceaiul rămăsese neatins. Nastasia se simți chiar ofensată și începu să-l zgâlțâie înverșunată.

— Stai și tragi la aghioase! strigă uitându-se scârbită la el.

El se ridică în pat și se așeză în capul oaselor, dar continuă să tacă, ținând ochii în pământ.

— Ești bolnav ori ba? întrebă Nastasia și din nou nu primi nici un răspuns. Ar trebui să ieși un pic pe-afară, adăugă ea după o scurtă tăcere, să te mai aerisești. N-ai de gând să mănânci?

— Mai târziu, zise el cu glas stins, du-te!

Dădu din mână spre ea.

Ea mai stătu puțin, se uită la el cu milă și ieși.

După câteva minute, el ridică ochii și zăbovi îndelung cu privirea la ceai și la supă. Pe urmă luă pâinea, apucă lingura și începu să mănânce.

Mâncă puțin, fără nici o poftă, trei-patru linguri, ca un automat. Capul îl mai lăsase. După ce mâncă se întinse din nou pe divan, dar nu mai izbuti să adoarmă; zăcea fără să se miște, cu fața în jos, înfundată în pernă. Visa, cu toate că era treaz, iar visele erau cât se poate de stranii: cel mai des se închipuia în Africa, în Egipt, într-o oază. Caravana se odihnea, cămilele blânde ședeau pe pământ; de jur împrejur, palmieri; oamenii mâncau de prânz. El însă bea întruna apă, direct din izvorul care curgea și șopotea ceva mai încolo. Era atât de răcoroasă și de minunată, minunată, apa aceea albastră și rece, care alerga pe pietrele multicolore și pe nisipul curat, cu reflexe aurii... Deodată auzi clar bătaia ceasului. Tresări, își reveni, înălță capul, privi spre fereastră, își imaginează cam ce oră era și sări în picioare, dezmeticindu-se de tot, ca și cum l-

ar fi îmbrâncit cineva de pe divan. Se apropie în vârful picioarelor de ușă, o deschise încetitor și ciuli urechea pe scară. Inima îi bătea cu putere. Pe scară era însă liniște, părea că toată lumea doarme... I se păru ciudat, absurd, că putuse să doarmă în neștire de ieri și că încă nu făcuse nimic, nu pregătise nimic... Iar între timp poate bătuse de șase... Și dintr-odată o agitație febrilă și cumva bezmetică luă locul somnului. De altfel, nu erau multe pregătiri de făcut. Se strădui din răputeri să se gândească la toate și să nu uite nimic; dar inima îi bătea tare, atât de tare, încât începu să respire greu. Întâi și-ntâi, trebuia să-și coasă o bretea la palton – treabă de un minut. Vârî mâna sub pernă și căută printre lucrurile îngrămădite acolo singura cămașă pe care o avea, o zdreanță veche și murdară. Încropi din zdrențele ei o fâșie lată de un verșoc și lungă de vreo opt. O puse în două, scoase de pe el pardesiul larg, dintr-o stofă plină de bumbac (singura lui haină lungă) și se apucă să coasă cele două capete ale bretelei la subsuoara stângă. Măinile îi tremurau în timp ce cosea, dar și le stăpâni, așa încât, când îmbracă din nou pardesiul, nu se vedea nimic. Acul și ața le pregătise deja de mult, erau în sertarul măsuței, într-o hârtioară. Cât privește breteaua, era invenția lui, una chiar foarte iscusită; breteaua era pentru topor. Nu putea să umble pe stradă cu un topor în mână. Dacă l-ar fi ascuns sub pardesiu, ar fi trebuit să-l țină cu mâna și s-ar fi observat. Pe când așa, cu breteaua, nu trebuia decât să treacă prin ea capul toporului și atunci avea să atârne tot drumul foarte frumos sub braț, pe dinăuntru. Iar dacă vâra mâna în buzunarul din partea aceea a pardesiului, putea să-l țină și de capătul cozii, ca să nu se bălângănească; și cum pardesiul era larg, un adevărat sac, nu se va vedea deloc că ține ceva cu mâna prin buzunar. La breteaua asta se gândise încă de acum două săptămâni.

După ce sfârși, își vârî degetele în locul strâmt dintre divanul lui „turcesc” și podea, scotoci în colțul din stânga și scoase „amanetul” pe care îl pregătise și îl ascunsese de mult acolo. La drept vorbind, nu era de fapt nicidecum un amanet, ci o bucățică de lemn bine rindeluită, de lungimea și grosimea unei tabachere de argint. Dăduse întâmplător peste ea într-o plimbare de-a lui, într-o curte care adăpostea un atelier. Mai târziu îi adăugase o plăcuță de fier, netedă și subțire, desprinsă probabil de pe ceva, găsită tot atunci pe stradă. Punându-le una peste alta, cea de metal, mai scurtă, pe cea de lemn, le legase strâns, în cruciș, cu ață; pe urmă le înfășurase cu grijă, frumos, într-o hârtie albă curată și legase totul în așa fel încât să nu fie ușor de dezlegat. Asta ca să abată pentru o vreme atenția bătrânei și, pe când se chinuia să desfacă nodul, să prindă momentul prielnic. Plăcuța o pusese ca să fie mai greu pachetelul, pentru ca bătrâna să nu-și dea seama imediat că „obiectul” era de lemn. Ținuse totul sub divan până atunci. Tocmai scosese amanetul, când auzi pe cineva strigând în curte:

— E trecut bine de șase!

— Trecut! Dumnezeu!

Se repezi la ușă, trase cu urechea, își inhăță pălăria și, cu grijă, fără zgomot, începu să coboare cele treisprezece trepte. Urma lucrul cel mai

important: să fure toporul din bucătărie. Că treaba trebuia făcută cu toporul hotărâse deja de mult. Avea el un cuțit mare de grădinărit, dar nu era ceva pe care să se poată bizui și cu atât mai puțin pe propria putere, de asta se și oprise definitiv la topor. Să remarcăm, fiindcă veni vorba, o particularitate a tuturor hotărârilor ferme pe care le luase deja. Toate aveau o caracteristică ciudată: cu cât deveneau mai ferme, cu atât i se păreau mai respingătoare și mai absurde. În ciuda luptei chinuitoare ce se dăduse în el în tot acest timp, nu crezuse nici măcar o clipă că planurile sale aveau să se îndeplinească.

Și dacă chiar s-ar fi întâmplat vreodată ca totul să fie pus la punct și hotărât definitiv, fără să mai existe nici cel mai mic dubiu, probabil că ar fi renunțat la tot, ca la ceva absurd, monstruos și imposibil. Rămăseseră însă puncte nerezolvate și o grămadă de dubii. Cât privește însă procurarea toporului, amănuntul acesta nu l-a neliniștit deloc, pentru că era lucrul cel mai simplu. Asta fiindcă Nastasia, mai ales seara, pleca întruna de-acasă: ba dădea o fugă prin vecini, ba la prăvălie, iar ușa o lăsa întotdeauna larg deschisă. Gazda se și certa cu ea din cauza asta. Așa că tot ce avea de făcut era ca, atunci când avea să vină momentul, să intre încetișor în bucătărie și să ia toporul, iar pe urmă, după vreo oră (când totul se va fi isprăvit), să intre și să-l pună la loc. Se iviseră însă și îndoieli: de pildă, că vine după o oră să-l pună înapoi, iar Nastasia pică taman atunci. Firește, va trebui să treacă pe lângă și să aștepte să iasă iar. Dar dacă între timp ea are nevoie de topor și începe să-l caute și să strige? Iată o bănuială sau, cel puțin, un motiv de bănuială.

Dar astea erau doar detalii la care nu începuse încă să se gândească, mai ales că nici nu avusese când. Se gândise la ce era principal, iar amănunțele le lăsase pentru când avea să fie sigur de toate. Însă asta i se părea, hotărât lucru, irealizabil. Cel puțin, așa credea. Nu-și putea închipui nicicum, bunăoară, că la un moment dat va pune capăt gândurilor, se va ridica și pur și simplu se va duce acolo... Chiar recenta probă (adică vizita făcută cu intenția de a cerceta temeinic locul), n-o luase decât ca pe o probă, nicidecum ca pe ceva adevărat, ci așa, „hai să mă duc și să-ncerc, nu doar să visez!”, dar nu rezistase, scuijuse și fugise scârbit de el însuși. Iar între timp se pare că terminase deja de întors pe toate fețele soluția morală a problemei: cazuistica îi devenise ascuțită ca un brici și deja nu mai găsea înlăuntrul său glasul rațiunii. Cu atât mai mult cu cât, în această ultimă privință, nu mai avea pur și simplu încredere în sine și căuta cu obstinație, ca un rob, obiecții de unde vrei și nu vrei, ca și cum altcineva îl silise și îl atrăsese spre acest lucru. Însă întâmplările neprevăzute din ajun hotărâseră dintr-odată totul, acționaseră asupra lui aproape mecanic, ca și cum îl luase cineva de mână și îl trăsese irezistibil, orbește, cu o forță supranaturală, fără să i se poată împotrivi. Ca și cum, prinzându-și poala hainei în roata unei mașini, începuse să fie tras.

La început – de fapt, cu mult înainte – îl preocupase o singură întrebare: de ce erau descoperite și dovedite atât de ușor aproape toate crimele și de ce aproape toți criminalii lăseau urme atât de evidente? Încetul cu încetul ajunsese la tot felul de concluzii curioase și, după părerea lui, cauza principală nu era

atât imposibilitatea materială de a ascunde crima, cât criminalul însuși. Aproape fiecare criminal suferă în momentul crimei un soi de prăbușire a voinței și a rațiunii, mai mult, locul acestora este luat de o fenomenală superficialitate infantilă, iar asta tocmai atunci când are mai mult nevoie de rațiune și de prudență. După părerea lui, această întunecare a rațiunii și această cădere a voinței loveau omul asemeni unei boli, progresau treptat și ajungeau la apogeu cu puțin timp înaintea săvârșirii crimei; continuau să se manifeste la fel în momentul propriu-zis al crimei și încă o bucată de vreme după aceea, care era diferită de la individ la individ; apoi treceau, ca orice boală. Dar la întrebarea dacă boala este cea care generează crima sau crima, prin natura ei specifică, este însoțită întotdeauna de ceva ca o boală, nu se simțea încă în stare să răspundă.

Ajungând la aceste concluzii, hotărî că, în ceea ce-l privea – atât pe el personal, cât și ceea ce urma să facă -, nu erau posibile asemenea transformări patologice și că avea să-și păstreze rațiunea și voința nealterate în tot timpul săvârșirii celor gândite, iar asta pentru simplul motiv că ceea ce gândise el „nu era o crimă”... Să lăsăm însă întregul proces care l-a condus la hotărârea din urmă; și așa am luat-o prea mult înainte... Să adăugăm numai că greutățile reale, pur materiale, ale faptei au jucat în general în mintea lui un rol cu totul secundar. „Nu trebuie decât să-ți păstrezi întreaga voință și rațiune și toate vor fi biruite la timpul lor, când vei cunoaște până la nuanță toate amănuntele faptei...” Dar fapta nu începea. Continua să creadă din ce în ce mai puțin în deciziile sale definitive, iar când a bătut ceasul, lucrurile s-au brodit într-un fel cu totul diferit, oarecum întâmplător și chiar neașteptat.

Cea mai neînsemnată împrejurare cu putință l-a împins într-o situație fără ieșire, încă înainte de-a fi coborât scara. Ajungând în dreptul bucătăriei gazdei, cu ușa dată ca de obicei de perete, aruncă cu mare băgare de seamă o privire înăuntru, să vadă dacă nu cumva gazda intrase acolo în lipsa Nastasiei, iar în caz că nu, să vadă dacă ușile dinspre camera ei erau bine închise, ca să nu-l observe când avea să intre după topor. Însă mare îi fu mirarea când văzu că de data asta Nastasia nu numai că era acasă, în bucătărie, dar chiar făcea treabă: scotea niște rufe din coș și le întindea pe frânghie! Zărindu-l, se opri din treabă, se întoarse spre el și îl urmări din ochi până trecu. El își feri privirea și merse mai departe, ca și când n-ar fi observat nimic. Dar se isprăvisse: n-avea topor! Rămase trăsniț.

„De unde mi-o fi venit ideea, se gândea ieșind pe poartă, de unde mi-o fi venit ideea că exact în clipa aia n-o să fie acasă? De ce, de ce, de ce am fost atât de sigur de asta?”

Era distrus, chiar umilit. De ciudă, îi venea să râdă de el... Clocotea de furie, o furie tâmpă, bestială.

Se opri nehotărât în gang. Să umble pe stradă doar de dragul de-a se pface că se plimbă îi era silă, să se întoarcă acasă – și mai și. „Ce ocazie am pierdut!”, mormăi stând descumpănit în gang, chiar în fața cuștii întunecate a portarului, cu ușa larg deschisă și ea. Brusc tresări. Din cușca portarului, care

era la doi pași de el, de sub lavița din dreapta, îi sări în ochi ceva care strălucea... Se uită împrejur: nimeni. Se apropie în vârful picioarelor, coborî cele două trepte mici și-l strigă încet pe portar. „Da, nu-i acasă! Trebuie să fie pe-aproape, prin curte, că ușa e dată de perete.” Se repezi la topor (un topor era) și îl trase de sub laviță, unde stătea între două bucăți de lemn; îl prinse imediat în bretea, își vârî amândouă mâinile în buzunare și ieși; nu-l văzuse nimeni! „Dacă nu e rațiunea, e diavolul!”, se gândi zâmbind ciudat. Întâmplarea îi dădu un curaj nemărginit.

Porni la drum, cu pași calmi și mășurați, fără grabă, să nu dea de bănuț. Aproape că nu se uita la trecători, chiar se străduia să nu le privească deloc fețele, pentru a trece cât mai neobservat. Deodată își aminti de pălărie. „Dumnezeule! Am banii de alaltăieri și nu mi-am luat o șapcă!” Blestemă plin de năduf.

Aruncându-și din întâmplare ochii într-o dugheană, văzu pe ceasul din perete că era deja șapte și zece. Trebuia să se grăbească, dar să facă și un ocol, ca să se apropie de casa aceea din partea cealaltă...

Înainte, când i se întâmpla să-și imagineze toate astea, se gândea uneori că îi va fi îngrozitor de frică. Dar acum nu se temea prea tare, ba chiar deloc. Îi veneau chiar în minte gânduri fără nici o legătură cu asta, însă scurte și fulgerătoare. Trecând pe lângă grădina Iusupov, se gândi chiar că, dacă s-ar face niște fântâni arteziene, s-ar mai împropăta aerul prin toate piețele. Dintr-una într-alta, ajunse la concluzia că, dacă s-ar extinde grădina de vară pe tot Câmpul lui Marte și chiar s-ar uni cu grădina Palatului Mihailovski, ar fi un lucru minunat și foarte folositor pentru oraș. Apoi începu să-l intereseze altceva: de ce în toate marile orașe omul este înclinat, nu dintr-o nevoie anume, să se așeze să trăiască mai ales prin locuri unde nu sunt nici grădini, nici fântâni și unde domnesc murdăria, duhorile și ticăloșiile de tot felul. Atunci îi veni în minte plimbările lui prin piața Sennaia și pentru o clipă se dezmetici. „Ce aiureli, se gândi. Nu, mai bine să nu mă gândesc la nimic.” „Așa e, pesemne, și cu condamnații duși la execuție, se agață cu gândul de toate lucrurile care le ies în cale”, îi trecu prin minte, dar îi trecu numai ca un fulger; își înăbuși cât putu de repede acest gând... Acum era deja aproape, uite și casa, uite și poarta. Deodată, un ceas bătu undeva o singură dată. „Ce-i asta, e deja șapte jumate? Nu se poate, a luat-o înainte!”

Spre norocul lui, trecu iar cu bine prin gang. Mai mult, chiar în clipa aceea, parcă anume, intră înaintea lui pe poartă un car enorm cu fân, care îl acoperi cu totul cât străbătu gangul și, imediat ce carul intră în curte, el se strecură cât ai clipi la dreapta. Dinspre cealaltă parte a carului se auziră niște voci strigând și ciorovăindu-se, dar pe el nu-l văzu nimeni și nu îi ieși nimeni în cale. Multe dintre ferestrele care dădeau spre curtea imensă și pătrată erau deschise în clipa aceea, dar el nu ridică deloc capul – n-avea putere. Scara ce ducea către bătrână era aproape, imediat după poartă, pe dreapta. Ajunse repede la ea...

Trăgându-și sufletul și apăsându-și cu mâna inima care zvâcnea, pipăi imediat toporul, îl îndreptă și începu să urce treptele încet, cu băgare de seamă, ciulind urechile. Scara era și ea în clipa aceea complet pustie; toate ușile erau închise; nu întâlnește pe nimeni. La primul cat era, ce-i drept, un apartament gol, cu ușa deschisă larg, și înăuntru lucrau niște zugravi, dar își vedeau de treaba lor. Se opri puțin, se gândi și trecu mai departe. „Sigur, era mai bine să nu fie aici, dar... e cu două etaje deasupra lor.”

Uite și etajul patru, uite și ușa, uite și apartamentul din față, cel gol. La etajul trei, după cât se părea, era tot un apartament gol, chiar sub cel al bătrânei: cartea de vizită prinsă în cuișoare pe ușă fusese scoasă – se mutaseră! ... Se sufoca. Pentru o clipă îi trecu prin minte: „Să plec?”. Dar nu-și răspunse și începu să tragă cu urechea la apartamentul bătrânei: liniște mormântală. Ciuli din nou urechile în josul scării și ascultă îndelung, atent... Pe urmă se mai uită o dată în jur, se apropie tiptil, se îndreptă și verifică iar toporul din bretea. „N-oi fi palid... din cale-afară? îi trecu prin minte. N-oi fi prea tulburat? E bănuitoare... Să mai stau puțin... să mi se potolească inima? De unde, parcă înadins bate mai tare, mai tare, mai tare...” Nu se mai putu stăpâni, întinse mâna spre clopoțel și trase. După jumătate de minut mai sună o dată, mai tare.

Nici un răspuns. Nu avea rost să mai sune, nici n-ar fi căzut bine. Bătrâna era acasă, în mod sigur, dar trebuia să fie singură și era bănuitoare. Îi cam știa obiceiurile... Își mai lipi o dată urechea de ușă. Să i se fi ascuțit simțurile până într-atât (lucru, în general, greu de presupus) sau zgomotul într-adevăr se auzea foarte clar, căci percepu brusc un fâșăit precaut de mână pe clanță și parcă un foșnet de rochie chiar lângă ușă. Cineva stătea, aproape neauzit, chiar lângă broasca ușii și, așa cum făcea și el pe-afară, asculta pe furiș și, pare-se, tot cu urechea lipită de ușă...

Se mișcă dinadins cu zgomot și mormăi ceva cu jumătate de glas, ca să nu dea impresia că s-ar ascunde; pe urmă sună a treia oară, dar calm, tare și fără urmă de nerăbdare. Amintindu-și mai târziu acest lucru, viu, clar, așa cum i se întipărise în memorie clipa aceea pentru totdeauna, nu-și putea explica de unde îi venise atâta viclenie, cu atât mai mult cu cât fuseseră și momente când mintea i se întunecase, iar trupul aproape că nu și-l mai simțea... O clipă mai târziu auzi cum era tras zăvorul.

~ VII ~

Ușa, ca și înainte, doar se crăpă puțin și din nou doi ochi ageri și bănuitori îl țintuiră din întuneric. În acel moment Raskolnikov se pierdu și făcu o mare greșală, care era cât pe ce să strice tot.

Temându-se că bătrâna avea să se sperie fiindcă nu era nimeni prin preajmă și netrăgând vreo nădejde că înfățișarea lui era de natură să-i inspire încredere, apucă de ușă și o trase spre el, ca nu cumva bătrânei să-i dea prin minte să se zăvorască la loc. Ea, văzând asta, nu smuci ușa înapoi, dar nici nu lăsă clanța din mână, așa că puțin lipsi să o târască pe scară cu ușă cu tot. Când băgă de seamă că ea se pune de-a curmezișul și nu-i dă voie să treacă,

făcu un pas chiar spre ea. Speriată, bătrâna sări în lături, dădu să spună ceva, dar parcă nu putea și se uita la el cu ochii holbați.

— Bună seara, Aliona Ivanovna – începu el cât mai degajat cu putință, însă glasul nu-l asculta, i se frânse și se porni să-i tremure -, v-am adus... obiectul... dar mai bine să mergem înăuntru... la lumină...

Lăsând-o acolo, fără să fie poftit, trecu direct în cameră. Bătrânei, care se repezi după el, i se dezlegă limba:

— Dumnezeule mare! Ce vrei? Cine ești dumneata? Ce poștești?

— Ei, Aliona Ivanovna, doar mă cunoașteți... Raskolnikov... uitați, am venit cu amanetul, cum am vorbit acum câteva zile...

I-l întinse. Bătrâna dădu să se uite la el, dar dintr-odată își pironi ochii în cei ai musafirului nepoftit. Îl cerceta cu o privire atentă, rea și bănuitoare. Se scurse cam un minut; avu impresia că citește în ochii ei chiar un soi de batjocură, ca și cum ghicise deja totul. Simți că se pierde, că i se face frică, așa o frică, încât i se păru că, dacă avea să-l mai privească așa, fără să scoată un cuvânt, încă jumătate de minut, era în stare să lase totul baltă și s-o ia la fugă.

— De ce vă uitați așa, chiar nu mă recunoașteți? zise deodată, pornit la rândul lui. Vreți să-l luați, bine, nu vreți, mă duc în altă parte, nu pot să-mi pierd vremea.

Nu se gândise să spună asta, îi ieșise pur și simplu pe gură.

Bătrâna își reveni, iar tonul hotărât al musafirului o mai liniști.

— Da' ce-i cu mata, taică, așa, dintr-odată... asta ce-i? întrebă uitându-se la amanet.

— E o tabacheră de argint, doar v-am spus data trecută.

Ea întinse mâna.

— Da' ce ai de ești așa palid? Uite, îți tremură și mâinile! Ai făcut vreo baie, taică, sau ce?

— Sufăr de friguri, răspunse el cu glasul întretăiat. Nevoia te face palid... dacă n-ai ce mânca, adăugă abia îngăimând cuvintele.

Îl lăsau iarăși puterile. Însă răspunsul păru plauzibil: bătrâna luă obiectul.

— Ce-i asta? întrebă țintuindu-l din nou cu privirea și cântărind amanetul în mână.

— Obiectul... o tabacheră... de argint... uitați-vă.

— Nu pare să fie de argint... Of, cum a mai înfășurat-o!

Căznindu-se să desfacă șnurul și îndreptându-se spre fereastră, la lumină (toate ferestrele erau închise, în ciuda zăpușelii), îl slăbi din ochi câteva clipe, întorcându-i spatele. El își descheie pardesiul și trase toporul, dar nu-l scoase de tot, ci îl ținu cu mâna dreaptă sub haină. Nu avea pic de vlagă în mâini; simțea că îi înțepenesc tot mai tare cu fiecare clipă, că i se fac de lemn. Se temea să nu scape toporul... Brusc, avu impresia că începe să i se învârtă capul.

— Da' ce-ai mai înfășurat-o! strigă inciudată bătrâna, făcând un pas spre el.

Nu mai era nici o clipă de pierdut. Scoase toporul de tot, își luă avânt cu amândouă mâinile, abia mai știind de el, și fără efort, aproape mașinal, o lovi cu muchia în cap. I se păru că nu avea nici o forță. Dar de îndată ce lovi își recăpătă puterile.

Bătrâna, ca întotdeauna, nu avea capul acoperit. Părul blond, ușor încărunțit, parcă ud, uns din belșug, ca de obicei, cu untdelemn, era împletit într-o codiță de șoricel prinsă la ceafă cu un rest de pieptene din baga. Pentru că era mică de statură, lovitura o nimerise chiar în creștet. Scoase un țipăt, dar foarte slab; și se lăsă dintr-odată pe podea, apucând doar să-și mai ducă mâinile la cap. Într-una din ele ținea încă „amanetul”. De data asta lovi cu toată puterea, o dată, încă o dată, tot cu muchia și tot în același loc. Sângele țâșni ca dintr-un pahar răsturnat și trupul se prăvăli pe spate. El se trase înapoi, lăsându-l să cadă, și apoi, se aplecă asupra feței sale; era deja moartă. Ochii îi erau ieșiți din orbite, parcă voiseră să sară din cap, iar fruntea și toată fața îi erau încrețite și strâmbate de convulsii.

Puse toporul jos, lângă moartă, și vârî mâna în buzunarul ei, căutând să nu se murdărească de sângele care șiroia – în același buzunar din dreapta de unde scosese ea data trecută cheile. Era perfect lucid, nu i se mai întuneca mintea și nu mai avea amețeli, dar mâinile îi mai tremurau încă. După aceea și-a amintit că fusese chiar foarte atent, având grijă să nu se mânjească... Găsi cheile imediat; erau toate, ca și atunci, într-o singură legătură, pe un inel de oțel. Dădu imediat fuga cu ele în dormitor. Era o cămăruță mică de tot, cu un chivot imens cu icoane. Lângă peretele de vizavi se afla un pat mare, foarte curat, cu o plapumă vătuită, cu fața din petice de mătase. Pe cel de-al treilea perete era comoda. Lucru ciudat, cum începu să încerce cheile la comodă și le auzi zornăitul, simți parcă un spasm. Voi din nou să lase totul și să plece. Dar numai pentru o secundă; era prea târziu ca să mai dea înapoi. Zâmbi când un alt gând alarmant îl izbi brusc în moalele capului. I se năzări deodată că poate bătrâna era încă vie și că își putea reveni. Lăsând cheile și comoda, se năpusti înapoi la cadavru, apucă toporul și-l mai ridică o dată asupra bătrânei, dar nu-l lăsă să cadă. Murise, nu exista nici o îndoială. Aplecându-se și cercetând-o mai de aproape, văzu clar că țeasta era zdrobită și chiar ușor turtită într-o parte. Dădu să pipăie cu degetul, dar își trase mâna: doar se vedea și-așa. Între timp, sângele scurs făcuse deja o băltoacă. Deodată, zări la gâtul ei un șnur, trase de el, dar șnurul era tare și nu se rupse; pe deasupra mai era și îmbibat cu sânge. Încercă să i-l scoată din sân așa cum era, dar ceva nu-l lăsa, îl ținea. Nerăbdător, dădu să apuce iar toporul și să taie șnurul acolo, pe cadavru, de sus, dar nu îndrăzni și cu greu, mânjindu-și mâinile și toporul, după două minute de caznă reuși să taie șnurul fără să atingă trupul cu toporul și să-l scoată; nu greșise – era o punguță. Pe șnur se găseau două cruci, una de chiparos și alta de aramă, și o iconiță emailată; iar alături de ele atârna o punguță soioasă de năbuc, în montură de oțel și strânsă cu un ineluş. Pungulița era doldora; Raskolnikov o vârî în buzunar fără să se uite la ea, zvârli crucile pe pieptul bătrânei și, apucând toporul, se repezi înapoi în dormitor.

Se grăbea cumplit, înhăță cheile și începu iar să le încerce. Dar nu nimerea deloc: nu intrau în broască. Nu atât din pricina mâinilor, care îi tremurau îngrozitor, ci mai mult din cauza lui, fiindcă nu făcea ce trebuie: de pildă, vedea că o cheie nu merge, dar încerca în continuare. Brusc își aminti, parcă o și văzu: cheia cea mare, dințată, care se bălângănea împreună cu cele mici, trebuia să fie negreșit nu de la comodă (cum se gândise și data trecută), ci de la vreun cufăr, și poate tocmai acolo se afla tot ce era de ascuns. Lăsă comoda și se vâri numaidecât sub pat, știind că bătrânele aveau obiceiul să țină lădițe sub pat. Într-adevăr, dădu peste o lădiță destul de mare, lungă de peste un arșin, cu capacul bombat, bătută toată cu nituri de oțel. Cheia dințată se potrivea imediat și o deschise. Deasupra, sub un cearșaf alb, era o șubă din blană de iepure cu fața din postav roșu; sub ea se afla o rochie de mătase, pe urmă un șal, iar mai jos, până la fund, păreau să fie doar niște bulendre. Întâi dădu să-și ștergă mâinile mânjite de sânge pe postavul roșu. „E roșu, iar pe roșu nu prea se vede sângele”, își spuse, dar brusc își reveni. „Doamne! Nu cumva îmi pierd mințile?”, se gândi îngrozit.

Însă când răscoli bulendrele, de sub șubuliță se ivi deodată un ceas de aur. Se apucă să scoțoască febril. Într-adevăr, printre boarfe erau amestecate obiecte de aur, probabil toate amaneturi, nerăscumpărate ori așteptând să fie răscumpărate, brățări, lănțișoare, cercei, ace etc. Unele erau în cutiuțe, altele erau doar învelite în hârtie de ziar, dar meticulos, cu foia pusă în două și legate de jur împrejur cu șnur. Se porni să le îndese repede prin buzunarele de la pantaloni și de la pardesiu, fără să aleagă și fără să desfacă pachetele și cutiuțele; însă nu apucă să adune prea multe...

Brusc, în odaia în care zăcea bătrâna se auziră pași. Se opri și încremenii ca mort. Dar era liniște peste tot, i s-o fi părut doar. Deodată se auzi clar un strigăt slab, de parcă cineva gemea încet și întretăiat, iar pe urmă amuțea. Apoi din nou liniște mormântală vreun minut sau două. Stătea ciucit lângă cufăr și aștepta abia respirând, dar dintr-odată sări în picioare, apucă toporul și se năpusti afară din dormitor.

În mijlocul camerei stătea Lizaveta, cu o legătură mare în brațe, și se uita încremenită, albă ca varul, la sora ei moartă, părând să nu mai aibă putere nici să strige. În clipa când îl văzu dând buzna, începu să tremure ca o frunză, un tremurat mărunț, iar fața i se contracta spasmodic; ridică puțin o mână, dădu să deschidă gura, însă nu țipă, ci porni să se tragă încet îndărăt, spre un colț, privindu-l fix, drept în ochi, dar tot fără să țipe, ca și cum nu avea aer. Se năpusti către ea cu toporul; buzele ei se strânsură jalnic, ca la copiii mici de tot atunci când se sperie de ceva, se uită țintă la ce i-a speriat și sunt gata să țipe. Atât de redusă, de îndobitocită și veșnic terorizată era această amărâtă de Lizaveta, că nici nu ridică brațele să-și apere fața, gestul cel mai firesc și necesar în clipa aceea, căci toporul se legăna chiar deasupra capului ei. Nu făcu decât să ridice puțin mâna stângă liberă, dar nicidecum până în dreptul feței, ci doar o întinse încet spre el, vrând parcă să-l îndepărteze. Tăișul toporului pătrunse drept în țeastă, despiciând-o dintr-odată din creștetul

capului până aproape de frunte. Se prăbuși imediat. Raskolnikov se pierdu de tot cu firea, apucă balotul ei, îl zvârli la loc și fugi în antreu.

Spaima punea tot mai mult și mai mult stăpânire pe el, mai cu seamă după acest al doilea omor, cu totul neprevăzut. Ar fi vrut să fugă cât mai repede de-acolo. Și dacă ar fi fost în stare să vadă și să judece mai bine în clipa aceea; dacă măcar și-ar fi putut imagina nenorocirea situației lui desperate, în toată hidoșenia și absurditatea ei, dacă ar fi înțeles prin câte greutate și, probabil, prin câte nelegiuiri mai avea să treacă pentru a scăpa de acolo și a ajunge acasă, poate că ar fi lăsat totul și s-ar fi dus imediat să se denunțe, nu din frică pentru propria persoană, ci doar din groază și repulsie față de ceea ce făptuise. Repulsia, mai cu seamă, se ridica și creștea în el clipă de clipă. Pentru nimic în lume nu s-ar mai fi dus acum, nu numai după cufăr, dar nici măcar în odaie.

Însă un soi de aiureală, chiar de prostrație, începea să pună treptat stăpânire pe el: minute în șir părea să uite de sine sau, mai bine zis, să uite esențialul și să se agațe de nimicuri. Totuși, aruncând o privire în bucătărie și văzând pe laviță o găleată pe jumătate plină cu apă, se gândi să-și spele mâinile și toporul. Mâinile îi erau pline de sânge și lipicioase. Vârî toporul cu tăișul în apă, apucă bucățica de săpun de pe o farfurioară ciobită pusă pe prichiciul ferestrei și începu să se spele pe mâini. Apoi scoase toporul, îi spălă tăișul și frecă îndelung, vreo trei minute, coada pe care se închegase sângele, dând și cu săpun. Pe urmă șterse totul cu rufele puse la uscat pe o sfoară întinsă de-a curmezișul bucătăriei și cercetă din nou toporul la fereastră, îndelung, cu atenție. Nu rămăseseră urme, dar lemnul era încă ud. Vârî cu grijă toporul în bretea, sub pardesiu. Apoi, cât îi îngădui lumina din bucătăria întunecoasă, își cercetă pardesiu, pantalonii și cizmele. La prima vedere, nu părea să fie nimic; doar pe cizme erau pete. Udă o cârpă și își șterse cizmele. Știa, de altminteri, că nu se vedea bine și că se putea să-i fi scăpat o mulțime de pete, care altora să le sară în ochi. Rămase pe gânduri în mijlocul odăii. Un gând sinistru, chinuitor urca în el – gândul că înnebunea și că în clipa aceea nu era în stare nici să judece, nici să se apere, că poate nu trebuia să facă ce făcea el acum.

— Doamne! Trebuie să fug, să fug! băigui și se repezi în antreu.

Aici avea să încerce însă o spaimă cum nu mai încercase, în mod sigur, niciodată.

Stătea, se uita și nu-și credea ochilor: ușa, ușa de-afară, dintre antreu și scară, cea la care sunase și pe care intrase, stătea deschisă, ba chiar de-o palmă: nici lacăt, nici zăvor în tot timpul ăsta! Bătrâna nu închisese în urma lui, poate din precauție. Dar, Dumnezeule! După aceea o văzuse pe Lizaveta! Și cum putuse, cum putuse să nu-și dea seama, că doar intrase pe undeva. Și nu prin zid.

Se repezi la ușă și puse zăvorul.

— Nu, iar nu fac ce trebuie! Trebuie să plec, să plec...

Trase zăvorul, deschise ușa și ciuli urechea la ce se întâmpla pe scară.

Ascultă îndelung. Undeva departe, probabil în gang, se auzeau strigăte stridente: două voci se certau și se înjurau. „Ce-or avea?” Așteptă cu răbdare.

Pe urmă se făcu brusc liniște, ca și cum cineva curmase totul; se împrăștiaseră. Dădu să plece, dar la etajul de dedesubt se deschise brusc o ușă și cineva începu să coboare îngânând un cântecel. „I-a apucat pe toți!”, îi trecu prin minte. Trase din nou ușa după el și mai așteptă. În fine, totul se potoli, nu mai era nici țipenie. Pusese deja piciorul pe treapta scării, când deodată se auziră iar pași, ai altcuiva.

Se auzeau de foarte departe, chiar de la piciorul scării, dar își aminti perfect, limpede, că încă de la primul zgomot bănuise, cine știe de ce, că într-aiici veneau, la patru, la bătrână. De ce? Era un zgomot aparte, care dădea de gândit? Pașii erau grei, egali, nu se grăbeau. Iată, omul trecuse deja de primul etaj și continua să urce; pașii se auzeau tot mai clar, tot mai clar! Îi auzea răsuflarea greoaie. Începea deja să urce la trei... Veneau într-aiici! Brusc avu impresia că înțepenește, că era exact ca în somn, când visezi că ești ajuns din urmă, că-s aproape și vor să te omoare, dar parcă ești bătut în cuie, nici mâinile nu poți să ți le miști.

Când vizitatorul începu deja să urce la patru, zvâcni în sfârșit din tot trupul și izbuti, iute și agil, să se strecoare înapoi în casă și să închidă ușa. Apoi puse mâna pe zăvor și încet, fără să se audă, îl împinse. Făcuse totul instinctiv. Pe urmă se așeză la pândă, ținându-și respirația, chiar lângă ușă. Acum stăteau față în față, cum făcuse mai devreme cu bătrâna, când, prin ușa dintre ei, trăsesese cu urechea.

Vizitatorul răsuflă greoi de câteva ori. „Trebuie să fie mare și gras”, se gândi Raskolnikov strângând toporul în mână. Într-adevăr, parcă totul era un vis. Vizitatorul puse mâna pe clopoțel și sună tare.

În clipa când auzi clinchetul de tinichea al clopoțelului, i se năzări brusc că mișca ceva prin cameră. Chiar ascultă cu atenție preț de câteva secunde. Necunoscutul mai sună o dată, apoi așteptă puțin și, pierzându-și brusc răbdarea, începu să tragă cu toată puterea de clanță. Raskolnikov se uită îngrozit la ivărul care sălta în zăvor și așteptă cu o frică tâmpă, uite acum sare ivărul. Se putea prea bine, la cât de tare era zgâlțâit. Îi trecu prin minte să-l țină cu mâna, dar celălalt ar fi putut ghici. Capul prinse parcă să i se învârtă din nou. „Cad!”, îi fulgeră prin minte, dar vizitatorul vorbi și atunci își reveni pe dată.

— Da' ce-or face acolo, afurisitele, trag la aghioase ori le-a gătit careva? muși celălalt ca dintr-un butoi. Hei, Aliona Ivanovna, cotoroanță bătrână ce ești! Lizaveta Ivanovna, zâna zânelor! Deschideți! Pfui, afurisitele astea or dormi ori ce-or face?

Apucându-l iar furiile, trase de vreo zece ori cu toată puterea de clopoțel. Omul precis era cunoscut și i se știa de frică în casa asta.

Chiar în clipa aceea se auziră niște pași mărunți și grăbiți pe scară. Mai venea cineva. Raskolnikov nici nu-i auzise la început.

— Chiar nu-i nimeni? strigă tare și vesel nou-sositul adresându-se fără nici o introducere primului vizitator, care continua să tragă de clopoțel. Salutare, Koh!

„După glas trebuie să fie tânăr de tot”, se gândi Raskolnikov.

— Dracu' știe! Aproape că am spart ușa, răspunse Koh. Dar de unde mă știi dumneata?

— Asta-i bună! Păi acum două zile ți-am luat două partide de biliard la Gambrinus.

— A-a-a...

— Și nu-s? Ciudat. Chiar prost de tot. Groaznic. Da' unde să se fi dus bătrâna? Că am treabă cu ea.

— Păi și eu am treabă cu ea, nenică!

— Ei, asta e! Facem cale-ntoarsă. Ai, ai! Nădăjduiam să iau niște bani! zise tânărul.

— Facem, vezi bine, da' nu-nțeleg de ce mi-a spus să vin? Am făcut și un ocol. Pe unde dracu' umblă, mă-ntreb. Șade cu anii de se-năcrește, cică o dor picioarele, și-acum i s-a făcut de ducă!

— Să-ntrebăm portarul?

— Ce?

— Unde s-a dus și când se-ntoarce.

— Hm... dracu' știe... să-ntrebăm... da' ea nu se duce nicăieri. Fir-ar al dracului, n-avem încotro, haidem!

— Stai! strigă deodată tânărul. Ia uite, vezi cum rămâne ușa dacă tragi?

— Și?

— Înseamnă că nu-i închisă din broască, ci cu zăvorul, stă în ivăr! Auzi cum face zăvorul?

— Și?

— Chiar nu pricepi? Înseamnă că una-i acasă. Dacă ar fi plecat amândouă, ar fi închis pe-afară cu cheia, nu cu zăvorul, pe dinăuntru. Uite, auzi cum joacă zăvorul? Dar ca să-nchizi cu zăvorul, pe dinăuntru, trebuie să fii acasă, pricepi? Înseamnă că sunt în casă, da' nu deschid!

— Chiar așa-i! strigă Koh mirat. Da' ce-or face acolo?

Începu să tragă din nou cu furie de ușă.

— Stai! strigă din nou tânărul. Nu trage! Ceva nu-i în regulă – doar ai sunat, ai tras și n-au deschis; atunci, ori sunt leșinate amândouă, ori...

— Ce?

— Uite ce: să mergem după portar; poate le trezește el.

— Hai!

O luară amândoi în jos pe scară.

— Stai! Rămâi dumneata aici și mă reped eu jos după portar.

— De ce să rămân?

— Da' ce, e mare lucru?

— Poate...

— Eu învăț ca să mă fac judecător de instrucție. Și e limpede, lim-pe-de, că ceva nu-i în regulă aici! strigă înfierbântat tânărul și o luă la goană în jos pe scări.

Koh rămase, trase iar binișor de clopoțel, care scoase un clinchet; pe urmă, calm, chibzuind și cercetând parcă, începu să miște clanța ușii, trăgându-o și dându-i drumul, ca pentru a se convinge că ușa stătea numai în zăvor. Pe urmă, gâfâind, se aplecă și începu să se uite pe gaura cheii, dar cum cheia era băgată în broască, nu se vedea nimic.

Raskolnikov stătea în picioare și ținea strâns toporul. Părea în delir. Se pregătea chiar de bătaie dacă aveau să intre. Cât timp bătuseră în ușă și stabiliseră ce să facă, dăduse de câteva ori să termine odată cu tot și să strige la ei din spatele ușii. Din când în când îi venea să-i ia la înjurături, să-i întărate înainte să deschidă. „De-acum, de-ar merge mai repede!”, îi trecu prin minte.

— Ce dracu' face ăsta?

Timpu trecea, se scurse un minut, apoi încă unul, dar nu apărea nimeni. Koh începu să se foiască.

— Ce dracu'! strigă deodată și, pierzându-și răbdarea, lăsă baltă pânda și o luă zorit în jos pe scări, bocănind cu cizmele. Pașii se stinseră.

„Dumnezeule, ce să fac?”

Raskolnikov trase zăvorul și întredeschise ușa – nu se-auzea nimic. Brusc, fără să se mai gândească, ieși, închise cât putu mai bine ușa în urma lui și o luă în jos pe scară.

Coborâse deja trei trepte, când deodată se auzi mare larmă de jos. Unde să se bage? Nu era nici un cotlon în care să se ascundă. Să fugă înapoi în casă!

— Mă, împielitătule, diavole! Puneți mâna pe el!

Dintr-un apartament, cineva se năpusti în jos strigând, dar parcă nu fugea, ci se prăvălea pe scară, urlând cât îl ținea gura:

— Mitka! Mitka! Mitka! Mitka! Mitka! Lua-te-ar dracu' să te ia!

Strigătele sfârșiră într-un țipăt; ultimele sunete se auziră din curte; apoi totul amuți. Dar în aceeași clipă, câțiva oameni, vorbind tare și repede, începură să urce scara cu zgomot. Erau trei sau patru. Desluși glasul sonor al tânărului. „Ei sunt!”

În culmea disperării, porni drept spre ei. Fie ce-o fi! Dacă îl opreau, era pierdut, dacă-l lăsau să treacă, la fel; aveau să-l țină minte. Se apropiase deja, mai aveau doar un etaj, când deodată... era salvat! La câteva trepte de el, în dreapta, se zărea apartamentul gol și larg deschis de la etajul doi, unde zugrăveau mai devreme muncitorii, iar acum, ca un făcut, aceștia plecaseră. Pesemne că ei coborâseră în fugă, strigând, adineauri. Podelele erau proaspăt vopsite, în mijlocul încăperii stăteau niște cădițe și un hârb cu vopsea și cu o pensulă. Cât ai clipi, se strecură pe ușa deschisă și se ascunse după perete; era și timpul – ajunseseră deja pe palier. Pe urmă o cotiră în sus și trecură pe alături, la etajul patru, vorbind tare între ei. Așteptă puțin, ieși în vârfurile picioarelor și o luă la fugă în jos.

Nimeni pe scară! Nici în gang. Trecu iute pe sub portic și coti la stânga, în stradă.

Știa foarte bine, știa perfect, că ei erau în clipa aceea înăuntru, că rămăseseră cu gura căscată văzând ușa deschisă, că doar adineauri era

închisă, că deja se uitau la cadavre și că nu le trebuia mai mult de un minut ca să își dea seama și să înțeleagă cât se poate de limpede că ucigașul abia plecase de-acolo și că izbutise să se ascundă pe undeva, se strecurase pe lângă ei și fugise; poate își dădeau seama și că stătuse în apartamentul gol până urcaseră ei. Dar nu îndrăzni să o ia prea repede la picior, cu toate că mai avea o sută de pași până să dea cotul. „N-ar fi mai bine să mă furișez în vreun gang și să aștept pe undeva, pe vreo scară? Nu, aș putea s-o pățesc! S-arunc toporul pe undeva? Să iau o birjă? S-a zis cu mine!”

Uite în sfârșit străduța; dădu cotul mai mult mort decât viu; acum era deja pe jumătate salvat, știa bine lucrul ăsta: era mai puțin suspect și, oricum, pe-acolo bântuia mai multă lume, iar el putea să se piardă în ea ca un fir de nisip. Dar tot chinul ăsta îl sleise atât de tare, încât abia se mai mișca. Sudoarea îi curgea broboane-broboane, gâtul îi era lac de apă. „Uită-te la tine, ești cui!”, îi strigă cineva când ajunse pe chei.

Nu prea mai știa de el și, pe măsură ce trecea timpul, mintea i se întuneca tot mai tare. Își amintea că deodată, ieșind pe chei, se speriasse că nu prea era lume și că aici putea fi observat mai ușor și că voise să cotească înapoi pe străduță. Deși era cât pe ce să se prăbușească de oboseală, făcu un ocol ca să ajungă acasă din partea opusă.

Nu-și venise în fire nici când străbătu gangul de la intrarea casei lui, ajunsese deja pe scară când își aminti de topor. Mai avea ceva foarte important de făcut: să-l pună înapoi fără să fie văzut, dacă se putea. Firește, nu era încă în stare să judece că poate ar fi fost mult mai bine pentru el să nu pună toporul la loc, ci să-l arunce, chiar mai târziu, într-o curte străină.

Dar avu noroc. Ușa de la cușca portarului era închisă, dar nu cu lacătul, deci portarul trebuia să fie pe-acasă. Însă el își pierduse în asemenea hal capacitatea de a pricepe ceva, încât se duse direct la ușa cuștii portarului și o deschise. Dacă portarul l-ar fi întrebat: „Ce dorești?”, probabil că i-ar fi întins pur și simplu toporul. Dar portarul nu era nici de data asta, așa că izbuti să pună toporul la locul lui, sub laviță; puse chiar și bucata de lemn deasupra, așa cum fusese. Nu se întâlni cu nimeni după aceea, cu absolut nimeni, până ajunse în odaia lui; ușa gazdei era închisă. După ce intră la el, se aruncă pe divan așa cum era. Nu adormi, dar era aproape inconștient. Dacă ar fi intrat cineva în cameră atunci, ar fi sărit în picioare și ar fi început să țipe. Frânturi de gânduri îi umblau prin cap, dar nu putea prinde niciunul, nu se putea opri la niciunul, cu toate că se străduia...

PARTEA A DOUA

~ I ~

A zăcut așa mult timp. Uneori parcă se trezea și în clipele acelea își dădea seama că era de mult noapte, dar nu-i trecea prin minte să se scoale. În cele din urmă observă că se luminase deja de ziuă. Zăcea pe divan cu fața în sus, înțepenit încă în urma stării de letargie din care abia ieșise. Din stradă răzbătura dintr-odată niște urlate desperate, înfiorătoare, pe care de altfel le auzea în fiecare noapte sub fereastra lui, pe la ora trei. Ele îl și treziseră. „A,

uite că ies deja bețivii de prin cârciumi, se gândi, trebuie să fie trecut de trei!” Sări cât colo, de parcă l-ar fi smuls cineva de pe divan. „Cum? E deja trei!” Se așează pe pat și în clipa aceea își aminti tot! Brusc, într-o secundă, își aminti tot!

În prima clipă crezu că o să-și piardă mințile. Îl luă un frig îngrozitor, însă era și din pricina febrei, care se instalase de mult, în timp ce dormea. Dar acum îl scutură un asemenea frison, că numai nu-i săreau dinții din gură, îl simțea prin tot trupul. Deschise ușa și ascultă: toată casa dormea. Se uită prost la el și de jur împrejur prin cameră, fără să priceapă: cum de putuse, când intrase ieri, să nu zăvorască ușa cu cârligul și să se arunce pe divan nu numai cu hainele pe el, dar și cu pălăria pe cap; aceasta căzuse și zăcea pe jos, lângă pernă. „Dacă intra cineva, ce putea să-și închipuie? Că sunt beat, dar...” Se repezi la fereastră. Era destul de lumină, așa că începu să-și cerceteze zorit, din cap până-n picioare, toată îmbrăcămintea: nu erau urme? Dar nu așa trebuia să facă: scuturat de frisoane, se apucă să scoată toate hainele de pe el și să le cerceteze iar. Întoarse totul pe dos, până la ultima ață și zdreanță, și neîncrezându-se în el, o luă de trei ori de la capăt. Dar după cât se părea, nu era nimic, nici o urmă; doar jos, unde se destrămaseră pantalonul și-i atârnavă ațele, pe firele alea rămăseseră urme groase de sânge încheșat. Apucă un briceag mare și le tăie. Părea să nu mai fie nimic. Deodată își aminti că punguța și lucrurile pe care le scosese din lădița bătrânei erau și-acum în buzunarele lui! Nici nu-i dăduse prin cap până acum să le scoată și să le ascundă! Nu-și amintise de ele nici măcar când se uitase la haine! Ce mai urma oare? Se repezi să le scoată și le zvârli pe masă. După ce scoase tot și-și întoarse buzunarele pe dos, ca să se convingă că nu mai rămăsese nimic, le luă grămadă și le duse într-un colț. Acolo, în partea de jos, tapetul era rupt și desprins de perete. Începu îndată să le îndese pe toate în golul acela, sub hârtie. „Au intrat! Nu se văd deloc, nici punguța!”, se gândi bucuros, ridicându-se puțin și uitându-se prost la colțul acela și la golul care se căscase și mai mult. Deodată îl străbătu un fior de groază: „Dumnezeule! șopti disperat. Ce-i cu mine? Ce ascuns mai e și asta? Asta-nseamnă ascuns?”.

Ce-i drept, nu se gândise că aveau să fie și lucruri, nu numai bani, de asta nici nu pregătise dinainte un loc. Dar acum, pentru ce mă bucur acum? se gândi. Asta înseamnă ascuns? Într-adevăr, nu-mi mai merge mintea!” Se așează sleit pe divan și în aceeași clipă îl scutură din nou un frison teribil. Mașinal, își trase pe el vechiul palton de student, trântit alături, pe scaun, care ținea cald, deși era aproape tot o zdreanță, se înveli cu el și imediat căzu din nou în somn și în delir. Nu mai știu de el.

Nu trecură nici cinci minute și sări iar în picioare, repezindu-se febril la pardesiu. „Cum am putut s-adorm la loc, când n-am făcut încă nimic! Da, da, breteaua n-am scos-o nici acum de-acolo! O dovadă ca asta!” Smulse breteaua și începu s-o sfâșie la repezeală și să vâre bucățile sub pernă, printre rufe. „Niște bucăți de pânză ruptă n-or să trezească nici o bănuială; nu cred să trezească, nu cred!”, repeta stând în picioare în mijlocul camerei și, cu atenția

încordată aproape dureros, se uită din nou în jur, pe podea și peste tot, ca să se asigure că nu uitase ceva. Convingerea chinuitoare că totul, de la memorie până la simpla putere de înțelegere, îl lasă devenea de nesuportat. „Nu cumva începe, nu cumva începe supliciul? Da, da, asta e!” Într-adevăr, ațele destrămate pe care le tăiasse de la pantaloni le lăsase pe jos, în mijlocul camerei, în văzul oricui ar fi venit! „Ce-o fi cu mine?”, strigă din nou, parcă pierdut.

În clipa aceea îi veni în minte o idee ciudată: că poate avea sânge pe toate hainele, că poate erau multe pete, dar nu le vedea el, nu le observa, fiindcă puterea lui de înțelegere era slăbită, era la pământ... mintea i se întunecase... Deodată își aminti că și pe pungulița era sânge. „Ah! Păi atunci trebuie să fie sânge și în buzunar, fiindcă pungulița am băgat-o acolo plină de sânge!” Întoarse la rezezeală buzunarele pe dos și, într-adevăr, pe căptușeala buzunarului erau ceva pete! „Înseamnă că glagoria nu m-a lăsat de tot, înseamnă că mai am judecată și ținare de minte, dacă mi-am dat singur seama de lucrul ăsta! se gândi jubilând și scoțând un oftat adânc de ușurare. E doar slăbiciunea de pe urma frigurilor, un delir de-o clipă, atâta tot”, își spuse, smulgând cu totul căptușeala de la buzunarul stâng al pantalonilor. În clipa aceea o rază de soare îi lumină cizma stângă: pe ciorapul care se șteea dintr-însa păreau să fie urme. Zvârli cizma din picior: „Chiar sunt! Tot vârful ciorapului e năclăit de sânge”; probabil că pășise din nebăgare de seamă în băltoaca aia... „Și-acum ce fac cu ele? Unde să le pun, ciorapul, ațele, buzunarul?”

Le strânse pe toate în mână și rămase în mijlocul odăii. „Să le arunc în sobă? Dar întâi și-ntâi în sobă or să scotocească. Să le ardă? Cu ce? N-avea nici chibrituri. Nu, mai bine iese și le aruncă pe toate pe undeva. Da, mai bine să le arunc! repetă așezându-se iar pe divan. Chiar acum, în clipa asta, nu mai stau!” Dar capul îi căzu pe pernă; un frison înfiorător îi îngheță din nou trupul; își trase iar paltonul pe el. Mult timp, câteva ore în șir, îi umblă întruna prin cap: „Acum mă duc, fără zăbavă, mă duc pe undeva și arunc tot, să nu le mai văd, cât mai repede, cât mai repede!”. De câteva ori se frământă pe divan, vrând să se ridice, dar deja nu mai era în stare. În cele din urmă îl trezi o bătaie puternică în ușă.

— Deschide odată, ce-ai murit? Doarme până nu mai poate! striga de zor Nastasia bătând cu pumnul în ușă. Sforăie cât e ziuica de mare, ca un dulău! Că dulău și e! Deschide odată. E ceasu' unșpe.

— Poate n-o fi acasă! zise o voce de bărbat.

„Ia! E vocea portarului... Oare ce-o fi vrând?”

Se sculă și se așeză în capul oaselor pe divan. Inima îi bătea într-așa un hal, că-i era rău.

— Și cine-a-nchis cu cârligul? se oțări Nastasia. Ca să vezi, a-nceput să se zăvorască! Păi ce să iei de-aici? Pe tine? Deschide, mintosule, scoală!

„Ce-or vrea? De ce-a venit portarul? Se știe tot. Să opun rezistență sau să deschid? Fie ce-o fi...”

Se ridică puțin, se aplecă în față și scoase cârligul.

Atât de mică era odaia lui, încât putea scoate cârligul fără să se dea jos din pat.

Într-adevăr, în prag stăteau Nastasia și portarul.

Nastasia se uită la el cam ciudat. Își îndreptă privirea, sfidătoare și disperată, spre portar. Acesta îi întinse în tăcere o hârtie cenușie, împăturită și sigilată cu ceară roșie.

— O citație de la secție, spuse el întinzându-i hârtia.

— De la ce secție?

— De la poliție, te cheamă, carevasăzică, la secție.

— La poliție! ... Pentru ce? ...

— De unde să știu eu? Trimit după tine, te duci.

Se uită atent la el, aruncă o privire iscoditoare în jur și se întoarse să plece.

— Nu te-oi fi îmbolnăvit de-a binelea? întrebă Nastasia fără să-l scape din ochi.

Portarul întoarse capul pentru o clipă.

— Stă cu fierbințeală de ieri, adăugă ea.

El nu răspunse; ținea hârtia în mână fără s-o desfacă.

— Stai acolo, spuse Nastasia, pe care o apucă mila când văzu că își dădea picioarele jos din pat. Ești bolnav, nu te duci, că nu arde. Da' ce-ai în mână?

El se uită: în dreapta ținea ațele tăiate, ciorapul și căptușeala sfâșiată a buzunarului. Adormise cu ele în mână. Mai târziu, când s-a gândit la asta, și-a amintit că, trezindu-se pe jumătate, dogorind de febră, le strângea din toate puterile în mână și apoi adormea la loc.

— Ia te uită ce zdrențe a mai adunat, și doarme cu ele de parc-ar fi cine știe ce comoară...

Nastasia izbucni în râsul ei isteric. El vârî imediat totul sub manta și-și înfipse privirea în ochii ei. Măcar că nu era în stare să înțeleagă mare lucru în clipa aceea, simțea că nu așa se poartă ei când vin să te ia. „Dar... poliția?”

— Mai bine-ai bea un ceai? Vrei? Ți-aduc; a mai rămas...

— Nu... plec, chiar acum plec, bălmăji el sculându-se în picioare.

— Pleci, da' ești în stare să cobori scara?

— Plec...

— Cum poștești.

Nastasia ieși în urma portarului. El se repezi la lumină, să cerceteze ciorapul și ațele: „Au niște pete, dar nu prea se văd de murdare și decolorate ce sunt. Cine nu știe dinainte nu bagă de seamă. Nastasia nici n-avea cum să observe de la distanță, slavă Domnului!”, apoi, tremurând, desfăcu citația și se apucă s-o citească; o parcurse de câteva ori până când înțelese în sfârșit. Era o citație obișnuită de la secție, să vină azi la nouă și jumătate la biroul comisarului.

„Dar de unde și până unde? Eu, personal, n-am avut niciodată de-a face cu poliția! Și de ce tocmai azi? se gândea chinându-se să priceapă. Doamne,

de s-ar termina odată!” Puțin lipsi să cadă în genunchi și să se roage, dar râse singur – nu de rugăciune, ci de el. Începu să se îmbrace zorit. „Dacă s-a zis cu mine, s-a zis, asta e! N-ar fi mai bine să-mi pun ciorapul? îi veni deodată în minte. O să se prăfuiască și mai tare, iar urmele or să dispară.” Dar nici nu și-l puse bine, că-l și smulse cu repulsie și groază. Însă amintindu-și că nu avea altul, îl luă și și-l puse iar și din nou îl apucă râsul. „Astea sunt doar niște prejudecăți, totu-i relativ, doar niște simple obișnuințe, aparențe, îi trecu fulgerător prin minte un crâmpeli de gând în timp ce tremura din tot trupul. Na, că mi l-am pus! Până la urmă tot mi l-am pus!” Dar în aceeași clipă disperarea luă locul râsului. „Nu, nu-s în stare...”, se gândi. Picioarele îi tremurau. „De frică”, mormăi pentru sine. Capul i se învârtea și îl durea din pricina febrei. „E un șiretlic! Vor să mă momească printr-un șiretlic și să mă ia prin surprindere”, cugetă în gând în timp ce ieșea pe ușă.

Pe scară își aminti că lăsase toate lucrurile așa, în gaura de sub tapet. „Trebuie să fie anume, ca să facă percheziție cât lipsesc”, îi veni în minte și se opri în loc. Dintr-odată puseră stăpânire pe el o asemenea disperare și un asemenea, dacă se poate spune așa, cinism al pierzaniei, încât flutură din mână și își continuă drumul. „Cel mai rău e că aiurez și risc să spun vreo prostie... De s-ar termina odată!”

Afară căldura era din nou insuportabilă; un strop de ploaie nu căzuse în toate zilele acelea. Iarăși praf, var și cărămizi, iarăși zarva dughenelor și cârciumilor, iarăși bețivi la fiecare pas, vânzători ambulanți și birjari stând să pice de pe capră. Soarele îl păli atât de tare, că nu putea ține ochii deschiși, iar capul prinse să i se învârtă de-a binelea – obișnuita senzație a bolnavului de friguri care iese deodată din casă într-o zi cu soare puternic.

Ajuns la colțul străzii din ajun, aruncă, cuprins de panică, o privire în lungul ei, către casa aceea... și întoarse imediat capul.

„Dacă mă întrebă, poate chiar mărturisesc”, se gândi apropiindu-se de secție.

Aceasta era la un sfert de verstă de el. Tocmai se mutase în alt loc, într-o clădire nouă, la etajul patru. Trecuse o dată pe la vechiul local, dar cu foarte multă vreme în urmă. Intrând în gang, văzu la dreapta o scară pe care cobora un mujic cu un registru în mână. „Un portar, fără îndoială; deci aici e secția.” Și începu să urce la nimereală. De întrebare nu voia să întrebe pe nimeni nimic.

„Intru, cad în genunchi și mărturisesc tot...”, se gândi ajungând la etajul patru.

Scara era îngustă, abruptă și plină de gunoi. Bucătăriile tuturor apartamentelor de la cele patru etaje dădeau spre această scară și stăteau cu ușile deschise aproape toată ziua. Din pricina asta era o zăpușeală cumplită. În sus și în jos urcau și coborau portari cu registre sub braț, curieri și tot felul de persoane de ambele sexe, și ele cu treburi. Ușa secției era și ea larg deschisă. Intră și se opri în vestibul. Aici stăteau în picioare, așteptând, niște mujici. Zăpușeala era la fel de cumplită și, pe deasupra, te izbea mirosul grețos de vopsea proaspătă, neuscată încă, și de ulei ranced al încăperilor abia zugrăvite.

După ce așteaptă puțin, se gândi să meargă mai în față, în camera următoare. Toate încăperile erau mici și scunde. O nerăbdare teribilă îl tot împingea înainte. Nimeni nu-l băga în seamă. În cea de a doua cameră ședeau și scriau niște conțopiști îmbrăcați nu cu mult mai bine decât el, care arătau destul de ciudat. I se adresă unuia dintre ei.

— Ce doriți?

Arată citația de la secție.

— Sunteți student? întrebă celălalt uitându-se la citație.

— Da, fost student.

Conțopistul îl privi, însă fără pic de curiozitate. Era ciufulit rău de tot și avea niște ochi absenți, preocupați de o idee fixă.

„De la ăsta nu aflu nimic, totul îi e perfect egal”, se gândi Raskolnikov.

— Mergeți acolo, la secretar, îl îndrumă conțopistul ridicând un deget și arătând spre ultima cameră.

Intră în încăperea aceea, a patra la rând, strâmtă și plină ochi de oameni ceva mai bine îmbrăcați decât în celelalte încăperi. Printre ei se aflau și două doamne. Una, în doliu, îmbrăcată sărăcăcios, ședea la o masă, în fața unui conțopist, și scria ceva după dictarea lui. Cealaltă doamnă, foarte grasă și stacojie la față, cam prea elegant îmbrăcată, cu o broșă cât o farfurioară de ceai în piept, stătea mai la o parte, părând să aștepte ceva. Raskolnikov vârî citația sub nasul secretarului. Acela aruncă o privire peste ea, spuse: „Așteptați” și continuă să se ocupe de doamna în doliu.

Răsuflă mai ușurat. „S-ar părea că nu-i vorba de asta!” Încet-încet începu să mai prindă curaj; se străduia din răspuțeri să se îmbărbăteze și să-și vină în fire.

„E de-ajuns o prostie, o mică neatenție, și mă dau singur de gol! Hm... ce păcat că nu-i aer aici, își mai spuse, e așa zăpușeală... Capul mi se-nvârte și mai rău... și mintea...”

Simțea o tulburare îngrozitoare în toată ființa. Se temea că n-avea să se poată stăpâni. Încerca să se agațe cu mintea de ceva, ceva care să nu-l privească deloc, însă nu reușea nicicum. De altminteri, secretarul îi capta tot interesul: se străduia să ghicească ceva după figura lui, să-și dea cât de cât seama. Era un bărbat foarte tânăr, la vreo douăzeci și doi de ani, cu o față oacheșă și mobilă, cam trecută pentru vârsta lui, îmbrăcat la modă, ca un filfizon, cu cărare pe mijloc, frizat și pomădat, cu multe inele pe degetele albe, foarte îngrijite, și cu lanțuri de aur pe jiletcă. Schimbase chiar vreo două cuvinte în franceză cu un străin care fusese acolo într-un chip foarte satisfăcător.

— Luiza Ivanovna, ar fi bine să luați loc, îi spuse în treacăt doamnei stacojii la față și dichisite, care continua să stea în picioare, deși era un scaun lângă ea.

— Ich danke! 5, zise ea și se lăsă încet, într-un foșnet de mătase, pe scaun. Rochia ei sinilie, garnisită cu dantelă albă, exact ca un balon, se răspândi în jurul scaunului și ocupă aproape jumătate din cameră. Se făcu

simțit un miros de parfum. Dar, în mod vădit, doamna era jenată că ocupa jumătate din cameră și că răspândea un asemenea miros de parfum, măcar că zâmbea temător și în același timp insolent, se vedea că era neliniștită.

Doamna în doliu termină în sfârșit și se ridică. Deodată, stârnind oarecare larmă, cu un mers tineresc și cu un fel aparte de a-și mișca umerii, intră un ofițer, își aruncă chipiul cu cocardă pe masă și se așează în fotoliu. Doamna cea elegantă sări de pe scaun la vederea lui și începu să facă reverențe cu un entuziasm ieșit din comun; ofițerul nu-i dădu însă nici cea mai mică atenție, iar ea nu mai cutează să se așeze în prezența lui. Era ajutorul comisarului. Avea niște mustăți roșcovane înțepenite orizontal, într-o parte și în cealaltă, și o față cu trăsături extrem de mărunte, care de altfel nu exprima nimic deosebit în afara unei oarecare impertinențe. Se uită pieziș și oarecum indignat la Raskolnikov: veșmintele îi erau din cale-afară de soioase, însă în ciuda înfățișării umile, ținuta lui nu se potrivea deloc cu ele; din nebăgare de seamă, Raskolnikov se uitase prea de-a dreptul și prea lung la el, ceea ce îl făcuse să se simtă chiar ofensat.

— Tu ce vrei? strigă, mirându-se pesemne că un zdrențaros ca ăsta nu dădea nici un semn de fâstâceală sub privirea lui care te fulgera.

— Am fost chemat... cu citație..., bâigui Raskolnikov.

— E vorba de perceperea unor bani de la dânsul, de la student, se grăbi să spună secretarul scoțându-și nasul din hârtii. Poftim, îi aruncă el un caiet lui Raskolnikov, indicându-i un loc anume, citiți aici!

„Bani? Ce bani? se gândi Raskolnikov. Atunci... probabil, nu, în mod sigur, nu-i asta!” Tresări de bucurie. Simți brusc o ușurare teribilă, de nedescris. Îi dispăru povara de pe umeri.

— Dar la ce oră vi s-a cerut să veniți, stimate domn? strigă porucicul6 tot mai ofensat, nu se știe din ce motiv. Vi s-a cerut să veniți la nouă, iar acum e deja douăsprezece!

— Citația mi-a fost adusă abia acum un sfert de ceas, răspunse tare și peste umăr Raskolnikov, supărându-se și el brusc, spre propria lui mirare, ba chiar cu un fel de satisfacție. E destul că am venit așa bolnav de friguri cum sunt.

— Binevoii să nu țipați!

— Dar nu țip, vorbesc foarte normal, dumneavoastră țipați la mine; iar eu sunt student și nu permit să se țipe la mine.

Adjunctul se aprinse atât de tare, încât în prima clipă nici nu putu să spună nimic, doar îi zburară niște stropi din gură. Sări de la locul lui.

— Faceți bine și tăceți! Vă aflați într-o instituție. Fără mojjjicii, domnule!

— Păi și dumneavoastră vă aflați într-o instituție, strigă Raskolnikov, iar în afară de faptul că țipați, mai și fumați o țigară în disprețul nostru, al tuturor. Spunând asta, Raskolnikov simți o satisfacție de nedescris.

Secretarul se uita la el zâmbind. Porucicul cel iute din fire rămăsese, vădit, cu gura căscată.

— Asta nu-i treaba dumneavoastră! strigă el într-un sfârșit, nefiresc de tare. Faceți bine și dați răspunsul care vi se cere. Arătați-i, Alexandr Grigorievici. S-a depus o plângere împotriva dumneavoastră. Că nu plătiți. Poftim cine s-a găsit să facă pe leul!

Dar Raskolnikov deja nu-l mai asculta, apucase avid hârtia și căuta să găsească mai repede explicația. Citi o dată, de două ori, însă tot nu înțelese.

— Ce este asta? îl întrebă pe secretar.

— E pentru niște bani care vă sunt ceruți în baza unei polițe, o somație. Trebuie fie să plătiți, împreună cu toate cheltuielile, penalitățile și așa mai departe, fie să răspundeți în scris când puteți plăti și să vă luați obligația să nu părăsiți până atunci capitala și să nu vă vindeți sau să vă tăinuți avutul. Iar creditorul este liber să vândă tot ce aveți și să procedeze cu dumneavoastră conform legilor.

— Dar... eu nu sunt dator nimănui.

— Asta nu ne mai privește pe noi. Noi am primit spre a vă pune sub urmărire o poliță trecută de scadență și protestată legal, în valoare de o sută cincisprezece ruble, dată de dumneavoastră văduvei de asesor de colegiu Zarnițâna acum nouă luni, și care a trecut spre plată de la văduva Zarnițâna la consilierul de curte Cebarov, de-aceea vă și poftim să răspundeți.

— Păi e gazda mea.

— Și ce dacă-i gazda dumneavoastră?

Secretarul se uită la el cu un zâmbet condescendent, plin de milă, dar totodată și de triumf, ca la un ageamiu pe care abia îl lua în primire: „Ei, cum îți e, mă rog?”. Dar puțin îi păsa lui acum de poliță și de urmărire! Nu numai că nu merita să se alarmeze cătuși de puțin, dar nici măcar să dea cea mai mică atenție la așa ceva! Stătea, citea, asculta, răspundea, puneă chiar întrebări, dar făcea totul mașinal. Sentimentul triumfător de-a se afla în siguranță, de-a fi scăpat de un pericol copleșitor – iată de ce îi era plină în clipa aceea toată ființa, fără să facă previziuni și analize, fără presupuneri și supoziții, fără îndoieli și întrebări. Era o clipă de bucurie pur animalică, spontană, deplină. Dar în acel moment, în secție se dezlănțui o furtună cu tunete și fulgere. Porucicul, care nu-și revenise încă de pe urma lipsei de respect, clocotind tot și dorind în mod evident să-și dreagă amorul-propriu rănit, își zvârli toate tunetele și fulgerele asupra nefericitei „doamne luxoase”, care îl privea din clipa când intrase cu un zâmbet mai mult decât tâmp.

— Iar tu, ca să nu zic ce ești, zbieră deodată cât îl ținea gura (doamna în doliu ieșise deja), ce-a fost azi-noapte acolo la tine? Mai mare rușinea, iar făcuși scandal pe toată strada aia. Iar bețivănie, iar încăierări. Ți s-a făcut de stat la răcoare? Doar ți-am spus, te-am prevenit de zece ori că a unșpea nu te mai iert. Dar tu, ca să nu zic ce ești, nu te lași deloc!

Raskolnikov scăpă hârtia din mână și se uită curios la doamna luxoasă care era bruftuluită atât de neceremonios; înțelese însă repede despre ce era vorba și toată povestea începu chiar să-i placă. Asculta cu plăcere, ba chiar îi

venea să râdă în hohote, în hohote, în hohote, în hohote... Nu-l mai țineau nervii.

— Ilia Petrovici! începuse secretarul extrem de precaut, dar se opri pândind momentul, pentru că porucicul, odată aprins, nu mai putea fi oprit decât cu forța, lucru pe care îl știa din proprie experiență.

Cât despre doamna luxoasă, întâi începuse să tremure sub ploaia de tunete și fulgere; dar, lucru ciudat, cu cât se înmulțeau și se înteteau injuriile, cu atât i se făcea chipul mai amabil și cu atât îi devenea mai fermecător zâmbetul destinat fiorosului porucic. Se bâțâia întruna și făcea temenele, așteptând cu nerăbdare să i se îngăduie în sfârșit și ei să strecoare o vorbă; și izbuti.

— Nici o gălăgie și încăierare n-a fost la mine, domnul capiten – se porni deodată să turuie, ca o răpăială de boabe de mazăre, cu un puternic accent german, cu toate că vorbea fluent rusește -, și nici un scandal, niciunul, dumnealui a fenit beat, vă spun degrab tot, domnul capiten, eu nu sunt vinovat... Eu am casă onorabil, domnul capiten, și întotdeauna, întotdeauna n-am vrut nici un scandal. Dar dumnealui a fenit beat de tot și pormă a mai cerut trei putelci, pormă a ridicat un picioar, a început să cânte cu el la pian, asta nu-i bine deloc la casă onorabil, și stricat ganz⁷ pianul, asta ce manier mai e, și eu am spus la el. Dar el a luat putelca și a început să împingă pe toți înapoi cu ea. Atunci eu chemat repede portar și Karl fenit, el luat Karl și pocnit în ochi, pormă Henriet pocnit și pe ea în ochi, iar pe mine de cinci ori peste față. Acest manier este așa nedelicat în casă onorabilă, domnul capiten, și eu strigat. Dumnealui deschis fereastra spre canal și început să guiț, ca porc mic, asta mare rușine. Cum se poate să guiț la geam dinspre stradă ca porc mic? Pfui-pfui-pfui! Karl din spate la el trage de frac de la geam și atunci, e adevărat, domnul capiten, rupt sein Rock⁸. Atunci el strigat că man muss⁹ să plătit cincisprezece ruble amend. Dar eu, domnul capiten, plătit cinci ruble pentru sein Rock. Asta nu e musafir onorabil, domnul capiten, el făcut scandal! Eu, spus el, un mare satir gedrückt¹⁰ despre dumneata, pentru că eu în toate ziarele pot să scriu despre dumneata.

— Adică e scriitor?

— Da, domnul capiten, dar așa un musafir neonorabil, domnul capiten, în casă onorabil...

— Ei, gata, gata! Doar ți-am spus o dată, ți-am spus...

— Ilia Petrovici! repetă cu înțeles secretarul.

Porucicul îi aruncă o privire; secretarul clătină ușor din cap.

— Așadar, iată, preastimată Laviza Ivanovna, îți spun pentru ultima oară, altă dată nu-ți mai repet, asta e ultima, urmă porucicul. Dacă o singură dată se mai întâmplă vreun scandal în casa dumitale onorabilă, cu mâna mea te bag la zu Hause¹¹, cum se spune în stilul ales. Ai auzit? Vasăzică un literat, un scriitor, ia cincisprezece ruble într-o „casă onorabilă” pentru o pulpană? Halal!

Aruncă o uitătură disprețuitoare în direcția lui Raskolnikov.

— La fel a fost și la cârciumă, acum două zile: de mâncat a mâncat, dar de plătit n-a vrut; „Vă pun într-o satiră pentru asta”, a spus. Altul, săptămâna trecută, pe un vapor, a ofensat cu cele mai spurcate cuvinte o familie onorabilă, soția și fiica unui consilier de stat. Mai zilele trecute, altul a fost dat afară în brânci dintr-o cofetărie. Că așa sunt literații, scriitorii, studenții, crainicii... Ptiu! Hai, valea! O să trec chiar eu pe la tine să văd... ai grijă! Ai auzit?

Luiza Ivanovna se porni să facă de zor temenele amabile în toate părțile și astfel ajunse de-a-ndăratelea până la ușă; în prag însă, dădu cu spatele peste un ofițer chipeș, cu o figură proaspătă, deschisă și niște favoriți blonzi, stufoși, de toată frumusețea. Era însuși Nikodim Fomici, comisarul de circumscripție; Luiza Ivanovna se grăbi să facă o reverență până aproape de pământ și, cu pași mărunți și sprintari, își luă zborul din birou.

— Iarăși zarvă, iarăși tunete și fulgere, vijelie și uragan! i se adresă amabil și amical Nikodim Fomici lui Ilia Petrovici. Iar te-ai ambalat, iar dai în clocot! Se-aude de pe scară.

— Ei, na! spuse cu o nobilă nepăsare Ilia Petrovici (ba nici măcar „Ei”, ci mai degrabă „Iete, na!”), mutându-se cu niște hârtii la altă masă și mișcând afectat din umeri la fiecare pas, unde era pasul era și umărul. Ia binevoii să vedeți: domnul scriitor, adicătelea student, sau mai degrabă fost student, banii nu-i plătește, dă polițe cu duiumul, locuința nu vrea s-o elibereze, curg plângerile împotriva lui, dar dumnealui binevoiește să protesteze că am fumat o țigară în prezența dâșșilor! Când dumnealui face ce face! Dar poftim, uitați-vă numai cum arată, iar ce vedeți acum e înfățișarea lui cea mai fermecătoare!

— Sărăcia nu este un viciu, amice, n-ai ce să-i faci! Dar știm că te aprinzi ca pulberea și nu suporti nici o jignire. Se vede că și dumneavoastră v-ați simțit jignit și nu v-ați mai stăpânit, continuă Nikodim Fomici adresându-i-se amabil lui Raskolnikov. Mare păcat: nu există om mai bun, vă spun eu, dar e ca praful de pușcă, se aprinde imediat! Se înfierbântă, se aprinde, arde – și asta-i tot! A trecut! Rămâne doar o inimă de aur! La regiment așa l-au și poreclit: „Porucicul Pulbere”.

— Și ce regiment era! exclamă Ilia Petrovici, foarte mulțumit să se simtă gădilat atât de plăcut, dar arătându-se tot bosumflat.

Raskolnikov simți deodată dorința de a le spune tuturor ceva foarte agreabil.

— Iertat să-mi fie, domnule căpitan – începui foarte degajat, adresându-i-se deodată lui Nikodim Fomici -, gândiți-vă puțin la situația mea... Sunt gata să-mi cer scuze dacă am greșit cu ceva față de dumnealui. Sunt un student sărac și bolnav, deprimat (chiar așa a spus, „deprimat”) de sărăcie. Sunt fost student pentru că nu mă mai pot întreține, dar voi primi bani... Am o mamă și o soră în gubernia Z. Or să-mi trimită ele bani și... o să plătesc. Gazda mea este o femeie cumsecade, dar fiindcă am rămas fără meditații, n-am mai plătit de patru luni și s-a supărat atât de rău, că nu-mi mai trimite nici prânzul... Și nu înțeleg deloc ce poliță e aceea! Acum îmi cere prin înscrisul ăsta să-i plătesc, judecați și dumneavoastră! ...

— Asta nu mai e treaba noastră, dădu iar să intervină secretarul.

— Dați-mi voie, dați-mi voie, sunt întru totul de acord cu dumneavoastră, dar îngăduiți-mi să lămuresc lucrurile, se grăbi să reia Raskolnikov, adresându-se nu secretarului, ci lui Nikodim Fomici, dar făcând tot posibilul să i se adreseze și lui Ilia Petrovici, deși acesta se arăta cu obstinație acaparată de hârtii și îl trata cu o disprețuitoare lipsă de atenție. Îngăduiți-mi și mie să explic, din punctul meu de vedere, că locuiesc la dânsa de aproape trei ani, chiar de când am venit din provincie, iar înainte... înainte... de fapt, de ce să nu recunosc, i-am promis chiar de la început că o să mă însor cu fiica dânssei, verbal i-am promis, din proprie inițiativă... Era o fată... de fapt, chiar îmi plăcea... deși nu eram prea îndrăgostit... într-un cuvânt, de-ale tinereții, adică vreau să spun că atunci gazda mea m-a creditat mult și am dus o viață oarecum... am fost cam prea ușuratic...

— Nu vă sunt solicitate câtuși de puțin intimități de acest gen, stimate domn, și nici nu avem timp, îl întrerupse grosolan Ilia Petrovici jubilând, însă Raskolnikov, înfierbântat, îi curmă vorba, cu toate că începuse dintr-odată să-i fie extrem de greu să vorbească.

— Îngăduiți-mi, îngăduiți-mi măcar să vă povestesc tot... cum au stat lucrurile și... la rândul meu... deși chiar nu are rost să povestesc, sunt de acord cu dumneavoastră. Acum un an această domnișoară a murit de tifos, însă eu am rămas, ca mai înainte, chiriaș, iar gazda, când s-a mutat în locuința de-acum, mi-a spus... și mi-a spus prietenește... că are deplină încredere în mine și așa mai departe... dar dacă n-aș vrea să-i dau polița asta, pentru cele o sută cincisprezece ruble, cât socotise dânsa că-i datorez cu totul. Acum, dați-mi voie... așa a spus, că imediat ce-i dau această hârtie, mă creditează iar cât poftesc și că niciodată, niciodată – astea au fost propriile ei cuvinte -, dânsa nu se va folosi de această hârtie până când voi plăti singur... Și iată, acum, când am rămas fără meditații și nu am ce mânca, mă pune sub urmărire... Ce să mai spun?

— Toate aceste detalii impresionante, stimate domn, nu ne privesc pe noi, i-o reteză impertinent Ilia Petrovici, dumneata trebuie să semnezi că ai luat la cunoștință și că îți iei obligația, iar faptul că ai binevoit să fii îndrăgostit și toate acele momente tragice nu ne privesc câtuși de puțin.

— Ei, ești prea... dur..., murmură Nikodim Fomici așezându-se la o masă și apucându-se să semneze niște hârtii. Se simțea ușor jenat.

— Atunci scrieți, îi spuse secretarul lui Raskolnikov.

— Ce să scriu? întrebă acesta destul de grosolan.

— Vă dictez eu.

Raskolnikov avu impresia că secretarul devenise mai neatent și mai disprețuitor cu el după spovedania aceea, dar – ciudat lucru – dintr-odată nu se mai sinchisi de părerea nimănui, oricine ar fi fost, iar schimbarea asta se petrecuse într-o clipită, într-o secundă. Dacă s-ar fi străduit să cugete puțin, s-ar fi mirat fără îndoială că putuse să vorbească astfel cu ei acum o clipă, ba să-și mai amestece și sentimentele. Dar de unde răsăriseră sentimentele astea?

Acum, dimpotrivă, nici dacă ar fi fost să se umple deodată încăperea, nu cu comisari, ci cu cei mai buni prieteni ai săi, n-ar fi avut de spus nici o vorbă omenească, atât de tare i se pustiise brusc inima. O senzație sumbră de însingurare și nesfârșită înstrăinare chinuitoare pusese brusc stăpânire pe sufletul lui și era conștient de asta. Nu joshnicia efuziunilor sale sentimentale în fața lui Ilia Petrovici, nici joshnicia jubilării porucicului față de el nu-i întorseseră în asemenea măsură sufletul pe dos. O, ce-i mai păsa lui acum de propria mișelie, de toate ambițiile, porucicii, nemțoaicele, somațiile, secțiile și așa mai departe. Dacă l-ar fi condamnat în clipa aceea să fie ars de viu, tot n-ar fi mișcat un deget, probabil că nici n-ar fi ascultat cu atenție sentința. Se petrecea cu el ceva cu totul nou, neașteptat, necunoscut. Nu înțelegea, dar simțea limpede, simțea extrem de intens, că nu numai cu efuziuni sentimentale, ca mai adineauri, dar chiar cu nimic nu se mai putea adresa acestor oameni din biroul de poliție, nici dacă i-ar fi fost frați și surori, nu porucici la secție, nici atunci n-ar fi avut absolut deloc de ce să li se adreseze, în nici o împrejurare de viață; nu mai încercase niciodată până în clipa aceea o senzație atât de stranie și de îngrozitoare. Însă mai chinuitor decât orice era faptul că părea mai mult o senzație decât un sentiment limpede, o senzație concretă, cea mai chinuitoare dintre toate cele trăite de el până atunci.

Secretarul începu să-i dicteze textul de declarație obișnuit în astfel de cazuri, adică „nu sunt în măsură să achit, mă oblig s-o fac la data cutare, să nu părăsesc orașul, să nu vând sau să dăruiesc ce am etc”.

— Dar dumneata nu ești în stare să scrii, îți cade tocul din mână, remarcă secretarul uitându-se cu curiozitate la Raskolnikov. Ești bolnav?

— Da... mi se-nvârte capul... spuneți mai departe!

— Păi asta-i tot. Semnează.

Secretarul luă hârtia și trecu la alții.

Raskolnikov înapoie tocul, dar în loc să se ridice și să plece, își puse amândouă coatele pe masă și își prinse capul în mâini. Parcă i-ar fi fost bătut un cui în creștet. Brusc, îi veni o idee stranie: să se ridice imediat, să se apropie de Nikodim Fomici și să-i povestească tot ce se întâmplase ieri, până la ultimul amănunt, după aceea să se ducă împreună cu el acasă și să-i arate lucrurile din gaura din colț. Impulsul era atât de puternic, încât chiar se ridică să treacă la fapte. „N-ar fi bine să stau măcar un minut să mă mai gândesc? îi trecu prin minte. Nu, mai bine să nu mă mai gândesc, să termin odată!” Dar se opri brusc și rămase înlemnit în loc. Nikodim Fomici vorbea aprins cu Ilia Petrovici, iar el auzi:

— Nu se poate, o să-i eliberăm pe amândoi. În primul rând, totul se bate cap în cap, judecă și dumneata: de ce să-l fi chemat pe portar dacă ar fi făcut-o ei? Ca să se denunțe singuri sau ce? Ca o stratagemă? Nu, ar fi prea de tot! Și pe urmă, pe studentul Pestriakov l-au văzut la poartă amândoi portarii și o precupeață chiar când intra: era cu trei prieteni și s-a despărțit de ei în poartă, iar pe portari i-a întrebat unde stă bătrâna de față cu prietenii. Cum să întrebe unde stă dacă venise cu o asemenea intenție? Iar Koh ăsta, înainte să se ducă

la bătrână, a stat o jumătate de oră la argintarul de jos, și fix la opt fără un sfert a urcat. Acum, judecă și dumneata...

— Dar, dacă-mi permiteți, cum de-au ajuns să se contrazică așa? Spun cu toată convingerea că au bătut și că ușa era închisă, iar după trei minute, când au venit cu portarul, au văzut că ușa era deschisă.

— Păi aici și e stratagema: ucigașul era negreșit înăuntru și se închisese cu zăvorul; l-ar fi prins negreșit dacă Koh nu făcea prostia să se ducă după portar. Tocmai în răstimpul ăsta a izbutit să coboare pe scară și să se strecoare pe lângă ei. Koh se închină cu amândouă mâinile, zicând: „Dacă rămâneam acolo, sărea și mă omora cu toporul”. Vrea să plătească o slujbă de mulțumire, ha-ha!

— Și ucigașul n-a fost văzut de nimeni?

— Cum să fie văzut? Casa aia e arca lui Noe, spuse secretarul, care stătea la locul lui.

— Treaba e clară, e clară! repetă înfierbântat Nikodim Fomici.

— Ba nu, nu e clară deloc! spuse categoric Ilia Petrovici.

Raskolnikov își luă pălăria și se îndreptă spre ușă, dar nu ajunse până la ea...

Când își reveni, văzu că ședea pe un scaun, că în dreapta era un ins care îl ținea, iar în stânga un alt ins cu un pahar galben plin cu o apă galbenă, și că Nikodim Fomici stătea în fața lui și îl privea țintă. Se ridică de pe scaun.

— Ce e, sunteți bolnav? întrebă destul de tăios Nikodim Fomici.

— Și când a semnat abia ținea tocul, observă secretarul așezându-se la locul lui și reluându-și hârtiile.

— De mult sunteți bolnav? strigă Ilia Petrovici de unde stătea, frunzărind la rândul lui niște hârtii.

Cât durase leșinul îl cercetase și el cu privirea pe bolnav, bineînțeles, dar se depărtase imediat ce acesta își revenise.

— De ieri..., bolborosi drept răspuns Raskolnikov.

— Dar ieri ați ieșit din casă?

— Am ieșit.

— Așa bolnav?

— Așa bolnav.

— La ce oră?

— La opt seara.

— Și unde, dacă îmi dați voie să vă întreb?

— Pe stradă.

— Scurt și cuprinzător.

Raskolnikov răspundea răstit, întretăiat, alb ca varul și fără să-și coboare ochii negri și aprinși sub privirea lui Ilia Petrovici.

— Abia se ține pe picioare și tu..., începu Nikodim Fomici.

— Nu-i ni-mic! spuse într-un fel aparte Ilia Petrovici.

Nikodim Fomici ar fi vrut să mai adauge ceva, dar uitându-se la secretar, care se uita la rândul lui fix la el, renunță. Tăceau toți. Era ceva straniu.

— Bun, încheie Ilia Petrovici, nu vă mai reținem.

Raskolnikov ieși. Auzi încingându-se în urma lui o discuție, iar cel mai tare răsună întrebător glasul lui Nikodim Fomici... În stradă își reveni de tot.

„Percheziție, percheziție, asta urmează, percheziția! repeta pentru sine, zorindu-se să ajungă acasă. Nemernicii! Mă bănuiesc!” Frica dinainte îl cuprinse din nou, din cap până-n picioare.

~ II ~ „Dacă au și făcut percheziția? Dacă dau peste ei acasă?”

Dar iată-l ajuns în odăița lui. Nimic și nimeni. Nu fusese nici țipenie de om pe-acolo. Nici măcar Nastasia nu se atinsese de nimic. Dumnezeu! Cum putuse să lase toate lucrurile alea în gaura aia din colț?

Se repezi acolo, își vârî mâna sub tapet și începu să tragă afară obiectele și să-și umple buzunarele cu ele. Erau în total opt bucăți: două cutiuțe cu cercei sau ceva de soiul ăsta, nici nu se uită prea bine; pe urmă patru cutii mici de marochin. Un lăntișor era înfășurat pur și simplu în hârtie de ziar. Mai era ceva în hârtie de ziar, o decorație parcă...

Le puse în buzunarele pardesiului și în cel rămas la pantaloni, dreptul, căutând să le facă să treacă neobservate. Luă și punguța. Apoi ieși din odaie, lăsând ușa larg deschisă de data asta.

Mergea repede și hotărât; în ciuda faptului că se simțea frânt, era foarte lucid. Se temea să nu fie urmărit, se temea că într-o jumătate sau un sfert de oră se va da dispoziție să fie urmărit; deci trebuia cu orice preț să șteargă urmele la timp. Trebuia s-o scoată la capăt cât mai avea ceva putere și rațiune... Dar încotro s-o ia?

Hotărâse asta de mult: „Arunc totul în canal și n-am văzut, n-am auzit”. Hotărâse încă de azi-noapte, în delir, în clipele când, amintindu-și lucrul ăsta, încercase de câteva ori să se scoale și s-o ia din loc: „Mai repede, mai repede, aruncă-le pe toate”. Dar se dovedi că nu era deloc ușor să le arunce.

Rătăcea pe cheiul canalului Ekaterinski de vreo jumătate de ceas, poate chiar mai mult, și cercetase de mai multe ori, de câte ori îi ieșeau în cale, treptele spre apă. Dar nici vorbă nu putea fi să-și ducă la îndeplinire intenția: sau erau plute chiar lângă trepte și femei care spălau rufe pe ele, sau erau trase la mal bărci și peste tot se foia lume, plus că se și putea vedea de pe cheiuri din toate părțile; cineva care coboară anume, se oprește și aruncă ceva în apă dă de bănuț. Dar dacă n-or să se scufunde cutiile? Dacă or să plutească? Chiar așa o să fie. O să vadă toată lumea. Și-așa se uită toți la el pe unde-l întâlnesc și îl cercetează de parcă asta ar fi singura lor treabă. „Nu știu de ce, ori poate doar mi se pare”, se gândea.

În cele din urmă, îi trecu prin cap că poate ar fi mai bine să se ducă undeva pe Neva. Acolo nu e atâta lume, treci mai neobservat și e mai ușor din toate privințele, iar ce-i mai important, e mai departe de-aici. Brusc îl cuprinse mirarea: cum de umblase aiurea preț de jumătate de ceas, deprimat și angoasat, prin locuri periculoase, și nu-i dăduse prin minte mai devreme! Chestia asta, că a pierdut o jumătate de oră cu un plan fără nici o noimă, e

numai pentru că a luat hotărârea în somn, în delir! Devenise extrem de împrăștiat și de uituc, știa asta. Gata, trebuia să se grăbească.

O luă spre Neva pe V. Prospect, dar pe drum îi veni deodată altă idee: „De ce pe Neva? De ce în apă? N-ar fi mai bine să mă duc cât mai departe, chiar să merg iar pe insule, și pe-acolo pe undeva, într-un loc ferit, prin pădure, sub vreun tufiș, să îngrop totul, având grijă să țin minte locul?”. Deși simțea că în clipa aceea nu era în stare să judece totul limpede și sănătos, ideea i se păru fără cusur.

Dar nu mai ajunse nici pe insule, căci ieșind de pe V. Prospect către piață, zări deodată în stânga intrarea unei curți înconjurată numai de pereți orbi. În dreapta se întindea până departe în curte calcanul nevăruit al clădirii cu trei caturi de-alături. În stânga, paralel cu calcanul, era un gard de lemn care înainta vreo douăzeci de pași în adâncul curții și pe urmă cotea la stânga. Acolo se afla un loc dosnic, îngrădit, unde erau aruncate niște materiale. Mai departe, în fundul curții, se zărea din spatele gardului colțul unei magazii joase de piatră, înnegrită de fum, parte din vreun atelier, după câte se părea. Probabil că acolo era un atelier, de trăsuri sau de lăcătușerie, cam așa ceva; peste tot, aproape chiar din poartă, era negru de praf de cărbune. „Uite, să le arunc aici și să plec!”, îi trecu deodată prin minte. Văzând că nu era nimeni prin curte, se strecură înăuntru și zări chiar alături un jgheab pus la gard (cum se fac adesea la casele în care sunt mulți muncitori de fabrică și birjari), iar deasupra jgheabului, chiar pe gard, era scrisă cu cretă vorba de duh nelipsită în asemenea cazuri: „Aici este oprită staționarea căruțelor”. Și asta era un avantaj, fiindcă nu trezea nici o bănuială dacă intra și se uita. „Arunc totul grămadă pe undeva pe-aici și plec!”

După ce își mai roti o dată privirea de jur împrejur, vârî mâna în buzunar, când deodată, chiar lângă zidul exterior, între intrare și jgheab, unde lățimea nu era mai mare de un arșin, zări un pietroi netăiat, de vreun pud și jumătate. De cealaltă parte a zidului era strada, se auzeau forfotind trecătorii, întotdeauna numeroși prin locul acela; pe el nu-l putea vedea însă nimeni de dincolo de poartă, doar dacă ar fi intrat cineva din stradă, ceea ce nu era deloc imposibil, așa că trebuia să-i dea zor.

Se aplecă peste pietroi, îl apucă zdravăn cu amândouă mâinile, își încordă puterile și îl răsturnă. Sub pietroi se formase o adâncitură mică; aruncă degrabă în ea tot ce avea prin buzunare. Punguța nimeri chiar deasupra, deși mai rămăsese loc în adâncitură. Pe urmă apucă iar pietroiul, îl răsturnă dintr-o mișcare și îl așeză exact pe locul dinainte, doar că părea puțin mai sus. Adună pământ și îl bătători pe margini cu piciorul. Nu se observa nimic.

Ieși și se îndreptă spre piață. Din nou se simți cuprins de o bucurie intensă, aproape de nesuportat, întocmai ca deunăzi, la secție. „Urmele au fost șterse! Cui, cui să-i treacă prin minte să caute sub pietroiul ăsta? Trebuie să fie aici de când s-a construit casa, și-o să mai stea încă pe-atât. Și chiar dacă ar găsi lucrurile, cine s-ar putea gândi la mine? Gata! Nu sunt probe!” Începu să

rădă. Da, după aceea și-a amintit că l-a apucat un răs nervos, subțire, neauzit și a răs tot timpul cât a traversat piața. Dar când ajunse pe bulevardul K., unde o întâlnise cu două zile în urmă pe fata aceea, răsul i se curmă brusc. Îi veniră în minte alte gânduri. Simți dintr-odată că îi era frică să treacă pe lângă banca aceea pe care atunci, după plecarea fetei, stătuse și cugetase, și că i-ar fi fost la fel de groază să îl întâlnească pe vardistul mustăcios căruia îi dăduse atunci douăzeci de copeici: „Lua-l-ar dracu’!”.

Mergea uitându-se în jur distrat și plin de ură. Toate gândurile i se învârteau acum în jurul unui singur punct și chiar simțea că exista un astfel de punct, cu care acum, abia acum, rămânea față în față și pentru prima oară, într-adevăr, în ultimele două luni.

„Ducă-se totul la dracu’! se gândi imediat într-un acces de furie turbată. Odată ce a-nceput, a-nceput, la dracu’ și cu el, și cu viața asta nouă! Dumnezeu, ce stupid! ... Ce dezgustător m-am gudurat și l-am lingușit deunăzi pe scârba aia de Ilia Petrovici! De fapt, și astea-s tot nimicuri! Puțin îmi pasă de toți oamenii și că i-am lingușit și m-am gudurat pe lângă ei! Nu despre asta-i vorba! Chiar deloc! ...”

Deodată se opri; o întrebare nouă, cu totul neașteptată și extrem de simplă, îl derută și îl surprinse în chip amar: „Dacă ai făcut toată treaba asta conștient și nu prostește, dacă ai avut într-adevăr un scop bine determinat și ferm, cum de nici măcar nu te-ai uitat în punguță și nici nu știi cu ce te-ai ales și pentru ce ai trecut prin toate chinurile și ai săvârșit de bunăvoie ceva atât de mârșav, de josnic, de ticălos? Adineauri erai chiar gata să arunci punguța în apă odată cu toate lucrurile, chit că nu le văzuseși nici pe alea... Cum vine asta?”

Da, așa era, chiar așa. De fapt, știuse asta și mai înainte, întrebarea nu era deloc nouă pentru el; până și în momentul când se hotărâse noaptea să le arunce în apă, o făcuse fără urmă de șovăială și fără nici o obiecție, ca și cum așa trebuia să fie și nici nu se putea altfel... Da, știuse toate astea și își amintea fiecare amănunt; dacă nu cumva hotărâse asta încă de ieri, când stătea aplecat asupra lădiței și trăgea cutiuțele din ea... Da, chiar așa!

„Asta-i fiindcă sunt foarte bolnav, decretă în cele din urmă ursuz, singur m-am chinuit și m-am zbuciumat, nu mai știu nici eu ce fac... Și ieri, și alaltăieri, și în tot timpul ăsta m-am chinuit... O să mă fac bine și n-o să mă mai chinui singur... Dar dacă nu mă mai fac bine? Doamne! Cum m-am săturat de toate astea!” Mergea fără odihnă. Tânjea să scape de gândurile astea, dar nu știa ce să facă și cum să procedeze. O senzație nouă, de neînvinc, punea tot mai mult stăpânire pe el cu fiecare clipă: era o silă infinită, aproape fizică, față de tot ce-i ieșea în cale și îl înconjură, îndârjită, furioasă, dușmănoasă. Îi făceau scârbă toți cei pe care-i întâlnea – îi era scârbă de fețele, de mersul, de gesturile lor. Ar fi scuiapat și ar fi mușcat pe oricine s-ar fi apucat să-i vorbească...

Se opri brusc când ieși pe chei la Mălăia Neva, pe podul către Vasilievski Ostrov. „Uite-aici locuiește, în casa asta, se gândi. Ce înseamnă asta, cum am

ajuns la Razumihin? Aceeași poveste ca și-atunci... Dar totuși, e foarte curios: am venit dinadins sau am mers și am ajuns aici din întâmplare? Nu contează, am spus... alaltăieri... că o să mă duc la el a doua zi după. Ei bine, o să mă duc! Ce, adică acum nu mai pot să mă duc...”

Urcă la Razumihin, la etajul patru.

Era acasă, în cămăruța lui, în clipa aceea scria ceva, și îi deschise chiar el. Să tot fi fost vreo patru luni de când nu se văzuseră. Razumihin era îmbrăcat într-un halat rupt în ultimul hal, cu picioarele goale în papuci, nepieptănat, nebărbierit și nespălat. Pe chip i se citi uimirea.

— Ce-i cu tine? strigă cercetându-și camaradul din cap până-n picioare, după care tăcu și fluieră ușor. Chiar așa rău o duci? Ei, frate, dar știi că m-ai luat până și pe mine! adăugă uitându-se la zdrențele lui Raskolnikov. Stai jos, trebuie să fii obosit!

Când Raskolnikov se prăbuși pe divanul turcesc învelit cu o mușama, mai prăpădit chiar și decât al lui, Razumihin își dădu brusc seama că era bolnav.

— Ești bolnav de-a binelea, știi asta?

Se apucă să-i ia pulsul; Raskolnikov își smulse mâna.

— Nu-i nevoie, spuse, am venit... uite: nu mai am nici o meditație și aș vrea... de fapt, n-am nici o nevoie de meditații...

— Dar știi că aiurezi? spuse Razumihin fără să-și ia ochii de la el.

— Nu, nu aiurez...

Raskolnikov se ridică de pe divan. Urcând la Razumihin nu se gândise că va trebui să stea față-n față cu el. Acum însă, având deja experiență, își dădu seama într-o clipă că nu exista nimic la care să fie mai puțin dispus în momentul acela decât să stea față-n față cu oricine de pe lumea asta. Se vărsa fierea în el. Aproape că se sufoca de furie împotriva lui însuși de cum trecuse pragul lui Razumihin.

— Cu bine! spuse deodată și se îndreptă spre ușă.

— Stai așa, stai, zănaticule!

— Nu-i nevoie! mai zise Raskolnikov smulgându-și mâna.

— Atunci de ce dracu' ai mai venit? Te-ai smintit? Ei... chiar mă jighești. Nu te las să pleci.

— Ei bine, uite ce-i: am venit la tine fiindcă nu mai știu pe nimeni care să mă poată ajuta... să încep... fiindcă tu ești mai bun decât toți, adică mai cu cap, și poți să judeci... Dar acum văd că n-am nevoie de nimic, auzi, de absolut nimic... de ajutorul și de compătimirile nimănui... Eu sunt de capul meu... singur... Și cu asta basta! Lăsați-mă în pace!

— Mai stai o clipă, apucatulule! Ești nebun de-a binelea. Dinspre partea mea, n-ai decât să faci ce vrei. Uite ce, lecții n-am nici eu, dar nici că-mi pasă, fiindcă am la Talkucii un librar, unul Heruvimov, care e chiar el o lecție în felul lui. Acum nu l-aș mai da nici pe cinci meditații pe la negustori. Face niște ediții și scoate niște broșuri cu științele naturii – să vezi cum se cumpără! Numai titlurile și fac toți banii! Uite, mă tot făceai prost, ei bine, frate, sunt unii și mai

proști decât mine! Acum i-a intrat în cap să îmbrățișeze ideile noi; nu pricepe o iotă, dar eu, vezi bine, îi cânt în strună. Uite, am aici două coli și ceva de text în germană – după mine, cea mai neroadă șarlatanie -, tratează problema dacă femeia e sau nu e om. Și, vezi bine, se demonstrează triumfător că e om.

Heruvimov pregătește chestia asta pentru problema feminină; eu o traduc, el face din două coli și jumătate șase, îi trântim un titlu cât mai pompos pe o jumătate de pagină și-i dăm drumul pe piață cu cincizeci de copeici. O să meargă! Mie-mi dă șase bătrâne de coală, asta face în total cinspe ruble, șase le-am luat înainte. Când isprăvim cu asta, ne apucăm să traducem despre balene, iar pe urmă am ales niște bârfele plicticoase rău de tot de prin partea a doua din Les Confessions; lui Heruvimov i-a spus cineva că Rousseau e un fel de Radișcev. Eu, vezi bine, n-o să-l contrazic, să-l ia dracu'! Ei, nu-ți surâde să traduci cealaltă coală din Este femeia om? Dacă vrei poți să iei chiar acum textul în germană, penițe, hârtie – astea ți se dau – și uite trei ruble, fiindcă eu am luat șase pentru toată traducerea, pentru prima și a doua coală, trei ruble sunt partea ta. Iar dacă faci toată coala, mai primești trei bătrâne. Numai uite ce-i, te rog să n-o iei ca pe un serviciu din partea mea. Din contră, de îndată ce ai intrat pe ușă, m-am gândit cum să te folosesc mai bine. În primul rând, stau prost cu ortografia, în al doilea rând, mi se-ntâmplă s-o dau rău în bară cu germana, așa că pun tot mai mult de la mine și singurul gând care mă mai consolează e că în felul ăsta iese mai bine. Ei, dar poți să știi? Poate iese mai prost, nu mai bine... O iei sau nu?

Raskolnikov luă fără o vorbă foile din articolul german, apoi cele trei ruble și ieși tot fără o vorbă. Razumihin se uită mirat în urma lui. Dar, ajuns la primul colț de stradă, Raskolnikov se întoarse brusc, urcă iar la Razumihin și, punând pe masă foile în germană și cele trei ruble ieși din nou, tot fără o vorbă.

— Ce dracu', ai înnebunit? se porni să urle în cele din urmă Razumihin furios. Ce-i comedia asta? M-ai scos din balamale până și pe mine... De ce dracu' te-ai întors?

— Nu-mi trebuie... traducerii..., bălmăji Raskolnikov coborând deja pe scară.

— Atunci ce dracu' îți trebuie? urlă Razumihin de sus.

Raskolnikov își văzu de drum în tăcere.

— Hei! Unde stai?

Nu veni nici un răspuns.

— Ei, atunci mai du-te dracului!

Dar Raskolnikov era deja în stradă. Pe podul Nikolaevski se mai dezmetici o dată de-a binelea, fiindcă i se întâmplă ceva extrem de neplăcut. Se pomeni cu o lovitură zdravănă de bici pe spinare, de la vizitiul unei trăsurii, căci puțin lipsise să nimerească sub copitele cailor, cu toate că vizitiul strigase de trei-patru ori la el. Lovitura de bici îl înfurie atât de tare, că dintr-un salt ajunse lângă parapet (mergea, cine știe de ce, pe mijlocul podului, pe unde trec vehiculele, nu oamenii), scrâșnind și clănțănind din dinți. Lumea din jur, bineînțeles, se puse pe râs.

— A luat-o pe merit!
— Trebuie să fie vreun pungaș.
— Păi se știe, se prefac că sunt beți și se bagă dinadins sub roți, iar tu, răspunde pentru ei!

— Cu asta se ocupă, stimabile, cu asta se ocupă...

În clipa aceea, cum stătea lângă parapet uitându-se mai departe prost și furios la trăsură care se depărta, simți deodată că cineva îi vâra niște bani în mână. Se uită în jur. Era o negustoreasă mai în vârstă, cu golovkă¹² și cu ghete din șevro, însoțită de o fată cu o pălărioară și o umbreluță verde, pesemne fiica ei. „Ia, tăicuțule, în numele Domnului.” Luă, și ele trecură mai departe. Erau douăzeci de copeici. Se prea poate să-l fi luat, după haine și înfățișare, drept un calic care stătea să-i pice un ban, iar dacă promise douăzeci de copeici, asta se datora probabil loviturii de bici, care le stârnise mila.

Strânse moneda în mână, făcu vreo zece pași și se întoarse cu fața la Neva, spre palat. Nu se zărea nici un norișor pe cer, iar apa era aproape albastră, cum se întâmpla atât de rar pe Neva. Cupola catedralei, care nu se vede din nici un alt loc mai frumos decât de-aici, de pe pod, la douăzeci de pași de capelă, strălucea, iar prin văzduhul curat puteai să-i deslușești aproape fiecare ornament. Durerea de pe urma biciului se potolise, uitase deja că fusese lovit; un singur gând, neliniștit și nu foarte limpede, îl preocupa acum. Rămase mult timp cu privirea pironită în zare; locul îi era grozav de cunoscut. Când mergea la universitate avea obiceiul – cel mai adesea când se întorcea acasă -, și o făcuse poate de o sută de ori, să se oprească exact în locul acela și să se uite transportat la priveliștea asta cu adevărat splendidă, minunându-se aproape de fiecare dată de impresia nedeslușită și greu de definit pe care i-o producea. Totdeauna simțea adiind dinspre această panoramă splendidă o răceală inexplicabilă; tabloul acesta somptuos era pentru el mut și surd... Îl mira de fiecare dată această impresie sumbră și misterioasă, dar, nesigur pe el, lăsa mereu dezlegarea pe mai târziu. Îi reveniră brusc în memorie aceste vechi întrebări și lucruri rămase nelămurite și i se păru că nu întâmplător își amintise acum de ele. I se părea straniu, nefiresc chiar, că se oprise exact în același loc, ca și cum și-ar fi închipuit că se mai putea gândi la lucrurile acelea acum și că îl mai puteau preocupa gândurile și imaginile dinainte, cele care îl preocupau încă... nu demult. I se părea aproape caraghios și în același timp simțea în piept o apăsare vecină cu durerea. Tot ce fusese înainte i se părea acum îngropat adânc și ascuns privirii sale, și gândurile dinainte, și problemele dinainte, și preocupările dinainte, și impresiile dinainte, și toată priveliștea asta, și el însuși, și tot, tot... I se părea că se ridica în văzduh și totul pierdea din ochii lui... Făcând fără să vrea o mișcare cu mâna, simți deodată în pumn moneda de douăzeci de copeici. Desfăcu pumnul, se uită lung la ea și, fluturând din mână, o aruncă în apă; apoi se întoarse și porni spre casă. Avu impresia că în clipa aceea își tăiasse legăturile cu toți și toate.

Ajunse acasă abia pe seară, probabil umblase vreo șase ore. Pe unde și cum ajunsese înapoi, nu-și amintea deloc. Dezbrăcându-se și tremurând tot, ca

un cal sleit, se culcă pe divan, trase paltonul deasupra și imediat nu mai știu de el...

Se înnoptase de-a binelea, când îl trezi un strigăt înfiorător. Dumnezeuule, ce strigăt! Nu mai auzise în viața lui asemenea strigăte nefirești, asemenea urlete, răgete, scrâșnete, plânsete, izbituri și înjurături. N-ar fi crezut că poate exista atâta sălbăticie, atâta turbare. Se ridică speriat și se așeză în capul oaselor pe pat, cu răsuflarea tăiată, tot mai chinuit. Dar încăierările, zbieretele și înjurăturile se înteteau din ce în ce. Și dintr-odată, spre marea lui uimire, auzi vocea gazdei lui. Urla, țipa și se văicărea, dar vorbele îi erau atât de iuți și dezlânate, încât nu putea desluși ce tot implora acolo – de bună seamă, să nu mai fie bătută, fiindcă era bătută fără milă, chiar pe scară. Glasul celui care o bătea devenise atât de fioros din pricina furiei și a turbării, că era mai degrabă un croncănit, dar spunea la rândul lui ceva, tot repezit, nedeslușit, zorindu-se și înecându-se.

Raskolnikov începu îndată să tremure ca frunza: recunoscuse glasul; era al lui Ilia Petrovici. Ilia Petrovici e aici, o bate pe gazdă! O bate cu picioarele, o dă cu capul de trepte, e clar că-i așa, îți dai seama după zgomote, după urlete, după bufnituri! Ce-o mai fi și asta, s-a întors lumea pe dos? Auzea cum se strângeau oamenii pe scară pe la toate etajele și cum răsunau voci, strigăte, pași care urcau grăbiți, bătăi în uși. „Dar de ce, de ce... cum se poate?”, repeta el, gândindu-se foarte serios că își pierduse mințile. Dar nu, prea se auzea clar! ... Pesemne or să vină și la el, dacă-i pe-așa, „fiindcă... toate astea sunt probabil în legătură cu treaba... de ieri... Dumnezeuule!” Ar fi vrut să tragă zăvorul, dar nu izbuti să ridice brațul... oricum, nici n-avea rost! Frica îi cuprindea sufletul ca gheața, îl tortura, îl amorțea... Într-un sfârșit, vacarmul acela care ținuse zece minute bune începu să se potolească. Gazda gemea și suspina. Ilia Petrovici amenința de zor și înjura... într-un sfârșit, păru să se potolească și el; uite că nici nu se mai auzea. „O fi plecat! Dumnezeuule!” Da, uite că se duce și gazda gemând și plângând... s-a trântit și ușa la ea... Uite că se împrăștie și oamenii de pe scară, se întorc cu toții în apartamente, se vaită, se ceartă, se strigă unii pe alții, ba ridică glasul de ajuns să țipe, ba îl coboară șoptind. Trebuie să fi fost mulți, probabil se adunase toată casa. „Dumnezeule, cum e cu puțință! Și de ce, de ce să vină el aici?”

Raskolnikov se prăvăli fără vlagă pe divan, dar nu mai putu închide ochii; zăcu vreo jumătate de oră, pradă suferinței și unei insuportabile senzații de groază, o groază fără margini, cum nu-i mai fusese dat să trăiască. Deodată o lumină vie umplu camera: intrase Nastasia cu o lumânare și cu o farfurie de supă. După ce se uită atent la el și văzu că nu doarme, puse lumânarea pe masă și începu să înșire ce adusese: pâinea, sarea, farfuria, lingura.

— Oi fi nemâncat de ieri. Ai umblat teleleu toată ziua și-acu' te-au dat gata frigurile.

— Nastasia... de ce-au bătut-o pe gazdă?

Ea se uită țintă la el.

— Cine s-o bată pe gazdă?

— Chiar acum... nu-i decât o juma' de ceas, Ilia Petrovici, ajutorul comisarului, pe scară... De ce-a bătut-o în halul ăla? Și... pentru ce-a venit?

Nastasia se uită lung la el, fără să scoată o vorbă. Privirea ei iscoditoare îl făcu să simtă o vie neplăcere, chiar îl sperie.

— De ce taci, Nastasia? zise în cele din urmă, cu un glas stins și sfios.

— E sângele, răspuse ea într-un sfârșit, încet și parcă vorbind pentru sine.

— Sângele! ... Care sânge? bâigui el pâlind și trăgându-se la perete.

Nastasia continua să se uite la el fără o vorbă.

— N-a bătut-o nimeni pe gazdă, zise ea pe un ton aspru și hotărât.

El o privea abia suflând.

— Dar am auzit eu... nu dormeam... stăteam pe pat, spuse cu un glas și mai sfios. Am auzit mult timp... A venit ajutorul comisarului... Se adunaseră toți pe scară, din toate apartamentele...

— N-a venit nimeni. Țasta-i sângele care strigă-n tine. Așa-i când n-are cum să iasă și prinde să se închege, începi să ai vedenii... Mănânci ori ba?

El nu răspuse. Nastasia stătea aplecată asupra lui, se uita lung la el și nu se dădea dusă.

— Dă-mi să beau..., Nastasiușka.

Ea coborî și peste vreo două minute se întoarse cu o cană albă de lut plină cu apă; însă el nu-și mai amintea ce se întâmplase mai departe. Își amintea doar că luase o înghițitură de apă rece și că îi cursese apă din cană pe piept. După aceea își pierduse cunoștința.

~ III ~

Totuși n-a fost complet inconștient tot timpul cât a durat boala: era într-o stare febrilă, un delir amestecat cu momente de luciditate. Mai târziu și-a amintit o grămadă de lucruri. Ba i se părea că se adunau mulți oameni lângă el și că voiau să-l ia și să-l ducă undeva, discutând cu aprindere și ciorovăindu-se în privința lui. Ba că era deodată singur în cameră, că plecaseră cu toții, temându-se de el, și doar mai crăpau câte puțin ușa să vadă ce face, că îl amenințau, cădeau la învoială pentru ceva, râdeau și îi făceau în ciudă. Pe Nastasia și-a amintit-o des lângă el; mai distingea pe cineva care îi era foarte cunoscut, dar nu izbutea să ghicească cine era, iar asta îl enerva și chiar îl făcea să plângă. Uneori i se părea că se scursese deja o lună de când zăcea, alteori că nu trecuse nici o zi. Însă lucrul acela, lucrul acela îl uitase cu desăvârșire; totuși își amintea clipă de clipă că uitase ceva, ceva ce nu trebuia să uite, și se frământa, se chinuia să-și amintească, gemea, îl apuca turbarea sau o frică îngrozitoare, insuportabilă. Atunci se căznea să se ridice, voia să o ia la fugă, dar întotdeauna îl oprea cineva cu forța și cădea iar în neputință și inconștiență. În cele din urmă își reveni complet.

Asta s-a petrecut într-o dimineață, pe la zece. La ceasul acela, în zilele senine, soarele întindea întotdeauna o fâșie lungă pe peretele din dreapta lui, luminând colțul de lângă ușă. La căpătâiul lui stăteau Nastasia și un bărbat care se uita foarte curios la el și pe care nu-l cunoștea. Era un flăcău în caftan,

cu bărbuță, aducând a muncitor de artel. Prin ușa întredeschisă trăgea cu ochiul gazda. Raskolnikov se ridică puțin.

— Nastasia, cine-i? întrebă arătând spre flăcău.

— Ia te uită, s-a trezit! zise ea.

— Da, s-a trezit, repetă flăcăul.

Văzând că își revenise, gazda închise iute ușa și se făcu nevăzută. Era sfioasă din fire și se ferea să asiste la discuții și explicații. Avea vreo patruzeci de ani, era grasă și bondoacă, cu sprâncene și ochi negri, bună la suflet ca tot omul gras și leneș și chiar foarte drăguță în felul ei, dar peste măsură de rușinoasă.

— Dumneata... cine ești? continuă el cu întrebările, adresându-i-se de astă dată flăcăului.

Dar în clipa aceea ușa se dădu de perete și, încovoindu-se ușor, fiindcă era prea înalt, intră Razumihin.

— O cabină de vapor, ce mai! exclamă el intrând. Întotdeauna dau cu capul. Și se mai cheamă apartament! Ei, frate, ți-ai venit în fire? Acum am auzit și eu de la Pașenka.

— Acu' s-a trezit, zise Nastasia.

— Acu' s-a trezit, o îngână iar flăcăul zâmbind.

— Dar, nu te supăra, dumneata cine ești? întrebă deodată Razumihin adresându-i-se. Eu, dacă-mi dai voie, sunt Vrazumihin¹³; nu Razumihin, cum mi se spune, ci Vrazumihin, student, fiu de nobil, iar dânsul mi-e prieten. Dar dumneata cine ești?

— Eu mi-s de la cancelaria negustorului Șelopaev și mă aflu aici cu o treabă.

— Fii bun și ia loc pe scaunul ăsta.

Razumihin se așeză pe cel de-al doilea, de partea cealaltă a mesei. Frate, bine-ai făcut că ți-ai revenit, zise către Raskolnikov. N-ai mai mâncat de aproape trei zile. Ce-i drept, ți s-a dat ceai cu lingurița. În două rânduri ți l-am adus pe Zosimov. Îl mai ții minte pe Zosimov? Te-a examinat pe-ndelete și a spus pe loc că nu-i nimic grav, da-i ceva care te-a atins la cap. O epuizare nervoasă, din cauza mâncării proaste, lipsă de bere și hrean, dar nu-i nimic, trece și te pui pe picioare. E de toată isprava Zosimov! A început chiar să se bucure de renume. Bun, nu vă mai rețin, i se adresă iar flăcăului fii amabil și lămurește-ne ce te aduce. Știi, Rodea, au mai venit o dată de la cancelaria asta, însă data trecută a venit altcineva și cu acela ne-am lămurit. Cine-a fost înaintea dumitale?

— Trebuie să fi fost acum două zile. Înseamnă că a fost Alexei Semionovici. E tot de la noi de la cancelarie.

— Nu ne-am înțelege mai bine cu el, ce zici?

— Apăi da, că dânsul e mai în etate.

— O modestie vrednică de toată lauda. Ei bine, spune mai departe.

— Păi să vedeți, Afânași Ivanovici Vahrușin, de care cred că ați binevoit să auziți nu o dată, la rugămintea măicuței dumneavoastră, a trimis la

cancelaria noastră niște bani pe care trebuie să vi-i înmănăm, începă flăcăul, adresându-i-se direct lui Raskolnikov. Dacă sunteți în stare să înțelegeți, vă rog să primiți cele treizeci și cinci de ruble, fiindcă Semion Semionovici a fost înștiințat de Afânași Ivanovici, la rugămintea măicuței dumneavoastră, ca și în celelalte dăți. Știți despre ce-i vorba?

— Da... îmi amintesc... Vahrușin..., spuse Raskolnikov gânditor.

— Ai auzit, îl știe pe negustorul Vahrușin..., strigă Razumihin. Păi atunci, cum să nu fie în stare să înțeleagă? Dar bag de seamă că și dumneata ești om de înțeles. Ei, da, e mai mare dragul să auzi o vorbă cuminte.

— Chiar dânsul e, Vahrușin, Afânași Ivanovici, și la rugămintea măicuței dumneavoastră, care v-a mai trimis o dată bani prin dumnealui tot așa, dânsul n-a refuzat nici de data asta și l-a înștiințat zilele trecute pe Semion Semionovici să vă dea treizeci și cinci de ruble, în așteptarea unor vremuri mai bune.

— I-auzi, „în așteptarea unor vremuri mai bune”, aici ai brodit-o de minune, dar nici cu „măicuța dumneavoastră” n-a fost rău. Ei, ce spui, după dumneata, e sau nu în toate facultățile mintale?

— După mine, este. N-ar mai trebui decât o semnătură.

— Ți-o dă numaidecât. Ai registrul?

— Da, poftiți.

— Dă-l încoa'. Hai, Rodea, ridică-te. Te țin eu. Ia tocul și semnează, că acum, frate, banii sunt mai dulci decât glucoza.

— Nu-mi trebuie, zise Raskolnikov împingând tocul la o parte.

— Ce nu-ți trebuie?

— Nu semnez.

— Ptiu, drace, cum vrei să iei banii fără semnătură?

— Nu-mi trebuie... banii...

— Auziți, nu-i trebuie banii! Hai, frate, asta-i o minciună, mă pun martor! N-ai grijă, te rog, vorbește într-o doară, aluat-o iar razna. De fapt, așa e și când n-are nimic... Dumneata ești un om chibzuit, îl ghidăm noi, adică îi ducem noi mâna și el semnează. Ia să...

— Mai pot să trec și-altădată.

— Nu, nu, de ce să te mai deranjezi. Dumneata ești om chibzuit... Hai, Rodea, nu ține oaspetele pe loc... doar vezi... așteaptă...

Dădu să treacă la fapte și să-i ia mâna.

— Lasă, pot..., spuse Raskolnikov, luând tocul și semnând în registru. Flăcăul puse banii jos și se îndepărtă.

— Bravo! Și-acum, frate, n-ai vrea să mănânci?

— Ba da, răspunse Raskolnikov.

— Ai supă?

— Ce-a rămas de ieri, răspunse Nastasia, care nu se clintise din loc.

— Cu cartofi și crupe de orez?

— Cu cartofi și crupe.

— O știi pe de rost. Adă-ncoa' supa și niște ceai.

— Bine.

Raskolnikov privea totul cu adâncă uimire și cu o frică tâmpă, fără noimă. Se hotărâse să tacă și să aștepte să vadă ce-o să se întâmple. „Parcă n-aș delira, se gândi, parcă ar fi adevărat...”

Peste două minute, Nastasia se întoarse cu supa și anunță că vine îndată și ceaiul. Odată cu supa adusesse două linguri, două farfurii și tot tacâmul: solniță, piperniță, muștar pentru carnea de vită și tot ce se cuvine; asemenea rânduială nu mai pomenise de mult. Fața de masă era curată.

— N-ar fi rău, Nastasiușka, să ne comande Praskovia Pavlovna și vreo două berici. Ca să bem și noi.

— Ia te uită, da' viori mai ești! mormăi Nastasia și plecă să-i împlinească porunca.

Raskolnikov continua să se uite cu aceeași privire stranie, încordată. Între timp Razumihin se mutase pe divanul lui și, neîndemânatic ca un urs, îi apucase capul cu mâna stângă, în ciuda faptului că s-ar fi putut ridica puțin și singur, iar cu dreapta îi duse lingura de supă la gură, după ce suflă în ea de câteva ori, să nu frigă. Supa era însă doar călduță. Raskolnikov sorbi lacom o lingură, pe urmă încă una și încă una. Dar după câteva linguri, Razumihin se opri deodată și spuse că pentru ce urma trebuia să-l consulte pe Zosimov.

Nastasia intră cu două sticle de bere.

— Ceai nu vrei?

— Ba vreau.

— Fă-te-ncoa' mai repede cu ceaiul, Nastasia, un ceai acolo merge și fără facultate. Dar uite și bericică. Se mută pe scaunul lui, își trase supa și carnea de vită în față, și începu să mănânce cu o poftă de parcă nu mai mâncase de trei zile.

— Acum, frate Rodea, mănânc la voi în fiecare zi, bolborosi atât cât îi îngăduia gura plină cu carne, iar cea care mă cinstește, din toată inima, e Pașenka, gazda ta. Eu, vezi bine, nu-i cer nimic, însă nici nu mă împotrivesc. Dar uite-o pe Nastasia cu ceaiul. Ca vântul și ca gândul! Nastenka, nu vrei și tu o bericică?

— Ia mai du-te-ncolo!

— Atunci un ceiuț?

— Un ceiuț, poate.

— Hai, toarnă-ți. Stai, ți-l torn eu. Șezi la masă.

Făcând pe gazda, îi turnă o ceașcă, pe urmă încă una, își lăsă prânzul și se mută iar pe divan. Ca și mai înainte, își petrecu mâna stângă pe după capul bolnavului, îl ridică puțin și începu să-i dea ceai cu lingurița, suflând întruna și cu mare râvnă în linguriță, de parcă asta ar fi fost cea mai importantă parte a procesului de însănătoșire, de ea depinzând însăși salvarea. Raskolnikov tăcea și nu se împotrivea, deși se simțea destul de în putere ca să se ridice și să stea în capul oaselor pe divan și fără ajutor, nu numai că își controla suficient mâinile ca să țină lingurița sau ceașca, dar putea să și umble. Însă dintr-un soi de șiretenie, stranie și instinctivă, îi venise brusc ideea să nu arate o vreme că e

în putere, să ascundă asta, chiar să se prefacă la nevoie că are încă mintea tulburată, iar între timp să audă și să vadă ce se mai întâmplă. Totuși, nu-și putea stăpâni dezgustul: după ce sorbi vrei zece lingurițe de ceai, își trase deodată capul, respinse năzuos lingurița și se prăvăli iar pe pernă. Acum avea sub cap perne adevărate, de puf și înfățate curat; observase și reținuse și asta.

— Ia să ne trimită Pașenka astăzi și niște dulceață de zmeură, să-i facem un sirop, zise Razumihin întorcându-se la locul lui și atacând iar supa și berea.

— Da' de unde vrei să-ți ia zmeură? întrebă Nastasia, ținând farfurioara cu ceai cu toate cele cinci degete rășchirate și sorbind ceaiul „prin zahăr”.

— Zmeura o s-o ia, draga mea, de la prăvălie. Vezi, Rodea, aici s-a petrecut în lipsa ta o întreagă istorie. Când ai șters-o de la mine englezește, fără să-mi spui unde stai, m-a apucat așa o furie, că mi-am pus în gând să te găsesc și să-ți arăt eu ție. Așa că am umblat până n-am mai putut, și-am întrebat în dreapta și-n stânga. De locuința asta de-acum uitasem, oricum n-aș fi putut să mi-o amintesc, fiindcă n-o știam. Cât despre locuința ta dinainte, mai țineam minte doar că era pe lângă Piatî Uglov¹⁴, casa lui Harlamov. Am căutat de-am înnebunit casa asta a lui Harlamov, ca să se dovedească până la urmă că nu era nicidecum casa lui Harlamov, ci a lui Buh. Uite-așa se încurcă omul în numele astea! Ei, atunci chiar mi-a sărit țandăra și a doua zi m-am dus, fie ce-o fi, la biroul de adrese, și ce crezi: în două minute mi te-au găsit. Figurezi acolo.

— Figurez!

— Păi cum! În schimb pe generalul Kobeliiov n-au fost în stare să-l găsească. Ei, e o poveste lungă. Numai ce-am picat aici, că ți-am și aflat toate treburile; pe toate, frate, pe toate. Știu tot. Nastasia poate să-ți spună: am făcut cunoștință și cu Nikodim Fomici, mi l-au arătat și pe Ilia Petrovici, și pe portar l-am cunoscut, și pe domnul Zametov, Alexandr Grigorievici, secretar la secție, și pe Pașenka – asta a fost ca o încununare; știe și Nastasia...

— A fermecat-o, mormăi Nastasia cu un zâmbet șiret.

— De ce nu pui zahărul în ceai, Nastasia Nikiforovna?

— Împielîțatule! strigă deodată Nastasia pufnind în răs. Eu îs Petrovna, nu Nikiforovna, adăugă brusc când se potoli.

— Vom ține cont. Așa, ei bine, frate, ca să n-o mai lungim, am vrut să fac lumină aici de la bun început, să termin dintr-odată cu toate ideile preconceptuate din casa asta; dar Pașenka a învins. Nu m-am așteptat, frate, deloc nu m-am așteptat să fie așa de avenantă¹⁵. Ei, ce zici?

Raskolnikov tăcea, deși nu-și luase o clipă de la el privirea plină de neliniște.

— Da, stă bine, continuă Razumihin neținând seamă de tăcerea lui și părând a întări un răspuns primit, foarte bine, la toate capitolele.

— Ce pușlama! exclamă iar Nastasia, căreia discuția părea să-i facă o plăcere de nespus.

— Partea proastă, frate, e că n-ai știut cum să iei lucrurile de la bun început. Nu așa trebuia procedat cu ea. Fiindcă are, cum să spun, cea mai

imprevizibilă fire! Bun, dar despre fire, mai pe urmă... Cum ai făcut, de pildă, de-ai ajuns până acolo încât să îndrăznească să nu-ți mai trimită masa? Sau, de pildă, ce-i cu polița aia? Ți-ai pierdut mințile de-ai semnat-o? Sau, de pildă, acea presupusă căsătorie, când mai trăia încă fiica ei, Natalia Egorovna... Știu tot! Dar văd că am atins o coardă sensibilă, sunt un măgar, iartă-mă. Însă, că veni vorba de prostie: nu crezi, frate, că Praskovia Pavlovna nu-i deloc așa de proastă cum poate să-ți pară la prima vedere?

— Ba da, răspunse Raskolnikov printre dinți, întorcând privirea, dar dându-și seama că era mai bine să întrețină discuția.

— Nu-i așa? strigă Razumihin, vizibil bucuros că-i răspunsese. Dar nici nu-i prea deșteaptă, nu? O fire cu totul, cu totul deosebită. Eu, frate, sunt cam derutat, te rog să mă crezi... Are în mod sigur vreo patruzeci de ani. Ea spune că are treizeci și șase, și nici nu arată mai mult. De fapt, îți jur, o judec mai mult cerebral, adică metafizic; între noi, frate, s-au legat niște relații încurcate, n-ai decât să crezi ce vrei! Nu mai pricep nimic! Bun, dar nu asta-i important, doar că pe ea, văzând că nu mai ești student, că ai rămas fără meditații și fără haine și că, de vreme ce fata ei a murit, nu mai are de ce să te trateze ca pe o rudă, a apucat-o brusc frica; cum și tu, la rândul tău, te-ai retras în cotlonul tău și nu te-ai mai purtat ca înainte, s-a gândit să te dea afară. Avea de mult intenția asta, dar îi părea rău de poliță, fiindcă îi dăduseși asigurări că o s-o plătească măicuța ta...

— De ticălos ce sunt am spus asta... Mama mea numai că nu stă cu mâna-ntinsă... și eu am mințit, ca să mă mai țină și... să-mi dea de mâncare, zise tare și deslușit Raskolnikov.

— Da, te-ai gândit bine. Însă tocmai atunci și-a făcut apariția domnul Cebarov, consilier de curte și om de afaceri. Pașenkăi nici prin cap nu i-ar fi dat fără el, sfioasă cum e; dar un om de afaceri nu-i sfios defel și primul lucru pe care l-a făcut a fost, vezi bine, să întrebe: e vreo speranță ca polița să fie plătită? Răspunsul a fost: da, fiindcă există o măicuță care, din pensia ei de o sută douăzeci de ruble, chiar dacă o să moară de foame, n-o să-l lase pe Rodenka, și există și o surioară care și-ar băga capul în jug pentru frățiorul ei. Pe asta s-a și bazat el... Ce te-agiti? Ei, frate, ți-am aflat toate secretele, nu degeaba te-ai destăinuit Pașenkăi când erai pe post de rudă, și-acum îți spun fiindcă țin la tine... Că așa e: omul cinstit și simțitor își deschide sufletul, iar omul de afaceri ascultă, bagă la cap și trage foloase. Ei bine, ea i-a cedat polița aceea, cum ar veni, achitarea ei, acestui Cebarov, iar el nu s-a sfiit să ceară acest lucru oficial, și încă imperios. Am vrut eu, când am aflat toate astea, să-i iau tare, ca să fiu cu conștiința împăcată, dar taman atunci începuse între mine și Pașenka o relație armonioasă, așa că le-am impus să curme toată afacerea din fașă, cum s-ar zice, și am garantat c-o să plătești. Am garantat pentru tine, auzi, frate? L-am chemat pe Cebarov, i-am închis gura cu zece ruble ca să înapoieze hârtia, și uite, am onoarea să ți-o prezint. Acum ești dator numai pe cuvânt. Poftim, ia-o, totul e în regulă.

Razumihin puse polița pe masă; Raskolnikov se uită la ea și, fără să spună o vorbă, se întoarse cu fața la perete. Asta a fost prea de tot până și pentru Razumihin.

— După câte văd, frate, spuse el după un minut, iar am dat-o-n bară. Eu am vrut să te mai destind și să te mai înveselesc cu palavrele mele, dar se pare că n-am făcut decât să stârnesc fierea din tine.

— Tu erai ăla pe care nu l-am recunoscut când deliram? întrebă Raskolnikov după vreun minut de tăcere, fără a întoarce capul.

— Eu, ba te-au mai apucat și pandaliile din cauza asta, mai ales la un moment dat, când l-am adus pe Zametov.

— Pe Zametov? ... Secretarul? ... Pentru ce?

Raskolnikov se întoarse iute și se uită țintă la Razumihin.

— Da' ce te-a apucat? Ce te-ai alarmat așa? A vrut să te cunoască, fiindcă am vorbit mult amândoi despre tine... Altfel, de unde-aș fi aflat atâtea despre tine? E un băiat bun, frate, minunat... în felul lui, se-nțelege. Acum suntem prieteni, ne vedem aproape în fiecare zi. Fiindcă m-am mutat pe-aici, pe-aproape. Nu știi? Abia m-am mutat. Am fost de vreo două ori cu el la Laviza. O mai ții minte pe Laviza? Laviza Ivanovna?

— Am spus ceva când deliram?

— Ba bine că nu! Habar n-aveai ce spui.

— Despre ce?

— Ei, bravo! Despre ce? Doar se știe ce poate omul să spună când delirează... Bun, hai să nu mai pierdem timpul, frate. La treabă.

Se sculă de pe scaun și își luă șapca.

— Ce-am spus când deliram?

— Da' nu se lasă neam! Te temi pentru vreun secret sau ce? N-ai nici o grijă; n-ai spus nimic despre contesă. Dar ai pomenit de nu știu ce bulldog, de niște cercei și niște lăntișoare, iar pe urmă de Krestovski Ostrov și de un portar; și de Nikodim Fomici și de Ilia Petrovici, ajutorul comisarului, ai spus multe. În afară de asta, te-ai arătat foarte interesat de propriul ciorap, foarte! Te milogeai: dați-mi-l, o țineai una și bună! Zametov ți-a căutat chiar el ciorapii prin toate cotloanele și ți-a dat otreapa aia cu mânuțele lui spălate cu parfum și pline de inele. Abia atunci te-ai liniștit și ai strâns otreapa aia în mână zi și noapte, n-a izbutit nimeni să ți-o smulgă. Probabil că e și-acum undeva pe la tine pe sub pernă. Apoi ai mai cerut niște ațe de la pantaloni, și cu ce glas plângăreț! Am încercat să aflăm de la tine ce era cu ațele alea, dar ne-a fost imposibil să-nțelegem ceva... Bun, carevasăzică, la treabă! Ai aici treizeci și cinci de ruble; iau zece din ele și peste vreo două ceasuri îți vin cu socoteala. Între timp îi dau de știre și lui Zosimov, deși trebuia să fie de mult aici, că e ceasul douăsprezece. Iar mătăluță, Nastenka, fă bine și treci mai des și fără mine, să vezi dacă are și el acolo ce-i trebuie când i-e sete ori mai știu eu ce, ce are și el nevoie... Pașenkăi îi spun chiar eu acum ce e de spus! La bună vedere!

— Îi spune Pașenka! Auzi, pușlamaua! bombăni în urma lui Nastasia; apoi deschise ușa și începu să tragă cu urechea, dar nu mai avu răbdare și

dădu fuga jos. Era foarte curioasă ce vorbea el acolo cu gazda; oricum, se vedea bine că Razumihin o fermecase de-a binelea.

Cum se închise ușa în urma ei, bolnavul aruncă plapuma de pe el și sări ca ars din pat. Așteptase cu o nerăbdare febrilă, chinuitoare, să-i vadă plecați, ca să se pună imediat pe treabă. Dar care treabă? Ca un făcut, acum parcă uitase. „Doamne, spune-mi un singur lucru: știu tot sau încă nu știu? Poate știu deja și se prefac doar, mă joacă atâta vreme cât zac, iar pe urmă mă trezesc că vin și-mi spun că știau deja de mult totul și că numai fiindcă... Ce să fac acum? Am și uitat, parcă ar fi înadins, brusc am uitat, abia îmi amintisem!”

Stătea în mijlocul odăii și se uita în jur, cuprins de o nedumerire chinuitoare; se apropie de ușă, o deschise, trase cu urechea; nu, nu asta era. Brusc, ca și când și-ar fi amintit, se repezi în colțul cu tapetul rupt, se apucă să cerceteze totul minuțios, băgă mâna pe dedesubt, scotoci, dar nu, nu era nici asta. Se duse la sobă, deschise portița și începu să răscolească cenușa: ațele de la pantaloni și zdrențele de la căptușeală zăceau acolo așa cum le aruncase, deci nu le văzuse nimeni! În clipa aceea își aminti de ciorapul de care pomenise Razumihin. Așa-i, uite-l pe divan, sub plapumă, dar de-atunci ajunsese așa de jegos și de noroios, că Zametov n-avea cum să vadă ceva.

„Ah! Zametov... secția... De ce mă cheamă la secție? Unde-i citația? Ah! Stai... le-am încurcat: asta a fost deja! M-am uitat și în ziua aia la ciorap, iar acum... acum am fost bolnav. Dar de ce-a venit Zametov? De ce l-a adus Razumihin? băiguia istovit, așezându-se iar pe divan. Ce-o fi asta? Aiurez sau e aieva? Cred că e aieva... A, mi-am amintit: trebuie să fug! Să fug cât mai repede, neapărat, neapărat să fug! Da... dar unde? Unde-mi sunt hainele? Și cizmele? Le-au luat! Le-au ascuns! E clar! A, uite paltonul – nu l-au văzut! Uite și banii pe masă, slavă Domnului! Uite și polița... Iau banii și plec... închiriez ceva în altă parte, n-or să mă găsească! ... Da, dar biroul de adrese? Or să mă găsească. Razumihin o să mă găsească sigur. Mai bine fug de toate... departe... în America, să nu-mi mai pese de ei! Și iau și polița... o să-mi prindă bine acolo! Și ce să mai iau? Ei mă cred bolnav! Nici prin cap nu le trece că pot să merg, he-he-he! Am văzut după ochii lor că știu tot! Doar să cobor scara! Dar dacă au pus pază jos – polițiști! Asta ce-o fi aici... ceai! A, uite, a rămas și bere, juma' de sticlă, rece!”

Apucă sticla în care mai rămăsese cam un pahar de bere și o dădu lacom pe gât, de parcă și-ar fi stins focul din piept. Nici nu trecu un minut, că berea i se urcă la cap și simți pe spinare un fior ușor, chiar plăcut. Se întinse și trase plapuma peste el. Gândurile, deja bolnave și fără șir, începură să i se învălmășească tot mai tare și peste puțin îl învălui un somn ușor și plăcut. Se culcuși mulțumit pe pernă, se înfășură mai strâns în plapuma moale de vată pe care o avea acum pe el în locul vechiului palton rupt, oftă încet și căzu într-un somn adânc, greu, binefăcător.

Se trezi numai când auzi că intra cineva la el, deschise ochii și îl văzu pe Razumihin, care deschisese larg ușa și stătea în prag, neștiind ce să facă: să

intre sau nu? Raskolnikov se ridică imediat în capul oaselor și se uită la el, părând că vrea să-și amintească ceva.

— A, nu dormeai! Păi, iacă-tă-mă și pe mine! Nastasia, adu legătura! strigă Razumihin în josul scării. Acuși primești și socoteala...

— Cât e ceasul? întrebă Raskolnikov uitându-se panicat în jur.

— Da' dormiși, frate, nu glumă: s-a-nserat deja, se face de șase. Ai dormit mai bine de șase ceasuri...

— Doamne! Ce-o fi cu mine?

— Păi de ce? Să-ți fie de bine! Ce grabă ai? Ai vreo întâlnire? Acum putem să facem cu timpul ce vrem noi. Sunt deja vreo trei ore de când te aștept; am mai trecut de două ori, dar dormeai. La Zosimov m-am dus de două ori; nu era acasă, închipuie-ți! Da' nu-i nimic, o să vină! ... S-o fi dus și el după trebușoarele lui. Pe deasupra, m-am și mutat azi, m-am mutat de tot, cu unchiu-meu. Că acum am un unchi... Hai, să lăsăm asta, la treabă! ... Dă-ncoa' legătura, Nastenka. Uite, acuma... Dar tu cum te mai simți, frate?

— Sunt bine; nu-s bolnav. Razumihin, tu ești de mult aici?

— Ți-am spus că aștept de trei ceasuri.

— Nu, dar înainte?

— Înainte, ce?

— De când vii pe-aici?

— Doar ți-am spus mai adineauri. Nu-ți amintești?

Raskolnikov rămase pe gânduri. Dimineața aceea îi apărea ca prin vis. Cum nu izbuti să-și amintească singur, se uită întrebător la Razumihin.

— Hm, zise acesta, ai uitat! Mi s-a părut mie încă de-adineauri că nu ți-ai revenit încă de tot... Acum, după somnul ăsta, te-ai mai refăcut... Zău, arăți mult mai bine. Bravo! Hai, la treabă! Uite, acum o să-ți amintești. Uită-te aici, hai, omule.

Se apucă să desfacă legătura, care părea să-l intereseze peste măsură.

— Asta, frate, dacă vrei să mă crezi, mi-a stat pe suflet. Că trebuie să facem om din tine. Să-ncepem: s-o luăm de sus. Vezi cascheta asta? Începu scoțând din legătură o șapcă fără nimic special, dar destul de șic și în același timp ieftină. Ești bun s-o încerci?

— Nu acum, mai târziu, spuse Raskolnikov dând din mână ursuz.

— Ba nu, frate Rodea, nu te pune de-a latul că pe urmă o să fie prea târziu; iar eu n-o să închid ochii toată noaptea, că am luat-o din ochi, nu după măsură. La fix! exclamă victorios probându-i șapca. Fix pe măsura ta! Ce pui pe cap, frate, e cel mai important într-o ținută, e ca un fel de recomandare. Tolstiakov, un prieten de-al meu, de câte ori se nimereste undeva, într-un loc public, unde toată lumea poartă pălărie sau șapcă, e nevoit să scoată ce are pe cap. Toată lumea crede că din slugărnice, când de fapt îi e pur și simplu rușine de cuibarul lui; că e rușinos foc! Ia uite-aici, Nastenka, două acoperăminte pentru cap: acest palmerston (scoase din cotlonul unde era pus ținutul și al lui Raskolnikov, pe care îl numea, cine știe de ce, palmerston) sau acest

lucrușor asemeni unui giuvaier? Spune un preț, Rodea, cât crezi că am dat pe el? Tu ce zici, Nastasiușka? o întrebă și pe ea, văzând că el tace.

— Douăzeci de copeici, răspunse Nastasia.

— Douăzeci de copeici, proasto?! strigă el ofensat. Păi nici pe tine nu te cumpăr astăzi cu douăzeci de copeici. Optzeci de copeici! Și asta pentru că-i purtată. Ce-i drept, am cumpărat-o cu o condiție: se rupe asta, la anu' primești cadou alta, serios! Bun, să trecem la Statele Unite ale Americii, cum li se spunea la noi la liceu. Te previn, de pantaloni sunt mândru! zise desfășurând în fața lui Raskolnikov o pereche de pantaloni gri, dintr-un material ușor de vară, din lână. Nici o gaură, nici cea mai micuță pată, sunt chiar foarte buni, chiar dacă-s purtați, iar jiletca la fel, e uni, la modă. La drept vorbind, e chiar mai bine când sunt purtate: sunt mai moi, mai fine. Vezi tu, Rodea, ca să faci carieră pe lumea asta e de-ajuns, după părerea mea, să fii întotdeauna în pas cu anotimpul: dacă nu ceri sparanghel în ianuarie, rămâi cu niște ruble în portofel. Așa și cu cumpărăturile mele. Acum e vară, așa că am făcut cumpărături pentru vară, oricum, toamna cere un material mai călduros și poți deja să le arunci... mai ales că până atunci se rup ele singure, dacă nu din pricină că faci prea mare lux, atunci din vreo hibă de-a lor. Hai, zi! Cât fac, după părerea ta? Două ruble și douăzeci și cinci de copeici! Și ține minte, înțelegerea rămâne: se rup ăștia, la anu' primești alții cadou! Asta e lege la prăvălia lui Fediaev: ai dat banii o dată, e pe viață, a doua oară nu mai calci pe acolo de bunăvoie. Bun, acum să trecem la cizme – ce părere ai? Ei, se vede că sunt purtate, dar vreo două luni mai fac față, că sunt lucrate în străinătate, sunt marfă străină: secretarul ambasadei engleze le-a dus acum o săptămână la taica Lazăr; nu le-a purtat decât șase zile, dar a avut o nevoie teribilă de bani. Preț: o rublă și cincizeci de copeici. Ce zici?

— Da' poate că nu-i vin! își dădu cu părerea Nastasia.

— Să nu-i vină? Dar asta ce-i? strigă scoțând dintr-un buzunar o cizmă de-a lui Raskolnikov, veche, scorojită, găurită, toată numai noroi uscat. Am luat-o ca să fiu sigur, după gioarsa asta au dibuit măsura. S-a pus suflet în toată treaba asta, cât privește lenjeria, uite, întâi și-ntâi trei cămăși, sunt de pânză, dar cu plastron la modă... Bun, vasăzică: optzeci de copeici șapca, două ruble douăzeci și cinci restul de haine, în total trei ruble și cinci copeici; o rublă cincizeci cizmele, că sunt încă foarte bune, deci până acum patru ruble cincizeci și cinci de copeici, și cinci ruble toată lenjeria, ne-am înțeles la grămadă, așadar în total nouă ruble cincizeci și cinci de copeici în cap. Pofțiți, cincizeci și cinci de copeici, restul dumneavoastră, în pitaci de aramă, binevoii să-l luați. Ei, acum, Rodea, ți-ai mai înprospătat garderoba, că, după părerea mea, paltonul tău nu numai că mai merge, dar chiar are fason: asta înseamnă să comanzi la Charmeur! Cu ciorapii și celelalte te las pe tine să rezolvi. Așadar mai rămânem cu douăzeci și cinci de rublișoare. Cât despre Pașenka și plata chiriei, nu-ți face griji, ți-am spus: ai credit nelimitat. Și-acum, frate, hai să te primenim, mai știi, să nu se fi cuibărit boala chiar în cămașă...

— Lasă! Nu vreau! dădu din mână Raskolnikov, care ascultase în silă relatarea voit șugubeață a lui Razumihin despre achiziționarea hainelor...

— Asta nu se poate, frate, atunci la ce mi-am mai rupt pingelele? nu se lasă Razumihin. Nastasiuška, lasă rușinea și dă-mi o mână de ajutor, așa! Și, cu toată împotrivirea lui Raskolnikov, îl primeniră. Apoi bolnavul se prăvăli pe pernă și vreo două minute nu scoase o vorbă.

„De m-ar lăsa odată-n pace!”, se gândea.

— Din ce bani s-au cumpărat toate astea? întrebă în cele din urmă, cu privirea țintă la perete.

— Din ce bani? Ei, poftim! Păi dintr-ai tăi. A fost pe-aici un flăcău, din partea lui Vahrushin, ți i-a trimis măicuța ta, ai și uitat?

— Acum îmi aduc aminte..., spuse Raskolnikov după o lungă și îngândurată tăcere.

Ușa se deschise și intră un bărbat înalt și solid, pe care Raskolnikov avu impresia că îl cunoștea după figură.

— Zosimov! În sfârșit! strigă Razumihin bucuros.

~ IV ~

Zosimov era înalt și gras, bărbierit cu grijă, cam puhav și palid la față, blond, cu părul lins, cu ochelari și cu un inel mare de aur pe degetul care plesnea de grăsime. Avea vreo douăzeci și șapte de ani. Purta un pardesiu larg, elegant și arăta ca scos din cutie; cămașa era ireproșabilă, ceasul prins cu un lanț masiv. Avea în purtări o lentoare ce aducea a indolență, dar în același timp o degajare studiată, și cu toate că se străduia să-și ascundă infatuarea, aceasta se făcea neconținut simțită. Toți cei care îl cunoșteau îl socoteau greu de suportat, dar spuneau că își cunoaște meseria.

— Frate, de două ori am trecut pe la tine... Vezi? Și-a revenit! strigă Razumihin.

— Văd, văd. Ei, cum ne mai simțim? i se adresă Zosimov lui Raskolnikov, privindu-l atent și așezându-se pe divan, la picioarele lui, unde se și tolăni atât cât era posibil.

— Ei, e cu toane, îi dădu înainte Razumihin. Când l-am primenit adineauri, puțin a lipsit să-i dea lacrimile.

— E de-nțeles; schimbatul putea fi lăsat și pe mai târziu, dacă chiar nu voia... Pulsul e excelent. Capul te mai doare puțin, nu?

— Sunt sănătos, sănătos tun! spuse apăsător și iritat Raskolnikov. Se ridică puțin pe divan, cu ochii scăpărând, dar căzu imediat la loc pe pernă și se întoarse cu fața la perete. Zosimov îl observa atent.

— Foarte bine... totul e-n regulă, zise el moale. A mâncat ceva?

Îi spuseră și îl întrebară cam ce ar putea să-i dea.

— Orice... supă, ceai... nu-i dați ciuperci și castraveți, evident, și nici carnea de vită nu-i indicată, și... ei, dar ia să terminăm cu trâncăneala! ... Schimbă o privire cu Razumihin. Nu-i nevoie de nici o mixtură, de nimic, o să trec mâine să-l mai văd... Poate și astăzi... ei, da...

— Măine-seară îl scot la plimbare! hotărî Razumihin. În grădina Iusupov, iar pe urmă pe la Palatul de Cristal.

— Eu aş zice să nici nu se clinească mâine, dar mai ştii... un pic acolo... ei, o să mai vedem.

— Fir-ar să fie! Azi voiam să-mi sărbătoresc mutarea, stau la doi paşi de aici; n-ar putea să vină şi el? Chiar pe divan dac-ar sta, ar fi şi el printre noi! Tu vii? zise brusc către Zosimov. Vezi să nu uiţi, ai promis.

— Poate mai târziu, dac-o fi. Ce ne dai?

— A, nimic, ceai, votcă şi scrumbie. O să servim şi plăcintă: o să fim între prieteni.

— Cine vine?

— Păi, toţi de pe-aici, aproape toţi sunt cunoştinţe noi, poate mai puţin unchiu-meu al bătrân, dar şi el e tot nou – abia ieri a venit de la Petersburg, să vadă de nişte trebuşoare. Ne vedem o dată la cinci ani.

— Şi el ce e?

— Păi, a vegetat toată viaţa ca şef de poştă la gubernie, primeşte o pensioară, are şaizeci şi cinci de ani, cam atât e de spus... Dar eu ţin la el. O să mai vină Porfiri Petrovici, comisarul de poliţie de-aici, cel cu anchetele... jurist. Îl şi cunoşti...

— Nu ţi-e rudă şi el?

— A, foarte de departe. Dar de ce te încrunţi? Te pomeneşti că nu vii fiindcă v-aţi ciorovăit o dată?

— Puţin îmi pasă mie de el...

— Cu atât mai bine. Apoi nişte studenţi, un profesor, un funcţionar, un muzicant, un ofiţer, Zametov...

— Spune-mi, te rog, ce poţi avea în comun tu, sau el – Zosimov arată cu capul spre Raskolnikov -, cu unul ca Zametov?

— Ah, voi, pisălogii ăştia! Principii... Apăi, tu stai pe principii ca pe nişte arcuri; nu poate omul să se-ntoarcă după cum îi e voia; după mine, principiul e să fie omul bun, altceva n-am nevoie să ştiu. Zametov e cel mai bun om cu putinţă.

— Şi ia mită.

— Ei bine, ia mită, care-i treaba mea! Ce dacă ia mită? strigă deodată Razumihin enervându-se cam nefiresc. Ce, de asta l-am lăudat eu, că ia mită? N-am spus decât că în felul lui e un om bun! Dar dacă te apuci să-i întorci pe toate feţele, mai rămân mulţi oameni buni? Eu, unul, sunt sigur că, dacă mă iei la puricat, nu dai pe mine nici o ceapă degerată, chiar şi aia doar dacă te pun şi pe tine pe deasupra.

— E puţin; eu aş da pe tine două...

— Iar eu pe tine doar una! Ca să-ţi piară pofta de spirite! Zametov nu-i încă decât un puştan, eu îl mai urechez şi acum, de asta şi trebuie să-l atragem, nu să-l respingem. Nu îndrepti omul respingându-l, cu atât mai puţin un puştan ca el. Cu un puştan trebuie să fii de două ori mai atent. Eh, voi,

capsomanii ăștia progresiști, nimic nu pricepeți! Dacă nu respectați omul, vă insultați singuri... Dar dacă vrei să știi, chiar avem ceva în comun.

— Aș fi curios să aflu ce.

— Păi, treaba cu zugravul, cu vopsitorul adică... Îl scoatem noi din belea! De fapt, acum nici nu e în belea. Treaba-i acum cât se poate de clară! Noi o să-i dăm doar bice!

— Ce vopsitor?

— Cum, nu ți-am povestit? Chiar? Ori ți-am spus doar începutul... e vorba de uciderea cămătăresei ăleia bătrâne, văduva de funcționar... Ei bine, acum a fost băgat la apă un vopsitor...

— O, am mai auzit de omorul ăsta înainte și cazul chiar mă interesează... oarecum... într-o privință... am citit și în ziare! Dar, uite...

— Au omorât-o și pe Lizaveta! trânti deodată Nastasia, adresându-i-se lui Raskolnikov.

Rămăsese în odaie în tot acest timp, rezemată de ușă, ascultând.

— Pe Lizaveta? bâigui Raskolnikov abia auzit.

— N-o știi pe Lizaveta, precupeața? Venea și pe-aici. Ți-a cârpit și ție o cămașă.

Raskolnikov se întoarse spre perete, alese dintre floricelele albe de pe tapetul galben și murdar una mai nereușită, cu niște liniuțe cafenii, și începu să o studieze: câte petale avea, cum erau crestate și câte liniuțe aveau. Nu-și mai simțea mâinile și picioarele, parcă nu le mai avea, dar nici măcar nu încerca să se miște și privea cu îndărătnicie florica.

— Așa, și ce-i cu vopsitorul? curmă Zosimov, agasat cam prea din caleafară, trâncăneala Nastasiei.

Ea oftă și tăcu.

— Păi, a fost acuzat de crimă, reluă înfierbântat Razumihin.

— Există dovezi?

— Dovezi pe dracu'! Ce au ei numai dovezi nu se cheamă, tocmai asta și trebuie demonstrat! Exact așa au făcut și la început, când i-au reținut pe ăia doi, cum le zice... Koh și Pestriakov. Pfu! Așa de prostește fac totul, că și dacă n-ai nici o treabă cu asta, tot te-apucă sila! Pestriakov o să dea poate pe la mine azi... Apropo, Rodea, tu cunoști deja tărășenia, că s-a întâmplat înainte de boala ta, chiar înainte să leșini la secție, când tocmai vorbeau despre asta...

Zosimov se uită curios la Raskolnikov. Acesta nu făcu nici o mișcare.

— Știi ceva, Razumihin? M-am tot uitat la tine: prea mori de grija altora, spuse Zosimov.

— Așa o fi, dar tot îl scoatem! strigă Razumihin bătând cu pumnul în masă. Până la urmă, știi de ce ți-e cel mai necaz? Nu că greșesc; o greșeală poți s-o ierți oricând; greșeala-i chiar un lucru bun, că duce la adevăr. Nu, necazul e că, după ce fac o greșeală, merg cu ea până-n pânzele albe. Am toată stima pentru Porfiri, dar... Știi ce i-a derutat pe ei în primul și-n primul rând? Ușa era închisă, iar când au venit cu portarul – era deschisă. Atunci înseamnă că Koh și Pestriakov sunt ucigașii! Uite, asta-i logica lor.

— Nu te înfierbânta; doar i-au reținut, nu se putea altfel... Apropos, pe Koh ăsta l-am întâlnit și eu; nu cumpăra el de la bătrână lucruri care nu fuseseră răscumpărate?

— Da, e un șarlatan! Cumpăra și polițe. E de meserie. Dă-l dracului. Da' știi ce mă înfurie pe mine? Rutina lor învechită, cea mai ticăloasă și mai anchilozată, asta mă înfurie... Uite, cazul ăsta putea deschide o cale nouă. Numai datele psihologice sunt în măsură să indice cum trebuie să se dea de urma reală. „Avem fapte!”, zic ei. Dar faptele nu sunt totul; cel puțin jumătate dintr-un caz depinde de felul cum știi să interpretezi faptele!

— Și tu te pricepi să interpretezi faptele?

— Dar nu se poate să taci când simți, simți palpabil, că ai putea să ajuți dacă... Eh! Cunoști detaliile cazului?

— Păi aștept să aud despre vopsitor.

— A, da! Atunci ascultă tărașenia: exact a treia zi după omor, de dimineață, când ei își băteau mai departe capul cu Koh și cu Pestriakov – deși amândoi au putut să dovedească fiecare pas făcut și era clar ca lumina zilei – se ivește deodată un fapt cu totul neașteptat. Un țăran, un oarecare Dușkin, proprietarul cârciumii din fața casei ăleia, se înfățișează la secție cu o cutiuță de bijuterii cu niște cercei de aur și povestește o întreagă istorie: „Acu' două zile, pe seară, abia trecuse de opt – reține ziua și ora -, a dat buzna la mine un muncitor, Mikolai, un vopsitor care se mai abătea pe la mine în timpul zilei, și mi-a adus cutiuța asta cu cerceluși de aur cu pietricele, cerându-mi două ruble ca să le lase amanet, iar când l-am întrebat de unde i-a luat, a spus că i-a găsit pe trotuar. Eu nu l-am mai întrebat nimic, a spus Dușkin, am scos o foaie – adică o rublă -, fiindcă m-am gândit că, dacă n-o lasă la mine, o lasă la altul; dacă tot e s-o bea, mai bine să stea la mine; vorba ceea, dacă dai, ai, da' când am văzut că umblă zvonuri, m-am înfățișat îndată aici”. Bineînțeles că a spus numai gogoși, minte de-ngheață apele, doar îl cunosc pe Dușkin ăsta, e și el tot cămătar și tăinuitor de lucruri furate, sigur nu l-a fraierit el pe Mikolai de niște cercei de treizeci de ruble ca să se înfățișeze cu ei la poliție. I-a fost pur și simplu frică. Bun, ducă-se dracului toate astea, să ne întoarcem la povestea lui Dușkin: „Pe țăranul ăla, Mikolai Dementiev, îl știu de când era mic, din gubernia și județul nostru, Zaraiski, că noi suntem de fel din Riazan. Mikolai nu-i bețiv, da' mai bea câte-o cinzeacă, și aveam știință că lucra chiar acolo-n casă, zugrăvea împreună cu Mitri, că e din același sat cu Mitri. Cum a luat foaia, a și schimbat-o, a dat peste cap două pământurile, a luat restul și a plecat, dar pe Mitri nu l-am văzut să fie atunci cu el. Iar a doua zi numai ce-am auzit că Aliona Ivanovna și surioara ei Lizaveta au fost omorâte cu toporul. Le cunoșteam, și-ndată m-am gândit la cercei, fiindcă știam că răposata dădea bani pe amanet. M-am dus la el acasă și-am început să mă interesez cu băgare de seamă, numai pentru mine, fără să fac vâlvă, și-ntâi și-ntâi am întrebat: „E-aici Mikolai?”. Atunci îmi spune Mitri că Mikolai s-a pus pe băutură, că a venit acasă-n zori mort de beat, a stat vreo zece minute și-a plecat iară și că el nu l-a mai văzut pe urmă, așa c-o să isprăvească singur treaba. Da' treaba pe care o

fac ei e chiar pe scară cu moartele, la etajul doi. Când am auzit toate astea, n-am zis la nimeni, spune Dușkin, dar am aflat tot ce-am putut despre omor și-am venit acasă tot cu bănuiala asta. Iar azi de dimineață, erau ceasurile opt – adică a treia zi, pricepi -, îl văd pe Mikolai că intră, nu tocmai treaz, dar nici cine știe ce beat, că înțelegea de vorbă. Se pune pe laviță și tace. În afară de el, mai erau atunci în cârciumă doar un străin, un om care dormea pe laviță, din ăi cunoscuți, și doi flăcăi de-ai noștri. „L-ai văzut, zic, pe Mitri?” „Nu, zice, nu l-am văzut.” „Da’ n-ai fost pe-acilea?” „N-am fost, zice, de trei zile.” „Apăi unde-ai înnoptat?” „La Peski, zice, la ăi din Kolomna.” „Da’ de unde-ai luat atunci cerceii?” „Păi i-am găsit pe trotuar”, a zis într-o doară, fără să se uite la mine. „Da’ ai auzit, zic, că uite așa și pe dincolo, că s-a-ntâmplat chiar în seara aia și la ora aia, pe scara aia?” „Nu, zice, n-am auzit.” Da’ când aude, holbează ochii și odată se face alb la față ca creta. Io îi dau înainte și-i povestesc de-a fir a păr ce și cum, iar atuncea el înșfacă șapca și dă să se scoale. Io încerc să-l țin pe loc: „Stai, măi Mikolai, zic, nu bei și tu ceva?”, apoi îi fac cu ochiul băiatului să țină ușa și ies de după tejghea; da’ el și țâșnește drept în stradă și-o ia la fugă pe-o ulicioară – abia am mai apucat să-l văd. Atunci mi-am întărit bănuiala, că-i păcatul lui...”

— Cred și eu, zise Zosimov.

— Stai! Ascultă sfârșitul! S-au repezit, vezi bine, să-l caute pe Mikolai. L-au reținut pe Dușkin și i-au făcut percheziție, pe Mitri la fel; i-au luat la puricat pe ăia din Kolomna; însă, acum două zile, hop, că-l aduc și pe Mikolai... l-au arestat lângă barieră... la un han. S-a dus acolo, și-a scos crucea de argint și-a cerut o cinzeacă pe ea. I-au dat. Peste câteva minute, o muiere s-a dus în grajd și, printr-o crăpătură, ce i-au văzut ochii: alături, în hambar, el își legase cureaua de-o grindă și făcuse un laț; se urcase pe o buturugă și încerca să-și pună lațul de gât; muierea a început să țipe cât o țineau puterile și-au venit toți în fugă: „Vasăzică din ăștia mi-erai!”. „Duceți-mă, zice, la cutare secție, o să mărturisesc tot.” Așadar, l-au dus cu onorurile cuvenite până la secția cutare, adică a noastră. Ei, aici l-au luat la întrebări: „Cine ești, câți ani ai?”. „Douăzeci și doi.” Și așa mai departe. Întrebare: „Când lucrai cu Mitri, n-ai văzut pe cineva pe scară la ora cutare și cutare?”. Răspuns: „Păi, au trecut tot felul de oameni, da’ nu era treaba noastră”. „Dar n-ați auzit nimic, nici un zgomot sau altceva?” „N-am auzit nimica deosebit.” „Dar tu, Mikolai, ai știut în ziua aceea că văduva cutare și sora ei au fost omorâte și jefuite?” „N-am știut, habar n-am avut. Întâia oară am auzit de la Afânași Pavlâci, a treia zi după aceea, la cârciumă.” „Da’ cerceii de unde i-ai luat?” „I-am găsit pe trotuar.” „De ce a doua zi n-ai fost cu Mitri la lucru?” „Păi, fîncă am dat-o pe beție.” „Și unde-ai băut?” „Păi acolo și-acolo.” „De ce-ai fugit de la Dușkin?” „Fîncă m-am speriat rău de tot” „De ce te-ai speriat?” „C-or să mă osândească.” „De ce să te sperii, dacă tu nu te știi vinovat cu nimic?” Ei bine, crezi ori nu crezi, Zosimov, întrebarea a fost pusă exact în acești termeni, știu perfect, mi s-a relatat întocmai! Ce-ai de zis?

— Foarte bine, sunt totuși niște dovezi.

— Dar nu de dovezi îți vorbesc eu acum, ci de întrebarea pe care i-au pus-o, de felul cum își înțeleg ei menirea! Ei, dracu' să-i ia! În sfârșit, atâta l-au mai presat și l-au mai strâns cu ușa, că s-a recunoscut vinovat: „Nu pe trotuar i-am găsit, zice, ci în casa unde zugerăveam cu Mitri”. „Și cum anume?” „Păi, anume că io și Mitri am zugerăvit toată ziua, până la ceasurile opt, iar când ne găteam să plecăm, Mitri numai ce-a luat o pensulă, mi-a tras o dungă de vopsea peste mutră și a rupt-o la fugă, iar eu după el. Fugea parcă era pișcat de streche, iar eu după el, strigând cât mă ținea gura; când am ieșit în goană din scară și am intrat în gang, am dat peste portar și peste niște domni, dar câți domni or fi fost cu el asta nu țin minte, și portarul m-a luat la înjurături, și m-a înjurat și ălălalt portar, pe urmă a ieșit muierea portarului și ne-a înjurat și ea; chiar atunci un domn intră-n gang cu o doamnă și ne-a înjurat și el, că io cu Mitka eram trântiți de-a latul drumului; io l-am apucat pe Mitka de chică, l-am târât și-am început să-i car la pumni, iar Mitka, cum stătea sub mine, m-a înhățat și el de chică și-nceput să-mi care la pumni, da' nu din dușmănie, noi de drag făceam asta, în joacă. Pe urmă Mitka a scăpat și a luat-o la goană pe stradă, iar io după el, da' nu l-am prins din urmă și m-am întors singur unde zugerăveam, ca să strâng pe-acolo. M-am apucat să strâng și să-l aștept pe Mitri, crezând că se-ntoarce. Deodată, lângă ușa de la intrare, la perete, într-un colț, dau peste o cutioară. Mă uit și văd că e înfășurată într-o hârtie. Scot hârtia și zăresc niște cârligașe mititele, iar când desfac cârligașele, iacă: în cutioară erau cerceii...”

— În spatele ușii? În spatele ușii erau? strigă deodată Raskolnikov aruncându-i o privire speriată, tulbure, lui Razumihin și înălțându-se încet pe divan, sprijinit într-o mână.

— Ce contează? Ce-i cu tine? Ce-ți veni?

Razumihin se ridică și el de la locul lui.

— Nimic! răspunse abia auzit Raskolnikov, lăsându-se iar pe pernă și întorcându-se din nou la perete.

Se lăsă o scurtă tăcere.

— O fi ațipit și e buimac, zise în cele din urmă Razumihin uitându-se întrebător la Zosimov; acesta clătină ușor din cap.

— Hai, spune mai departe, îl îndemnă Zosimov. Mai departe ce-a fost?

— Păi ce să fie mai departe? Cum a văzut cerceii, a uitat pe loc de apartament și de Mitka, și-a înhățat șapca, a dat fuga la Dușkin și, după cum știm, a căpătat o rublă de la el, dar l-a mințit că-i găsisse pe trotuar, și s-a dus să bea. Cât despre omor, o ține pe-a lui: „De știut n-am știut, de văzut n-am văzut, abia a treia zi am auzit”. „Și de ce n-ai apărut până acum?” „De frică.” „Și de ce-ai vrut să te spânzuri?” „De gânduri negre.” „Ce gânduri negre?” „C-or să mă osândească.” Ei, asta-i toată povestea. Acum, ce crezi tu că au dedus ei de-aici?

— Ce să cred? La urma urmei, e o dovadă, un fapt. Ai fi vrut să-i dea drumul vopsitorului tău?

— Dar nici să-l pună pe lista ucigașilor! Nu au nici cea mai mică îndoială...

— Nu-i chiar așa. Te ambalezi prea tare. Bun, și cerceii? Trebuie să recunoști că, dacă în ziua aceea și la ora aceea cerceii din lada bătrânei au ajuns în mâna lui Mikolai, pesemne că au ajuns cumva la el, nu? Nu-i chiar un lucru neînsemnat într-o anchetă ca asta.

— Cum au ajuns? Cum au ajuns? strigă Razumihin. Păi tu, un doctor, care ești în primul rând dator să studiezi omul și ai prilejul mai mult decât oricare să cercetezi natura umană, tocmai tu să nu vezi, după toate câte se știe, cum e acest Mikolai? Chiar nu-ți sare în ochi că tot ce-a spus la interogatoriu e adevărul curat? Au ajuns în mâinile lui exact așa cum a spus. A dat peste cutiuță și a luat-o de pe jos!

— Adevărul curat! Dar n-a recunoscut singur că prima dată a mințit?

— Ascultă-mă, ascultă-mă cu atenție: și portarul, și Koh, și Pestriakov, și celălalt portar, și nevasta primului portar, și târgoveața care era atunci cu ea în cămăruța de la poartă, și consilierul de curte Kriukov, care coborâse chiar atunci din trăsură și intra în gang la braț cu o doamnă, toți, adică opt sau nouă martori, declară într-un glas că Mikolai îl pusese pe Dmitri la pământ, îl încălecăse și-i căra la pumni, iar acela îl luase de păr și-i căra și el la pumni. Se trântiseră de-a latul drumului și nu se mai putea trece din cauza lor; sunt înjurați din toate părțile, iar ei, „ca niște copii mici” (exact așa s-au exprimat martorii), se încalecă, zbiară, se bat și râd care mai de care de se prăpădesc, făcând niște mutre de să mori de râs, și se fugăresc pe stradă ca niște copilandri. Ai auzit? Acum gândește-te bine: sus cadavrele erau calde încă, auzi, calde, așa au fost găsite! Dacă le omorau ei, sau Mikolai singur, și jefuiau cuferele prin spargere ori doar erau părtași în vreun fel la jaf, dă-mi voie să-ți pun o singură întrebare: se potrivește o asemenea stare de spirit, adică țipetele, hohotele de râs și încăierarea aia de copii din gang, cu topoare, sânge, viclenie de criminal, prudență și jaf? Abia le-au omorât și nu trec nici cinci ori zece minute cu totul – așa reiese, de vreme ce cadavrele nu s-au răcit – că, netamnesam, lasă cadavrele baltă și apartamentul deschis și, știind că abia trecuseră niște oameni pe-acolo, lasă și prada și se apucă să se tăvălească în drum ca niște copii, râd de nu mai pot și atrag asupra lor atenția tuturor, că doar există zece martori care spun asta într-un glas!

— Da, e ciudat! E imposibil, așa-i, dar...

— Nu, frate, nici un dar. Dacă cerceii care au ajuns în ziua și la ora aceea în mâinile lui Mikolai constituie într-adevăr o dovadă materială importantă împotriva lui, deși lucrul ăsta e explicat foarte bine în declarațiile sale și prin urmare e tot un argument discutabil, atunci trebuie luate în considerare și faptele justificative, cu atât mai mult cu cât sunt incontestabile. Dar crezi oare, dat fiind tipicul jurisprudenței noastre, că judecătorii au să accepte, sau că sunt ei capabili să accepte, un astfel de fapt, bazat numai pe o imposibilitate psihologică, numai pe o stare de spirit, ca pe un argument incontestabil, în stare să desființeze toate dovezile materiale ale acuzării, oricare ar fi ele? Nu, n-

au să accepte, n-au să accepte pentru nimic în lume, fiindcă au găsit cutiuța și omul a vrut să se spânzure, „ceea ce n-ar fi fost posibil dacă nu se simțea vinovat”! Iată problema capitală, iată pentru ce iau foc! Trebuie să înțelegi!

— Ei, văd eu bine că iei foc. Stai așa, am uitat să te întreb: s-a dovedit că, într-adevăr, cutiuța cu cerceii e din lada bătrânei?

— S-a dovedit, răspunse Razumihin în silă, posomorându-se dintr-odată. Koh a recunoscut obiectul și l-a numit pe cel care îl lăsase amanet, iar acela a făcut dovada că era chiar al lui.

— Prost. Dar mai e ceva: nu l-a văzut nimeni pe Mikolai în timp ce Koh și Pestriakov urcau scările, ca să se poată dovedi într-un fel unde se afla?

— Tocmai asta e, că nu l-a văzut nimeni, răspunse cu năduf Razumihin, asta-i cel mai prost. Nici măcar Koh și Pestriakov nu i-au zărit pe cei doi zugravi când au urcat scările, deși mărturia lor n-ar însemna mare lucru acum. „Am văzut, spun ei, că apartamentul e deschis și ne-am închipuit că probabil se lucra înăuntru, dar când am trecut prin fața lui, n-am dat atenție și nu ne amintim exact dacă în clipa aceea zugravii erau acolo sau nu.”

— Hm! Prin urmare, nu au altă justificare decât că se cafteau și râdeau de se prăpădeau. Să zicem că e o dovadă care stă în picioare, dar... Dă-mi voie să-ți mai pun o întrebare: tu cum îți explici întreaga situație? Cum explici găsirea cerceilor, dacă i-a găsit într-adevăr așa cum spune?

— Cum explic? Păi ce e de explicat aici? Treaba e clară! Cel puțin calea care trebuie urmată pentru rezolvarea cazului e clară și dovedită, și tocmai cutiuța o confirmă. Adevăratul ucigaș a pierdut cerceii ăștia. Ucigașul era sus, încuiat în apartament, când Koh și Pestriakov băteau în ușă. Koh a făcut prostia să coboare; atunci ucigașul a zbughit-o și a alergat jos, că nu avea altă ieșire. Ca să nu se întâlnească pe scară cu Koh, cu Pestriakov și cu portarul, s-a ascuns în apartamentul gol, taman în clipa când Dmitri și Mikolai se năpustiseră afară, a stat după ușă până au trecut portarul și ceilalți sus, a așteptat până n-a mai auzit zgomot de pași, după care a coborât cât se poate de liniștit, exact în clipa când Dmitri și Mikolai dădeau buzna în stradă, căci între timp se împrăștiase toată lumea și nu mai era nimeni în gang. Poate l-au și văzut, dar nu i-au dat atenție; doar trec atâția pe-acolo! Cât despre cutiuță, i-a căzut din buzunar când se ascundea în dosul ușii și nu și-a dat seama, că nu-i ardea lui de asta. Cutiuța demonstrează clar că a stat chiar acolo. Asta-i tot!

— Ingenios! Nu, frate, e prea ingenios. Mai ingenios de-atâta nu se poate.

— Dar de ce, de ce?

— Păi, fiindcă prea s-au potrivit toate... și s-au pus cap la cap... ca la teatru.

— Eeh! exclamă Razumihin, dar în clipa aceea ușa se deschise și în odaie intră un personaj nou, pe care niciunul dintre cei de față nu-l cunoștea.

~ V ~

Era un domn trecut de prima tinerețe, înțepat, semeț, cu o expresie precaută și ciufută, care se opri în prag, uitându-se în jur cu o mirare aproape jignitoare și deloc ascunsă, de parcă s-ar fi întrebat: „Dar unde am nimerit?”.

Cerceta cu neîncredere și chiar cu o oroare afectată, dacă nu de-a dreptul ofensată, „cabina de vapor” strâmtă și scundă a lui Raskolnikov. Cu aceeași mirare, își aținti ochii asupra lui Raskolnikov, care zăcea dezbrăcat, ciufulit și nespălat pe divanul lui soios și care îl privea și el țintă. Apoi studie cu aceeași vigilență figura zbârlită și nebărbierită a lui Razumihin, care la rândul lui îl măsura impertinent și întrebător din ochi, fără să se cîltimească. Tăcerea aceea încordată se prelungi cam un minut, pentru ca în cele din urmă, cum era de așteptat, să se producă o mică schimbare în decor. Dându-și probabil seama, după anumite semne, destul de bătătoare la ochi de altminteri, că o atitudine exagerat de severă nu putea duce la absolut nimic în această „cabină de vapor”, domnul abia intrat o lăsă ceva mai moale și întrebă pe un ton politicoasă, deși nu lipsit cu totul de severitate, adresându-i-se lui Zosimov și rostind răspicat fiecare silabă:

— Domnul Rodion Romanovici Raskolnikov, student sau fost student? Zosimov schiță un gest și probabil ar fi răspuns dacă Razumihin, care nici nu fusese băgat în seamă, nu i-ar fi luat-o înainte:

— Uite-l colo, e culcat pe divan! Dar dumneata ce poftești?

Acest familiar „ce poftești?” îl lăsă fără grai pe domnul cel înțepat, care dădu să se întoarcă spre Razumihin, dar izbuti să se stăpânească la timp și se răsuci iute spre Zosimov.

— Dânsul e Raskolnikov! mormăi Zosimov arătând cu capul spre bolnav, după care căscă de-i trosniră fălcile, se scotoci tacticos în buzunarul jiletcii, scoase un ceas uriaș de aur cu capacul bombat, îl deschise, se uită la el și, la fel de tacticos, îl vârî la loc.

Cât despre Raskolnikov, acesta continua să stea culcat cu fața în sus, tăcând și uitându-se țintă, deși fără nici o expresie, la nou-venit. Chipul lui, întors acum de la curioasa floridică de pe tapet, era îngrozitor de palid și exprima o nespusă suferință, ca și cum tocmai îndurase o operație chinuitoare ori scăpase de vreun supliciu. Însă nou-venitul începu să-i trezească tot mai mult interesul, apoi nedumerirea, apoi neîncrederea și, în cele din urmă, chiar un soi de teamă. Dar când Zosimov, arătând spre el, spuse: „Dânsul e Raskolnikov”, se ridică brusc, parcă dintr-un salt, se așeză în capul oaselor și, cu o voce slabă și întretăiată, dar aproape sfidătoare, zise:

— Da! Eu sunt Raskolnikov! Ce doriți?

Musafirul îl privi cu atenție și răspunse pe un ton grav:

— Piotr Petrovici Lujin. Nădăjduiesc că numele meu nu vă este complet necunoscut.

Dar Raskolnikov, care se aștepta la cu totul altceva, se uită la el cu o expresie buimacă și gânditoare și nu răspunse nimic, ca și cum ar fi auzit pentru prima oară acest nume.

— Cum? Se poate să nu fi primit până acum nici un fel de înștiințare? întrebă Piotr Petrovici puțin nedumerit.

Drept răspuns, Raskolnikov se lăsă încet pe pernă, își puse mâinile sub cap și începu să se uite în tavan. Lujin deveni neliniștit. Zosimov și Razumihin îl cercetau cu o curiozitate crescândă și până la urmă se simți vizibil jenat.

— Am crezut și am socotit, bâigui el, că scrisoarea trimisă de mai bine de zece zile, dacă nu chiar de două săptămâni...

— De ce-ai rămas în ușă? îl întrerupse brusc Razumihin. Dacă ai ceva de lămurit, intră și ia loc, că acolo nu încapi de Nastasia. Dă-te și tu la o parte, Nastasiușka, să poată trece! Poftim un scaun! Hai, strecoară-te aici!

Își trase scaunul în spate, făcu ceva loc între masă și genunchii săi și așteptă într-o poziție destul de incomodă ca musafirul să se „strecoare” pe lângă el. Nu era chip să-l refuzi, așa că musafirul, zorindu-se și împiedicându-se, se strecură prin spațiul acela îngust. Ajungând la scaun, se așeză și se uită bănuitor la Razumihin.

— Nu trebuie să te jenezi, trânti acesta. Rodea-i bolnav de cinci zile și trei a delirat, dar acum și-a revenit și chiar a mâncat cu poftă. El e doctorul lui, abia l-a consultat, iar eu sunt coleg cu Rodea, tot fost student; acum fac pe dădaca, așa că nu ne lua în seamă și nu te jena, dă-i bătaie cu treaba pentru care ai venit.

— Mulțumesc. Dar nu îl obosesc pe bolnav cu prezența mea și cu discuțiile? i se adresă Piotr Petrovici lui Zosimov.

— N-nu, mormăi Zosimov, poate chiar îl mai distrageți, și căscă din nou.

— Aaa, și-a revenit deja de mult, de azi-dimineață, îi dădu înainte Razumihin, a cărui familiaritate avea un aer de candoare atât de sincer, încât Piotr Petrovici, după ce se mai gândi puțin, începu să prindă oarece curaj, poate și pentru că golanul acela impertinent apucase totuși să se recomande ca student.

— Măicuța dumneavoastră..., începu Lujin.

— Hm! făcu tare Razumihin.

Lujin se uită la el întrebător.

— A, nu-i nimic, spuneți mai departe...

Lujin ridică din umeri.

— Măicuța dumneavoastră începuse, pe când mă aflam încă acolo, să vă scrie o scrisoare. După ce am sosit, am lăsat anume să treacă câteva zile fără să vin la dumneavoastră, ca să fiu absolut sigur că sunteți deja încunoștințat de toate; însă acum, spre mirarea mea...

— Știu, știu! spuse deodată Raskolnikov, cu vădit arțag și peste măsură de nerăbdător. Dumneata ești logodnicul? Bun, știu... de-ajuns!

De astă dată, Piotr Petrovici se simți peste măsură de vexat, dar nu zise nimic. Căuta să înțeleagă ce însemnau toate astea. Tăcerea dură vreun minut.

Între timp, Raskolnikov, care se întorsese puțin spre el ca să-i răspundă, se apucă deodată să-l privească iar țintă, cu un soi de curiozitate, ca și cum înainte n-ar fi reușit să-l vadă bine sau ar fi descoperit pe neașteptate la el ceva nou, care îl uimea; se și ridică puțin de pe pernă ca să-l cerceteze mai în voie. Într-adevăr, era ceva deosebit în înfățișarea lui Piotr Petrovici care te izbea și

care părea să justifice titlul de „logodnic” ce tocmai îi fusese trântit în obraz într-un chip atât de neceremonios. În primul rând, era limpede, poate chiar prea limpede, că Piotr Petrovici se grăbise teribil să folosească cele câteva zile de când se afla în capitală ca să se dichisească și să se ferchezuiască în așteptarea logodnicei, lucru de altminteri cât se poate de nevinovat și de îngăduit. Până și faptul că era conștient, poate cam prea conștient, de plăcuta sa schimbare în bine i se putea ierta în această împrejurare, căci Piotr Petrovici se afla în postura de logodnic. Întreaga sa ținută abia ieșise din mâinile croitorului și totul era de calitate, poate mai puțin faptul că totul era prea nou și scotea cam prea mult în evidență știutul scop. Până și pălăria rotundă, nouă-nouță și elegantă, mărturisea acest scop, căci Piotr Petrovici o trata cu un respect cam exagerat și o ținea cu prea multă grijă în mână, și superbele mănuși Jouvin veritabile, liliachii, spuneau același lucru, fie și numai prin faptul că nu erau purtate, ci ținute în mână, la vedere. Culorile deschise și tinerești predominau în întreaga ținută a lui Piotr Petrovici. Era îmbrăcat cu un elegant sacou de vară maroniu, niște pantaloni ușori de culoare deschisă, o vestă asortată, o cămașă fină nouă-nouță și cea mai subțire cravată, de batist, cu dungii roz și culmea, toate îi veneau de minune. Chipul lui, foarte proaspăt și chiar frumos, nu își arăta cei patruzeci și cinci de ani. Favoriții întunecați îl încadrau de ambele părți ca niște cotlete de berbec și se îngroșau foarte frumos spre bărbia rasă, strălucitor de albă. Chiar și părul, de altfel abia încărunțit, coafat și frizat la bărbier, nu-i dădea deloc aerul acela ridicol și prostesc de mire neamț pe care îl au de obicei bărbații când sunt coafați. Iar dacă era ceva într-adevăr neplăcut și respingător la această fizionomie destul de frumoasă și de impunătoare, asta ținea de alte pricini. După ce îl privi fără pic de ceremonie pe domnul Lujin, Raskolnikov zâmbi sarcastic, se lăsă din nou pe pernă și începu să se uite iar în tavan.

Însă domnul Lujin se ținu tare și păru hotărât ca deocamdată să nu ia în seamă toate aceste ciudățenii.

— Regret nespun că vă găsesc în această stare, urmă el, curmând hotărât tăcerea. Dacă aș fi știut că sunteți bolnav, aș fi trecut mai demult pe la dumneavoastră. Dar, știți, treburile! ... Pe deasupra, în legătură cu activitatea mea de avocat, am și un proces foarte important la senat. Ca să nu mai amintesc despre grijile pe care le ghiciți și dumneavoastră. Măicuța și surioara dumneavoastră trebuie să sosească dintr-o clipă în alta...

Raskolnikov făcu o mișcare, părând că vrea să spună ceva; chipul său exprima o oarecare emoție. Piotr Petrovici se opri, așteptă puțin, dar cum nu urmă nimic, continuă:

- Dintr-o clipă în alta. Le-am și găsit, pentru moment, o locuință...
- Unde? întrebă cu voce stinsă Raskolnikov.
- Foarte aproape de aici, în casa lui Bakaleev...
- Asta-i pe Voznesenski, îl întrerupse Razumihin. Două etaje cu camere mobilate, le ține negustorul Iușin; am fost pe-acolo...
- Da, sunt camere mobilate...

— O cloacă: murdărie, gălăgie și pe deasupra e și o casă cu faimă proastă – s-au petrecut în ea tot felul de chestii; dracu' știe cine locuiește acolo! ... Am fost și eu o dată, pentru o afacere scandaloaasă. Ieftin, de altfel.

— Eu, firește, n-am avut cum să adun prea multe informații, fiind nou pe-aici – ripostă înțepat Piotr Petrovici – dar altfel sunt două cămăruțe foarte curățele și, cum nu e vorba decât despre un timp extrem de scurt... Am găsit deja o locuință adevărată, adică viitoarea noastră locuință, se întoarce el către Raskolnikov, acum e în curs de amenajare. Dar deocamdată stau și eu tot într-o casă cu camere mobilate, la doi pași de-aici, la doamna Lieppewehsel, în apartamentul unui tânăr, prieten Andrei Semionâci Lebeziatnikov, el mi-a și indicat casa lui Bakaleev...

— Lebeziatnikov? repetă cu glas tărăgănat Raskolnikov, ca și cum și-ar fi amintit ceva.

— Da, Andrei Semionâci Lebeziatnikov, funcționar la minister. Îl cunoașteți cumva?

— Da... adică nu, răspunse Raskolnikov.

— Iertați-mă, așa mi s-a părut după felul cum ați întrebat. I-am fost cândva tutore... e un tânăr foarte drăguț... în pas cu timpurile... Eu sunt întotdeauna bucuros să întâlnesc oameni tineri: de la ei aflu ce mai este nou.

Piotr Petrovici se uită plin de speranță la toți cei de față.

— În ce privință? întrebă Razumihin.

— În tot ce e mai serios, vreau să spun, în tot ce este esențial, se rezezi să răspundă Piotr Petrovici, încântat parcă de întrebare. Vedeți dumneavoastră, eu n-am mai fost la Petersburg de aproape zece ani. Toate aceste noutăți, reforme, idei ale dumneavoastră au ajuns și până la noi, în provincie; dar ca să vezi mai limpede și ca să cuprinzi totul, trebuie să fii la Petersburg. Ei, părerea mea este că cele mai multe lucruri le poți afla observând tinerele noastre generații. Mărturisesc că mă bucură...

— Ce anume?

— Întrebarea e vastă. S-ar putea să greșesc, dar mie mi se pare că tinerele generații au o opinie critică mai clară și un spirit mai întreprinzător...

— Asta așa e, strecură Zosimov.

— Prostii! Nu au defel spirit întreprinzător, ripostă Razumihin. Spiritul întreprinzător se dobândește greu, nu pică din cer. Iar noi ne-am dezobișnuit de aproape două sute de ani să mai facem ceva... Idei mai sunt pe ici-pe colo, i se adresează el lui Piotr Petrovici, există și o dorință de mai bine, măcar că-i copilărească; uneori mai găsești și cinste, deși ne-au năpădit escrocii, dar spiritul întreprinzător – ioc! Spiritul întreprinzător umblă încălțat cu cizme.

— Nu vă împărtășesc părerea, obiectă vădit mulțumit Piotr Petrovici. Există, bineînțeles, patimă și nereguli, dar trebuie să fim îngăduitori: patima e o dovadă a dorinței înflăcărate de-a face ceva, cât și a revoltei împotriva împrejurărilor externe vitrege care te împiedică. Iar dacă s-a făcut puțin, e pentru că nu prea am avut timp. Despre mijloace nici nu mai vorbesc. În opinia mea, dacă vreți să știți, ceva tot s-a făcut: s-au răspândit idei noi, utile, s-au

răspândit și unele lucrări noi, utile, în locul celor visătoare și romantice dinainte; literatura devine mai matură; au fost dezrădăcinate și ridiculizate multe prejudecăți dăunătoare... Într-un cuvânt, ne-am rupt definitiv de trecut și găsim că asta e deja ceva...

— S-a apucat să-și turuie lecția. Vrea să facă impresie! zise deodată Raskolnikov.

— Cum? întrebă Piotr Petrovici, care nu auzise bine, dar nu primi nici un răspuns.

— Toate astea sunt juste, se grăbi să intervină Zosimov.

— Nu-i așa? urmă Piotr Petrovici uitându-se cu plăcere la Zosimov.

Trebuie să recunoașteți – adăugă adresându-i-se lui Razumihin, dar cu un aer cumva triumfător și de superioritate, nelipsind mult să adauge și „tinere” -, că există deja o izbândă sau, cum se spune acum, un progres, fie doar în numele științei și al realității economice...

— Loc comun!

— Nu, nu este un loc comun! De pildă, dacă până acum mi se spunea: „Iubește-ți aproapele” și eu îl iubeam, ce ieșea din asta? continuă Piotr Petrovici, poate cam prea grăbit. Ieșea că rupeam un caftan în două, îl împărțeam cu aproapele și amândoi rămâneam pe jumătate goi, potrivit proverbului rusesc: „Cine fuge după doi iepuri, nu prinde niciunul”. Dar știința spune: iubește-te în primul rând pe tine însuși, fiindcă totul pe lume se bazează pe interesul personal. Dacă te iubești doar pe tine, îți vezi și de propriile treburi cum se cuvine, rămâi și cu caftanul întreg. Iar realitatea economică adaugă: cu cât există mai multe afaceri particulare constituite într-o societate – mai multe caftane întregi, ca să spunem așa -, cu atât sunt mai trainice bazele societății și cu atât mai mari sunt perspectivele cauzei comune. Așadar, adunând numai și numai pentru mine, adun de fapt pentru toți și reușesc să fac în așa fel încât aproapele să primească ceva mai mult decât un caftan rupt, iar asta nu din punga cuiva anume, ci ca o consecință a prosperității generale. Ideea este simplă, dar din păcate a fost nevoie de mult timp ca să ajungă până la noi de sub învelișul de exaltare și visare în care era ascunsă, deși s-ar părea că nu e nevoie de cine știe ce istețime ca să-ți dai seama...

— Să-mi fie cu iertare, eu nu sunt prea isteț, îi tăie deodată vorba Razumihin, așa că să punem capăt discuției. Am deschis-o cu un scop anume, dar de trei ani încoace mi s-a făcut așa o lehamite de toată trăncăneala asta fără rost, de toate locurile astea comune fără cap și fără coadă, mereu aceleași și aceleași, încât zău că roșesc nu numai când vorbesc eu despre ele, ci și când îi aud pe alții debitându-le. Dumneata, se-nțelege, te-ai grăbit să-ți etalezi cunoștințele, lucru foarte scuzabil, pe care nu-l condamnez. Însă eu voiam să aflu doar ce fel de om ești, fiindcă, vezi dumneata, de cauza comună se agață în ultimul timp o grămadă de profitori, care au denaturat atât de mult în propriul lor interes tot ce au atins, încât au compromis-o definitiv. Bun, gata cu asta!

— Stimate domn, încep Lujin strâmbându-se cu infinită demnitate, nu cumva vreți să spuneți într-un mod cât se poate de nepoliticos că și eu...

— Vai de mine, nici vorbă, nici vorbă... Cum aş putea? Bun, destul cu asta! i-o reteză Razumihin și, întorcându-se brusc către Zosimov, reluă discuția de mai înainte.

Piotr Petrovici se dovedi îndeajuns de inteligent ca să accepte imediat explicația. De altfel, se hotărâse să nu mai stea decât două minute și să plece.

— Nădăjduiesc că acum, i se adresă el lui Raskolnikov, după ce am făcut cunoștință, relațiile noastre vor deveni, când vă veți însănătoși, date fiind și împrejurările pe care le cunoașteți, mai strânse... În primul rând, vă doresc sănătate...

Raskolnikov nici măcar nu întoarse capul. Piotr Petrovici dădu să se ridice de pe scaun.

— Ucigașul e în mod sigur unul care amanetase ceva! afirmă categoric Zosimov.

— În mod sigur! întări Razumihin. Porfiri nu arată ce crede, dar îi interoghează pe toți cei care au avut amaneturi.

— Îi interoghează pe cei cu amaneturi? întrebă tare Raskolnikov.

— Da, și ce?

— Nimic.

— Și de unde-i ia? întrebă Zosimov.

— Pe unii i-a indicat Koh, alții aveau numele scris pe hârtia în care era învelit amanetul, iar alții au venit singuri când au auzit.

— Trebuie să fie o canalie abilă și cu experiență! Ce îndrăzneală! Câtă hotărâre!

— Ei, tocmai asta e, că nu! interveni Razumihin. Tocmai asta vă pune pe toți pe un drum greșit. Dar vă spun eu: nu e abil, nu are experiență și, mai mult ca sigur, face pentru prima dată așa ceva. Dacă pleci de la ideea că e o canalie abilă, care a calculat totul, nimic nu se mai leagă. Dar dacă presupui că e vorba de un ageamiu, atunci îți dai seama că numai întâmplarea a făcut să scape, și ce nu face întâmplarea? Căci se prea poate ca el să nici nu fi prevăzut vreo piedică! Și cum a procedat? A luat niște lucruri în valoare de zece-douăzeci de ruble, și-a îndesat buzunarele cu ele, a scotocit prin bulendrele din lada babei, în timp ce în comodă, în sertarul de sus, într-o cutie, s-au găsit numai bani peșin, vreo mie cinci sute de ruble, bașca bilete de bancă! N-a știut să jefuiască, dar a știut să ucidă! E prima dată, îți spun eu, prima dată; s-a pierdut! Și nu calculul l-a scăpat, ci întâmplarea!

— Mi se pare că vorbești despre bătrâna văduvă de arhivar care a fost omorâtă de curând, interveni Piotr Petrovici, adresându-i-se lui Zosimov.

Stătea deja cu pălăria și mânușile în mână, dar înainte de plecare dorea să mai dea drumul la câteva vorbe inteligente. Era în mod vădit muncit de grija de-a face o impresie favorabilă și orgoliul biruise prudența.

— Da. Ați auzit și dumneavoastră?

— Cum să nu, doar e în vecinătate...

— Cunoașteți amănuntele?

— N-aș putea spune, dar pe mine mă interesează un alt aspect, problema în ansamblu, ca să zic așa. Fără să mai vorbesc despre faptul că în ultimii cinci ani s-au înmulțit crimele în rândul clasei de jos; fără să mai vorbesc despre jafuri și incendii, care se țin lanț peste tot, ceea ce mi se pare mai ciudat este că s-au înmulțit tot atât de mult crimele și în rândul claselor de sus și, ca să spun așa, în paralel. Ba se aude că un fost student a jefuit poșta la drumul mare; ba că oameni importanți prin poziția lor socială au falsificat bancnote; ba că la Moscova a fost prinsă o întreagă bandă de falsificatori de bilete pentru ultima tragere la loterie și că printre capi se află chiar un lector de istorie universală; ba că un secretar de la ambasada noastră a fost omorât în străinătate pentru o afacere de bani misterioasă... Și dacă această bătrână cămătăreasă e omorâtă acum de cineva din clasa de mijloc, că nu mujicii amanetează obiecte de aur, cum se explică oare decăderea păturii civilizate a societății noastre?

— Sunt multe schimbări economice..., răspunse Zosimov.

— Cum se explică? îl întrerupse Razumihin. Păi, tocmai prin lipsa noastră înrădăcinată de spirit întreprinzător se poate explica.

— Cum adică?

— Păi ce-a răspuns la Moscova lectorul acela al dumatiale când a fost întrebat de ce a falsificat bancnotele? „Toată lumea se îmbogățește prin tot felul de mijloace, așa că vreau și eu să mă îmbogățesc mai repede.” Nu țin minte exact cuvintele, dar sensul lor era următorul: plească, la repezeală, fără muncă! Ne-am învățat să primim totul de-a gata, să fim dădăciți, să ni se dea mură-n gură. Iar când vine ceasul cel mare, fiecare își dă arama pe față...

— Bine, dar moralitatea? Și, ca să zic așa, legile...

— De ce îți faci atâtea griji? interveni pe neașteptate Raskolnikov. Totul se potrivește cu teoria dumatiale!

— Cum adică se potrivește cu teoria mea?

— Păi, dacă duci până la capăt teoria pe care o propovăduiai mai adineauri, rezultă că poți să omori oameni...

— Dați-mi voie! strigă Lujin.

— Nu, nu-i așa! obiectă Zosimov.

Raskolnikov zăcea palid, cu buza de sus tresărindu-i și respirând greu.

— Totul are o măsură! continuă arogant Lujin. O idee economică nu înseamnă încă o invitație la crimă, iar dacă mergem doar pe presupuneri...

— E sau nu adevărat că dumneata, îl întrerupse brusc Raskolnikov cu o voce tremurând de furie, în care se simțea bucuria de a-l jigni, e sau nu adevărat că i-ai spus logodnicei dumatiale... chiar în clipa când ai primit consimțământul ei, că mai mult decât orice te bucură faptul că e săracă... fiindcă e mai avantajos să-ți scoți soția din mizerie, ca pe urmă să o domini... și să-i scoți ochii că ai coplesit-o cu binefaceri?

— Stimate domn! strigă ofensat și furios Lujin înroșindu-se tot și fâstâcindu-se. Stimate domn... denaturați cu totul ideea! Iertați-mă, dar trebuie să vă spun că zvonurile care au ajuns la dumneavoastră sau, mai bine zis, v-au

fost aduse la cunoștință, nu au nici cel mai mic temei și cam... bănuiesc eu cine a azvârlit... într-un cuvânt... săgeata asta... într-un cuvânt... măicuța dumneavoastră... De altfel, chiar și fără acest lucru, mi-am putut da seama că dânsa, în ciuda minunatelor sale calități, are un fel cam exaltat și cam romantic de a gândi... Oricum, nu mi-ar fi trecut prin minte că ar putea interpreta și prezenta lucrurile într-un fel atât de extraordinar și de denaturat... Și... în fine... în fine...

— Știi ceva? strigă Raskolnikov ridicându-se puțin pe pernă și uitându-se fix și pătrunzător la el, cu o privire scăpărătoare. Știi ceva?

— Ce anume?

Lujin se opri, așteptând cu o expresie ofensată și provocatoare. Câteva minute domni tăcerea.

— Ei bine, dacă mai îndrăznești încă o dată... să pomenesti un singur cuvânt... de mama... te arunc în brânci pe scări!

— Ce-i cu tine! strigă Razumihin.

— Aha, deci așa stau lucrurile! Lujin păli și își mușcă buzele. Ascultați-mă, domnule – începu tăios, încercând din răputeri să se stăpânească, dar gâfâind -, încă de adineauri, de cum am pus piciorul în odaia asta, v-am ghicit ostilitatea, dar am rămas anume, ca să aflu mai mult. Aș fi putut ierta multe unui bolnav și unei rude, dar acum... nu vă mai... niciodată...

— Nu sunt bolnav! se răsti Raskolnikov.

— Cu atât mai rău...

— Du-te dracului!

Însă Lujin ieșise înainte să termine el, strecurându-se iar printre masă și scaun; de data asta Razumihin se ridicase ca să-l lase să treacă. Fără să se uite la nimeni și chiar fără să mai dea din cap către Zosimov, care îi făcuse deja de mult semn să lase bolnavul în pace, Lujin ieșise, ridicându-și din precauție pălăria la nivelul umărului când se aplecase să treacă pragul. Până și felul cum își încovoiasse spinarea lăsa parcă să se vadă că ducea cu el o ofensă teribilă.

— Ce-i asta, cum e posibil? zise nedumerit Razumihin clătînând din cap.

— Lăsați-mă, lăsați-mă cu toții! strigă furios Raskolnikov. Dați-mi pace odată, călăilor! Nu mi-e frică de voi! Acum nu mă mai tem de nimeni, de nimeni! Să nu vă mai văd! Vreau să fiu singur, singur, singur!

— Haidem! zise Zosimov făcându-i semn din cap lui Razumihin.

— Vai de mine, dar cum să-l lăsăm așa!

— Hai! repetă stăruitor Zosimov și ieși.

Razumihin se gândi puțin și se repezi să-l ajungă din urmă.

— Putea să fie mai rău dacă nu-l ascultam, spuse Zosimov deja pe scară. Nu trebuie enervat...

— Ce-o fi cu el?

— Un stimulent, cât de mic, care să-i facă bine, asta i-ar trebui!

Adineauri era în stare... Să știi că îl macină ceva. O idee fixă, apăsătoare... De asta mă tem cel mai tare; asta trebuie să fie!

— Păi, poate o fi ceva în legătură cu domnul ăsta, Piotr Petrovici! Din discuția lor am înțeles că se căsătorește cu sora lui și că Rodea a primit vestea chiar înainte să se îmbolnăvească, printr-o scrisoare...

— Da, dracu' l-a adus tocmai acum, poate chiar a stricat totul. Dar ai observat? E indiferent la toate, tace la orice ce i se spune, în afară de un singur subiect, care îl face să-și iasă din fire: crima asta...

— Da, da! îi dădu dreptate Razumihin. Cum să nu observ! E interesat și speriat de ea. S-a speriat chiar în ziua când s-a îmbolnăvit, în biroul comisarului, a și leșinat.

— O să-mi povestești mai în amănunt diseară, iar după aceea o să-ți spun și eu ce cred. Mă interesează foarte mult! O să trec peste o jumătate de oră să-l văd... Oricum, n-o să facă congestie...

— Mulțumesc! Eu aștept între timp la Pașenka și îl țin sub observație prin Nastasia...

După plecarea lor, Raskolnikov se uită urât la Nastasia, nerăbdător parcă, dar ea nu se lăsa dusă.

— Acuma vrei un ceai? întrebă ea.

— Mai târziu! Vreau să dorm! Lasă-mă...

Se întoarse nervos cu fața la perete, iar Nastasia ieși.

~ VI ~

Dar, cum ieși ea, se sculă, puse zăvorul la ușă, desfăcu legătura cu haine adusă mai devreme de Razumihin, care o legase între timp la loc, și începu să se îmbrace. Ciudat: părea să fi devenit dintr-odată perfect calm; nu mai rămăsese nici urmă din delirul dement de adineauri sau din frica apăsătoare din ultima vreme. Era prima clipă de liniște, neașteptată și stranie. Mișcările îi erau precise, sigure, vădind o intenție fermă. „Astăzi, chiar astăzi! ...”, mormăi pentru sine. Totuși își dădea seama că era încă slăbit, dar nemaipomenita încordare sufletească, căreia îi datora calmul și concentrarea de-acum, îi dădea putere și încredere în sine. De fapt, spera să nu cadă pe stradă. După ce îmbracă hainele noi, se uită la banii de pe masă, stătu puțin pe gânduri și îi vârî în buzunar. Erau douăzeci și cinci de ruble. Luă și toți pităcii de aramă, restul de la cele zece ruble pe care le dăduse Razumihin pe haine. Apoi trase încetșor zăvorul, ieși din odaie, coborî pe scară și aruncă o privire în bucătăria cu ușa larg deschisă: Nastasia stătea cu spatele la el și, aplecată, sufla în samovarul gazdei. Nu auzi nimic. Cine și-ar fi închipuit că o să plece? O clipă mai târziu era deja în stradă.

Părea să fie în jur de opt, căci soarele asfințea. Era la fel de zăpușeală, dar sorbi lacom aerul acela de oraș, fetid, prăfos, îmbăcsit. Capul începu să i se învârtă ușor; brusc, o energie sălbatică îi luci în ochii injectați și îi lumină chipul supt, livid. Nu știa și nici nu se gândea încotro merge, știa un singur lucru: „că trebuie să termine cu asta chiar azi, o dată pentru totdeauna, chiar acum; altfel nu se mai întoarce acasă, fiindcă nu vrea să trăiască așa”. Dar cum anume să termine? În ce fel să termine? Habar nu avea și nici nu voia să se gândească. Alunga acest gând, care era un chin. Simțea și știa doar că, într-

un fel sau altul, trebuie să schimbe totul, „orice-ar fi”, repeta cu o îndârjire disperată, cu o neclintită încredere în sine.

După vechiul său obicei, urmând firul plimbărilor de până atunci, se îndreptă direct spre piața Sennaia. Dar înainte de-a ajunge acolo, văzu în fața unei dughene cu mărunțișuri, pe trotuar, un flașnetar tânăr și oacheș, care învărtea de zor maneta, executând o romanță sentimentală. Acompania o fată de vreo cincisprezece ani, care stătea în fața lui, îmbrăcată ca o domnișoară, cu crinolină, pelerinuță, mănuși și o pălărioară de pai cu o pană roșie ca focul, toate vechi și ponosite. Cânta romanța cu o voce dogită, de guristă de stradă, dar destul de plăcută și puternică, așteptând să-i pice vreo două copeici de la cei din dugheană. Raskolnikov se opri lângă alți doi-trei gură-cască, ascultă o clipă, apoi scoase un pitac și îl puse în mâna fetei. Ea își curmă brusc cântecul la nota cea mai sentimentală și mai înaltă, ca și cum l-ar fi tăiat cu cuțitul, strigă tare către flașnetar: „Hai!” și plecară amândoi mai departe, spre dugheana următoare.

— Vă place muzica de stradă? îl întrebă deodată Raskolnikov pe un trecător între două vârste, cu un aer de pierde-vară, care stătuse lângă el ascultând flașneta.

Omul îl privi ursuz și mirat.

— Mie-mi place, continuă Raskolnikov, dar cu o expresie de parcă n-ar fi vorbit despre muzica de stradă, îmi place când se cântă la flașnetă în serile de toamnă reci, întunecate și umede, neapărat umede, și toți trecătorii au fețele verzui, palide și bolnăvicioase; sau, și mai bine, când e lapoviță fără vânt – știți? – și se văd lucind prin ea felinarele cu gaz...

— Nu știu... Mă scuzați..., bâigui domnul, speriat și de întrebare, și de înfățișarea stranie a lui Raskolnikov, după care trecu pe partea cealaltă a străzii.

Raskolnikov o luă drept înainte și ieși la colțul pieței Sennaia, unde își vindeau marfa târgovețul și femeia care vorbiseră atunci cu Lizaveta; dar acum nu erau acolo. Recunoscu locul, se opri, se uită în jur și îl întrebă pe un flăcău într-o rubașcă roșie, care căsca la intrarea unui depozit de făină:

— Era un târgoveț, unul cu o muiere, nevastă-sa, care vindea în colțul ăsta, nu-i așa?

— Vând mulți pe-aici, răspunse flăcăul măsurându-l de sus pe Raskolnikov.

— Cum îl cheamă?

— Cum l-au botezat.

— Nu cumva ești și tu din Zaráiski? Din ce gubernie ești?

Flăcăul îl măsură iar.

— La noi, Luminăția Voastră, nu-i gubernie, e județ, frate-meu a plecat, eu am rămas acasă, așa că n-am de unde să știu... Să-mi fie cu iertare, Luminăția Voastră.

— Acolo sus e un birt?

— E o crâșmă, are și biliard; se găsesec și prințese... Marfă!

Raskolnikov traversă piața. Într-un colț se strânseseră o grămadă de mujici. Se strecură unde era înghesuiala mai mare, cercetându-le fețele. Simțea nevoia, cine știe de ce, să intre în vorbă cu toți. Dar mujicii nu-i dădeau nici o atenție, strigau unii la alții, adunați în grupuri mici. Stătu puțin pe gânduri, apoi o luă la dreapta, pe trotuar, spre podul V. Străbătu piața și ajunse în ulicioară...

Și înainte trecea deseori pe ulicioara asta scurtă, care la un moment dat cotea și ducea din piață în strada Sadovaia. În ultima vreme se simțea chiar ispășit să dea o raită pe-acolo, când îl apuca urâtul, „ca să-i fie și mai urât”. O luă și acum pe ulicioară, fără vreun gând anume. Era acolo o clădire mare, ocupată numai cârciumi și de localuri, unde se mânca și se bea; în fiecare clipă ieșeau pe ușa ei femei îmbrăcate lejer, cum te duci „prin vecini”, fără nimic pe cap, doar în rochii. Se strângeau ici și colo pe trotuar, mai ales în preajma intrărilor la subsol, unde se găseau tot felul de localuri de petrecere. Dintr-unul răzbătea în clipa aceea o zarvă de răsuna toată strada – zdrăngănea o chitară, se cânta și era mare veselie. Un grup de femei se înghesuia la intrare; unele stăteau pe trepte, altele pe trotuar, altele sporovăiau în picioare. Un soldat beat, cu o țigară în gură, se învârtea în jurul lor, pe caldarâm, și înjura; părea că vrea să intre undeva, dar uitase unde. Doi zdrențăroși se certau în gura mare; un bețiv zăcea de-a latul străzii. Raskolnikov se opri lângă grupul mare de femei. Acestea vorbeau între ele cu glasuri răgușite; purtau toate rochii de stambă, ghete din piele de capră și erau cu capul gol. Unele păreau trecute de patruzeci de ani, altele nici nu făcuseră șaptesprezece, însă mai toate aveau ochii învinețiți.

Fără să știe de ce, Raskolnikov se simțea atras de cântecele și de zarva din localul de jos... Printre hohote de râs și zbierete, cineva dansa dezlănțuit, bătând tactul cu tocurile, în zdrăngăniturile de chitară și tânguierile unui glas pițigăiat, ce cânta în falset o melodie sprintară. Ascultă atent, posomorât și gânditor, aplecându-se spre intrare și uitându-se curios înăuntru.

Aii, vardist, drăguțul meu, Geaba dai în mine, zău!

Se revărsa glasul pițigăiat al cântărețului.

Raskolnikov voia cu tot dinadinsul să știe ce cânta, ca și cum era ceva nemaipomenit de important pentru el.

„Să intru? se gândea. Ce râsete! Sunt beți. Ce-ar fi să mă îmbăt și eu?”

— Nu intri, boierule? întrebă una dintre femei cu o voce destul de melioasă și încă proaspătă. Părea tânără și numai ea din tot grupul nu era respingătoare.

— Ei, ce fată frumușică! zise el îndreptându-se și uitându-se la ea.

Ea zâmbi, bucuoasă de compliment.

— Și dumneata ești tare chipeș, spuse ea.

— Da' slab ca un țâr, remarcă una cu glas gros ca de bas. N-oi fi ieșit din spital?

— Ia te uită, numai fete de general, da' toate-s carne! se băgă în vorbă un mujic pe care îl ajunsese băutura, cu sumanul larg desfăcut și cu o mutră veselă și hâtră. Să tot petreci!

— Intră dacă tot ai venit!

— Intru, scumpete!

Și se năpusti pe scară în jos.

Raskolnikov dădu să plece.

— Hei, boierule! strigă fata în urma lui.

— Ce e?

Ea se fâstâci.

— Tare mi-ar plăcea să petrec un ceas cu dumneata, boierule, dar nu știu, parcă mi-e rușine. Dă-mi și mie șase copeici de-un păhărel, drăguțele cavaler!

Raskolnikov scoase la nimereală trei pitaci.

— Ah, ce boier bun la inimă!

— Cum te cheamă?

— Să-ntrebi de Duklida.

— Ei, na, asta-i prea de tot! zise muștrător altă femeie din grup, clătînând din cap spre Duklida. N-am mai pomenit să ceri așa! Mie mi-ar crăpa obrazul de rușine...

Raskolnikov se uită curios la cea care vorbise. Era o tânără ciupită de vărsat, la vreo treizeci de ani, toată numai vânătăi, cu buza de sus umflată. Își exprimase dezaprobarea pe un ton calm și serios.

„Unde-am citit eu oare, se gândea Raskolnikov continuându-și drumul, că un condamnat la moarte, în ceasul dinaintea execuției, spune ori gândește că, chiar dacă i-ar fi dat să trăiască undeva la mare înălțime, în vârful unei stânci unde să nu poată face nici măcar un pas, iar în jur ar fi prăpastie, ocean și întuneric veșnic, singurătate și furtună, și ar rămâne așa, pe palma aceea de loc, toată viața, o mie de ani, o veșnicie, chiar și atunci ar dori să mai trăiască, iar nu să moară! Numai să trăiască, să trăiască, să trăiască! Oricum, numai să trăiască! ... Așa e, Doamne, cât e de adevărat! Omul e ticălos! Și ticălos e și acela care-l face ticălos pentru asta”, adăugă după o clipă.

Ieși în altă stradă. „Aha! Palatul de Cristal! Razumihin a pomenit mai devreme de Palatul de Cristal. Dar ce voiam oare? A, da, să citesc ziarele! ... Zosimov spunea că a citit în ziare...”

— Ziare aveți? întrebă intrând într-o cârciumă mare și destul de curată, cu câteva încăperi, de altminteri goale. Cei doi-trei mușterii beau ceai, iar într-o încăpere mai din fund un grup de vreo patru inși servea șampanie. Raskolnikov avu impresia că îl vede printre ei pe Zametov, dar nu putea fi sigur de la distanță.

„N-are decât să fie!”, se gândi.

— O votcă nu doriți? întrebă ospătarul.

— Dă-mi un ceai și adu-mi ziarele de-acum cinci zile până azi, că-ți dau de-o votcă.

— Să trăiți. Uitați-le pe alea de azi. Doriți și o votcă?

Sosiră ceaiul și ziarele din urmă. Raskolnikov se așeză și începu să caute: „Izler, Izler... Ațteki, Ațteki, Izler, Bartola, Massimo, Ațteki, Izler... Ei, drăcia dracului! A, uite, fapte diverse: o femeie a căzut de pe scară; un târgoveț a ars de viu din pricina vinului; un incendiu la Peski; un incendiu în Petersburgskaia; încă un incendiu în Petersburgskaia, Izler, Izler, Izler, Izler, Massimo... A, uite...”

Găsi în sfârșit ce căuta și începu să citească; rândurile îi jucau în fața ochilor, dar citi știrea până la capăt și se apucă să caute avid continuarea în numerele următoare. Mâinile îi tremurau de o nerăbdare febrilă în timp ce dădea foile. Deodată cineva se așeză lângă el la masă. Ridică privirea – era Zametov, chiar Zametov, arătând la fel cum îl văzuse la secție, cu inelele, cu lăntișoarele, cu părul negru frizat, pomădat și pieptănat cu cărare, cu vesta de filfizon, cu un surtuc cam ponosit și cu o cămașă nu tocmai proaspătă. Părea binedispus, cel puțin zâmbea vesel și binevoitor. Fața oacheșă i se îmbujorase puțin de la șampania băută.

— Cum, dumneata aici? începu el mirat și pe un ton de parcă s-ar fi cunoscut de când lumea. Nu mai departe de ieri îmi spunea Razumihin că nu ți-ai revenit încă. Ei, ce ciudat! Am fost pe la dumneata...

Raskolnikov știa că o să se apropie de el. Puse ziarele deoparte și se întoarse către Zametov. Avea un surâs ironic pe buze, care lăsa să se vadă un alt soi de nerăbdare și chiar iritare.

— Știi că ai fost, răspunse el, am auzit. Mi-ai căutat ciorapul... Să știi că Razumihin nu mai poate după dumneata, zice că te-ai dus cu el la Laviza Ivanovna, pentru care îți dădeai atâta osteneală atunci și îi tot făceai semn cu ochiul porucicului Pulbere, iar el nu pricepea, ții minte? Dar cum să nu priceapă, că era clar... nu?

— A, e mare zurbagiu!

— Cine, Pulbere?

— Nu, prietenul dumitale, Razumihin...

— Ei, dumneata n-o duci deloc rău, domnule Zametov; ai intrare liberă în cele mai agreabile locuri! Cine te-a tratat acum cu șampanie?

— Asta-i bună... am băut și noi... Cum adică, m-a tratat?

— Păi, ca onorariu! Că îți iese ceva din toate cele! izbucni Raskolnikov în râs. Nu-i nimic, ești băiat bun, nu-i nimic! mai adăugă bătându-l pe umăr pe Zametov. N-am spus-o cu răutate, doar așa „în joacă, să ne mai hârjonim și noi”, ca să vorbesc ca vopsitorul ăla al dumitale care îi căra la pumni lui Mitka, atunci când s-a-ntâmplat istoria cu bătrâna.

— Dar de unde știi?

— Păi, poate știi mai multe decât dumneata.

— Ciudat om mai ești... Probabil că ești încă foarte bolnav. N-ar fi trebuit să ieși...

— Îți par ciudat?

— Da. Și ce faci, citești ziarele?

— Ziarele, da.

— Scrie mult în ele despre incendii.

— Nu, nu despre incendii citesc. Se uită cu un aer misterios la Zametov și un zâmbet batjocoritor îi strâmbă din nou buzele. Nu despre incendii citesc, continuă făcându-i cu ochiul. Recunoaște, dragă tinere, că tare ai mai vrea să știi ce citeam!

— Nici pomeneală! Am întrebat și eu așa. N-am voie să întreb? Că toți...

— Ascultă, ești om cu carte, știi ce-i literatura, nu?

— Am cinci clase de liceu, răspunse Zametov demn.

— Cinci! Măi, ce boboc! Cu cărare, inele – om bogat!

Raskolnikov izbucni într-un răs nervos, chiar în nasul lui Zametov.

Acesta se trase brusc înapoi, nu atât pentru că s-ar fi simțit jignit, cât de mirat ce era.

— Ei, ciudat mai ești! repetă Zametov foarte serios. Tare mi se pare că delirezi și-acum.

— Că delirez? Te-nșeli, bobocule! Vasăzică sunt ciudat? Îți stârnesc curiozitatea, nu-i așa? Ești curios?

— Foarte.

— Așadar, vrei să-ți spun ce citeam și ce căutam? Doar vezi ce de ziare am cerut să-mi aducă! Dau de bănuț, nu?

— Hai, spune!

— Ești numai ochi și urechi?

— Ochi și urechi? Cum adică?

— Te lămuresc după aia, până una-alta, drăguțele, declar... nu, mai bine, „mărturisesc”... Nu, nici așa nu-i bine... „Dau o declarație și dumneata o consemnezi”, poftim... Vasăzică, dau o declarație că am citit, m-am interesat... am căutat... am răscăutat..., Raskolnikov mijii ochii și se opri puțin, ... am căutat, pentru asta am și venit aici, amănunte despre asasinarea bătrânei, a văduvei de arhivar, rosti în sfârșit, aproape în șoaptă, apropiindu-și peste măsură fața de a lui Zametov.

Acesta din urmă i se uită drept în ochi, fără să facă nici o mișcare și fără să-și depărteze fața de a lui. Ce i s-a părut cel mai ciudat după aceea lui Zametov a fost faptul că tăcerea a durat un minut întreg și că în minutul acela au stat și s-au privit așa.

— Ei și, ce dacă citeai despre asasinat? se răsti el deodată, nedumerit și nerăbdător. Ce-mi pasă mie? Ce-i cu asta?

— Păi e vorba chiar de bătrâna aceea, continuă Raskolnikov tot în șoaptă și fără să facă nici cea mai mică mișcare la cuvintele răstite ale lui Zametov. Cea despre care ați început să vorbiți în birou, ții minte, când am leșinat. Ei, acum pricepi?

— Și ce-i cu asta? Ce să... „pricep”? spuse Zametov aproape speriat.

Fața nemișcată și gravă a lui Raskolnikov se preschimbă într-o clipă și, brusc, izbucni în același răs nervos de mai adineauri, neputând parcă să se mai stăpânească. Imediat își aminti cu nemaipomenită claritate senzația

încercată nu demult, în clipa când stătea după ușă cu toporul și ivărul sălta, iar cei de-afară înjurau și se căzneau să intre cu forța, și îi venise brusc să strige la ei, să-i înjure, să scoată limba, să-i ațâțe, să-și bată joc, să râdă în hohote, în hohote, în hohote!

— Dumneata sau ești nebun sau..., zise Zametov și se opri fulgerat de un gând care-i venise dintr-odată în minte.

— Sau? Sau ce? Ei, ce? Hai, spune!

— Nimic! răspunse furios Zametov. Toate astea sunt aiureli!

Tăcură amândoi. După accesul neașteptat de râs bolnăvicios, Raskolnikov deveni deodată gânditor și trist. Puse coatele pe masă și își sprijini capul într-o mână. Părea să fi uitat complet de Zametov. Tăcerea se prelungi destul de mult.

— De ce nu-ți bei ceaiul? Se răcește, spuse Zametov.

— Hm? Ce? Ceaiul? ... A, da... Raskolnikov luă o sorbitură din pahar, băgă în gură o bucățică de pâine și, uitându-se brusc la Zametov, păru să-și amintească tot și se scutură de gânduri. Chipul lui își recăpătă îndată expresia batjocoritoare de mai înainte. Continuă să-și bea ceaiul.

— Multe escrocherii se fac astăzi, spuse Zametov. Mai deunăzi am citit în Buletinul Moscovei că a fost prinsă o bandă întregă de falsificatori de bani la Moscova. Era o asociație în toată regula. Falsificau bancnote.

— A, asta a fost demult! Am citit de-acum o lună, răspunse calm Raskolnikov. Vasăzică, după părerea dumatăle ăștia sunt escroci? adăugă zâmbind ironic.

— Păi nu sunt escroci?

— ăștia? ăștia sunt niște copii cu caș la gură, nu escroci! Să se adune cincizeci de oameni pentru atâta lucru! Cum e posibil? Până și trei ar fi prea mulți, iar aceștia trei ar trebui să se bizuie mai mult pe ceilalți decât pe ei înșiși! E de-ajuns să trâncănească unul la beție și se-alege praful de tot! Boboci cu caș la gură! Tocmesc niște neisprăviți să schimbe bancnote la bancă. Păi asta-i treabă s-o dai pe mâna oricui îți iese-n cale? Bun, să zicem că au reușit să facă treabă și cu bobocii, să zicem că a schimbat fiecare câte un milion, dar pe urmă? O viață întregă? Să depindă unul de altul o viață întregă? Mai bine îți pui ștreangul de gât! Dar ei nici nu s-au priceput să le schimbe: s-a dus unul la bancă, a primit cinci miare și au început să-i tremure mâinile. Patru le-a numărat și pe-a cincea a luat-o fără să mai numere, pe încredere, să le bage la repezeală în buzunar și s-o șteargă. Ei, atunci a dat de bănuț. Și totul a eșuat din pricina unui netot. Păi se poate așa ceva?

— Ce, să-i tremure mâinile? îi dădu apă la moară Zametov. Ei, asta se poate foarte bine. Sunt absolut sigur că i se poate întâmpla oricui. Câteodată te pierzi cu firea.

— Pentru atâta lucru?

— Dumneata nu te-ai fi pierdut? Eu, unul, m-aș fi pierdut cu siguranță! Pentru o sută de ruble să tragi o spaimă ca asta! Să te duci cu o bancnotă falsă

– și unde? – la un ghișeu de bancă unde funcționarii sunt deprinși să observe cea mai mică escrocherie. Nu, eu m-aș fi pierdut. Dumneata nu?

Raskolnikov simți iar dorința teribilă „să-i dea cu tifla”. Timp de câteva clipe îl trecură chiar fiori pe spinare.

— Eu n-aș fi procedat așa, o luă el pe departe. Eu uite cum aș fi făcut ca să schimb banii: număram prima mie cel puțin de vreo patru ori, de la cap la coadă și de la coadă la cap, și mă uitam atent la fiecare hârtie, pe urmă treceam la următoarea mie; începeam să număr și, când ajungeam cu numărătoarea la jumătate, scoteam o hârtie de cincizeci de ruble și o țineam în lumină, apoi o răsuceam și o țineam din nou în lumină. Nu cumva e falsă? „Mă tem, aș fi zis, o rudă de-a mea a pierdut așa o hârtie de douăzeci și cinci de ruble” și trânteam pe loc o poveste. Iar când mă apucam de a treia mie: „Nu, vă rog, mi se pare că la a doua mie n-am numărat bine a șaptea sută, nu sunt sigur”, apoi o lăsam pe a treia și o luam din nou pe a doua – și așa cu toate cinci până la sfârșit. Atunci scoteam câte o bancnotă din a cincea și din a doua mie, le țineam iar în lumină și iar mă prefăceam că am dubii: „Schimbați-o, vă rog”, până l-ar fi trecut șapte ape pe funcționar, de n-ar mai fi știut cum să scape de mine! Când aș fi terminat în sfârșit, m-aș fi îndreptat spre ieșire, aș fi deschis ușa: „A, nu, iertați-mă, m-am întors să mai întreb ceva, am nevoie de o lămurire”. Uite cum aș fi făcut!

— Vai de mine, spui niște lucruri de te apucă groaza! zise râzând Zametov. Însă asta-i doar în teorie, în faptă probabil că ai fi încurcat-o. Îți spun eu, într-o treabă ca asta, nu numai eu sau dumneata, dar niciunul trecut prin ciur și prin dârmon nu poate garanta pentru el. Însă de ce mergem noi așa de departe? Uite un exemplu: chiar la noi în cartier a fost omorâtă o bătrână. Ucigașul trebuie să fi fost îndrăzneț de-a cutezat să riște în plină zi și numai printr-o minune a reușit să fugă. Dar tot i-au tremurat mâinile: n-a putut să și jefuiască, s-a pierdut cu firea; se vede după cum a făcut treaba...

Raskolnikov păru jignit.

— Se vede! Păi atunci de ce nu-l prindeți chiar acum? strigă el, provocându-l cu o bucurie răutăcioasă pe Zametov.

— N-avea grijă, o să-l prindem.

— Cine? Voi? Voi să-l prindeți? Șo pe el! Pentru voi contează un singur lucru: dacă omul se pune pe cheltuit. Până acum n-a avut nici un sfânt și deodată se pune pe cheltuit, păi cum să nu fie el? Vă duce de nas și un țânc dacă își pune mintea!

— Păi toți fac așa, răspunse Zametov. Omorul îl săvârșesc cu cap, își pun viața în primejdie, iar în clipa următoare sunt la cârciumă. Tocmai cheltuielile îi dau de gol. Nu sunt toți șireți ca dumneata. Bănuiesc că dumneata nu te-ai fi dus la cârciumă, nu?

Raskolnikov se încruntă și se uită țintă la Zametov.

— Mi se pare că ai prins gust și vrei să afli cum aș fi procedat eu în cazul ăsta, așa-i? întrebă nemulțumit.

— Aș vrea, răspunse hotărât și serios Zametov.

Începuse să vorbească și să-l privească parcă prea serios.

— Mult?

— Mult.

— Bine. Uite cum aș fi procedat eu, începu Raskolnikov, apropiindu-și din nou fața de a lui Zametov, uitându-se din nou țintă la el și vorbind din nou în șoaptă, așa încât acesta chiar tresări de data asta. Uite cum aș fi făcut eu: aș fi luat banii și lucrurile și, cum aș fi plecat de acolo, imediat, fără să mai trec pe nicăieri, m-aș fi dus undeva departe, într-un loc părăsit, împrejmuț de garduri, unde să nu fie mai nimeni – vreo grădină de zarzavaturi sau ceva de soiul ăsta. M-aș fi uitat încă dinainte după vreun pietroi rămas de la construcția casei, unul de vreun pud și jumătate, în vreun colț de lângă gard; aș fi dat la o parte pietroiul ăla, fiindcă sigur trebuie să fie o groapă sub el, și aș fi pus în groapa aia lucrurile și banii. Iar după aceea aș fi prăvălit pietroiul la loc, cum era înainte, aș fi bătătorit pământul cu piciorul și aș fi plecat. Un an sau doi, poate chiar trei, nu m-aș fi atins de nimic. Ei, atunci, poftiți și căutați! Fuse și se duse!

— Dumneata ești nebun, spuse Zametov vorbind, cine știe de ce, tot în șoaptă și, cine știe de ce, trăgându-se înapoi.

Ochii lui Raskolnikov străluceau; pălise îngrozitor, iar buza de sus îi tremura și îi tresălta. Se apropie cât putu de Zametov și începu să-și miște buzele fără să rostească un cuvânt. Trecu astfel vreo jumătate de minut; știa ce făcea, dar nu se putea stăpâni. Cuvântul teribil îi juca acum pe buze ca ivărul ușii atunci: acuși îi scapă, acuși îi dă drumul, acuși îl rostește.

— Dar dacă eu le-am omorât pe bătrână și pe Lizaveta? spuse brusc și... se dezmetici.

Zametov se uită sălbatic la el și se făcu alb ca o față de masă. Chipul i se schimonosi într-un zâmbet.

— E posibil? zise abia auzit.

Raskolnikov îl privi cu ură.

— Recunoaște că ai crezut. Așa-i? Nu?

— Deloc! Acum nu mai cred nici cât înainte, răspunse repede Zametov.

— În sfârșit ai căzut în cursă! Ți-a scăpat porumbelul! Vasăzică, înainte credeai, de vreme ce acum „nu mai crezi nici cât înainte”, nu?

— Nicidecum! exclamă Zametov vizibil fâstâcit. De asta m-ai speriat, ca să mă aduci aici?

— Deci nu crezi? Atunci despre ce-ați vorbit zilele trecute în birou, după ce-am ieșit eu? Și de ce m-a interogat porucicul Pulbere după leșin? Ei, băiete! strigă după ospătar ridicându-se și luându-și șapca de pe masă. Cât am de plată?

— Treizeci de copeici cu totul, răspunse acesta venind în fugă.

— Ține încă douăzeci de o votcă. Ia uite ce bănet! zise întinzând spre Zametov mâna tremurândă în care strângea banii. Bancnote roșii și albastre, douăzeci și cinci de ruble cu totul. De unde? Și de unde am luat hainele astea?

Doar știți bine că n-aveam un sfanț! Mi-ați interogat și gazda, vezi bine... Ei, gata! Assez causé. 16 La bună vedere... cât mai plăcută! ...

Ieși tremurând tot, stăpânit de o senzație de nervozitate isterică, amestecată cu o delectare aproape insuportabilă. Altfel, era cătrănit și obosit de moarte. Fața îi era crispată ca după o criză. Se simțea tot mai obosit. Își recăpăta îndată puterile, la cel dintâi stimulent, la cea mai mică senzație de iritare, și la fel de repede îl părăseau, pe măsură ce senzația se domolea.

După ce rămase singur, Zametov mai stătu încă multă vreme pe gânduri. Raskolnikov îi dăduse dintr-odată peste cap toate ideile în privința unui anumit punct și îl făcuse să-și revizuiască părerea.

„Ilia Petrovici e un dobitoc!”, hotărî el.

Când deschise ușa ca să iasă în stradă, Raskolnikov dădu dintr-odată peste Razumihin. Niciunul nu îl văzu pe celălalt, deși erau doar la un pas distanță, până când nu se loviră aproape cap în cap. Câteva clipe se măsurară din priviri. Razumihin era uluit, însă ochii i se aprinseră brusc de furie, o furie adevărată.

— Aha, aici erai! zbieră la el. Ai fugit din pat! Și eu îl caut până și sub divan! Și-n pod ne-am urcat! Puțin a lipsit s-o iau la bătaie pe Nastasia din pricina ta... Și el, poftim unde e! Rodea, ce-nseamnă asta? Spune-mi tot adevărul! Mărturisește! Auzi?

— Înseamnă că m-am săturat până peste cap de voi toți și că vreau să fiu singur, răspunse calm Raskolnikov.

— Singur? Când nu ești în stare nici să te ții pe picioare, te-ai făcut alb ca varul la față și abia răsufli! Idiotule! Ce-ai căutat la Palatul de Cristal? Spune imediat!

— Lasă-mă în pace! spuse Raskolnikov și dădu să treacă pe lângă el.

Asta îl scoase de-a binelea din minți pe Razumihin, care îl prinse de umăr.

— Să te las în pace? Îndrăznești să-mi spui să te las în pace? Păi știi ce-o să fac acum cu tine? Te iau pe sus, te leg fedeleș și te duc pachet acasă, sub lacăt să stai!

— Ascultă, Razumihin, începu încet și aparent foarte calm, Raskolnikov, chiar nu vezi că nu vreau binefacerile tale? Ce plăcere mai e și asta, să sufoci oamenii cu binefacerile? Mai ales pe unii care își rîd de ele, pentru care sunt mai degrabă o povară. Pentru ce m-ai căutat când m-am îmbolnăvit? Poate că eu eram fericit să mor. Nu ți-am spus destul astăzi că nu faci decât să mă chinui și că... m-am săturat de tine? Chiar ai o plăcere să chinui oamenii! Te asigur că toate astea numai bune nu sunt pentru înzdrăvenirea mea, fiindcă mă enervează întruna. De asta a și plecat mai devreme Zosimov, ca să nu mă scoată din sărite. Lasă-mă și tu în pace, pentru numele lui Dumnezeu! La urma urmelor, cu ce drept mă ții cu forța? Nu vezi că acum sunt pe deplin conștient? Învață-mă tu cum să te fac să nu te mai ții de capul meu și să mă slăbești odată cu binefacerile. Sunt un nerecunoscător, sunt un ticălos, dar lăsați-mă cu toții în pace, pentru numele lui Dumnezeu! Lăsați-mă! Lăs...!

Începuse pe un ton calm, bucurându-se dinainte de toată otrava pe care avea s-o verse, și terminase furios, sufocându-se, ca și mai devreme cu Lujin.

Razumihin stătu puțin pe gânduri și apoi îi dădu drumul.

— Atunci, ia mai du-te dracului! spuse încet și aproape gânditor. Stai! zbieră deodată când Raskolnikov dădea să plece. Ascultă-mă. Vreau să-ți spun că voi toți, până la unul, sunteți niște palavragii și niște fanfaroni! Dacă aveți o suferință cât de mică, o clociți cum clocește găina oul! Până și în suferință nu faceți altceva decât să-i copiați pe alții. N-aveți nici urmă de viață și de independență în voi! Din alifie cu spermanțet sunteți făcuți, iar prin vene vă curge zer în loc de sânge! În niciunul n-am încredere! Prima voastră grijă, în orice împrejurări, e nu cumva să aduceți a oameni! Staaai! strigă și mai furios, băgând de seamă că Raskolnikov dădea iar să plece. Ascultă-mă până la capăt! Știi că azi se adună lume la mine, să sărbătorim mutarea, dacă n-o fi venit deja, dar l-am lăsat pe unchiu-meu să-i primească. Ei bine, dacă n-ai fi un prost, un prost banal, un prost sadea, o copie după original... vezi, Rodea, eu recunosc că ești băiat deștept – totuși ești un prost! -, ei bine, dacă nu ești prost, ai face mai bine să vii pe la mine astă-seară, să petreci și tu cu noi, nu să-ți tocești pingelele de pomană. Oricum ai ieșit din casă, nu mai e nimic de făcut! O să-ți dau un fotoliu moale, au gazdele unul... ceiuț, companie... Dacă nu, te-ntinzi pe divan, dar stai și tu printre noi... O să vină și Zosimov. Ce zici, vii?

— Nu.

— Vorbești ca să nu taci! strigă Razumihin pierzându-și răbdarea. De unde știi că nu? Tu nu știi nici măcar de tine! Și oricum nu înțelegi nimic din toate astea... De mii de ori am spus, exact așa am spus, că nu mai vreau să știu de alții, iar după aceea nu mai știam cum să mă-ntorc mai repede... Te-apucă rușinea și te-ntorci! Așa că nu uita, casa lui Pocinkov, la etajul trei...

— Păi dacă o ții tot așa, domnule Razumihin, ai să ajungi să lași oamenii să te și bată, de dragul de a le face o plăcere.

— Pe cine? Pe mine! Numai să-ndrăznească și le mut nasul din loc! Casa lui Pocinkov, numărul patruzeci și șapte, apartamentul funcționarului Babușkin...

— Nu vin, Razumihin!

Raskolnikov se întoarse și plecă.

— Pun pariu că vii! strigă în urma lui Razumihin. Altfel... altfel nu te mai cunosc! Stai, spune-mi! Zametov e pe-aici?

— Da.

— L-ai văzut?

— L-am văzut.

— Și ați vorbit?

— Am vorbit.

— Despre ce? Bine, fie, dracu' să te ia, nu-mi spune. Pocinkov, patruzeci și șapte, Babușkin, ține minte!

Raskolnikov ajunse în strada Sadovaia, dădu colțul și dispăru. Razumihin se uită gânditor în urma lui. Într-un sfârșit, fluturând din mână, intră în clădire, dar se opri la jumătatea scării.

„Fir-ar al dracului, își urmă gândul aproape cu voce tare, de vorbit vorbește normal, dar parcă... Prost mai sunt! Păi nebunii nu vorbesc și ei normal? Zosimov, din câte mi s-a părut, de asta se și teme! își ciocăni el fruntea cu degetul. Dar dacă... pot eu să-l las singur acum? Dacă se îneacă... Ah, n-am făcut bine! Nu pot să-l las așa!” Dădu fuga să-l ajungă din urmă pe Raskolnikov, dar acesta nu mai era de găsit. Scuiță de necaz și porni grăbit înapoi, spre Palatul de Cristal, să îl descoasă mai repede pe Zametov.

Raskolnikov o apucă drept pe podul N., se opri la mijloc, se sprijini cu coatele de parapet și începu să se uite în zare. După ce se despărțise de Razumihin, se simțise atât de slăbit, că abia se târâse până aici. Îi venea să se așeze ori să se întindă pe jos. Aplecat asupra apei, privea mecanic cea din urmă licărire trandafirie a asfințitului, șirurile de case ce se întunecau în amurgul care se lăsa pe nesimțite, o ferestruică îndepărtată, undeva la mansardă, pe cheiul stâng, incendiată parcă de ultima rază de soare ce o atinsese o clipă, apa neagră a canalului, care îi atrase atenția mai mult decât orice altceva. Apoi cercuri roșii începură să i se rotească prin fața ochilor, casele prinseră să se miște, trecătorii, cheiurile, trăsurile, totul în jur porni să se învârtă și să joace. Brusci, tresări, salvat poate încă o dată de la leșin de o senzație stranie și înspăimântătoare. Simți că cineva se oprise, în dreapta lui. Se întoarse și văzu o femeie înaltă, cu basma pe cap, cu o față galbenă, lungă, scofâlcită și cu ochii înroșiți, duși în fundul capului. Se uita drept la el, dar era clar că nu vedea nimic și pe nimeni. Puse îndată mâna dreaptă pe balustradă, ridică piciorul drept și îl trecu peste parapet, apoi pe cel stâng, și se aruncă în canal. Apa murdară se despică și înghiți o clipă victima, dar un minut mai târziu aceasta reapăru și curentul o purtă încet în jos, cu capul și picioarele în apă, cu spinarea deasupra, cu fusta adunată și umflată ca o pernă.

— S-a înecat! S-a înecat! țipară zeci de glasuri.

Oamenii se strânseseră în grabă, amândouă cheiurile se umplură de spectatori, pe pod, în jurul lui Raskolnikov se înghesui o grămadă de lume, împingându-l și lipindu-l de parapet.

— Doamne, e Afrosiniuşka noastră! se auzi văitându-se de undeva de aproape vocea unei femei. Oameni buni, salvați-o! Scoateți-o din apă!

— O barcă! O barcă! strigară glasuri din mulțime.

Dar nu mai era nevoie de barcă: un vardist coborî în fugă treptele ce duceau spre canal, își lepădă mantaua și cizmele și sări în apă. Nu avu mare lucru de făcut: curentul aducea înecata la doi pași de trepte, așa că o prinse de haine cu mâna dreaptă, ținându-se cu stânga de prăjina întinsă de un confrate, și o scoase numaidecât. O întinseră pe treptele de granit. Femeia își reveni repede, se ridică puțin, se așeză în fund, apoi începu să strănute și să fornăie, netezindu-și fără rost rochia udă cu mâinile. Nu spunea nimic.

— A băut de s-a făcut pulbere, oameni buni, pulbere! se tângui aceeași voce de femeie, de data asta chiar lângă Afrosiniușka. Mai deunăzi a vrut să se spânzure și au scos-o din laț. Iar acuma, numai ce m-am repezit până la prăvălie, i-am lăsat fetița în grijă, și iacătă, păcatele mele, ce-a ieșit! E târgoveață, taică, târgoveață de-a noastră, șade alături, la a doua casă din colț, uite colea...

Mulțimea începu să se împrăstie, vardiștii își mai făceau de lucru cu înecata, cineva pomeni ceva de secție... Raskolnikov privea totul cu o senzație stranie, de nepăsare și răceală. Îi era silă. „Nu, e respingător... apa... nu trebuie..., mormăi pentru sine. N-are a face, își mai spuse nu am ce aștepta. Dar secția? ... Zametov de ce nu-i la secție? La zece secția e deschisă...” Se întoarse cu spatele la parapet și se uită în jur.

„De ce nu? Și fie ce-o fi!”, spuse hotărât și, plecând de pe pod, porni spre secție. Avea sufletul gol și surd. Nu voia să gândească. Nu mai simțea nici o durere și nu mai avea nimic din energia de adineauri, când ieșise din casă hotărât „să termine cu toate”! O apatie totală le luase locul.

„Ce mai, e o ieșire! se gândea mergând încet, fără vlagă, pe cheiul canalului. O să termin cu toate, pentru că așa vreau... Dar e o ieșire? N-are a face! Un locșor de un arșin tot o să am... he-he! Dar ce sfârșit! Chiar să fie sfârșitul? Să le spun sau să nu le spun? Ei... drace! Sunt obosit de pic, aș vrea să mă întind undeva ori să mă așez mai repede! Ce mi se pare mai rușinos e tâmpenia lucrului. Dar puțin îmi pasă și de asta. O, ce prostii îmi vin în cap...”

Ca să ajungă la secție trebuia să meargă drept înainte și pe urmă să cotească după a doua străduță la stânga, era la doi pași de-acolo. Dar la primul colț se opri, se gândi puțin și intră pe ulicioară, ca să facă un ocol de două străzi, poate fără nici un scop ori poate ca să mai lungească drumul măcar cu un minut și să câștige timp. Mergea cu ochii în pământ. Dintr-odată, parcă cineva îi șopti ceva la ureche. Înălță capul și văzu că stătea lângă casa aceea, chiar în dreptul gangului. Din seara aceea nu mai fusese acolo și nici nu mai trecuse prin apropierea ei.

O dorință irezistibilă și inexplicabilă puse stăpânire pe el. Intră, străbătu gangul, ajunse la prima intrare pe dreapta și începu să urce treptele până la etajul patru. Scara îngustă și abruptă, atât de cunoscută, era cufundată în întuneric. Se oprea pe fiecare palier și se uita curios în jur. La etajul unu, fereastra de pe palier nu mai avea deloc ramă. „Atunci nu era așa”, se gândi. Uite și apartamentul de la etajul doi, unde lucrau Mikolașka și Mitka. „E încuiat și ușa a fost vopsită; deci e de închiriat.” Uite și etajul trei... și patru... „Aici!” Rămase cu gura căscată: ușa apartamentului era larg deschisă, iar înăuntru se aflau mai mulți oameni, le auzea glasurile; la asta nu se așteptase. Șovăi puțin, apoi urcă ultimele trepte și intră.

Și aici se renova; înăuntru lucrau niște muncitori; asta păru să îl mire teribil. I se păruse, cine știe de ce, că avea să găsească totul așa cum rămăsese atunci, poate chiar și cadavrele întinse pe jos, în același loc. Iar acum pereții

erau goi, nici urmă de mobilă; i se părea ciudat! Se duse la fereastră și se așeză pe pervaz.

Erau doar doi muncitori, doi flăcăi tineri, unul ceva mai răsărit, celălalt mai necopt. Lipeau pe pereți un tapet nou, alb cu floricele liliachii, în locul celui vechi, galben, jerpelit și prăpădit. Acest lucru, cine știe de ce, îl supără teribil; se uită cu dușmănie la tapetul nou, parcă regretând că totul se schimbase atât de mult.

Muncitorii, care probabil întârziaseră, dădeau zor să facă sul tapetul rămas, pregătindu-se de plecare. Aproape că nici nu-l observară pe Raskolnikov și continuară să vorbească între ei. Raskolnikov își încrucișă brațele și deveni atent.

— Vine la mine de dimineață, cu noaptea-n cap, îi spunea cel mai răsărit celui mai necopt, gătită nevoie mare. „Ce te tot fâțai prin fața mea, zic, și te fandosești?” „Păi, eu vreau, Tit Vasilevici, zice, ca de-acu' să fiu cu totul la cheremul dumitale.” Ei, na! Și gătită, cum îți spun: jurnal de mode, ce mai, jurnal de mode!

— Da' ce-i ăla jurnal de mode, nene? întrebă cel mai tânăr, care se vede că învăța de la „nene-său”.

— Păi, jurnal, frățioare, astea-s niște poze colorate care vin cu poșta la croitorul de-aci, în fiecare sâmbătă, din străinătățuri, ca fiecare să știe să se îmbrace, și partea femeiască și a bărbătească. Niște poze, carevasăzică. Partea bărbătească e zugrăvită mai mult în becheșe 17, iar partea femeiască în niște treburi, frate, de-ți stă mintea-n loc, zău așa!

— Apăi ce nu găsești în Piterul ăsta! strigă cu înflăcărare cel mai tânăr. Numa' tata-mare lipsește. Încolo găsești tot!

— Chiar așa, măi frate, numa' el, încolo găsești tot, îi întări hotărât spusele cel mai mare.

Raskolnikov se ridică și se duse în cealaltă cameră, unde fuseseră înainte cufărul, patul și comoda; odaia i se păru acum, fără mobilă, teribil de mică. Tapetul era același; într-un colț se vedea clar pe el locul unde fusese chivotul cu icoane. Aruncă o privire de jur împrejur și se întoarse la fereastră lui. Muncitorul mai răsărit se uită chiorâș la el.

— Ce doriți? întrebă deodată adresându-i-se.

În loc de răspuns, Raskolnikov se ridică, ieși în săliță și trase de clopoțel. Același clopoțel, același sunet de tinichea! Mai trase o dată, apoi încă o dată: asculta și își aducea aminte. Senzația chinuitoare și îngrozitoare de-atunci începea să-i revină tot mai clar și mai viu, tresărea la fiecare zdrăngănit cu o plăcere tot mai mare.

— Ce doriți? Cine sunteți? strigă muncitorul ieșind după el.

Raskolnikov trecu pragul înapoi.

— Vreau să închiriez locuința, spuse. Arunc o privire.

— Nu se-nchiriază noaptea! Și oricum, trebuia să veniți cu portarul.

— Au spălat podelele; le vopsiți? continuă Raskolnikov. Nu-i sânge?

— Ce sânge?

— Păi, de la bătrâna care a fost omorâtă împreună cu soră-sa. Era ditamai balta aici.

— Dar dumneata ce hram porți? strigă muncitorul cuprins de neliniște.

— Eu?

— Da.

— Vrei să știi? Hai la secție și îți spun acolo.

Muncitorii se uitau nedumeriți la el.

— Noi trebuie să plecăm, am întârziat. Hai, Alioșka. Trebuie să încuiem, zise muncitorul mai răsărit.

— Hai, atunci! răspunse Raskolnikov și, ieșind primul, începu să coboare încet scara. Hei, portar! strigă când ajunse în gang.

În stradă, chiar la intrarea în gang, câțiva oameni stăteau și căscau gura la trecători: cei doi portari, o babă, un târgoveț în halat și alți câțiva.

Raskolnikov se duse glonț la ei.

— Ce doriți? întrebă unul dintre portari.

— Ai fost pe la secție?

— Chiar acum am fost. Dar ce treabă aveți?

— Mai sunt acolo?

— Mai sunt.

— E și ajutorul?

— A fost o vreme. De ce vă interesează?

Raskolnikov nu răspunse; stătea acolo dus pe gânduri.

— A venit să vadă apartamentul, spuse muncitorul mai răsărit apropiindu-se.

— Ce apartament?

— Păi, unde lucrăm noi. „De ce, zice, ați spălat sângele? Aici s-a săvârșit o crimă, zice, iar am venit să iau locuința cu chirie.” După aia a-nceput să sune de era să rupă clopoțelul. „Hai să mergem, zice, la secție, o să vă dovedesc acolo.” Nu ne mai slăbea.

Portarul se uită nedumerit și încruntat la Raskolnikov.

— Da' cine ești dumneata? strigă cât putu mai amenințător.

— Sunt Rodion Romanâci Raskolnikov, fost student, locuiesc în casa lui Schil, pe-o ulicioară, nu departe de-aici, la apartamentul numărul paisprezece. Întrebă la portar... mă cunoaște.

Raskolnikov spuse toate astea cumva alene și gânditor, fără să se întoarcă și uitându-se cu o privire încremenită în stradă, unde se lăsase întunericul.

— Dar de ce-ai intrat dumneata în apartamentul ăsta?

— Ca să-l văd.

— Ce să vezi acolo?

— N-ar fi mai bine să-l iei și să-l duci la secție? se amestecă deodată târgovețul, după care tăcu.

Raskolnikov îi aruncă o privire chiorășă peste umăr, apoi îl cercetă mai atent și spuse încet și alene, întocmai ca înainte:

— Haidem!
— Da, du-l! continuă târgovețul prinzând curaj. De ce-a intrat acolo, ce are în cap, hm?
— De băut nu-i băut, dar Dumnezeu să-l știe! bombăni muncitorul.
— Ce tot poștești? strigă iar portarul care începuse să-și iasă rău din fire. Ce tot vrei?
— Ți-ai pierdut curajul când ai auzit de secție? întrebă zeflemitor Raskolnikov.
— De ce să mi-l pierd? Ce tot vrei?
— O pușlama! strigă baba.
— De ce stăm noi la vorbă cu el? strigă și celălalt portar, un mujic mătăhălos, cu sumanul larg desfăcut și cu cheile la brâu. Valea! ... Chiar că-i o pușlama... Hai, valea!
Și înhățându-l pe Raskolnikov de umăr, îl îmbrânci în stradă. Acesta se împletici, dar nu căzu, se îndreptă, se uită în tăcere la toți cei de față și plecă.
— Ciudat om! zise muncitorul.
— Ciudată a ajuns lumea, întări baba.
— Trebuia să-l fi dus totuși la secție, adăugă târgovețul.
— Mai bine nu ne-ncurcăm cu el, hotări portarul cel zdravăn. O pușlama! Își vâră nasul peste tot și, dacă te potrivești lui, nu mai scapi... Îi știm noi!

„Să mă duc ori nu?”, se gândea Raskolnikov oprindu-se în mijlocul străzii, la răspântie, și uitându-se în jur, ca și cum ar fi așteptat un sfat de la cineva. Dar nu primi nici un răspuns de nicăieri; totul era surd și mort, ca pietrele pe care călca, mort pentru el, numai pentru el... Deodată, ceva mai departe, la vreo două sute de pași de el, la capătul străzii, desluși în întunericul tot mai des lume, vorbă, strigăte... În mijlocul mulțimii era o trăsură... Pe stradă licărea o luminiță. „Ce să fie?” Raskolnikov coti la dreapta și se îndreptă spre mulțime. Părea gata să se agațe de orice și zâmbi ironic, gândindu-se că asta i se trăgea din hotărârea neclintită de a se duce la secție și din siguranța că îndată avea să se termine totul.

~ VII ~

În mijlocul străzii era oprită o trăsură boierească elegantă, cu doi cai suri și înfierbântați; nu se afla nimeni în ea, iar vizitiul se dăduse jos de pe capră și stătea alături; cineva ținea caii de dârlogi. O groază de lume se îmbulzea în jur, iar în față de tot erau niște polițiști. Unul din ei, ținând în mână un mic felinar aprins, stătea aplecat și lumina ceva pe caldarâm, chiar lângă roți. Oamenii vorbeau, țipau, se văicăreau; vizitiul părea nedumerit și repeta întruna:

— Ce nenorocire! Doamne, ce nenorocire!

Raskolnikov își făcu loc până aproape de trăsură și în cele din urmă văzu ce stârnise atâta agitație și curiozitate. Pe jos zăcea un bărbat plin de sânge și fără cunoștință, strivit pesemne chiar atunci de cai; era foarte sărăcăcios îmbrăcat, dar cu haine „boierești”. Sângele îi șiroia din cap și de pe față, care era toată stâlcită, rănită, desfigurată. Se vedea că fusese lovit din plin.

— Doamne! se văicărea vizitiul. Ce puteam să fac! Dac-aș fi gonit ori dacă n-aș fi strigat la el, dar nu, mergeam la pas. Toată lumea a văzut, întrebați dacă mint eu cu ceva. Dar așa-i omu' băut, e lucru știut... Îl văd că trece strada, clătînându-se pe picioare gata să cadă, strig la el o dată, mai strig o dată și încă o dată, și țin caii; da' el drept sub copitele lor cade! Ori a făcut-o înadins, ori era băut rău de tot... Caii-s tineri, sperioși, s-au smucit și el a strigat, ei s-au speriat și mai rău... și uite ce nenorocire!

— Chiar așa a fost! încuviință un glas din mulțime.

— A strigat, e adevărat, a strigat de trei ori la el, întări alt glas.

— Întocmai, de trei ori, am auzit cu toții! mai strigă cineva.

Vizitiul, de altfel, nu era nici abătut, nici speriat din cale-afară. Se vedea că echipajul aparținea unui om bogat și influent și că stăpânul îl aștepta pe undeva; iar polițiștii, bineînțeles, își dădeau toată osteneala, în cunoștință de cauză, să domolească lucrurile. Rănitul trebuia luat de-acolo și dus la spital. Dar nu-i știa nimeni numele.

Raskolnikov, care între timp reușise să-și facă loc prin mulțime, se aplecă să vadă mai bine. Deodată, micul felinar luminează din plin fața nefericitului și îl recunosc.

— Îl cunosc, știu cine e! încep să strige răzbind până în rândurile din față. E funcționar, fost funcționar, e consilierul titular Marmeladov! Locuiește aici, alături, în casa lui Kosel... Chemați repede un doctor! Plătesc eu, uitați!

Scoase banii din buzunar și i-i arată unui polițist. Era grozav de agitat.

Polițiștii erau bucuroși că aflaseră numele rănitului. Raskolnikov le spuse cum îl cheamă și le dădu adresa, străduindu-se din răspuțeri, de parcă ar fi fost vorba de propriul lui tată, să îi convingă să-l ducă mai repede acasă pe nefericitul Marmeladov.

— Uitați, aici, trei case mai încolo, se agita el. Casa lui Kosel, neamțul ăla bogat... Pesemne că era beat și se ducea spre casă. Îl cunosc... E un bețiv... Are familie, soție, copii, mai are și o fată. Nu-l mai târâți la spital, trebuie să fie vreun doctor în acasă! Plătesc eu, plătesc eu! E mai bine dacă-l ajută acum, până la spital moare...

Izbuti chiar să strecoare niște bani în mâna polițistului; de altminteri, cererea lui era legală și cu totul îndreptățită, în orice caz, acasă putea fi ajutat mai repede. Rănitul fu ridicat și dus; se găsiseră oameni care să dea o mână de ajutor. Casa lui Kosel era la treizeci de pași de-acolo. Raskolnikov mergea în urmă, susținând cu grijă capul rănitului și arătându-le drumul.

— Aici, aici! Pe scară trebuie dus cu capul înainte. Întoarceți-l... așa! O să plătesc eu, o să vă mulțumesc, murmura el.

Katerina Ivanovna, cum îi era obiceiul de îndată ce găsea o clipă liberă, umbla dintr-un capăt în altul al odăii, de la fereastră la sobă și înapoi, cu mâinile încrucișate pe piept, vorbind singură și tușind. De la o vreme începuse să vorbească tot mai mult și mai des cu fetița ei cea mare, Polenka, în vârstă de zece ani, care deși nu pricepea mare lucru, înțelegea perfect că mama ei are nevoie de ea și o urmărea tot timpul cu ochii ei mari și inteligenți, făcând tot

ce-i stătea în puteri ca să pară că înțelege. Acum Polenka își dezbrăca frățiorul, care se simțise rău toată ziua, ca să îl culce. Așteptând să-i fie scoasă și cămășuța, pentru a-i fi spălată la noapte, copilul stătea tăcut pe scaun, drept și nemișcat, cu un aer serios, cu piciorușele strâns lipite și întinse în față, cu călcâiele mici ridicate și cu vârfurile depărtate. Asculta ce vorbeau mama și sora lui, ținându-și buzele, deschizând ochii larg și stând nemișcat, așa cum face probabil orice băiețel cuminte când e dezbrăcat ca să meargă la culcare. Fetița cea mică, îmbrăcată numai în zdrențe, stătea în dreptul paravanului și își aștepta rândul. Ușa dinspre scară era deschisă, ca să mai iasă cât de cât valurile de fum de tutun care veneau din camerele alăturate și care îi stârneau nefericitei bolnave lungi accese de tuse chinuitoare. Katerina Ivanovna părea și mai slabă decât acum o săptămână, iar petele roșii de pe obraji ei erau și mai aprinse ca data trecută.

— N-ai să crezi, Polenka, tu nici nu poți să-ți închipui, spunea ea umblând încoace și-ncolo, în ce lux și în ce veselie trăiam noi în casa tăticului meu și în ce hal m-a adus bețivanul ăsta care o să vă nenorocească și pe voi! Tăticul era colonel civil și mai avea puțin ca să fie guvernator, un pas mai avea, toți veneau la el și-i spuneau: „Noi vă considerăm deja, Ivan Mihailăci, guvernatorul nostru”. Când eu... khe! ... când eu... khe! Khe! Khe! ... Of, blestemată viață! strigă scuișcând și ținându-se cu mâinile de piept. Când eu... ah, la ultimul bal... la mareșalul nobilimii, când m-a văzut prințesa Bezzemelnaia, care pe urmă mi-a dat binecuvântarea ei când m-am măritat cu tăticul tău, Polea, a întrebat chiar: „Nu e domnișoara aceea drăguță care a dansat cu șalul la ieșirea din pension?”... (Gaura asta trebuie cusută, ia chiar acum acul și cârpește-o cum te-am învățat, că mâine... khe! ... că mâine... khe-khe-khe! ... o rupe și mai rrrău! strigă ea tușind să-și spargă pieptul... Tocmai atunci sosise de la Petersburg prințul Șcegolski, kammerjunker... a dansat cu mine mazurca și a doua zi chiar a vrut să vină să mă ceară; dar eu i-am mulțumit cu cele mai măgulitoare cuvinte și i-am spus că inima mea aparține de mult altuia. Acel altul era tatăl tău, Polea; tăticul s-a făcut foc... Ai pus apa? Hai, dă cămășuța; și ciorăpeii? ... Lida, îi spuse mezinei, o să dormi așa în noaptea asta, fără cămășuță; cum o să poți... și ciorăpeii pune-i alături... Să-i spăl odată cu... Ce-o face zdrențarosul, bețivanul ăla! O otreapă și-a făcut cămașa, e ferfeniță toată... Mai bine le spăl pe toate odată, să nu mă chinui două nopți la rând! Doamne! Khe-khe-khe-khe! Iarăși! Ce-i asta? strigă văzând lumea de pe palier și oamenii care își făceau loc în odaia ei purtând ceva. Ce-i asta? Ce duc? Doamne!

— Unde să-l punem? întrebă polițistul uitându-se în jur după ce intraseră cu Marmeladov, care era plin de sânge și fără cunoștință.

— Pe divan! Puneți-l pe divan, uitați așa, cu capul încoace, le arătă Raskolnikov.

— L-a călcat o trăsură! Era băut! strigă cineva de pe palier.

Katerina Ivanovna încremenise; era palidă și respira greu. Copiii, speriați, se uitau îngroziți. Micuța Lidocika, scoțând un țipăt, se repezi spre Polenka și o îmbrățișă tremurând toată.

După ce îl întinseră pe Marmeladov pe divan, Raskolnikov se apropie în fugă de Katerina Ivanovna.

— Pentru numele lui Dumnezeu, liniștiți-vă, nu vă speriați! îi spuse vorbind iute. Traversa strada și a dat o trăsură peste el, nu vă speriați, își revine, eu am spus să-l aducă aici... am mai fost la dumneavoastră, vă amintiți... Are să-și revină, plătesc eu!

— A făcut-o! strigă disperată Katerina Ivanovna repezindu-se la soțul ei.

Raskolnikov își dădu îndată seama că nu era genul de femeie care leșină ușor. Cât ai clipi, sub capul nefericitului apăru o pernă, lucru la care nu se gândise nimeni; Katerina Ivanovna se apucă să-l dezbrace, cercetându-l agitată, dar fără să se piardă cu firea, uitând de sine, mușcându-și buzele care îi tremurau și înăbușindu-și țipetele.

Între timp, Raskolnikov reușise să convingă pe cineva să dea fuga după un doctor. Se pare că era un doctor care locuia cu o casă mai încolo.

— Am trimis după un doctor, îi spuse Katerinei Ivanovna, nu vă faceți griji, plătesc eu. Niște apă aveți? ... Dați-mi și un șervet, un prosop sau altceva, cât mai repede; încă nu știm ce răni are... E rănit, dar trăiește, de asta fiți sigură... O să vedem ce spune doctorul!

Katerina Ivanovna se năpusti la fereastră; acolo, pe un scaun stricat, așezat în colț, se afla un lighean mare de lut, plin cu apă, pe care îl pregătise ca să spele rufele copiilor și ale bărbatului ei. Katerina Ivanovna spăla chiar ea rufele noaptea, de cel puțin două ori pe săptămână, uneori și mai des, fiindcă familia ajunsese într-un asemenea hal de mizerie încât niciunul dintre membrii ei nu avea rufe de schimb. Cum Katerina Ivanovna nu putea suporta murdăria, prefera să se chinuie până la istovire noaptea, când dormeau toți, ca până dimineață să aibă uscate rufele întinse pe o sfoară și să le dea curate. Apucă ligheanul și i-l duse lui Raskolnikov, prăbușindu-se aproape sub greutatea lui. Raskolnikov găsi un prosop, îl înmuie în apă și începu să-i spele lui Marmeladov fața plină de sânge. Katerina Ivanovna stătea lângă el, respirând cu greutate și ținându-se cu mâinile de piept. Ea însăși avea nevoie de ajutor. Raskolnikov începu să-și dea seama că poate nu făcuse bine punând să fie adus rănitul aici. Polițistul era și el descumpănit.

— Polea! strigă Katerina Ivanovna. Dă fuga după Sonia, repede. Dacă n-o găsești acasă, lasă-i vorbă că taică-său a fost strivit de o trăsură și să vină degrabă încoace... cum se întoarce. Mai repede, Polea! Uite, pune-ți broboada!

— Ca vântul să fugi! țipă deodată băiețelul, după care rămase din nou tăcut pe scaunul lui, cu ochii măriți, cu călcăiele ridicate și cu vârfurile desfăcute.

Între timp, odaia se umpluse de lume, de nu mai încăpea nici un ac. Polițiștii plecară, în afară de unul care mai rămase o vreme, căznindu-se să împingă înapoi pe scară lumea care se adunase. În schimb, din camerele din

fund se revărsaseră aproape toți chiriașii doamnei Lieppewehsel, la început doar bulucindu-se în ușă, apoi dând buzna de-a dreptul în odaie. Pe Katerina Ivanovna o apucă furia.

— Lăsați-l barem să moară! strigă ea către mulțime. Frumos spectacol v-ați mai găsit! Și mai veniți și cu țigările! Khe-khe-khe! Pălăria pe cap vă mai lipsește! Ba uitate și unul cu pălărie... Afară! Măcar moartea respectați-o!

Tusea o sufoca, dar perdaful avu efect. Katerina Ivanovna era, vădit lucru, destul de temută; unul după altul, chiriașii se buluciră iar în pragul ușii, cu acel straniu sentiment de mulțumire pe care îl încearcă până și oamenii cei mai simțitori și mai miloși văzând nenorocirea altuia, chiar de-ar fi cel mai bun prieten.

Totuși, de dincolo de ușă se auzeau glasuri spunând că pentru așa ceva exista spitalul și că n-ar trebui să se facă toată tevatura aceea degeaba.

— Să moară n-ar trebui! țipă Katerina Ivanovna, repezindu-se să dea ușa de perete, ca să-și verse furia asupra lor, dar în prag se lovi de doamna Lieppewehsel în persoană, care tocmai aflase de nenorocire și dăduse fuga să facă ordine. Era o nemțoaică grozav de certăreață și neghioabă.

— Vai, Dumnezeu meu! strigă ea plesnindu-și palmele una de alta. Bărbat la dumneata beat călcat calul. Spital cu el! Eu proprietăreasă!

— Amalia Ludvigovna! Vă rog să vă măsurați cuvintele, începu Katerina Ivanovna vorbindu-i de sus (cu proprietăreasa vorbea întotdeauna de sus, ca „să-și știe locul”, și nici măcar acum nu-și putea refuza această plăcere). Amalia Ludvigovna...

— Eu mai zis o dată înainte la dumneata nu îndrăznit să spuneți la mine Amal Ludvigovna; eu sunt Amal Ivan!

— Nu sunteți nici o Amal Ivan, sunteți Amalia Ludvigovna și, cum nu mă număr printre nemernicii care vă cântă-n strună, ca domnul Lebeziatnikov care face acum haz după ușă (de după ușă se auzea într-adevăr cum cineva râdea și striga: „S-au luat la harță!”), am să vă spun întotdeauna Amalia Ludvigovna, deși n-am să pot înțelege în ruptul capului pentru ce nu vă place acest nume. Vedeți bine ce s-a întâmplat cu Semion Zaharovici: își trăiește ultimele clipe. Vă rog să închideți imediat ușa și să nu dați voie nimănui să intre. Lăsați-l măcar să moară în pace! Altfel, fiți siguri că, nu mai departe de mâine, felul în care v-ați purtat va ajunge la urechile generalului-guvernator. Prințul mă cunoaște de pe vremea când eram doar o copilă și își amintește foarte bine de Semion Zaharovici, pe care l-a ajutat în câteva rânduri. Toată lumea știe că Semion Zaharovici avea o mulțime de prieteni și de protectori, pe care i-a părăsit singur dintr-o nobilă mândrie, dându-și seama de nenorocita lui slăbiciune, dar acum (și arată către Raskolnikov) ne ajută un tânăr generos care are posibilități și relații și pe care Semion Zaharovici îl cunoaște din copilărie, și fiți convinși, Amalia Ludvigovna, ...

Spuse toate acestea pe nerăsuflăte, din ce în ce mai repede, dar un acces de tuse curmă brusc elocința Katerinei Ivanovna. În clipa aceea, muribundul își reveni și gemu, iar ea dădu fuga la căpătâiul lui. Marmeladov deschise ochii și,

fără să recunoască sau să înțeleagă ceva, se uită lung la Raskolnikov, care stătea aplecat asupra lui. Răsufla greu, din rărunchi și la răstimpuri mari; în colțurile gurii îi apăruse sânge; fruntea i se acoperi de sudoare.

Nerecunoscându-l pe Raskolnikov, începu să-și rotească neliniștit ochii prin odaie. Katerina Ivanovna se uita la el cu o privire tristă, dar aspră, lacrimile îi șiroiau pe obraji.

— Dumnezeule mare! Are tot pieptul zdrobit! Ce de sânge, ce de sânge! spuse disperată. Trebuie să-i scoatem hainele de pe el! Întoarce-te puțin dacă poți, Semion Zaharovici, îi strigă ea.

Marmeladov o recunosc.

— Un preot! spuse horcăind.

Katerina Ivanovna se duse la fereastră, își sprijini fruntea de cercevea și exclamă deznădăjduită:

— Of, blestemată viață!

— Un preot! repetă muribundul după o clipă de tăcere.

— Am trimis după el! îi strigă Katerina Ivanovna.

Auzindu-i vorbele răstite, muribundul nu mai spuse nimic. O căută din ochi cu o privire timidă și tristă; ea se întoarse și se așeză la căpătâiul lui. El se mai liniști puțin, dar pentru scurt timp. Ochii i se opriră curând asupra micuței Lidocika, preferata lui, care tremura într-un colț, cuprinsă parcă de friguri, și îl privea țintă cu ochii ei mirați și copilăroși.

— A... a..., o arătă el agitat.

Voia să spună ceva.

— Ce mai e? strigă Katerina Ivanovna.

— Desculță, desculță..., bolborosi cu o privire de nebun, arătând spre picioarele goale ale copilei.

— Taci! se răsti la el Katerina Ivanovna. Doar știi de ce e desculță!

— Slavă Domnului, doctorul! strigă bucuros Raskolnikov.

Doctorul, un bătrânel neamț îngrijit, intră în odaie, uitându-se de jur împrejur cu o privire bănuitoare; se apropie de rănit, îi luă pulsul, îi pipăi cu atenție capul și, cu ajutorul Katerinei Ivanovna, îi desfăcu cămașa îmbibată de sânge și îi dezgoli pieptul. Era zdrobit, strivit, sfărâmat; câteva coaste din dreapta erau rupte. În stânga, chiar în dreptul inimii, se zărea o pată sinistră, mare, neagră-gălbuie, lăsată de o lovitură grea de copită. Doctorul încruntă din sprâncene. Polițistul îi spuse că rănitul fusese prins sub roată și târât vreo treizeci de pași pe caldarâm.

— E de mirare că și-a mai revenit, îi șopti încet doctorul lui Raskolnikov.

— Ce părere aveți? întrebă acesta.

— Moare.

— Nu-i nici o speranță?

— Nici cea mai mică! Abia mai respiră... Are o rană urâtă și la cap...

Hm... Poate să-i luăm sânge... dar... n-ar folosi la nimic. În cinci-zece minute moare sigur.

— Totuși, mai bine luați-i sânge!

— Fie... dar vă previn că nu ajuta la nimic.

Se auzira iarasi pasi, oamenii de pe palier se dadura la o parte si in prag se ivi preotul, un batranel carunt, cu sfintele daruri. Era urmat, inca din strada, de un politist. Doctorul ii ceda imediat locul si schimba cu el o privire plina de inteles. Raskolnikov il ruga pe doctor sa mai stea macar putin. Doctorul ridică din umeri si ramase.

Toata lumea se trase inapoi. Spovedania dura foarte putin. Muribundul aproape ca nu-si mai dadea seama de nimic, nu mai era in stare sa vorbeasca, scotea numai niste sunete nedesluite si intretaiate. Katerina Ivanovna o trase pe Lidocika langa ea, il dadu jos pe baietel de pe scaun si, ducandu-i in coltul cu soba, ingenunche si-i sili pe copii sa ingenuncheze in fata ei. Fetita tremura din tot trupul; baietelul, sigur pe genunchii lui mici si goi, se inchina facandu-si o cruce mare si se pleca pana la dusumea, lovind-o cu fruntea, ceea ce pare sa-i faca o deosebita placere. Katerina Ivanovna isi musca buzele, inghitindu-si lacrimile; se ruga si ea, potrivit din cand in cand camasuta copilului si reusind pana la urma sa arunce pe umerii dezgoliti ai fetitei un sal luat de pe comoda, fara sa se ridice din genunchi si continuand sa se roage. Intre timp, usa dinspre celelalte camere fusese deschisa din nou si curiosii reaparusera. Pe palier, spectatorii, chiriasi de pe toata scara, se imbulzeau tot mai tare, fara sa treaca totusi pragul. Intreaga scena era luminata doar de un muc de lumânare.

In clipa aceea isi facu iute loc, prin multime, Polenka, fetita trimisa dupa sora ei. Intra abia tragandu-si sufletul, atat de tare fugise, isi dadu jos broboada, o caută din ochi pe maica-sa, se apropie de ea si ii spuse: „Vine, am intalnit-o pe strada!”. Maica-sa o puse sa ingenuncheze langa ea. Prin multime se strecura, tacuta si sfioasa, o fata, iar aparitia ei in odaia aceea, in care domneau mizeria, moartea si disperarea, paru grozav de stranie. Era si ea aproape in zdrente, imbracata cu niste haine ieftine, dar impopotonate dupa gusturile si regulile acelei lumi aparte, care nu isi ascundea catuși de puțin scopurile nerusinate. Sonia se opri in prag, fara sa paseasca dincolo de el, si privi pierduta, parand sa nu-si dea seama de nimic, uitand de rochia ei tipatoare de matase, luata la a patra mana, nelalocul sau aici cu trena ei lungă si caraghioasa si cu crinolina uriasa care astupa usa, de ghetele de culoare deschisa, de umbreluta de soare, cu care nu aveai ce face noaptea, dar pe care o luase cu ea, si de caraghioasa palarioara rotunda de pai, cu pana ei rosie ca focul. De sub aceasta palarioara asezata strengareste pe o parte se ivea o fetisoara slaba, palida si speriată, cu gura deschisa si cu o privire incremenita de groaza. Sonia, care avea vreo optsprezece ani, era blondă, micuta de statura, slabuța, dar destul de draguța, cu niste ochi albastri minunati. Se uita tinto la pat si la preot, gafand si ea din pricina grabei cu care venise. In cele din urma soaptele si cuvintele rostite de cei din multime ii ajunsera pesemne la ureche. Plecand ochii, pasi peste prag, dar se opri tot in usa.

Spovedania si impartasania luara sfarsit. Katerina Ivanovna se apropie din nou de patul sotului sau. Preotul se departa si, inainte de-a pleca, ii adresa Katerinei Ivanovna cateva cuvinte de indrumare si alinare.

— Și cu ăștia ce fac? îi tăie ea vorba nervoasă, arătând spre copii.
— Dumnezeu e milostiv; pune-ți nădejdea în Cel de Sus, începu preotul.
— Eeh! O fi milostiv, dar nu cu noi!
— Ăsta-i un păcat, un păcat, doamnă, zise preotul clătînând din cap.
— Dar ăsta nu-i un păcat? strigă Katerina Ivanovna arătând spre muribund.

— Poate că aceia care au fost fără voia lor pricina celor întâmplate se vor învoi să vă despăgubească, măcar pentru pierderea veniturilor...

— N-ați înțeles! strigă nervoasă Katerina Ivanovna dând din mână a lehamite. Pentru ce m-ar despăgubi? Doar el singur, de beat ce era, s-a vârat sub copitele cailor! Ce venituri? De la el doar de chinuri am avut parte, nu de venituri! Era un bețiv, bea tot. Ne fura pe noi ca să ducă la cârciumă, ne-a băut viața la cârciumă, și pe a lor, și pe a mea! Slavă Domnului că moare! O pagubă mai puțin!

— S-ar cuveni să-l iertați în ceasul dinaintea morții, fiindcă e un păcat, doamnă, asemenea simțăminte sunt un mare păcat!

Katerina Ivanovna nu știa ce să-i mai facă muribundului, ba îi dădea să bea, ba îi ștergea sudoarea și sângele de pe cap, ba îi potrivea pernele, și nu întorcea decât din când în când capul spre preot. Însă în acel moment se repezi deodată la el, aproape furioasă:

— Ei, părinte, astea-s vorbe, vorbe goale! Să-l iert! Uite, astăzi, dacă nu-l călca trăsura, venea acasă beat, cu cămașa asta ponosită, singura pe care o are, făcută ferfeniță, și se prăvălea să tragă la aghioase, iar eu, dă-i și spală până dimineață, rufele lui și ale copiilor, pe urmă usucă-le la fereastră și, cum se luminează de ziuă, așază-te și cârpește-le – uite, asta e noaptea pentru mine! ... Așa că, ce să mai vorbim de iertare! L-am iertat oricum!

O tuse cavernoasă, înfiorătoare, îi curmă vorba. Scuipe în batistă și i-o vârî preotului sub ochi, ținându-se cu cealaltă mână de coșul pieptului ei chinuit. Batista era plină de sânge.

Preotul lăsă capul în jos și nu spuse nimic.

Marmeladov își trăia ultimele clipe; nu-și lua ochii de la chipul Katerinei Ivanovna, care se aplecase iar asupra lui. Tot încerca să-i spună ceva; își mișca cu greu limba și băiguia cuvinte nedeslușite, dar Katerina Ivanovna, dându-și seama că voia să-i ceară iertare, strigă la el poruncitor:

— Taci! Nu trebuie! ... Știi ce vrei să spui! ...

Muribundul tăcu, dar în clipa aceea, privirea-i rătăcită căzu pe ușă și o văzu pe Sonia.

Nu o zărise până atunci, fiindcă stătuse într-un colț, în umbră.

— Cine-i? Cine e? întrebă deodată neliniștit, cu o voce horcăită și întretăiată, arătând cu o privire îngrozită spre ușa în care stătea fata și căznindu-se să se ridice puțin.

— Stai culcat! Stai cul-cat! răcni Katerina Ivanovna.

Dar muribundul, cu o sfortare supraomenească, reuși să se sprijine într-o mână. Se uită un timp cu o privire sălbatică și fixă la fiica lui, părând să n-o

recunoască. Nu o văzuse niciodată îmbrăcată așa. Însă deodată o recunosc, umilă, zdrobită, gătită în hainele ei țipătoare și rușinată, așteptându-și smerită rândul ca să-și ia rămas-bun de la tatăl ei pe moarte, și o suferință nemărginită i se citi pe chip.

— Sonia! Fetița mea! Iartă-mă! strigă el și dădu să întindă mâna spre ea, dar rămas fără sprijin, alunecă și se prăbuși de pe divan cu fața în jos; se repezică să-l ridice, însă el își dădea deja ultima suflare. Sonia scoase un țipăt slab, se apropie în fugă, îl îmbrățișă și rămase nemișcată. Muri în brațele ei.

— Are ce-a vrut! strigă Katerina Ivanovna văzându-și soțul mort. Dar eu ce mă fac acum? Cu ce-l îngrop? Și lor, lor ce le dau mâine de mâncare?

Raskolnikov se apropie de ea.

— Katerina Ivanovna, începu el, acum o săptămână, răposatul dumneavoastră soț mi-a povestit întreaga lui viață și toate împrejurările... Fiți convinsă că a vorbit despre dumneavoastră cu stimă și cu multă admirație. Din seara când am aflat, Katerina Ivanovna, cât vă era de devotat și cât de mult vă respecta și vă iubea, în ciuda nenorocitei sale slăbiciuni, din seara aceea am devenit prieteni... Așadar îngăduiți-mi ca acum... să contribui... să fac un ultim gest pentru răposatul meu prieten. Aveți aici... vreo douăzeci de ruble, iar dacă banii ăștia vă pot fi de vreun ajutor, atunci... eu... într-un cuvânt, mai trec pe aici, negreșit mai trec... poate chiar mâine... Rămâneți cu bine!

Apoi ieși repede din odaie, făcându-și grăbit loc prin mulțimea de pe scară; acolo se ciocni dintr-odată de Nikodim Fomici, care aflase despre nenorocire și dorise să dea el însuși dispoziții. De la scena din birou nu se mai văzuseră, dar Nikodim Fomici îl recunosc numai decît.

— A, dumneata? întrebă el.

— A murit, răspunse Raskolnikov. A fost doctorul, a fost și preotul, totul e în ordine. N-o tulburați prea rău pe biata femeie, și-așa e bolnavă. Încurajați-o cumva dacă puteți... că sunteți om bun, știu asta..., adăugă el cu un zâmbet ironic, privindu-l drept în ochi.

— Dar te-ai murdărit de sânge, spuse Nikodim Fomici observând la lumina felinarului câteva pete proaspete pe jiletca lui Raskolnikov.

— Da, m-am murdărit... sunt plin de sânge! răspunse Raskolnikov cu un aer ciudat, apoi zâmbi, dădu din cap și o luă în jos pe scară.

Coborî încet, fără grabă, scuturat de friguri, deși nu-și dădea seama, stăpânit de o senzație nouă, nesfârșită, care îl cuprinsese pe neașteptate, senzația că își trăia viața din plin. Nu putea fi asemuită decât cu ceea ce simte un condamnat la moarte căruia i se anunță dintr-odată grațierea. Pe la jumătatea scării îl ajunse din urmă preotul, care se întorcea acasă; Raskolnikov îl lăsă să treacă, schimbând cu el un salut tăcut. Însă pe când cobora ultimele trepte, auzi deodată pași grăbiți în urma lui. Era Polenka. Fugea după el și îl striga: „Stați! Stați!”.

Se întoarse spre ea. Fetița coborî în fugă ultimele trepte și se opri chiar în fața lui, cu o treaptă mai sus. O lumină păcloasă răzbătea din curte. Raskolnikov se uită la chipul slăbuț, dar drăgălaș al fetei, care îi zâmbea și îl

privea cu o veselie copilăroasă. Alergase după el fiindcă primise o însărcinare, foarte pe placul ei după câte se părea.

— Spuneți-mi, cum vă cheamă? ... A, și unde stați? întrebă cu un glăscior zorit, gâfâind.

Își puse amândouă mâinile pe umerii ei și o privi cu un fel de bucurie. Era o plăcere să se uite la ea, nu știa nici el de ce.

— Cine te-a trimis?

— M-a trimis surioara Sonia, răspunse fetița zâmbind și mai vesel.

— Așa mi-am închipuit și eu, că te-a trimis surioara Sonia.

— Dar și mămica m-a trimis. Când s-a apucat surioara Sonia să mă trimită, a venit și mămica și mi-a spus: „Fugi mai repede, Polenka!”.

— O iubești pe surioara Sonia?

— O iubesc mai mult ca pe toți! spuse cu multă hotărâre Polenka și zâmbetul îi deveni deodată foarte serios.

— Dar pe mine mă iubești?

În loc de răspuns, văzu fetița apropiindu-și fețișoara de a lui și buzele rotunjoare, țuguindu-se naiv, îl sărutară. Deodată, brațele ei subțiratic, ca niște chibrituri, îl cuprinseseră strâns, strâns de tot, capul i se lăsă pe umărul lui și fetița începu să plângă încetișor, apăsându-și tot mai tare obrăjorul de el.

— Mi-e milă de tăticu', spuse ea după o clipă, ridicându-și fețișoara plânsă și ștergându-și lacrimile cu mâinile. Au dat peste noi toate nenorocirile, adăugă ea pe neașteptate, cu aerul acela foarte serios pe care și-l iau copiii când vor să vorbească și ei „ca oamenii mari”.

— Dar tăticu' te iubea?

— Pe Lidocika o iubea mai mult decât pe noi, continuă ea pe un ton foarte serios și fără să zâmbească, vorbind acum întocmai ca un „om mare”. O iubea fiindcă e micuță și bolnavă, întotdeauna îi aducea câte ceva. Dar pe noi ne-a învățat să citim, pe mine m-a învățat gramatica și sfânta religie, adăugă ea cu demnitate. Mămica nu a spus nimic, dar noi știam că se bucură, și tăticu' știa, iar mămica vrea să mă învețe franțuzește, pentru că e deja timpul să primesc o educație.

— Dar să te rogi știi?

— Cum să nu! Știu încă de mult. Eu sunt mare deja și mă rog singură, dar Kolea și Lidocika se roagă cu voce tare împreună cu mămica. Mai întâi spun „Maica noastră preacurată”, pe urmă o rugăciune: „Doamne, iart-o și binecuvântează-o pe surioara noastră Sonia”, și pe urmă încă: „Doamne, iartă-l și binecuvântează-l pe celălalt tătic al nostru”, pentru că tăticul nostru mai mare a murit, iar acesta e al doilea, dar noi ne rugăm și pentru celălalt.

— Polecika, pe mine mă cheamă Rodion; pomenește-mă câteodată și pe mine în rugăciunile tale: „Și pe robul tău Rodion”, doar atât.

— De-acum am să vă pomenesc toată viața în rugăciunile mele, spuse cu înflăcărare fetița, apoi izbucni iar în râs și se repezi să-l îmbrățișeze din nou cu putere.

Raskolnikov îi spuse numele întreg, îi dădu adresa și-i făgădui că mâine va trece negreșit pe-acolo. Fetița plecă în culmea încântării. Era trecut de zece când Raskolnikov ieși în stradă. Peste cinci minute stătea pe pod, exact în locul de unde cu puțin timp în urmă se aruncase femeia.

„Ajunge! își spuse hotărât și solemn. Gata cu fantasmele, gata cu spaimile închipuite, gata cu nălucirile! ... Viața există! Oare acum n-am trăit? Viața mea n-a murit odată cu babornița! Să ajungă în împărăția cerurilor... dar, gata, maică, e timpul să-mi dai pace! Acum domnesc rațiunea și lumina... voința și forța... și o să mai vedem! O să ne măsurăm puterile! adăugă sfidător, ca și cum ar fi vorbit unei forțe întunecate, provocând-o. Și eu care mă împăcasem deja cu gândul să-mi duc zilele într-un locșor de un arșin!

Sunt grozav de slăbit în clipa asta, dar... parcă mi-a trecut de tot boala. Știam că o să-mi treacă încă de când am ieșit din casă. Ia stai: casa lui Pocinkov e la doi pași. Și chiar dacă n-ar fi, tot trebuie să mă duc la Razumihin, neapărat... las' să câștige pariul! ... las' să se bucure, nu-i nimic! ... Forță, de forță e nevoie, fără forță nu faci nimic; iar forța trebuie s-o obții tot prin forță, uite, asta nu știi ei”, adăugă el mândru și sigur de sine, apoi plecă, abia țărâindu-și picioarele, de pe pod. Mândria și încrederea în sine creșteau în el cu fiecare clipă; devenea cu totul alt om. Dar ce lucru atât de neobișnuit se întâmplase, încât să producă o asemenea schimbare înlăuntrul lui? Nu știa nici el; ca omul care se agață de un pai, i se păru deodată că „poate trăi, că există încă viață în el, că viața lui nu murise odată cu babornița”. Poate se cam pripea cu concluziile, dar nu-i stătea lui capul la asta.

„Am rugat-o să-l pomenească și pe robul Rodion în rugăciunile ei, îi trecu deodată prin minte. Ei, dar asta așa, pentru orice eventualitate!”, adăugă și începu să rătă de copilăria asta. Era într-o stare de spirit excelentă.

Găsi ușor locuința lui Razumihin; în casa lui Pocinkov toată lumea îl știa deja pe noul chiriaș și portarul îi arătă numaidecât pe unde să o ia. De pe la jumătatea scării auzi larma și discuțiile aprinse ale unei mari adunări. Ușa ce dădea spre scară era larg deschisă, iar dinăuntru răzbăteau strigăte și discuții. Odaia lui Razumihin era destul de mare, dar se adunaseră vreo cincisprezece oameni. Raskolnikov se opri în antreu. Acolo, după un paravan, cele două slujnice ale gazdei trebăluiau în jurul a două samovare mari, lângă care erau așezate sticlele, farfuriile, tăvi cu plăcinte și gustări aduse din bucătăria proprietăresei. Raskolnikov trimise după Razumihin. Acesta veni într-un suflet, bucuros. Îți dădea seama dintr-o privire că băuse mult și, cu toate că Razumihin nu izbutea niciodată să se îmbete, de data asta se vedea limpede că întrecuse măsura.

— Ascultă, se grăbi să-i spună Raskolnikov, am venit doar ca să-ți spun că ai câștigat pariul și că într-adevăr nimeni nu știe ce o să i se întâmple. De intrat nu pot să intru: mă simt atât de slăbit, că mai am puțin și cad din picioare, așa că îți spun bună seara și la revedere! Să vii mâine pe la mine...

— Știi ce, te conduc până acasă! Dacă spui singur că ești slăbit, înseamnă că...

— Și musafirii? Cine-i cârlionțatul ăla care s-a uitat chiar acum înapoi?

— Ți-a? Dracu' știe! Un prieten de-al unchiului meu, pesemne, sau unul care o fi venit nepoftit... Îl las pe unchiu-meu cu ei... omul ăsta e neprețuit; păcat că nu poți face cunoștință cu el acum. Dar ia mai dă-i dracului pe toți! Nu le arde lor acum de mine, iar eu trebuie să ies la aer, așa că ai picat la țanc, frate, dacă mai stăteam încă două minute, săream la bătaie, zău așa! Îndrugă niște gogoși... Nici nu-ți poți închipui în ce hal sunt în stare să mintă! De fapt, cum să nu-ți poți închipui? Ce, noi nu mințim? Dar lasă-i în pace: vine el și timpul când n-au să mai mintă... Stai o clipă, să-l aduc pe Zosimov.

Zosimov se repezi la Raskolnikov cu un soi de aviditate; se vedea limpede că îi stârnea o curiozitate cu totul ieșită din comun; nu trecu mult și fața i se lumină.

— Imediat la culcare! hotărî el după ce își examinează, atât cât putu, pacientul. Ar fi bine să iei ceva ca să dormi la noapte. Vrei? Eu ți-am pregătit încă de ieri... un praf.

— Și două, răspunse Raskolnikov.

Luă praful pe loc.

— E foarte bine că îl conduci, zise Zosimov către Razumihin, o să vedem mâine ce-o mai fi, dar pentru azi nu-i rău deloc: e o mare schimbare față de mai devreme. Cât trăiești înveți...

— Știi ce mi-a șoptit Zosimov când ieșeam? trânti Razumihin de îndată ce ajunseră în stradă. Eu, frate, ți-o spun de-a dreptul, fiindcă ei sunt niște proști. Zosimov mi-a spus să pălăvrăgesc cu tine și să te fac să-ți dai drumul la gură, iar pe urmă să-i povestesc totul, fiindcă i-a intrat în cap că... ești nebun, ori pe-aproape. Închipuie-ți numai! În primul rând, ești de trei ori mai deștept decât el; în al doilea, trebuie să fii nebun ca să-ți pese de aiurelile din capul lui; și în al treilea, halca asta de carne, care mai și are ca specialitate chirurgia, se bagă acum în bolile de nervi, iar în ce te privește, l-a dat complet peste cap discuția ta de azi cu Zametov.

— Zametov ți-a povestit tot?

— Tot, și bine a făcut. Abia acum am înțeles toate dedesubturile, iar Zametov a înțeles și el... Bun, într-un cuvânt, Rodea... problema e că... Acum sunt beat turtă... dar nu-i nimic... problema e că ideea asta... pricepi? ... le-a venit într-adevăr în minte... pricepi? ... Adică niciunul dintre ei n-a îndrăznit să o spună cu voce tare, fiindcă e o aiureală nemaipomenită, iar când l-au arestat pe zugravul ăla, toată povestea s-a spart ca o bășică de săpun și s-a isprăvit pentru totdeauna. Dar de ce sunt atât de proști? Eu l-am cam scuturat atunci pe Zametov, însă asta rămâne între noi, frate; să nu faci nici cea mai mică aluzie, te rog, fiindcă am observat că e cam dificil; asta a fost la Laviza, dar azi, azi s-au lămurit toate. Principalul vinovat e acest Ilia Petrovici! El s-a legat de leșinul tău de-atunci, de la secție, dar pe urmă i s-a făcut și lui rușine; știu eu că...

Raskolnikov era numai urechi. Razumihin, beat bine, spunea tot ce știa.

— Atunci am leșinat fiindcă înăuntru nu era aer și mirosea a vopsea, spuse Raskolnikov.

— Mai stă să și explice! Și n-a fost doar vopseaua: congestia se pregătește de o lună; Zosimov e martor! Iar acum, nici nu-ți poți închipui, băiatul e la pământ! „Nu ajung nici la degetul cel mic al acestui om!” Al tău, adică. Uneori are și sentimente bune, frate, dar lecția, lecția pe care i-ai dat-o azi la Palatul de Cristal este o culme a măiestriei! L-ai speriat la început de l-au trecut fiorii! Aproape că îl făcuseși să creadă iar toată aiureala aia monstruoasă și pe urmă – pac! – i-ai scos limba: „Na, te-am avut!”. Minunat! Acum e terminat, e la pământ! Ești un maestru, zău, așa le trebuie. Ce păcat că n-am fost și eu acolo! Abia te-așteptam acum! Și Porfiri vrea să te cunoască...

— A... și ăsta acum... Dar de ce m-au crezut nebun?

— Ei, nu tocmai nebun. Dar cred că am trăncănit cam mult, frate... Vezi tu, mai devreme l-a mirat faptul că te interesa numai și numai acest subiect; acum, când cunoaștem toate împrejurările, e limpede de ce te interesa... și cum ți-ai ieșit atunci din fire... și cum s-a împletit cu boala... Eu sunt cam pilit, frate, dracu' să-l ia, are o idee a lui... Îți spun eu, a luat-o razna cu bolile de nervi. Dar ție n-are de ce să-ți pese...

Vreo jumătate de minut tăcură amândoi.

— Ascultă, Razumihin, începu Raskolnikov, vreau să-ți spun deschis: adineauri am fost la un mort... un funcționar, a murit... le-am dat toți banii... în afară de asta, tocmai m-a sărutat o ființă care, și dacă aș fi omorât pe cineva, tot ar... într-un cuvânt, am mai văzut acolo și o altă ființă... cu o pană ca para focului... dar am început să bat câmpii; sunt foarte slăbit, ține-mă... mai e și scara acum...

— Ce-i cu tine? Ce ai? întrebă Razumihin neliniștit.

— Mi se cam învârte capul, dar nu e vorba despre asta, mă simt trist, așa de trist, ca o muiere... zău! Ia te uită. Ce-i asta? Uite! Uită-te!

— La ce?

— Chiar nu vezi? E lumină în odaia mea. Vezi? Prin crăpătura ușii...

Erau deja la ultimul rând de trepte, în dreptul ușii gazdei și, într-adevăr, de acolo se vedea lumină în cămăruța lui Raskolnikov.

— Ciudat! O fi Nastasia, zise Razumihin.

— Ea nu vine niciodată la mine la ora asta și, oricum, doarme de mult, dar... puțin îmi pasă! Cu bine!

— Ce te-a apucat! Vin cu tine, intrăm amândoi!

— Asta știu, dar eu vreau să-ți strâng mâna aici și să-mi iau rămas-bun. Hai, dă mâna, cu bine!

— Ce-i cu tine, Rodea?

— Nimic... să mergem... o să fii martor...

Începură să urce scara și lui Razumihin îi trecu prin cap că poate Zosimov avea dreptate: „Eh, l-am tulburat cu trăncăneala mea!”, mormăi în barbă. Ajungând lângă ușă, auziră deodată vorbă.

— Ce se petrece aici? strigă Razumihin.

Raskolnikov puse mâna pe clanță, deschise ușa larg și rămase înlemnit în prag.

Pe divan ședeau mama și sora lui; îl așteptau de o oră și jumătate. Cum de nici nu-i trecuse prin cap că vin și cum de nici nu se gândise măcar la ele, deși i se spusese chiar în ziua aceea că porniseră încoace, că erau pe drum și că trebuiau să sosească? În această oră și jumătate o descususeră în amănunt pe Nastasia, care stătea și acum în picioare înaintea lor și apucase deja să le spună tot ce știa. Nu-și mai reveneau din spaimă auzind că „azi a fugit așa bolnav” și, după cum reieșea din spusele slujnicei, mai mult ca sigur că delirând! „Doamne, ce-o fi cu el?” Aveau amândouă ochii înroșiți de plâns, căci trecuseră printr-un calvar de neînchipuit în acea oră și jumătate.

Un strigăt emoționat, de bucurie, îl întâmpină pe Raskolnikov. Cele două femei se repezără la el. Dar el stătea ca mort; trezirea bruscă și insuportabilă la realitate îl lovise ca un trăsnet. Nici măcar nu ridică brațele ca să le îmbrățișeze, nu era în stare. Mama și sora îl strângeau la piept, îl sărutau, râdeau, plângeau... El făcu un pas, se clătină și se prăbuși pe podea, leșinat.

Panică, țipete îngrozite, gemete... Razumihin, care stătea în prag, se năpusti înăuntru, îl prinse cu brațele lui vânjoase și, o clipă mai târziu, Raskolnikov era culcat pe divan.

— Nu-i nimic, nu-i nimic! strigă Razumihin către cele două femei, a leșinat, e o nimica toată! Chiar adineauri a spus doctorul că e mult mai bine, că e sănătos! Apă! Ei, uite că deja își vine în fire, ei, uite că și-a revenit!

Apucând-o pe Dunecika de braț, cât pe ce să i-l smulgă, o sili să se aplece, ca să vadă că „uite, și-a și revenit”. Mama și sora se uitau la Razumihin cu emoție și recunoștință, ca la o adevărată providență; aflaseră deja de la Nastasia ce făcuse pentru Rodea al lor, în timpul bolii, „acest tânăr descurcăreț”, cum avea să-l numească în aceeași seară, într-o discuție între patru ochi cu Dunia, chiar Pulheria Alexandrovna Raskolnikova.

PARTEA A TREIA

~ I ~

Raskolnikov se ridică și se așeză în capul oaselor pe divan.

Făcu un gest slab către Razumihin, curmând șuvoiul de vorbe înflăcărate și dezlănate cu care acesta se străduia să le liniștească pe mama și pe sora lui, le luă pe amândouă de mână și, preț de vreo două minute, se uită în tăcere când la una, când la cealaltă. Privirea lui o sperie pe maică-sa, căci se citea în ea o nemărginită suferință, dar în același timp avea un soi de fixitate aproape dementă. Pulheria Alexandrovna începu să plângă.

Avdotia Romanovna era palidă; mâna îi tremura în cea a fratelui ei.

— Duceți-vă acasă... cu dânsul, spuse Raskolnikov cu glas întretăiat, arătând spre Razumihin. Pe mâine, mâine totul... Ați sosit de mult?

— În seara asta, Rodea, răspunse Pulheria Alexandrovna, trenul a întârziat ceva de speriat. Dar, Rodea, eu nu mă mișc de-aici pentru nimic în lume! Rămân la noapte lângă...

— Nu mă chinui, zise el dând nervos din mână.

— Rămân eu cu el! strigă Razumihin. Nu-l las o clipă. Ducă-se dracului toți musafirii mei, n-au decât să se cațare pe pereți! Oricum, unchiul meu face pe gazda!

— Cum, cum să vă mulțumesc? încep să-i spună Pulheria Alexandrovna lui Razumihin strângându-i mâinile, însă Raskolnikov o întrerupse din nou.

— Nu mai pot, nu mai pot! repeta enervat. Nu mă mai chinuiți! Gata, plecați... Nu mai pot! ...

— Hai, mamă, cel puțin să ieșim din odaie, șopti speriată Dunia, altfel îl omorâm, vezi și tu.

— Să nu pot nici măcar să mă uit la el după trei ani de zile! spuse plângând Pulheria Alexandrovna.

— Stați! le opri el iar. Mă întrerupeți tot timpul și mi se învălmășesc gândurile în cap... V-ați văzut cu Lujin?

— Nu, Rodea, dar știe deja că am venit. Am auzit, Rodea, că Piotr Petrovici a fost așa de bun și te-a vizitat astăzi, adăugă cu oarecare sfială Pulheria Alexandrovna.

— Da... a fost așa de bun... Dunia, i-am spus mai adineauri lui Lujin că îl arunc pe scări și l-am trimis la toți dracii...

— Cum se poate, Rodea! Doar... nu vrei să spui..., încep speriată Pulheria Alexandrovna, dar aruncând o privire la Dunia, se opri.

Avdotia Romanovna se uita țintă la fratele ei, așteptând continuarea. Aflaseră deja amândouă despre ceartă de la Nastasia, cât putuse ea să înțeleagă și să le povestească, și erau chinuite de nedumerire.

— Dunia, continuă cu greutate Raskolnikov, nu vreau să aud de această căsătorie, așadar chiar mâine, cum deschizi gura, trebuie să-l refuzi pe Lujin, să se ducă învărtindu-se.

— Doamne Dumnezeule! strigă Pulheria Alexandrovna.

— Frate, gândește-te la ce spui! se aprinse Avdotia Romanovna, dar se stăpâni imediat. Poate că acum nu ești în stare să judeci, te-ai obosit, adăugă cu blândețe.

— Adică aiurez? Nu... Tu te măriți cu Lujin pentru mine. Iar eu nu-ți accept sacrificiul. Așa că până mâine să-i scrii o scrisoare... de refuz... Să mi-o dai mâine-dimineață s-o văd, și cu asta basta!

— Nu pot să fac așa ceva! strigă ea jignită. Cu ce drept...

— Dunecika, te-ai aprins și tu, lasă, vorbești mâine... Nu vezi..., se sperie și mai tare mama, repezindu-se la Dunia. Oh, hai mai bine să plecăm!

— Delirează! strigă Razumihin, amețit încă de băutura. Altfel nu-și permitea! Mâine îi ies din cap toate aiurelile astea... Dar azi chiar l-a dat afară. Și celălalt s-a supărat... Făcea pe oratorul, încercând să-și arate cunoștințele, și a plecat cu coada-ntre picioare...

— Vasăzică e adevărat! se văcări Pulheria Alexandrovna.

— Pe mâine, frate, spuse Dunia cu milă în glas. Hai să mergem, mamă... Rămâi cu bine, Rodea!

— Auzi, surioară, repetă în urma lor, adunându-și ultimele puteri, nu aiurez; căsătoria asta e o mârșăvie. Poate că eu sunt un ticălos, dar tu nu trebuie... unul e de-ajuns... oricât de ticălos aș fi, dacă te măriți cu el, nu te mai socotesc sora mea. Ori eu, ori Lujin! Și-acum plecați...

— Ți-ai pierdut mințile! Ești un tiran! zbieră Razumihin, dar Raskolnikov nu mai răspunde, fiindcă nu mai era în stare. Se lăsă pe divan și se întoarse cu fața la perete, sleit de puteri. Avdotia Romanovna aruncă o privire nedumerită spre Razumihin; ochii ei negri scăpărară; privirea ei îl făcu să tresară. Pulheria Alexandrovna părea zdrobită.

— Nu plec pentru nimic în lume! îi șopti ea, aproape disperată, lui Razumihin. Rămân aici, văd eu unde. Conduceți-o pe Dunia.

— O să stricați tot! răspunde tot în șoaptă Razumihin, ieșindu-și din fire. Veniți măcar pe scară. Nastasia, adu lumină! Vă jur, continuă el pe scară, coborând glasul, mai adineauri numai că nu ne-a luat la bătaie pe mine și pe doctor! Acesta a cedat, ca să nu-l enerveze, și a plecat, eu am rămas jos de pază, iar el în timpul ăsta s-a îmbrăcat și a șters-o. O să fugă iar dacă îl enervați, în toiul nopții, și cine știe ce mai poate să-și facă...

— Vai de mine, ce spuneți!

— Și nici Avdotia Romanovna nu poate să rămână singură în casa în care ați tras! Păi știți ce loc e acela? Ticălosul ăla de Piotr Petrovici putea să vă găsească o locuință mai ca lumea... De fapt, știți, eu sunt cam amețit, de asta ocărăsc; nu luați în seamă...

— Mă duc la gazda lui, nu se lăsă Pulheria Alexandrovna, și mă rog de ea să ne dea un colțisor unde să rămânem în noaptea asta Dunia și cu mine. Nu pot să-l las așa, nu pot!

Toate astea și le spuneau pe palier, chiar în fața ușii gazdei. Nastasia le făcea lumină, stând cu o treaptă mai jos. Razumihin era grozav de surescitat. Cu numai jumătate de ceas mai devreme, când îl conducea spre casă pe Raskolnikov, chit că fusese atât de limbut, lucru de care își dădea seama și el, era cât se poate de vioi și aproape treaz, în ciuda nemăsuratei cantități de vin băute în seara aceea. Acum însă, se afla într-o stare vecină cu exaltarea, iar tot vinul băut părea să i se fi urcat din nou la cap, cu putere îndoită. Stătea în fața celor două doamne, ținându-le de mână, încercând să le convingă prin argumente de o sinceritate surprinzătoare și, pesemne pentru a fi mai convingător, strângându-le cu toată puterea, ca într-o menghină, în timp ce, fără pic de sfială, o sorbea din ochi pe Avdotia Romanovna. De durere, ele își mai smulgeau din când în când mâinile din laba lui uriașă, osoasă, dar el nu-și dădea seama și le strângea mai abitir, trăgându-le către el. Dacă i-ar fi poruncit să se arunce atunci, ca să le facă un serviciu, cu capul în jos pe scară, le-ar fi îndeplinit pe loc dorința, fără să stea pe gânduri și fără să-și pună vreo întrebare. Pulheria Alexandrovna, chiar așa tulburată și cu gândul numai la Rodea al ei, deși își dădea seama că tânărul era din cale-afară de excentric și că o strângea prea tare de mână, îl socotea o adevărată providență și se străduia să închidă ochii la toate aceste ciudățenii. Avdotia Romanovna însă, deși

împărtășea îngrijorarea mamei sale și nu se speria cu una, cu două, era uimită, dacă nu chiar înspăimântată, văzând ațintite asupra-i privirile înflăcărate ale prietenului fratelui ei și doar încrederea căpătată din ceea ce povestise Nastasia despre acest om ciudat îi stăvilea pornirea de-a o lua la sănătoasa, trăgându-și mama după ea. Dar își dădea seama că acum nici măcar nu mai puteau fugi de el. De altfel, după vreo zece minute se liniști aproape cu totul: Razumihin avea însușirea de a se arăta într-o clipă așa cum era, oricare i-ar fi fost starea de spirit, astfel încât lumea se dumirea foarte repede cu cine avea de-a face.

— Nu se poate să vă duceți la gazdă, ar fi cea mai mare prostie! strigă el ca să o convingă pe Pulheria Alexandrovna. Cu toate că îi sunteți mamă, dacă rămâneți îl aduceți la turbare, și-atunci dracu' știe ce se mai poate întâmpla! Uitați ce vă propun: o să rămână Nastasia cu el, iar eu vă însoțesc până acasă, că de mers singure pe stradă nu poate fi vorba, în privința asta, la noi, la Petersburg... Ei, n-are a face! ... După aceea mă întorc numaidecât aici și, peste un sfert de ceas, pe cuvântul meu de onoare, vin să vă dau raportul: cum e, dacă doarme sau nu doarme și toate cele. După aceea, ascultați! După aceea, de la dumneavoastră alerg acasă la mine – am musafiri, beți toți – îl iau pe Zosimov, doctorul care îl tratează, e la mine acum, dar nu-i beat, sigur nu-i beat, nu se îmbată niciodată! Îl duc să-l vadă pe Rodka și pe urmă imediat la dumneavoastră, deci într-o oră o să aveți de două ori noutăți despre el, de la mine și de la doctor, înțelegeți, de la doctor în persoană, ceea ce e cu totul altceva decât ce v-aș putea spune eu! Dacă-i este rău, jur că vă aduc eu încoace, iar dacă-i e bine, vă culcați. Eu o să rămân aici toată noaptea, în fața ușii, fără să știe el, iar pe Zosimov îl duc să doarmă la gazdă, ca să fie la îndemână. Spuneți-mi, de cine are mai multă nevoie acum: de dumneavoastră sau de doctor? Mult mai de folos îi e un doctor. Așa că să mergem acasă! Fiindcă la gazdă nu puteți rămâne; eu pot, dar dumneavoastră nu v-ar da voie, pentru că... pentru că e o proastă. Ar fi geloasă, din pricina mea, pe Avdotia Romanovna, dacă vreți să știți, chiar și pe dumneavoastră... Dar pe Avdotia Romanovna, cu siguranță. Are o fire ciudată rău! De fapt, și eu sunt un prost... Nu contează! Să mergem! Aveți încredere în mine? Spuneți, aveți ori nu?

— Să mergem, mamă, spuse Avdotia Romanovna, va face cu siguranță așa cum a promis. L-a readus o dată la viață pe Rodea, și dacă e adevărat că doctorul se învoiește să rămână aici peste noapte, ce poate fi mai bine?

— Uite, dumneavoastră... dumneavoastră... mă înțelegeți, pentru că sunteți un înger! strigă plin de entuziasm Razumihin. Să mergem! Nastasia! Du-te îndată sus și stai lângă el cu lumina aprinsă; într-un sfert de ceas sunt înapoi...

Pulheria Alexandrovna, deși avea încă îndoieli, nu se mai împotrivi. Razumihin le luă pe amândouă de braț și începu să le tragă după el pe scară. Totuși nu era deloc sigură în privința lui: „O fi el descurcăreț și îndatoritor, dar te poți încrede în făgăduielile lui? În starea în care se află! ...”

— A, înțeleg, vă gândiți la starea mea! îi întrerupse gândurile Razumihin, ghicind ce era în mintea ei și mergând pe trotuar cu niște pași atât de mari,

încât cele două doamne abia se puteau ține după el, lucru pe care nu părea să-l bage de seamă... N-are a face! Adică... m-am îmbătat ca un nerod, dar nu despre asta e vorba; nu băutura m-a îmbătat. Abia când v-am văzut mi s-a urcat la cap... Dar nu vă supărați! Nu mă luați în seamă, spun vrute și nevrute, nu sunt vrednic de dumneavoastră... Sunt cu totul nevrednic! ... Cum vă duc acasă, mă întorc la canal, îmi torn două vedre de apă în cap și îmi trece... Dacă știți cât vă iubesc pe amândouă! ... Nu râdeți și nu vă supărați! ... Puteți să vă supărați pe oricine, dar pe mine nu vă supărați! Sunt prietenul lui și, prin urmare, sunt și prietenul dumneavoastră. Așa vreau eu... Am presimțit asta... anul trecut, am avut un moment... De fapt, n-am presimțit nimic, fiindcă dumneavoastră ați picat din cer. Și poate că la noapte nici n-o să dorm... Zosimov ăsta se temea mai adineauri să nu înnebunească... De asta, vedeți, nu trebuie să fie enervat...

— Vai de mine! strigă mama.

— Chiar doctorul v-a spus asta? întrebă speriată Avdotia Romanovna.

— A spus, dar nu-i așa, nici vorbă să fie așa. I-a dat și o doctorie, un praf, am văzut cu ochii mei, dar tocmai atunci ați venit dumneavoastră... Eh! ... Era mai bine dacă veneați mâine! Am făcut bine că am plecat. Iar peste o oră o să vă dea raportul despre absolut tot chiar Zosimov. Mai bine, că el nu-i beat! Și nici eu n-o să mai fiu... De ce-oi fi băut în așa hal? Fiindcă m-au atras în discuțiile lor, blestemații! Și mă jurasem că nu mă mai amestec în discuții! ... Debitează niște aiureli! Era cât pe-acți să sar la bătaie! L-am lăsat pe unchiu-meu să facă pe gazda... Dacă vreți să mă credeți, ei cer omului să nu mai aibă deloc personalitate, asta li se pare foarte șic! Orice, numai să nu mai fii tu însuși, să semeni cât mai puțin cu tine! ăsta e pentru ei cel mai mare progres. Barem aiurelile alea de-ar fi ieșit din mintea lor, dar...

— Ascultați, îl întrerupsese timid Pulheria Alexandrovna, însă asta nu făcu decât să pună gaz pe foc.

— Dar ce credeți? strigă Razumihin pe un ton și mai ridicat. Credeți că de asta mi-e mie, că mint? Nici pomeneală! Chiar îmi place să-i aud mințind! Este singurul privilegiu pe care îl au oamenii față de toate celelalte viețuitoare. Prin greșeală ajungi la adevăr. De asta și sunt om, pentru că greșesc. Nu ajungi la nici un adevăr dacă nu greșești mai înainte măcar de paispe ori, dacă nu chiar de o sută patruzeci, lucru onorabil în felul lui; dar noi nu suntem în stare să scornim nici măcar o minciună din capul nostru! Dacă tot minți, cel puțin fă-o în felul tău, iar atunci te și pup. O minciună originală e un lucru aproape mai bun decât un adevăr împrumutat de la altul; în primul caz ești om, în al doilea ești doar un papagal! Adevărul nu fuge, dar poate ți-ai bătut viața-n cuie; au fost cazuri. Ce suntem noi acum? Toți, toți fără excepție, fie că-i vorba despre știință, dezvoltare, gândire, invenții, idealuri, dorințe, liberalism, judecată, experiență și așa mai departe, suntem doar niște preșcolari. Ne-am învățat și ne place să gândească alții pentru noi. Nu-i așa? N-am dreptate? zberă Razumihin scuturând și strângând mâinile celor două doamne. Spuneți, așa e?

— O, Doamne, nu știu, zise biata Pulheria Alexandrovna.

— Așa e, așa e... deși nu vă împărtășesc întru totul părerea, adăugă serioasă Avdotia Romanovna și scoase pe loc un țipăt, atât de tare îi fusese strânsă mâna de data asta.

— Așa e? Spuneți că e așa? Ei, atunci, dumneavoastră...
dumneavoastră..., strigă el în culmea fericirii, ... sunteți un izvor de bunătate, de puritate, de înțelepciune și de... perfecțiune! Dați-mi mâna, dați-mi-o... dați-mi-o și dumneavoastră, vreau să vă sărut mâinile aici, acum, în genunchi!

Îngenunche în mijlocul trotuarului, din fericire pustiu la ora aceea.

— Încetați, vă rog, ce faceți? strigă speriată de-a binelea Pulheria Alexandrovna.

— Ridicați-vă, ridicați-vă! zise Dunia râzând, dar nu fără îngrijorare.

— Pentru nimic în lume, până nu-mi dați mâinile! Așa, ei, acum gata, m-am ridicat, să mergem! Sunt un biet nătărău, cu totul nevrednic de dumneavoastră, și mai sunt și beat pe deasupra, mi-e rușine... Nu sunt demn să vă iubesc, dar să se plece în fața dumneavoastră este datoria oricui, dacă nu-i o vită încălțată! Și eu mă plec... Păi și camerele în care stați, chiar dacă-ar fi numai pentru ele, tot a avut dreptate Rodion când l-a dat afară pe Piotr Petrovici al dumneavoastră! Cum a îndrăznit să vă lase să stați în asemenea camere? E scandalos! Știți cine vine să stea aici? Doar îi sunteți logodnică! Că îi sunteți logodnică, nu? Ei bine, atunci vă spun eu că, după toate astea, logodnicul dumneavoastră e un ticălos!

— Ascultați, domnule Razumihin, dumneavoastră uitați..., începu Pulheria Alexandrovna.

— Da, da, aveți dreptate, am uitat, rușine să-mi fie! își luă seama Razumihin. Dar... dar... nu trebuie să vă supărați pe mine că vorbesc așa! Fiindcă o spun din inimă și nu ca să... hm... ar fi o mârșăvie... într-un cuvânt, nu pentru că vă... hm... bun, fie ce-o fi, nu spun de ce, nu îndrăznesc... Dar ne-am dat seama cu toții mai devreme, de cum a intrat, că omul ăsta nu e de-al nostru. Nu fiindcă a venit frizat și nu fiindcă s-a grăbit să arate cât e de deștept, ci fiindcă e o iscoadă și un speculant; fiindcă e zgârcit ca un jidov și e un măscărici, iar lucrul ăsta se vede. Credeți că e deștept? Nu, e prost ca noaptea! Credeți că e pe potriva dumneavoastră? Dumnezeule mare! Vedeți, doamnelor, se opri el brusc în timp ce urcau deja scara spre camere, or fi ei toți beți acolo la mine, dar sunt toți cinstiți și, chiar dacă batem câmpii, că și mie mi se mai întâmplă, ajungem până la urmă și la adevăr, fiindcă drumul nostru e nobil, pe când Piotr Petrovici nu merge pe un drum cinstit. Chiar dacă i-am înjurat adineauri de mama focului, îi stimez pe toți; până și pe Zametov, nu, pe el nu-l stimez, dar îl iubesc, că-i un mucos! Până și pe dobitocul ăla de Zosimov, că e cinstit și își cunoaște meseria... Dar gata, totul e spus și iertat. E iertat, nu? Bun, să mergem. Știu coridorul ăsta, am mai fost pe-aici; uitate colo, la camera trei, a fost un scandal... La ce cameră stați? La opt? Să vă zăvorâți peste noapte și să nu dați drumul la nimeni. Peste un sfert de ceas mă întorc

cu noutăți și peste încă jumate de ceas cu Zosimov, o să vedeți! Fug, rămâneți cu bine!

— Doamne Dumnezeule, Duncika, oare ce-o să se mai întâmple? întrebă Pulheria Alexandrovna, întorcându-se speriată și neliniștită către fiica sa.

— Liniștește-te, mamă, răspunse Dunia scoțându-și pălăria și pelerinuța. Însuși Dumnezeu ni l-a trimis pe acest domn, chiar așa amețit cum era. Ne putem bizui pe el, te asigur. După tot ce a făcut până acum pentru fratele meu...

— Ah, Duncika, Dumnezeu știe dacă o să vină! Cum de-am fost în stare să-l las pe Rodea! ... Cum îmi închipuiam eu că-l găsesc și cum l-am găsit! Cât de aspru a fost, parcă nu l-ar fi bucurat venirea noastră...

Ochii i se umplură de lacrimi.

— Nu, nu-i așa, mamă. Nu l-ai văzut, fiindcă ai plâns întruna. E nervos, pentru că-i grav bolnav, de-aici se și trag toate.

— Of, boala asta! Cine știe ce s-o mai întâmpla! Și cum a vorbit cu tine, Dunia! zise mama uitându-se cu sfială în ochii fiicei, pentru a-i citi gândurile, dar liniștită deja pe jumătate de faptul că Dunia îi lua totuși apărarea fratelui ei, ceea ce însemna că îl iertase. Sunt sigură că mâine își schimbă gândurile, adăugă ea iscodind-o.

— Iar eu sunt sigură că mâine o să spună același lucru... în privința asta, i-o tăie Avdotia Romanovna, încheind în felul ăsta discuția, și fiindcă era vorba de o chestiune delicată, Pulheria Alexandrovna se temu să mai stăruie.

Dunia se apropie și își sărută mama. Aceasta o strânse tare în brațe, fără să scoată o vorbă. După aceea, pradă neliniștii, se așeză să aștepte întoarcerea lui Razumihin, urmărind-o cu sfială pe Dunia, care aștepta și ea, plimbându-se dintr-un capăt în altul al odăii cu brațele încrucișate pe piept, cufundată în gânduri. Să se plimbe îngândurată încolo și-ncoace era un obicei al Avdotiei Romanovna de fiecare dată când o frământa ceva și maică-sa se temea întotdeauna s-o tulbure.

Razumihin, înfierbântat de băutura, era fără îndoială ridicol în pasiunea lui subită pentru Avdotia Romanovna, dar privind-o cum se plimba prin cameră cu brațele încrucișate, tristă și îngândurată, poate că mulți l-ar fi înțeles și nu ar mai fi pus-o pe seama stării cu totul ieșite din comun în care se afla. Avdotia Romanovna era de o frumusețe uluitoare: înaltă, foarte bine făcută, puternică și sigură pe ea, lucru care răzbătea din orice gest al ei, fără să-i știrbească în vreun fel gingășia și grația mișcărilor. Semăna la chip cu fratele ei, dar despre ea se putea spune că e frumoasă. Avea părul blond închis, însă de o nuanță ceva mai deschisă decât al fratelui ei, și ochii aproape negri, strălucitori, mândri și uneori, pentru câteva clipe, nespun de blânzi. Era palidă, dar nu avea o paloare bolnăvicioasă: fața îi strălucea de sănătate și de proștețime. Gura era cam mică, iar buza de jos, proaspătă și roșie, ieșea puțin în afară, împreună cu bărbia, însă acesta era singurul cusur al chipului ei minunat, care îi dădea de altfel multă personalitate și un soi de aroganță. Expresia feței sale era întotdeauna mai mult serioasă și gânditoare decât veselă; în schimb, cât de

bine i se potriveau acestei fețe zâmbetul sau râsul vesel, tineresc, fără rețineri. E de înțeles că Razumihin înflăcărat, sincer, naiv, onest, voinic precum vitejii din băline și totodată cherchelit, care nu mai văzuse în viața lui așa ceva, și-a pierdut capul de la prima privire. Pe deasupra întâmplarea a făcut, parcă înadins, să o vadă prima dată pe Dunia în momentul acela minunat când chipul îi era transfigurat de iubirea pentru fratele ei și de bucuria revederii. Pe urmă a mai văzut cum i-a tremurat buza de jos de indignare la dispozițiile dure, necuviincioase și nerecunoscătoare ale fratelui ei – și asta l-a dat gata.

De altfel, spusese adevărul când, mai devreme, pe scară, amețit de băutură, lăsase să-i scape că excentrica gazdă a lui Raskolnikov, Praskovia Pavlovna, avea să fie geloasă nu numai pe Avdotia Romanovna, ci poate chiar și pe Pulheria Alexandrovna, din pricina lui. Căci, în ciuda faptului că Pulheria Alexandrovna avea deja patruzeci și trei de ani, chipul ei mai păstra urmele frumuseții de odinioară, părând mult mai tânăr, lucru care se întâmplă aproape întotdeauna cu femeile care și-au păstrat până la bătrânețe sufletul senin, impresiile vii și inima cinstită și curată. Să adăugăm, în paranteză, că a păstra toate acestea este singura cale de a nu-ți pierde frumusețea nici la bătrânețe. Părul începuse să-i încărunțească și să se rărească, riduri mici, ca niște raze, îi apăruseră de mult în jurul ochilor, obrajii îi erau căzuți și supti din pricina grijilor și a durerii, însă cu toate acestea chipul ei era minunat. Era portretul Dunecikăi, după douăzeci de ani și fără buza de jos ieșită în afară. Pulheria Alexandrovna era sensibilă, fără să cadă în sentimentalism, timidă și îngăduitoare, dar numai până la o anumită limită: putea să treacă multe cu vederea și să accepte multe, chiar lucruri care nu se potriveau cu părerile ei, însă exista întotdeauna o limită dictată de cinste, de reguli și convingeri peste care nimic nu ar fi putut-o sili să treacă vreodată.

Exact după douăzeci de minute de la plecarea lui Razumihin, se auziră două bătăi ușoare, dar grăbite, în ușă: tânărul se întorsese.

— Nu intru, n-am timp! spuse repede când îi deschiseră ușa. Doarme dus, liniștit, asta-i grozav, dea Domnul să doarmă vreo zece ceasuri. Nastasia e cu el; i-am poruncit să nu se miște de-acolo până nu mă-ntorc eu. Acuși îl aduc pe Zosimov să vă dea raportul și pe urmă mergeți la culcare; văd că sunteți epuizate.

Apoi se depărtă în fugă pe coridor.

— Ce tânăr descurcăreț și... devotat! exclamă Pulheria Alexandrovna în culmea bucuriei.

— Pare a fi un om de toată isprava, răspunse cu căldură în glas Avdotia Romanovna, începând să se plimbe iarăși înainte și-napoi prin odaie.

După vreun ceas auziră din nou pași pe coridor și apoi altă bătaie în ușă. De data asta, așteptaseră amândouă absolut încrezătoare în promisiunea lui Razumihin și, într-adevăr, acesta izbutise să vină cu doctorul. Zosimov se învoise imediat să abandoneze petrecerea și să se ducă să-l vadă pe Raskolnikov, însă încoace venise fără tragere de inimă și cu o mare doză de neîncredere, căci nu punea nici un temei pe ce spunea Razumihin, care era

beat. Dar nu numai că își liniști pe dată amorul-propriu, ci se simți chiar măgulit: își dădu seama că era într-adevăr așteptat ca un oracol. Stătu doar zece minute, însă reuși să o convingă și să o liniștească pe deplin pe Pulheria Alexandrovna. Vorbi cu multă compasiune, însă în același timp cu reținerea și cu marea seriozitate a unui doctor de douăzeci și șapte de ani aflat la o consultație importantă, fără să se abată câtuși de puțin de la subiect și fără să lase să se vadă nici cea mai mică dorință de a intra în relații mai apropiate și mai familiare cu cele două doamne. Remarcând încă de când intrase frumusețea orbitoare a Avdotiei Romanovna, se strădui de la începutul și până la sfârșitul vizitei să o ignore, adresându-se numai Pulheriei Alexandrovna, ceea ce îi procură o imensă satisfacție lăuntrică. Despre bolnav spuse că pentru moment găsea starea lui foarte satisfăcătoare. Potrivit observațiilor sale, boala pacientului avea, pe lângă situația materială precară din ultimele luni, și unele cauze morale, „este, ca să spunem așa, produsul mai multor influențe morale și materiale complexe, al unor frământări, temeri, griji, idei... și așa mai departe”. Observând între timp că Avdotia Romanovna îl asculta cu deosebită atenție, Zosimov începu să dezvolte această temă. Dar la întrebarea neliniștită și timidă a Pulheriei Alexandrovna dacă „ar exista unele suspiciuni de nebunie”, răspunse cu un zâmbet calm și sincer că i-au fost exagerate cam mult cuvintele; că se observă, fără îndoială, la bolnav o anumită idee fixă, ceea ce indică o monomanie, iar el, Zosimov, este acum foarte preocupat de acest extrem de interesant capitol al medicinei, însă nu trebuie uitat faptul că, mai până astăzi, bolnavul a delirat și... și, desigur, venirea rudelor sale îl va întrema, îl va distrage și va avea un efect salvator – „numai să poată fi evitate noi șocuri foarte mari”, adăugă el grav. Apoi se ridică, își luă rămas-bun cu un aer serios, dar totodată cordial, și se retrase însoțit de binecuvântările, recunoștința fierbinte și rugămintile celor două femei. Avdotia Romanovna îi întinse chiar mânuța să i-o strângă, fără ca el să fi schițat vreun gest, așa că plecă extrem de mulțumit de vizita făcută și, cu atât mai mult, de sine însuși.

— Dar de vorbit, vorbim mâine. Acum culcați-vă, nu mai stați! mai spuse o dată Razumihin, plecând împreună cu Zosimov. Mâine vin cât pot de devreme să vă dau raportul.

— Ce fată încântătoare e această Avdotia Romanovna! remarcă Zosimov, aproape lingându-și buzele, când ieșiră în stradă.

— Încântătoare? Încântătoare, zici? urlă Razumihin repezindu-se cu mâinile la beregata lui Zosimov. Dacă mai îndrăznești o dată... Ai înțeles? Ai înțeles? strigă înhățându-l de guler și împingându-l în zid. Ai auzit?

— Bine, dă-mi drumul, ești beat, fir-ai să fii! se apără Zosimov, iar pe urmă, când Razumihin îi dădu drumul, se uită țintă la el și izbucni în râs.

Razumihin stătea în fața lui, cu brațele lăsate în jos, pradă unor gânduri sumbre, apăsătoare.

— Așa-i, sunt un măgar, zise el mohorât, dar și tu ești la fel.

— Ba nu, frate, nu sunt deloc la fel. Eu nu visez prostii.

Mergeau în tăcere și, abia când se apropiară de locuința lui Raskolnikov, Razumihin rupse tăcerea foarte îngrijorat.

— Ascultă, îi spuse el lui Zosimov, tu ești băiat bun, dar pe lângă toate năravurile tale mai ești și curvar, știu bine, și încă unul dintre cei mai mizerabili. Ești un nemernic nevrinos, nevolnic, cam într-o ureche, te-ai îngrășat și nu ești în stare să-ți refuzi nimic, iar eu numesc asta deja abjecție, fiindcă la asta te duce, la abjecție. Ai ajuns într-așa un hal de răsfăț, că îți spun drept, nici nu știu cum de poți să fii un doctor bun și chiar dedicat. Dormi în puf (auzi, un doctor!), dar te scoli totuși în toiul nopții pentru un bolnav. Peste vreo trei ani, nu te mai dai tu jos din pat pentru nici un bolnav! ... Bun, la dracu', nu despre asta-i vorba, uite ce e: în noaptea asta o să rămâi să dormi la gazdă (mi-a luat o groază până am convins-o!), iar eu în bucătărie. Uite, așa ai prilejul s-o cunoști mai îndeaproape! Nu-i ce gândești tu! Aici, frate, nu-i nici umbră de chestii din astea...

— Nu gândesc nimic.

— La ea, frate, ai parte doar de pudoare, vorbă puțină, sfială, castitate îndârjită, dar, mai presus de toate, oftează și se topește, se topește precum ceara. Scapă-mă de ea, pentru numele tuturor dracilor din lume! E mai mult decât încântătoare... O să-ți fiu recunoscător pe veci!

— Ei, ce înflăcărare! Și eu ce trebuie să fac?

— Te asigur că n-ai mare lucru de făcut, doar să îndrugi tâmpenii, ce vrei tu, numai stai lângă ea și vorbește. În plus, ești doctor, apucă-te și tratează-o de vreo boală. Îți jur că n-o să-ți pară rău. Are și pian; după cum știi, zdrăngănesc și eu un pic; știu chiar un cântecel, unul rusesc, sentimental: „Vărs lacrimi amare...” Îi plac cântecele sentimentale, de la asta a și-nceput toată istoria; dar tu ești un virtuoz al pianului, un maestru, un Rubinstein! Te asigur că n-ai să regreti!

— Nu cumva i-ai promis ceva? Ceva de formă, vreo semnătură? I-oi fi promis c-o iei de nevastă...

— Nimic, nimic, nici pomeneală de așa ceva! Nici nu e genul, deloc, s-ar fi dat și Cebarov la ea...

— Ei, atunci las-o!

— Dar nu se poate s-o las așa!

— Și de ce nu se poate?

— Uite-așa, dacă nu se poate, nu se poate! Te simți legat, frate, la început m-a atras.

— Dar de ce-ai mai înădit-o?

— N-am înădit-o deloc, poate m-am înădit eu singur, de prost ce sunt, iar ei o să-i fie cu siguranță perfect egal că ești tu ori că sunt eu, numai să stea cineva lângă ea și să suspine. Aici, frate... Nu sunt în stare să mă exprim, aici... Tu ești bun la matematică, știu că mai înveți și-acum... Apucă-te să-i vorbești despre calculul integral, nu glumesc, zău, te asigur că o să-i fie totuna: o să se uite la tine și o să ofteze, poate s-o țină așa și-un an. Eu, de altfel, i-am vorbit mult, două zile-n șir, despre camera lorzilor prusacă, despre ce altceva puteam

să-i vorbesc? Nu face decât să suspine și să se înfierbânte! Numai despre dragoste să nu-i vorbești... e rușinoasă foc, arată-i doar că nu te mai poți despărți de ea, atât, nu-i nevoie de mai mult. E al naibii de confortabil, te simți exact ca acasă – citești, stai, te culci, scrii... Poți chiar s-o săruți, cu băgare de seamă...

— Dar la ce-mi trebuie?

— Of, n-am cum să te fac să pricepi! O să vezi, vă potriviți perfect! Și înainte m-am gândit la tine... Că până la urmă tot aici ajungi! Așa că ce te mai interesează dacă o să fie mai devreme sau mai târziu? Aici, frate, începi să trăiești în puf, ei, dar nu e numai puful! Ai destule atracții: aici e capătul lumii, ancora, refugiul tihnit, buricul pământului, temelia pe trei pești a lumii, raiul, ce mai! Aici ai bliniile, kulebiacele¹⁹ grase, samovarul de seară, suspinele tandre, cașaveicile călduroase și sobele încinse – e ca și cum ai fi în același timp și mort, și viu, două avantaje dintr-odată. Încep să o iau razna, frate, fir-ar al dracului, e timpul să ne culcăm! Ascultă, eu am obiceiul să mă mai trezesc noaptea, așa că o să urc să mai văd ce face. Dar nu-i nimic, astea-s fleacuri, totul e-n ordine. Nu-ți face prea multe griji, dar dacă vrei, dă și tu o raită pe-acolo. Și dacă vezi că, să zicem, aiurează, ori că are febră ori mai știi eu ce, trezește-mă numaidecât. De fapt, nici nu...

~ II ~

A doua zi, Razumihin se trezi la ora opt, îngrijorat și abătut. O mulțime de nedumeriri noi și neașteptate îi răsăriseră deodată în minte în dimineața aceea. Nu și-ar fi închipuit că avea să se trezească vreodată așa. Își aminti până în cele mai mici amănunte tot ce se întâmplase cu o seară în urmă și înțelese că se petrecuse cu el ceva neobișnuit, că trăia o senzație cu totul necunoscută lui până atunci, care nu semăna cu nimic de mai înainte. În același timp, își dădea perfect seama că visul care îi aprinsese imaginația era atât de irealizabil, încât se rușina de el, așa că trecu degrabă la celelalte griji și nedumeriri, mai concrete, pe care i le lăsase moștenire „de trei ori blestemata zi de ieri”.

Amintirea cea mai îngrozitoare era că ieri se dovedise „ticălos și grobian”, nu numai pentru că fusese beat, ci pentru că profitase de situația tinerei fete ca să-l critice, dintr-o gelozie prostească și neașteptată, pe logodnicul ei, fără să știe măcar ce relații și ce obligații existau între ei și fără să-l cunoască măcar ca lumea pe omul acela. Cu ce drept îl judeca el așa în pripă și cu atâta ușurință? De unde și până unde avea el căderea să judece? Putea oare o ființă ca Avdotia Romanovna să se dea unui bărbat nedemn de dragul banilor? Asta înseamnă că are și el calitățile lui. Camerele? Păi, într-adevăr, de unde să fi știut el ce camere erau acelea? De fapt, le pregătește chiar acum o locuință... Pfui, josnic mai e totul! Și asta-i justificare, că era beat? O scuză prostească, o scuză care nu face decât să-l înjosească și mai mult. În vin e adevărul și uite că tot adevărul a ieșit la iveală, adică a dat pe față toată mârșăvia sufletului său invidios și grosolan. Oare un astfel de vis îi este îngăduit, fie și o clipă, unui om ca el, Razumihin? Ce este el pe lângă o astfel de fată – un bețiv scandalagiu care ieri s-a mai și dat mare? Să fie posibilă o alăturare atât de cinică și de

ridicolă? La acest gând, Razumihin se făcu roșu ca racul și, ca un făcut, exact în clipa aceea își aminti clar cum spusese ieri, când stăteau pe scară, că gazda o să fie geloasă pe Avdotia Romanovna din pricina lui... Asta chiar punea capac la toate. Dădu un pumn zdravăn în sobița din bucătărie, se răni la mână și sparse o cărămidă.

— Bineînțeles, mormăi în barbă o clipă mai târziu, cu un sentiment de umilință, bineînțeles, s-a zis, toate măgăriile astea nu le mai speli acum nici în șapte ape... Dar poate că nu mai are nici un rost să mă gândesc la asta, o să-mi fac apariția tăcând mălc... și datoria o să mi-o fac tot așa... tăcând mălc... n-o să-mi cer nici măcar scuze, n-o să spun nimic și... și ce mai, acum, bineînțeles, s-a dus dracului tot!

Cu toate astea, îmbrăcându-se, își examinează hainele cu mai multă atenție decât de obicei. Altele oricum nu avea și, chiar dacă ar fi avut, nu și le-ar fi pus, „înadins nu le-aș fi pus”. Dar nici nu putea să se înfățișeze la ele ca un cinic nespălat; nu avea nici un drept să le jignească în sentimentele lor, cu atât mai mult cu cât aveau nevoie de el și îl chemaseră chiar ele. Își curăță temeinic hainele cu peria; rufăria era întotdeauna într-o stare destul de bună, în privința asta se arăta foarte pedant.

În dimineața aceea își făcu toaleta cu multă grijă. Găsi niște săpun la Nastasia și se spală pe cap, pe gât și mai ales pe mâini. Când ajunse însă la întrebarea dacă să-și radă barba sau nu (Praskovia Pavlovna avea niște brice excelente, rămase de la răposatul domn Zarnițan), se trezi refuzând hotărât, chiar cu un soi de îndârjire: „Nu, rămân așa, să nu creadă cumva că m-am ras ca să... așa or să creadă în mod sigur! Nu, pentru nimic în lume! Mai ales... mai ales când mă știu atât de grosolan, de îngălat și de prost-crescut. Să spunem că mă socotesc, întru câtva e chiar adevărat, un om cinstit... ei și, ce mare scofală că sunt un om cinstit? Orice om trebuie să fie cinstit, chiar mai mult de-atât... Totuși (cum ar fi putut să uite!) a avut și el învârtelile lui... nu chiar necinstite, bun, dar oricum... Cât despre cele ce i-au trecut prin cap! Hm... să pui toate astea alături de Avdotia Romanovna! La dracu'! Mi-e totuna! De asta o să mă și arăt îngălat, soios și prost-crescut, puțin îmi pasă! Chiar o să fiu și mai și! ...”

În toiul acestor monologuri îl găsi Zosimov, care își petrecuse noaptea în salonul Praskoviei Pavlovna și se pregătea să se întoarcă acasă, dar înainte de a pleca voia să mai vadă o dată bolnavul. Razumihin îl anunță că dormea buștean. Zosimov îi spuse să nu-l trezească, să îl lase până se scoală singur, și promise că va mai trece pe la ora zece.

— Numai să fie acasă, adăugă. Fir-ar al naibii! Dacă n-ai autoritate asupra bolnavului, cum să-l tratezi? Nu știi, se duce el la dânsule sau vin dânsule aici?

— Dânsule, cred, răspunse Razumihin prinzând sensul întrebării. Vin anume ca să vorbească despre treburile lor de familie. Eu plec. Tu, ca doctor, ai mai multe drepturi decât mine.

— Nu sunt duhovnic, vin și plec, am destule pe cap și fără ele.

— Pe mine mă îngrijorează un lucru, îl întrerupse Razumihin încruntându-se. Ieri, când eram beat, pe drum m-a luat gura pe dinainte și i-am spus tot felul de prostii... tot felul... printre altele, că te temi ca nu cumva... să dea semne de nebunie.

— Asta ai îndrugat ieri și în fața doamnelor.

— Știu, am făcut o prostie! Bate-mă, dacă vrei! Dar chiar te-ai gândit serios la asta?

— Aiurea, serios! Tu mi l-ai descris, când am mers la el, ca pe un monoman... Ei, ieri am mai pus și gaz pe foc, adică tu, cu povestea aia... cu zugravul; o discuție a-ntâia; poate asta l-a și făcut să-și iasă din minți! Dacă aș fi știut exact ce s-a petrecut mai deunăzi la secție și că o canalie l-a jignit cu... bănuielile sale! Hm... aș fi împiedicat ieri discuția aceea. Fiindcă monomaniiăștia fac din țânțar armăsar și mai iau și de bune aiurelile pe care le scornesc... Din ce mi-am amintit eu de ieri și din ce-a povestit Zametov, mi-am lămurit jumătate din caz. Zău! Cunosc un caz cu un ipohondru, un individ la vreo patruzeci de ani, care și-a ieșit din sărite fiindcă un puști de opt ani l-a luat peste picior la masă și a băgat cuțitul în el! Pe când aici, aici avem de-a face cu un om redus la mizerie și silit să suporte grosolăniile unui polițist; adaugă la asta și un început de boală, și o asemenea bănuială? Gândește-te puțin: un ipohondru furios și de un orgoliu turbat, teribil! Poate că tocmai de aici i se trage și boala! Păi da, fir-ar să fie! ... Dar apropo, Zametov ăsta e de fapt un băiat simpatic, numai că, hm... n-avea nici un rost să povestească ieri toate astea. E limbut din cale-afară!

— Dar cui i-a povestit? Mie și ție.

— Și lui Porfiri.

— Ce dacă i-a povestit și lui Porfiri?

— Apropo, tu ai vreo influență asupra mamei și surorii lui? Spune-le să fie mai prudente astăzi cu el...

— S-a făcut! răspunse fără nici un chef Razumihin.

— Și de ce s-o fi luat așa de acest Lujin? Omul are bani, iar soră-sii se pare că nu-i displace... Ele n-au un sfanț, nu?

— Ce mă tot descoși? strigă nervos Razumihin. De unde să știu eu dacă au sau n-au vreun sfanț? Întreabă-le singur, poate îți spun...

— Pfui, prost mai ești uneori! Nu ți s-au risipit aburii beției de-aseară... Rămâi cu bine și mulțumește-i din partea mea Praskoviei Pavlovna pentru găzduire. S-a încuiat în odaie, nici n-a răspuns când i-am dat bună dimineța prin ușă, deși la ora șapte era trează, i s-a adus samovarul din bucătărie pe coridor... Nu m-am dovedit vrednic s-o văd la față...

La nouă fix, Razumihin se înființă la camerele lui Bakaleev. Cele două doamne îl așteptau deja de mult, cu o nerăbdare isterică. Se sculaseră la șapte, dacă nu chiar mai devreme. El intră întunecat ca noaptea și se înclină stângaci, blestemându-și în sinea lui timiditatea. Dar lucrurile se brodiră altfel decât se așteptase: Pulheria Alexandrovna se repezi la el, îi apucă amândouă mâinile și numai că nu i le sărută. Aruncă o privire timidă către Avdotia Romanovna, dar

chipul ei trufaș exprima în clipa aceea o asemenea recunoștință și simpatie afectuoasă, o asemenea stimă (în locul privirilor ironice și al disprețului prost ascuns), încât se simți cu totul descumpănit. I-ar fi venit fără îndoială mult mai ușor dacă l-ar fi întâmpinat cu niște cuvinte de ocară. Din fericire, avea la îndemână un subiect de discuție, așa că se grăbi să se agațe de el.

Auzind că fiul ei nu se trezise încă, dar că totul mergea minunat, Pulheria Alexandrovna declară că asta se nimerea cum nu se poate mai bine, căci avea mare, mare, mare nevoie să discute înainte cu Razumihin. Apoi îl întreabă dacă băuse ceaiul și îl pofti să-l servească împreună, fiindcă ele îl așteptaseră pe el. Avdotia Romanovna sună și în odaie își făcu apariția un ins jerpelit și soios, căruia îi ceru să le aducă ceaiul. Într-un sfârșit îi servi, dar atât de îngălat și cu atâta lipsă de cuviință, încât doamnele se simțiră jenate. Razumihin începu să injure vârtos spelunca aceea, dar amintindu-și de Lujin, tăcu îndată, se fâstâci și se bucură nespun când întrebările Pulheriei Alexandrovna îl potopiră fără să-i mai lase răgaz.

Dându-și silința să răspundă, vorbi trei sferturi de ceas, întrerupt neconținut cu noi întrebări, și reuși până la urmă să le spună ce era mai important și mai necesar de știut, lucruri pe care abia le aflase și el, despre ceea ce se petrecuse cu Rodion Romanovici în acest ultim an, iar în încheiere le povesti pe larg despre boala lui. De fapt, multe le trecu sub tăcere, printre altele și scena de la secție, cu toate urmările ei. Doamnele îi ascultară povestea cu aviditate, însă când socoti că ajunsese la capăt și că își mulțumise pe deplin ascultătoarele, Razumihin se trezi că așteptau să intre în miezul ei.

— Spuneți-mi, spuneți-mi, dumneavoastră ce credeți... Iertați-mă, nu vă știu nici acum numele, începu grăbită Pulheria Alexandrovna.

— Dmitri Prokofici.

— Așa, așa, Dmitri Prokofici, aș dori, tare mult aș dori să aflu... în general... cum vede el lucrurile, adică, dacă mă înțelegeți, cum să vă spun, adică, mai bine zis, ce îi place și ce nu îi place? E tot timpul așa de nervos? Ce dorințe și, ca să spun așa, ce visuri are, dacă se poate? Ce anume îl influențează acum în mod deosebit? Într-un cuvânt, aș dori...

— Ah, mamă, cum vrei să-ți răspundă la toate astea așa, deodată! o muștră Dunia.

— O, Doamne, deloc nu m-am așteptat să-l găsesc așa, Dmitri Prokofici, deloc.

— E cât se poate de firesc, răspunse Dmitri Prokofici. Eu nu am mamă, dar unchiu-meu vine în fiecare an aici și nu mă recunoaște aproape niciodată, nici măcar după înfățișare, cu toate că e un om deștept; or, în cei trei ani de când nu v-ați văzut s-au întâmplat multe. Ce pot să vă spun? Eu îl știu pe Rodion de un an și jumătate; e ciufut, posomorât, mândru și înfumurat; în ultimul timp (dar poate chiar de mai multă vreme) e suspicios și ipohondru. E bun și mărinimos. Nu-i place să-și arate sentimentele și mai degrabă se poartă cu duritate decât să-și dezvăluie sufletul în cuvinte. Câteodată e pur și simplu rece și insensibil până la lipsă de omenie, de parcă ar avea în el două firi opuse

care se arată pe rând. Câteodată e groaznic de tăcut! Ai putea crede că e foarte ocupat și toată lumea îl deranjează, însă el zace și nu face nimic. Nu-i plac ironiile, dar nu pentru că n-ar avea un spirit ascuțit, ci pur și simplu pentru că nu are timp de fleacuri din astea. Nu ascultă până la capăt ce i se spune. Nu-l interesează niciodată ce-i interesează pe ceilalți. Are o părere grozav de bună despre el, nu fără motiv, așa spune. Bun, ce-ar mai fi? ... Cred că venirea dumneavoastră o să aibă o influență cum nu se poate mai binefăcătoare asupra lui.

— Ah, de-ar da Dumnezeu! exclamă chinuită Pulheria Alexandrovna după ce-i auzi părerea despre Rodea al ei.

În sfârșit, Razumihin se uită cu mai multă îndrăzneală la Avdotia Romanovna. O privise mereu în timpul discuției, dar fugitiv, doar pentru o clipă, mutându-și imediat ochii de la ea. Avdotia Romanovna ba stătea la masă și asculta cu atenție, ba se ridica și începea să se plimbe, după cum îi era obiceiul, dintr-un capăt în altul al odăii, cu brațele încrucișate, cu buzele strânse, punând din când în când câte o întrebare fără să se oprească din mers, cufundată în gânduri. Nici ea nu asculta până la capăt ce i se spunea. Era îmbrăcată cu o rochiță dintr-un material ușor, de culoare închisă, cu un fișiu mic, transparent, legat la gât. Razumihin își dădu seama imediat, după o serie de indicii, că situația celor două femei era destul de precară. Dacă Avdotia Romanovna ar fi fost îmbrăcată ca o regină, nu i-ar fi inspirat nici o teamă; acum însă, poate tocmai pentru că era îmbrăcată atât de sărăcăcios și pentru că devenise conștient de situația lor strâmtorată, i se cuibări în suflet un soi de frică și începu să supravegheze fiecare cuvânt pe care îl rostea și fiecare gest pe care îl făcea, lucru cu atât mai stânjenitor pentru cineva care nici așa nu avea prea mare încredere în sine.

— Ați spus multe lucruri interesante despre firea fratelui meu și... ați vorbit fără părtinire. Asta e bine, credeam că îl idolatrizați, remarcă Avdotia Romanovna zâmbind. Fără îndoială, nu greșiți zicând că ar trebui să aibă o femeie lângă el, adăugă ea îngândurată.

— N-am zis asta, totuși poate aveți dreptate, numai că...

— Ce?

— Că el nu iubește pe nimeni, poate că nici n-o să iubească vreodată, încheie discuția Razumihin.

— Adică nu e capabil să iubească?

— Știți, Avdotia Romanovna, semănați teribil cu fratele dumneavoastră, în toate privințele! lăsa el să-i scape, spre propria lui surprindere, dar amintindu-și îndată că îi vorbea de fapt despre fratele ei, se înroși ca un rac și se fâstâci îngrozitor.

Avdotia Romanovna nu-și putu stăpâni râsul uitându-se la el.

— În privința lui Rodea s-ar putea să greșiți amândoi, interveni Pulheria Alexandrovna. Nu vorbesc despre ce-i acum, Dunecika. Poate că ce scrie Piotr Petrovici în scrisoarea aceea... și ce am presupus noi două nu e adevărat, dar nici nu vă puteți închipui, Dmitri Prokofici, cât de lipsit de simțul realității e și,

cum să vă spun eu, de capricios. N-am fost niciodată sigură de firea lui, nici măcar când avea numai cincisprezece ani. Sunt încredințată că e în stare și acum să facă dintr-odată vreun lucru care nu i-ar trece nimănui prin cap... Fără să mergem prea departe, știți că acum un an și jumătate m-a lăsat mută de uimire, m-a făcut praf, numai că nu m-a băgat în mormânt când i s-a năzărit să se însoare cu acea, cum o cheamă, cu fiica acestei Zarnițâna, gazda lui?

— Știți cumva amănunte despre povestea asta? întrebă Avdotia Romanovna.

— Credeți, continuă aprinzându-se Pulheria Alexandrovna, că l-ar fi oprit lacrimile mele, ori faptul că aș fi căzut bolnavă, ori că aș fi murit de durere, ori sărăcia noastră? Ar fi trecut cât se poate de liniștit peste tot ce i-ar fi stat în cale. Poate, poate nu ne iubește?

— Mie nu mi-a spus niciodată nimic despre această poveste, răspunse precaut Razumihin, dar am auzit câte ceva chiar de la doamna Zarnițâna, cu toate că nu-i stă nici ei în fire să spună prea multe, iar ce am auzit, mă rog, chiar că e cam ciudat...

— Dar ce, ce ați auzit? întrebare într-un glas cele două femei.

— De fapt, nimic cu totul deosebit. Am aflat doar că această căsătorie, care fusese deja hotărâtă și care n-a mai avut loc numai din pricina morții logodnicei, nu i-a fost foarte pe plac nici doamnei Zarnițâna... În afară de asta, se spune că logodnica nu era deloc arătoasă, adică se spune că era chiar urâtă... și bolnăvicioasă... și ciudată... dar altminteri, se pare, avea și unele calități. Trebuie să fi avut negreșit și niște calități, altfel nu se mai înțelege nimic... Nici n-a fost vorba de vreo zestre, însă oricum nu s-ar fi bizuit el pe vreo zestre... O treabă ca asta nu-i ușor de judecat.

— Eu sunt convinsă că era o fată demnă de stimă, se pronunță scurt Avdotia Romanovna.

— Dumnezeu să mă ierte, dar eu m-am bucurat atunci de moartea ei, deși nici nu știu cine pe cine ar fi nenorocit: el pe ea sau ea pe el? puse capăt discuției Pulheria Alexandrovna.

Pe urmă începu, cu grijă și reținere, uitându-se tot timpul la Dunia, lucru fără îndoială neplăcut pentru aceasta, să îl descoasă din nou despre scena de ieri dintre Rodea și Lujin. Această întâmplare, după cât se vedea, o îngrijora mai mult decât orice, sperind-o și făcând-o chiar să tremure. Razumihin îi mai povesti o dată totul de-a fir a păr, însă de data asta adăugă și concluzia lui: îl acuză de-a dreptul pe Raskolnikov că l-a insultat cu intenție pe Piotr Petrovici, iar asta nu o mai puse pe seama bolii.

— Avea asta în cap încă dinainte să se îmbolnăvească, adăugă el.

— Și eu cred la fel, spuse Pulheria Alexandrovna, care părea deja zdrobită; o miră însă foarte mult faptul că de data asta Razumihin vorbea cu mare prudență, parcă chiar cu stimă, despre Piotr Petrovici, lucru care o surprinse și pe Avdotia Romanovna.

— Atunci, asta e părerea dumneavoastră despre Piotr Petrovici? nu o răbdă inima să nu întrebe pe Pulheria Alexandrovna.

— Nici n-aș putea avea altă părere despre viitorul soț al fiicei dumneavoastră, răspunse categoric și plin de înflăcărare Razumihin, și nu spun asta dintr-o politețe de conjunctură, ci pentru că... pentru că... ei bine, măcar pentru faptul că Avdotia Romanovna însăși l-a învrednicit de bunăvoie pe acest om cu alegerea dânzei. Dacă m-am purtat cum m-am purtat ieri, asta-i pentru că eram beat criță și... nebun, da, nebun, îmi pierdusem capul, îmi ieșisem din minți de tot... și acum mi-e rușine...

Roși și tăcu. Avdotia Romanovna se îmbujoră la față, dar nu rupse tăcerea. Nu mai rostise un cuvânt din clipa în care venise vorba despre Lujin.

Cât despre Pulheria Alexandrovna, nefiind susținută de fiica ei, era în mod vădit încurcată. În cele din urmă, poticnindu-se și uitându-se întruna la Dunia, mărturisi că în momentul acela o îngrijora extrem de mult un anumit lucru.

— Vedeți, Dmitri Prokofici..., începu ea. O să fiu absolut sinceră cu Dmitri Prokofici, nu, Dunecika?

— Bineînțeles, mamă, răspunse pe un ton categoric Avdotia Romanovna.

— Uitați despre ce e vorba, se grăbi să-i povestească Pulheria Romanovna, ca și cum faptul că i se îngăduia să-și verse durerea ar fi izbăvit-o într-adevăr de ea. Astăzi, dis-de-dimineată, am primit de la Piotr Petrovici un bilet, drept răspuns la scrisoarea pe care i-am trimis-o ieri ca să ne anunțăm sosirea. Vedeți, s-ar fi convenit să ne întâmpine ieri la gară, așa cum făgăduise. În schimb, a trimis un lacheu să ne dea adresa acestor camere, să ne însoțească până aici și să ne transmită că dânsul, Piotr Petrovici, are să vină la noi în dimineața asta. Când colo, azi-dimineată a sosit bilețelul ăsta, uitați... Citiți-l mai bine chiar dumneavoastră, e în el ceva care mă îngrijorează mult... o să vedeți dumneavoastră îndată ce... să-mi spuneți sincer ce părere aveți, Dmitri Prokofici! Dumneavoastră cunoașteți mai bine decât oricine firea lui Rodea și sunteți cel mai în măsură să-l sfătuiți. Vă spun dinainte că Dunecika a hotărât deja totul din prima clipă, însă eu, eu încă nu știu cum trebuie procedat și... de aceea v-am așteptat pe dumneavoastră.

Razumihin despături bilețelul datat cu o zi înainte și citi următoarele:

Stimată doamnă Pulheria Alexandrovna, am onoarea de-a vă aduce la cunoștință că, fiind reținut de împrejurări neprevăzute, nu am izbutit să vă întâmpin la gară, de aceea am trimis un om foarte descurcăreț. Mă văd totodată lipsit de plăcerea de-a mă întâlni cu dumneavoastră și mâine-dimineată, din pricina unor treburi care nu suferă amânare la senat și pentru a nu vă stingheri întâlnirea de familie, a dumneavoastră cu fiul și a Avdotiei Romanovna cu fratele dânzei. Voi avea onoarea de a vă vizita și de a vă prezenta omagiile mele la locuința dumneavoastră abia mâine-seară, la ora opt fix, îndrăznind să vă rog stăruitor ca Rodion Romanovici să nu fie de față la întrevederea noastră, întrucât m-a jignit la modul cel mai grosier și mi-a arătat o totală lipsă de considerație când l-am vizitat ieri, știindu-l bolnav, și în afară

de asta pentru că doresc să am personal și pe larg cu dumneavoastră o explicație necesară în legătură cu un anume punct despre care doresc să vă aflu părerea. Totodată, am onoarea să vă previn că dacă, în ciuda rugăminții mele, îl voi întâlni pe Rodion Romanovici, mă voi vedea nevoit să mă retrag imediat, lucru pentru care nu mă veți putea învinui. Vă scriu aceste lucruri și fiindcă presupun că Rodion Romanovici, care părea atât de bolnav atunci când l-am vizitat, după numai două ore s-a însănătoșit brusc și, de vreme ce a ieșit deja din casă, este posibil să vină și la dumneavoastră. M-am convins de asta cu propriii mei ochi, la locuința unui bețiv pe care l-a călcat o trăsură și care a murit deja, unde i-a dat fiicei aceluia, o fată de moravuri ușoare, în jur de douăzeci și cinci de ruble, pretextând că erau pentru înmormântare, ceea ce m-a mirat foarte mult, știind cât de greu ați procurat dumneavoastră această sumă. Totodată, asigurând-o de stima mea deosebită pe Avdotia Romanovna, vă rog să primiți sentimentul celui mai respectuos devotament din partea preaplecatului dumneavoastră servitor, P. Lujin

— Ce să fac eu acum, Dmitri Prokofici? întrebă Pulheria Alexandrovna aproape plângând. Cum să-i spun eu lui Rodea să nu vină? După ce-a stăruit atât aseară să îl refuzăm pe Piotr Petrovici, acum ni se dă dispoziție să nu-l primim pe el! Dar el, cum o să afle, o să vină înadins... și ce-o să fie atunci?

— Faceți așa cum a hotărât Avdotia Romanovna, răspunse pe dată Razumihin, foarte calm.

— O, Doamne! Ea spune... Dumnezeu știe ce spune, fiindcă nu vrea să mă lămurească și pe mine ce are de gând! Spune că e mai bine, adică nu că e mai bine, ci că trebuie neapărat, nu știu pentru ce, să vină și Rodea azi la ora opt, să se întâlnească neapărat amândoi... Eu mă gândeam să nu-i arăt scrisoarea și, cu ajutorul dumneavoastră, să-l împiedic să vină... fiindcă e iritabil... Apoi nici nu-nțeleg nimic, ce-i cu bețivul care a murit și cu fiica lui și cum a fost în stare să-i dea acestei fiice ultimii bani, toți banii... pe care...

— Pe care i-am procurat cu atâta greutate, mamă, adăugă Avdotia Romanovna.

— Ieri a fost ceva cu el, spuse îngândurat Razumihin. Dacă ați ști ce-a făcut ieri la cârciumă, deși n-a fost chiar fără cap... hm! Mi-a vorbit într-adevăr și mie despre un mort și despre nu știu ce fată ieri, când îl însoțeam acasă, dar n-am priceput nimic... De altfel, ieri și eu...

— Mamă, cel mai bine e să mergem noi la el, te asigur că o să vedem imediat ce avem de făcut. De altfel, e deja timpul. Doamne, e unsprezece! strigă ea uitându-se la foarte frumosul ei ceas de aur emailat, pe care îl purta la piept, atârnat de un fin lănțișor venețian, și care distona teribil cu tot restul. „Cadou de la logodnic”, se gândi Razumihin.

— O, da! ... E timpul, Dunecika, așa e! intră în panică Pulheria Alexandrovna. Să nu creadă cumva că nu venim fiindcă suntem supărate pentru ce-a fost ieri. O, Doamne!

În timp ce vorbea, își aruncă în grabă mantila pe umeri și își puse pălăria. Dunecika începu să se pregătească și ea. Mănușile îi erau nu numai

ponosite, ci chiar găurite, lucru care nu-i scăpă lui Razumihin, deși această vădită sărăcie le dădea celor două doamne o anume prestanță, cum se întâmplă întotdeauna cu cei care știu să poarte un veșmânt sărac. Razumihin se uita cu evlavie la Dunecika și era mândru să o însoțească. „Cu siguranță că regina aceea care își cârpea ciorapii în închisoare, își spunea el în sinea lui, arăta și în clipa aceea ca o adevărată regină, ba chiar mai mult decât pe la solemnitățile și recepțiile cu fast.”

— Dumnezeule! exclamă Pulheria Alexandrovna. Mi-ar fi trecut mie prin minte că o să mă tem să mă văd cu fiul meu, cu dragul, cu iubitul meu Rodea, așa cum mă tem acum? ... Fiindcă mă tem, Dmitri Prokofici! adăugă ea privind-l cu sfială.

— Nu trebuie, mamă, zise Dunia sărutând-o. Ai mai bine încredere în el. Eu am.

— O, Doamne! Și eu am, dar n-am închis ochii toată noaptea! exclamă biata femeie.

Ajunseră în stradă.

— Știi, Dunecika, spre ziuă, când ațipisem puțin, mi-a apărut deodată în vis răposata Marfa Petrovna... îmbrăcată toată în alb... a venit la mine, m-a luat de mână și a dat din cap, dar cu atâta asprime, parcă mă dojenea... O fi de bine? O, Doamne, Dmitri Prokofici, dumneavoastră nici nu știți, Marfa Petrovna a murit!

— Nu, nu știu, care Marfa Petrovna?

— Fără veste a murit. Și închipuiți-vă...

— Lasă, mamă, interveni Dunia, dumnealui nici nu știe cine e Marfa Petrovna.

— A, nu știți? Și eu care credeam că dumneavoastră știți deja tot. Mă iertați, Dmitri Petrovici, dar zilele astea am fost pur și simplu năucă. Cred că sunteți o providență pentru noi, de asta am și fost așa de încredințată că știți deja tot. Eu vă socotesc ca pe o rudă... Nu vă supărați că vă vorbesc așa. O, Doamne, dar ce aveți la mâna dreaptă? V-ați lovit?

— Da, m-am lovit, murmură Razumihin fericit.

— Câteodată prea spun ce am pe inimă și Dunia mă mai trage de mânecă... Dar, Doamne, în ce chițimie stă! Femeia aceea, gazda lui, pretinde că asta e o cameră? S-o fi trezit? Auziți, ați spus că lui nu-i place să arate ce simte, nu s-o fi săturat de... slăbiciunile mele...? Poate mă învățați dumneavoastră, Dmitri Prokofici, cum să mă port cu el. Știți, eu urc, dar sunt pierită de tot.

— Nu-l descoaseți prea tare despre nimic dacă vedeți că se crispează, mai ales de sănătate nu-l întrebați, nu-i place deloc.

— O, Dmitri Prokofici, e așa de greu să fii mamă! Dar uite și scara... Groaznică scară!

— Mamă, ești deja palidă, liniștește-te, scumpa mea, spuse Dunia luând-o cu binișorul. Rodea trebuie să fie fericit că te vede, iar dumneata îți faci atâtea gânduri, adăugă ea cu ochii scăpărând.

— Stați, mă duc eu înainte, să văd dacă s-a trezit.

Doamnele porniră încet în urma lui Razumihin, care o luă înainte pe scări și, când ajunseră la etajul patru, în dreptul apartamentului gazdei, observară că, prin ușa abia-abia crăpată, doi ochi negri și vioi le priveau pe amândouă din întuneric. Când privirile li se întâlneau, ușa se trânti brusc cu așa un zgomot, că Pulheria Alexandrovna numai că nu țipă, atât tare se sperie.

~ III ~

— E bine, e bine! strigă vesel Zosimov întâmpinându-i.

Venise de vreo zece minute și stătea pe divan, în același loc ca și ieri. Raskolnikov ședea în capătul celălalt, îmbrăcat, ba chiar spălat și pieptănat cu grijă, ceea ce nu i se mai întâmplase de mult. Odaia se umplu dintr-odată, dar Nastasia, care nu voia să piardă ceva, tot izbuti să se strecoare în urma musafirilor.

Într-adevăr, Raskolnikov se simțea aproape bine, mai cu seamă în comparație cu ziua de ieri, însă era foarte palid, distrat și ursuz. Arăta ca un om rănit sau chinuit de o grea suferință fizică: sprâncenele îi erau încruntate, buzele strânse, privirea congestionată. Vorbea puțin și apatic, parcă din obligație, iar mișcărilor lui trădau din când în când un fel de neliniște.

Nu-i mai lipsea decât o eșarfă în jurul brațului sau un bandaj înfășurat pe un deget ca să semene perfect cu un om măcinat, de pildă, de niște dureri atroce din pricina unui deget care coace sau a unei mâini rupte sau a altor rele de același soi.

Totuși, chiar așa palid și posomorât cum era, chipul păru să i se lumineze o clipă când intrară mama și sora lui, însă doar pentru a adăuga aerului său trist și distrat de până atunci expresia unui chin parcă și mai intens. Lumina se stinse repede, dar expresia chinuită stăruie și Zosimov, care își urmărea și își cerceta pacientul cu tot elanul unui medic tânăr aflat la început de carieră, observă cu uimire pe fața lui, în locul bucuriei pentru sosirea alor săi, un fel de resemnare prost ascunsă de a îndura, neavând încotro, un ceas sau două de chinuri. Mai târziu, văzu că aproape fiecare cuvânt al discuției care urmă atinge și răscolea o rană a pacientului său. În același timp însă, îl uimi și abilitatea monomanului de ieri, gata să turbeze la cel mai neînsemnat cuvânt, de a se stăpâni și de a-și ascunde sentimentele.

— Da, acum văd și eu că sunt aproape bine, spuse Raskolnikov sărutându-și cu dragoste mama și sora, ceea ce o făcu imediat pe Pulheria Alexandrovna să radieze. Și acum n-o mai spun ca ieri, adăugă el adresându-i-se lui Razumihin și strângându-i prietenește mâna.

— Eu m-am și mirat de el astăzi, începu Zosimov, foarte bucuros de sosirea oaspeților, fiindcă în zece minute ajunsese deja să nu mai aibă ce vorbi cu pacientul său. Peste trei-patru zile, dacă merge tot așa, va fi la fel cum era înainte, adică așa cum era acum o lună sau două... sau, mă rog... trei? Fiindcă de mult se declanșase și mocnea... nu? Acum recunoaște, nu ai și dumneata partea dumată de vină? mai adăugă cu un zâmbet prudent, temându-se parcă să nu-l supere cu ceva.

— Se prea poate, răspuse rece Raskolnikov.

— Spun asta, reluă Zosimov dezlegându-și limba, pentru că însănătoșirea deplină depinde în clipa asta numai și numai de dumneata. Acum, că se poate sta de vorbă cu dumneata, aș vrea să te conving că trebuie înlăturate cauzele inițiale, principale, ca să spunem așa, care te împing la această stare maladivă, și atunci te vei vindeca, altfel s-ar putea să fie chiar mai rău. Eu nu cunosc aceste cauze inițiale, dar dumneata trebuie să le știi. Ești un om inteligent și trebuie să te fi urmărit deja cu atenție. Eu am impresia că începutul stării dumitale proaste coincide în parte cu momentul în care ai părăsit universitatea. N-ar fi trebuit să rămâi fără nici o ocupație, iar eu cred că munca și stabilirea unui țel ferm te-ar ajuta foarte mult.

— Da, da, ai perfectă dreptate... uite, o să intru cât o să pot de repede la universitate și atunci o să meargă totul... strună.

Zosimov, care începuse cu sfaturile înțelepte și ca să le facă o impresie bună doamnelor, se simți fără îndoială cuprins de neliniște când, încheindu-și cuvântarea și privindu-și pacientul, remarcă pe figura lui o ironie fățișă. De altfel, aceasta nu dură decât o clipă. Pulheria Alexandrovna se apucă îndată să-i mulțumească lui Zosimov, mai cu seamă pentru vizita pe care le-o făcuse noaptea trecută.

— Cum, a fost la voi azi-noapte? întrebă Raskolnikov vădit neliniștit. Adică n-ați dormit după atâta drum?

— Ah, Rodea, dar asta a fost înainte de ora două. Dunia și cu mine nu ne culcăm nici acasă mai devreme de două.

— Nici eu nu știu cum să-i mulțumesc, urmă Raskolnikov încruntându-se brusc și coborând privirea. Ca să nu mai vorbesc de problema banilor, scuză-mă că pomenesc despre asta, i se adresă el lui Zosimov, nici nu știu cum am meritat o asemenea atenție deosebită din partea dumitale. Pur și simplu nu înțeleg... și... și chiar mă apasă, pentru că nu înțeleg, sincer îți spun...

— Nu te enerva, răsese forțat Zosimov, presupune că ești primul meu pacient; ei bine, medicii care abia încep să practice, își iubesc primii pacienți ca pe propriii lor copii, iar unii aproape se îndrăgostesc de ei. Oricum, n-am prea mulți pacienți.

— Ca să nu mai pomenesc de el, adăugă Raskolnikov arătând spre Razumihin, care n-a avut parte de la mine decât de ocări și belele.

— Ia te uită ce minciuni toarnă! Ce ai, ești într-o dispoziție sentimentală azi? strigă Razumihin.

Dacă ar fi fost mai perspicace, și-ar fi dat seama că nu era nici urmă de dispoziție sentimentală în starea lui, chiar dimpotrivă. Dar Avdotia Romanovna își dădu seama. Nu-și lua ochii de la fratele ei, urmărindu-l cu neliniște.

— Cât despre dumneata, mamă, nici nu mai îndrăznesc să deschid gura, continuă el spunând parcă o lecție învățată pe de rost în dimineața aceea, abia astăzi îmi dau seama prin ce chinuri ai trecut ieri așteptându-mă aici să mă întorc.

După aceea tăcu, zâmbi și întinse brusc o mână către sora lui. De data asta însă, în zâmbetul lui licări un sentiment adevărat și profund. Dunia apucă îndată mâna ce-i fusese întinsă și o strânse cu căldură, bucuroasă și înduioșată. Era prima oară când îi dădea atenție după cearta din ajun. Chipul mamei se luminează de încântare, fericită să îi vadă pe cei doi frați pecetluindu-și în tăcere împăcarea.

— Uite, de asta îl iubesc eu! șopti Razumihin, exaltat ca de obicei, răsucindu-se energic pe scaun. Are el niște gesturi din astea... „Ce frumos a rezolvat totul, își spuse în gând mama, ce nobile elanuri are și cât de simplu și de delicat a pus capăt neînțelegerii cu sora lui, doar o mână întinsă și o privire frumoasă la momentul potrivit... Și ce ochi minunați are, ce chip minunat! E chiar mai frumos decât Dunecika... Dar, Doamne, ce haine are pe el, te sperii! Vasia, băiatul care aduce cumpărăturile de la prăvălia lui Afânași Ivanovici, e mai bine îmbrăcat! Ah, cât aș vrea să mă arunc la pieptul lui, să-l îmbrățișez și... să plâng, dar mă tem, mă tem... ce om e, Doamne! ... Uite, chiar și acum, când vorbește cu duioșie, tot mă tem! Dar de ce oare mă tem? ...”

— Vai, Rodea, nici nu-ți închipui, se grăbi ea, prinzând momentul, să răspundă la remarca lui, ce... nefericite am fost ieri Dunecika și cu mine! Acum, că totul a trecut deja și s-a sfârșit cu bine, și suntem iarăși cu toții fericiți, pot să-ți spun. Închipuie-ți, cum am coborât din tren, am și alergat înapoi, să te îmbrățișăm, iar femeia aceea – a, da, uite-o, bună ziua, Nastasia... ne spune dintr-odată că zaci la pat cu febră mare, că tocmai ai fugit pe stradă aiurând, fără știrea doctorului, și că toți aleargă după tine, să te caute. Nici nu-ți poți închipui ce-a fost pe noi! Mi-a și venit în minte moartea tragică a porucicului Potancikov, un cunoscut de-al nostru, prieten cu tatăl tău – tu nu-l mai ții minte, Rodea -, care a fugit tot așa, cu febră mare, și a căzut într-o fântână din curte, abia a doua zi au izbutit să-l scoată de-acolo. Iar noi, bineînțeles, am mai și exagerat. Am vrut să dăm fuga să-l căutăm pe Piotr Petrovici, să ne bizuim barem pe ajutorul lui... că eram singure-singurele, se tângui ea și apoi tăcu brusc, amintindu-și că era încă destul de periculos să vorbească despre Piotr Petrovici, în ciuda faptului „că erau iarăși cu toții fericiți”.

— Da, da... toate astea v-au necăjit sigur..., mormăi drept răspuns Raskolnikov, dar cu un aer atât de distrat și aproape absent, încât Dunecika se uită mirată la el. Ce voiam să mai spun? urmă el căznindu-se să-și amintească. A, da, vă rog, mamă, și tu, Dunecika, să nu credeți că astăzi n-am vrut să vin eu primul la voi și că am așteptat să veniți voi.

— Vai, Rodea, dar nici prin minte nu ne-a trecut! strigă Pulheria Alexandrovna, mirată și ea.

„Ce-o fi cu el, vorbește așa din obligație? se gândi Dunecika. Se împacă, ne cere și iertare, parcă și-ar îndeplini o îndatorire de serviciu ori și-ar spune lecția.”

— Am vrut să vin în clipa când m-am sculat, dar n-am putut din pricina hainelor; ieri am uitat să-i spun ei... Nastasiei... să spele sângele... Abia acum am scos-o la capăt cu îmbrăcatul.

— Sânge? Ce sânge? se neliniști Pulheria Alexandrovna.

— O, nu-i nimic... nu te speria. Aveam sânge pe mine pentru că ieri, când umblam aproape delirând, am dat peste cineva care a fost călcat... un funcționar...

— Delirând? Dar îți amintești tot, îl întrerupse Razumihin.

— Așa e, răspuse cu un soi de îngrijorare Raskolnikov, îmi amintesc tot, până în cel mai mic detaliu, totuși de ce-am făcut asta, de ce m-am dus acolo și ce-am vorbit, asta nu mai sunt în stare să explic ca lumea.

— Fenomenul este bine-cunoscut, interveni Zosimov, acțiunile sunt înfăptuite uneori cu o hotărâre și o abilitate ieșite din comun, dar centrul lor de comandă este perturbat și depinde de tot felul de senzații morbide. E ca într-un vis.

„Poate că e chiar bine că mă consideră aproape nebun”, se gândi Raskolnikov.

— Dar asta se întâmplă și cu oamenii sănătoși, observă Dunecika uitându-se îngrijorată la Zosimov.

— O remarcă destul de adevărată, răspuse acesta. În acest sens, într-adevăr, noi toți, iar asta e ceva foarte frecvent, suntem aproape nebuni, cu o singură mică deosebire, anume că „bolnavii” sunt ceva mai nebuni decât noi, fiindcă trebuie să tragem o linie. Oameni întru totul normali, e drept, nu prea există, poate unul la zece, dacă nu la câteva sute de mii, dar și aceia sunt niște exemplare destul de nedesăvârșite.

La cuvântul „nebun”, care îi scăpase din nebăgare de seamă lui Zosimov pe când vorbea despre subiectul lui preferat, se încruntară cu toții. Raskolnikov, părând să nu dea nici o atenție, stătea dus pe gânduri, cu un zâmbet straniu pe buzele livide. Continua să chibzuiască la ceva.

— Bun, și ce-i cu insul ăla călcat? Te-am întrerupt! strigă nerăbdător Razumihin.

— Ce? păru să se trezească Raskolnikov. Da... ei, m-am mânjit de sânge când ajutam să fie dus acasă... Apropo, mamă, ieri am făcut un lucru de neiertat, într-adevăr, n-am fost în toate mințile. I-am dat toți banii pe care mi i-ați trimis voi... soției lui... pentru înmormântare. Acum e văduvă, o femeie de tot plânsul, bolnavă de plămâni... cu trei copii mici, orfani, nemâncați... într-o casă goală... și mai e o fiică... Poate le-ați fi dat voi înșivă banii dacă-i vedeți... Dar n-aveam nici un drept să fac asta, recunosc, mai ales că știam cum i-ați procurat. Ca să ajuți, trebuie mai întâi să ai acest drept, dacă nu, „Crevez, chiens, și vous n'êtes pas contents”²⁰. Izbucni în râs. Nu-i așa, Dunia?

— Nu, nu-i așa, răspuse tăios Dunia.

— A, și tu ești... plină de bune intenții..., mormăi el privind-o aproape cu ură și zâmbind batjocoritor. Trebuia să-mi închipui... Dar altfel, e un lucru lăudabil, pentru tine e chiar mai bine... o să ajungi la o limită pe care, dacă nu

îndrăznești să o treci, o să fii nefericită, iar dacă o treci – și mai nefericită... De fapt, toate astea-s fleacuri! adăugă enervat, fiindu-i necaz că se ambalase fără să vrea. Voiam doar să spun că îți cer iertare, mamă, încheie el brusc, cu un glas întretăiat.

— Nu trebuie, Rodea, sunt sigură că tot ce faci tu e minunat! zise bucuroasă mama.

— Nu fi sigură, răspunse el cu un rictus care se voia zâmbet.

Se lăsă tăcerea. Era o încordare în toată discuția asta, în tăcerea, împăcarea și iertarea asta, lucru pe care îl simțeau cu toții.

„Parcă se tem de mine”, își spuse în gând Raskolnikov uitându-se pe sub sprâncene la mama și la sora lui. Într-adevăr, cu cât se prelungea tăcerea, Pulheria Alexandrovna părea tot mai intimidată. „Când nu erau aici, parcă le iubeam mai mult”, îi trecu prin minte lui Raskolnikov.

— Știi, Rodea, Marfa Petrovna a murit! se grăbi să spună Pulheria Alexandrovna.

— Care Marfa Petrovna?

— Ei, Doamne, Marfa Petrovna, Svidrigailova! Doar ți-am scris atâtea despre dânsa!

— Aaa, da, îmi amintesc... zici că a murit? Vai de mine, chiar a murit? tresări el ca trezit din somn. A murit, zău? Dar de ce?

— Din senin, dacă poți să-ți închipui! se grăbi să răspundă Pulheria Alexandrovna, încurajată de curiozitatea lui. Chiar când ți-am trimis eu scrisoarea, chiar în ziua aceea! Mă crezi sau nu, omul acela îngrozitor i-a pricinuit moartea. Umblă vorba că a bătut-o groaznic!

— Chiar așa rău trăiau? întrebă el adresându-se surorii lui.

— Nu, dimpotrivă. Era întotdeauna foarte răbdător și foarte politicoș cu ea. De multe ori era chiar prea îngăduitor, că doar toată lumea știe ce fire avea ea, și asta a durat șapte ani de zile... Și-o fi pierdut brusc răbdarea.

— Nici n-o fi fost un om așa de îngrozitor, dacă a rezistat șapte ani, nu? Mi se pare mie, Dunecika, sau chiar îl dezvinovățești?

— Nu, nu, e un om îngrozitor! Nici nu pot să-mi închipui ceva mai îngrozitor, răspunse aproape cutremurându-se Dunia, după care se încruntă și căzu pe gânduri.

— Asta s-a întâmplat într-o dimineață, se grăbi să urmeze Pulheria Alexandrovna. După aceea, ea a poruncit să se înhame caii, căci voia să plece îndată după prânz la oraș, fiindcă așa avea obiceiul, să plece întotdeauna la oraș în astfel de împrejurări. La prânz se spune că a mâncat cu mare poftă...

— Bătută cum era?

— Așa îi era... obiceiul și, cum a terminat de mâncat, n-a mai vrut să zăbovească, s-a dus numaidecât la baie... Vezi tu, făcea un tratament cu niște băi; au la moșie un izvor rece și ea se scălda acolo regulat, în fiecare zi, dar numai ce-a intrat în apă, că a și lovit-o apoplexia!

— Cred și eu, zise Zosimov.

— Și o bătuse rău?

— Asta nu mai are nici o importanță, replică Dunia.

— Hm... Nu pricep, mamă, de ce îți face atâta plăcere să povestești prostii din astea, spuse deodată enervat și cumva fără voie Raskolnikov.

— Vai de mine, dragul meu, nu știam nici eu ce să mai spun, lăsa să-i scape Pulheria Alexandrovna.

— Dar ce-i asta, vă temeți cu toții de mine? întrebă el zâmbind strâmb.

— Chiar așa e, răspunse Dunia uitându-se aspru drept în ochii fratelui ei. Când a început să urce scara, mama și-a făcut și cruce de frică.

Chipul lui se crispă ca de friguri.

— Of, ce tot spui, Dunia! Rodea, te rog, nu te supăra... Dunia, se poate! zise tulburată Pulheria Alexandrovna. Ce-i drept, în tren, când veneam încoace, numai la asta am visat tot drumul: cum o să ne vedem, cum o să ne spunem toate cele unii altora... și așa de fericită eram, că nici nu vedeam pe unde călcam! Dar ce zic! Și acum sunt fericită... N-ai de ce să vorbești așa, Dunia! Eu sunt fericită și numai că te văd, Rodea...

— Lasă, mamă, murmură el stânjenit, fără să se uite la ea și strângându-i mâna. Avem tot timpul să vorbim pe săturate.

După ce rosti cuvintele acestea, se tulbură și păli: senzația oribilă de adineauri îi trecu iarăși ca o răceală de moarte prin suflet; înțelese din nou, brusc și cât se poate de limpede, că spusese o minciună teribilă, că de-acum nu numai că nu-i va mai fi dat niciodată să vorbească pe săturate, dar nu va mai putea nici să vorbească despre nimic, niciodată și cu nimeni. Impresia lăsată de acest gând chinător se dovedi atât de puternică, încât pentru o clipă aproape că uită totul, se ridică și, fără să arunce vreo privire nimănui, se îndreptă spre ușă.

— Ce-i cu tine? strigă Razumihin apucându-l de braț.

El se așeză la loc și începu să se uite fără o vorbă în jur, sub privirile nedumerite ale celorlalți.

— Da' plicticoși mai sunteți cu toții! strigă cu totul pe neașteptate. Spuneți și voi ceva! Chiar o să stăm așa! Hai, dați-i drumul! Să discutăm ceva... Ne-am adunat și tăcem... Hai, ceva acolo!

— Slavă ție, Doamne! Am crezut că iar începe ca ieri, zise Pulheria Alexandrovna, făcându-și semnul crucii.

— Ce-i cu tine, Rodea? întrebă neîncrezătoare Avdotia Romanovna.

— A, nimic, mi-am amintit ceva, o glumă, răspunse el și izbucni brusc în râs.

— Ei, dacă-i o glumă, atunci e bine, fiindcă și eu am crezut..., murmură Zosimov ridicându-se de pe divan. De altfel, e timpul să plec. Trec mai târziu... dacă te gădesc...

Își luă rămas-bun și ieși.

— Ce om minunat! zise Pulheria Alexandrovna.

— Da, minunat, perfect, cult, inteligent..., începu deodată Raskolnikov, vorbind repede, cu o însuflețire pe care nu o mai arătase până atunci. Nu-mi mai amintesc acum unde l-am întâlnit mai demult, înainte de boală... Parcă l-

am mai întâlnit undeva... Uite, și ăsta-i un om bun! arătă el din cap spre Razumihin. Îți place, Dunia? o întrebă el și brusc, nu se știe de ce, izbucni în râs.

— Foarte mult, răspunse Dunia.

— Pfui... porc mai ești! zise fâstăcit rău și roșu la față Razumihin, ridicându-se de pe scaun.

Pulheria Alexandrovna zâmbi ușor, iar Raskolnikov începu să râdă cât îl ținea gura.

— Da' unde-ai plecat?

— Trebuie... și eu...

— Nu trebuie deloc, mai stai! Dacă a plecat Zosimov, gata, pleci și tu. Mai stai... Cât e ceasul? E douăsprezece? Ce ceas drăguț ai, Dunia! Dar ce-ați tăcut iar? Numai eu vorbesc.

— E un dar de la Marfa Petrovna, răspunse Dunia.

— Și e de mare preț, completă Pulheria Alexandrovna.

— Aaa! Dar ce mare e, aproape că nici nu-i de damă!

— Mie îmi place, spuse Dunia.

„Deci nu-i un dar de la logodnic”, se gândi Razumihin și, nu se știe de ce, se bucură.

— Am crezut că e un cadou de la Lujin, spuse Raskolnikov.

— Nu, el nu i-a dăruit încă nimic Dunecikăi.

— Aaa! Mamă, ți-aduci aminte când m-am îndrăgostit și voiam să mă însor, spuse el deodată, privindu-și mama, surprinsă de întorsătura neașteptată pe care o dăduse discuției și de tonul pe care vorbea.

— A, da, dragul meu! răspunse Pulheria Alexandrovna schimbând o privire cu Dunecika și cu Razumihin.

— Hm! Da! Dar ce să-ți povestesc? Nici nu-mi amintesc mare lucru. Era o fată bolnavă, urmă el, părând să cadă din nou pe gânduri și coborând privirea, foarte bolnavă. Îi plăcea să împartă pomeni săracilor și singurul ei vis era mânăstirea, odată, când a început să-mi vorbească despre asta, i-au dat și lacrimile. Da, da... îmi amintesc, îmi amintesc bine. Era cam urâtică. Zău dacă știu de ce m-am atașat atunci de ea, poate pentru că era tot timpul bolnavă... Dacă ar fi fost și șchioapă și cocoșată, pesemne că aș fi iubit-o și mai mult. (Zâmbi dus pe gânduri.) Ei... a fost doar o febră de primăvară...

— Ba nu, n-a fost doar o febră de primăvară, spuse cu însufletire Dunecika.

Își privi sora cu mare atenție, dar parcă nu îi auzi cuvintele sau nu le înțelese. Apoi, cufundat în gânduri, se ridică, se apropie de Pulheria Alexandrovna, o sărută, se întoarce la locul lui și se așează iar.

— O iubești și-acum! rosti înduioșată Pulheria Alexandrovna.

— Pe ea? Acum? A, da... despre ea vorbești! Nu. Acum e ca și când nici n-ar fi fost pe lume... și e mult de tot de-atunci. Dar și tot ce-i în jur, parcă nu s-ar petrece aici...

Se uită iar cu atenție la ele.

— Uite, chiar și pe voi... vă văd ca de la o mie de verste depărtare... Dar de ce dracu' vorbim despre asta! De ce mă descoaseți? adăugă înciudat și tăcu, rozându-și unghiile și căzând din nou pe gânduri.

— Locuința asta a ta e tare urâtă, Rodea, parcă-i un sicriu, zise deodată Pulheria Alexandrovna curmând tăcerea apăsătoare. Sunt încredințată că în mare parte locuința asta te-a făcut așa de melancolic.

— Locuința? răspuse el distrat. Da, a contribuit mult... m-am gândit și eu la asta... Dacă ai ști ce lucru straniu ai spus acum, mamă, adăugă deodată cu un zâmbet ciudat.

Încă puțin și prezența lor, a mamei și a surorii pe care nu le mai văzuse de trei ani, tonul familiar al discuției, în ciuda faptului le era cu desăvârșire imposibil să vorbească despre ceva, i-ar fi devenit de-a dreptul insuportabile. Totuși exista ceva de neamănat, ceva care, într-un fel sau altul, trebuia rezolvat neapărat astăzi – așa hotărâse încă de când se trezise. Acum se bucura de acest „ceva” ca de o soluție...

— Uite ce e, Dunia, începu el serios și sec, pentru ieri, sigur, îți cer iertare, dar consider de datoria mea să-ți amintesc din nou că nu-mi schimb părerea în legătură cu ceea ce-i important. Ori eu, ori Lujin. Dacă eu sunt un ticălos, nu trebuie să fii și tu. Ajunge unul. Dar dacă îl iei pe Lujin, eu încetez pe loc să te mai socotesc sora mea.

— Rodea, Rodea! Iar începi ca ieri! exclamă îndurerată Pulheria Alexandrovna. De ce spui că ești ticălos? Nu îndur să aud asta! Și ieri tot așa...

— Frate, răspuse Dunia, categoric și la fel de sec, greșești întru totul. Azi-noapte m-am gândit și mi-am dat seama unde e greșeala. Totul se trage din faptul că îți închipui, pesemne, că eu mă sacrific pentru cineva. Nu e deloc așa. Mă mărit, pur și simplu, pentru mine, fiindcă îmi este greu. Sigur, aș fi bucuroasă dacă pe urmă aș reuși să le fiu de ajutor alor mei, dar nu asta m-a împins să iau această hotărâre... „Minte! își spuse în sinea lui, rozându-și unghiile cu furie. De mândră ce e! Nu vrea să recunoască deloc că și-a pus în gând să fie binefăcătoarea mea! Oh, ce firi josnice! Iubirea lor aduce a ură. Oh, cât îi urăsc pe toți!”

— Într-un cuvânt, mă mărit cu Piotr Petrovici, continuă Dunecika, pentru că dintre două rele îl aleg pe cel mai mic. Am de gând să îndeplinesc tot ce așteaptă de la mine, deci nu îl înșel... De ce zâmbești așa?

Roși puternic și ochii îi scăpărară de mânie.

— Să îndeplinești tot? întrebă el râzând sarcastic.

— Până la un anumit punct. După felul în care m-a pețit Piotr Petrovici, mi-am dat seama imediat ce dorește. Sigur că are o părere bună despre el, poate prea bună, dar sper că și despre mine are o părere bună... De ce râzi iar?

— Dar tu de ce-ai roșit iar? Minți, surioară, minți cu bună știință, doar dintr-o încapățănare de femeie, numai ca să-mi arăți că rămâi neclintită... Nu poți avea stimă pentru Lujin: l-am văzut și am vorbit cu el. Prin urmare, te vinzi pentru bani și, oricum ai lua-o, procedezi josnic, dar mă bucur că barem roșești!

— Nu-i adevărat, nu mint! strigă Dunecika pierzându-și sângele-rece. Nu m-aș mărita cu el dacă n-aș fi ferm convinsă că mă prețuiește și ține la mine și că eu, la rândul meu, pot să-l stimez. Din fericire, pot să mă conving de asta chiar astăzi. O astfel de căsătorie nu-i o mârșăvie, cum spui tu! Și chiar dacă ai avea dreptate, dacă m-aș hotărî într-adevăr să fac o ticăloșie, nu-i o cruzime din partea ta să vorbești așa cu mine? De ce îmi ceri un eroism pe care poate că nu-l ai nici tu? Te porți cu mine ca un tiran, îmi impui cu de-a sila! Dacă fac vreun rău, mi-l fac numai mie... Doar n-am omorât încă pe nimeni! Ce te uiți la mine? Ce-ai pălit așa? Rodea, ce-i cu tine? Rodea, dragul meu...

— Doamne, l-ai făcut să leșine! strigă Pulheria Alexandrovna.

— Nu, nu... e un fleac... nu-i nimic! ... M-a luat doar cu amețea. Nu-i nici un leșin... Ce tot îi dați zor cu leșinurile astea? Hm... da... ce voiam să spun? A, da! Cum crezi că ai să te convingi astăzi că poți să-l stimezi și că el... te stimează, așa ai spus, nu? N-ai spus că astăzi? Sau n-am auzit eu bine?

— Mamă, arată-i fratelui meu scrisoarea lui Piotr Petrovici, zise Dunecika.

Pulheria Alexandrovna îi întinse scrisoarea cu mâini tremurânde. El o luă nespus de curios. Dar înainte să o deschidă, se uită oarecum mirat la Dunecika.

— Curios, zise încet, ca și când ar fi fost uimit de un gând care îi venise în minte. De ce-mi fac eu atâtea griji? Pentru ce toată zarva asta? Mărită-te cu cine vrei, la urma urmelor!

Vorbea parcă pentru sine, însă cu glas tare, și o vreme continuă să-și privească oarecum nedumerit sora. Într-un sfârșit, desfăcu scrisoarea, cu aceeași expresie mirată, stranie, și se apucă s-o citească atent, de două ori la rând. Pulheria Alexandrovna îl urmărea teribil de îngrijorată, de altfel, toți se așteptau la vreo izbucnire.

— Pentru mine e de mirare, începu el după ce rămase un timp pe gânduri, înapoindu-i mamei scrisoarea, dar fără să se adreseze cuiva anume, că are procese, e avocat și vorbește pretențios, dar scrie așa de agramat.

Ceilalți tresăriră; se așteptaseră la cu totul altceva.

— Păi așa scriu toți cei ca el, spuse răspicat Razumihin.

— Ai citit-o?

— Da.

— I-am arătat-o, Rodea, ne-am sfătuit mai devreme, începu fâstăcită Pulheria Alexandrovna.

— E stilul folosit în tribunale, zise Razumihin. Așa e întocmită orice hârtie judecătorească, până și în ziua de azi.

— Hârtie judecătorească? Da, judecătorească într-adevăr, oficială chiar... Nu numai că e agramat rău, dar nici prea literar nu-i, e oficial!

— Piotr Petrovici nu ascunde faptul că n-a prea avut bani de școală și chiar se laudă că și-a croit singur drumul în viață, remarcă Avdotia Romanovna, ușor jignită de schimbarea de ton a fratelui ei.

— Chiar are cu ce se lăuda, nimic de zis dinspre partea asta. Tu pari jignită, surioară, că tot ce am de spus citind scrisoarea asta se rezumă la o observație nesperioasă și te gândești pesemne că mă leg înadins de asemenea fleacuri ca să te necăjesc. Dar nu-i deloc așa, apropo de stilul acesta, mi-a venit în minte o observație care nu e deloc neînsemnată în cazul de față. E acolo o expresie: „nu mă veți putea învinui”, foarte limpede și cu tâlc, pe urmă mai e și o amenințare, anume că el pleacă pe loc dacă vin eu. Amenințarea asta cu plecatul e totuna cu amenințarea că vă lasă baltă pe amândouă dacă nu-i dați ascultare, și încă după ce v-a chemat la Petersburg. Ei, tu ce crezi? O exprimare ca asta poate fi la fel de jignitoare din partea lui Lujin cum ar fi dacă ar fi scris-o el (și arată spre Razumihin), sau Zosimov, sau oricare dintre noi?

— N-nu, răspunse Dunecika însuflețindu-se. Eu am înțeles foarte bine că s-a exprimat cam naiv și că poate nu-i chiar un maestru într-ale scrisului... Aici ai dreptate, frate. Chiar nu m-am așteptat...

— S-a exprimat avocățeste, iar avocățeste nu se poate scrie altfel, de aia a ieșit poate mai grosolan decât a vrut. Totuși trebuie să te dezamăgesc: în scrisoarea asta mai e o exprimare, o calomnie la adresa mea, și încă una destul de meschină. Eu i-am dat ieri banii unei văduve, bolnavă de optică și lovită de nenorocire, nu „sub pretextul înmormântării”, ci chiar pentru înmormântare, și nu fiicei sale – o fată, cum scrie el, „de moravuri ușoare” (pe care până ieri n-am văzut-o în viața mea), ci chiar văduvei. În toate astea eu văd o dorință zorită de a mă ponegri și de a băga zăzanie între noi. E exprimată tot avocățeste, adică scopul e cam prea vădit, și cu o grabă cât se poate de naivă. E un om inteligent, dar ca să te porți chibzuit, inteligența nu e de-ajuns. Toate astea îi creionează portretul... și eu nu cred că te-a prețuit cine știe ce. Ți-o spun ca pe un simplu sfat, fiindcă îți doresc sincer binele...

Dunecika nu răspunse; hotărârea ei era deja luată din ajun, nu aștepta decât venirea serii.

— Atunci, tu ce hotărăști, Rodea? întrebă Pulheria Alexandrovna, mai îngrijorată parcă de tonul nou, neașteptat, oficial al discuției.

— Cum adică, „ce hotărăști”?

— Păi, uite, Piotr Petrovici a scris că să nu vii diseară la noi, fiindcă el pleacă... dacă vii. Așadar, ce ai să faci, vii?

— Asta deja nu mai hotărăsc eu, ci în primul rând dumneata, dacă această condiție a lui Piotr Petrovici nu ți se pare jignitoare, și în al doilea rând, Dunia, dacă nici ei nu i se pare jignitoare. Eu o să fac cum credeți că e mai bine pentru voi, adăugă el sec.

— Dunecika s-a hotărât deja, iar eu sunt întru totul de acord cu ea, se grăbi să spună Pulheria Alexandrovna.

— Eu, Rodea, am hotărât să te rog, chiar te rog stăruitor, să vii neapărat la noi pentru această întrevvedere, zise Dunia. Vii?

— Vin.

— Și vă rog și pe dumneavoastră să veniți la noi la ora opt, i se adresă ea lui Razumihin. Mamă, îl poftesc și pe dânsul.

— Foarte bine, Dunecika. Ei, atunci rămâne cum ați hotărât, adăugă Pulheria Alexandrovna. Așa mi-e și mie mai ușor; nu-mi place să mă prefac și să mint; mai bine să spunem lucrurilor pe nume... Fie că te superi, fie că nu, Piotr Petrovici!

~ IV ~

În clipa aceea, ușa se deschise încet și în cameră intră, privind în jur cu sfială, o fată. Toți se uitară la ea mirați și curioși. Raskolnikov nu o recunoscuse din prima clipă. Era Sofia Semionovna Marmeladova. Ieri o văzuse pentru prima oară, dar momentul, împrejurările și veșmintele în care o văzuse îi întipăriseră în memorie un cu totul alt chip. Acum avea dinaintea o fată modestă – dacă nu chiar sărăcăciosă – îmbrăcată, tânără de tot, aproape o copilă, cu o purtare reținută și cuviincioasă, cu o față deschisă, dar parcă puțin speriată. Purta o rochie foarte simplă, de casă, iar pe cap o pălărioară veche și demodată; doar în mână avea, ca și ieri, o umbreluță. Cum nu se așteptase să vadă camera plină de lume, nu numai că se fâstâci, dar se pierdu cu totul, se intimidă ca un copil mic și chiar se trase înapoi spre ușă.

— A... dumneata? spuse Raskolnikov extrem de mirat și dintr-odată se zăpăci și el.

Se gândi imediat că mama și sora lui aflaseră deja în treacăt, din scrisoarea lui Lujin, despre o anume fată „de moravuri ușoare”. Abia se arătase indignat de calomnia lui Lujin și spusese că o văzuse pe fata aceea pentru prima oară în viața lui și, poftim, ea intra pe ușă! Își mai aminti că nu protestase deloc citind expresia „de moravuri ușoare”. Toate astea îi trecură fulgerător și confuz prin minte. Însă uitându-se mai cu atenție la ea, își dădu seama deodată că era o ființă umilă, atât de umilă încât i se făcu brusc milă. Iar când ea, speriată, dădu s-o ia la fugă, simți parcă un junghi în inimă.

— Nu mă așteptam deloc să veniți, se grăbi să spună, oprind-o din priviri. Vă rog, faceți-mi plăcerea să luați loc. Probabil că veniți din partea Katerinei Ivanovna. Dați-mi voie, nu aici, uitați, așezați-vă aici...

La intrarea Soniei, Razumihin, care ședea pe unul dintre cele trei scaune ale lui Raskolnikov, chiar lângă ușă, se ridicase ca să-i facă loc. Raskolnikov îi indicase mai întâi colțul divanului, unde stătuse Zosimov, dar dându-și seama că divanul era un loc prea familiar, care îi servea drept pat, se grăbi să-i indice scaunul lui Razumihin.

— Iar tu șezi aici, îi spuse lui Razumihin, instalându-l în colțul unde stătuse Zosimov.

Sonia se așeză aproape tremurând de frică și se uită cu sfială la cele două doamne. Se vedea că nu înțelegea nici ea cum putea sta alături de ele. Dându-și seama de asta, se sperie atât de tare, încât se ridică brusc și i se adresă lui Raskolnikov, profund tulburată.

— Eu... eu... am trecut doar pentru o clipă, iertați-mă că vă deranjez, îngăimă poticnindu-se. Vin din partea Katerinei Ivanovna, că n-a avut pe cine să trimită... Katerina Ivanovna mi-a spus să vă rog stăruitor să veniți mâine de

dimineată la prohod... la Mitrofanievski, iar pe urmă la noi... adică la dansa... să luați o gustare. Să-i faceți onoarea... Mi-a spus să vă rog fierbinte.

Sonia se încurcă și tăcu.

— Am să încerc, neapărat... neapărat, răspunse Raskolnikov ridicându-se, încurcându-se la rândul lui și lăsându-și vorba neterminată... Faceți-mi plăcerea și stați jos, spuse deodată, trebuie să vorbesc cu dumneavoastră. Vă rog, poate vă grăbiți, dar faceți-mi plăcerea să-mi acordați două minute...

Împinse scaunul spre ea. Sonia se așeză din nou și aruncă iar o privire sfioasă, pierdută, spre cele două doamne, apoi plecă îndată ochii.

Chipul palid al lui Raskolnikov se învăpăie, simți un fior prin tot trupul și ochii i se aprinseră.

— Mamă, spuse hotărât, insistent, dansa este Sofia Semionovna Marmeladova, fiica nefericitului domn Marmeladov, cel care a fost călcat ieri de o trăsură chiar sub ochii mei și despre care ți-am povestit...

Pulheria Alexandrovna se uită la Sonia mijind ușor ochii. În ciuda stânjenelii pe care o simțea sub privirea stăruitoare și provocatoare a lui Rodea, nu-și putuse refuza această satisfacție. Duncika își aținti privirea serioasă asupra chipului sărmanei fete, uitându-se la ea nedumerită. Sonia, la auzul recomandării, ridică iar ochii, dar se zăpăci și mai rău decât înainte.

— Voiam să vă întreb, se grăbi să i se adreseze Raskolnikov, ce s-a mai întâmplat astăzi pe la dumneavoastră? N-ați avut neplăceri... de pildă, cu poliția?

— N-nu, totul a fost... S-a văzut foarte bine de ce-a murit... ne-au lăsat în pace... doar chiriașii, ei s-au supărat.

— De ce?

— Că ținem mortul prea mult... acum e cald, miroase... așa că astăzi, pe la vecernie, o să-l ducă la cimitir, la capelă, până mâine. Katerina Ivanovna n-a vrut la început, dar acum vede și ea că nu se poate...

— Vasăzică, astăzi?

— Dansa vă roagă să ne faceți onoarea să veniți mâine la slujbă la biserică și pe urmă să poftiți la dansa, pentru praznic.

— Face și praznic?

— Da, o gustare... mi-a spus să vă mulțumesc foarte mult că ne-ați ajutat ieri... fără dumneavoastră nici n-aveam cu ce să-l înmormântăm.

Buzele și bărbia începură deodată să-i tremure, dar își încordă voința și se stăpâni, coborând iute ochii.

În timpul discuției Raskolnikov nu-și luase privirea de la ea. Avea o fețișoară slăbuță, slăbuță de tot, și palidă, destul de neregulată, puțin colțuroasă, cu năsucul și bărbia ascuțite. Nu puteai spune nici măcar că era drăguță, în schimb, ochii ei albaștri erau atât de limpezi și când se însuflețeau îi dădeau o expresie atât de bună și de naivă, încât te simțeau atras fără să vrei. Chipul și chiar întreaga ei înfățișare aveau, mai presus de orice, o particularitate: în ciuda celor optsprezece ani împliniți, părea aproape o fetiță, un copil, iar asta se vădea și în gesturile ei, uneori caraghios de copilărești.

— Dar cum a izbutit Katerina Ivanovna să facă față cu atât de puțini bani, de are de gând să dea și o gustare? întrebă Raskolnikov, ținând cu tot dinadinsul să prelungească discuția.

— Păi, coșciugul e foarte simplu... totul o să fie foarte simplu... n-o să coste prea scump... Katerina Ivanovna și cu mine am socotit și ultimul bănuț mai devreme, rămâne ceva și pentru pomană... iar Katerina Ivanovna ține foarte mult să facă pomană. Nu se cade s-o... e o mângâiere pentru dânsa... știți cum e dânsa...

— Înțeleg, înțeleg... sigur... Vă uitați la odaia mea? Mama spune că arată ca un sicriu.

— Ne-ați dat tot ce aveți ieri! spuse deodată Sonia drept răspuns, într-un fel de șoaptă puternică și iute, plecându-și din nou ochii. Buzele și bărbia începură să-i tremure iar. O mirase încă de la început sărăcia în care trăia Raskolnikov și cuvintele îi ieșiseră din gură de la sine. Se lăsă tăcerea. Ochii Dunecikăi parcă se însenină, iar Pulheria Alexandrovna se uită chiar prietenos la Sonia.

— Rodea, zise ea ridicându-se, o să luăm masa împreună, cu toții. Hai să mergem, Dunia... Iar tu, Rodea, ai face bine să ieși puțin la aer, iar pe urmă să te odihnești, să stai puțin culcat și să vii cât mai degrabă... Mă tem că te-am obosit...

— Da, da, am să vin, răspunse el ridicându-se zorit... De fapt, mai am o treabă...

— Adică cum, nu mâncați împreună? strigă Razumihin uitându-se mirat la Raskolnikov. Ce-ți veni?

— Da, da, vin negreșit, negreșit... Tu mai rămâi o clipă. Nu aveți nevoie de el acum, nu-i așa, mamă? Ori poate vi-l răpesc?

— Vai de mine, nici vorbă! Dar dumneavoastră, Dmitri Prokofici, ați fi așa de bun să luați masa cu noi?

— Vă rog, veniți, îl rugă și Dunia.

Razumihin se înclină, radiind tot. Pentru o clipă cu toții părură ciudat de fâstâciți.

— Rămâi cu bine, Rodea, adică la revedere, nu-mi place să spun „rămâi cu bine”. Rămâi cu bine, Nastasia... poftim, am spus iar „rămâi cu bine”! ...

Pulheria Alexandrovna ar fi vrut să-și ia rămas-bun și de la Sonecika, dar parcă nu-i veni la îndemână și ieși zorită din odaie.

Însă Avdotia Romanovna, care părea să-și aștepte rândul, trecând pe urmele mamei sale prin fața Soniei, o salută cu o plecăciune atentă și politicoasă, așa cum se cuvine. Sonecika se fâstâci, făcu și ea repede o plecăciune speriată, și o expresie aproape dureroasă i se așternu pe chip, ca și cum politețea și atenția Avdotiei Romanovna ar fi apăsător și chinător.

— Atunci, la revedere, Dunia! zise tare Raskolnikov, deja pe palier. Dă-mi mâna!

— Ți-am dat-o deja, ai uitat? răspunse Dunia întorcându-se cu blândețe și cu oarecare stânjenală spre el.

— Nu-i nimic, mai dă-mi-o o dată!

Îi strânse cu putere degetele subțiri. Dunecika îi zâmbi, roși puternic și, trăgându-și degrabă mâna, porni pe urmele mamei sale, fericită și ea, cine știe de ce.

— Buun! zise Raskolnikov către Sonia, întorcându-se și uitându-se la ea cu o privire senină. Morții cu morții și viii cu viii! Nu-i așa? Nu? Așa e, nu?

Sonia se uită chiar mirată la chipul lui care se luminase brusc. El o privi câteva clipe în tăcere, cu mare atenție, și îi reveni dintr-odată în minte tot ce îi povestise răposatul ei tată...

— Doamne, Dunecika, zise Pulheria Alexandrovna cum ajunseră în stradă, uite, acum sunt și eu bucuroasă că am plecat, parcă mă simt mai ușurată. Vai, mă gândeam eu ieri, în tren, că o să am un motiv de bucurie ca asta?

— Îți repet, mamă, e încă foarte bolnav. Dumneata n-ai văzut? Poate că tot făcându-și griji pentru noi s-a îmbolnăvit. Trebuie să fim înțeleghătoare, iar atunci se pot ierta multe, foarte multe.

— Ei bine, tu numai înțeleghătoare n-ai fost! îi tăie vorba, înfierbântată și geloasă, Pulheria Alexandrovna. Știi, Dunia, mă uitam la voi doi, ești leită el, nu atât la față, cât la suflet: amândoi sunteți melancolici, amândoi încăpățânați și iuți din fire, amândoi orgolioși și mărinimoși... Că doar nu e un egoist, Dunecika, nu-i așa? Dar când mă gândesc ce-o să fie diseară la noi, mi se face inima cât un purice!

— Nu te îngrijora, mamă, o să fie ce trebuie să fie!

— Dunecika, gândește-te numai în ce situație suntem noi acum! Dacă Piotr Petrovici renunță? zise deodată, fără să-și dea seama, biata Pulheria Alexandrovna.

— Atunci, oricum n-ar mai merita nimic! răspunse tăios și disprețuitor Dunecika.

— Am făcut bine că am plecat acum, se grăbi să spună Pulheria Alexandrovna, întrerupând-o. Era zorit fiindcă avea o treabă. Lasă-l să se ducă, mai ia aer... te sufoci la el... dar unde să iei aer aici? Aici și pe străzi e ca-ntr-o odaie fără nici un ochi de geam. Doamne, ce oraș! Stai, ferește-te, că dau peste tine, cară ceva! Pianul ăsta mai lipsea, zău așa... cum se-mping... Și de fata asta mă tem foarte tare...

— Ce fată, mamă?

— Păi, această Sofia Semionovna, care a fost adineauri...

— Dar de ce?

— Am un presentiment, Dunia. Mă crezi ori nu, cum a intrat, chiar în clipa aceea, m-am și gândit că ea e pricina tuturor nenorocirilor...

— Nicidecum! strigă cu ciudă Dunia. Ce om ești și dumneata, cu presimțirile astea, mamă! Abia ieri a văzut-o prima oară, iar acum, când a intrat, nici n-a recunoscut-o.

— Bine, ai să vezi... Fata asta mă neliniștește, dar o să vezi, o să vezi! M-am și speriat: se uita la mine, se uita cu niște ochi, numai că n-am căzut de pe

scaun când s-a apucat s-o prezinte, ții minte? Și mi se pare ciudat: cum a scris Piotr Petrovici despre ea și cum ne-o prezintă el, ba încă și ție! Trebuie să țină la ea.

— Nu contează ce scrie el! Și despre noi s-a vorbit, ba s-a și scris, ai uitat? Eu, una, sunt încredințată că e o fată bună și că toate astea nu-s decât prostii!

— Să dea Domnul!

— Iar Piotr Petrovici e un bârfitor nemernic, i-o reteză deodată Dunecika. Pulheria Alexandrovna nu mai zise nici păs și discuția se sfârși acolo.

— Uite ce, uite ce treabă am cu tine..., zise Raskolnikov ducându-l pe Razumihin spre fereastră...

— Atunci îi spun Katerinei Ivanovna că veniți..., se grăbi Sonia să-și ia rămas-bun și să plece.

— O clipă, Sofia Semionovna, nu avem secrete, nu ne deranjați deloc... Voiam să vă mai spun două vorbe... Uite ce e, se întrerupse dintr-odată ca să i se adreseze lui Razumihin. Îl știi pe ăsta... cum îi zice... Porfiri Petrovici?

— Ba bine că nu. Mi-e rudă. Ce-i cu el? adăugă Razumihin curios la culme.

— El anchetează cazul ăla... omorul ăla... despre care ați vorbit ieri?

— Da... și? întrebă Razumihin făcând deodată ochii mari.

— I-a interogat pe cei cu amaneturi, am și eu niște amaneturi acolo, niște fleacuri, un ineluș al soră-mii, pe care mi l-a dat ca amintire când am venit încoace, și un ceas de argint de la tata. Nu fac amândouă decât cinci-șase ruble, dar pentru mine sunt de preț, sunt amintiri. Ce să fac acum? Nu vreau să pierd lucrurile, mai ales ceasul. Am și tremurat adineauri să nu-mi ceară mama să se uite la el când a venit vorba despre ceasul Dunecikăi. E singurul lucru care a rămas de la tata. Mama se îmbolnăvește dacă-l pierd. Femeie, ce vrei! Ce să fac, învață-mă! Știu că ar trebui să declar la secție. Dar n-ar fi mai bine să mă duc chiar la Porfiri? Tu ce crezi? Aș rezolva mai repede treaba. O să vezi, nici n-o să ne așezăm bine la masă, că mama o să mă și întrebe de ceas!

— Nu trebuie să te duci în nici un caz la secție, ci la Porfiri, neapărat! strigă neobișnuit de tulburat Razumihin. Vai, ce bucuros sunt! Dar ce mai stăm, hai chiar acum, e la doi pași, îl găsim sigur!

— Bine... hai...

— O să se bucure foarte, foarte mult să te cunoască! I-am vorbit o groază despre tine, cu diverse prilejuri... Și ieri i-am vorbit. Hai! Vasăzică o cunoșteai pe bătrână? Asta era! Mi-nu-nată întorsătură! ... A, da, Sofia Ivanovna...

— Sofia Semionovna, îl corectă Raskolnikov. Sofia Semionovna, dânsul e prietenul meu, Razumihin, și e un om bun...

— Dacă trebuie să plecați..., încep Sonia fără să se uite deloc la Razumihin și fâstâcindu-se și mai tare.

— Hai să mergem! se hotărî Raskolnikov. O să trec pe la dumneavoastră chiar azi, Sofia Semionovna, spuneți-mi doar unde locuiți.

Nu era încurcat, ci mai curând grăbit, și îi evită privirea. Sonia îi dădu adresa, roșind până în vârful urechilor. Ieșiră toți trei.

— Nu încui? întrebă Razumihin coborând în urma lor pe scară.

— Niciodată... De altfel, s-au făcut deja doi ani de când tot vreau să cumpăr un lacăt, adăugă nepăsător. Nu sunt fericiți cei care nu au ce încuia? zise râzând către Sonia.

Se opriră jos, în gang.

— O luați la dreapta, Sofia Semionovna, nu-i așa? Apropo, cum ați dat de mine? întrebă cu aerul că ar fi vrut să-i spună altceva.

Încerca întruna să se uite în ochii ei liniștiți și luminoși, dar parcă nu reușea...

— Păi, i-ați spui adresa Polecikăi ieri.

— Polea? A, da Polecika! E... surioara dumneavoastră? Deci i-am dat ei adresa?

— Ați uitat?

— Nu... mi-aduc aminte...

— Eu am auzit de dumneavoastră chiar de la răposat, încă din ziua când... Numai că atunci nu vă știam numele, și nici el nu vi-l știa... Iar acum am venit... și fiindcă am aflat ieri numele dumneavoastră... azi am întrebat aici: „Unde stă domnul Raskolnikov?”... N-am știut că și dumneavoastră stați în gazdă... Rămâneți cu bine... O să-i spun Katerinei Ivanovna...

Era grozav de bucuroasă că plecase în sfârșit; mergea împiedicându-se, grăbindu-se să piară cât mai repede din vederea lor, să străbată cât mai repede cei douăzeci de pași până să cotească la dreapta și să rămână în sfârșit singură, iar apoi, mergând repede, fără să se uite la nimeni, fără să observe nimic, să se gândească, să-și amintească, să retrăiască fiecare cuvânt rostit, fiecare clipă. Niciodată, niciodată nu mai simțise ceva asemănător. O întregă lume nouă răsărise, în chip neașteptat și nedeslușit, în sufletul ei. Își aminti deodată că Raskolnikov voia să treacă astăzi pe la ea, poate chiar acum, dimineață!

— Numai de n-ar fi azi... Dă, Doamne, să nu vină azi! murmură cu inima oprită în loc, rugându-se parcă de cineva, ca un copil speriat. Doamne! La mine... în odaia aceea... o să vadă... O, Doamne!

Fără îndoială, în momentul acela nu avea cum să observe că un domn necunoscut o urmărea stăruitor, ținându-se după ea. O urmărise chiar de la ieșirea din gang. În clipa când Razumihin, Raskolnikov și ea se opriseră să mai schimbe două vorbe pe trotuar, domnul acesta, trecând pe lângă ei, păruse să tresară prinzând din întâmplare cuvintele Soniei: „am întrebat aici: „Unde stă domnul Raskolnikov? ”... Îi privise fugar, dar atent, pe toți trei, mai ales pe Raskolnikov, căruia i se adresase Sonia, pe urmă se uitase la casă și o reținuse. Făcu toate astea într-o clipă, fără să se oprească și străduindu-se să nu atragă atenția, apoi plecă mai departe, încetinind pasul și parcă așteptând ceva. Pe Sonia o aștepta; văzuse că își luaseră rămas-bun și că Sonia se îndrepta spre casă.

„Unde-o fi stând? Figura asta am mai văzut-o undeva, se gândi aducându-și aminte de chipul Soniei. Aflu eu.”

La colțul străzii, traversă, se întoarse și văzu că o lăsase deja în urmă pe Sonia, care ținea același drum, fără să observe nimic. Când ajunsese la colț, coti la rândul ei pe aceeași stradă. Se luă după ea fără să o scape din ochi, continuând să meargă pe celălalt trotuar; după vreo cincizeci de pași traversă din nou pe partea pe care se afla Sonia, o ajunsese din urmă și se ținu mai departe după ea, cam la cinci pași distanță.

Era un bărbat de vreo cincizeci de ani, destul de înalt, trupeș, cu niște umeri lați și puternici, care îl făceau să pară puțin adus de spate. Era îmbrăcat elegant și lejer, având o alură impunătoare, de boier. Ținea în mână un baston frumos, cu care lovea trotuarul la fiecare pas, iar mânușile îi erau ca scoase din cutie. Figura lată, cu pomeții ieșiți, era destul de plăcută, iar după tenul proaspăt nu părea să fie un petersburghez. Părul, foarte des încă, era blond deschis, poate ușor încărunțit, iar barba mare, stufoasă, lăsată ca o lopată, era și mai blondă decât părul. Ochii albaștri aveau o privire rece, fixă și serioasă; buzele îi erau roșii. Era, în general, un bărbat care se ținea bine, părând mult mai tânăr decât anii pe care îi avea.

Când Sonia ieși pe chei, nu mai erau decât ei doi pe trotuar. Privind-o întruna, domnul observase că era îngândurată și distrată. De îndată ce ajunsese la casa unde locuia, Sonia intră în gang, iar el se ținu după ea, parcă ușor mirat. În curte o luă la dreapta, spre capătul de unde începea scara ce ducea la locuința ei. „Hm”, mormăi boierul necunoscut urcând treptele în urma ei. Abia atunci îl observă și Sonia. Ea coti pe culoarul de la etajul trei și sună la apartamentul 9, pe ușa căruia era scris cu cretă „Kapernaumov, croitor”. „Hm”, făcu iar necunoscutul, mirat de ciudata coincidență, sunând alături, la numărul 8. Cele două uși se aflau la vreo șase pași una de alta.

— Locuiți la Kapernaumov! spuse el privind-o pe Sonia și râzând. Chiar ieri mi-a reparat o vestă. Eu stau chiar alături, la madam Resslerich, Gertruda Karlovna. Cum s-a nimerit!

Sonia se uită atent la el.

— Suntem vecini, continuă el cu un aer foarte vesel. Mă aflu numai de trei zile în oraș. Ei, deocamdată, la revedere.

Sonia nu răspunse; cum i se deschise ușa, se strecură în camera ei. Se simțea, cine știe de ce, rușinată și intimidată...

Mergând spre Porfiri, Razumihin era teribil de surescitat.

— Asta-i minunat, frate, repetă de câteva ori, și mă bucur! Mă bucur!

„De ce te-oi fi bucurând?”, se gândi Raskolnikov.

— N-am știut că și tu amanetai la bătrână. Și... și... când a fost asta, de mult? Adică, e mult de când ai fost la ea?

„Ce prost naiv!”

— Când am fost? se opri Raskolnikov ca să-și aducă aminte. Păi, parcă cu vreo trei zile înainte să moară. De fapt, nu pot să-mi răscumpăr obiectele acum, adăugă, arătându-se zorit și foarte îngrijorat pentru lucrurile lui, că iar

am rămas într-o rublă de argint... din pricina blestematului ăluia de delir de ieri!

Rosti foarte grav cuvântul delir.

— Ei, da, da, da, se grăbi, nu se știe de ce, să-i dea apă la moară Razumihin, păi, uite, de asta atunci... ai și fost oarecum surprins... știi, și când aiurai, pomeneai întruna de niște inelușe și lăntișoare! ... Ei, da, da... E limpede, totu-i limpede acum.

„Așa, vasăzică! Le-a intrat în cap ideea asta! Uite, omul ăsta e gata să se lase răstignit pe cruce pentru mine, dar e foarte bucuros că s-a lămurit de ce-am pomenit eu când deliram de inelușe și lăntișoare! Înseamnă că le-a intrat la toți în cap...”

— Oare îl găsim? întrebă.

— Îl găsim, îl găsim, se grăbi să răspundă Razumihin. E un băiat de ispravă, frate, ai să vezi! Cam din topor, însă de fapt e foarte manierat, am vrut să zic că-i din topor în alte privințe. E băiat deștept, chiar nu-i deloc prost, însă are un fel mai aparte de-a gândi... E neîncrezător, sceptic, cinic... îi place să te ducă cu preșul, adică nu să te ducă cu preșul, ci să te prostească... Ei, e un susținător al vechilor metode, bazate pe probele materiale... Dar știe meserie, știe... Anul trecut a dat de capăt unui caz de omor la care se șterseseră aproape toate urmele! Vrea tare, tare mult să te cunoască!

— De ce ține atâta?

— Adică, nu că... Vezi tu, în ultima vreme, de când te-ai îmbolnăvit, i-am vorbit adesea despre tine... Ei bine, el m-a ascultat și, când a aflat că n-ai posibilități ca să-ți termini studiile de drept, a spus: „Ce păcat!”. Iar eu am tras concluzia... din toate astea la un loc, nu numai din asta; ieri, Zametov... Vezi tu, Rodea, ieri ți-am îndrugat ceva la beție, când te însoțeam acasă... și mi-e frică, frate, să nu exagerezi, fiindcă vezi tu...

— Ce? Că mă socotesc nebun? Păi, poate chiar așa și e, spuse el cu un zâmbet crispat.

— Da... da... adică, pfui, nu! ... Dar tot ce-am spus (și despre altele), toate n-au fost decât aiureli, fiindcă mă ajunsese băutura.

— Ce te tot scuza atâta! M-am săturat până peste cap! strigă Raskolnikov cu o enervare exagerată, deși prefăcută într-o oarecare măsură.

— Știu, știu, înțeleg. Fii convins că înțeleg. Mi-e și rușine să mai vorbesc...

— Atunci nu mai vorbi, dacă ți-e rușine!

Tăcură amândoi. Razumihin se afla în culmea fericirii și Raskolnikov își dădea seama de asta scârbit. Pe deasupra, era și neliniștit, după toate cele auzite de la el despre Porfiri.

„Trebuie să mă prefac și în fața ăstuia, se gândi pälind, cu inima bătându-i tare, ba chiar cât mai natural. Ei, cel mai natural ar fi să nu mă prefac deloc. Să nu îngroș nimic! Nu, să îngroș ceva ar părea nenatural... Ei, o să vedem acolo... cum o să fie... acum... o fi sau n-o fi bine că mă duc? Fluturile zboară singur spre lumânare. Îmi bate inima, asta-i prost! ...”

— În casa asta cenușie, zise Razumihin.

„Cel mai important lucru e dacă Porfiri știe că am fost ieri în apartamentul babornitei ăleia... și că am întrebat de sânge. Trebuie să aflu imediat, de cum pun piciorul înăuntru, să-mi dau seama după fața lui, altfel... aflu eu, cu orice preț!”

— Știi ce? zise deodată Raskolnikov cu un zâmbet ușor perfid. Te văd încă de dimineață cam agitat, frate. Așa-i?

— Cum, agitat? Nu sunt agitat deloc, se crispă Razumihin.

— Ba ești, frate, se vede limpede. Uite, adineauri ședeai pe scaun cum nu șezi tu niciodată, pe-un colț, și te scuturau întruna frigurile. Ba săreai în sus din senin, ba stăteai bosumflat, iar pe urmă ți se îndulcea mutra ca o acadea. Uneori chiar roșeai, mai ales când te-au poftit la masă, ai roșit îngrozitor.

— Nici pomeneală, minți... Ce tot îndrugi?

— Uită-te la tine cum te fâstăcești, parcă ai fi un școlar! Ptiu, drace, uită-te la el cum a roșit iar!

— Mare porc ești!

— Păi de ce te fâstăcești? Romeo! Ia să povestesc eu asta astăzi într-un anumit loc, ha-ha-ha! Să râdă și mama oleacă... și încă cineva...

— Stai, stai, ascultă, cu asta nu-i de glumit, e... Cum să mai... pe urmă, la toți dracii! se zăpăci de tot Razumihin, înghețând de frică. Hai, frate... Pfui, mare porc ești!

— Un boboc de trandafir, ce mai! Și dac-ai ști ce bine te prinde; un Romeo de trei arșini! Ia te uită, azi te-ai și spălat, ți-ai curățat și unghiile, ai? Când s-a mai întâmplat una ca asta? Doamne Dumnezeule, te-ai și pomădat! Ia apleacă-te!

— Porcule!!!

Raskolnikov părea să nu se mai poată opri din râs, nici măcar când intrară la Porfiri Petrovici. Asta și urmărise: dinăuntru se putea auzi că intraseră râzând și continuaseră să râdă și în antreu.

— Să nu suflă vreo vorbă aici că... praf te fac! șopti Razumihin furios, apucându-l de umăr pe prietenul lui.

~ V ~

Dar Raskolnikov își făcea deja intrarea. Păși în încăpere cu o mutră de parcă s-ar fi abținut din răspuțeri să nu pufnească în râs. În urma lui venea Razumihin, roșu la față ca un rac și răvășit de furie, deșirat, împiedicat și rușinat. Figura și toată înfățișarea lui chiar erau în clipa aceea de tot hazul, justificând râsul tovarășului său. Fără nici o introducere, Raskolnikov se înclină în fața gazdei, care stătea în mijlocul camerei și se uita întrebător la ei, întinzându-i și strângându-i mâna cu aceeași sforțare extrem de vădită de a-și înăbuși veselia și de a spune două-trei vorbe pentru a se prezenta. De-abia izbutise să-și ia o înfățișare serioasă și să îngaiame ceva, că privirea îi căzu din nou pe Razumihin și nu se mai putu abține: râsul înăbușit izbucni cu atât mai nestăpânit, cu cât până atunci nu se putuse dezlănțui. Furia cu totul neobișnuită cu care întâmpină Razumihin acest râs „din toată inima” dădu

întregii scene aerul celei mai sincere veselii și, ce era mai important, naturalețe. Razumihin, parcă înadins, făcea lucrurile să pară și mai verosimile.

— Ptiu, drace! zbieră el dând din mână și lovind o măsuță rotundă pe care se afla un pahar cu ceai neterminat.

Toate zburară cât colo, zdrăngănind.

— Domnilor, de ce să rupem scaunele și să facem pagubă statului? strigă vesel Piotr Petrovici.

Scena se prezenta în felul următor: Raskolnikov, de atâta râs, își uitase mâna într-a gazdei, dar știind că nu trebuia să întreacă măsura, aștepta momentul să și-o retragă cât mai repede și mai natural. Razumihin, zăpăcit de-a binelea că dăduse măsura și spărsese paharul, se uită cu o privire sumbră la cioburi, scuipe și se întoarce brusc către fereastră, unde rămase cu spatele la cei doi și cu o față teribil de posomorâtă, uitându-se pe geam fără să vadă nimic. Porfiri Petrovici râdea din dorința de a râde, dar aștepta, în mod vădit, explicații. Într-un colț ședea Zametov, care se ridicase de pe scaun la intrarea musafirilor și rămăsese în așteptare, cu gura lățită într-un zâmbet, însă privind cu nedumerire și chiar cu neîncredere parcă întreaga scenă, iar la Raskolnikov uitându-se ușor stânjenit. Prezența neașteptată a lui Zametov îl surprinse neplăcut pe Raskolnikov. „Trebuie să fiu mai atent la ce spun!”, își zise în gând.

— Vă rog să mă scuzați, începu el prefăcându-se extrem de fâstâcit. Raskolnikov...

— Nu face nimic, mă bucur, v-ați făcut intrarea într-un mod cât se poate de agreabil... Ei, nici bună ziua nu vrea să dea? arată Porfiri Petrovici spre Razumihin.

— Zău dacă știu de ce s-a înfuriat pe mine. N-am făcut decât să-i spun, venind încoace, că seamănă cu Romeo și... i-am demonstrat, cred că asta a fost tot.

— Porcule! îi aruncă Razumihin fără să se întoarcă.

— Înseamnă că a avut motive foarte serioase, dacă s-a supărat așa doar pentru o vorbuliță, râse Porfiri.

— Hop și tu, anchetatorul... Ei bine, să vă ia dracu' pe toți! i-o reteză Razumihin și, izbucnind brusc în râs, cu fața înveselită, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic, se apropie de Porfiri Petrovici.

— Ei, gata! Sunteți toți niște proști! Acum să trecem la treabă: uite, el e prietenul meu, Rodion Romanâci Raskolnikov; în primul și în primul rând, a auzit multe despre tine și vrea să te cunoască, iar în al doilea rând, are o trebușoară cu tine. Hei, Zametov! Cum de ești aici? Vă cunoașteți de mult?

„Asta ce-o mai fi?”, se gândi neliniștit Raskolnikov.

Zametov păru încurcat, dar nu prea tare.

— Ne-am cunoscut ieri, la tine, spuse el degajat.

— Atunci am scăpat de o corvoadă. Săptămâna trecută m-a rugat de mama focului să ți-l prezint, Porfiri, dar ați dat unul de altul și fără mine... Unde ții tutunul?

Porfiri Petrovici era îmbrăcat ca acasă, în halat, cu o rufărie foarte curată și niște papuci scâlțiați. Era un bărbat cam la treizeci și cinci de ani, mai degrabă scund, gras, chiar burtos, ras cu grijă, fără mustăți ori favoriți, cu părul tuns scurt pe capul mare și rotund, cu ceafa neobișnuit de groasă. Fața rotofeie, rotundă și cam cârnă avea o culoare bolnăvicioasă, galben-pământie, dar era destul de vioaie și chiar veselă. Ar fi putut fi blajină, dacă n-ar fi fost expresia ochilor, cu luciul lor cumva lichid, apos, ascunși pe jumătate sub genele aproape albe, care clipeau întruna, făcând parcă semne cuiva. Expresia lor era într-o totală discordanță cu restul figurii, care avea ceva feminin în ea, dându-i un aer mult mai serios decât te puteai aștepta la prima vedere.

Cum auzi că musafirul are o „trebușoară” cu el, Porfiri Petrovici îl pofti îndată să ia loc pe divan, se așeză și el în celălalt capăt și își aținti privirea asupra lui, așteptând să i se explice despre ce era vorba, cu acea atenție concentrată și cam prea gravă, care te intimidează și te stingherește de la bun început, mai cu seamă când nu cunoști omul și când ceea ce ai de gând să spui nu este, după părerea ta, nici pe departe pe măsura atenției deosebit de mari ce ți se acordă. Totuși Raskolnikov lămuri pe scurt, într-un mod foarte încheșat și deslușit, motivul vizitei sale și rămase atât de mulțumit de sine, încât izbuti chiar să-l cerceteze destul de bine pe Porfiri. Acesta nu-și desprinsese nici el privirea, fie și pentru o clipă, de la Raskolnikov. Razumihin, care se așezase în fața lor, de cealaltă parte a mesei, urmărea înfierbântat și nerăbdător felul cum era prezentată situația, mutându-și întruna privirea de la unul la altul, fără să-și dea seama că întrecea măsura.

„Prostul!”, îl înjură în gând Raskolnikov.

— Trebuie să dați o declarație la poliție, răspunse Porfiri cu un aer foarte preocupat, să scrieți că, luând cunoștință despre acel eveniment, adică despre acel omor, cereți la rândul dumneavoastră să faceți cunoscut anchetatorului care se ocupă de caz că obiectele cutare și cutare vă aparțin și că doriți să le răscumpărați... sau să... mă rog, o să vă spună ei ce să scrieți.

— Păi, tocmai asta e, că în clipa de față, continuă Raskolnikov străduindu-se să se fâstăcească și mai tare, eu nu stau deloc bine cu banii... chiar și o sumă de nimic ca asta e peste puterile mele... vedeți, tot ce vreau acum e să anunț că acele obiecte sunt ale mele, dar că abia când o să dispun de bani...

— Asta nu are importanță, răspunse Porfiri Petrovici primind cu răceală explicațiile legate de bani. De altfel, dacă vreți, puteți să-mi scrieți direct mie și să mă înștiințați că, aflând cutare și cutare, declarați că lucrurile cutare și cutare sunt ale dumneavoastră și rugați ca...

— Pot să scriu pe hârtie simplă? se grăbi să-l întrerupă Raskolnikov, interesându-se din nou de latura bănească a chestiunii.

— O, pe cea mai simplă!

Dintr-odată, Porfiri Petrovici se uită la el cu o ironie destul de vădită, mijindu-și privirea și parcă făcându-i cu ochiul. De altfel, se prea poate ca lui Raskolnikov să i se fi părut doar, căci totul nu dură decât o fracțiune de

secundă. Dar ceva-ceva a fost. Raskolnikov ar fi putut să jure că îi făcuse cu ochiul, naiba știe de ce.

„Știe!”, îl străfulgeră un gând.

— Iertați-mă că v-am deranjat cu asemenea nimicuri, continuă el puțin derutat, obiectele mele nu fac cu totul decât cinci ruble, dar țin foarte mult la ele, sunt amintiri de la cei care mi le-au dăruit, și mărturisesc că m-am speriat foarte tare când am aflat...

— De aia ai și sărit ca ars ieri, când am început să-i povestesc lui Zosimov că Porfiri îi interoghează pe ăia cu amaneturi, spuse Razumihin cu vădită intenție.

Asta îi puse capac lui Raskolnikov. Nu se mai putu stăpâni și îl fulgeră furios cu ochii lui negri, aprinși de mânie. Dar imediat își luă seama.

— Mi se pare mie sau îți bați joc de mine, frate? i se adresă el cu o enervare bine jucată. Sunt de acord că poate fac prea mult caz pentru niște lucruri care pentru tine nu sunt decât niște flecușețe; dar nu trebuie să mă socotești nici egoist, nici avar pentru asta, fiindcă poate pentru mine lucrurile astea nu sunt flecușețe. Ți-am spus doar că ceasul acela de argint, ce nu face mai mult de un groș, este singurul lucru care mi-a rămas de la tatăl meu. Puteți să și râdeți, dar a venit mama, se întoarse el brusc către Porfiri, și dacă ar afla, se întoarse iar către Razumihin, că nu mai am ceasul, jur că ar cuprinde-o disperarea! Doar e femeie!

— Nici pomeneală! Nu asta am vrut să spun! Dimpotrivă! strigă supărat Razumihin.

„O fi bine? O fi natural? Oare n-am exagerat? se frământa Raskolnikov. Ce mi-o fi trebuit să spun: „Doar e femeie?” „

— A venit mama dumneavoastră? se interesă cine știe de ce Porfiri Petrovici.

— Da.

— Când?

— Aseară.

Porfiri tăcu, chibzuid parcă.

— Obiectele dumneavoastră n-aveau cum să dispară, urmă el pe un ton calm și rece. Chiar vă așteptam de mult aici.

Apoi, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic, apropie grijuliu scrumiera de Razumihin, care presăra fără milă scrumul pe covor. Raskolnikov tresări, dar Porfiri nu păru să se uite la el, preocupat în continuare de țigara lui Razumihin.

— Ceee? Îl așteptai? De ce, știai că amanetase și el lucruri acolo?

Porfiri Petrovici i se adresă direct lui Raskolnikov:

— Ambele dumneavoastră obiecte, inelul și ceasul, s-au găsit la ea, învelite în aceeași bucățică de hârtie, iar pe hârtie era trecut clar cu creionul numele dumneavoastră, împreună cu data și luna când le-a primit...

— Ce memorie grozavă aveți! exclamă cu un stângaci zâmbet ironic Raskolnikov, făcând mari eforturi să i se uite drept în ochi; nu se putu însă

stăpâni și adăugă brusc: Spun asta pentru că probabil au fost foarte mulți cu amaneturi... și că era greu să-i ții minte pe toți... Dar văd că, din contră, dumneavoastră vi-i amintiți pe toți cu atâta precizie și... și... „Prost! Slab! Pentru ce-am mai adăugat și asta!”

— Acum îi știm deja cam pe toți, dumneavoastră sunteți singurul care nu poftiserăți încă, răspunse Porfiri cu o aproape imperceptibilă notă ironică.

— Am stat foarte prost cu sănătatea.

— Am auzit și asta. Am auzit și că a fost ceva care v-a supărat foarte tare. Și acum pareți palid.

— Nu sunt palid deloc... din contră, sunt cât se poate de sănătos! i-o reteză Raskolnikov furios, cu brutalitate, schimbând brusc tonul.

Fierbea de o furie pe care nu și-o putea înăbuși. „La furie mă ia și gura pe dinainte! îi trecu iarăși prin minte. Dar de ce m-or chinui?”

— Nu e deloc cât se poate de sănătos! se băgă în vorbă Razumihin. Bate câmpii! Până ieri nici n-a fost conștient, a delirat... Dacă poți să crezi, Porfiri, abia se ținea pe picioare și ieri, numai cât ne-am întors Zosimov și cu mine cu spatele, s-a îmbrăcat, a șters-o pe furiș și a umblat cine știe pe unde până aproape de miezul nopții, iar asta, și-o spun eu, în culmea delirului, dacă poți să-ți închipui! Halal, n-am ce zice!

— În culmea delirului, chiar așa? Nu mai spune! clătină Porfiri din cap, cu o mișcare ce părea de femeie.

— Ei, prostii! Nu-i dați crezare! De altfel, dumneavoastră oricum nu credeți nimic! lăsa Raskolnikov să-i scape, de mânios ce era, dar Porfiri Petrovici păru să nu audă aceste cuvinte ciudate.

— Păi, ai mai fi ieșit dacă n-ai fi fost în delir? se înfierbântă deodată Razumihin. De ce-ai ieșit? Pentru ce? Și de ce pe furiș? Păi erai în toate mințile? Acum, că a trecut orice pericol, pot să și-o spun în față!

— Ieri mă săturasem de ei până peste cap, i se adresă Raskolnikov lui Porfiri cu un zâmbet ironic, impertinent și provocator. M-am dus să-mi caut o locuință în altă parte, ca să nu mă mai găsească, am luat și o grămadă de bani la mine. Domnul Zametov i-a văzut. Cum e, domnule Zametov, ieri eram în toate mințile sau deliram? Spune dumneata, ca să isprăvim.

Părea gata să-l sugrume în clipa aceea pe Zametov: prea nu-i plăcuseră privirea și tăcerea lui.

— După părerea mea, ai vorbit cu multă judecată și ai fost chiar hâtru, numai că erai din cale-afară de nervos, răspunse sec Zametov.

— Nikodim Fomici mi-a spus azi, se amestecă Porfiri Petrovici, că v-a întâlnit ieri, foarte târziu, în locuința unui funcționar călcat de o trăsură...

— A, să luăm numai treaba cu funcționarul! îi luă vorba din gură Razumihin. Păi, nu nebun ai fost la funcționar? I-a dat ultimii bani văduvei pentru înmormântare! Dacă voiai s-o ajuți, puteai să-i dai cincisprezece, hai, douăzeci de ruble, și să-ți păstrezi barem trei ruble pentru tine, dar el i le-a dat pe toate douăzeci și cinci!

— Poate am găsit o comoară pe undeva și tu habar n-ai! Poate de aceea m-am întrecut ieri cu generozitatea... Domnul Zametov știe că am găsit o comoară... Iertați-ne, vă rog, i se adresă el lui Porfiri cu buzele tremurând, că vă reținem de o jumătate de ceas cu vorbele astea de clacă. Pesemne că v-ați săturat, nu-i așa?

— Nicidecum, din contră, din contră! Dacă ați ști cât de mult mă interesează persoana dumneavoastră! Găsesc că e foarte interesant să vă privesc și vă ascult... și, trebuie să mărturisesc, sunt grozav de bucuros că ați binevoit să veniți...

— Atunci dă-ne și tu barem un ceai! Mi s-a uscat gâtulejul! strigă Razumihin.

— Minunată idee! Haideți să bem cu toții câte un ceai Dar înainte de ceai, nu vrei ceva... mai consistent?

— Valea!

Porfiri ieși să comande ceaiul.

Lui Raskolnikov i se învălmășeau gândurile în cap. Era din cale-afară de nervos.

„Culmea e că nici nu se mai ostenesc să se prefacă! Dacă zici că nu mă cunoști deloc, cum ai ajuns să vorbești despre mine cu Nikodim Fomici? Asta înseamnă că nici nu vor să mai ascundă că mă urmăresc ca o haită de câini! Mă scuipă pur și simplu în obraz! tremura el de furie. Hai, dați în mine pe față, nu vă mai jucați precum pisica cu șoarecele. Asta-i lipsă de politețe, Porfiri Petrovici, și e posibil să nu vă mai permit... Odată mă scol în picioare și vă arunc tuturor în față întreg adevărul... ca să știți cât vă disprețuiesc... Își trase cu greu sufletul. Dar dacă doar mi se pare mie? Dacă doar mi se năzare și mă înșel în toate privințele, dacă mă înfurii fiindcă n-am experiență și nu sunt în stare să joc rolul ăsta ticălos? Poate că n-a existat nici o intenție în toate astea. Nici un cuvânt de-al lor nu a avut nimic deosebit, dar e ceva în ele... Toate astea le poți spune oricând, dar ceva este. De ce-a spus pur și simplu „la ea”? De ce a adăugat Zametov că am vorbit hâtru? De ce îmi vorbesc ei pe tonul ăsta? Da... tonul... Razumihin a fost și el aici, lui de ce nu i se pare nimic? Gogomanului ăstuia nevinovat nu i se pare niciodată nimic! Iar mă iau frigurile... Mi-a făcut adineauri Porfiri cu ochiul sau nu? Ce aiureală, de ce să-mi facă? Vor să mă calce pe nervi, să mă stârnească sau ce? Ori toate astea sunt doar o nălucire de-a mea, ori ei știu... Până și Zametov a fost obraznic. Dar oare a fost într-adevăr? Și-a schimbat părerea peste noapte. Am presimțit că așa o să facă! E aici ca la el acasă, iar eu vin pentru prima oară. Porfiri nu-l socotește un musafir, stă cu spatele la el. Sunt vorbiți! Fără îndoială, în privința mea s-au vorbit. Cu siguranță că au vorbit despre mine înainte să venim. Or ști despre apartament? Numai de-ar merge mai repede! Când i-am spus că ieri am alergat să-mi închiriez o locuință, a lăsat lucrul ăsta să-i treacă pe lângă urechi, n-a marșat... Iar eu am fost abil că am strecurat treaba cu locuința, o să-mi fie de folos mai încolo... În delir, cică... ha-ha-ha! Știe totul despre seara de ieri! De venirea mamei nu știa! Iar cotoaroața a scris și data cu

creionul! ... Vă înșelați, nu mă dau prins! Astea nu sunt încă fapte, vă faceți iluzii! Nu, mie să-mi veniți cu fapte! Iar povestea cu apartamentul, ăsta nu este un fapt, era delirul, știu eu ce să le spun... Dar oare știu de apartament? Nu plec până nu aflu! De ce-am venit? Dar, uite, acum mă înfurii, ăsta poate să fie un fapt! Pfui, irascibil mai sunt! Dar poate că nu-mi strică rolul de bolnav... Mă încercă. Vrea să mă încurce. Cine m-a pus să vin?"

Toate astea îi trecură fulgerător prin minte.

Porfiri Petrovici se întoarse într-o clipă. Brusc, parcă se înveseli.

— De la tine, de-aseară, frate, am capul... Și parcă sunt deșurubat tot, începu pe un cu totul alt ton, răsând către Razumihin.

— A fost interesant? Ieri v-am lăsat în punctul cel mai fierbinte. Cine-a fost mai tare?

— Nimeni, bineînțeles. Când am ajuns la veșnicele probleme, ne-a luat apa.

— Imaginează-ți, Rodea, la ce-am ajuns aseară: dacă există sau nu crimă. S-a spus ce vrei și ce nu vrei!

— Și ce-i de mirare? E o problemă socială ca oricare alta, răspunse distrat Raskolnikov.

— Problema nu a fost formulată în felul ăsta, remarcă Porfiri.

— Nu chiar în felul ăsta, e adevărat, conveni îndată Razumihin, grăbindu-se și înfierbântându-se ca de obicei. Uite, Rodion, ascultă și spune-ți părerea. Țin neapărat s-o aud. Ieri mi-am ieșit din pepeni cu ei și te-am tot așteptat, le-am vorbit de tine, le-am spus că ai să vii... Totul a pornit de la doctrina socialiștilor, care ți-e bine cunoscută: crima e un protest împotriva anormalității orânduirii sociale, atât și nimic mai mult, și nu se admit alte cauze, de nici un fel!

— Uite că ai și spus un neadevăr! strigă Porfiri Petrovici.

Părea să se însuflețească și râdea întruna uitându-se la Razumihin, ceea ce îl făcea pe acesta să se aprindă și mai tare.

— De nici un fel! îl întrerupse pățimaș Razumihin. N-am spus nici un neadevăr! Am să-ți arăt niște cărțuții: la ei totul „de la mediu se trage”, atât și nimic altceva! E fraza lor preferată! De aici rezultă că, dacă orânduiești normal societatea, dispar dintr-odată și toate crimele, fiindcă nu mai ai de ce să te opui, și toți devin cât ai clipi oameni cu frica lui Dumnezeu. Firea omului nu intră la socoteală, firea e înlăturată, firea nu are ce căuta aici! Ei nu recunosc că omenirea, evoluând pe o cale istorică și vie, devine până la urmă de la sine o societate normală, ci cred că un sistem social ieșit dintr-o minte matematică orânduiește pe dată întreaga omenire și o face cât ai clipi dreaptă și fără de cusur, înainte de orice proces viu, fără nici un fel de parcurs istoric viu! De asta și au o aversiune instinctivă față de istorie, susținând că „merge cu absurditatea până la prostie”, așa explică ei totul, doar prin prostie! Tot de asta nu agreează nici procesul viu al vieții: sufletul viu n-are ce căuta aici! Sufletul viu are cerințele sale, nu ascultă orbește de o mecanică, sufletul viu este suspect, sufletul viu este retrograd! Că miroase a hoit ori e făcut din cauciuc,

n-are a face, dar să nu fie viu, să nu aibă voință, să fie rob, să nu se revolte! Iar rezultatul e că au redus totul la a pune temeliiile unui falanster și a-l compartimenta cu camere și coridoare! Ei, o fi falansterul gata, dar firea omului nu-i încă pregătită pentru el, vrea viață, nu și-a încheiat încă procesul viu, e prea devreme pentru cimitir! Să te bazezi doar pe logică, fără să ții seamă de fire, nu se poate! Logica prevede trei situații, iar ele sunt un milion! Tai întreg milionul și reduci totul la o singură problemă, e comod! E soluția cea mai ușoară! Ispititor de clară, nici nu mai trebuie să stai să te gândești! Ți-a principalul, că nu trebuie să te gândești! Tot misterul vieții încapă în două paginuțe.

— Ia te uită ce și-a dat drumul și ce mai bate darabana! Trebuie ținut de mâini, răsese Porfiri. Închipuți-vă, se întoarse el către Raskolnikov, exact așa a fost și aseară, toți într-o odaie, pe șase voci, ba și cu un punct luat înainte, vă puteți închipi? Nu, frate, nu-i adevărat: „mediul” înseamnă mult în cazul unei crime, pot să-ți dovedesc asta.

— Știi și eu că înseamnă mult, dar spune-mi altceva: un bărbat de patruzeci de ani batjocorește o fetiță de zece; mediul l-a împins s-o facă?

— De ce nu, în sensul strict al termenului, poate că și mediul, spuse surprinzător de serios Porfiri, o crimă asupra unei fetițe poate fi explicată chiar foarte bine prin „mediu”.

Razumihin numai că nu luă foc.

— Atunci vrei să-ți dovedesc imediat, răcni el, că ai genele albe numai pentru că biserica lui Ivan cel Mare are treizeci și cinci de stânjani înălțime? O să-ți dovedesc în mod clar, precis, progresiv și chiar cu o nuanță liberală. Mă prind! Ei, pui pariu?

— Pun! Să ascultăm, rogu-vă, cum dovedește!

— Tot timpul se preface, fir-ar al dracului! strigă Razumihin sărind de pe scaun și fluturând din mână. Îmi bat gura de pomană cu el! Face totul înadins, tu nu-l cunoști încă, Rodion! Și ieri le-a luat partea, doar ca să-i prostească pe toți. Și ce n-a spus ieri, Dumnezeu mare! Iar ei erau încântați! E în stare s-o țină așa câte două săptămâni. Anul trecut ne încredința că el, nu știu pentru ce, se călugărește: ne-a bătut la cap două luni de zile! Nu demult i s-a năzărit să ne înștiințeze că se însoară, că totul e deja pregătit și că-și pune pirostriile. Își făcuse și haine noi. Noi ne-am apucat să-l felicităm. Când colo, nici tu mireasă, nici nimic: doar baliverne!

— Uite că minți! Hainele mi le făcusem înainte. De la hainele noi mi-a și venit ideea să vă păcălesc.

— Sunteți într-adevăr atât de prefăcut? întrebă degajat Raskolnikov.

— Păi ce credeți? Așteptați, și pe dumneavoastră o să vă duc, ha-ha-ha! Nu, stați, vă spun tot adevărul. Legat de toate chestiile astea, crime, mediu, fetițe, mi-am amintit acum – de fapt, m-a interesat din capul locului – de un mic articol al dumneavoastră. „Despre crimă” sau cam așa ceva, i-am uitat titlul... Am avut plăcerea să-l citesc acum două luni, în Cuvântul periodic.

— Articolul meu? În Cuvântul periodic? întrebă surprins Raskolnikov. Am scris, într-adevăr, acum șase luni, când am părăsit universitatea, un articol pe marginea unei cărți, dar l-am dus la Cuvântul săptămânal, nu la Cuvântul periodic.

— Și a nimerit la Cuvântul periodic.

— Păi, Cuvântul săptămânal își înceta apariția, de asta nici nu l-au publicat atunci...

— Așa e, însă după ce și-a încetat apariția, Cuvântul săptămânal s-a contopit cu Cuvântul periodic, de asta micul dumneavoastră articol a apărut acum două luni în Cuvântul periodic. N-ați știut?

Într-adevăr, Raskolnikov habar nu avea.

— Iertat să-mi fie, dar puteți să le cereți bani pentru articol! Ce fire aveți și dumneavoastră! Trăiți atât de retras, încât nu vă parvin nici lucruri care vă privesc direct. Țsta-i adevărul.

— Bravo, Rodka! Nici eu n-am știut! strigă Razumihin. Chiar azi o să dau fuga la sala de lectură să cer numărul! Acum două luni? În ce dată? Nu contează, îl găsesc eu! Ia te uită! Și tace mâlc!

— Dar cum ați aflat că articolul era al meu? Era semnat doar cu o inițială.

— A, întâmplător, zilele trecute. Printr-un redactor pe care-l cunosc... M-a interesat foarte mult.

— Analizam, țin minte, starea psihologică a criminalului pe tot parcursul crimei.

— Da, și insistați asupra faptului că actul crimei este însoțit întotdeauna de o stare morbidă. Foarte, foarte original, dar... pe mine, de fapt, nu această parte a micului dumneavoastră articol m-a interesat, ci o anumită idee strecurată la sfârșitul lui, pe care o menționați din păcate doar aluziv și vag... Într-un cuvânt, dacă vă amintiți, insinuați că ar exista pe lume oameni care pot... adică nu că pot, ci mai degrabă au tot dreptul să săvârșească tot soiul de excese și de crime și că legea nu ar fi scrisă pentru ei.

Raskolnikov zâmbi ironic văzându-și ideea atât de vădit și de voit denaturată.

— Cum? Ce mai e și asta? Drept la crimă? Dar nu „împins de mediu”? întrebă, chiar cu un fel de spaimă, Razumihin.

— Nu, nu, nu chiar de asta, răspunse Porfiri. Toată chestia e că în articolul cu pricina toți oamenii se împart cumva în „obișnuiți” și „neobișnuiți”. Oamenii obișnuiți trebuie să trăiască în supunere și nu au dreptul să încalce legea, fiindcă, vedeți dumneavoastră, sunt obișnuiți. Iar cei neobișnuiți au dreptul să săvârșească orice crime și să încalce în fel și chip legea tocmai pentru că sunt neobișnuiți. Parcă așa susțineți, dacă nu greșesc.

— Ce tot spui? Așa ceva nu se poate! mormăi nedumerit Razumihin.

Raskolnikov zâmbi din nou ironic. Pricipuse imediat unde băteau și spre ce voiau să-l aducă; își amintea articolul. Hotărî să accepte provocarea.

— Nu susțineam chiar asta, începu simplu și modest. Totuși recunosc că ați redat aproape corect ideea, dacă vreți, chiar absolut corect... (Îi făcea oarecum plăcere să accepte asta.) Singura deosebire este că nu susțin deloc că oamenii neobișnuiți trebuie neapărat să comită întruna tot soiul de fărâdelegi și că au această datorie, cum spuneți dumneavoastră. De altfel, mă îndoiesc că un asemenea articol ar fi fost publicat. N-am făcut decât să dau pur și simplu de înțeles că omul „neobișnuit” are dreptul... nu oficial, ci cu de la sine putere, are dreptul să permită conștiinței sale să treacă... peste anumite opreliști, însă numai atunci când punerea în practică a ideii sale (care poate fi uneori salvatoare pentru întreaga omenire) impune acest lucru. Spuneți că articolul meu nu este clar; sunt gata să vi-l explic, atât cât îmi stă în puteri. Probabil nu greșesc presupunând că asta și doriți. Ei bine, fie! După părerea mea, dacă descoperirile lui Kepler și lui Newton n-ar fi putut, din pricina cine știe cărui concurs de împrejurări, să fie făcute cunoscute oamenilor decât sacrificând viața unuia, a zece, a o sută sau a mai știu eu câtor oameni care ar fi stat în calea acestor descoperiri sau le-ar fi împiedicat, Newton ar fi avut dreptul, mai mult chiar, datoria... să înlăture acești zece sau o sută de oameni pentru a-și face cunoscute descoperirile întregii omeniri. De aici nu rezultă cătuși de puțin că Newton ar fi avut dreptul săucidă pe cine i se năzărea lui, în dreapta și-n stânga, sau să fure zi de zi din piață ce-i poftea inima. Pe urmă, din câte rețin, dezvolt în articolul meu ideea că toți... ei bine, să zicem legiuitorii și cărmuitorii omenirii, începând cu anticii, continuând cu Licurgii, Solonii, Mahomezii, Napoleonii și așa mai departe, toți până la unul au fost criminali, fie și numai pentru faptul că dând o lege nouă au încălcat-o pe cea veche, respectată cu sfințenie de societate și preluată de la părinți, și nu s-au dat înapoi nici de la vărsarea de sânge (absolut nevinovat uneori și împrăștiat din belșug în numele vechii legi), dacă doar prin vărsarea de sânge puteau izbândi. Mai este de remarcat că mai toți acești binefăcători și cărmuitori ai omenirii au fost cumplit de sângeroși. Într-un cuvânt, ajung la concluzia că toți, nu numai cei mari, dar și cei care abia ies cât de cât din fâgaș, adică sunt în stare să spună ceva cât de cât nou, trebuie să fie, prin firea lor, criminali, mai mult sau mai puțin, se înțelege. Altfel le-ar fi greu să iasă din fâgaș, iar să rămână în rând cu toată lumea este de neacceptat pentru ei, tot din cauza firii lor, desigur, și după mine au chiar datoria să nu accepte. Într-un cuvânt, vedeți că până aici nu e nimic nou. Asta s-a scris și s-a citit de mii de ori. Cât despre faptul că eu împart oamenii în obișnuiți și neobișnuiți, sunt de acord că este ceva întru câtva arbitrar, dar nu avansez cifre. Nu fac decât să cred în această idee de principiu a mea. Iar ea constă în faptul că oamenii, prin legea firii, se împart în general în două categorii: una inferioară (a celor obișnuiți), adică, să spunem așa, materialul care nu servește decât la a da naștere altor indivizi asemănători, și una a oamenilor adevărați, adică a celor care au darul sau talentul de a spune în mediul lor un cuvânt nou. Există, evident, nenumărate subîmpărțiri, dar trăsăturile definitorii ale celor două categorii sunt destul de distincte: prima categorie, adică materialul, cuprinde, în general vorbind, oameni care prin

natura lor sunt conservatori, corecți și trăiesc în supunere, ceea ce le și este pe plac. După părerea mea, ei sunt chiar datori să fie supuși, fiindcă asta le e menirea și, categoric, nu e nimic înjositor pentru ei în asta. Oamenii din a doua categorie încalcă cu toții legea, sunt distrugători sau înclinați spre distrugere, în funcție de puteri. Crimele acestor oameni sunt, se înțelege, relative și diverse; mai toți cer, prin diferite declarații, distrugerea prezentului în numele a ceva mai bun. Dacă pentru ideea lui e nevoie să treacă peste un cadavru sau să se bălăcească în sânge, conștiința unui astfel de om îi poate îngădui, după părerea mea, așa ceva – totul depinde de idee și de importanța ei – remarcăți acest lucru. Numai în acest sens vorbesc eu în articolul meu despre dreptul lor la crimă. (Dacă vă mai amintiți, am plecat de la aspectul juridic.) De altfel, nici nu există vreun motiv de prea mare îngrijorare: marea masă nu le recunoaște aproape niciodată acest drept, îi supune la chinuri și îi spânzură (mai mult sau mai puțin), iar prin asta își îndeplinește, cu deplină îndreptățire, menirea ei conservatoare, cu toate că apoi, prin generațiile următoare, aceeași masă îi așază pe osândiții de ieri pe socluri și se înclină (mai mult sau mai puțin) în fața lor. Prima categorie domnește întotdeauna peste prezent, a doua categorie domnește peste viitor. Primii conservă lumea și o înmulțesc numeric; cei de-al doilea pun în mișcare lumea și o îndreaptă spre un țel. Și unii, și alții au exact același drept la existență. Într-un cuvânt, pentru mine au drepturi egale și – vive la guerre éternelle – până la Noul Ierusalim, se-nțelege!

— Așadar credeți în Noul Ierusalim?

— Cred, răspunse hotărât Raskolnikov, uitându-se, așa cum făcuse și în timpul lungii sale tirade, în jos, după ce își fixase un punct pe covor.

— Și în Dumnezeu credeți? Iertați-mi curiozitatea.

— Cred, repetă Raskolnikov ridicând ochii spre Porfiri.

— Și în învierea lui Lazăr credeți?

— Ccred. De ce vă interesează toate astea?

— Credeți în litera lor?

— În litera lor.

— Așa vasăzică, eram curios. Iertați-mă. Dar dați-mi voie, revin la ce discutam, nu sunt întotdeauna executați, unii chiar dimpotrivă...

— Triumfă în timpul vieții? A, da, unii își ating țelul și în timpul vieții, iar atunci...

— Încep să execute ei?

— Dacă trebuie; de fapt, mai toți o fac. Remarca dumneavoastră e plină de miez!

— Mulțumesc. Dar spuneți-mi următorul lucru: ce-i deosebește pe acești oameni neobișnuiți de cei obișnuiți? Există niște semne din naștere? Sunt de părere că aici e nevoie de o mai mare exactitate, ca să spun așa, de o mai mare diferențiere exterioară: scuzați-mi o îngrijorare firească, de om practic și bine intenționat, dar n-ar trebui să poarte, de pildă, niște veșminte aparte, o emblemă sau mai știu eu ce? ... Fiindcă, recunoașteți, dacă se produce o confuzie și cuiva dintr-o categorie i se năzare că aparține celeilalte categorii și

începe „să înlăture toate opreliștile”, cum fericit v-ați exprimat dumneavoastră, apoi...

— O, asta e ceva foarte frecvent! Această remarcă este și mai plină de miez decât cea de adineauri...

— Vă mulțumesc...

— N-aveți pentru ce; dar nu pierdeți din vedere faptul că eroarea este posibilă numai din partea primei categorii, adică a oamenilor „obișnuiți” (cum, poate nefericit, le-am spus eu). În ciuda înclinației lor înnăscute spre supunere, un anume spirit jucăuș al firii, care nu le este refuzat nici măcar dobitoacelor, face ca multora dintre ei să le placă să se creadă oameni înaintați, „distrugători”, chemați să răspândească și ei „cuvântul nou”, iar asta cu toată sinceritatea. Ce-i drept, de foarte multe ori ei nici nu-i observă pe adevărații inovatori și chiar îi disprețuiesc, ca pe niște inși retrograzi, a căror gândire nu poate fi decât degradantă. După mine însă, nu poate fi cine știe ce pericol în asta și nu aveți, zău, de ce să vă alarmați, fiindcă ei nu merg niciodată prea departe. Desigur, li se pot administra din când în când câteva nuiele pentru că și-au luat-o în cap, ca să știe unde le este locul, dar atâta tot; nu e nevoie nici măcar de cineva care s-o facă: se biciuiesc singuri, fiindcă au un simț deosebit al moralității; unii își fac reciproc acest serviciu, iar alții o fac cu propria mână... Se căiesc public în fel și chip, ceea ce e frumos și pilduitor, într-un cuvânt, nu aveți de ce să vă faceți griji din pricina lor... E o lege a naturii.

— Ei, cel puțin în privința asta m-ați mai liniștit; dar mai e o problemă: spuneți-mi, vă rog, sunt mulți oameni din aceștia, „neobișnuiți”, care au dreptul să căsăpească pe alții? Eu, firește, sunt gata să mă înclin în fața lor, dar recunoașteți că e cam de speriat dacă sunt în număr foarte mare, nu-i așa?

— A, nu vă faceți griji nici din pricina asta, continuă pe același ton Raskolnikov. În general, se nasc extrem de puțini, chiar ciudat de puțini, oameni cu o gândire nouă, și chiar oameni care să fie în stare să spună ceva cât de cât nou. Un singur lucru e clar, anume că în ceea ce privește nașterea oamenilor și a tuturor acestor categorii și subcategorii, există o ordine determinată, extrem de corect și de riguros, de o anumită lege a naturii. Sigur că acum această lege nu este cunoscută, dar sunt încredințat că ea există și că, prin urmare, la un moment dat poate deveni cunoscută. Acesta și este singurul motiv pentru care există pe lume o imensă masă de oameni, materialul, pentru ca, în cele din urmă, printr-un efort, printr-un proces rămas până acum misterios, prin cine știe ce încrucișare de neamuri și rase, să se opintească și să dea naștere, în fine, fie și în proporție de unul la o mie, unui om cât de cât independent. Oameni care să fie independenți într-o și mai mare măsură se nasc poate unul la zece mii (vorbesc aproximativ, doar ca să vă faceți o idee). Iar într-o măsură și mai mare, cu un grad și mai înalt de independență – unul la o sută de mii. Oameni geniali – unul la câteva milioane, iar pentru apariția marilor genii, exemplare desăvârșite ale omenirii, trebuie să se scurgă multe mii de milioane de oameni pe pământ. Pe scurt, în retorta în care se produc

toate astea nu m-am uitat. Dar o anumită lege există, fără doar și poate, și trebuie să existe; aici nu poate fi vorba de întâmplare.

— Glumiți sau ce tot îndrugați acolo? strigă în cele din urmă Razumihin. Vă prostiți unul pe altul? Stau să-și bată joc unul de altul! Tu vorbești serios, Rodea?

Raskolnikov își ridică în tăcere spre el chipul palid și aproape trist, dar nu răspunse nimic. Având în față acest chip calm și trist, lui Razumihin i se păru ciudat sarcasmul fățiș, insolent, enervant și nepoliticos al lui Porfiri.

— Ei, frate, dacă chiar vorbești serios... Ai cu siguranță dreptate când spui că asta nu-i ceva nou și că seamănă cu tot ce-am auzit și citit de o mie de ori; dar ce e într-adevăr original în toate astea – și, spre marea mea groază, îți aparține într-adevăr numai ție – este că admiți totuși vărsarea de sânge dictată de conștiință și, iartă-mă, chiar cu un fel de fanatism... În asta și constă probabil ideea principală a articolului tău. Păi, această acceptare a vărsării de sânge dictate de conștiință... este, după mine, mai înspăimântătoare decât ar fi autorizarea oficială, legală, a vărsării de sânge...

— Perfect adevărat, e mai înspăimântătoare, interveni Porfiri.

— Nu, te-a luat apa! Aici e ceva în neregulă. O să citesc și eu... Te-a luat apa! Nu poți să gândești așa... O să-l citesc.

— În articol nu scrie nimic din toate astea, acolo sunt numai aluzii, spuse Raskolnikov.

— Așa, așa, zise Porfiri fremătând, acum aproape că mi-e clar cum binevoiți să vedeți crima, dar... scuzați-mi plictisitoarea insistență (v-am săcâit deja din cale-afară), mi-e de-acum și jenă, dar vedeți dumneavoastră: adineauri m-ați liniștit de tot în privința amestecării din greșeală a celor două categorii, însă... nu pot să nu fiu îngrijorat de situațiile practice, care sunt fel de fel! Să zicem că un bărbat sau un tânăr oarecare își închipuie că e Licurg ori Mahomed... unul viitor, evident, și se apucă să înlătore din cale toate opreliștile... O să fie, își zice, o campanie pe termen lung, iar o campanie cere bani... ei, și începe să facă rost de ei pentru campanie... înțelegeți?

Zametov pufni deodată în colțul lui, dar Raskolnikov nici nu ridică ochii spre el.

— Mă văd nevoit să recunosc, răspunse el calm, că trebuie să existe într-adevăr astfel de situații... Proștii și orgolioșii, mai cu seamă, cad în plasa asta, cu precădere cei tineri.

— A, vedeți? Bun, și atunci?

— Atunci, asta e, zâmbi ironic Raskolnikov, nu e vina mea. Așa este și va fi mereu. Poftim, el (arătă din cap spre Razumihin) a spus adineauri că eu admit vărsarea de sânge. Ei, și? Nu e societatea îndeajuns de bine apărată prin deportări, închisori, anchetatori, ocne? De ce ne-am îngrijora? Căutați hoțul!

— Bun, și dacă îl găsim?

— Doar știți ce-aveți de făcut cu el.

— Stați bine cu logica. Dar cum rămâne cu conștiința lui?

— Ce vă pasă?

— Pur și simplu din omenie.

— Cine are așa ceva, să sufere pentru greșelile lui. Asta îi e și pedeapsa, bașca ocna.

— Dar cei cu adevărat geniali, întrebă încruntându-se Razumihin, ăia care au dreptul să căsăpească, ăia nu trebuie să sufere deloc, nici pentru sângele vărsat?

— Cuvântul trebuie nu are ce căuta aici. Aici nu există nici permisiune, nici interdicție. N-au decât să sufere dacă le e milă de victimă... Suferința și durerea sunt întotdeauna obligatorii pentru o conștiință încăpătoare și pentru o inimă simțitoare. Oamenii cu adevărat mari trebuie să simtă, cred eu, o mare tristețe pe lumea asta, adăugă el deodată gânditor, pe un alt ton decât cel al discuției.

Își ridică ochii, îi privi grav pe toți, apoi zâmbi și își luă șapca. Era cam prea calm în comparație cu felul în care intrase mai devreme și simțea acest lucru. Se ridicară cu toții.

— Ei, mă înjurați sau nu, vă supărați sau nu, nu pot să mă abțin, spuse în încheiere Porfiri Petrovici. Îngăduiți-mi încă o mică întrebare (vă sâcăi deja prea mult!), doar o idee mică de tot voiam să vă mai împărtășesc, numai ca să nu uit...

— Bine, spuneți-vă mica idee.

Raskolnikov rămase în picioare dinaintea lui, palid la față și așteptând.

— Păi, uitați... nu știu nici eu, zău, cum să mă exprim mai bine... Mica mea idee e cam năstrușnică... psihologică... Uitați, când ați scris articolul, nu se poate, he-he!, să nu vă fi socotit și pe dumneavoastră – oricât de puțin – un om „neobișnuit”, care are de rost un cuvânt nou, în sensul spuselor dumneavoastră... Nu-i așa?

— Se prea poate, răspunse disprețuitor Raskolnikov.

Razumihin se foi pe scaun.

— Dar dacă-i așa, nu cumva v-ați hotărât și dumneavoastră, din pricina unor eșecuri în viață și a unor dificultăți ori pentru propășirea întregii omeniri, să treceți peste vreo opreliște? ... Bunăoară, să ucideți și să jefuiți? ...

Și parcă îi făcu iar cu ochiul stâng și răsă neauzit, exact ca mai înainte.

— Dacă treceam, în mod sigur nu v-aș fi spus dumneavoastră, răspunse cu un dispreț sfidător și arogant Raskolnikov.

— A, nu, mă interesează asta doar ca să vă înțeleg articolul sub aspect literar... „Pfui, ce fățiș și cu câtă obrăznicie!”, se gândi scârbit Raskolnikov.

— Îngăduiți-mi să vă atrag atenția, răspunse el sec, că nu mă cred un Mahomed sau un Napoleon, nici vreun alt personaj de acest fel, oricare ar fi el, și că, nefiind în pielea lor, nu pot să vă dau o explicație satisfăcătoare despre felul în care aș proceda eu.

— Ei, dar cine nu se crede astăzi în Rusia un Napoleon? spuse deodată pe un ton foarte familiar Porfiri; până și în intonația lui era de astă dată ceva deja extrem de vădit. N-o fi trimis-o săptămâna trecută vreun viitor Napoleon din ăsta și pe Aliona Ivanovna a noastră pe lumea ailaltă cu toporul?

Raskolnikov tăcea și se uita cu o privire neclintită la Porfiri. Razumihin se încruntase, posomorât. Părea să miroasă ceva încă dinainte. Își rotea privirile furios. Se scurse un minut într-o tăcere sumbră. Raskolnikov se întoarse să plece.

— Plecați deja? spuse blajin Porfiri, întinzându-i deosebit de amabil mâna. Sunt foarte, foarte bucuros că v-am cunoscut. Iar în privința rugăminții dumneavoastră, nu vă faceți nici o grijă. Chiar așa să și scrieți, cum v-am spus. Dar cel mai bine e să veniți direct la mine... zilele astea... chiar și mâine. O să fiu acolo pe la unsprezece, negreșit. Aranjăm totul... și mai stăm puțin de vorbă... Ca unul dintre cei care au fost acolo printre ultimii, ne-ați mai putea spune câte ceva..., adăugă el cu aerul cel mai binevoitor cu putință.

— Doriți să mă interogați în mod oficial, după toate regulile? întrebă tăios Raskolnikov.

— Nu, de ce? Deocamdată nu e deloc necesar. Nu ați înțeles bine. Eu, vedeți dumneavoastră, mă folosesc de prilej și... deja am stat de vorbă cu toți cei care amanetau la dânsa... de la unii am luat declarații... iar dumneavoastră, fiind ultimul... A, chiar, apropo! exclamă dintr-odată, foarte bucuros, cine știe de ce. Tocmai mi-am amintit, sunt ceva de groază! se întoarse el spre Razumihin. Tu mi-ai împuiat urechile atunci cu Mikolașka acela... Ei, știi și eu, știi și eu, se întoarse el către Raskolnikov, că băiatul e curat, dar ce să-i faci, a trebuit să-l speriem și pe Mitka... Știți, esențialul e că, trecând atunci pe scară... fiți bun, pe la ora opt ați fost, nu-i așa?

— Pe la opt, răspunse Raskolnikov, simțind în aceeași clipă, nemulțumit, că nu era nevoie să spună nimic.

— Așadar, când ați urcat scările la ora opt, nu ați văzut la etajul doi, într-un apartament care era deschis – vă amintiți? – doi muncitori ori pe unul din ei? Zugrăveau acolo, nu i-ați observat? Este extrem, extrem de important pentru ei! ...

— Zugravi? Nu, n-am văzut..., răspunse Raskolnikov vorbind rar și părând a răscoli printre amintiri, dar în același timp încordându-se tot, chinându-se de moarte să ghicească mai repede unde anume era capcana și să nu-i scape cumva ceva. Nu, n-am văzut, și nici vreun apartament deschis n-am observat... Dar la etajul patru (era deja complet lămurit asupra capcanei și jubila), îmi amintesc că un funcționar se muta din apartamentul... aflat vizavi de cel al Alionei Ivanovna... asta îmi amintesc... îmi amintesc clar... niște soldați au scos un divan și m-au făcut una cu peretele... dar zugravi, nu, nu-mi amintesc... și nici vreun apartament deschis nu era parcă, nu, nu era...

— Ce tot îndrugi acolo? strigă deodată Razumihin, duminindu-se parcă despre ce era vorba. Păi, zugravii au lucrat chiar în ziua omorului, iar el a fost acolo cu trei zile mai devreme! De ce-l întrebi așa ceva?

— Pfui, le-am încurcat! se plesni peste frunte Porfiri. Să fiu al naibii dacă nu m-a înnebunit cazul ăsta! i se adresă, parcă chiar scuzându-se, lui Raskolnikov. Pentru noi e atât de important să aflăm dacă i-a văzut cineva la

ora opt în apartament, încât mi-a trecut deodată prin minte că ați putea să ne spuneți... le-am încurcat de tot!

— Păi, ar trebui să fii mai atent, remarcă Razumihin cu un aer posac.

Ultimele cuvinte le spusese în antreu. Porfiri Petrovici îi conduse până la ușă, extrem de amabil. Ieșiră amândoi în stradă, sumbri și mohorâți, și făcură câțiva pași fără să scoată o vorbă. Raskolnikov trase adânc aer în piept...

~ VI ~

— Nu cred! Nu pot să cred! repeta nedumerit Razumihin, încercând din răspuț să respingă argumentele lui Raskolnikov. Se apropiau deja de casa în care erau camerele lui Bakaleev și unde Pulheria Alexandrovna și Dunia îi așteptau deja de mult. Discutând cu aprindere, Razumihin se oprea întruna; tulburarea și emoția îi erau stârnite acum numai de faptul că, pentru prima oară, vorbeau despre asta pe față.

— Nu crede, atunci! replică ironic Raskolnikov, cu un zâmbet rece și detașat. Tu, după cum ți-e obiceiul, n-ai observat nimic, dar eu am cântărit fiecare cuvânt...

— Fiindcă ești bănuitor din fire, de asta ai cântărit... Mda... într-adevăr, recunosc că tonul lui Porfiri a fost destul de ciudat, iar ticălosul ăla de Zametov și mai și... Ai dreptate, avea el ceva, dar de ce? De ce?

— Și-a schimbat părerea azi-noapte.

— Nici vorbă, dimpotrivă! Dacă aveau în cap ideea asta smintită, s-ar fi străduit din răspuț să o ascundă, să nu-și lase cărțile la vedere, ca pe urmă să te prindă... Dar acum... asta-i neobrăzare și imprudență!

— Dacă aveau fapte, adică fapte adevărate, sau măcar niște bănuieli cât de cât întemeiate, atunci și-ar fi dat într-adevăr osteneala să-și ascundă jocul, sperând la mai mult (de altfel, mi-ar fi făcut de mult și o percheziție!). Dar ei nu au fapte, nici măcar unul – totu-i numai o nălucire de-a lor, totu-i numai în capetele lor, le-a venit așa o idee, de aia și încercă să deruteze prin obrăznicie. Poate că asta l-a și înfuriat pe Porfiri, că nu sunt fapte, iar de ciudă și-a dat drumul. Dar poate are și vreo intenție... pare un om inteligent... Poate a vrut să mă sperie cu faptul că știe... Are el psihologia lui, frate... De fapt, mi-e și silă să explic toate astea. Las-o baltă!

— E jignitor, jignitor! Te înțeleg! Dar... dacă tot am vorbit acum limpede (și e grozav că am vorbit în sfârșit limpede, asta mă bucură), am să-ți mărturisesc fără înconjur că am observat de mult chestia asta la ei, ideea asta, în tot timpul ăsta, abia-abia schițată, se-nțelege, dar chiar și așa, de ce? Cum de-ndrăznesc? De unde, de unde le-a venit? Dacă ai ști ce furii m-au apucat! Gândește-te puțin: un student sărac, doborât de mizerie și de ipohondrie, aflat în pragul unei boli grave, însoțită de delir, care poate se și declanșase (reține lucrul ăsta!), bănuitor, orgolios, conștient de valoarea lui, care de jumătate de an n-a mai văzut picior de om prin ungherul lui, îmbrăcat numai în zdrențe și fără pingele la cizme, e silit să stea în fața unor comisari oarecare și să le rabde insultele; apoi datoria care îi cade din senin pe cap, polița neachitată la termen către consilierul de curte Cebarov, duhoarea de vopsea, căldura de treizeci de

grade Réaumur, aerul închis, puhoiul de lume, povestea cu omorul persoanei la care fusese în ajun, și toate astea pe stomacul gol! Păi cum să nu leșini! Și pe asta, pe asta să se întemeieze totul! Păi, fir-ar al dracului! Înțeleg că ți-e ciudă, Rodka, dar dacă aș fi în locul tău, eu le-aș râde tuturor în nas sau, și mai bine, i-aș scuipa pe toți drept în față, aș împărți în stânga și-n dreapta vreo douăzeci de palme bine plasate, cum li se cuvine întotdeauna, și cu asta basta. Scui-pă-i! Fă-ți curaj! Nu le-ar fi rușine!

„Chiar a prezentat bine totul”, se gândi Raskolnikov.

— Să scuip? Ușor de zis! Măine mă așteaptă alt interogatoriu! spuse el cu amărăciune. Oare trebuie să mă apuc să le dau explicații? Și așa mi-e necaz că ieri, la cârciumă, m-am coborât la mintea lui Zametov...

— Fir-ar ai dracului! Mă duc la Porfiri! Îl prind la înghesuială, ca între rude, și îl fac să pună toate cărțile pe masă. Iar pe Zametov... „În sfârșit s-a prins!”, își spuse în gând Raskolnikov.

— Stai! strigă Razumihin, apucându-l deodată de umăr. Stai, te înșeli! M-am gândit mai bine: te înșeli! Spui că întrebarea cu muncitorii a fost o capcană? Păi, unde vezi tu capcana? Judecă și singur: dacă făceai asta, te apuca să mărturisești că ai văzut pe cineva zugrăvind în apartament... pe lucrători? Din contră: n-ai văzut nimic, chiar dacă ai văzut! Cine ar mărturisi împotriva lui?

— Dacă făceam asta, aș fi spus neapărat că i-am văzut pe lucrători și apartamentul, continuă să răspundă, fără nici un chef și cu vădită silă, Raskolnikov.

— De ce-ai mărturisi împotriva ta?

— Fiindcă numai mujicii și ageamiii tăgăduiesc de la bun început totul la interogatoriu, de la un capăt la altul. Un om ceva mai educat și cu experiență se străduie să recunoască îndată, pe cât posibil, toate lucrurile ce nu au legătură directă cu fapta și care sunt de netăgăduit; numai că le atribuie alte cauze, le adaugă altă nuanță, absolut neașteptată, care le dă un sens complet diferit și le pune într-o cu totul altă lumină. Porfiri a crezut că o să răspund în mod sigur așa și că o să spun în mod sigur că am văzut, ca să fie mai verosimil, ba o să mai bag și de la mine ceva, ca să explic...

— Dar ți-ar fi spus imediat că muncitorii nu aveau cum să fie în apartament cu două zile înainte și că tu trebuie să fi fost acolo chiar în ziua omorului la ora opt. Te-ar fi încurcat cu un amănunt neînsemnat!

— Păi, pe asta a și contat, că până să mă prind, o să mă grăbesc să dau un răspuns cât mai verosimil și o să uit că muncitorii n-aveau cum să fie acolo acum două zile.

— Dar cum era să uiți?

— Nimic mai simplu! Tocmai în amănunte din astea neînsemnate se încurcă cel mai ușor indivizii șireți. Cu cât e omul mai șiret, cu atât se așteaptă mai puțin să se dea de gol cu un fleac. Pe cei mai șireți tocmai cu fleacuri trebuie să-i prinzi. Porfiri nu-i deloc așa de prost cum îl crezi tu...

— În schimb e un ticălos, dacă lucrurile stau așa!

Raskolnikov nu-și putu opri râsul, dar în aceeași clipă i se părură ciudate însuflețirea și mulțumirea cu care dăduse explicația din urmă, în timp ce înainte, cât discutaseră, fusese scârbit și ursuz, vorbind numai de nevoie, pentru că nu avea încotro.

„Încep să prind gust pe ici, pe colo!”, se gândi.

Însă curând deveni neliniștit, stăpânit parcă de un gând neașteptat și alarmant. Era tot mai neliniștit. Se apropiau deja de intrarea casei lui Bakaleev.

— Du-te singur, zise deodată Raskolnikov, mă întorc imediat.

— Unde te duci? Am ajuns!

— Trebuie, trebuie neapărat, am treabă... vin într-o jumătate de ceas...

Spune-le tu.

— Cum vrei, dar eu vin după tine!

— Asta-i bună, acum vrei și tu să mă chinui! strigă el cu o enervare atât de amară și cu atâta disperare în privire, încât Razumihin își lăsă brațele să cadă. Rămase un timp în marchiză și îl privi posomorât cum se îndrepta cu pași mari spre străduța lui. În cele din urmă, jurându-și cu gura punga și cu pumnii strânși că-l stoarce el chiar azi pe Porfiri ca pe o lămâie, urcă s-o liniștească pe Pulheria Alexandrovna, deja alarmată că întârziaseră atât de mult.

Când ajunse acasă, Raskolnikov avea deja tâmplele lac de sudoare și respira greu. Urcă iute scara și, de cum intră în odaia care rămăsese neîncuiată, trase zăvorul. După aceea, cuprins de spaimă, se repezi ca un nebun în colțul cu gaura de sub tapet, unde pusese atunci lucrurile, vârî mâna înăuntru și preț de câteva minute scotoci atent, luând la rând toate neregularitățile și încrețurile tapetului. Negăsind nimic, se ridică în picioare și răsufală adânc. Apropiindu-se adineauri de marchiza lui Bakaleev, i se năzărise deodată că era posibil ca vreun lucru, un lăntșor, un buton, sau chiar bucățica de hârtie în care erau înfășurate, cu înscrisul făcut de mâna bătrânei, să fi alunecat și să se fi pierdut în vreo crăpătură, și să se pomenească deodată că îi este pus dinainte în chip de probă neașteptată și de netăgăduit.

Stătea dus parcă pe gânduri și un zâmbet ciudat, umil și aproape prostesc, îi rătăcea pe buze. În cele din urmă își luă șapca și ieși încet din odaie. Gândurile i se învălmășeau. Coborî îngândurat în gang.

— Uitați-l, dânsul e! strigă tare cineva.

Ridică privirea. Portarul stătea în ușa cămăruței lui, arătându-i-l pe Raskolnikov unui bărbat scund, care după înfățișare părea a fi târgoveț, îmbrăcat cu un fel de halat lung și cu o jiletcă și aducând foarte bine de departe a muiere. Capul, acoperit cu o șapcă soioasă, îi atârna pe piept și toată făptura lui părea cocârjată. Fața flască, zbârcită, arăta ca a unui om de cincizeci de ani, iar ochii mici, afundați în pungile de dedesubt, aveau o privire ursuză, aspră și nemulțumită.

— Ce e? întrebă Raskolnikov apropiindu-se de portar.

Târgovețul se uită pieziș la el, pe sub sprâncene, cercetându-l fără grabă, cu o privire atentă și stăruitoare; apoi se întoarse încet și, fără să spună un cuvânt, ieși din gang în stradă.

— Ce-i asta? strigă Raskolnikov.

— Păi, m-a descusut dacă șade aici un student, mi-a spus numele dumneavoastră și a-ntrebat la cine stați. Taman atunci ați coborât, eu v-am arătat, iar el a plecat. Poftim treabă!

Portarul era și el nedumerit, dar nu cine știe ce și, după ce se mai gândi o clipă, se întoarse și se strecură înapoi în cămăruța lui.

Raskolnikov se repezi după târgoveț și îl văzu îndată mergând pe partea cealaltă a străzii, cu pas egal și fără grabă, cu ochii în pământ, chibzuind parcă la ceva. Îl ajunse repede din urmă, dar o vreme se mulțumi să meargă în spatele lui; într-un sfârșit păși în rând cu el și se uită la el dintr-o parte. Acela îl observă imediat, îi aruncă o privire rapidă, dar își plecă din nou ochii, și merseră așa vreun minut, unul lângă altul, fără să spună un cuvânt.

— De mine ați întrebat... la portar? spuse în cele din urmă Raskolnikov cu un glas abia auzit.

Târgovețul nu răspunse nimic, nici măcar nu se uită la el. Continuară să meargă în tăcere.

— De ce... ați venit să întrebați... dacă acum tăceți... ce mai e și asta?

Glasul lui Raskolnikov era întretăiat, iar cuvintele parcă nu se lăsau rostite clar. De data asta târgovețul ridică ochii și se uită la Raskolnikov cu o privire sumbră, sinistră.

— Criminalule! spuse deodată cu voce scăzută, dar foarte limpede și deslușită...

Raskolnikov mergea în rând cu el. Picioarele i se tăiară brusc, simți un fior înghețat pe șira spinării și preț de o clipă inima păru să-i stea în loc; pe urmă se porni să bată cu putere, mai-mai să-i spargă pieptul. Făcură așa vreo sută de pași, mergând unul lângă altul și tăcând din nou mâlc.

Târgovețul nu se uita la el.

— Dar ce... ce... Cine-i criminal? băigui Raskolnikov abia auzit.

— Tu ești criminal, răspunse celălalt, mai deslușit și mai apăsător, cu un fel de zâmbet triumfător, parcă încărcat de ură, uitându-se iar drept la chipul palid al lui Raskolnikov și drept în ochii lui încremeniți.

Se apropiau de o răspântie. Târgovețul coti la stânga și își văzu de drum fără să se mai uite înapoi. Raskolnikov rămase pe loc și se uită lung în urma lui. După ce făcuse deja vreo cincizeci de pași, omul se întoarse și îl privi cum stătea pironit locului. Deși nu avea cum să vadă, lui Raskolnikov i se păru că omul arbora din nou zâmbetul lui rece, încărcat de ură și triumfător.

Cu pași greoi, istoviți, cu genunchii tremurând și parcă rebegit de frig, Raskolnikov se întoarse și urcă în cămăruța lui. Își scoase șapca, o puse pe masă și rămase în picioare, nemișcat, preț de vreo zece minute. Pe urmă se trânti vlăguit pe divan și se întinse cu un geamăt slab, de om bolnav; avea ochii închiși. Zăcu așa vreo jumătate de oră.

Nu se gândea la nimic. Totuși gânduri sau frânturi de gânduri, imagini fără cap și coadă i se perindau prin minte – chipuri de oameni pe care îi văzuse în copilărie sau îi întâlnise o singură dată, cine știe unde, și pe care nu și le-ar fi amintit niciodată; clopotnița bisericii din V.; masa de biliard dintr-o cârciumă și un ofițer necunoscut stând dinaintea ei; mirosul de trabuc dintr-o tutungerie de la subsol; un magazin de băuturi spirtoase, o scară de serviciu numai lături și coji de ouă toată și, răzbătând de undeva, dangătul de duminică al clopotelor... Toate acestea se perindau rând pe rând și se roteau ca un vârtej. Unele chiar îi plăceau și se agăța de ele, dar se stingeau repede, și tot timpul parcă îl apăsa ceva pe dinăuntru, însă nu foarte tare. Uneori era chiar bine. Ușorul frison nu-i trecuse, dar și el era aproape plăcut.

Auzind pașii grăbiți și vocea lui Razumihin, închise ochii și se prefăcu că doarme. Razumihin deschise ușa și rămase o vreme în prag, părând să chibzuiască. Apoi păși tiptil în cameră și se apropie cu băgare de seamă de divan.

— Nu-l trezi, las' să doarmă, mănâncă el mai încolo, se auzi vocea șoptită a Nastasiei.

— Că bine zici, spuse Razumihin.

Ieșiră amândoi cu băgare de seamă și închiseră ușa. Mai trecu o jumătate de ceas. Raskolnikov deschise ochii și se întinse din nou pe spate, punându-și mâinile sub cap... „Cine-o fi? Cine să fie omul ăsta ieșit ca din pământ? Unde o fi fost și ce-o fi văzut? A văzut tot, asta-i sigur. Dar unde a stat și de unde a văzut? De ce-a ieșit abia acum la iveală? Și cum a putut să vadă – să fie oare posibil? Hm..., își continuă Raskolnikov gândul, scuturat de friguri și tresărind. Dar cutiuța pe care a găsit-o Mikolai după ușa: asta n-a fost posibil? Probe... Îți scapă ceva cât vârful unui ac și iată o probă cât o piramidă egipteană! A zburat o muscă pe-acolo și a văzut! Să fie posibil?”

Și dintr-odată simți cu silă că îl lăsau puterile, că era îngrozitor de slăbit.

„Trebuia să știu asta, se gândi cu un zâmbet amar, cum de-am îndrăznit, cunoscându-mă, presimțindu-mă, să iau toporul și să mă mânjesc de sânge. Trebuia să știu dinainte!”, șopti disperat.

Uneori rămânea cu mintea pironită asupra unui gând: „Nu, oamenii aceia nu sunt făcuți așa: adevăratul stăpân, căruia i se permite totul, face praf Toulonul, măcelărește la Paris, uită o armată în Egipt, pierde o jumătate de milion de oameni în campania asupra Moscovei, scapă cu un calambur la Vilna; cu toate acestea, după moarte e așezat printre idoli, iar asta înseamnă că totul este permis. Nu, se pare că oamenii ăștia nu sunt făcuți din carne, ci din bronz!”

Un gând mărunț, ivit dintr-odată, aproape că-l făcu să râdă: „Napoleon, piramide, Waterloo și o văduvă de arhivar, jigărită și ticăloasă, o baborniță, o cămătăreasă cu un cufăr roșu sub pat, păi cum să digere așa ceva până și unul ca Porfiri Petrovici! Nu digeră, nici vorbă! Îl împiedică estetica: „S-ar târi Napoleon pe sub patul unei babornițe”, ar zice el! Ei, ce tâmpenii! ...”

Din când în când se simțea de parcă ar fi aiurat; cădea într-o stare de exaltare febrilă.

„Bătrâna-i un fleac! se gândea cuprins de înflăcărare, de elan. Bătrâna e poate chiar o greșală, nu ea e problema! Cu bătrâna n-a fost decât boala... am vrut să fac mai repede pasul... n-am ucis un om, am ucis un principiu! Principiul l-am ucis, dar pasul nu l-am făcut, tot dincoace am rămas... N-am reușit decât să omor. Dar nici asta n-am reușit prea bine, se pare... Un principiu? De ce i-a făcut deunăzi de două parale prostănacul de Razumihin pe socialiști? Sunt niște oameni muncitori și întreprinzători; îi preocupă „fericirea generală”... Nu, mie mi-a fost dată o singură viață, alta n-o să mai fie, și nu vreau să aștept „fericirea generală”. Vreau să trăiesc eu însumi ori mai bine nu trăiesc deloc. De fapt, n-am vrut să trec pe lângă o mamă care face foamea ținându-mi strâns rubla în buzunar în așteptarea „fericirii generale”. Cum se zice, contribui și eu cu o cărămidă la clădirea fericirii generale și asta îmi dă liniște sufletească. Ha-ha! Atunci pe mine de ce m-ați sărit? Nu trăiesc decât o singură dată și vreau și eu... Eh, nu-s decât un păduche estetic, nimic mai mult, adăugă deodată izbucnind în râs ca un dement. Da, chiar așa, sunt un păduche, continuă agățându-se cu o bucurie răutăcioasă de acest gând, întorcându-l pe toate părțile, jucându-se cu el și delectându-se, fie și numai pentru că, în primul rând, acum cuget la faptul că sunt un păduche; pe urmă, în al doilea rând, pentru că o lună de zile am neliniștit preabuna providență luând-o ca martor că nu pentru carnea și pofta mea fac ceea ce fac, ci în virtutea unui țel măreț și plăcut. Ha-ha! În al treilea rând, pentru că mi-am propus ca, trecând la fapte, să procedez pe cât posibil just, cântărind, măsurând și socotind. L-am ales dintre toți păduchii pe cel mai nefolositor și, omorându-l, mi-am propus să iau de la el exact atât cât am nevoie pentru primul pas, nici mai mult, nici mai puțin (vasăzică, restul să ajungă la mânăstire, așa cum scrie în testamentul ei, ha-ha!) ... Ceea ce dovedește, fără tăgadă, că sunt un păduche, adăugă scrâșnind din dinți, este că sunt eu însumi mai respingător și mai scârbos decât păduchele omorât și am presimțit că așa voi spune după ce voi ucide! Dar se poate oare compara ceva cu oroarea asta! O, ticăloșie! O, mârșăvie! ... O, ce bine-l înțeleg pe „prorocul” cu sabia în mână, călare pe calul lui: Allah îți poruncește, supune-te creatură „tremurătoare”! Are dreptate, are dreptate „prorocul” când pune de-a curmezișul străzii o baterie a-ntâia și trage și-n cel drept, și-n cel vinovat, fără să ne mai învrednicească cu vreo explicație! Supune-te, creatură tremurătoare și ferește-te să dorești ceva, fiindcă asta nu e treaba ta... O, pentru nimic în lume, pentru nimic, n-o să i-o iert babei!”

Părul îi era ud de sudoare, buzele arse îi tremurau, privirea fixă era ațintită în tavan.

„Ce mult îmi iubeam mama și sora! Acum de ce le urăsc? Da, le urăsc, fizic le urăsc, nu pot să le suport lângă mine... Adineauri m-am apropiat de mama și am sărutat-o, îmi amintesc... S-o îmbrățișez și să mă gândesc că dacă ar afla... oare să-i spun? Asta ar fi din partea mea... Hm, ea trebuie să fie la fel

ca mine, adăugă sfortându-se să cugete, parcă luptându-se cu delirul care punea stăpânire pe el. O, cât o urăsc acum pe bătrână! Cred că aş omori-o din nou dacă s-ar trezi! Biata Lizaveta! De ce s-o fi nimerit acolo? ... E ciudat totuşi că la ea aproape nici nu mă gândesc, ca şi cum n-aş fi omorât-o... Lizaveta! Sonia! Biete fiinţe blânde, cu nişte ochi blânzi... Dragele de ele! De ce nu plâng oare? De ce nu se vaită? ... Ele dau tot... cu ochii lor blânzi şi liniştiţi... Sonia, Sonia! Blânda Sonia! ...”

Nu mai ştiu de el şi i se păru ciudat că nu-şi amintea cum ajunsese în stradă. Se inserase de-a binelea. Întunericul se îndesea, iar luna plină strălucea din ce în ce mai luminoasă, însă aerul părea teribil de înăbuşitor. Era lume multă pe stradă; meseriaşii şi negustorii se întorceau pe la casele lor, alţii se plimbau; mirosea a var, a praf, a apă stătută. Raskolnikov mergea trist şi îngrijorat; îşi amintea foarte bine că ieşise din casă cu o anumită intenţie, că avea ceva de făcut şi că trebuia să se grăbească, dar ce anume – uitase. La un moment dat se opri şi zări pe trotuarul celălalt un om care îi făcea cu mâna. Traversă, îndreptându-se spre el, dar omul se răsuci brusc şi plecă de parcă nu se întâmplase nimic, cu capul plecat, fără să se întoarcă şi fără să dea vreun semn că l-ar fi chemat. „M-o fi chemat sau nu?”, se gândi Raskolnikov, luându-se totuşi după el. Însă când ajunse la nici zece paşi, îl recunoscă şi se sperie: era târgoveţul de mai înainte, îmbrăcat în acelaşi halat şi la fel de cocârjat. Raskolnikov înaintă păstrând distanţa; inima îi bătea cu putere; cotiră amândoi într-o străduţă, celălalt tot fără să se întoarcă. „Oare ştie că mă ţin după el?”, se întrebă în gând Raskolnikov. Târgoveţul intră în gangul unei case mari. Raskolnikov, grăbind pasul, se apropie şi aruncă o privire în gang, să vadă dacă celălalt nu se uită după el ca să-l cheme. Într-adevăr, după ce străbătu gangul şi intră în curte, celălalt se întoarse brusc şi parcă îi făcu iar semn cu mâna. Raskolnikov o luă imediat prin gang, dar când ajunse în curte, târgoveţul nu mai era deja acolo. Urcase deci pe prima scară. Raskolnikov se repezi după el. Într-adevăr, pe palierul de la etajul doi se auzeau nişte paşi măsurăţi şi domoli. Ciudat, scara îi părea cunoscută! Uite fereastra de la primul cat: lumina lunii se cernea trist şi tainic prin geam; iată şi etajul doi. Ah, era chiar apartamentul în care lucraseră zugravii... Cum de nu-l recunoscuse imediat? Paşii celui care mergea înainte se stinseseră. „Înseamnă că s-a oprit sau s-a ascuns undeva.” Iată şi etajul trei. Să urce mai departe? Ce linişte, de-a dreptul înfiorătoare... Continuă să urce. Zgomotul propriilor paşi îl speria, îl îngrozea. Dumnezeuule, ce întuneric! Târgoveţul s-o fi ascuns pe undeva, printr-un cotlon. Ia te uită, uşa apartamentului e larg deschisă! Chibzui puţin şi intră. Antreul era cufundat în beznă şi pustiu, de parcă se scosese tot de-acolo; încetişor, în vârful picioarelor, trecu în salon, care era scaldat în întregime de lumina puternică a lunii; aici totul era ca înainte: scaunele, oglinda, divanul galben şi pozele înrămate. Luna uriaşă, rotundă, roşie-arămie bătea direct în fereastră. „Luna dă liniştea asta, se gândi Raskolnikov, pesemne că acum se dezleagă misterul.” Se opri şi aşteptă, aşteptă îndelung, şi cu cât era mai tăcută luna, cu atât îi bătea inima mai tare, dureros chiar. Aceaşi linişte. Deodată se auzi un

trosnet sec, o fracțiune de secundă, ca și cum ar fi fost ruptă o surcea, și totul încremeni iar. O muscă trezită, luându-și zborul, se izbi de geam și bâzâi jalnic. În clipa aceea, într-un colț, între dulăpior și fereastră, parcă zări atârând un palton ponosit. „Ce caută paltonul aici? se gândi. Înainte nu era...” Se apropie tiptil și ghici că după palton se ascunde cineva. Cu grijă, dădu la o parte paltonul cu mâna și zări un scaun, iar pe scaun stătea, într-un colțișor, bătrâna, chircită și cu capul plecat, așa încât nu-i putea vedea deloc fața, dar era ea. Se aplecă asupra ei. „Îi e frică!”, se gândi, apoi scoase încetșor toporul din bretea și o izbi în creștet, o dată și încă o dată. Dar, lucru ciudat, ea nici nu se clinti sub lovituri, parcă era de lemn. El se sperie, se aplecă și mai tare și începu s-o cerceteze cu privirea, dar ea își plecă și mai mult capul. El se lăsă atunci până la podea și se uită de jos la fața ei, se uită și încremeni: bătrâna ședea și râdea, râdea în hohote tăcute, neauzite, înăbușindu-le pe cât putea ca să n-o audă el. Deodată, i se păru că ușa de la dormitor se întredeschide și că dinăuntru se auzeau râsete și șușoteli. Îl cuprinse o furie turbată și începu să o lovească pe bătrână cu toporul în cap din toate puterile, dar la fiecare izbitură râsetele și șoaptele din dormitor se auzeau tot mai tare și mai deslușit, iar bătrâna se zguduia de atâta râs. Vru s-o ia la fugă, însă antreul era acum plin de lume, ușa dinspre scară stătea larg deschisă, iar pe palier, pe scară și mai jos erau oameni cu grămada, cap lângă cap, toți se uitau, strângându-se unii într-alții și așteptând în tăcere... Inima i se strânse, picioarele nu voiau să-l asculte, rămâneau țintuite în loc... Vru să țipe și se trezi.

Își recăpătă cu greu suflarea, însă – lucru ciudat – visul părea să continue: ușa odăii lui era larg deschisă, iar în prag stătea un bărbat cu totul necunoscut și îl privea fix.

Raskolnikov nu reușea încă să deschidă ochii de tot și pentru o clipă îi închise la loc. Stătea culcat pe spate și nu se mișca. „O fi tot vis sau nu?”, se întrebă și ridică ușor, neobservat, pleoapele să se uite: necunoscutul stătea în același loc și continua să se uite la el. Deodată pași cu băgare de seamă peste prag, închise cu grijă ușa în urma lui, se apropie de masă, așteptă vreun minut – fără să-l scape o clipă din ochi – și încet, fără zgomot, se așeză pe scaunul de lângă divan; pălăria o puse într-o parte, pe podea, și își sprijini ambele mâini pe baston, lăsându-și bărbia pe ele. Se vedea că era dispus să aștepte timp îndelungat. Pe cât îl putea zări printre gene, bărbatul nu mai era tânăr, părea destul de gras și avea o barbă deasă, blondă, aproape albă...

Trecură vreo zece minute. Era încă lumină, dar se lăsa deja seara. În odaie era liniște deplină. Nici măcar de pe scară nu răzbătea vreun sunet. Doar o muscă mare bâzâia și se izbea de geam. În cele din urmă, Raskolnikov nu mai suportă: se ridică și se așeză în capul oaselor pe divan.

— Ei, spuneți, ce doriți?

— A, știam că nu dormiți și că doar vă prefaceți, spuse necunoscutul și, după ce dădu acest răspuns ciudat, începu să râdă liniștit. Arkadi Ivanovici Svidrigailov, dacă îmi permiteți să mă prezint...

PARTEA A PATRA

~ I ~ „Să fie tot vis?”, se gândi iar Raskolnikov. Se uită atent și bănuitor la musafirul neașteptat.

— Svidrigailov? Ce aiureală! Nu se poate! spuse în cele din urmă cu voce tare, nedumerit.

Musafirul nu se arătă deloc mirat de exclamația lui.

— Am venit la dumneavoastră din două motive: în primul rând, am vrut să vă cunosc personal, fiindcă am auzit despre dumneavoastră numai lucruri interesante și laudabile; iar în al doilea rând, sper că nu veți refuza să mă ajutați într-o chestiune care este în interesul personal al surorii dumneavoastră, Avdotia Romanovna. Singur, fără nici o recomandare, probabil că nu m-ar primi nici până în curtea casei, având în vedere părerea pe care și-a făcut-o despre mine, dar cu ajutorul dumneavoastră, socotesc că...

— Socotiți prost, i-o reteză Raskolnikov.

— Dumnealor au sosit abia ieri, dacă îmi permiteți să întreb?

Raskolnikov nu răspunse.

— Ieri, știu sigur. Eu însumi am venit abia alaltăieri. Ei bine, uitați ce am să vă spun, Rodion Romanovici; să mă justific, consider că nu ar avea nici un rost, dar îngăduiți-mi totuși să întreb: de fapt, ce-i atât de criminal din partea mea în toate astea, dacă ar fi să judecăm sănătos și fără prejudecăți?

Raskolnikov continua să-l cerceteze în tăcere.

— Că m-am ținut de capul unei fete fără apărare la mine acasă și că „am jignit-o cu propunerile mele mârșave” – asta e? (O iau singur înaintea!) Dar gândiți-vă numai că sunt și eu om și nihil humanum²¹... într-un cuvânt, că pot și eu să fiu fermecat și să mă îndrăgostesc (ceea ce, desigur, nu se întâmplă când vrem noi), iar atunci se explică totul în modul cel mai firesc. Întrebarea e: sunt un monstru sau sunt chiar eu o victimă? Și dacă aș fi o victimă? Căci, atunci când i-am propus obiectului pasiunii mele să fugă cu mine în America sau în Elveția, poate că nutream cele mai respectuoase sentimente, ba mă mai gândeam și la fericirea amândurora! Rațiunea e sclava pasiunii; poate că mi-am făcut mai mult rău mie, să-mi fie cu iertare...

— Nu despre asta e vorba, îl întrerupse scârbit Raskolnikov, indiferent că aveți sau nu dreptate, sunteți pur și simplu respingător. Nu vreau să am nimic de-a face cu dumneavoastră. Ieșiți afară. Valea!

Svidrigailov izbucni în râs.

— Ei... dar nu vă lăsați deloc derutat! zise râzând din toată inima. Mă gândisem să umblu cu șiretlicuri, dar văd că nu țin, ați pus imediat punctul pe i!

— Păi și-acum tot cu șiretlicuri umblați.

— Chiar așa? Chiar așa? repetă Svidrigailov prăpădindu-se de râs. Dar asta e ceea ce franțujii numesc *bonne guerre*²², e un șiretlic îngăduit! ... Totuși m-ați întrerupt; oricum ar sta lucrurile, afirm încă o dată: n-ar fi existat nici un fel de neplăceri dacă n-ar fi fost întâmplarea din grădină. Marfa Petrovna...

— Pe Marfa Petrovna se spune că tot dumneavoastră ați omorât-o, îl întrerupse cu grosolănie Raskolnikov.

— Ați auzit și despre asta? De fapt, cum să nu auziți? Ei bine, cât privește întrebarea dumneavoastră, nu știu, zău, cum să vă răspund, deși propria mea conștiință e cât se poate de liniștită dinspre partea asta. Adică, să nu vă gândiți că mă tem de ceva; totul s-a făcut după toate regulile și s-a stabilit cu precizie: ancheta medicală a descoperit că a fost o apoplexie pricinuită de faptul că s-a scaldat după o masă copioasă, la care a și băut aproape o sticlă de vin, dar nici nu putea să descopere altceva... Nu, dar să vedeți la ce m-am gândit la un moment dat, mai ales pe drum, stând în tren: oare nu am contribuit moralmente la această... nenorocire, nu am enervat-o sau ceva de felul ăsta? Dar am ajuns la concluzia că nici asta n-a putut să fie.

Raskolnikov începu să râdă.

— Pentru ce vă frământați atâta!

— De ce râdeți? Gândiți-vă numai: n-am făcut decât s-o lovesc de două ori cu cravașa, nici n-au rămas urme... Nu mă socotiți, vă rog, un cinic: știu foarte bine cât e de mârșav din partea mea și tot restul, dar la fel de bine știu că Marfa Petrovna chiar s-a bucurat de această, cum să spun, pasiune a mea. Istoria cu surioara dumneavoastră se epuizase de mult și Marfa Petrovna era nevoită de trei zile să stea acasă, neavând ce să mai povestească prin oraș, fiindcă de-acum se săturaseră toți de scrisoarea aceea (despre lectura scrisorii ați auzit?). Și poftim, îi pică dintr-odată, ca o mană cerească, cele două lovituri de cravașă! Cel dintâi lucru pe care l-a făcut a fost să poruncească să se înhame caii la trăsură! ... Ca să nu mai spun că, în ciuda indignării afișate, femeilor li se întâmplă să încerce o foarte, foarte mare plăcere când sunt ofensate. Tuturor li se întâmplă; oamenilor, în general, le place chiar foarte mult să fie jigniți, ați remarcat? Dar femeilor, în mod deosebit. Chiar se poate spune că nici nu le trebuie mai mult.

Pentru un moment, Raskolnikov se gândi să se ridice și să plece, punând astfel capăt întrevederii. Dar curiozitatea și chiar un soi de calcul îl ținură pe loc.

— Vă plac bățile? întrebă distrat.

— Nu, nu foarte, răspunse calm Svidrigailov. Marfa Petrovna și cu mine nu ne-am bătut aproape niciodată. Am trăit în bună pace și ea a fost întotdeauna mulțumită de mine. Cravașa am folosit-o, în toți cei șapte ani ai vieții noastre, doar de două ori (dacă nu mai punem la socoteală o a treia ocazie, de altfel, foarte ambiguă): prima oară a fost la două luni după ce ne-am căsătorit, chiar după venirea la țară, iar a doua și ultima a fost cea de-acum. Chiar mă credeți o bestie, un stăpân de iobagi înapoiat? He-he... Dar apropo, vă mai amintiți, Rodion Romanovici, că acum câțiva ani, în vremurile acelea binecuvântate când puteai să-ți exprimi liber părerile, un nobil – am uitat cum îl chema – a fost făcut de ocară în fața tuturor și prin toată literatura, fiindcă a biciuit o nemțoaică în tren, vă aduceți aminte? A fost, pare-mi-se, chiar în anul când s-a petrecut și fapta nerușinată din Veacul (ei, Noptile egiptene, lectura publică, nu vă amintiți? Ochii negri! O, unde sunteți oare, vremuri aurite ale tinereții noastre!). Ei bine, iată părerea mea: nu împărtășesc deloc atitudinea

domnului care a biciuit-o pe nemțoaică, fiindcă într-adevăr... n-ai ce împărtăși! Totuși nu pot să nu afirm că dai câteodată peste niște „nemțoaice” care cer așa niște palme, încât nu cred să existe vreun progresist care să nu procedeze în consecință. Însă nimeni n-a tratat atunci subiectul din acest punct de vedere, deși este un punct de vedere cu adevărat uman, zău așa!

Spunând asta, Svidrigailov izbucni iar în râs. Lui Raskolnikov îi era clar că avea în față un om care luase o hotărâre fermă și care știa ce face.

— Se vede treaba că n-ați mai vorbit cu nimeni de câteva zile, nu-i așa? întrebă el.

— Cam așa. Pesemne, vă mirați că sunt un om atât de îngăduitor.

— Nu, mă mir că sunteți un om din cale-afară de îngăduitor.

— Fiindcă nu m-am simțit ofensat de grosolănia întrebărilor dumneavoastră? De asta? Păi... de ce m-aș fi simțit? Cum ați întrebat, așa am răspuns, adăugă cu o naivitate uimitoare. Fiindcă, sincer vorbind, nu prea dau importanță la nimic, continuă oarecum dus pe gânduri. Iar acum nu mă preocupă chiar deloc asemenea lucruri... De altfel, sunteți cât se poate de îndreptățit să credeți că mă dau bine pe lângă dumneavoastră fiindcă urmăresc ceva, mai cu seamă că am și o treabă cu surioara dumneavoastră, v-am mărturisit chiar eu. Dar vă spun sincer: mă omoară urâtul! Mai ales de trei zile încoace, nici nu mai spun, chiar m-am bucurat să vă întâlnesc... Nu vă supărați, Rodion Romanovici, dar și dumneavoastră îmi păreți foarte ciudat, nu știu de ce. Luați-o cum vreți, dar e ceva cu dumneavoastră, vreau să spun, nu în clipa asta, ci în general... Bun, gata, nu vă încrunțați! Nu sunt chiar așa un monstru cum credeți!

Raskolnikov îl privea posomorât.

— Poate că nici nu sunteți un urs, zise el. Chiar am impresia că sunteți un om din lumea bună sau, cel puțin, știți să vă purtați cum trebuie când este cazul.

— Nu prea mă interesează părerea nimănui, răspunse Svidrigailov sec, chiar cu o notă de trufie parcă, atunci de ce să nu fiu vulgar, când vulgaritatea e un veșmânt atât de comod în climatul nostru... mai ales dacă ai și o aplecare naturală spre așa ceva, adăugă el începând iar să râdă.

— Dar am auzit că aveți mulți cunoscuți pe-aici. Sunteți, cum se spune, „un om cu relații”. Atunci pentru ce altceva ați veni la mine, dacă nu cu vreun scop?

— E adevărat ce-ați spus, am mulți cunoscuți, încuviință Svidrigailov fără să răspundă la întrebarea principală, i-am și întâlnit; de trei zile tot umblu fără nici un rost; îi recunosc și se pare că mă recunosc și ei. Sunt destul de bine îmbrăcat și nu sunt deloc un om sărac; ne-a ocolit și reforma țărănească; averea mea e formată mai mult din păduri și lunci, așa că îmi aduce în continuare venituri; dar... nu mă apropii de ei; și înainte mă săturasem: umblu de trei zile și n-am în față cui să-mi deschid sufletul... Apoi mai e și orașul ăsta! Spuneți-mi și mie, vă rog, cum de-a putut lua naștere la noi! Un oraș de birocrați și de toate soiurile posibile de seminariști! Ce-i drept, acum opt ani,

când hălăduiam pe-aici, nu băgam de seamă prea multe... Acum doar în anatomie îmi mai pun nădejdea, pe cuvântul meu!

— Ce anatomie?

— Cât privește cluburile astea, restaurantele Dussot, petrecerile voastre, chiar și progresul, las' să meargă toate înainte fără mine, continuă el ocolind din nou întrebarea. Dar și să fii trișor, asta-i plăcere?

— Ați fost trișor?

— Păi, altfel cum? Eram o gașcă întreagă, oameni tot unul și unul, acum opt ani, ne omoram timpul împreună. Toți erau oameni manierați, aveam printre noi chiar poeți și capitaliști. Dar în general, la noi, în societatea rusă, manierele cele mai alese le au coțcarii, n-ați remarcat? Trăind la țară, eu m-am delăsat. Dar m-a băgat la zdup pentru datorii un grecotei din Nejinsk. Atunci a apărut Marfa Petrovna, s-a târguit și m-a răscumpărat pentru treizeci de mii de arginți. (Eu datoram în total șaptezeci de mii.) Ne-am luat cu cununie și m-a și dus la ea la țară, ca pe o comoară. Era mai în vârstă decât mine cu cinci ani. M-a iubit foarte mult. Șapte ani n-am ieșit din sat. Și luați aminte, a păstrat toată viața, ca pe un document împotriva mea, polița de treizeci de mii răscumpărată pe un alt nume, ca să mă aibă la mână și să nu-mi treacă prin minte să mă răzvrătesc pentru ceva, că intram iar la zdup! Ar fi făcut-o! Că la o femeie nu se bat deloc cap în cap toate astea.

— Dacă nu era polița, ați fi luat-o din loc?

— Nu știu ce să spun. Polița aproape că nici nu mă stânjenea. Nu-mi doream să mă duc nicăieri, iar Marfa Petrovna, văzând că mă plictiseam, m-a poftit chiar ea de două ori în străinătate! Dar ce-mi trebuia? Mai fusesem și înainte în străinătate și întotdeauna mi se făcea scârbă. Nu că aș fi vrut, dar, uite, vezi un răsărit de soare, golful Neapole, marea și parcă te cuprinde tristețea. E și mai dezgustător când chiar tânjești după ceva! Nu, acasă e mai bine: aici, cel puțin, dai vina pe alții pentru toate, iar ție îți găsești justificări. Acum aș pleca, poate, într-o expediție la Polul Nord, fiindcă j'ai le vin mauvais²³, de băut mi-e silă, iar în afară de vin nu văd ce-mi mai rămâne. Am încercat. Ia spuneți, e adevărat ce se zice, că Berg o să zboare duminică în parcul Iusupov cu un balon imens și că-i invită, contra unei anumite sume, pe cei care doresc să-l însoțească?

— Dar ce, ați zbura?

— Eu? Nu... zic și eu așa..., murmură Svidrigailov ca și cum l-ar fi bătut într-adevăr gândul.

„Oare chiar ar face-o?”, se întrebă Raskolnikov.

— Nu, polița nu mă stânjenea, continuă Svidrigailov gânditor, oricum nu ieșeam din sat. Și în curând se face chiar anul de când Marfa Petrovna mi-a și înapoiat-o de ziua mea, ba mi-a mai dăruit și o sumă substanțială pe deasupra. Ea avea avere. „Vezi ce încredere am în dumneata, Arkadi Ivanovici”, așa s-a exprimat, zău. Nu credeți că s-a exprimat așa? Să știți că ajunsese un gospodar destul de bun la țară, eram cunoscut chiar și prin împrejurimi. Îmi

comandasem o grămadă de cărți. Marfa Petrovna a fost de acord la început, dar pe urmă se tot temea să nu mă zăpăcească învățătura.

— Se pare că-i duceți dorul Marfei Petrovna, nu-i așa?

— Eu? Se prea poate. Dar apropo, credeți în stafii?

— În ce fel de stafii?

— Stafii ca toate stafiile, ce fel!

— Dar dumneavoastră credeți?

— Mă rog, și da, și nu, pour vous plaire²⁴... Adică, nu că n-aș...

— Dar apar?

Svidrigailov se uită cumva ciudat la el.

— Marfa Petrovna binevoiește să-mi facă vizite, spuse el și un zâmbet straniu îi strâmbă gura.

— Cum vine asta, binevoiește să vă facă vizite?

— Păi a venit deja de trei ori. Prima dată am văzut-o chiar în ziua înmormântării, trecuse o oră de când mă întorsesem de la cimitir. Asta a fost în ajunul plecării mele încoace. A doua oară a fost alaltăieri, pe drum, chiar în zori, în stația Mălăia Vișera. Iar a treia oară, acum două ore, în camera unde stau, eram singur.

— Aievea?

— Aievea. De toate cele trei ori. Vine, îmi vorbește vreun minut și pleacă pe ușă, întotdeauna pe ușă. Parcă se și aude.

— De ce m-oi fi gândit eu că în mod sigur vi se întâmplă astfel de lucruri! spuse deodată Raskolnikov și în aceeași clipă se miră singur că zisese asta, era foarte tulburat.

— Ia te uită, așa v-ați gândit? întrebă uimit Svidrigailov. Chiar așa? Ei, n-am spus eu că noi doi avem ceva în comun?

— N-ați spus niciodată așa ceva! răspunse Raskolnikov tăios, înfierbântându-se.

— N-am spus?

— Nu!

— Mi s-a părut că am spus. Adineauri, când am intrat și am văzut că stați cu ochii închiși și că vă prefaceți, mi-am zis imediat: „E chiar el!”.

— Cum adică, „E chiar el”? La ce vă referiți? strigă Raskolnikov.

— La ce? Zău dacă știu la ce..., mormăi Svidrigailov părând sincer derutat.

Vreun minut tăcură, privindu-se drept în ochi.

— Astea-s prostii! se oțări la el Raskolnikov. Și ce vă spune când vine?

— Ea? Tot felul de fleacuri, dacă vă puteți închipui, de te-apucă și mirarea, pe mine chiar mă supără. Prima dată o văd că intră (eram, știți, obosit: slujba de înmormântare, cu veșnica pomenire, pe urmă litaniile, praznicul, în fine, stăteam singur în cabinet, fumând un trabuc și cugetând), intră pe ușă: „Arkadi Ivanovici, zice, astăzi te-ai luat cu treaba și ai uitat să întorci ceasul din sufragerie”. Într-adevăr, ceasul ăsta, de șapte ani, îl întorc în fiecare săptămână, iar dacă uitam, ea îmi aducea întotdeauna aminte. A doua

zi plec înapoi. Intru în zori în stație – peste noapte doar ațipisem, eram năuc, cu ochii cârpiți de somn – și-mi iau o cafea; când mă uit, Marfa Petrovna se așază deodată lângă mine, cu un pachet de cărți în mână: „Să-ți ghicesc de drum, Arkadi Ivanovici?”. Dădea formidabil în cărți. Ei, n-o să-mi iert niciodată că n-am vrut! M-am speriat și am fugit, dar a sunat, ce-i drept, și clopoțelul. Astăzi, după masa infectă de la birt, simțindu-mi stomacul greu, ședeam și fumam, când Marfa Petrovna intră iar, gătită din cap până-n picioare, într-o rochie nouă de mătase verde, cu o trenă cât toate zilele: „Bună ziua, Arkadi Ivanovici! Cum îți place rochia mea? Aniska nu coase așa”. (Aniska e mare maestră la noi în sat, o fostă iobagă care a învățat meserie la Moscova, frumușică fetița.) Stă ce stă, pe urmă începe să se foiască prin fața mea. Cercetez rochia, apoi mă uit bine la fața ei: „Ce plăcere și pe dumneata, Marfa Petrovna, zic, să te deranjezi să vii la mine pentru nimicuri din astea”. „Ah, Doamne, acum nici să te zgândăre un pic nu mai pot, tătuțule?” Și eu, ca s-o necăjesc: „Marfa Petrovna, vreau să mă însor”. „Nu-i de mirare din partea dumitale, Arkadi Ivanovici, dar nici mare cinste nu-ți face că numai ce ți-ai îngropat nevasta și ai și plecat să te însori. Și barem dacă ai alege una ca lumea, dar te cunosc eu, cum e sacul și peticul, taman bine să fiți de râsul oamenilor cumsecade.” Apoi a plecat și trena parcă îi foșnea. Ce absurd, nu?

— Nu cumva aveți obiceiul să mințiți? întrebă Raskolnikov.

— Mint rar, răspunse Svidrigailov gânditor, ca și cum nici n-ar fi băgat de seamă grosolănia întrebării.

— Dar înainte de asta nu vi s-au mai arătat niciodată stafii?

— N-nu, o singură dată-n viață, acum șase ani. Aveam o slugă, Filka.

Abia îl îngropaseră și eu am uitat și-am strigat: „Filka, pipa!”. A intrat și direct la vitrina unde stau pipele mele s-a dus. „Se răzbună pe mine”, m-am gândit, fiindcă ne ciondăniserăm rău chiar înainte să moară. „Cum îndrăznești, zic, să intri rupt în coate la mine – afară, netrebnicule!” S-a întors, a ieșit și n-a mai venit. Nu i-am spus atunci Marfei Petrovna. Am vrut să-i fac un parastas, dar mi-a fost rușine.

— Duceți-vă la un doctor.

— Știu și eu că sunt bolnav, dar zău dacă știu de ce anume; după părerea mea, sunt cu siguranță de cinci ori mai sănătos decât dumneavoastră. Însă nu v-am întrebat dacă credeți ori nu că putem vedea stafii. V-am întrebat dacă credeți că există stafii.

— Nu, nu cred pentru nimic în lume! strigă Raskolnikov, chiar cumva furios.

— Păi, nu așa se spune de obicei? mormăi Svidrigailov, parcă pentru sine, uitându-se într-o parte și aplecând puțin capul. Ți se spune: „Ești bolnav, ce ți se pare că vezi e doar delir, atât și nimic mai mult”. Dar aici nu există o logică strictă. Sunt de acord că doar bolnavii au vedenii, dar asta nu dovedește decât că stafiile nu le apar decât bolnavilor, nu că ele nu există.

— Bineînțeles că nu există! insistă iritat Raskolnikov.

— Nu? Așa credeți? urmă Svidrigailov privind-l lung. Bun, dar dacă am judeca așa (dați-mi și dumneavoastră o mână de ajutor!): „Stafiile sunt, ca să spunem așa, petice și frânturi din alte lumi, elemente ale lor. Omul sănătos nu are, se-nțelege, de ce să le vadă, pentru că este mai material, mai pământesc, și trebuie așadar să trăiască o singură viață pământească, ăsta-i cercul complet. Ei, dar cum se îmbolnăvește, rânduiala pământească normală din organism se strică și imediat începe să se facă simțită posibilitatea unei alte lumi, iar cu cât e mai bolnav, cu atât vine mai mult în contact cu lumea cealaltă, astfel că, atunci când omul moare de-a binelea, trece direct în lumea aceea”. M-am gândit de mult la asta. Dacă credeți în viața viitoare, puteți crede și în raționamentul ăsta.

— Nu cred în viața viitoare, zise Raskolnikov.

Svidrigailov rămase pe gânduri.

— Dar dacă dincolo or fi numai păianjeni sau altceva de soiul ăsta, zise deodată.

„E nebun”, se gândi Raskolnikov.

— Pentru noi, veșnicia e ca o idee pe care nu poți s-o înțelege, ceva imens, imens! Dar de ce trebuie să fie neapărat ceva imens? Ia închipuiți-vă că în loc de toate astea o să fie doar o chițimie, ceva ca o baie de țară plină de funingine, și că prin toate colțurile atârnă pânze pe păianjen, poftim, asta-i veșnicia. Știți, cam așa ceva mi se năzare câteodată.

— Pesemne că vă închipuiți asta ca pe tot ce poate fi mai mângâietor și mai drept! strigă Raskolnikov cu un sentiment morbid.

— Mai drept? Păi, de unde să știm, poate chiar este drept, știți, dacă ar fi fost după mine, eu înadins așa aș fi făcut-o! răspunse Svidrigailov zâmbind vag.

Pe Raskolnikov îl trecu deodată un fior înghețat la auzul acestui răspuns fără noimă. Svidrigailov înălță capul, se uită țintă la el și deodată izbucni în râs.

— Gândiți-vă numai, strigă el, acum o jumătate de ceas, până să ne vedem, ne socoteam dușmani: între noi rămăsese o chestiune nerezolvată; iar acum am lăsat totul baltă ca să ne punem pe filosofat! Păi, n-am zis eu bine că suntem făcuți din același aluat?

— Fiți bun, zise enervat Raskolnikov, îngăduiți-mi a vă ruga să vă explicați cât mai degrabă și să-mi spuneți cu ce am meritat onoarea vizitei dumneavoastră... și... și... mă grăbesc, nu am timp, vreau să ies...

— Foarte bine, foarte bine. Surioara dumneavoastră, Avdotia Romanovna, se mărită cu domnul Lujin, Piotr Petrovici?

— Nu s-ar putea să faceți în așa fel încât să ocoliți orice întrebare despre sora mea și să nu-i pomeniți numele? Chiar nu pricep cum de îndrăzniți să-i roștiți numele în fața mea, dacă sunteți într-adevăr Svidrigailov?

— Păi, despre dânsa am și venit să vorbim, cum să n-o pomenesc?

— Bine, vorbiți atunci, dar mai repede!

— Sunt convins că despre acest domn Lujin, care mi-e rudă prin nevastă-mea, v-ați făcut deja o părere, dacă l-ați văzut măcar o jumătate de ceas ori

dacă v-a vorbit despre el vreo persoană de încredere și vi l-a descris cu exactitate. Nu e o pereche pentru Avdotia Romanovna. După mine, Avdotia Romanovna nu face decât să se sacrifice din mărinimie și cu mare nechibzuință pentru... pentru familie. Mie, după toate câte le-am auzit despre dumneavoastră, mi s-a părut că ați fi foarte mulțumit dacă s-ar putea renunța la această căsătorie fără lezarea intereselor. Dar acum, după ce v-am cunoscut personal, nu mai am nici o îndoială.

— Asta-i o mare naivitate din partea dumneavoastră, pardon, am vrut să zic o neobrăzare, răspunse Raskolnikov.

— Cu alte cuvinte, vreți să spuneți că-mi bag nasul unde nu-mi fierbe oala. N-aveți nici o grijă, Rodion Romanovici, dacă mi l-aș băga în folosul meu, nu m-aș apuca să vorbesc atât de deschis, doar nu sunt chiar atât de nerod. Legat de asta, am să vă dezvălui o ciudățenie de ordin psihologic: adineauri, justificându-mi dragostea pentru Avdotia Romanovna, am spus că eu însumi sunt o victimă. Ei, aflați că acum nu simt nici un fel de dragoste, niciuna, mi se pare straniu și mie, fiindcă simțeam într-adevăr ceva...

— Din cauza trândăviei și a desfrâului, i-o reteză Raskolnikov.

— Într-adevăr, sunt un om desfrânat și trândav. De altminteri, surioara dumneavoastră are atâtea calități, că n-aș fi putut să nu rămân impresionat. Dar n-a fost decât un foc de paie, după cum îmi dau seama și eu acum.

— V-ați dat seama de mult?

— Am început să observ mai dinainte, dar m-am convins pe deplin alaltăieri, aproape chiar în clipa când am ajuns la Petersburg. La Moscova încă îmi mai închipuiam că vin să cer mâna Avdotiei Romanovna și să mă declar rivalul domnului Lujin.

— Scuzați-mă că vă întrerup, sunteți bun să o scurtați și să treceți direct la scopul vizitei dumneavoastră? Mă grăbesc, trebuie să ies...

— Cu cea mai mare plăcere. După ce am sosit aici și m-am hotărât să întreprind un... voiaj, am ținut să reglez mai întâi câteva chestiuni. Mi-am lăsat copiii la o mătușă; sunt bogați, nu au nevoie de mine. Și ce tată sunt eu? N-am decât ce mi-a dăruit Marfa Petrovna acum un an. Pentru mine e de-ajuns. Iertați-mă, acum trec la subiect. Înaintea voiajului, care poate se va înfăptui, vreau să-mi închei socotelile și cu domnul Lujin. Nu că nu l-aș putea suferi, dar tocmai din pricina lui m-am certat ultima oară cu Marfa Petrovna, când am aflat că dânsa a pus la cale această căsătorie. Acum doresc să obțin, cu ajutorul și poate chiar în prezența dumneavoastră, o întrevvedere cu Avdotia Romanovna, ca să-i explic, în primul rând, că din partea domnului Lujin nu numai că nu va avea nici cel mai mic folos, dar va ieși, cât se poate de sigur și de clar, chiar în pagubă. Pe urmă, după ce îi voi cere iertare pentru toate neplăcerile pricinuite, aș vrea să o rog a-mi îngădui să îi ofer zece mii de ruble, pentru a o putea rupe mai ușor cu domnul Lujin, fiindcă sunt încredințat că n-ar respinge această ruptură dacă i s-ar ivi vreo posibilitate.

— Sunteți nebun de-a binelea, chiar de-a binelea! strigă Raskolnikov, mai degrabă mirat decât supărat. Cum îndrăzniți să spuneți așa ceva!

— Știam eu c-o să începeți să țipați, dar în primul rând trebuie să vă spun că, deși nu sunt bogat, aceste zece mii de ruble îmi prinosesc, adică nu am absolut nici o nevoie de ele. Dacă Avdotia Romanovna nu va vrea să le primească, e posibil să nu le folosesc deloc bine. În al doilea rând, sunt cu conștiința pe deplin împăcată, îi ofer fără nici un interes. Mă credeți sau nu, vă veți convinge după aceea și dumneavoastră, și Avdotia Romanovna. Singurul motiv este că i-am pricinuit într-adevăr necazuri și neplăceri mult stimatei dumneavoastră surioare și, fiindcă simt cea mai sinceră căință, doresc din inimă – nu să mă răscumpăr, nu să plătesc pentru acele neplăceri, ci pur și simplu să fac pentru dânsa ceva care să-i fie de folos, având în vedere că nu mă bucur de privilegiul de-a face numai rău. Dacă aș fi avut în minte fie și cel mai mic calcul, nu i-aș fi oferit doar zece mii, de vreme ce nu mai departe decât acum cinci săptămâni i-am oferit mai mult. În afară de asta, este posibil ca foarte, foarte curând să iau în căsătorie o fată, ceea ce înlătură orice bănuială că aș avea vreun gând ascuns în privința Avdotiei Romanovna. Ca să închei, am să vă spun că Avdotia Romanovna va primi banii ăștia și dacă se mărită cu domnul Lujin, numai că pe altă cale... Iar dumneavoastră, Rodion Romanovici, nu vă supărați, chibzuiți cu calm și la rece.

Svidrigailov era el însuși extrem de calm în timp ce vorbea.

— Vă rog să isprăviți, spuse Raskolnikov. În orice caz, propunerea dumneavoastră este de o îndrăzneală de neiertat.

— Da' de unde! Atunci înseamnă că pe lumea asta omul nu numai că nu poate să-i facă decât rău aproapelui său, însă nici nu are dreptul să facă vreo fărâamă de bine de dragul unor formalisme găunoase. E absurd. Dar dacă, să zicem, aș muri și i-aș lăsa această sumă surioarei dumneavoastră prin testament, oare ar refuza-o și atunci?

— Se prea poate.

— Bun, vasăzică e nu. Păi, dacă spuneți nu, așa să fie. Însă zece mii de ruble sunt o sumă frumușică la nevoie. Oricum, vă rog să-i transmiteți Avdotiei Romanovna ce am discutat.

— Nu, n-o să-i transmit.

— În acest caz, Rodion Romanovici, voi fi nevoit să caut s-o văd personal și s-ar putea ca asta să îi tulbure liniștea.

— Și dacă-i transmit, n-o să mai căutați s-o vedeți personal?

— Nu știu, zău, ce să vă spun. Aș dori foarte mult să o mai văd o dată.

— Nu vă faceți speranțe.

— Păcat. De altfel, dumneavoastră nu mă cunoașteți, poate că între noi s-ar lega o prietenie strânsă.

— Chiar credeți așa ceva?

— Și de ce nu? spuse cu un zâmbet Svidrigailov, ridicându-se și luându-și pălăria. Doar n-am avut câtuși de puțin dorința să vă creez neplăceri și, venind înapoi, nici n-am contat pe mare lucru, cu toate că fizionomia dumneavoastră m-a frapat încă de dimineață...

— Dar unde m-ați văzut dimineață? întrebă neliniștit Raskolnikov.

— V-am zărit întâmplător... Mi se pare întruna că aveți ceva asemănător cu mine... Dar nu vă îngrijorați, nu mă bag unde nu-mi fierbe oala. Am știut să mă împac și cu trișorii, și cu prințul Svirbei, rudă pe departe cu mine și mare dregător, nu l-am plictisit, și să scriu în albumul doamnei Prilukova despre Madona lui Rafael, și să trăiesc șapte ani la țară cu Marfa Petrovna fără să ies din satul ăla, și să-mi petrec nopțile în casa lui Viazemski, în piața Sennaia, pe vremuri și poate că o să zbor și cu balonul, cu Berg.

— Bun, atunci. Dați-mi voie să vă întreb, călătoria o veți face curând?

— Ce călătorie?

— Păi, „voiajul” ăla... Doar ați spus cu gura dumneavoastră.

— Voiaj? A, da... într-adevăr, v-am spus despre voiaj... Ei, asta-i o chestiune mai vastă... Dar dacă ați ști ce întrebați de fapt! adăugă el, izbucnind deodată într-un râs scurt și zgomotos. Poate că în loc de voiaj o să mă însor, tocmai mi se pețește o logodnică.

— Aici?

— Da.

— Păi când ați mai avut timp și de asta?

— Dar doresc foarte mult să o mai văd o dată pe Avdotia Romanovna. Vă rog stăruior. Ei, la revedere... A, da! Ca să vezi ce uitam! Rodion Romanovici, transmiteți-i surioarei dumneavoastră că Marfa Petrovna i-a lăsat prin testament trei mii de ruble. E un lucru absolut sigur. Marfa Petrovna a dat dispoziție cu o săptămână înainte să moară, eram de față. În două-trei săptămâni, Avdotia Romanovna poate să și primească banii.

— E adevărat?

— Adevărat. Să-i transmiteți. Ei, sluga dumneavoastră. Locuim foarte aproape unul de altul.

Ieșind pe ușă, Svidrigailov dădu nas în nas cu Razumihin.

~ II ~

Era aproape opt seara; amândoi se grăbeau să ajungă la casa lui Bakaleev înaintea lui Lujin.

— Țasta cine mai e? întrebă Razumihin de cum ieșiră în stradă.

— E Svidrigailov, moșierul în casa căruia a avut de pățimit soră-mea când a lucrat ca guvernantă. Avansurile lui au silit-o pe Dunia să plece de-acolo, alungată de Marfa Petrovna, nevastă-sa. Această Marfa Petrovna i-a cerut pe urmă Duniei să o ierte și nu demult a murit pe neașteptate. Despre ea era vorba mai devreme. Nu știu de ce, dar tare mă tem de omul ăsta. Cum și-a îngropat nevasta, a și venit înapoi. E ciudat rău și a luat nu știu ce hotărâre... Parcă ar ști ceva... Trebuie s-o păzim pe Dunia de el... uite, asta voiam să-ți spun, auzi?

— S-o păzim! Dar ce poate face el împotriva Avdotiei Romanovna? Mulțumesc, Rodea, că vorbești așa deschis cu mine... O s-o păzim, fii fără grijă... Unde stă?

— Nu știu.

— De ce nu l-ai întrebat? Eh, păcat! Las' că aflu eu!

— L-ai văzut? întrebă Raskolnikov după o clipă de tăcere.

— Păi, da, l-am zărit, l-am zărit bine.

— L-ai văzut ca lumea? Clar? stăruie Raskolnikov.

— Da, îl țin bine minte, îl recunosc dintr-o mie, am memoria figurilor.
Tăcură din nou.

— Hm... bine atunci..., mormăie Raskolnikov. Dar știi... mă gândeam... tot mi se pare... dacă n-oi avea năluciri.

— Ce tot bâigui acolo? Nu te-nțeleg.

— Voi spuneți cu toții, urmăie Raskolnikov strâmbându-și gura într-un zâmbet, că sunt nebun. Acum chiar mi s-a părut că sunt nebun și că ce-am văzut era doar o nălucă!

— Ce tot vorbești?

— Păi, cine știe! Poate chiar sunt nebun și tot ce s-a întâmplat zilele astea n-a fost decât în închipuirea...

— Ei, Rodea, iar te-au dat peste cap! ... Dar ce-a spus, pentru ce-a venit? Raskolnikov nu răspunse. Razumihin chibzui o clipă.

— Bun, atunci să-ți dau eu raportul, începu el. Am trecut pe la tine, dar dormeai. Pe urmă am luat prânzul și după aceea am plecat la Porfiri. Zametov era și el acolo. Am tot vrut să mă explic cu el, însă n-am reușit. Nu puteam să vorbesc ca lumea. Ei n-au prea înțeles, nici nu puteau să înțeleagă, dar asta nu i-a deranjat deloc. L-am tras pe Porfiri la fereastră și am început să-i vorbesc, dar nu știu de ce, iarăși n-am reușit: el se uita într-o parte, eu în alta. Până la urmă i-am vârât pumnul sub nas și i-am spus că-l fac zob, ca între neamuri. Dar s-a uitat numai la mine. Am scuipat și-am plecat, asta-i tot. Mare tâmpenie. Cu Zametov n-am schimbat o vorbă. Doar că, vezi tu, după aceea m-am gândit că n-am făcut deloc bine și-n timp ce coboram scara m-a fulgerat un gând: de ce ne facem noi atâtea griji? Dacă te păștea vreo primejdie sau mai știu eu ce, atunci da, sigur. Pe când așa, ce treabă ai tu? N-ai nici în clin, nici în mânecă cu toate astea, n-ai de ce să te sinchisești de ei. După aceea o să și râdem de ei și, dac-aș fi în locul tău, eu i-aș băga și mai tare în ceață. Să vezi tu ce rușine o să le fie mai apoi! Dă-i încolo, după aia putem să-i luăm la scuturat, dar până una-alta, hai ne batem joc de ei!

— Că bine zici! răspunse Raskolnikov. „Dar mâine ce-ai să spui?”, se întrebă în gând. Lucru ciudat, până atunci nici nu-i trecuse prin cap să se întrebe: „Ce-o să fie în mintea lui Razumihin când o auzi?”. Gândindu-se la asta, Raskolnikov îl privea ținută. Raportul pe care i-l dădea Razumihin despre vizita la Porfiri nu-l interesa mai deloc: se întâmplaseră și se adăugaseră atâtea de-atunci! ...

Pe coridor dădură nas în nas cu Lujin, care venise chiar la ora opt și căuta numărul camerei, așa că intrară toți trei odată, dar fără să se uite unul la altul și fără să se salute. Tinerii o luară înainte, iar Piotr Petrovici, de dragul bunei-cuviințe, mai zăbovi puțin în vestibul, scoțându-și pardesiul. Pulheria Alexandrovna ieși îndată în prag ca să-l întâmpine, în timp ce Dunia se saluta cu fratele ei.

Piotr Petrovici intră și, destul de amabil, deși de două ori mai serios, se înclină în fața doamnelor. De altminteri, arăta de parcă nu și-ar fi revenit încă din uimire. Pulheria Alexandrovna, părând la rândul ei oarecum nedumerită, se grăbi să-i poftască numaidecât pe toți să ia loc în jurul unei mese rotunde, pe care fierbea un samovar. Dunia și Lujin se așezară față în față, iar Razumihin și Raskolnikov se nimeriră dinaintea Pulheriei Alexandrovna: Razumihin alături de Lujin, Raskolnikov lângă sora lui.

O clipă domni tăcerea. Piotr Petrovici scoase fără grabă o batistă fină, ce răspândea un miros de parfum, și își suflă nasul cu un aer de om cumsecade, dar care, jignit cumva în demnitatea lui de om, luase hotărârea fermă de-a cere explicații. Încă din antreu îi venise ideea să nu-și scoată pardesiul și să plece, pedepsindu-le astfel drastic pe cele două doamne, pentru a le face să simtă de la bun început gravitatea faptelor săvârșite, dar nu se putuse hotărî. Pe de altă parte, nu-i plăceau situațiile neclare, iar aici erau niște lucruri care se cereau clarificate: dacă ordinul îi fusese încălcat atât de fățiș, însemna că exista un motiv și atunci era mai bine să afle dinainte; de pedepsit avea să aibă tot timpul după aceea, asta nu depindea decât de el.

— Sper că ați călătorit bine, i se adresă pe un ton oficial Pulheriei Alexandrovna.

— Slavă Domnului, Piotr Petrovici.

— Mă bucur. Nici Avdotia Romanovna nu este obosită?

— Eu sunt tânără și puternică, nu obosesc repede, dar măicuței i-a fost foarte greu, răspunse Duniașa.

— Ce să-i faci, drumurile noastre naționale sunt tare lungi. E mare „mama noastră Rusie”, cum i se spune... Iar mie, cu toate că am vrut foarte mult să vin să vă întâmpin, mi-a fost cu neputință să ajung. Trag totuși nădejde că totul a decurs fără neplăceri deosebite.

— Ah, nicidecum, Piotr Petrovici, chiar am fost foarte descurajate, se grăbi să spună pe un ton aparte Pulheria Alexandrovna, și dacă însuși bunul Dumnezeu nu ni l-ar fi trimis ieri pe Dmitri Prokofici, am fi fost pierdute. Iată, dânsul este Dmitri Prokofici Razumihin, adăugă ea, prezentându-i-l lui Lujin.

— Desigur, am avut plăcerea... ieri, mormăi Lujin cu dușmănie, uitându-se pieziș la Razumihin, după care se posomorî și tăcu.

Piotr Petrovici aparținea acelei categorii de oameni care se străduie să se arate foarte amabili în societate, dar care, cum nu le este ceva pe plac, își pierd pe loc tactul și încep să semene mai degrabă cu niște saci cu făină decât cu niște oameni de lume care destind și înviorează atmosfera. Tăcură iar cu toții: Raskolnikov tăcea cu îndărătnicie, Avdotia Romanovna nu voia să rupă tăcerea înainte de vreme, iar Razumihin nu avea nimic de spus, așa încât Pulheria Alexandrovna se văzu nevoită să se sacrifice.

— Marfa Petrovna a murit, ați auzit? începu ea, recurgând la subiectul ei principal de conversație.

— Cum să nu, am auzit. Am fost înștiințat imediat ce s-a aflat și acum chiar am venit să vă dau de știre că, de îndată ce și-a îngropat soția, Arkadi

Ivanovici Svidrigailov a plecat în grabă la Petersburg. Cel puțin așa mi s-a comunicat din sursă sigură.

— La Petersburg? Aici? întrebă neliniștită Dunecika schimbând o privire cu mama ei.

— Chiar așa, și e de la sine înțeles că nu fără un scop, având în vedere graba plecării și împrejurările care au precedat-o.

— Doamne! Oare nici aici n-o să-i dea pace Dunecikăi? se văicări Pulheria Alexandrovna.

— Cred că nu aveți de ce să vă îngrijorați prea tare, nici dumneavoastră, nici Avdotia Romanovna, bineînțeles, în cazul în care nu doriți să aveți nici un fel de relații cu el. Cât despre mine, sunt pe urmele lui și chiar acum caut să aflu unde a tras...

— Vai, Piotr Petrovici, nici nu vă-nchipuiți ce tare m-ați speriat! îi luă vorba din gură Pulheria Alexandrovna. Eu l-am văzut doar de două ori și mi s-a părut înspăimântător, înspăimântător! Sunt convinsă că el i-a pricinuit moartea răposatei Marfa Petrovna.

— Cu privire la acest lucru nu putem fi siguri. Am informații cât se poate de exacte. Nu neg că e posibil să fi grăbit întru câțva mersul lucrurilor, ca să spunem așa, prin efectul moral al ofensei pe care i-a adus-o; în ceea ce privește însă în general purtarea și profilul moral al acestui personaj, sunt de acord cu dumneavoastră. Nu știu dacă acum este bogat și nici ce i-a lăsat Marfa Petrovna, dar voi afla acest lucru în cel mai scurt timp posibil; fără îndoială că, aflându-se la Petersburg și având oarecare posibilități bănești, își va relua îndată vechile metehne. E cel mai stricat și cel mai vicios individ din câți cunoaște omenirea! Am temeieri serioase să presupun că Marfa Petrovna, care a avut ghinionul să-l iubească atât de mult și să-i răscumpere datoriile acum opt ani, i-a fost de folos și cu altceva: numai prin strădaniile și sacrificiile ei a fost stins în fașă un proces penal legat de o crimă sălbatică și, ca să spunem așa, cu totul fantastică, pentru care ar fi fost foarte posibil să facă o plimbare în Siberia. Iată ce fel de om e, dacă vreți să știți.

— Dumnezeu! strigă Pulheria Alexandrovna.

Raskolnikov asculta atent.

— Chiar spuneți adevărul, aveți informații sigure în această privință?

— Spun numai ceea ce am auzit eu însumi, în cel mai mare secret, de la răposata Marfa Petrovna. Trebuie să remarc că, din punct de vedere juridic, afacerea este foarte obscură. La vremea aceea locuia aici, ba se pare că locuiește și astăzi, o anume Resslerich, o străină care făcea cămătărie cu sume mărunte și care se mai ocupa și cu alte treburi. Cu această Resslerich, domnul Svidrigailov se afla de mult în niște relații foarte apropiate și misterioase. În casa ei locuia o rudă îndepărtată, o nepoată pare-se, o fetiță de vreo cincisprezece, dacă nu chiar paisprezece ani, surdomută, pe care această Resslerich o ura îngrozitor – îi scotea ochii pentru fiecare bucătică de pâine și o bătea cu sălbăticie. Într-o zi, fata a fost găsită în pod, spânzurată. S-a stabilit că fusese sinucidere. După formalitățile de rigoare, cazul a fost închis, însă pe

urmă a apărut un denunț, potrivit căruia copila fusese... siluită de Svidrigailov. Ce-i drept, totul a fost destul de obscur, denunțul venind din partea altei nemțoaice, o femeie cu faimă proastă, pe care nu se putea pune bază; de fapt, până la urmă n-a mai fost nici un denunț, datorită strădaniilor și banilor Marfei Petrovna, totul a rămas un simplu zvon. Însă un zvon care spune multe. Avdotia Romanovna, ați auzit și dumneavoastră în casa lor povestea acelei slugi, Filip, care a murit de pe urma chinurilor îndurate, acum șase ani, când mai exista încă iobăgia.

— Eu am auzit că, dimpotrivă, acest Filip s-a spânzurat singur.

— Adevărat, numai că a recurs la această moarte violentă silit sau, mai bine zis, împins de prigoana și pedepsele aplicate sistematic de domnul Svidrigailov.

— Asta nu știu, răspunse Dunia sec. Am auzit doar o poveste foarte ciudată, cum că acest Filip era un ipohondru, un filosof de casă, oamenii spuneau că „cititul îi sucise mințile” și că s-a spânzurat mai mult din pricina zeflemelilor decât a bătăilor domnului Svidrigailov. Când eram de față, se purta bine cu oamenii și ei chiar îl iubeau, deși l-au învinuit într-adevăr de moartea lui Filip.

— După câte văd, Avdotia Romanovna, sunteți înclinată să-i luați apărarea, observă Lujin strâmbându-și gura într-un zâmbet plin de subînțeles. Adevărat, e un om viclean și chiar un seducător în ceea ce le privește pe doamne, un trist exemplu fiind Marfa Petrovna, care a și murit în chip atât de ciudat. N-am vrut decât să vă fiu de folos cu sfatul meu, dumneavoastră și măicuței dumneavoastră, gândindu-mă că va încerca cu siguranță să vă găsească. Eu, unul, sunt ferm convins că omul ăsta va ajunge din nou la închisoarea datornicilor. Marfa Petrovna n-a avut niciodată vreo intenție, cât de mică, să-i încredințeze o parte considerabilă din averea ei, căci existau copiii, iar dacă i-a lăsat ceva, trebuie să fie o sumă cu totul modestă și neînsemnată, strictul necesar, care nu i-ar ajunge nici măcar un an unui om cu năravurile lui.

— Piotr Petrovici, spuse Dunia, vă rog, să nu mai vorbim despre domnul Svidrigailov. Nu-mi face nici o plăcere.

— A fost adineauri la mine, zise deodată Raskolnikov, ieșind pentru prima oară din mușenie.

Din toate părțile izbucniră exclamații și se întoarseră cu toții spre el. Până și Piotr Petrovici păru tulburat.

— Acum o oră și jumătate, în timp ce dormeam, a intrat, m-a trezit și s-a prezentat, continuă Raskolnikov. Era foarte vesel și degajat și n-avea nici o îndoială că am să mă împrietenesc cu el. Între altele, stăruie să te vadă, Dunia, iar pe mine m-a rugat să mijlocesc această întrevvedere. Are să-ți facă o propunere, mi-a spus și despre ce e vorba. În afară de asta, m-a înștiințat că Marfa Petrovna, cu o săptămână înainte să moară, a mai apucat să-ți lase prin testament, Dunia, trei mii de ruble, iar banii ăștia îi poți primi cât de curând.

— Slavă ție, Doamne! strigă Pulheria Alexandrovna și se închină. Roagă-te pentru dânsa, Dunia, roagă-te!

— Asta așa e, lăasă Lujin să-i scape.

— Bine, bine, și mai departe? întrebă nerăbdătoare Dunia.

— Pe urmă a spus că el nu e bogat și că toată averea le rămâne copiilor lui, care sunt acum la o mătușă, iar apoi, că a tras undeva, nu departe de mine, dar unde nu știu, n-am întrebat...

— Dar ce propunere vrea să-i facă Dunecikăi? întrebă teribil de speriată Pulheria Alexandrovna. Ți-a zis?

— Da, mi-a zis.

— Ei?

— Îți spun după aceea.

Raskolnikov tăcu și își văzu de ceai. Piotr Petrovici își scoase ceasul din buzunar și se uită la el.

— Eu trebuie să plec, mai am treabă, așa n-o să vă mai stingheresc, adăugă ușor înțepat, dând să se scoale de pe scaun.

— Rămâneți, Piotr Petrovici, zise Dunia, doar aveți de gând să petreceți seara cu noi. În afară de asta, chiar dumneavoastră ați scris că doriți să aveți o explicație cu mama în legătură cu ceva.

— Întocmai, Avdotia Romanovna, rosti grav Piotr Petrovici așezându-se la loc pe scaun, dar continuând să-și țină pălăria în mână. Am vrut într-adevăr să am o explicație, cu dumneavoastră și cu mult stimata dumneavoastră mamă, chiar asupra unor puncte foarte importante. Dar așa cum fratele dumneavoastră nu poate să vorbească deschis în prezența mea despre anumite propuneri ale domnului Svidrigailov, nici eu nu doresc și nu pot să mă explic... în prezența altora... cu privire la unele puncte extrem, extrem de importante. De altfel, rugămintea mea stăruitoare și foarte serioasă nu a fost îndeplinită...

Lujin își luă o expresie amară și păstră o tăcere arogantă.

— Rugămintea dumneavoastră, ca fratele meu să nu fie de față la întrevederea noastră, nu a fost îndeplinită numai la stăruința mea, răspunse Dunia. Ați scris că fratele meu v-a jignit, iar eu cred că acest lucru trebuie lămurit chiar acum și că trebuie să vă împăcați. Dacă Rodea v-a jignit într-adevăr, trebuie să vă ceară scuze și o va face.

Piotr Petrovici se înfoie imediat.

— Sunt jigniri, Avdotia Romanovna, pe care nu poți să le uiți, oricâtă bunăvoință ai avea. Toate lucrurile au o limită peste care e primejdios să treci, fiindcă, odată ce ai trecut, nu mai există cale de întoarcere.

— Eu nu la asta m-am referit, Piotr Petrovici, îl întrerupse ușor nerăbdătoare Dunia, nu uitați că întreg viitorul nostru depinde acum de un lucru, și anume dacă se vor lămuri și vor fi sau nu date la o parte cât mai repede toate astea. Eu vă spun deschis, de la bun început, că nu pot privi altfel situația și, dacă țineți cât de cât la mine, oricât de greu v-ar veni, toată povestea asta trebuie să se isprăvească astăzi. Vă repet, dacă fratele meu este vinovat, vă va cere scuze.

— Mă miră că puneți problema astfel, Avdotia Romanovna, răspuse Lujin din ce în ce mai iritat. Vă prețuiesc și, cum să spun, vă ador, dar pot foarte bine să nu agreez pe cineva dintre cei apropiați dumneavoastră. Pretinzând fericirea de-a avea mâna dumneavoastră, nu pot lua asupra mea îndatoriri nepotrivite cu...

— Ah, lăsați toate susceptibilitățile astea, Piotr Petrovici, îl întrerupse cu înflăcărare Dunia, și fiți un om inteligent și nobil, așa cum v-am considerat și cum vreau să vă consider. V-am făcut o promisiune importantă, vă sunt logodnică; aveți așadar încredere în mine și fiți sigur că sunt în stare să judec această chestiune nepărtinitor. Faptul că îmi asum rolul de judecător este pentru fratele meu o surpriză la fel de mare ca și pentru dumneavoastră. Când l-am poftit astăzi, după scrisoarea dumneavoastră, să vină neapărat la întrevvedere noastră, nu i-am spus nimic despre intențiile mele. Înțelegeți că, dacă nu vă împăcați, sunt nevoită să aleg: ori dumneavoastră, ori el. Amândoi ați făcut ca lucrurile să ajungă aici. Nu vreau și nu trebuie să aleg greșit. Pentru dumneavoastră trebuie să rup cu fratele meu; pentru fratele meu trebuie să rup cu dumneavoastră. Acum vreau și pot să aflu întreg adevărul: am în el un frate? Am în dumneavoastră un soț care mă iubește și mă apreciază?

— Avdotia Romanovna, răspuse Lujin cu o grimasă, cuvintele dumneavoastră sunt mai mult decât grăitoare pentru mine, ca să nu spun chiar jignitoare, având în vedere postura în care am cinstea de a mă afla în fața dumneavoastră. Fără să mai vorbesc despre cât de insultător și de ciudat este să mă văd pus, spre comparare, pe aceeași treaptă cu... un tânăr arogant, îmi dau seama că admiteți posibilitatea de a vă încălca promisiunea făcută. Singură spuneți: „ori dumneavoastră, ori el”, arătându-mi astfel cât de puțin însemn pentru dumneavoastră... nu pot accepta acest lucru, date fiind relațiile... obligațiile existente între noi.

— Cum, luă foc Dunia, eu pun interesul pe care vi-l port pe același plan cu tot ce am avut mai scump pe lume până acum, cu tot ce-a însemnat până acum viața mea, și dumneavoastră vă simțiți deodată jignit că nu vă prețuiesc îndeajuns!

Raskolnikov tăcea, zâmbind sarcastic. Razumihin se înfioră, dar Piotr Petrovici nu-și schimbă atitudinea; dimpotrivă, cu fiecare cuvânt devenea tot mai agasant și mai enervant, părând că începe să fie în elementul lui.

— Dragostea pentru viitorul tovarăș de viață, pentru soț, trebuie să fie mai presus decât dragostea pentru un frate, rosti el sentențios, și în orice caz eu nu pot fi pus pe aceeași treaptă... Deși adineauri am spus că nu doresc și nu pot vorbi deschis în prezența fratelui dumneavoastră despre ceea ce mă aduce aici, acum vreau să o rog pe mult stimata dumneavoastră mamă să mă lămurească asupra unui punct extrem de jignitor și de important pentru mine. Fiul dumneavoastră, i se adresă el Pulheriei Alexandrovna, ieri, în prezența domnului Rassudkin (sau... parcă, așa era? ... îmi cer scuze, v-am uitat numele, se înclină el amabil către Razumihin), m-a jignit denaturând o idee pe

care v-am expus-o atunci, în discuția intimă avută cu dumneavoastră la o cafea, și anume că mariajul cu o fată sărmană, care cunoaște deja greutățile vieții, este după părerea mea mai profitabil pentru relația conjugală decât acela cu o fată care trăiește în îndestulare, căci e mai prielnic moralității. Fiul dumneavoastră a exagerat cu bună știință până la absurd sensul cuvintelor mele și m-a învinuit de rea-credință, bazându-se pesemne pe lucrurile pomenite în scrisoarea pe care i-ați trimis-o. M-aș simți foarte fericit dacă dumneavoastră, Pulheria Alexandrovna, ați putea să mă convingeți de contrariu, m-ați liniști mult. Fiți bună și spuneți-mi în ce termeni ați redat cuvintele mele în scrisoarea dumneavoastră către Rodion Romanovici?

— Nu-mi amintesc, se fâstâci Pulheria Alexandrovna, le-am redat așa cum le-am înțeles. Nu știu cum vi le-a reprodus Rodea... Poate a mai exagerat câte ceva.

— Nu putea să exagereze dacă nu i-ați fi sugerat dumneavoastră.

— Piotr Petrovici, rosti cu demnitate Pulheria Alexandrovna, dovada că Dunia și cu mine nu am luat în nume de rău cuvintele dumneavoastră este faptul că ne aflăm aici.

— Foarte bine, mamă! încuviință Dunia.

— Deci tot eu mă fac vinovat! se ofuscă Lujin.

— Uitați ce e, Piotr Petrovici, îl tot învinuiți pe Rodea, dar și dumneavoastră ați scris ieri un neadevăr despre el în scrisoare, adăugă Pulheria Alexandrovna prinzând curaj.

— Nu-mi amintesc să fi scris vreun neadevăr.

— Ați scris, zise tăios Raskolnikov fără să se întoarcă spre Lujin, că ieri aș fi dat bani nu văduvei celui care a murit călcat de trăsură, cum a fost în realitate, ci fiicei lui (pe care, până ieri, n-am văzut-o în viața mea). Ați scris asta ca să mă învrăjbiți cu ai mei, tocmai de aceea ați și adăugat niște cuvinte infame despre purtarea fetei, pe care nici n-o cunoașteți. Totul e o calomnie și o mârșăvie.

— Să-mi fie cu iertare, domnule, răspunse tremurând de furie Lujin, dacă am pomenit în scrisoarea mea despre starea și purtările dumneavoastră, a fost numai pentru a îndeplini rugămintea surorii și mamei dumneavoastră de-a le înștiința cum v-am găsit și ce impresie mi-ați făcut. Cât privește însă cele menționate în scrisoarea mea, puteți să găsiți fie și un singur rând neadevărat, puteți să susțineți că nu ați irosit banii și că în familia aceea, așa nenorocită cum e, nu se află nici o persoană neonorabilă?

— După mine, dumneavoastră, cu toate titlurile pe care le aveți, nu îi ajungeți nici la degetul cel mic fetei aceleia nefericite în care aruncați cu piatra.

— Așadar, ați introduce-o în societatea mamei și surorii dumneavoastră?

— Am și făcut-o, dacă vreți să știți. Am așezat-o astăzi alături de mama și de Dunia.

— Rodea! strigă Pulheria Alexandrovna.

Dunecika roși, Razumihin se încruntă. Lujin zâmbi sarcastic, superior.

— Judecați și dumneavoastră, Avdotia Romanovna, spuse el, dacă e posibil să ajungem la o înțelegere în asemenea condiții. Sper că acum această chestiune este lămurită și încheiată o dată pentru totdeauna. Eu am să mă retrag, ca să nu vă mai tulbur plăcuta întâlnire de familie și împărțirea secretelor. (Se ridică de pe scaun și își luă pălăria.) Dar la plecare, îndrăznesc să-mi exprim speranța că pe viitor voi fi scutit de astfel de întâlniri și, ca să spun așa, compromisuri. Vă fac această rugămintă în mod deosebit dumneavoastră, mult stimată Pulheria Alexandrovna, cu atât mai mult cu cât scrisoarea mea vă era adresată dumneavoastră și nimănui altcuiva.

Pulheria Alexandrovna se simți ofensată.

— Vă credeți oare deja stăpânul nostru, Piotr Petrovici? Dunia v-a spus de ce nu v-a fost îndeplinită dorința, ea a avut cele mai bune intenții. Dar dumneavoastră îmi scrieți de parcă mi-ați porunci. Oare trebuie să vă luăm orice dorință drept poruncă? Ei bine, țin să vă spun că, din contră, ar trebui să vă arătați deosebit de delicat și înțelegător cu noi acum, fiindcă noi am lăsat totul și am venit aici punându-ne încrederea în dumneavoastră, așa că suntem aproape în puterea dumneavoastră.

— Lucrurile nu stau tocmai așa, Pulheria Alexandrovna, mai ales în momentul de față, când ați aflat despre cele trei mii de ruble lăsate de Marfa Petrovna, care se pare că au venit tocmai bine, având în vedere noul ton cu care îmi vorbiți, adăugă el înțepător.

— Judecând după această remarcă, am putea presupune că ați contat într-adevăr pe neajutorarea noastră, observă enervată Dunia.

— În tot cazul, cel puțin acum, nu mai pot conta și țin foarte mult să nu deranjez când vor fi comunicate propunerile secrete cu care Arkadi Ivanovici Svidrigailov l-a însărcinat pe fratele dumneavoastră și care, după câte văd, sunt nu numai de o importanță capitală pentru dumneavoastră, ci, poate, chiar extrem de plăcute.

— Doamne Dumnezeule! exclamă Pulheria Alexandrovna.

Razumihin nu-și mai găsea locul pe scaun.

— Ei, surioară, nici acum nu îți e rușine? întrebă Raskolnikov.

— Ba da, Rodea, spuse Dunia. Piotr Petrovici, poftiți afară! i se adresă ea pâlind de mânie.

Piotr Petrovici nu se așteptase pesemne deloc la un astfel de deznodământ. Se bizuise prea mult pe sine, pe autoritatea sa și pe neajutorarea victimelor sale. Nu îi venea să creadă. Păli și buzele începură să-i tremure.

— Avdotia Romanovna, dacă ies acum pe această ușă, cu asemenea urare de drum bun, puteți fi sigură că nu mă mai întorc niciodată. Gândiți-vă foarte bine! La mine cuvântul e cuvânt.

— Ce neobrăzare! strigă Dunia sărind de pe scaun. Nici nu doresc să vă întoarceți!

— Cum? Așa vasăzică! strigă și Lujin, căruia nu-i venise să creadă până în ultimul moment într-un asemenea deznodământ și care acum își pierduse cu

totul stăpânirea de sine. Așa vasăzică! Dar știți, Avdotia Romanovna, că aș putea să protestez.

— Cu ce drept îi vorbiți astfel, se repezi mâniașă Pulheria Alexandrovna, și în ce fel să protestați? În virtutea căror drepturi? Credeți că aș da-o pe Dunia mea unui om ca dumneavoastră? Plecați și lăsați-ne în pace! Vina e a noastră, că am acceptat un lucru nelalocul lui, mai cu seamă a mea...

— Totuși, Pulheria Alexandrovna, se înfierbântă Lujin turbat de furie, dumneavoastră m-ați legat, odată ce mi-ați dat cuvântul și acum vi-l retrageți... și, în fine... în fine, am fost silit, ca să spun așa, să fac niște cheltuieli...

Această ultimă pretenție se potrivea atât de bine cu firea lui Piotr Petrovici, încât Raskolnikov, care pălise din pricina mâniei și a eforturilor de a se stăpâni, nu se mai putu abține și izbucni în hohote de râs. Dar Pulheria Alexandrovna luă foc dintr-odată:

— Cheltuieli? Care cheltuieli? Nu cumva e vorba de cufărul nostru? Păi, vi l-a adus conductorul pe gratis. Doamne, acum v-am mai și legat! Gândiți-vă bine la ce spuneți, Piotr Petrovici, dumneavoastră ne-ați legat pe noi, de mâini și de picioare, nu noi pe dumneavoastră!

— Ajunge, mamă, te rog, ajunge! o imploră Avdotia Romanovna. Piotr Petrovici, fiți bun și plecați!

— Plec, dar mai am de spus un lucru! zise Lujin, nemaifiind deja deloc stăpân pe el. Mama dumneavoastră pare să fi uitat complet că eu m-am hotărât să vă iau, ca să spun așa, în momentul când zvonurile care circulau prin oraș pe seama reputației dumneavoastră se răspândiseră prin toată gubernia. După ce am ignorat opinia publică de dragul dumneavoastră și v-am salvat reputația, puteam foarte bine să nădăjduiesc că voi fi răsplătit, ba chiar să cer recunoștință din partea dumneavoastră... Abia acum mi s-au deschis ochii! Văd eu însumi că am procedat poate extrem, extrem de nesăbuit ignorând ce se spunea în societate...

— Vrea să se-aleagă cu capul spart? strigă Razumihin sărind de pe scaun, gata să treacă la fapte.

— Sunteți un om josnic și rău! spuse Dunia.

— Nici o vorbă! Nici un gest! strigă Raskolnikov oprindu-l pe Razumihin, pe urmă, apropiindu-se de Lujin, spuse încet și clar: Faceți bine și ieșiți afară! Nici o vorbă mai mult, altfel...

Piotr Petrovici, cu chipul palid și schimonosit de furie, se uită la el câteva clipe, apoi se răsuci pe călcâie și ieși, însă, în mod sigur, rar s-a mai văzut un om care să poarte în suflet o asemenea ură înverșunată precum cea pe care i-o purta el lui Raskolnikov. Pe el, și numai pe el, îl socotea vinovat de toate. Totuși, lucru curios, în timp ce cobora scările, încă își mai închipuia că nu era totul pierdut definitiv și că, în ceea ce le privea pe doamne, situația era chiar „extrem, extrem” de reparabilă.

~ III ~

Esențial a fost faptul că, până în ultima clipă, nu se așteptase nicicum la un astfel de deznodământ. Făcuse pe grozavul până la sfârșit, fără să-i treacă

măcar prin cap posibilitatea că cele două femei sărace și fără apărare ar putea să scape de sub autoritatea lui. La această convingere contribuiseră mult vanitatea și acel grad de încredere în sine care poate fi numit cel mai bine dragoste pentru propria persoană. Piotr Petrovici, care izbutise să iasă din anonim, se deprinsese să nutrească o admirație bolnăvicioasă pentru propria persoană, avea o părere foarte bună despre inteligența și capacitățile sale și, uneori, când era singur, își și admira chipul în oglindă. Dar cel mai mult pe lume își iubea și prețuia banii obținuți prin muncă și prin diverse alte mijloace: ei îl puneau pe picior de egalitate cu tot ceea ce era deasupra lui.

Amintindu-i acum cu amărăciune Duniei că se hotărâse să o ia în căsătorie în ciuda zvonurilor urâte care circulau pe seama ei, Piotr Petrovici vorbise cât se poate de sincer și chiar se simțise profund indignat de o asemenea „neagră nerecunoștință”. În același timp însă, când o ceruse în căsătorie pe Dunia, era deja absolut convins de absurditatea acelor bârfe, care fuseseră dezmințite în fața tuturor chiar de către Marfa Petrovna și care nu mai circulau deja de mult prin orașelul ce trecuse cu înflăcărare de partea Duniei. Iar acum nici n-ar fi negat că știuse toate astea și atunci. Asta nu însemna însă că nu își aprecia extraordinar de mult hotărârea de a o ridica pe Dunia până la el, socotind-o ca pe o faptă deosebită. Pomenindu-i acum despre asta Duniei, dăduse glas unui gând ascuns și foarte drag lui, pentru care se admirase deja nu o dată, și nu putea înțelege cum era posibil ca alții să nu îi admire fapta. Când se dusesse să-l viziteze pe Raskolnikov, intrase în odaie cu sentimentul că era un binefăcător ce se pregătea să își culeagă roadele și să audă cele mai dulci complimente. Așa încât acum, coborând pe scară, se considera, firește, mai mult decât ofensat și nedreptățit.

Dunia îi era pur și simplu necesară; să renunțe la ea era ceva de neînchipuit pentru el. Încă de mult, de câțiva ani deja, se gândea cu plăcere la însurătoare, dar mai strângea încă bani și mai aștepta. Se gândea, delectându-se în cel mai mare secret, la o fată bine-crescută și săracă (negreșit săracă), foarte tinerică, foarte drăguță, nobilă și instruită, foarte speriată, care să fi trecut prin extrem de multe nenorociri și care să se plece în fața lui, una care să îl considere cât trăiește drept salvarea ei, care să îl venereze, să i se supună, să se minuneze de el și numai de el. Câte scene, câte episoade dulci nu-și imaginase pe marginea acestui subiect ispititor și plăcut, pe când se odihnea în tihnă după ce își termina treburile! Și iată visul atâtor ani aproape împlinit: era uimit de frumusețea și de educația Avdotiei Romanovna, iar situația ei neajutorată îl făcuse să se aprindă peste poate. I se ivise chiar ceva mai mult decât visase: era o fată mândră, de caracter, virtuoaasă, mult mai educată și mai instruită decât el (simțea asta), iar această ființă avea să-i fie recunoscătoare toată viața, ca o roabă, pentru fapta lui și să arate o umilință plină de evlavie în fața lui, iar el avea să fie stăpânul atotputernic! ... Ca un făcut, nu cu mult timp înainte, după îndelungate chibzuiri și așteptări, se hotărâse în sfârșit să-și schimbe definitiv cariera și să intre într-o sferă mai largă de activitate, ca să pătrundă astfel încet-încet și în societatea mai înaltă, la care visa deja de atâta

vreme cu voluptate... Într-un cuvânt, se decisese să-și încerce norocul la Petersburg. Știa că prin femei se poate câștiga „extrem, extrem” de mult. Farmecul unei femei strălucitoare, virtuoză și instruită îi putea netezi în chip uimitor drumul, atracția ei putea să-i fie de folos, să-i creeze o aură... iar acum, poftim, totul se năruia! Ruptura aceea neașteptată și revoltătoare fusese pentru el ca o lovitură de trăsnet. Era ceva respingător, absurd! Făcuse și el un pic pe grozavul, nici nu apucase să spună ce avea de spus, doar glumise puțin, se ambalase, și poftim ce sfârșit! Până la urmă, chiar o iubea în felul lui pe Dunia, îi era deja stăpân în visurile lui și dintr-odată... Nu, mâine, mâine chiar, trebuie reparat totul, vindecat, îndreptat și, ce-i mai important, trebuie făcut praf mucosul ăla arogant de la care se trăgeau toate. Îi veni în minte, tot fără să vrea și cu o strângere de inimă, Razumihin... dar în privința asta se liniști repede: „Doar n-o să-l pună și pe asta în rând cu mine!”. Cel de care se temea însă cu adevărat era Svidrigailov... Într-un cuvânt, avea să aibă mult de furcă...

— Nu, eu, eu sunt cea mai vinovată! spuse Dunia îmbrățișându-și și sărutându-și mama. Pe mine m-au ispitit banii lui, dar mă jur, Rodea, nici nu mi-am închipuit că e un om atât de nedemn! Dacă mi-aș fi dat seama mai devreme, nu m-aș mai fi lăsat ispitită pentru nimic în lume. Nu mă învinovăți, frate!

— Ne-a izbăvit Dumnezeu! Ne-a izbăvit! bâiguia Pulheria Alexandrovna, dar parcă fără să știe ce spune, ca și cum nu pricepuse încă tot ce se întâmplase.

Erau bucuroși cu toții, după cinci minute chiar râdeau. Singură, Dunia, amintindu-și din când în când cele întâmplate, pălea și încrunta din sprâncene. Pulheria Alexandrovna nici nu și-ar fi putut închipui că o să se bucure și ea: o ruptură cu Lujin i se păruse, nu mai târziu decât de dimineață, o nenorocire fără seamăn. Cât despre Razumihin, el era încântat la culme. Încă nu îndrăznea să arate cât era de încântat, dar tremura din tot trupul, ca scuturat de friguri, parcă i se luase o povară de cinci puduri de pe suflet. Acum avea dreptul să le pună la dispoziție toată viața lui, să le slujească... Ei, câte nu se puteau acum! Însă își alunga și mai speriat gândurile și îi era frică să dea frâu liber închipuirii. Numai Raskolnikov rămăsese pe locul lui, aproape posac și chiar distrat. El, care stăruise din răspuțeri ca Lujin să fie respins, acum părea mai puțin interesat decât toți de cele întâmplate. Dunia se gândi fără să vrea că era încă foarte supărat pe ea, iar Pulheria Alexandrovna îl urmărea cu atenție și teamă.

— Ce ți-a spus, Svidrigailov? întrebă Dunia apropiindu-se de el.

— A, chiar! strigă Pulheria Alexandrovna.

Raskolnikov înălță capul.

— Vrea neapărat să-ți dăruiască zece mii de ruble și în schimb dorește să te mai vadă o dată, în prezența mea.

— Să o vadă! Pentru nimic în lume! strigă Pulheria Alexandrovna. Și cum are îndrăzneala să-i ofere bani!

Raskolnikov le repetă (destul de sec) discuția avută cu Svidrigailov, sărind peste aparițiile Marfei Petrovna în chip de strigoi, atât ca să nu intre într-un subiect de prisos, dar și pentru că simțea o adevărată oroare la gândul de-a vorbi mai mult decât era nevoie.

— Și tu ce i-ai răspuns? întrebă Dunia.

— Mai întâi i-am spus că n-am să-ți transmit nimic. Atunci a declarat că va căuta singur, prin toate mijloacele, o întrevedere cu tine. M-a încredințat că pasiunea lui a fost doar un foc de paie și că acum nu mai simte nimic pentru tine... Nu vrea să te măriți cu Lujin... Dar, în general, vorbea destul de confuz...

— Dar tu, Rodea, cum îți explici purtarea lui? Cum ți s-a părut?

— Mărturisesc că nu prea înțeleg mare lucru. Îți oferă zece mii de ruble, dar spune că nu e bogat. Declară că vrea să plece într-un voiaj și după zece minute uită ce-a spus. Apoi, hodoronc-tronc, zice că vrea să se însoare și că i se pețește deja o logodnică... Trebuie să urmărească el ceva, mai mult ca sigur ceva rău. Dar iarăși, e cam greu de presupus că ar proceda atât de prosteste, dacă ar intenționa să-ți facă rău... Bineînțeles, am refuzat în numele tău banii ăia, fără drept de apel. Una peste alta, mi s-a părut foarte ciudat și... chiar... parcă dădea semne de nebunie. Dar e posibil să mă înșel; poate-i doar un escroc și nimic mai mult. Se pare că moartea Marfei Petrovna l-a afectat serios.

— Dumnezeu s-o odihnească! exclamă Pulheria Alexandrovna. Am să mă rog mereu, mereu, pentru sufletul ei! Ce ne-am fi făcut noi acum, Dunia, fără aceste trei mii! Doamne, parcă ne-au picat din cer! Ah, Rodea, azi-dimineață mai aveam cu totul trei ruble și chiar ne făcuserăm amândouă socoteala să amanetăm cât mai degrabă ceasul pe undeva, numai să nu cerem de la el până să-i dea prin cap că avem nevoie.

Dunia părea surprinsă la culme de propunerea lui Svidrigailov. Stătea încă dusă pe gânduri.

— Trebuie să-și fi pus în gând ceva îngrozitor! spuse abia șoptit pentru sine, tresărind ușor.

Lui Raskolnikov nu-i scăpă faptul că era grozav de speriată.

— Se pare că va trebui să dau ochii cu el nu numai o dată, îi spuse Duniei.

— O să-l urmărim! O să-l urmăresc eu! strigă hotărât Razumihin. N-o să-l scap din ochi! Mi-a dat voie Rodea. Mi-a spus chiar el mai adineauri: „Păzește-o pe sora mea”. Îmi îngăduiți și dumneavoastră, Avdotia Romanovna?

Dunia zâmbi și îi întinse mâna, dar îngrijorarea nu-i dispăru de pe chip. Pulheria Alexandrovna îi arunca priviri timide, dar, vădit lucru, cele trei mii de ruble o liniștiseră.

Un sfert de oră mai târziu discutau cu toții cu cea mai mare însuflețire. Până și Raskolnikov, deși nu vorbea, ascultă o vreme cu atenție. Razumihin perora plin de entuziasm:

— Ce rost are să plecați, ce rost are? Ce-o să faceți în orașelul ăla? Lucrul cel mai important e că aici sunteți împreună și că aveți nevoie unul de altul, mare nevoie, credeți-mă pe cuvânt! Rămâneți măcar o vreme... Luați-mă drept

prieten, drept asociat, și vă asigur că o să punem pe picioare o afacere formidabilă. Ascultați, o să vă explic totul în amănunt, întreg planul! Chiar de dimineață, când nu se întâmplase încă nimic, îmi venise deja în minte... Să vă spun despre ce este vorba: am un unchi (o să vă fac cunoștință; e un bătrânel foarte chipeș și mai mult decât respectabil!), iar unchiul ăsta al meu are un capital de o mie de ruble, însă el trăiește din pensie și n-are nevoie de banii ăștia. De doi ani se ține de capul meu să iau mia asta și să-i plătesc câte șase la sută. Știu eu bine care-i treaba: vrea pur și simplu să mă ajute, dar anul trecut n-am avut nevoie, în schimb anul ăsta abia am așteptat să vină, fiindcă m-am hotărât să-i iau. Puneți și dumneavoastră o mie din cele trei ale dumneavoastră și pentru început e suficient, ne putem asocia. Ce-o să facem?

Ajungând aici, Razumihin începu să-și dezvolte planul și le explică pe larg că mai toți librarii și editorii noștri nu știu mare lucru despre marfa lor, de aceea și sunt de regulă editori proști, dar că edițiile ca lumea își scot în general banii, ba aduc și profit, uneori chiar substanțial. La o activitate editorială visa Razumihin, care lucra deja de doi ani pe la alții și știa destul de bine trei limbi europene, cu toate că acum șase zile îi spusese lui Raskolnikov că e schwach²⁵ la germană, ca să-l convingă să facă el jumătate din traducere și să ia trei ruble avans. Mințea, iar Raskolnikov știa că minte.

— De ce, de ce să lăsăm șansa asta să ne scape, când avem la îndemână una dintre cele mai importante pârgii – banii noștri! se inflăcăra tot mai tare Razumihin. Bineînțeles că e nevoie de multă muncă, dar o să muncim, dumneavoastră, Avdotia Romanovna, eu, Rodion... Sunt unele ediții care aduc profit frumos în ziua de azi! Iar marele avantaj al afacerii stă în faptul că noi vom ști ce anume trebuie să traducem. Vom traduce, vom edita și vom învăța toți laolaltă. Eu vă pot fi de folos, pentru că am experiență. Sunt deja doi ani de când bat editurile și le cunosc toate dedesubturile. Nu-i mare lucru, credeți-mă! De ce, de ce să lăsăm șansa asta să treacă pe lângă noi? Știu chiar eu, dar le țin secrete, două-trei cărți pe care, numai pentru ideea de a le traduce și a le edita, poți lua o sută de ruble de bucată, e una căreia nu-i dau numele nici pentru cinci sute de ruble. Și ce credeți, dacă le-aș spune-o unor nătărăi, n-ar fi exclus să se codească! Cât privește treaba propriu-zisă pe care o avem noi de făcut, adică tipărire, hârtie, vânzare, asta lăsați-o în seama mea! Cunosc totul în amănunt! O să începem cu puțin și o să ajungem la mult, o s-avem măcar pentru mâncare și-n orice caz, o să ne scoatem banii.

Duniei îi străluceau ochii.

— Îmi place foarte mult ce propuneți, Dmitri Prokofici, zise ea.

— Eu, una, nici nu mai trebuie spus, n-am habar de nimic, se amestecă Pulheria Alexandrovna. Poate e ceva bun, dar asta numai bunul Dumnezeu o știe. E ceva nou, necunoscut. Sigur, trebuie să rămânem aici, măcar pentru o vreme...

Se uită la Rodea.

— Tu, frate, ce crezi? întrebă Dunia.

— Cred că ideea lui e foarte bună, răspunse el. Sigur, e prea devreme să visăm deja la o firmă, dar cinci-șase cărți pot fi într-adevăr editate cu un succes garantat. Știu și eu o lucrare care ar merge în mod sigur. Cât despre el, nu am nici o îndoială că o să se descurce, se pricepe... De altfel, mai aveți timp să tratați...

— Ura! răcni Razumihin. Acum stați, e un apartament aici, în casa asta, la același proprietar. E separat, nu are legătură cu camerele astea. Pe deasupra, e mobilat și nu costă deloc scump, sunt trei odăițe. Le închiriați pentru început. Mâine vă amanetez ceasul și vă aduc banii, aranjăm totul atunci. Principalul e că puteți locui toți trei împreună, că-l puteți avea pe Rodea alături... Dar unde te duci, Rodea?

— Cum, Rodea, deja pleci? întrebă speriată Pulheria Alexandrovna.

— Tocmai acum! strigă Razumihin.

Dunia se uită la fratele ei cu o privire plină de mirare și neîncredere. Stătea cu șapca în mână, gata să iasă pe ușă.

— Parcă m-ați îngropa ori v-ați lua rămas-bun pentru totdeauna, zise el pe un ton cam ciudat.

Schiță un zâmbet, dar numai zâmbet nu-i ieși.

— Cine știe, poate chiar ne vedem pentru ultima oară, adăugă el fără voie.

Asta gândea în sinea lui și, fără să-și dea seama, rostise cuvintele cu voce tare.

— Ce-i cu tine! strigă maică-sa.

— Unde te duci, Rodea? întrebă pe un ton ciudat și Dunia.

— Trebuie să plec neapărat, răspunse el vag, șovăind parcă în privința a ceea ce urma să spună, însă pe chipul lui palid se citea o hotărâre neclintită. Voiam să spun... venind încoace... voiam să vă spun, mamă... și ție, Dunia, că ar fi mai bine pentru noi să ne despărțim o vreme. Eu nu mă simt bine, sunt neliniștit... am să vin, am să vin eu singur când... o să fie cu puțință. N-am să vă uit, vă iubesc... Lăsați-mă! Lăsați-mă singur! Hotărâsem asta încă dinainte... Hotărârea e luată... Orice s-ar întâmpla cu mine, că pier sau nu, vreau să fiu singur. Uitați-mă cu totul. E mai bine... Nu întrebați de mine. Când o fi, am să vin eu singur sau... am să vă chem. Poate că o să se lămurească totul! ... Iar acum, dacă mă iubiți, renunțați la mine... altfel am să vă urăsc, simt asta... Rămâneți cu bine!

— Doamne! strigă Pulheria Alexandrovna.

Și ea, și Dunia fură cuprinse de o spaimă teribilă; la fel și Razumihin.

— Rodea! Rodea! Hai să ne împăcăm, să fim ca înainte! zise nefericita mamă.

El se întoarse încet și se îndreptă cu pași rari spre ușă. Dunia îl ajunse din urmă.

— Frate! Așa te porți cu mama! îi spuse în șoaptă, cu ochii scăpărând de indignare.

El își coborî privirea grea asupra ei.

— Nu-i nimic, am să vin eu, am să vin! bâigui cu o voce pierită, parcă fără să-și dea bine seama ce vrea să spună, și ieși din odaie.

— Ești fără suflet, ești rău și egoist! strigă Dunia în urma lui.

— E nebun, nu fără suflet! Și-a pierdut mințile! Chiar nu vedeți? Dacă nu vreți să-nțelegeți, dumneavoastră sunteți fără suflet! îi șopti înfierbântat Razumihin în ureche, strângând-o tare de mână. Mă-ntorc îndată! strigă apoi către Pulheria Alexandrovna, pierită deja cu totul, și ieși în goană din odaie.

Raskolnikov îl aștepta în capătul coridorului.

— Știam că o să dai fuga după mine, zise el. Întoarce-te și rămâi cu ele... Treci și mâine să le vezi... fii alături de ele mereu... Eu... o să vin, poate... dacă îmi stă în putere. Cu bine!

Apoi se depărtă, fără să-i întindă mâna.

— Dar unde te duci? Ce-i cu tine? Ce ai? Nu se poate așa ceva! murmură Razumihin, pierdut cu totul.

Raskolnikov se opri din nou.

— Îți spun o dată pentru totdeauna: nu mă întreba niciodată nimic. N-am ce să-ți răspund... Nu veni la mine. Poate c-o să vin eu aici... Lasă-mă pe mine, dar pe ele... nu le lăsa. M-ai înțeles?

Pe coridor era întuneric și stăteau amândoi lângă o lampă. Vreun minut se priviră în tăcere. Razumihin avea să-și amintească toată viața acel minut. Privirea arzătoare și fixă a lui Raskolnikov părea tot mai intensă cu fiecă clipă, pătrunzându-i în suflet, în conștiință. Dintr-odată, Razumihin tresări. Ceva straniu părea să fi trecut printre ei... Un gând, o părere, ceva înfricoșător și cumplit de hidos se furișă între ei și li se dezvălui brusc... Razumihin se făcu palid ca un mort.

— Acum înțelegi? zise deodată Raskolnikov cu fața schimonosită dureros. Du-te, întoarce-te la ele, adăugă și, răsucindu-se repede pe călcâie, ieși din casă.

Nu mai descriu ce-a fost în seara aceea la Pulheria Alexandrovna, cum s-a întors la ele Razumihin și cum a căutat să le liniștească, cum s-a jurat că Rodea, cu boala lui, trebuie lăsat să se odihnească, cum s-a jurat că Rodea o să vină negreșit, o să vină în fiecare zi, că e foarte, foarte zdruncinat și că nu trebuie să se enerveze, că el, Razumihin, o să vegheze asupra lui și o să-i aducă un medic bun, unul mai bun, un consult de medici... Pe scurt, începând din seara aceea, Razumihin le deveni fiu și frate.

~ IV ~

Iar Raskolnikov o luă direct spre casa de pe chei unde locuia Sonia. Era o clădire veche, cu trei etaje, de culoare verde. Îl găsi pe portar și izbuti să afle de la el cam pe unde locuia croitorul Kapernaumov. Aflând într-un colț al curții intrarea unei scări înguste și întunecoase, urcă până la etajul doi și ieși într-o galerie ce se întindea de-a lungul său, pe partea dinspre curte. Pe când bâjbâia prin întuneric, fără să-și dea seama unde putea fi intrarea la Kapernaumov, la trei pași de el se deschise deodată o ușă; întinse mâna și o apucă mașinal.

— Cine e? întrebă îngrijorată o voce de femeie.

— Eu sunt... am venit la dumneavoastră..., răspunse Raskolnikov și intră în antreul minuscul, unde pe un scaun șubred, într-un sfeșnic strâmb de aramă, ardea o lumânare.

— Dumneavoastră sunteți! O, Doamne! exclamă abia auzit Sonia și rămase ca împietrită.

— Pe unde se intră la dumneavoastră, pe aici?

Și, căutând să nu se uite la ea, Raskolnikov se grăbi să treacă în odaie.

Într-o clipă veni și Sonia cu lumânarea, o puse jos și rămase dinaintea lui, ca năucă, pradă unei tulburări de nedescris și vădit speriată de vizita aceea neașteptată. Brusc, chipul ei palid se îmbujoră și în ochi i se iviră chiar lacrimi... Sila și rușinea pe care le simțea se amestecau cu bucuria...

Raskolnikov se întoarse repede și se așeză pe un scaun de lângă masă. Aruncă iute o privire în jur.

Era o odaie mare, dar neobișnuit de joasă, singura pe care o închiriau Kapernaumovii, spre camerele cărora dădea ușa tăiată în peretele din stânga. În partea opusă, pe peretele din dreapta, mai era o ușă, care stătea întotdeauna încuiată. Dădea spre un alt apartament, vecin cu al lor, care avea alt număr. Odaia Soniei aducea cu un șopron și avea forma unui dreptunghi foarte neregulat, ceea ce îi dădea un aspect monstruos. Un perete cu trei ferestre, ce dădea spre canal, tăia camera cumva pieziș, făcând undeva în fund un unghi îngrozitor de ascuțit, unde nu se vedea mai nimic din pricina luminii slabe; în schimb, colțul opus era extrem de teșit. În toată camera aceea mare nu era aproape nici o mobilă. În colțul din dreapta se afla patul, iar lângă el, către ușă, era un scaun. Pe același perete cu patul, chiar alături de ușa spre apartamentul vecin, era o masă simplă, din scânduri subțiri, acoperită cu o față de masă albastră; lângă masă stăteau două scaune împletite. Pe peretele opus, aproape de unghiul ascuțit, era o comodă mică, dintr-un lemn simplu, ce părea rătăcită în pustiu. Asta era tot. Tapetul gălbui, scorojit și uzat, se înnegrise pe la colțuri; pesemne că iarna odaia era plină de umezeală și de fum. Totul trăda o sărăcie lucie; nici măcar la pat nu erau perdele.

Sonia se uita în tăcere la musafirul care îi cerceta atât de atent și lipsit de jenă camera, iar la un moment dat începu chiar să tremure de frică, de parcă s-ar fi aflat în fața unui judecător care avea să-i hotărască soarta.

— Am venit târziu... E deja unsprezece? întrebă el tot fără să ridice ochii către ea.

— Este, băigui Sonia. Ah, da! se grăbi deodată să spună, ca și cum asta i-ar fi fost salvarea. Acum a bătut ceasul la gazdele mele... l-am auzit... Este.

— Am venit la dumneavoastră pentru ultima oară, urmă posomorât Raskolnikov, cu toate că aceea era de fapt prima oară, poate n-am să vă mai văd...

— Plecați?

— Nu știu... mâine, totul...

— Atunci nu veți veni mâine la Katerina Ivanovna? tremură glasul Soniei.

— Nu știu. Mâine-dimineață, totul... Nu despre asta-i vorba, am trecut doar ca să vă spun câteva cuvinte...

Ridică spre ea privirea îngândurată și deodată își dădu seama că el stătea jos, iar ea rămăsese în picioare dinaintea lui.

— Dar de ce stați în picioare? Luați loc, spuse deodată pe un alt ton, încet și duios.

Ea se așeză. El se uită câteva clipe la ea cu o privire plină de bunăvoință și chiar de compătimire.

— Ce slăbuță sunteți! Și ce mână aveți! Străvezie de tot. Degetele sunt ca de moartă.

Îi luă mâna. Sonia zâmbi ușor.

— Așa am fost întotdeauna, spuse ea.

— Și când erați acasă?

— Da.

— Păi, da, firește! spuse el sacadat și dintr-odată expresia feței și timbrul vocii i se schimbă din nou.

Își mai roti o dată privirea prin odaie.

— La Kapernaumov ați închiriat?

— Da...

— Ei locuiesc acolo, după ușă?

— Da... Au și ei o cameră ca asta.

— Stau toți într-o cameră?

— Într-o cameră.

— Mie mi-ar fi frică noaptea în odaia asta, remarcă el posomorât.

— Gazdele sunt foarte bune, foarte cumsecade, zise Sonia, neputând parcă să-și revină și neînțelegând. Toată mobila, totul... e al gazdelor. Dumnealor sunt foarte de treabă, iar copiii vin mereu pe la mine...

— Sunt bâlbâiți, nu?

— Da... Dânsul e bâlbâit și pe deasupra și șchiop... Iar soția dânsului la fel... Nu că se bâlbâie, dar parcă nu se prea înțelege ce spune. E bună, foarte bună. Iar dânsul a fost argat. Și au șapte copii... Doar cel mai mare e bâlbâit, ceilalți sunt doar bolnavi... dar nu se bâlbâie... Dar dumneavoastră de unde ați auzit despre ei? adăugă ea ușor mirată.

— Mi-a povestit tatăl dumneavoastră atunci... Mi-a spus totul... Cum ați plecat la șase și la nouă ați venit înapoi, cum Katerina Ivanovna a stat în genunchi lângă patul dumneavoastră.

Sonia se intimidă.

— Azi mi s-a părut că-l văd, șopti ea șovăind.

— Pe cine?

— Pe tata. Mergeam pe stradă, tocmai dădeam colțul, era vreo zece, și mi s-a părut că pășea în fața mea. Parcă a fost aieva. Am vrut să mă duc la Katerina Ivanovna...

— Vă plimbați?

— Da, răspunse întretăiat Sonia, intimidându-se din nou și lăsând ochii în jos.

— Katerina Ivanovna avea obiceiul să vă bată când stăteți cu tatăl dumneavoastră, nu-i așa?

— A, nu, ce spuneți, nici vorbă! zise Sonia uitându-se la el aproape speriată.

— Atunci, o iubiți?

— Pe dânsa? Dar cuuun să nu! răspunse ea lungind cuvintele și deodată își împreună palmele a rugă și suferință. Ah, dumneavoastră nu... dacă ați ști! E ca un copil... Și-a pierdut mințile aproape de tot... de durere. Dar ce deșteaptă era... ce suflet... ce bună e! Ah, dumneavoastră nu știți, nu știți nimic!

Sonia spuse toate acestea cu un fel de disperare, frângându-și mâinile tulburată și îndurerată. Obrajii palizi i se aprinseră din nou, iar în ochi i se citea o durere adâncă. Se vedea că toate acestea o răscoliseră, că tare ar fi vrut să-și descarce sufletul, să vorbească, să-i ia apărarea. O milă de nealinat, dacă se poate spune astfel, i se zugrăvi deodată pe chip.

— Să mă bată! Ce spuneți! Doamne, să mă bată ea! Și chiar dacă m-ar fi bătut, ce dacă? Ce dacă? Dumneavoastră nu știți, nu știți nimic... E așa de nefericită, ah, așa de nefericită! Și bolnavă... Nu vrea decât dreptate... Ea e curată. Crede că în toate trebuie să existe dreptate și cere... Chiar dacă ar fi supusă la chinuri, tot n-ar face ceva nedrept. Nu-și dă seama că așa ceva nu-i cu putință, să fie dreptate pe lume, și își iese din fire... Ca un copil, ca un copil! E un om drept, foarte drept!

— Dar cu dumneavoastră ce-o să fie?

Sonia se uită întrebător la el.

— Doar totul a rămas pe umerii dumneavoastră. Și înainte era, ce-i drept, pe umerii dumneavoastră, iar răposatul venea și el să vă ceară bani când era mahmur. Dar acum, acum ce-o să fie?

— Nu știu, spuse Sonia că amărăciune.

— Ei rămân acolo?

— Nu știu, nu și-au plătit chiria... După cât se-aude, gazda a spus chiar azi că nu mai vrea să-i țină, iar Katerina Ivanovna zice că nici dânsa nu mai vrea să stea acolo nici o clipă.

— Dar de unde atâta curaj pe dânsa? Se bizuie pe dumneavoastră?

— O, nu, nu spuneți așa ceva... Suntem toți ca unul, împărțim totul, zise Sonia emoționându-se iarăși brusc și chiar înfuriindu-se, dar furia ei era întocmai ca aceea a unui canar sau a unei alte păsări micuțe. Oricum, ce-ar putea face? Ce-ar putea face? Întrebă ea tot mai înfierbântată și mai agitată. Și cum a mai plâns, cum a mai plâns azi! I se tulbură mințile, n-ați băgat de seamă? I se tulbură: ba nu mai poate de grijă, ca un copil, ca mâine să fie totul cum se cuvine, praznicul și celelalte... ba își frânge mâinile, o podidește sângele, plânge, începe deodată să se dea cu capul de pereți de disperare. Pe urmă se liniștește iar, își pune toată nădejdea în dumneavoastră, spune că

acum sunteți singurul ei sprijin și că o să împrumute de pe undeva niște bani, după care o să se ducă în orașul ei, împreună cu mine, și o să înființeze un pension pentru fete nobile, iar pe mine o să mă pună supraveghetore și o să-ncepem o viață nouă, minunată, și mă sărută, mă îmbrățișează și mă mângâie. Ea chiar crede, chiar crede în fanteziile astea! Și poți s-o contrazici? Iar azi a stat toată ziua și-a spălat, a frecat, a cârpit și, așa lipsită de putere cum e, a tras singură albia în casă, de nici n-a mai putut să respire, a căzut la pat; și azi-dimineață am fost cu ea să cumpărăm ghetuțe pentru Polecika și Lenia, că li se rupseseră de tot, dar nu ne-am făcut bine socoteala, ne lipseau o groază de bani, și alesese niște ghetuțe așa de drăguțe, că dânsa are gust, nici nu știți... A podidit-o plânsul chiar acolo, la tejghea, în fața negustorilor, fiindcă nu-i ajungeau banii... Ah, ți se sfâșia inima s-o vezi.

— Atunci nici nu-i de mirare că dumneavoastră... trăiți așa, spuse cu un zâmbet amar Raskolnikov.

— Păi, dumneavoastră nu vă e milă? Nu vă e? se înfierbântă iar Sonia. Doar știu că v-ați dat ultimul ban, și încă nu văzuserăți nimic. Dar dacă ați fi văzut totul, o, Doamne! De câte ori, de câte ori n-am făcut-o și eu să plângă! Chiar și-acum o săptămână! Da, eu! Chiar cu o săptămână înainte să moară el. Am fost atât de crudă! Și de câte ori, de câte ori n-am făcut la fel! Ah, cât mă doare acum, toată ziua mi-am amintit!

Spunând asta, Sonia începu să-și frângă mâinile, atât de dureroasă era amintirea.

— Dumneavoastră, crudă?

— Da, eu, eu! Trecusem să-i văd, urmă ea plângând, și bietul tata mi-a spus: „Citește-mi, zice, Sonia, mă cam doare capul, citește-mi... uite cărticica”. Avea o cărticică, o luase de la Andrei Semionâci, de la Lebeziatnikov, care stă tot acolo, dânsul aducea mereu cărticele din astea hazlii. Dar eu îi spun: „Trebuie să plec”, fiindcă nu voiam să citesc și trecusem pe la ei mai ales ca să-i arăt niște gulerașe Katerinei Ivanovna, îmi adusese Lizaveta, precupeața, niște gulerașe și manșetuțe ieftine, drăguțe, noi-nouțe și brodate. Katerinei Ivanovna i s-au părut foarte drăguțe, și le-a pus și se privea în oglindă, și-i plăceau foarte, foarte mult: „Dă-mi-le mie, Sonia, zice, te rog”. Te rog, așa a spus, atât de mult le voia. Dar unde să le poarte? Le voia doar așa, ca să-și amintească de timpurile fericite dinainte! Se privea în oglindă și se admira, cu toate că dânsa nu mai are nici o rochie de ani de zile, chiar niciuna, și nici un fel de lucruri! Nu cere niciodată nimic de la nimeni, e mândră, mai degrabă dă dânsa altora tot ce are, dar acum, uite că mă roagă, așa de mult i-au plăcut! Și mie mi-a părut rău să i le dau. „La ce-ți trebuie, zic, Katerina Ivanovna?” Chiar așa am spus, „la ce”. Nu trebuia să zic așa ceva! S-a uitat la mine și era așa de mahnită, așa de mahnită, că îți făcea rău s-o vezi... Nu din pricina gulerașelor, ci pentru că am refuzat-o, am văzut limpede. Ah, dac-aș mai putea să întorc totul, să-mi iau cuvintele înapoi... Oh, dac-aș... dar pentru dumneavoastră e totuna!

— O știți pe această precupeață, pe Lizaveta?

— Da... O știați și dumneavoastră? întrebă oarecum surprinsă Sonia.

— Katerina Ivanovna e bolnavă, e rău, n-o mai duce mult, zise Raskolnikov după o clipă de tăcere, fără să răspundă la întrebare.

— O, nu, nu, nu! strigă Sonia și, fără să-și dea seama, îi apucă amândouă mâinile, parcă implorându-l să nu fie așa.

— Dar ar fi chiar mai bine să moară.

— Nu, n-ar fi mai bine, n-ar fi mai bine, n-ar fi mai bine deloc! repetă ea în neștire, speriată.

— Dar copiii? Unde o să-i duceți, dacă nu-i luați la dumneavoastră?

— Vai, nici nu știu! strigă aproape disperată Sonia, luându-și capul în mâini.

Se vedea că se gândise de multe ori la asta și că el nu făcea decât să-i trezească din nou în minte acest gând.

— Dar dacă vă îmbolnăviți și sunteți dusă la spital, chiar dacă trăiește Katerina Ivanovna, ei, atunci ce-o să fie? stăruie el fără milă.

— Ah, ce tot spuneți! Așa ceva nu-i cu putință! zise Sonia și o spaimă de nedescris îi schimonosi chipul.

— Cum să nu fie cu putință? nu se lăsă Raskolnikov, cu un zâmbet crud. Doar nu aveți asigurare de boală, nu? Atunci ce-o să se întâmple cu ei? Or să umble cu toții pe străzi, ea o să tușească, o să cerșească și pe urmă o să se dea cu capul de vreun perete, ca astăzi, iar copiii or să plângă... O să se prăbușească, o să fie dusă la secție și de-acolo la spital, o să moară, iar copiii...

— O, nu... Dumnezeu n-o să îngăduie una ca asta! izbucni într-un sfârșit Sonia, abia respirând.

Îl ascultase implorându-l din priviri, cu mâinile împreunate într-o rugă mută, ca și cum totul ar fi depins de el.

Raskolnikov se ridică și începu să umble prin odaie. Se scurse vreun minut. Sonia stătea în picioare, cu brațele atârând neputincioase și cu capul plecat, pradă unei tristeți înfiorătoare.

— Nu puteți să adunați ceva? Să puneți deoparte pentru zile negre? întrebă el oprindu-se brusc în fața ei.

— Nu, șopti Sonia.

— Bineînțeles că nu! Dar ați încercat? adăugă el cu un zâmbet ușor ironic.

— Am încercat.

— Și n-a mers? Păi, da, cred și eu! Ce mai întreb!

Începu iar să umble prin odaie. Mai trecu vreun minut.

— Nu câștigați bani în fiecare zi?

Sonia se pierdu și mai rău și se făcu din nou roșie ca focul.

— Nu, șopti ea cu un efort chinuitor.

— Cu Polecika o să fie probabil la fel.

— Nu! Nu! Nu se poate! strigă disperată Sonia, ca și cum înfipsese cineva un cuțit în ea. Doamne! N-o să îngăduie bunul Dumnezeu o grozăvie ca asta!

— Îngăduie și altele.

— Nu, nu! Pe ea o s-o păzească Dumnezeu, o s-o păzească! repeta Sonia, nemaștiind parcă de sine.

— Dar poate că Dumnezeu nici nu există, zise cu un fel de bucurie răutăcioasă Raskolnikov, râzând și uitându-se la ea.

Dintr-odată, chipul Soniei se schimbă teribil, contractându-se spasmodic. Se uită la el cu un reproș nemărginit în priviri și vru să spună ceva, dar nu izbuti să rostească nimic și izbucni doar într-un plâns amar, acoperindu-și fața cu mâinile.

— Adineauri spuneți despre Katerina Ivanovna că i se tulbură mințile, dar asta vi se întâmplă și dumneavoastră, zise el după ce tăcu o vreme.

Se scuseră vreo cinci minute. El continuă să se plimbe dintr-un capăt în altul al odăii, în tăcere și fără să-i arunce vreo privire. Într-un sfârșit se apropie de ea; ochii îi străluceau. O prinse de umeri cu amândouă mâinile și se uită stăruitor la fața ei înlăcrimată. Privirea îi era uscată, aprinsă, pătrunzătoare, buzele îi tremurau puternic... Deodată, cu o mișcare iute, se plecă până la pământ și îi sărută piciorul. Sonia se trase înapoi îngrozită, ferindu-se ca de un nebun. Și într-adevăr, el se uita ca un om complet nebun.

— Ce-i asta, ce faceți? În fața mea! bâigui ea pălind și inima i se strânse deodată teribil de dureros.

El se și ridicase.

— Nu în fața ta m-am înclinat, ci în fața întregii suferințe omenești, spuse cu un glas straniu, îndreptându-se spre fereastră. Ascultă, adăugă după o clipă, întorcându-se spre ea, i-am spus mai adineauri unuia care nu respectă demnitatea celorlalți că nu-ți ajunge nici la degetul cel mic... și că astăzi i-am făcut o onoare soră-mii așezând-o alături de tine...

— Ah, cum ați putut să-i spuneți așa ceva! Și în fața ei! exclamă speriată Sonia. Să stea lângă mine! O onoare! Dar eu... n-am onoare, eu sunt o mare, o mare păcătoasă! Ah, cum să spuneți așa ceva!

— Nu fiindcă n-ai onoare și ești păcătoasă am spus asta despre tine, ci pentru marea ta suferință. E drept că ești o mare păcătoasă, adăugă el aproape cu înflăcărare, dar păcatul tău cel mai mare este că te-ai înjosit și te-ai jertfit în zadar. Asta nu e o grozăvie? Nu e o grozăvie că trăiești în murdăria pe care o urăști atâta, știind și tu (nu trebuie decât să deschizi ochii) că nu ajuți pe nimeni cu asta și nu salvezi pe nimeni de la nimic! Spune-mi, continuă el aproape frenetic, cum pot sta alături înlăuntrul tău o rușine și o înjosire ca asta cu niște simțăminte atât de opuse și de sfinte? Fiindcă ar fi mai drept, de o mie de ori mai drept și mai rațional, să te-arunci în apă cu capul înainte și să isprăvești o dată pentru totdeauna!

— Și cu ei ce-o să fie? întrebă încet Sonia, uitându-se chinuită la el, dar parcă deloc mirată de propunerea lui.

Raskolnikov o privi ciudat, citind totul în privirea ei. Vasăzică, avusese ea însăși deja acest gând. Poate că, disperată, se gândise de multe ori, cât se poate de serios, să termine odată, ba chiar atât de serios, încât acum aproape că nici n-o mira propunerea lui. Nici nu observase măcar cruzimea cuvintelor lui (fără

îndoială, nu înțelesese nici sensul reproșurilor lui și nici părerea lui aparte despre rușinea ei, asta îi era clar). Își dădu foarte bine seama cât de monstruoasă, cât de cumplită era durerea care o tortura, și nu de azi, de ieri, la gândul situației ei rușinoase, dezonorante. Oare ce, se întreba el, ce putuse să-i stăvilească până acum hotărârea de-a termina odată? Și abia acum înțelese pe deplin ce însemnau pentru ea acei bieți copilași orfani și nefericita aceea pe jumătate nebună, Katerina Ivanovna, cu boala și cu capul ei izbit de toți pereții.

Cu toate astea, pentru el era la fel de clar faptul că Sonia, cu firea ei și cu puțină educație pe care o primise, nu putea rămâne așa. Dar îl mai frământa o întrebare: cum de putuse ea să rămână atâta timp în această situație și cum de nu-și ieșise din minți, dacă nu fusese în stare să-și ia zilele? Firește, înțelegea că situația Soniei era un fenomen întâmplător în societate, cu toate că, din păcate, era departe de-a fi singular și neobișnuit, dar tocmai faptul că toate astea i se întâmplau numai ei, împreună cu bruma ei de educație și cu întreaga ei viață de până atunci, ar fi trebuit să o răpună de la primul pas făcut pe acest drum respingător. Ce o susținea oare? Că doar nu viciul. Era vădit că toată rușinea asta nu o atingea decât mecanic; în sufletul ei nu pătrunsese nici un strop de stricăciune adevărată, putea să vadă bine lucrul ăsta; putea să vadă până în străfundurile ființei sale când stătea astfel dinaintea lui... „Pentru ea există trei posibilități: să se arunce în canal, s-o sfârșească la balamuc sau... sau să cadă într-un desfrâu care să-i îndobitocască mintea și să-i împietrească sufletul”, cugetă el. Ultima perspectivă i se păru cea mai respingătoare, dar pentru că era deja sceptic și pentru că era în același timp tânăr, deprins să gândească abstract și – poate tocmai de aceea – crud, nu se putea împiedica să creadă că soluția din urmă, adică desfrâul, era cea mai probabilă dintre toate.

„Să fie oare cu puțință, se întrebă în sinea lui, ca ființa asta, care și-a păstrat încă sufletul curat, să se lase până la urmă cu bună știință înghițită de groapa asta abjectă și urât mirositoare? Dar nu cumva a și început să fie atrasă și tocmai pentru că viciul nu i se mai pare atât de respingător a fost în stare să reziste până acum? Nu, nu se poate! exclamă el, așa cum făcuse și Sonia mai devreme. Până acum au ținut-o departe de canal teama că săvârșește un păcat și gândul la ei, la copii... Iar dacă nu și-a pierdut mințile până acum... Dar cine spune că nu și le-a pierdut deja? Oare judecata ei mai e sănătoasă? E posibil să vorbești cum vorbește ea? E posibil să judeci cum judecă ea dacă ești zdravăn la minte? E posibil să fie martoră la propria pieire, să stea chiar pe marginea gropii împuțite care o trage deja înăuntru și să nu facă altceva decât să dea din mână și să-și astupe urechile când i se pomenește de pericol? Nu cumva așteaptă o minune? Fără îndoială. Oare toate astea nu sunt semne de nebunie?”

Se opri cu înverșunare la acest gând. Soluția asta îi era chiar mai pe plac decât oricare alta. Începu să o cerceteze mai îndeaproape.

— Vasăzică, te rogi mult la Dumnezeu, Sonia? o întrebă.

Sonia tăcea; el stătea lângă ea, așteptând un răspuns.

— Ce-aș fi eu fără Dumnezeu? spuse ea într-o șoaptă iute, hotărâtă, ridicând brusc ochii strălucitori către el și strângându-i mâna cu putere.

„Ei, asta e!”, se gândi el.

— Dar Dumnezeu ce face pentru tine? întrebă el continuând s-o iscodească.

Sonia tăcu îndelung, neputând parcă să răspundă. Pieptul ei slăbuț fremăta de emoție.

— Tăceți! Nu întrebați! Nu aveți căderea! strigă ea deodată, privindu-l sever și cu mânie.

„Asta e! Asta e!”, își repeta el stăruiitor.

— Face totul! șopti ea repede, lăsându-și iar ochii în jos.

„Iată dezlegarea! Iată explicația!”, hotărî el în gând, privind-o cu o curiozitate lacomă.

Se uita cu un sentiment nou, straniu, aproape dureros la fețișoara ei neregulată, colțuroasă, palidă și slabă, la ochii aceștia albaștri, blânzi, în care putea străluci un asemenea foc, o asemenea hotărâre neînduplecată, la trupul acela micuț care tremura încă de indignare și de mânie, și toate astea i se păreau din ce în ce mai ciudate, aproape ireale. „E scrântită! Scrântită!”, își repetă cu convingere.

Pe comodă era o carte. Îi sărise în ochi de câte ori trecuse pe lângă ea în vreme ce umbla dintr-un capăt în altul al odăii. Acum o luă și se uită la ea. Era Noul Testament, în traducerea rusă. Tomul, legat în piele, era vechi și uzat.

— Asta de unde-i? strigă la ea în capătul celălalt al camerei.

Sonia rămăsese pironită în același loc, la trei pași de masă.

— Mi-a adus-o cineva, răspunse ea parcă fără voie și fără să se uite la el.

— Cine ți-a adus-o?

— Lizaveta, o rugasem eu.

„Lizaveta! Ce ciudat!”, se gândi el. Totul la Sonia i se părea cu fiecare clipă tot mai straniu și mai fantastic. Apropie cartea de lumânare și începu s-o răsfoiască.

— Unde scrie despre Lazăr? întrebă deodată.

Sonia nu răspunse, uitându-se cu încăpățânare în pământ. Stătea puțin întoarsă către masă.

— Unde-i învierea lui Lazăr? Caut-o, Sonia.

Ea se uită pieziș la el.

— Nu acolo căutați... e în evanghelia a patra..., șopti cu asprime, fără să se apropie.

— Găsește-o tu și citește-mi, spuse el.

Se așeză cu coatele pe masă, cu capul sprijinit într-o mână și, ațintindu-și posomorât privirea într-o parte, se pregăti să asculte.

„Peste vreo trei săptămâni vino să mă vezi la șapte verste²⁶! Voi fi acolo, fără îndoială, dacă nu într-un loc și mai rău”, mormăi pentru sine.

Sonia dădu ascultare, plină de îndoială, dorinței lui ciudate și se îndreptă șovăind spre masă. Luă totuși cartea.

— Chiar n-ați citit-o? întrebă privindu-l pe sub sprâncene, pe deasupra mesei.

Glasul îi devenea tot mai aspru.

— Demult... Când eram la școală. Citește!

— Dar la biserică nu ați auzit-o?

— Eu... nu mă duc. Dar tu mergi des?

— N-nu, șopti Sonia.

Raskolnikov zâmbi.

— Înțeleg... Atunci n-o să te duci nici mâine, la înmormântarea tatălui tău?

— Ba da. Am fost și acum o săptămână... am plătit un parastas.

— Pentru cine?

— Pentru Lizaveta. A fost omorâtă cu toporul.

Nervii lui erau tot mai încordați. Capul începuse să i se învârtă.

— Erai prietenă cu Lizaveta?

— Da... Era un om drept... Venea pe-aici... destul de rar... nu prea putea. Citeam împreună și... stăteam de vorbă. Acum s-a înfățișat înaintea Domnului.

Ce ciudat îi sunau în urechi cuvintele acelea ca din carte! Și i se mai descoperi un lucru nou cu privire la ea: întâlnirile sale tainice cu Lizaveta – două smintite.

„Am să mă smintesc și eu! E molipsitor!”, se gândi.

— Hai, citește! exclamă deodată enervat și nerăbdător.

Sonia tot mai șovăia. Inima i se zbătea în piept. Parcă nu îndrăznea să-i citească. El se uita aproape chinuit la „sărmana smintită”.

— Ce nevoie aveți? Doar nu credeți, nu? spuse ea în șoaptă și parcă încându-se.

— Citește! Așa vreau eu! stăruia el. Doar i-ai citit și Lizavetei!

Sonia deschise cartea și căută locul. Mâinile îi tremurau, glasul n-o ajuta. De două ori începu și nu-i ieși din gură nici prima silabă.

— Și era bolnav un oarecare Lazăr din Betania...”, rosti cu greutate în cele din urmă, dar brusc, la cel de-al treilea cuvânt, glasul îi tremură și se frânse, ca o coardă prea întinsă. I se tăie răsuflarea și simți o strânsoare în piept.

Raskolnikov înțelegea într-o câțiva de ce nu se putea hotărî Sonia să-i citească și, cu cât înțelegea mai bine, cu atât mai brutal și mai nervos stăruia să-i citească. Își dădea seama prea bine cât de greu îi venea să trădeze și să dea la iveală tot ce era al ei. Își dădea seama că aceste simțăminte erau de fapt taina ei, adevărată și deja foarte veche, poate chiar din adolescență, când mai trăia încă în sânul familiei, alături de nefericitul ei tată și de o mamă vitregă pe care durerea o împinsese la nebunie, înconjurată de niște copii înfometați și de țipete și dojeni cumplite. Dar în același timp simțea limpede, simțea fără umbră de îndoială că, în ciuda amărăciunii și a groazei pe care le deșteptau în ea acest gând, încerca ea însăși o dorință chinuitoare de-a citi, oricât de tristă și speriată era, de a-i citi lui, să audă, și neapărat acum – „orice-ar fi să se

întâmpie mai târziu!”... Citea asta în ochii ei, o înțelegea din emoția și din exaltarea ei... Ea se stăpâni, își înăbuși nodul din gât, care îi frânsese la început glasul, și continuă să citească din capitolul unsprezece al Evangheliei după Ioan. Ajunse astfel până la versetul al nouăsprezecelea:

— Și mulți dintre iudei veniseră la Marta și Maria ca să le mângâie pentru fratele lor. Deci Marta, când a auzit că vine Iisus, a ieșit în întâmpinarea Lui, iar Maria ședea în casă. Și a zis Marta către Iisus: Doamne, dacă ai fi fost aici, fratele meu n-ar fi murit. Dar și acum știu că oricâte vei cere de la Dumnezeu, Dumnezeu Îți va da.”

Aici se opri iar, presimțind rușinata că glasul avea să-i tremure și să se frângă din nou...

— Iisus i-a zis: Fratele tău va învia. Marta I-a zis: Știu că va învia la înviere, în ziua cea de apoi. Și Iisus i-a zis: Eu sunt învierea și viața, cel ce crede în Mine, chiar dacă va muri, va trăi. Și oricine trăiește și crede în Mine nu va muri în veac. Crezi tu aceasta? Zis-a Lui: (răsuflând anevoie, Sonia citi tare și răspicat, ca și cum s-ar fi spovedit ea însăși în auzul tuturor) Da, Doamne, Eu am crezut că Tu ești Hristosul, fiul lui Dumnezeu, Care a venit în lume.”

Se opri, înălță iute ochii către el, dar se stăpâni repede și începu să citească mai departe. Raskolnikov stătea și asculta nemișcat, fără să se întoarcă, cu coatele rezemate pe masă și uitându-se într-o parte. Ajunseră astfel cu cititul la versul al treizeci și doilea.

— Deci Maria, când a venit unde era Iisus, văzându-L, a căzut la picioarele Lui, zicându-I: Doamne, dacă ai fi fost aici, fratele meu n-ar fi murit. Deci Iisus, când a văzut-o plângând și pe iudeii care veniseră cu ea plângând și ei, a suspinat cu duhul și s-a tulburat întru Sine. Și a zis: Unde l-ați pus? Zis-au Lui: Doamne, vino și vezi. Și a lăcrimat Iisus. Deci ziceau iudeii: Iată cât de mult îl iubea. Iar unii dintre ei ziceau: Nu putea oare Acesta, Care a deschis ochii orbului, să facă așa ca și acesta să nu moară?”

Raskolnikov se întoarse spre ea și o privi cu emoție. Da, asta era! Tremura deja toată, scuturată de o adevărată febră. Se așteptase la asta. Pe măsură ce se apropia cu cititul de acea minune mare și nemaiauzită, o cuprinse un sentiment triumf uriaș. Glasul ei căpătă o sonoritate metalică; triumful și bucuria răsuna în el, dându-i tărie. Rândurile i se învălmășeau în fața ochilor încețoșați de lacrimi, dar știa deja pe de rost ce citea. La ultimul verset: „Nu putea oare Acesta, Care a deschis ochii orbului, să facă așa ca...”, coborî glasul, exprimând, cu ardoare și pasiune, îndoiala, reproșul și hula iudeilor orbi, necredincioși, care într-o clipă aveau să cadă în genunchi ca trăsniți, să plângă și să creadă... „Și el, el, la fel de orb și de necredincios, o să audă acum și o să creadă la rândul lui, da, da! Acum, chiar acum!”, visa ea, tremurând în așteptarea acestei bucurii.

— Deci suspinând iarăși Iisus întru Sine, a mers la mormânt. Și era o peșteră și o piatră era așezată pe ea. Iisus a zis: Ridicați piatra. Marta, sora celui răposat, I-a zis: Doamne, deja miroase, că este a patra zi.”

Apăsă cu tărie pe cuvântul a patra.

— Iisus i-a zis: Nu ți-am spus că dacă vei crede, vei vedea slava lui Dumnezeu? Au ridicat deci piatra, iar Iisus Și-a ridicat ochii în sus și a zis: Părinte, Îți mulțumesc că M-ai ascultat. Eu știam că întotdeauna Mă ascuți, dar pentru mulțimea care stă împrejur am zis, ca să creadă că Tu M-ai trimis. Și zicând acestea, a strigat cu glas mare: Lazăre, vino afară! Și a ieșit mortul (citi ea ridicând glasul cu exaltare și tremurând înfiorată, ca și cum ar fi văzut cu ochii ei), fiind legat la picioare și la mâini cu fâșii de pânză, și fața lui era înfășurată cu mahramă. Iisus le-a zis: Dezlegați-l și lăsați-l să meargă. Deci mulți dintre iudeii care veniseră la Maria și care văzuseră ce a făcut Iisus au crezut în El.”

Nu citi mai departe, nici n-ar fi putut, închise cartea și se ridică repede de pe scaun.

— Asta e tot despre învierea lui Lazăr, șopti dintr-odată cu un glas aspru, apoi rămase nemișcată, uitându-se într-o parte, neîndrăznind și parcă rușinându-se să ridice ochii spre el. Tremura încă, scuturată parcă de febră. Mucul de lumânare, care începuse de mult să pâlpaie în sfeșnicul strâmb, lumina slab odaia mizeră unde un ucigaș și o femeie pierdută se adunaseră atât de straniu laolaltă pentru a citi din cartea veșnică. Se scurseră vreo cinci minute, poate mai mult.

— Am venit să-ți vorbesc despre un lucru, zise deodată tare Raskolnikov, încruntându-se.

Se ridică și se apropie de Sonia, care ridică în tăcere ochii spre el. Privirea lui, în care se citea un fel de hotărâre sălbatică, era grozav de severă.

— Azi mi-am părăsit familia, urmă el, pe mama și pe sora mea. De-acum nu mă mai duc la ele. Am rupt toate legăturile.

— De ce? întrebă uluită Sonia.

Întâlnirea de mai devreme cu mama și sora lui îi lăsase o impresie de neșters, chiar dacă nu-i era nici ei prea clară. Primi aproape îngrozită această veste.

— Acum nu te mai am decât pe tine, adăugă el. Să plecăm împreună... Am venit la tine. Amândoi suntem blestemați, așadar să plecăm împreună!

— Unde să plecăm? întrebă ea speriată și, fără să vrea, se trase înapoi.

— De unde vrei să știu? Știu doar că avem același drum și același țel! Asta știu sigur și nimic altceva.

Ea se uita la el și nu înțelegea nimic. Își dădea seama numai că era cumplit, nespus de nefericit.

— Niciunul dintre ei n-ar înțelege nimic dacă le-ai vorbi, urmă el, dar eu am înțeles. Am nevoie de tine, de asta am și venit.

— Nu înțeleg..., spuse în șoaptă Sonia.

— O să-nțelegi pe urmă. Oare n-ai făcut și tu același lucru? Și tu ai trecut peste prag... ai putut să-l treci. Ai ridicat mâna asupra ta, ai distrus o viață... a ta (e același lucru!). Cu sufletul și cu mintea ta, puteai să trăiești, dar ai să sfârșești în piața Sennaia... N-o să poți rezista și, dacă ai să rămâi

singură, o să înnebunești, ca și mine. Pari deja să ai mințea pe jumătate rătăcită; așa că trebuie să mergem împreună, pe același drum! Vino!

— De ce? De ce spuneți asta! zise Sonia, tulburată și răscolită în chip straniu de cuvintele lui.

— De ce? Pentru că așa nu putem rămâne, uite de ce! Trebuie să privim în sfârșit lucrurile drept în față, nu să plângem și să țipăm ca niște copii că Dumnezeu n-o să îngăduie! Ce-o să se întâmple dacă mâine-poimâine chiar au să te ducă la spital? Katerina Ivanovna nu-i în toate mințile și e bolnavă, o să moară repede, dar copiii? N-o să piară și Polecika? N-ai văzut pe la colțurile străzilor copii pe care-i trimit mamele lor la cerșit? Am aflat unde stau aceste mame și în ce condiții. Acolo, un copil nu poate să rămână copil. Acolo, la șapte ani, un copil e deja stricat și fură. Și doar copiii sunt făcuți după chipul lui Hristos: „A lor este împărăția cerurilor”. El ne-a poruncit să-i cinștim și să-i iubim, fiindcă ei sunt viitorul omenirii...

— Dar ce, ce să facem? repeta Sonia isteric, plângând și frângându-și mâinile.

— Ce să facem? Trebuie să tăiem răul de la rădăcină o dată pentru totdeauna, atâta tot, și să luăm asupra noastră suferința! Ce? Nu înțelegi? O să-nțelegi pe urmă... Libertate și putere, dar cea mai importantă e puterea! Asupra fiecărei fapte tremurătoare și asupra întregului furnicar! ... Iată țelul! Să ții minte! Asta-i urarea de drum pe care ți-o fac. Poate e ultima dată când vorbesc cu tine. Dacă nu vin mâine, o să afli singură tot, iar atunci adu-ți aminte cuvintele mele de-acum. Și într-o zi, peste câțiva ani, poate o să înțelegi și ce voiau să însemne. Dacă vin mâine, o să-ți spun cine a omorât-o pe Lizaveta. Rămâi cu bine!

Sonia tresări din tot trupul, înspăimântată.

— Știți cine a omorât-o? întrebă ea înghețând de groază și uitându-se la el cu o privire sălbatică.

— Știi și o să-ți spun... Ție, numai ție! Te-am ales pe tine. N-o să vin să-ți cer iertare, doar o să-ți spun. Te-am ales de mult, încă de când mi-a vorbit tatăl tău despre tine și Lizaveta trăia, de-atunci m-am gândit să-ți spun. Cu bine. Nu-mi da mâna. Pe mâine!

Ieși. Sonia se uita la el ca la un nebun, dar ea însăși părea nebună și simțea asta. Capul i se învârtea. „Doamne! Cum de știe cine a omorât-o pe Lizaveta? Ce înseamnă vorbele astea? E îngrozitor!” Dar în același timp nu-i trecea prin minte gândul că... Nicicum! Nicicum! ... „O, trebuie să fie groaznic de nefericit! ... Și-a părăsit mama și sora. De ce? Ce s-a întâmplat? Și ce are de gând? Ce însemnau oare cuvintele pe care i le-a spus ei? I-a sărutat piciorul și a spus... a spus (da, a spus asta clar) că fără ea nu mai poate trăi... O, Doamne!”

Toată noaptea pe Sonia o scuturară frigurile și deliră. Din când în când tresărea, plângea, își frângea mâinile, apoi cădea iar într-un somn agitat și îi apăreau în vis Polecika, Katerina Ivanovna, Lizaveta, cititul Evangheliei și el...

el, cu chipul lui palid, cu ochii arzători... Îi sărută picioarele, plânge... O, Doamne!

Dincolo de ușa din dreapta, ce despărțea odaia Soniei de locuința Gertrudei Karlovna Ressler, era o cameră de trecere, care stătea deja de mult timp goală și care ținea de apartamentul doamnei Ressler. Aceasta o închiria, lucru anunțat prin etichetele puse la poartă și prin hârtiuțele lipite pe geamurile care dădeau spre canal. Sonia se deprinsese de mult să considere camera aceea nelocuită. În tot acest răstimp însă, la ușa din camera goală pândise, trăgând cu urechea, domnul Svidrigailov. Când Raskolnikov ieși, acesta stătu câteva clipe pe gânduri, apoi merse în vârful picioarelor până în camera lui, vecină cu cea goală, luă un scaun și îl aduse fără zgomot chiar la ușa ce dădea în camera Soniei. Discuția i se păruse interesantă și plină de miez, îi plăcuse chiar foarte, foarte mult, atât de mult încât își adusesse scaunul, pentru ca data viitoare, bunăoară mâine, să se scutească de neplăcerea de-a sta o oră întreagă în picioare și să se instaleze mai comod, pentru ca satisfacția să-i fie deplină.

~ V ~

În dimineața următoare, la unsprezece fix, când intră la secția de poliție a sectorului N., în sala de așteptare a comisarului cu anchetele judiciare, și ceru să fie anunțat la Porfiri Petrovici, Raskolnikov se miră că e lăsat să aștepte atât de mult: trecură cel puțin zece minute până să fie chemat. Își închipuise că aveau să dea îndată cu toții năvală asupra lui. Până una-alta, stătea în sala de așteptare, iar pe lângă el se perindau încolo și-ncoace oameni cărora, după cât se părea, numai de el nu le ardea. În camera de-alături, ce aducea a cancelarie, stăteau și scriau câțiva conțopiști și se vedea bine că niciunul nu avea habar cine și ce era cu el. Se uită în jur cu o privire neliniștită și bănuitoare, să-și dea seama dacă nu descoperă pe undeva privirea furișă a vreunei iscoade puse să-l pândească, să nu cumva să plece de-acolo. Dar nu era nimic de felul ăsta, nu văzu decât conțopiști care se îndeletniceau cu treburi mărunte și alți câțiva indivizi, dar nimeni nu-i dădea nici o atenție: n-avea decât să plece unde poftea. În mintea lui își făcea tot mai mult loc gândul că, dacă omul acela misterios de ieri, năluca aceea răsărită ca din pământ, ar fi știut și ar fi văzut într-adevăr totul, acum n-ar mai fi stat el, Raskolnikov, să aștepte liniștit. Și l-ar fi așteptat ei aici până la ora unsprezece, când a găsit el de cuviință să vină? Asta însemna fie că omul nu făcuse până acum nici un denunț, fie... fie că pur și simplu nu știa nimic, că nu văzuse nimic cu ochii lui (și cum ar fi putut să vadă?) și că tot ce se întâmplase ieri fusese doar o nălucire căreia îi dăduse proporții închipuirea lui excitată și bolnavă. Explicația asta începuse să prindă rădăcini în mintea lui încă de ieri, când se afla în culmea neliniștii și a disperării. Cugetând acum din nou la toate astea și pregătindu-se pentru o nouă luptă, simți deodată că începe să tremure, iar gândul că tremura de frică în fața odiosului Porfiri Petrovici îl făcu să fiarbă de indignare. Nimic nu-l îngrozea mai mult decât să se întâlnească din nou cu acest om: simțea față de el o ură nemăsurată, nemărginită și chiar se temea ca această ură să nu-l

trădeze. Atât de puternică îi era indignarea, încât încetă pe loc să mai tremure; se pregăti să intre cu un aer îndrăzneț și distant și își făgădui să deschidă gura cât mai puțin posibil, doar să privească și să asculte cu atenție și, măcar de data asta, să-și învingă cu orice preț firea de o irascibilitate maladivă. În clipa aceea fu chemat la Porfiri Petrovici.

Acesta era singur în cabinetul său, o încăpere nici prea mare, nici prea mică, în care se găseau o masă lată de scris așezată în fața unui divan îmbrăcat în pânză cerată, un birou, un dulap într-un colț și câteva scaune, toate cazone, din lemn galben lustruit. Pe peretele din fund, sau mai bine zis pe peretele despărțitor, era o ușă încuiată: prin urmare, dincolo de el, trebuiau să mai fie niște camere. De îndată ce intră Raskolnikov, Porfiri Petrovici închise ușa în urma lui și rămaseră singuri. Își întâmpină musafirul cu aerul cel mai vesel și mai amabil și, abia după câteva minute, Raskolnikov observă la el un soi de stinghereală, ca și cum ar fi fost deranjat din cine știe ce ocupație ori ar fi fost surprins făcând ceva ascuns de unul singur.

— A, stimabile! Iată-vă... pe meleagurile noastre..., începu Porfiri întinzându-i amândouă mâinile. Ei, luați loc, taică! Ori poate nu vă place să vi se spună stimabile și... taică așa, tout court²⁷? Vă rog să n-o luați drept familiaritate... Uitați aici, pe divan.

Raskolnikov se așeză fără să-și ia ochii de la el.

Cuvintele „pe meleagurile noastre”, scuzele pentru familiaritate, expresia franțuzească tout court și așa mai departe – toate aveau fără îndoială o semnificație. „Deși mi-a întins amândouă mâinile, nu m-a lăsat să-i strâng niciuna, și le-a retras la timp”, îi trecu prin minte o bănuială. Se urmăreau unul pe altul, dar cum li se întâlneau privirile, și le fereau cu iuțea fulgerului.

— V-am adus hârtiuța asta... pentru ceas... poftim. E scrisă cum trebuie sau s-o scriu din nou?

— Ce? Hârtiuța? Așa, așa... nici o grijă, e foarte bine, spuse Porfiri Petrovici, zorit parcă să plece undeva și cercetând-o abia după aceea. Da, e foarte bine. Nici nu trebuie mai mult, adăugă vorbind la fel de repede și punând hârtia pe masă.

O clipă mai târziu, discutând deja despre altceva, o luă din nou de pe masă și o puse la el pe birou.

— Parcă spuneți ieri că ați vrea să mă întrebați... așa cum cere procedura... despre faptul că o cunoșteam pe... pe femeia care a fost omorâtă? începu iar Raskolnikov. „De ce-oi fi spus parcă?”, îi și trecu fulgerător prin minte un alt gând.

Și simți brusc că neliniștea pricinuită de simpla prezență a lui Porfiri, de numai două vorbe, de numai două priviri schimbate cu el, crescuse într-o clipă monstruos... și că asta era teribil de periculos: nervii i-o luau razna, emoția îi creștea. „Rău! Foarte rău! Iar o să mă ia gura pe dinainte.”

— Da, da, da! Nu vă faceți griji! Avem timp, avem timp, mormăi Porfiri plimbându-se încoace și-ncolo pe lângă masă, dar parcă fără nici un rost, ba

repezindu-se spre fereastră, ba spre birou, ba iar spre masă, ba evitând privirea bănuitoare a lui Raskolnikov, ba oprindu-se deodată și privindu-l țintă.

Arăta nespus de ciudat, cu trupul lui scurt și durduliu, ca o minge care se rostogolea în toate părțile, lovindu-se de toți pereții și întorcându-se imediat înapoi.

— Avem timp, avem timp... Fumați? Aveți țigări? Luați una, continuă servindu-și musafirul cu o țigară. Știți, vă primesc aici, iar locuința mea e chiar dincolo, după perețele despărțitor... cea de serviciu. Însă deocamdată nu stau aici, fiindcă am avut de făcut niște mici reparații. Acum e aproape gata... O locuință de serviciu, știți, e mare lucru. Nu găsiți?

— Da, mare lucru, răspuse Raskolnikov privindu-l cu un zâmbet aproape ironic.

— Mare lucru, mare lucru..., repetă Porfiri Petrovici, părând a se gândi brusc la cu totul altceva. Da, mare lucru! numai că nu strigă la un moment dat, ridicând brusc privirea către Raskolnikov și oprindu-se la doi pași de el.

Repetarea prostească și neîncetată a observației că locuința de serviciu e mare lucru contrasta prin banalitatea ei cu privirea gravă, gânditoare și enigmatică, ațintită dintr-odată asupra oaspetelui său.

Asta îl făcu să clocotească și mai rău de furie pe Raskolnikov, care nu se mai putu abține să nu arunce o sfidare batjocoritoare și destul de imprudentă.

— Știți, întrebă el deodată, privindu-l aproape îndrăzneț și parcă desfătându-se cu îndrăzneala lui, mi se pare că există o regulă juridică, un procedeu juridic folosit de orice anchetator: să vorbească la început pe departe, despre nimicuri, sau chiar despre ceva serios, dar fără nici o legătură cu subiectul, ca să-l încurajeze, cum s-ar spune, sau, mai bine zis, să-l distragă pe cel interogat, să-i adoarmă vigilența, și pe urmă, brusc, în chipul cel mai neașteptat, să-l atingă chiar în moalele capului cu o întrebare periculoasă care să-i fie fatală, așa e? Se pare că procedeu ăsta e amintit și azi cu sfințenie în toate regulamentele și instrucțiunile, nu-i așa?

— Așa, așa... cum adică, credeți că de asta v-am vorbit despre... locuința de serviciu... hm?

Și spunând asta, Porfiri Petrovici își miji privirea și făcu cu ochiul: o expresie veselă și vicleană îi trecu fugar peste chip, cutele de pe frunte i se neteziră, ochisorii i se îngustară, trăsăturile feței i se destinseră și izbucni brusc într-un râs nervos, prelung, cutremurându-se din tot trupul și uitându-se drept în ochii lui Raskolnikov. Acesta începu să râdă și el, deși cam forțat, dar când Porfiri, văzându-l că râde, se porni să hohotească atât de tare că se făcu aproape stacojiu, sila lui Raskolnikov întrecu deodată orice prudență: încetă să mai râdă, se încruntă și se uită lung și cu ură la Porfiri, neluându-și ochii de la el cât ținu râsul acela interminabil, care parcă anume nu mai contenea. De altminteri, amândoi dădeau dovadă de imprudență, fiindcă până la urmă Porfiri Petrovici râdea pe față de musafirul lui, care îi întâmpina râsul cu ură, fără să-i pese câtuși de puțin. Acest lucru din urmă i se păru deosebit de semnificativ lui Raskolnikov: își dădu seama că, mai mult ca sigur, Porfiri

Petrovici nu fusese nici adineauri cătuși de puțin stingherit, ci dimpotrivă, era posibil ca el, Raskolnikov, să fi căzut în capcană; că în toate astea exista ceva, un scop pe care el nu-l cunoștea; că poate totul fusese pregătit dinainte și într-o clipă urma să fie dat în vileag și să se prăbușească...

Trecu imediat la acțiune, se ridică și își luă șapca.

— Porfiri Petrovici, începu el hotărât, dar destul de iritat, ieri v-ați exprimat dorința să vin încoace pentru un interogatoriu. (Rosti apăsător cuvântul interogatoriu.) Am venit și, dacă aveți să-mi puneți întrebări, vă stau la dispoziție, dacă nu, dați-mi voie să mă retrag. N-am timp, am treabă... Trebuie să mă duc la înmormântarea funcționarului aceleuia călcat de o trăsură, despre care... ați auzit... și dumneavoastră, adăugă el, însă pe loc i se făcu ciudă că adăugase acest lucru și se enervă și mai tare. M-am săturat de toate astea, auziți, și nu de-acum... în parte, de-aici mi se și trage boala... Într-un cuvânt, numai că nu strigă el, simțind că faptul că pomenise de boală fusese și mai nelalocul lui, într-un cuvânt: binevoii sau să mă interogați sau să-mi dați drumul imediat... iar dacă e să mă interogați, s-o faceți după cum cere procedura, altfel nu permit! Așa că rămâneți cu bine, fiindcă deocamdată nu mai avem ce face împreună.

— Doamne! Ce v-a venit? Dar despre ce să vă pun întrebări? chicoti Porfiri Petrovici, schimbându-și însă îndată tonul și atitudinea și curmându-și râsul pe loc. Nu-ți face griji, te rog, continuă el, începând să se plimbe iar de colo-colo și căutând deodată cu tot dinadinsul să-l facă pe Raskolnikov să se așeze, avem timp, avem timp, și toate astea sunt doar niște fleacuri! Dimpotrivă, sunt așa de bucuros că ai venit în fine la noi... Eu te primesc ca pe un oaspete. Iar pentru blestematul ăsta de răs, Rodion Romanovici taică, să mă ierți. Rodion Romanovici, parcă așa te cheamă după tată, nu? ... Sunt cam nevrinos și m-ai făcut să râd cu observația dumitale plină de haz; mi se nântâmplă, zău, să mă zgudui de răs ca un gumilastic câte o jumătate de ceas... Îmi place să râd. Cu constituția mea, mă și tem să nu mă lovească apoplexia. Dar ia loc, ce-i asta? Te rog, altfel mă faci să cred că te-ai supărat pe mine...

Raskolnikov, tot încruntat și furios, tăcea, asculta și observa. Se așeză totuși, dar fără să lase șapca din mână.

— Să-ți spun câte ceva despre mine, Rodion Romanovici taică, doar ca să-ți explici mai bine firea mea, ca să zic așa, continuă Porfiri Petrovici învârtindu-se prin cameră și ocolind, ca și mai înainte, privirea musafirului său. Știi, eu sunt holtei, nu prea ies în societate, nu mă cunoaște lumea și, pe deasupra, sunt un om terminat, anchilozat, secătuit și... și... ai observat, Rodion Romanovici, că la noi, adică la noi în Rusia, și mai mult decât oriunde în cercurile noastre petersburgheze, dacă doi oameni inteligenți, care nu se cunosc încă prea bine, dar se stimează unul pe altul, ca să zic așa, ca noi doi de pildă, se întâlnesc undeva, apoi jumătate de ceas nu găsesc nici un subiect de discuție, înțepenesc unul în fața altuia, stau stingheriți și nu știu ce să-și spună. Toată lumea are un subiect de discuție, doamnele, bunăoară... oamenii din lumea bună, din înalta societate, găsesc întotdeauna despre ce să

vorbească, c'est de rigueur²⁸, dar cei din clasa de mijloc, ca noi, sunt cu toții rușinoși și foarte puțin vorbăreți... cei care gândesc, vreau să spun. De ce-o fi așa, taică? Nu ne interesează societatea ori suntem din cale-afară de onești și nu vrem să ne păcălim unul pe altul, nu știu ce să spun. Hm? Ce crezi? Ei, dar lasă odată șapca jos, parcă te-ai pregăti să pleci, mă simt stânjenit, zău așa... Eu, dimpotrivă, sunt așa de bucuros...

Raskolnikov puse șapca deoparte, tăcând în continuare încruntat și ascultând vorbăria goală și încurcată a lui Porfiri. „Oare vrea să-mi abată atenția cu flecăreala lui prostescă?”

— Nu-ți ofer o cafea, nu se potrivește cu locul; dar de ce n-aș sta și eu cinci minute de vorbă cu un prieten, să mă mai destind, turui mai departe Porfiri. Știi, toate îndatoririle astea de serviciu... te rog, taică, să nu te superi că mă tot plimb de colo-colo, să mă ierți, taică, tare mă tem să nu te jignesc, dar pur și simplu am nevoie de plimbarea asta. Șed tot timpul pe scaun și sunt așa de bucuros când pot să mai umblu și eu câte cinci minute... mă supără hemoroizii... îmi tot pun în gând să mă tratez cu nițică gimnastică; se spune că și consilierii de stat, chiar că de stat, și până și consilierii aulici nu se dau înapoi să sară coarda; așa-i cu știința în veacul nostru... ce să-i faci... Cât despre îndatoririle noastre de-aici, interogatoriile și tot formalismul ăsta... uite, chiar dumneata, taică, ai pomenit adineauri de interogatorii... știi, Rodion Romanovici taică, interogatoriile astea îl zăpăcesc mai mult pe anchetator decât pe anchetat... Asta ai observat și dumneata adineauri cu mult bun-simț și cât se poate de îndreptățit. (Raskolnikov nu făcuse nici o observație în privința asta.) Te și-ncurci! Zău dacă nu te-ncurci! Același și același lucru întruna, parcă ai bate toba! Când o veni reforma, măcar să ne numească și pe noi altfel, he-he-he! Cât despre procedeele noastre judiciare, cum te-ai exprimat atât de spiritual, sunt întru totul de acord cu dumneata. Păi, spune-mi și mie, care inculpat, fie și mujicul cel mai înapoiat, nu știe, de pildă, că încep mai întâi să-l adoarmă cu întrebări fără legătură cu cazul (cum fericit te-ai exprimat dumneata), ca pe urmă să-i dea una chiar în moalele capului, cu muchia, he-he-he!, chiar în moalele capului, ca să reiau fericita dumitale comparație! He-he-he! Vasăzică chiar te-ai gândit că eu, cu locuința, voiam să te... he-he! Tare ironic mai ești! Ei, gata, am tăcut! A, da, apropo, un cuvânt cheamă alt cuvânt, un gând trezește alt gând, mai adineauri ai binevoit să pomenești ceva despre procedură, știi, în legătură cu interogatoriul... Dar ce să spun! Procedura, știi, e în multe cazuri un fleac. Uneori nu faci decât să stai de vorbă prietenește și ieși mai în câștig. Procedura n-o să se piardă niciodată, dă-mi voie să te liniștesc în privința asta. Dar te întreb: ce este de fapt procedura? Ea nu trebuie să-l constrângă pe anchetator la fiecare pas. Munca lui e în felul ei, ca să zic așa, o artă liberă, sau ceva de soiul ăsta... he-he-he!

Porfiri Petrovici trase o clipă aer în piept. Vorbea întruna, când înșirând fraze goale până la absurd, când strecurând fără veste câteva cuvinte enigmatice, pentru ca imediat să se întoarcă la absurditățile dinainte. Acum aproape alerga prin încăpere, mișcându-și din ce în ce mai iute piciorușele

groase și uitându-se tot timpul în pământ, cu mâna dreaptă la spate, iar cu stânga făcând tot felul de gesturi, care nu aveau nici cea mai mică legătură cu ce spunea. Lui Raskolnikov îi sări deodată în ochi faptul că, alergând prin cameră, păru să se oprească de vreo două ori, doar pentru o clipă, lângă ușă, parcă trăgând cu urechea... „Oare așteaptă ceva?”

— Ai într-adevăr perfectă dreptate, îi dădu vesel înainte Porfiri, uitându-se la Raskolnikov cu o naivitate nemaipomenită (care îl făcu pe acesta să tresară și să se pună îndată în gardă). Ai într-adevăr perfectă dreptate să iei în răs atât de spiritual procedura judiciară, he-he! Metodele astea profund psihologice ale noastre sunt grozav de ridicole și uneori chiar nefolositoare, dacă sunt prea încorsetate de procedură. Na... iar vorbesc despre procedură; ei bine, dacă ar fi să recunosc sau, mai bine zis, să bănuiesc pe cineva, mă rog, un anumit om, că a comis o crimă într-un caz pe care sunt însărcinat să-l anchetez... Dar parcă dumneata te pregătești să te faci jurist, Rodion Romanovici, nu-i așa?

— Da, mă pregăteam...

— Ei, atunci, să îți dau, ca să zic așa, un mic exemplu pentru viitor, dar să nu te gândești că îndrăznesc să-ți dau lecții, când dumneata publici asemenea articole despre crime! Nu, numai așa, ca fapt divers, îmi iau libertatea să-ți prezint un mic exemplu, deci, dacă ar fi să socotesc pe cineva, un anumit om, ca fiind criminalul, te întreb: de ce să-i dau de gândit înainte de vreme, chiar dacă am probe împotriva lui? Bunăoară, pe câte unul n-am încotro și-l arestez mai repede, în timp ce altul, zău dacă nu, e întru totul diferit, așa că de ce să nu-l las să se mai plimbe prin oraș? He-he! Nu, văd că n-ai înțeles nimic, să-ți explic mai clar: dacă, de pildă, îl bag la arest prea devreme, înseamnă că îi dau, ca să zic așa, un sprijin moral, he-he! Râzi? (Lui Raskolnikov nici nu-i trecea prin cap să râdă, stătea cu buzele strânse, fără să-l scape din ochii aprinși pe Porfiri Petrovici.) Dar așa e, mai ales cu unii indivizi, fiindcă oamenii sunt foarte deosebiți și numai practica îndelungată te poate ajuta. Ai binevoit să pomenești mai adineauri de probe; să zicem că ele există, însă probele astea, taică, cele mai multe sunt cu două tăișuri și eu, anchetatorul, nu sunt decât un om supus greșelii, recunosc. Iar mie îmi place ca ancheta să fie, cum s-ar zice, ca o demonstrație matematică, să am probe la fel de clare ca doi ori doi fac patru! Ca o demonstrație exactă și indiscutabilă! Păi, dacă îl rețin înainte de vreme, deși sunt încredințat că el este, se poate să mă lipsesc singur de mijloacele care să-i dovedească mai târziu vinovăția, și știi de ce? Fiindcă îl pun, ca să zic așa, într-o situație definită, îi dau șansa să-și recapete echilibrul psihologic și să se liniștească, iar atunci se vâra în cochilia lui și îmi scapă printre degete, fiindcă înțelege definitiv că e arestat. Se spune că la Sevastopol, îndată după Alma²⁹, oamenii inteligenți s-au temut că dușmanul o să treacă direct la atac și o să cucerească orașul dintr-o lovitură; dar când au văzut că dușmanul preferă un asediu ca la carte și că deschide prima linie, se spune că oamenii inteligenți s-au bucurat grozav și s-au liniștit: asta însemna că aveau să treacă cel puțin două luni până să ia orașul printr-

un asediu în toată regula! Iar râzi, nu mă crezi, nu? Da, sigur, ai dreptate și dumneata. Ai dreptate, ai dreptate! Astea sunt toate cazuri particulare, sunt de acord cu dumneata; iar cazul despre care ți-am vorbit e și el particular! Totuși, bunul meu Rodion Romanovici, trebuie să observăm următorul lucru: cazul acesta general, după care s-au întocmit toate procedurile și regulile judiciare și pe baza căruia au fost formulate și trecute în cărți, cazul acesta nu există, tocmai pentru că fiecare caz, fiecare crimă, să zicem, din clipa când are loc de-adevăratelea, devine un caz cu totul particular, ba uneori chiar un caz care nu seamănă nici pe departe cu cele de dinainte. Câteodată au loc niște cazuri grozav de caraghioase. De pildă, dacă-l las pe domnul cutărică în pace, nu îl ridic și nu-l tulbur, ci fac numai în așa fel încât să știe, ori cel puțin să bănuiască, ceas de ceas și clipă de clipă, că eu cunosc tot adevărul și că zi și noapte sunt pe urmele lui, stând cu ochii în patru la pândă, dacă simte că e tot timpul în vizorul meu și trăiește neconținut cu frica-n sân, atunci își pierde sigur capul și vine el singur la mine, ba poate mai și săvârșește ceva care face ancheta clară ca doi ori doi fac patru, ca o demonstrație matematică, cum s-ar zice, încât e chiar o plăcere. Asta merge și cu o brută de mujic, iar cu unul de-al nostru, un om modern, inteligent și cultivat în anumite privințe, merge chiar și mai bine. Căci, drăguțule, e un lucru extrem de important să-ți dai seama în ce sens e dezvoltat un om. Iar nervii, nervii, pe ăștia i-ai uitat! Acum toți sunt bolnavi, șubrezi, surescitați! Și fierea, ce fiere au în ei! Dar tocmai ea, ți-o spun eu, poate să fie în felul ei o mină de aur! Cu ce mă deranjează pe mine că el umblă liber prin târg? Lasă-l să se plimbe deocamdată, n-are decât, eu știu oricum că e în mâna mea și n-are unde să fugă de mine! Păi unde să fugă, he-he! Să fugă în străinătate? În străinătate fuge poleacul, nu el, mai ales că eu îl urmăresc și mi-am luat deja unele măsuri. Să fugă în fundul țării? Păi acolo trăiesc mujicii, ruși din cei mai neaoși, iar un om cultivat și modern preferă mai degrabă pușcăria decât să-și ducă viața laolaltă cu niște străini precum mujicii noștri, he-he! Dar toate astea-s fleacuri ce țin de latura exterioară a chestiunii. Ce înseamnă „să fugă”? E doar un cuvânt de formă, nu ăsta-i esențialul; n-o să fugă, nu numai pentru că nu are unde, ci pentru că nu poate să fugă de mine psihologic vorbind, he-he! Asta zic și eu exprimare! Legea firii îl împiedică să fugă, chiar dacă ar avea unde. Ai văzut cum se învârte un fluture în jurul lumânării? Ei, așa o să facă și el, o să se-nvârtă în jurul meu ca în jurul unei lumânări; libertatea n-o să-i tihnească, o să-i umble tot felul de gânduri prin cap, o să se zăpăcească, tot învârtindu-se în jurul meu o să se încurce ca-ntr-o plasă, o să se hăituiască singur! Mai mult, o să-mi servească singur niște probe matematice, clare ca doi ori doi fac patru, numai să-i las un răgaz mai lung... Și o să se-nvârtă întruna, o să se-nvârtă întruna în jurul meu, în cercuri tot mai strâmte, până când – hap! Direct în gură o să-mi zboare, iar eu o să-l și înghit, asta o să fie chiar foarte plăcut, he-he-he! Nu crezi?

Raskolnikov nu răspunse; ședea palid și nemișcat, uitându-se în ochii lui cu aceeași încordare.

„Bună lecție! se gândi, luându-l cu frig. Nu mai e nici măcar un joc de-a șoarecele și pisica, așa cum a fost ieri. Și nu degeaba îmi arată cât de puternic e... și-mi dă de înțeles unele lucruri atât de clar... e prea deștept pentru asta. Trebuie să aibă un alt scop, dar care anume? Ei, frate, astea-s fleacuri, ca să mă sperii și să mă duci cu preșul! N-ai nici un fel de dovezi, omul de ieri nu există! Vrei pur și simplu să mă zăpăcești, să mă scoți din fire înainte de vreme și, odată ce m-ai adus în starea asta, să-mi dai la cap, numai că te înșeli, nu ține, nu ține! Dar de ce, de ce să-mi dea de înțeles unele lucruri atât de clar? ... O conta pe nervii mei bolnavi... Nu, frate, te-nșeli, nu ține, cu toate că ai pus tu ceva la cale... Ei, ia să vedem noi ce anume ai pus la cale.”

Se strădui să se țină cât se poate de tare, pregătindu-se pentru o catastrofă cumplită, de care nu avea știință. Erau momente când îi venea să se repeadă și acolo, pe loc, să-l strângă de gât pe Porfiri. Simțea că i se uscaseră buzele, inima îi bătea cu putere, făcuse spumă la gură. Se hotărî totuși să tacă și să nu rostească o vorbă înainte de vreme. Își dădea seama că era cea mai bună tactică în situația lui, pentru că astfel nu numai că nu avea să-l ia gura pe dinainte, dar chiar va reuși să-și scoată din sărite dușmanul cu tăcerea sa și atunci poate avea să-l ia pe el gura pe dinainte. Cel puțin așa nădăjduia.

— Nu, văd eu, nu mă crezi, îți închipui că îți servesc niște glumițe naive, urmă Porfiri și, devenind tot mai vesel și chicotind întruna de mulțumire, începu să se învârtă iarăși prin încăpere. Da, sigur, ai dreptate: până și înfățișarea pe care mi-a dat-o Cel de Sus le inspiră celorlalți doar gânduri hazlii. Sunt un bufon! Dar uite ce am să-ți spun și îți repet încă o dată, Rodion Romanovici taică, acum să mă ierți, că sunt bătrân, iar dumneata ești un om tânăr, ca să zic așa, în prima tinerețe, de asta pui mai presus de toate mintea omenească, așa cum face tot tineretul. Ești ispitit de agerimea minții și de concluziile abstracte ale rațiunii. Asta-i aidoma, ca să dau un exemplu, cu hofkriegsrat-ul³⁰ austriac ul austriac de altădată, atât cât pot eu să judec faptele de război: pe hârtie l-au făcut praf și l-au luat prizonier până și pe Napoleon și, de bine ce-au socotit ei acolo, în cabinetul lor, și le-au adus din condei cu mare știință, generalul Mack³¹ s-a predat cu întreaga lui armată, he-he-he! Văd eu, Rodion Romanovici taică, văd eu bine că râzi de mine, pentru că eu, un civil, îmi aleg tot timpul pildele din istoria militară. Ce să fac, am o slăbiciune pentru faptele de arme și așa de mult îmi place să citesc toate rapoartele astea militare... cu siguranță mi-am greșit cariera. Trebuia să intru în armată, pe cuvântul meu. Poate nu ajungeam chiar un Napoleon, dar maior tot eram, he-he-he! Ei, iar acum, dragul meu, am să-ți spun de-a fir a păr tot adevărul despre cum e cu cazul ăsta particular: realitatea și firea, domnul meu, au o mare importanță și uneori dau peste cap cel mai perspicace calcul! Ascultă un om bătrân, vorbesc serios, Rodion Romanovici (și într-adevăr, spunând asta, Porfiri Petrovici, care abia împlinise treizeci și cinci de ani, parcă îmbătrâni brusc; până și vocea i se schimbă și parcă se gârbovi tot), și pe deasupra sunt și sincer... Sunt sau nu sunt un om sincer? Ce crezi? Eu socotesc că sunt, doar îți spun atâtea lucruri pe gratis și nici măcar nu îți cer

vreo răsplată, he-he! Bun, așa carevasăzică, să continuăm: ascuțimea spiritului este după mine un lucru minunat, este fala naturii și bucuria vieții, ca să zic așa, și nu mai spun de ce trucuri e în stare, așa că de unde și până unde s-o nimerească la o adică un biet anchetator, care pe deasupra se mai și lasă furat de fantezie, cum se-ntâmplă întotdeauna, că-i și el tot om. Dar natura îi vine în ajutor bietului anchetator, asta-i nenorocirea! Numai că, încântați de ascuțimea lor de spirit, tinerii care „trec peste toate opreliștile” (cum ai binevoit să te exprimi, în chipul cel mai spiritual și mai inteligent) nu se gândesc la asta. Să presupunem că omul nostru, cazul particular, individul incognito, minte și minte chiar la perfecție, cu cea mai mare iscusință; ai zice că a izbândit și că își poate savura roadele ingeniozității, însă când colo – pleosc! – leșină în locul cel mai interesant și mai scandalos cu putință. Hai să zicem că de vină e boala, câteodată și lipsa de aer din încăperi, dar totuși! Asta a dat oarecum de gândit! A mințit impecabil, dar nu s-a priceput să țină socoteală și de firea lui. Uite aici e capcana! Altă dată, ispitit de istețimea lui jucăușă, se apucă să prostească pe cineva care îl bănuiește și pălește parcă înadins, ca și cum ar juca, dar prea natural, prea adevărat, și așa dă iar de gândit! Îl duce el de nas prima oară, dar peste noapte acela tot se dumirește, dacă-i cât de cât dezghețat la minte. Ei, tot așa la fiecare pas! Și atunci să te ții: începe s-o ia el înainte, să-și bage nasul unde nu-i fierbe oala, să-și dea drumul la gură despre lucruri pe care, dimpotrivă, ar trebui să le treacă sub tăcere, să facă tot felul de alegorii, he-he! Vine singur și se apucă să întrebe: De ce durează atâta ca să mă aresteze? Iar asta i se poate întâmpla și celui mai isteț individ, și unui psiholog, și unui literat! Firea e o oglindă, cea mai transparentă oglindă! Uită-te și admiră-te, atât și nimic mai mult! Dar de ce-ai pălit așa, Rodion Romanovici, poate n-ai aer, să deschid fereastra?

— O, nu vă deranjați, vă rog! exclamă Raskolnikov și izbucni deodată în râs. Vă rog, nu vă deranjați!

Porfiri se opri în fața lui, așteptă o clipă și începu să râdă și el. Raskolnikov se ridică de pe divan, punând brusc capăt accesului de râs.

— Porfiri Petrovici, rosti tare și răspicat, deși abia se ținea pe picioarele care îi tremurau, acum mi-e în sfârșit clar că mă bănuieți în mod serios de uciderea acestei bătrâne și a surorii ei Lizaveta. În ceea ce mă privește, vă anunț că m-am săturat până peste cap de toate astea. Dacă găsiți că aveți dreptul să mă urmăriți legal și să mă arestați, urmăriți-mă și arestați-mă. Dar să-mi radeți în față și să mă chinuiți n-am să permit.

Buzele începură deodată să-i tremure, ochii i se aprinseră de furie și glasul, reținut până atunci, își dădu drumul.

— Nu permit! strigă deodată, izbind din toate puterile cu pumnul în masă. Auziți, Porfiri Petrovici? Nu permit!

— O, Doamne, ce te-a apucat iarăși? strigă și Porfiri Petrovici, părând speriat de-a binelea. Rodion Romanovici! Taică! Ce-i cu dumneata?

— Nu permit! zbieră încă o dată Raskolnikov.

— Tăicuță, mai încet! Că ne aud și vin aici! Atunci ce le spunem? Gândește-te numai! șopti îngrozit Porfiri Petrovici, apropiindu-și chipul de al lui Raskolnikov.

— Nu permit, nu permit! repeta mașinal Raskolnikov, însă vorbind deodată tot în șoptă.

Porfiri se întoarse iute și se repezi să deschidă fereastra.

— Să intre aer curat! Bea puțină apă, dragul meu, ai făcut o criză!

Dădu să se repeadă spre ușă ca să ceară să i se aducă apă, când văzu într-un colț o carafă plină.

— Bea, tăicuță, spuse în șoptă, dând fuga la el cu cana, îți face bine...

Spaima și grija lui erau atât de neprefăcute, încât Raskolnikov tăcu și începu să-l cerceteze cu o curiozitate sălbatică. Dar nu vru să bea.

— Rodion Romanovici! Drăguțule! Așa o să-ți ieși din minți, îți spun eu! Hai, ia și bea! Ia barem o picătură!

Până la urmă îl făcu să ia în mână paharul cu apă. Raskolnikov îl duse mașinal la gură, dar dezmeticindu-se, îl puse dezgustat la loc pe masă.

— Da, ai făcut o mică criză de nervi! Păi, dacă o ții tot așa, drăguțule, o să ți se-ntoarcă boala, cotcodăci cu compătimire prietenească Porfiri Petrovici, părând încă destul de nedumerit. Doamne, dar cum să te lași așa? Uite, și Dmitri Prokofici a venit deunăzi la mine... de acord, de acord, sunt o fire caustică, dar poftim ce-au scos ei de-aici! ... Doamne! A venit ieri, în urma dumatiale, când mâncam de prânz, și a vorbit, a vorbit întruna, iar eu nu puteam decât să desfac brațele de uimire. Ei, mă gândesc că... ei, Doamne! Dumneata l-ai trimis? Dar stai jos, taică, stai jos, pentru numele lui Hristos!

— Nu, nu l-am trimis eu! Dar știam că a pornit spre dumneavoastră și pentru ce a pornit, răspunse tăios Raskolnikov.

— Știai?

— Știam. Și ce-i cu asta?

— Păi e, Rodion Romanovici taică, fiindcă, vezi, eu mai știu niște isprăvi de-ale dumatiale. Am cunoștință despre toate! Știu cum te-ai dus să închiriezi apartamentul pe înnoptate, când se întunecase, și cum ai început să tragi de clopoțel, cum ai întrebat de sânge și cum i-ai zăpăcit pe muncitori și pe portari. Eu înțeleg în ce stare sufletească erai... totuși o să ajungi să înnebunești, zău așa! Nu mai poți! Prea fierbe indignarea în dumneata, chiar dacă e nobilă, de pe urma jignirilor pe care le-ai suferit, mai întâi de la soartă și pe urmă de la polițiștii de cartier, și uite, alergi încolo și-ncoace ca să-i faci pe toți să-și dea drumul mai repede la gură, ca să zic așa, și să isprăvești odată, fiindcă te-ai săturat de toate neroziile și bănuielile astea. Așa-i? Ți-am ghicit starea sufletească? Însă în felul ăsta nu te zăpăcești numai pe dumneata, mi-l zăpăcești și pe Razumihin, iar el e un om prea bun, știi lucrul ăsta. La dumneata e din pricina bolii, iar la el – pentru că e un om integru, dar se vede treaba că se lipește boala și de el... Când te-oi liniști, uite, o să-ți spun, taică... dar șezi, taică, pentru numele lui Hristos! Te rog, odihnește-te, nici nu știi cum arăți, șezi odată!

Raskolnikov se așeză; nu mai tremura și simțea o fierbințeală în tot trupul. Uluit și încordat, îl asculta pe Porfiri Petrovici, care părea speriat și nu știa ce să-i mai facă, întocmai ca un prieten. Dar de crezut nu credea o iotă din ce-i spunea, cu toate că, în mod straniu, se simțea ispitit să creadă. Cuvintele rostite de Porfiri, cu totul pe neașteptate, despre apartament îl lăsaseră înmărmurit. „Cum vine asta? Atunci știe de apartament, îi trecu prin cap. Și mi-o și spune!”

— Da, am mai avut un caz aproape identic în practica noastră judiciară, un caz psihologic morbid, continuă să turuie Porfiri. Tot așa, unul a luat pe umerii lui o crimă, și încă cum: a scornit o întregă fantasmagorie, a prezentat fapte, a relatat împrejurările, i-a încurcat și i-a zăpăcit pe toți, și de ce? Pentru că, întâmplător și cu totul nepremeditat, fusese într-o oarecare măsură, dar numai într-o oarecare măsură, pricina omorului și, când a aflat că le oferise prilejul ucigașilor să săvârșească crima, a început să lăncezească, s-o ia razna și să aibă vedenii, apoi s-a smintit de tot și s-a apucat să-și bage singur în cap că el e ucigașul! Dar instanța a dat până la urmă de capăt cazului și nefericitul a fost achitat și trimis la balamuc. Dacă nu era instanța, ar fi fost vai și-amar de bietul nenorocit! Ce vreau să spun, taică, e că și o febră și niște nervi surescitați te pot împinge la năzbâtii din astea, să te duci noaptea să tragi de un clopoțel și să întrebi de sânge! Toată psihologia asta am studiat-o în practică. Uite-așa ajunge omul să sară pe fereastră sau din clopotniță, se simte ispitit. La fel e și cu clopoțelul. E boala, Rodion Romanovici, boala! Ai început să-ți cam neglijezi boala. Ar trebui să consulți un medic cu experiență, nu pe grasul ăla care te îngrijește... Delirezi! Toate astea le faci numai în delir!

Pentru o clipă, Raskolnikov simți că începe să se învârtă totul în jurul lui.

„Nu cumva, nu cumva, îl fulgeră un gând, minte și-acum? Nu, nu se poate!”, îl respinse îndată, presimțind la ce furie și turbare era în stare să-l ducă și simțind că îl putea apuca chiar nebunia.

— Atunci n-am fost în delir, aveam mintea limpede! strigă străduindu-se din răspuțeri să priceapă jocul lui Porfiri. Limpede, limpede! Ați auzit?

— Da, înțeleg și aud! Ai spus și ieri că n-ai fost în delir, ba chiar ai stăruit în mod deosebit asupra acestui lucru! Pricep tot ce-ai putea să-mi spui! Eeh! ... Ascultă, Rodion Romanovici taică, să luăm numai împrejurarea asta: dacă erai într-adevăr criminalul ori dacă erai amestecat în vreun fel în blestemata asta de afacere, s-avem iertare, o mai țineai una și bună că n-ai făcut toate astea în delir, ci dimpotrivă, că erai cu mintea întregă? Mai susțineai sus și tare și cu atâta îndârjire? Păi, ar fi fost cu puțință așa ceva, s-avem iertare, ar fi fost? După părerea mea, ar fi fost taman invers. Dacă te-ai fi simțit cât de cât vinovat, ar fi trebuit să susții neapărat că ai fost în delir! Nu? Nu-i așa?

Ceva sună a viclenie în întrebarea asta. Raskolnikov se trase spre peteaza divanului, ferindu-se de Porfiri care se apleca spre el, și îl privi tăcut și nedumerit.

— Sau, uite, treaba cu domnul Razumihin, și anume dacă a venit ieri din proprie inițiativă sau la îndemnul dumitale. Ar fi trebuit să spui tocmai că a făcut-o din proprie inițiativă și să ascunzi că a venit la îndemnul dumitale! Dar dumneata nu ascunzi lucrul ăsta! Chiar susții că a venit la îndemnul dumitale!

Raskolnikov nu susținuse deloc așa ceva. Simți un fior înghețat pe șira spinării.

— Mințiți tot timpul, spuse el încet și rar, cu gura schimonosită într-un zâmbet nefiresc. Vreți să-mi arătați din nou că îmi știți tot jocul, că știți dinainte toate răspunsurile mele, zise, simțind el însuși că deja nu-și mai cântărea cum trebuie cuvintele. Vreți să mă speriați... sau pur și simplu să vă bateți joc de mine...

Zicând asta, continuă să se uite țintă la el și dintr-odată în ochi îi străluci din nou o ură nemărginită.

— Înșirați numai minciuni! strigă el. Știți foarte bine că pentru un criminal cea mai bună tactică este să spună pe cât posibil adevărul... să ascundă cât mai puțin cu putință. Nu vă cred!

— Doamne, ce le mai sucești! chicoti Porfiri. Păi cu dumneata, taică, n-o mai scoți la capăt, asta-i monomanie curată. Vasăzică nu mă crezi? Ei bine, atunci am să-ți spun că deja mă crezi, mă crezi cam de-un sfert de arșin, dar eu am să te fac să mă crezi de un arșin întreg, fiindcă țin sincer la dumneata și îți doresc într-adevăr binele.

Lui Raskolnikov începură să-i tremure buzele.

— Da, îți doresc binele și îți spun o dată pentru totdeauna, continuă el apucându-l ușor, prietenește, pe Raskolnikov de braț, ceva mai sus de cot, o dată pentru totdeauna îți spun, îngrijește-ți sănătatea. Mai cu seamă că acum ți-a venit și familia, gândește-te la mama și la sora dumitale. Ar trebui să te liniștești și să le răsfeți, iar dumneata nu faci decât să le sperii...

— Și ce vă privește pe dumneavoastră? De unde știți? Ce vă interesează? Ce-nseamnă asta, mă urmăriți și mai vreți să-mi și arătați?

— Taică! Păi de la dumneata, chiar de la dumneata am aflat totul! Nici nu-ți dai seama că, în tulburarea dumitale, vorbești vrute și nevrute și față de mine, și față de alții. Până și de la domnul Razumihin, Dmitri Prokofici, am aflat multe lucruri interesante ieri. Nu, uite că m-ai întrerupt, dar trebuie să-ți spun că din pricina suspiciunii, cu toată inteligența dumitale, nu mai ești în stare să judeci sănătos. Poftim, să ne întoarcem de pildă la întâmplarea cu clopoțelul. Un fapt ca ăsta e un lucru prețios (un fapt concret, bagă de seamă!) pentru un anchetator și eu ți-l servesc pur și simplu pe tavă! Chiar nu vezi nimic în asta? Păi, dacă te bănuiam câtuși de puțin, așa ar fi trebuit să procedez? Din contră, ar fi trebuit să-ți adorm de la început bănuielile și să-ți dau impresia că nu știu nimic despre acest fapt, iar în felul ăsta să-ți distrag atenția și să te lovesc deodată cu muchia în moalele capului (după exprimarea dumitale), întrebând: „Ce-ai binevoit, mă rog, să cauți în locuința victimei la ora zece seara, dacă nu chiar unsprezece? Și pentru ce ai tras de clopoțel? Și de ce-ai întrebat de sânge? Și de ce i-ai înnebunit pe portari și i-ai îndemnat să

meargă cu tine la secție, la comisar?”. Uite cum ar fi trebuit să procedez dacă aş fi avut fie şi o umbră de bănuială în ceea ce te priveşte. Ar fi trebuit să te interoghez după tot tipicul, să-ţi fac o percheziție, poate să te şi arestez... Dacă n-am procedat așa, înseamnă că nu te bănuiesc! Dar dumneata, îţi repet, ți-ai pierdut judecata sănătoasă şi nu vezi nimic!

Raskolnikov tresări atât de tare din tot trupul, încât ar fi fost cu neputință ca Porfiri Petrovici să nu observe.

— Mințiți întruna! strigă el. Nu ştiu ce gânduri aveți, dar mințiți... Ce-ați spus adineauri suna cu totul altfel, n-am cum să mă înşel... Mințiți!

— Mint? îl întrerupse Porfiri, parcă luând foc dintr-odată, însă păstrând un aer cât se poate de vesel şi de ironic şi părând prea puţin îngrijorat de ce credea Raskolnikov despre el. Mint vasăzică? Păi, cum am procedat eu, anchetatorul, cu dumneata adineauri, când ți-am sugerat, ba chiar ți-am servit pe tavă, toate mijloacele de apărare şi ți-am explicat întreaga psihologie: „Boala, delirul, jignirile suferite, melancolia şi oamenii de la secție” şi tot restul? Ai? He-he-he! Deşi, în treacăt fie spus, toate mijloacele astea psihologice de apărare, pretextele şi subterfugurile nu prea stau în picioare şi sunt cam cu două tăişuri: „Boală, delir, vise, mi s-a năzărit, nu-mi amintesc”, toate bune, dar de ce, taică, ți se năzar când ești bolnav şi delirezi taman vise din astea şi nu din altele? Doar puteau să ți se năzară şi din altele, nu? Nu-i așa? He-he-he!

Raskolnikov se uită la el cu o privire mândră şi disprețuitoare.

— Ca să încheiem, zise el tare şi răspicat, ridicându-se şi făcându-l astfel pe Porfiri să se tragă puţin înapoi, ca să încheiem, vreau să ştiu: mă recunoașteți o dată pentru totdeauna scutit de bănuielei sau nu? Spuneți-mi, Porfiri Petrovici, spuneți-mi o dată pentru totdeauna şi cât mai repede, chiar acum!

— Ei, pretențios mai ești, zău așa! exclamă Porfiri cu un aer cât se poate de vesel, şiret şi deloc tulburat. Şi la ce-ți trebuie să știi, ce rost are să știi atâtea, de vreme ce noi nici n-am început să te tulburăm vreun pic! Ești ca un copil mic: dă-mi focul, dă-mi-l şi dă-mi-l, că vreau să-l țin în mână! Pentru ce te agiți atâta? De ce ne tot provoci singur, ce motive ai? Hm? He-he-he!

— Vă repet, strigă furios Raskolnikov, că nu mai suport...

— Ce anume? Nesiguranța? îl întrerupse Porfiri.

— Lăsați înțepăturile! Nu mai vreau! ... Vă spun că nu mai vreau! ... Nu mai pot şi nu mai vreau! ... Ați auzit? Ați auzit? strigă el bătând iar cu pumnul în masă.

— Mai încet, mai încet! Se-aude! Te previn serios: păzește-te! Nu glumesc! zise în șoaptă Porfiri, dar de astă dată fără expresia de muiere bună la suflet şi speriată de mai înainte. Dimpotrivă, acum ordona de-a dreptul, cu asprime, încruntând din sprâncene şi parcă renunțând deodată la toate misterele şi aluziile.

Dar toate astea nu ținură decât o clipă. Nedumerit la început, Raskolnikov se simți dintr-odată cuprins de o furie turbată, însă, lucru ciudat,

dădu din nou ascultare ordinului de a vorbi mai încet, deși furia lui ajunsese la culme.

— N-am să mă las chinuit, șopti pe același ton ca și înainte, dându-și într-o clipă seama, cu durere și ură, că nu are cum să nu se supună ordinului, ceea ce îl înfurie și mai rău. Arestați-mă, percheziționați-mă, dar binevoți s-o faceți după cum cere procedura și să nu vă jucați cu mine! Să nu îndrăzniți...

— Nu-ți face griji în privința procedurii, i-o tăie Porfiri zâmbind din nou perfid și privindu-l chiar pe Raskolnikov cu un fel de satisfacție. Eu te-am poftit acum, tăicuță, ca la mine acasă, cât se poate de prietenește!

— N-am nevoie de prietenia dumneavoastră – scuipe pe ea! Auziți? Poftim, îmi iau șapca și plec. Ei, ce-o să spuneți acum, dacă aveți de gând să mă arestați?

Își înhăță șapca și se îndreptă spre ușă.

— Și nu vrei să vezi mica mea surpriză? chicoti Porfiri, apucându-l din nou de braț mai sus de cot și oprindu-l la ușă.

Devenea în mod vădit tot mai vesel și mai șăgalnic, ceea ce îl scoase cu totul din fire pe Raskolnikov.

— Ce mică surpriză? Ce-i asta? întrebă el oprindu-se deodată și uitându-se speriat la Porfiri.

— O mică surpriză, uite-acolo, stă după ușă la mine, he-he-he! (Arătă cu degetul spre ușa închisă din peretele despărțitor, care dădea spre locuința lui de serviciu.) Am pus-o și sub cheie, să nu fugă.

— Ce-i asta? Unde? Ce e?

Raskolnikov se duse la ușă și vru să o deschidă, dar era încuiată.

— E încuiată, uite-aici cheia!

Scoase într-adevăr cheia din buzunar și i-o arătă.

— Minți întruna! strigă Raskolnikov, deja nemaiputându-se stăpâni. Minți, maimuțoi afurisit ce ești!

Se năpusti la Porfiri, care se retrase către ușă, fără să se sperie însă deloc.

— Înțeleg tot, tot! răcni sărind la el. Minți și mă ațâți ca să mă trădez...

— Păi, nici nu mai e nevoie să te trădezi, Rodion Romanovici taică. Uite cum te-ai înfuriat. Nu striga, altfel chem oamenii!

— Minți, n-o să se-ntâmpie nimic! Cheamă oamenii! Știi că sunt bolnav și ai vrut să mă scoți din fire, să mă aduci la turbare ca să mă trădez, asta urmăreai! Nu, vino cu fapte. Am priceput tot! N-ai fapte, ai doar niște nenorocite de presupuneri, bănuielile de doi bani ale lui Zametov! Știi ce fire am și ai vrut să mă înfurii ca pe urmă să-mi vii cu popii și cu deputații, să-mi dai la cap... Îi aștepti, așa-i? Ce mai stai? Unde-s? Adu-i înapoi!

— Ce deputați, taică! Ia te uită ce i s-a năzărit! Păi, asta ar însemna să nu respectăm procedura, cum spui dumneata, așa ceva nu se poate, drăguțule, nu știi cum stau lucrurile... Dar de procedură n-ai cum să scapi, o să vezi și singur! mormăi Porfiri ciulind urechile la ușă.

Într-adevăr, parcă se auzea ceva din camera cealaltă, chiar lângă ușă.

— A, vin, strigă Raskolnikov, ai trimis după ei! ... Îi așteptai! Ai socotit... Hai, adu-i încoace pe toți: deputați, martori, ce vrei... Hai, sunt gata! Gata sunt! ...

Dar în acel moment se petrecu ceva atât de ciudat și de neașteptat față de mersul obișnuit al lucrurilor, încât cu siguranță nici Raskolnikov, nici Porfiri Petrovici nu aveau cum să se aștepte la un asemenea deznodământ.

~ VI ~

Mai târziu, când și-a amintit acest moment, iată cum a văzut Raskolnikov lucrurile.

Zgomotul care se auzea din camera alăturată crescuse repede și ușa se crăpă puțin.

— Ce-i asta? strigă plin de ciudă Porfiri Petrovici. Doar am spus mai-nainte...

O clipă nu primi nici un răspuns, dar era clar că în spatele ușii se aflau mai mulți oameni, care parcă trăgeau înapoi pe cineva.

— Ce-i asta? repetă Porfiri Petrovici agitat.

— Am adus deținutul, pe Nikolai, se auzi o voce.

— Nu e nevoie de el! Scoateți-l afară! Așteptați! ... Ce caută aici? Ce-i dezordinea asta? începu să strige Porfiri năpustindu-se la ușă.

— Păi el..., dădu să spună vocea, dar se curmă brusc.

Vreo două secunde, nu mai mult, dincolo avu loc o luptă în toată regula, apoi parcă cineva împrânci cu putere pe altcineva și în cele din urmă un individ foarte palid se năpusti în cabinetul lui Porfiri Petrovici.

La prima vedere, omul arăta foarte ciudat. Se uita drept înainte, dar parcă fără să vadă pe nimeni. Ochii îi străluceau de hotărâre, însă în același timp o paloare cadaverică îi acoperea fața, de parcă fusese adus la execuție. Buzele, care se albiseră de tot, îi tremurau.

Era încă foarte tânăr, îmbrăcat ca un lucrător, de statură mijlocie, slab, cu părul tăiat la rotund și trăsături fine, descărnate parcă. Omul pe care îl dăduse la o parte se repezi înăuntru după el și izbuti să-l înhațe de umăr: era un gardian; dar Nikolai își smulse brațul și îi scăpă iar.

În ușă se îmbulzeau câțiva curioși. Unii încercau cu tot dinadinsul să intre și ei. Toate astea se petrecuseră aproape într-o clipă.

— Afară, e prea devreme! Așteaptă să fii chemat! ... De ce l-ați adus mai devreme? bombăni teribil de înциudat și parcă nedumerit Porfiri Petrovici.

Dar Nikolai căzu brusc în genunchi.

— Ce te-a apucat? strigă Porfiri uluit.

— Eu sunt vinovatul! Al meu e păcatul! spuse deodată Nikolai, parcă înecându-se, dar cu un glas destul de puternic.

Vreo zece secunde domni tăcerea, de parcă ar fi încremenit cu toții; până și gardianul se trase înapoi și nu se mai apropie de Nikolai, ci se retrase mașinal către ușă, unde rămase neclintit.

— Ce-i asta? strigă Porfiri Petrovici, revenindu-și din uluiala de-o clipă.

— Eu sunt... ucigașul..., repetă Nikolai după un moment de tăcere.

— Cum... tu ești... Cum... Pe cine ai ucis?

Vădit lucru, Porfiri Petrovici era cu totul descumpănit.

Nikolai stătu pe gânduri o clipă.

— Pe Aliona Ivanovna și pe surioara dumneaei Lizaveta Ivanovna, eu... le-am omorât... cu toporul. Mi s-au întunecat mințile..., adăugă deodată și tăcu din nou, rămânând în continuare îngenuncheat.

Porfiri Petrovici stătu nemișcat câteva clipe, părând să chibzuiască, dar se dezmetici îndată și, fluturând nervos din mâini, le făcu semn martorilor nepoftiți să iasă afară. Aceștia dispărură cât ai clipi și ușa se închise. Atunci aruncă o privire spre Raskolnikov, care stătea într-un colț, cercetându-l cu o căutătură sălbatică pe Nikolai, și dădu să se îndrepte spre el, dar se opri brusc, se uită la el, apoi își mută privirea la Nikolai, pe urmă o întoarse iar către Raskolnikov, apoi din nou către Nikolai, și deodată, parcă atras de ceva, se năpusti cu un soi de înverșunare asupra acestuia din urmă.

— Ce-mi tot dai zor că ți s-au întunecat mințile? strigă la el aproape cu ură. Nici nu te-am întrebat încă dacă ți s-au întunecat sau nu... Spune, tu le-ai ucis?

— Eu sunt ucigașul... depun mărturie..., spuse Nikolai.

— Eeh! Cu ce ai ucis?

— Cu toporul. Am făcut rost de unul.

— Eh, ce se mai pripește! Singur?

Nikolai nu pricepu întrebarea.

— Singur ai ucis?

— Singur. Mitka e nevinovat și n-are nici un amestec.

— Ia-o mai ușor cu Mitka! Eeh! Dar atunci cum... cum ai făcut de-ai fugit cu el pe scări? Doar portarii au dat peste amândoi, nu?

— Asta am făcut-o ca să nu dau de bănuit... atunci... am luat-o la fugă cu Mitka, se grăbi Nikolai cu răspunsul, care părea gata pregătit.

— Ei, asta-i! strigă furios Porfiri. Repetă cuvintele altuia! bombăni el ca pentru sine și deodată privirea îi căzu iar pe Raskolnikov.

Fusese probabil atât de prins de Nikolai, încât pentru o clipă uitase aproape cu totul de Raskolnikov. Dintr-odată își veni în fire și chiar se tulbură...

— Rodion Romanovici taică! Iartă-mă, se repezi la el, așa nu se poate... fii bun... n-ai ce căuta aici... că și eu... vezi doar ce surprize... fii bun...

Și luându-l de mână, îl conduse spre ușă.

— S-ar părea că nu v-ați așteptat la asta, așa-i? spuse Raskolnikov, care încă nu pricepea, firește, nimic clar, dar izbutise între timp să mai prindă curaj.

— Ei, dar nici dumneata, taică, nu te-ai așteptat. Ia uite cum îți mai tremură mâna! He-he!

— Păi, și dumneavoastră tremurați, Porfiri Petrovici.

— Adevărat, nu mă așteptam!

Stăteau deja amândoi în ușă. Porfiri abia aștepta să plece Raskolnikov.

— Și mica surpriză nu mi-o mai arătați? întrebă deodată acesta.

— Vorbește, dar îi clănțănesc încă dinții în gură, he-he! Ironic om ești! Ei, la revedere.

— Eu aș zice adio!

— Cum o vrea Dumnezeu, cum o vrea Dumnezeu! mormăi Porfiri cu un zâmbet cam strâmb.

Trecând prin cancelarie, Raskolnikov observă că mai mulți oameni se uitau țintă la el. În antreu îi zări în mulțime pe cei doi portari de la casa aceea, cei pe care îi poftise atunci, noaptea, să meargă cu el la secție. Stăteau în picioare și așteptau ceva. Dar nici nu ajunse bine pe scară, că auzi iar în urma lui glasul lui Porfiri Petrovici. Se întoarse și îl văzu venind repede după el, gâfâind.

— Un singur cuvințel, Rodion Romanovici, cu toate cealalte o să fie cum o vrea Dumnezeu, dar tot o să te mai întreb una-alta, așa cere procedura... așa că noi o să ne mai vedem, să știi.

Și Porfiri se opri în fața lui zâmbind.

— Să știi, mai spuse el o dată.

Părea că voia să mai adauge un lucru, dar cine știe de ce nu-l putea rosti.

— Iar dumneavoastră, Porfiri Petrovici, să mă iertați pentru mai adineauri... M-am cam înfierbântat, începu Raskolnikov, care prinsese deja mult curaj și simțea o dorință nestăpânită de-a se împăuna cu el.

— Nu face nimic, nu face nimic..., răspunse aproape fericit Porfiri. Doar și eu... Sunt caustic din fire, îmi pare rău, îmi pare rău! Dar ne mai vedem noi. Dacă o vrea Dumnezeu, o să ne vedem chiar de multe ori! ...

— Și o să ne cunoaștem de-adevăratelea? nu se lăsă Raskolnikov.

— Și o să ne cunoaștem de-adevăratelea, încuviință Porfiri Petrovici și, mijind ochii, se uită foarte serios la el. Acum te duci la onomastică?

— La înmormântare.

— La înmormântare, fir-ar să fie! Sănătatea, ai grijă ce faci cu sănătatea...

— Eu nici nu știu ce v-aș putea ura! zise la rândul lui Raskolnikov, care începuse deja să coboare treptele, dar se întoarse brusc din nou spre Porfiri. V-aș ura mai mult succes, doar vedeți și dumneavoastră ce slujbă caraghioasă aveți!

— De ce e caraghioasă? ciuli imediat urechile Porfiri Petrovici, care se răsucise și el pe călcăie să plece.

— Păi, uite, bietul Mikolka ăsta, pesemne că atâta l-ați mai canonit și l-ați mai chinuit psihologic, cum știți dumneavoastră, până a recunoscut. Pesemne că i-ați repetat zi și noapte: „Tu ești ucigașul, tu ești ucigașul...”, iar acum, că a recunoscut, îl luați iar la puricat: „Minți, îi spuneți, nu ești tu ucigașul! Nu poți fi tu! Repeți cuvintele altuia!”. Păi, cum să nu fie caraghioasă o slujbă ca asta?

— He-he-he! Vasăzică ai observat că adineauri i-am spus lui Nikolai că „repetă cuvintele altuia”?

— Cum să nu observ?

— He-he! Te duce mintea, te duce mintea. Nu-ți scapă nimic. Chiar ai o minte ageră! Și prinzi și nota comică... he-he! Se spune că, dintre toți scriitorii, Gogol avea cel mai bine dezvoltată trăsătura asta, nu-i așa?

— Da, Gogol.

— Da, Gogol... la cea mai bună revedere!

— La cea mai bună revedere...

Raskolnikov o luă direct spre casă. Era atât de derutat și de uluit, încât, odată ajuns, se aruncă pe divan și rămase așa un sfert de ceas, doar trăgându-și sufletul și încercând să-și adune gândurile. La Nikolai nici nu se osteni să cugete – se simțea copleșit; în mărturisirea lui era ceva inexplicabil, uluitor, cu totul de neînțeles pentru el în clipa aceea. Totuși mărturisirea lui Nikolai era un fapt real. Ce avea să urmeze după aceea îi era deja clar: minciuna avea să fie descoperită și atunci aveau să se întoarcă la el. Dar cel puțin până atunci era liber și trebuia să facă neapărat ceva, fiindcă pericolul era iminent.

Totuși, cât de iminent? Situația începea să se lămurească. Amintindu-și, în linii generale, întreaga scenă de adineauri dintre el și Porfiri, nu-și putu înăbuși un fior de groază. Firește, nu știa încă tot ce urmărea Porfiri și nu putea înțelege toate calculele pe care și le făcuse. Dar îi descoperise în parte jocul și, firește, nimeni altul nu-și putea da seama mai bine cât de periculoasă era pentru el această „mișcare strategică” a lui Porfiri. Încă puțin și se putea trăda de tot, fără scăpare. Cunoscându-i iritabilitatea bolnăvicioasă și descifrându-l încă de la prima întâlnire, Porfiri îl atacase poate cu prea multă îndrăzneală, dar mersese aproape la sigur. Nici nu mai încăpea vorbă că el, Raskolnikov, reușise deja să se compromită rău adineauri, dar până la urmă nu-i oferise fapte concrete, totul era încă relativ. Dar oare judeca bine lucrurile? Nu cumva se înșela? Încotro bătea Porfiri? Chiar avea ceva pregătit pentru azi? Și ce anume? Aștepta într-adevăr ceva sau nu? Cum s-ar fi despărțit oare dacă n-ar fi fost episodul acela neașteptat cu Nikolai?

Porfiri își dăduse pe față aproape tot jocul: riscase, fără îndoială, dar până la urmă o făcuse, și dacă ar fi avut într-adevăr vreun as în mânecă (se gândea Raskolnikov), l-ar fi scos cu siguranță. Care era „surpriza” aceea? Să fi fost doar o glumă? Oare însemna ceva sau nu? Putea să se ascundă sub asta ceva care să semene a fapt concret, a acuzație serioasă? Omul de ieri? Unde o fi dispărut? Unde era azi? Dacă Porfiri dispune într-adevăr de ceva serios, asta are în mod sigur legătură cu omul de ieri...

Ședea pe divan, cu capul în pământ, cu coatele pe genunchi și cu fața în mâini. Continua să tremure nervos aproape din tot trupul. În cele din urmă se ridică, își luă șapca, stătu puțin pe gânduri și se îndreptă spre ușă.

Presimțea cumva că, măcar în ziua aceea, se putea socoti aproape în afara oricărui pericol. Dintr-odată, îl năpădi chiar un fel de bucurie: voia să ajungă cât mai repede la Katerina Ivanovna. La înmormântare întârziase cu siguranță, dar la praznic putea să ajungă și acolo avea s-o vadă pe Sonia. Se opri, se gândi puțin și un zâmbet dureros i se ivi pe buze.

„Astăzi! Astăzi! repeta în sinea lui. Da, chiar astăzi! Așa trebuie...”

Tocmai voia să deschidă ușa, când deodată aceasta se deschise singură. Începu să tremure și se trase iute înapoi. Ușa se deschise încet, fără zgomot, și în prag apăru brusc o siluetă – omul de ieri, răsărit ca din pământ.

Acesta se opri în prag, se uită în tăcere la Raskolnikov și păși în odaie. Arăta întocmai ca în ziua trecută, aceeași statură, aceleași haine, dar chipul și privirea îi erau mult schimbate: acum părea mâhnit și, după o clipă de tăcere, oftă din rărunchi. Mai lipsea doar să-și ducă palma la obraz și să-și plece capul într-o parte ca să semene leit cu o babă.

— Ce dorești? întrebă Raskolnikov înghețând de frică.

Omul nu răspunse și deodată se plecă adânc, aproape până la pământ, dinaintea lui, atingând podeaua cu degetele de la mâna dreaptă.

— Cine ești? strigă Raskolnikov.

— Sunt vinovat, spuse încet omul.

— Vinovat de ce?

— De gânduri rele.

Se uitară unul la altul.

— Mi-a fost necaz. Când ați venit atunci, pesemne beat, și i-ați chemat pe portari la secție și ați întrebat de sânge, mi-a fost necaz că v-au lăsat în pace, socotind că erați băut. Așa necaz mi-a fost, că mi-am pierdut și somnul. Dar cum ținusem minte adresa, am venit ieri și am întrebat...

— Dumneata ai venit? îl întrerupse Raskolnikov începând brusc să-și amintească.

— Eu, cum s-ar spune, v-am jignit.

— Adică ești de-acolo, din casa aceea?

— Păi de-acolo, da, și atunci stăteam cu ei la poartă, nu vă aduceți aminte? Am un atelier acolo, unde îmi duc mai departe meșteșugul din moși strămoși. Sunt cojocar, târgoveț, iau și de lucru acasă... și cel mai necaz mi-a fost...

Raskolnikov își aminti brusc întreaga scenă de alaltăieri, din gang, și își dădu seama că, pe lângă portari, mai fuseseră acolo câțiva oameni, bărbați și femei. Își aduse aminte că o voce propusese să fie dus direct la secție. Chipul celui care vorbise nu și-l putea aminti și nu l-ar fi recunoscut, dar își aduse aminte că îi răspunsese ceva atunci, se întorsese către el...

Vasăzică, asta era dezlegarea misterului care îl înspăimântase ieri. Și mai tare se înspăimântă însă când se gândi că fusese cât pe-acum să se nenorocească, să se piardă din pricina unei asemenea întâmplări mărunte. Așadar, în afară de povestea cu închirierea apartamentului și cu sângele, omul ăsta nu putea spune nimic. Înseamnă că nici Porfiri nu are nimic, nimic, nimic, în afară de acest delir, nici un fel de fapte concrete, nimic altceva decât psihologia aceea cu două tăișuri, nimic serios. Înseamnă că, dacă nu vor mai apărea nici un fel de fapte concrete (și nu trebuie să mai apară, nu, nu trebuie!), atunci... atunci ce-ar putea să-i facă? Cum ar putea să-i dovedească definitiv vinovăția și chiar să

il aresteze? Înseamnă că Porfiri a aflat abia acum, abia azi, despre apartament, până acum nici n-a știut.

— Dumneata i-ai spus azi lui Porfiri... că am venit acolo? strigă el, străfulgerat de o idee neașteptată.

— Care Porfiri?

— Comisarul anchetator.

— Eu i-am spus. Portarii nu s-au dus atunci, dar eu m-am dus.

— Astăzi?

— Cu un minuțel înaintea dumneavoastră. Și am auzit tot. Cum v-a mai chinuit.

— Unde? Ce? Când?

— Păi chiar atunci, la el, am fost tot timpul după perete.

— Cum? Vasăzică dumneata erai surpriza? Dar cum s-a putut una ca asta? Spune-mi, te rog!

— Văzând, începu târgovețul, că portarii nu voiau să se ducă la secție, cum le-am spus eu, fiindcă ziceau că era deja târziu și că poate s-o mai și supăra șeful că nu s-au dus atunci, mi-a fost un necaz de mi-am pierdut și somnul, așa că m-am hotărât să aflu una-alta despre dumneavoastră. Aflând ieri câte ceva, azi m-am și dus întins la secție. Când am venit prima oară, dânsul nu era acolo. M-am întors peste un ceas – nu m-a putut primi, abia a treia oară când am venit m-au lăsat să intru la dânsul. I-am zis cum a fost și deodată a început să fugă prin odaie și să se bată cu pumnul în piept, strigând: „Ce faceți voi cu mine, tâlharilor? Dacă știam eu treaba asta, sub escortă ceream să-l aducă!”. Pe urmă s-a repezit afară, l-a chemat pe unul și s-a apucat să vorbească cu el într-un colț, iar pe urmă s-a întors din nou la mine și numai ce-a-nceput să mă-ntrebe și să mă-njure. M-a ocărât o groază; eu i-am spus tot, i-am spus și că ieri n-ați îndrăznit să răspundeți la ce v-am zis și că nu m-ați recunoscut. Atunci a-nceput iară să fugă de colo-colo, să se bată cu pumnul în piept și să spumege de mânie, dar când v-au anunțat pe dumneavoastră, mi-a zis: „Hai, treci după perete, stai acolo și nu mișca, orice-ai auzi”. Pe urmă mi-a tras chiar el un scaun și m-a-ncuiat acolo, zicând: „Poate o să te chem”. Dar când l-au adus pe Nikolai, m-a și scos de-acolo, îndată după ce-ați plecat dumneavoastră. „Am să te mai chem, mi-a zis, ca să te mai întreb una-alta...”

— Dar pe Nikolai l-a întrebat de față cu dumneata?

— De cum v-a scos pe dumneavoastră afară, m-a scos și pe mine, și-a-nceput să-l întrebe pe Nikolai.

Târgovețul se opri și se înclină iar până la pământ, atingând podeaua cu degetele.

— Să-mi iertați învinuirea nedreaptă și răutatea.

— Să te ierte Dumnezeu, răspunse Raskolnikov.

Cum spuse asta, târgovețul se înclină din nou, dar nu până la pământ, ci doar până la brâu, se întoarse încet și părăsi încăperea. „Totul e cu două tăișuri, acum totul e cu două tăișuri”, repeta Raskolnikov, ieșind mai înviorat ca niciodată din odaie.

„Lupta nu s-a încheiat”, își spuse cu un zâmbet mânios pe când cobora scara. Însă era mânios numai pe el: își amintea cu dispreț și rușine de „lașitatea” lui.

PARTEA A CINCEA

~ I ~

Dimineața care urmă explicației fatale cu Dunecika și Pulheria Alexandrovna avu darul să îl dezmeticească și pe Piotr Petrovici. Spre marea sa neplăcere, trebui să admită, încetul cu încetul, ca pe un fapt împlinit și fără cale de întoarcere, ceea ce ieri-seară i se mai părea încă o întâmplare aproape de necrezut și, deși faptul era consumat, încă i se mai părea cu neputință. Șarpele negru al amorului-propriu rănit îi mușcase inima toată noaptea. Cum se sculă din pat, Piotr Petrovici se privi în oglindă. Se temea că i s-a vărsat fierea în sânge peste noapte. Dar dinspre partea asta deocamdată totul era în ordine și, privindu-și chipul alb, distins și ceva mai rotofei în ultima vreme, Piotr Petrovici chiar se liniști pentru o clipă, pe deplin încredințat că își va găsi pe undeva o logodnică, poate chiar una mai bună; își luă însă imediat seama și scuipe vartos într-o parte, ceea ce îi stârni un zâmbet tăcut, dar sarcastic tânărului său prieten și colocatar, Andrei Semionovici Lebeziatnikov. Zâmbetul nu îi scăpă lui Piotr Petrovici, care i-l puse imediat în sinea lui pe răboj, și așa destul de încărcat în ultima vreme, tânărului său prieten. Necazul îi crescuse și mai mult când își dădu seama că n-ar fi trebuit să îi spună aseară lui Andrei Semionovici despre discuțiile de ieri. Asta era a doua greșeală pe care o făcuse ieri, neizbutind să-și stăpânească firea iute. Pe urmă, toată dimineața aceea, parcă înadins, neplăcerile se țineau lanț. Chiar și la senat îl aștepta un eșec într-o cauză pentru care făcuse demersuri. Dar cel mai rău îl scoase din fire proprietarul locuinței pe care o închiriasse în vederea apropiatei căsătorii și care era renovată pe cheltuiala lui: acesta, un meseriaș neamț ce făcuse avere, nu se învoia nici în ruptul capului să renunțe la contractul abia încheiat, cerând toate daunele prevăzute, în ciuda faptului că Piotr Petrovici îi lăsa locuința aproape complet renovată. La fel păți și la magazinul de mobilă, negustorul nu vru să-i restituie cu nici un chip vreo rublă din arvuna pentru mobila cumpărată, dar netransportată încă la domiciliu. „Doar n-o să mă însor de dragul mobilei!”, scrâșni în gând Piotr Petrovici, însă în același timp îl străfulgeră o ultimă speranță disperată: „Chiar să se fi terminat totul fără cale de întoarcere? Nu se mai poate încerca o dată?”. Gândul ispititor la Dunecika îi săgetă din nou inima. Trecu peste acest moment chinuitor, dar de bună seamă, dacă simpla lui dorință l-ar fi putut omorî în clipa aceea pe Raskolnikov, Piotr Petrovici n-ar fi șovăit deloc s-o rostească.

„Pe lângă toate celelalte, am mai făcut și greșeala să nu le dau nici un ban, se gândea el în timp ce se întorcea trist în cămăruța lui Lebeziatnikov, și de ce, fir-ar al dracului să fie, m-oi fi zgârcit în halul ăsta? Nici măcar n-a fost vreun calcul! M-am gândit să le țin o vreme mai din scurt, ca să ajungă să se uite la mine ca la o mană cerească, și când colo, poftim, mi-au scăpat printre degete! ... Pfui! ... Nu, dacă le-aș fi dat bani pentru toate cele la timp, să zicem,

o mie jumate pentru trusou și cadouri, pentru tot felul de cutioare, truse de voiaj, cârmâzuri, cârpe și toate marafeturile de la Knop și de pe la magazinul englezesc, treaba stătea mai bine și... mai temeinic! Nu mai renunțau ele acum așa de ușor la mine! Cum le cunosc, mai mult ca sigur că, în cazul unei rupturi, s-ar fi socotit obligate să-mi înapoieze banii și cadourile; iar de înapoiat nu prea le dădea mâna și le-ar mai fi părut și rău! Le-ar mai fi muștrat și conștiința: Cum să dai deodată cu piciorul, ar fi zis, unui om care a fost până acum atât de generos și de delicat? ... Mda! Am scrântit-o!” Și scrâșnind iar din dinți, Piotr Petrovici își spuse că fusese un mare prost, desigur, în gând.

Ajungând la această concluzie, se întoarse acasă de două ori mai furios și mai nervos decât plecase. Pregătirile de praznic din odaia Katerinei Ivanovna îl făcură oarecum curios. Auzise câte ceva și ieri despre praznicul ăsta; își aminti chiar că fusese și el poftit, dar cu necazurile lui nu-i mai stătuse capul la nimic altceva. Se grăbi s-o descoasă pe doamna Lieppewehsel, care în lipsa Katerinei Ivanovna (aflată la cimitir) trebăluia în jurul mesei deja întinse, și află că avea să fie un praznic în toată regula, că fuseseră invitați aproape toți chiriașii, unii chiar necunoscuți răposatului, că până și Andrei Semionovici Lebeziatnikov fusese poftit, în ciuda sfadei pe care o avusese de curând cu Katerina Ivanovna, și că el, Piotr Petrovici, nu numai că fusese invitat, dar chiar era așteptat cu mare nerăbdare, fiind cel mai important dintre toți chiriașii. Amalia Ivanovna fusese poftită la rândul ei cu mare pompă, cu toate certurile și neplăcerile din trecut, așa că se îndeletnicea și ea cu pregătirile, oarecum încântată, ba chiar se îmbrăcase în mare doliu, numai cu lucruri noi din mătase, fiind gătită și mândră foc. Toate aceste fapte și amănunte deșteptară o idee în mintea lui Piotr Petrovici și intră îngândurat la el în odaie, adică în odaia lui Andrei Semionovici Lebeziatnikov. Aflase că printre invitați se număra și Raskolnikov.

Andrei Semionovici, cine știe de ce, stătuse toată dimineața acasă. Relația lui Piotr Petrovici cu acest domn era cumva ciudată, lucru de altminteri firesc – Piotr Petrovici îl disprețuia și, aproape chiar din ziua când se instalase la el, îl ura peste măsură, dar în același timp parcă se și temea puțin de el. Când sosise la Petersburg, trăsesese la el nu numai dintr-un nemărturisit spirit de economie, chiar dacă acesta era motivul principal. Aflându-se încă în provincie, auzise despre Andrei Semionovici, fostul său pupil, că era un tânăr dintre cei mai progresiști și mai înaintați și că juca chiar un rol important în unele cercuri interesante, despre care se povesteau tot soiul de minunății. Acest fapt îi atrăsese luarea-aminte lui Piotr Petrovici. Tocmai cercurile astea puternice, atotștiutoare, care îi disprețuiau și îi demascau pe toți, îl umpleau încă de mult pe Piotr Petrovici de o frică ciudată și nelămurită. Firește că, locuind în provincie, nu avusese cum să-și facă singur o idee, nici măcar una aproximativă, despre lucrurile acestea. Auzise și el, ca toată lumea, că ar exista, mai cu seamă la Petersburg, tot soiul de progresiști, nihilști, demascatori etC. Etc., dar, asemeni multora, exagera și deforma până la absurd sensul și semnificația acestor denumiri. Cel mai tare îl speria, de câțiva ani încoace, demascarea și asta era și pricina neliniștii sale neconținute și

exagerate, mai cu seamă de când își pusese în cap să se mute cu activitatea la Petersburg. În privința asta era, cum s-ar zice, speriat, așa cum sunt uneori speriați copiii mici. Cu câțiva ani în urmă, în provincie, când abia făcea primii pași în carieră, văzuse două cazuri în care niște persoane destul de sus-puse din gubernie, de pulpana cărora se agățase și el până atunci și care îl luaseră sub aripa lor, fuseseră demascate dur. Primul se isprăvisese într-un mare scandal, iar celălalt fusese la un pas de-a avea urmări foarte grave pentru persoana în chestiune. Iată de ce Piotr Petrovici își propusese ca, odată sosit la Petersburg, să afle neîntârziat despre ce era vorba și, dacă era cazul, să o ia pentru orice eventualitate înainte și să se pună bine cu „tinerele noastre generații”. În această privință se bizuia pe Andrei Semionovici și, atunci când venise să-l viziteze pe Raskolnikov, învățase deja de bine, de rău să aducă din condei anumite fraze împrumutate de pe la alții...

Nu îi trebui prea mult ca să-și dea seama că Andrei Semionovici era un omuleț cât se poate de banal și pe deasupra cam naiv. Dar asta nu schimbă cu nimic convingerea lui Piotr Petrovici și nici nu îi dădu curaj. Nici dacă s-ar fi convins că toți progresiștii sunt la fel de prostănaci n-ar fi fost mai puțin îngrijorat. De fapt, nu era deloc interesat de toate aceste teorii, idei și sisteme (cu care îi împuia capul Andrei Semionovici). Avea un țel al lui. Tot ce voia era să afle neîntârziat: cum stau lucrurile aici? Au vreo putere oamenii ăștia sau nu? Îl vor demasca sau nu dacă, să zicem, va întreprinde ceva? Iar dacă îl vor demasca, atunci pentru ce anume și pentru ce se demască în general în ziua de azi? Mai mult: dacă au într-adevăr vreo putere, n-ar putea să le intre cumva pe sub piele și să îi tragă pe sfoară? Are vreun rost sau nu? Oare n-ar putea aranja ceva pentru cariera lui tocmai prin mijlocirea lor? Pe scurt, avea sute de probleme de rezolvat.

Acest Andrei Semionovici era un om firav, scrofulos și mic de statură; își făcea serviciul într-o instituție neînsemnată, era neobișnuit de blond, aproape albinos, și avea niște favoriți ca niște cotlete de miel, de care era foarte mândru. Pe deasupra, suferea mai tot timpul de probleme cu ochii. Nu era prea tare de înger, dar când vorbea se arăta foarte sigur pe el, uneori chiar grozav de bătaios, lucru care, dată fiind statura lui mărunță, producea întotdeauna un efect hilar. Totuși, printre chiriașii Amaliei Ivanovna, era socotit unul dintre cei mai onorabili, fiindcă nu se îmbăta și își plătea chiria la timp. În ciuda tuturor acestor calități, Andrei Semionovici era într-adevăr cam prostănac. Aderase la progres și la „tinerele noastre generații” din pasiune. Făcea parte din acea legiune, atât de numeroasă și de diversă, de indivizi fără personalitate, neisprăviți, sfrijiți, tiranici și semidocti care îmbrățișează într-o clipită ideea cea mai la modă, pentru a o preschimba pe loc într-o banalitate, pentru a face o caricatură din orice lucru în a cărui slujbă se pun, uneori cu cea mai mare bună-credință.

De altminteri, Lebeziatnikov, cu toate că era un om bun la suflet, începuse la rândul lui să nu-și mai înghită colocatarul și fostul tutore. Această ură reciprocă își făcuse loc pe nesimțite. Oricât de naiv ar fi fost Andrei

Semionovici, începuse ușor-ușor să-și dea seama că Piotr Petrovici îl duce de nas, că în sinea lui îl disprețuiește și că „nu-i deloc ce pare”. Încercase să-i expună sistemul lui Fourier și teoria lui Darwin, dar Piotr Petrovici, mai cu seamă în ultimul timp, îl asculta cam ironic, iar în zilele din urmă nu se mai sfia chiar să-l jignească. De fapt, Piotr Petrovici ajunsese să-și dea seama că Lebeziatnikov nu numai că era un individ banal și cam prostuț, dar că probabil nu era decât un palavragiu mincinos și nu avea nici un fel de relații importante, nici măcar în cercul lui, ci doar repeta niște lucruri auzite de la alții la mâna a treia; mai mult chiar, poate că nici treaba lui de propagandist nu știa s-o facă cum trebuia, de asta și era atât de confuz, așa că numai demascator nu putea să fie! Dacă tot veni vorba, trebuie să remarcăm în treacăt că, în această săptămână și jumătate, Piotr Petrovici primise bucuros (mai ales la început) din partea lui Andrei Semionovici niște laude chiar foarte ciudate, adică nu protestase, de pildă, când Andrei Semionovici declara sus și tare că era gata să ia parte la organizarea cât mai rapidă a unei noi comune undeva pe strada Meșcianskaia; sau, bunăoară, să nu se supere dacă Dunecikăi avea să-i treacă prin minte să-și ia un amant după prima lună de căsătorie; sau să nu-și boteze viitorii copii și altele de același soi. După cum îi era obiceiul, Piotr Petrovici nu obiecta când i se atribuiă aceste calități, îngăduind chiar și asemenea lucruri, atât de plăcute îi erau laudele de orice fel.

Piotr Petrovici, care schimbase din cine știe ce motive în dimineața aceea câteva bilete de bancă cu dobânda de cinci la sută, stătea la masă și mai număra o dată teancurile de bancnote. Andrei Semionovici, care era mai întotdeauna lefter, umbla de colo-colo prin cameră, străduindu-se să se încredințeze singur că se uită cu nepăsare și chiar cu dispreț la toate teancurile acelea. Piotr Petrovici, bineînțeles, nu credea cătuși de puțin că Andrei Semionovici se putea uita într-adevăr cu nepăsare la tot bănetul acela; la rândul lui, Andrei Semionovici se gândea cu amărăciune că Piotr Petrovici putea să gândească asta despre el, ba se mai și bucura poate de ocazia de a-l zădări și tachina pe tânărul său prieten etalându-și teancurile, pentru a-i aminti situația lui precară și diferența dintre ei.

De data asta îl găsi foarte prost dispus și neatent, în ciuda faptului că tocmai începuse să dezvolte în fața lui tema sa preferată despre crearea unei comune noi, deosebită în felul ei. Scurtele observații și obiecții pe care catadicsea să le facă Piotr Petrovici în pauzele dintre țcănitul bilelor pe abac, vădeau cea mai deliberată și mai nepoliticoasă bătaie de joc. Dar „umanul” Andrei Semionovici pune starea de spirit a lui Piotr Petrovici pe seama rupturii de ieri cu Dunecika și ardea de dorința de-a ataca mai repede această temă, având de adus în privința ei câteva observații progresiste care puteau să-l aline pe stimatul său prieten și să fie de un „incontestabil” folos dezvoltării lui viitoare.

— Ce praznic e acolo, la acea... la văduva aceea? întrebă deodată Piotr Petrovici, întrerupându-l pe Andrei Semionovici în punctul cel mai interesant.

— Parcă n-ați ști! Doar am vorbit chiar ieri cu dumneavoastră despre asta și am dezvoltat ideea despre toate aceste ritualuri... Păi, din câte am auzit, v-a poftit și pe dumneavoastră. Ați vorbit chiar dumneavoastră cu ea ieri...

— Nu mi-ar fi dat prin cap pentru nimic în lume că proasta asta săracă lipită o să bage într-un praznic toți banii pe care i-a primit de la prostul ălălalt... Raskolnikov. M-am și mirat adineauri când am trecut pe-acolo: ce pregătiri, ce vinuri! ... A chemat o grămadă de lume, dracu' știe ce-o mai fi și asta! continuă Piotr Petrovici căutând să-l descoasă și urmărind parcă ceva. Ce spui? Că m-a invitat și pe mine? adăugă deodată, ridicând capul. Când asta? Nu-mi amintesc. Oricum nu mă duc. Ce să caut eu acolo? Ieri am vorbit cu ea doar în treacăt, i-am spus că ar putea, ca văduvă săracă de funcționar, să primească un ajutor egal cu salariul pe care-l primea acesta pe un an. Nu de asta m-o fi poftit? He-he!

— Nici eu nu am de gând să mă duc, zise Lebeziatnikov.

— Păi, cred și eu. După ce ai snopit-o în bătaie! E de-nțeleș că ți-e rușine, he-he-he!

— Cine a snopit-o? Pe cine? se alarmă Lebeziatnikov și chiar roși.

— Păi, dumneata, pe Katerina Ivanovna, acum o lună, ce naiba! Am auzit și eu ieri... Astea da, convingeri! Dar cu problema feminină ai cam făcut-o de oaie. He-he-he!

Și părând dintr-odată mai ușurat, Piotr Petrovici se apucă iar să țacăne bilele pe abac.

— Toate astea sunt prostii și calomnii! izbucni Lebeziatnikov, care se speria întotdeauna când i se pomenea de această poveste. Și n-a fost deloc așa! Lucrurile s-au petrecut cu totul altfel... N-ați auzit cum trebuie; e o calomnie! Pur și simplu m-am apărat. Ea s-a aruncat prima cu unghiile pe mine... Mi-a și smuls unul dintre favoriți... Sper că oricărui om îi este îngăduit să-și apere propria persoană. Ca să nu mai spun că n-am de gând să permit violența nimănui... Din principiu. Pentru că asta înseamnă aproape tiranie. Ce trebuia să fac: să stau drepti înaintea ei? Am îmbrâncit-o, atâta tot.

— He-he-he! râse iar Lujin cu răutate.

— Vreți să mă zădărați fiindcă sunteți supărat și furios... Dar asta-i o nimica toată și nu are nici o legătură, niciuna, cu problema feminină! Dumneavoastră nu înțelegeți; eu credeam într-adevăr că, odată ce se admite că femeia este egală cu bărbatul, chiar ca forță fizică (cum se și susține deja), trebuie să existe egalitate și în acest caz. Bineînțeleș, după aceea am stat și m-am gândit că de fapt nu trebuie să existe o asemenea problemă, pentru că nu trebuie să existe bătaie, iar în societatea viitoare bătaia e de neconceput... și, desigur, ar fi ciudat să cauți egalitatea în bătaie. Nu sunt chiar atât de prost... deși bătaia, de fapt, există... adică mai târziu nu va mai exista, dar deocamdată există... ptiu, drace! Cu dumneavoastră se zăpăcește omul. Nu de asta, din pricina neplăcerii ăsteia, nu mă duc la praznic. Nu mă duc, pur și simplu, din principiu, ca să nu fiu părtaș la nenorocita prejudecată cu pomenile, de asta nu

mă duc! De fapt, aş putea chiar să mă duc, doar așa, ca să mai râd puțin... Păcat că n-or să fie și popi. Atunci m-aș duce neapărat.

— Adică, te-ai lăsa poftit la masă și ai scuipa pe bucate și pe cel care te-a poftit. Nu-i așa?

— Nu-i deloc așa, n-aș scuipa, ci aş protesta. În vederea unui scop util. Aș contribui indirect la dezvoltare și la propagandă. Orice om are datoria de a pune umărul la dezvoltare și de a face propagandă și, cu cât o face mai fără menajamente, poate cu atât mai bine. Eu pot arunca o idee, o sămânță... Din această sămânță va crește un fapt. Cu ce îi jignesc? Mai întâi se vor simți jigniți, dar pe urmă vor vedea singuri că le-am fost de folos. Poftim, la noi au învinuit-o pe Terebiova (care trăiește acum în comună), că atunci când a plecat de-acasă și... s-a dus cu unul, le-a scris maică-sii și lui taică-său că nu vrea să trăiască înconjurată de prejudecăți și că ea nu crede decât într-o uniune liberă. Au pretins că ar fi procedat prea brutal cu părinții, că ar fi putut să-i cruțe și să le scrie mai delicat. După mine, toate astea sunt doar prostii și nu trebuie să te porți deloc mai delicat, din contră, din contră, trebuie să protestezi. Poftim, Varenț a trăit șapte ani cu bărbatu-său și l-a lăsat cu doi copii, spunându-i scurt într-o scrisoare: „Îmi dau seama că nu pot fi fericită cu dumneata. N-am să te iert niciodată că m-ai înșelat, ascunzându-mi că mai există și altă orânduire socială, bazată pe comune. Am aflat-o de curând de la un om cu suflet mare, căruia m-am și dăruit și cu care voi înființa o comună. Ți-o mărturisesc deschis, pentru că socotesc că ar fi necinstit să te înșel. Trăiește cum îți place. Nu trage nădejde că o să mă aduci înapoi, e prea târziu. Ți doresc să fii fericit”. Iată cum se scrie o scrisoare de felul ăsta!

— Această Terebiova nu-i aceeași despre care spuneai odată că e la a treia uniune liberă?

— E doar la a doua, dacă e să judecăm drept! Dar poate să fie și la a patra, și la a cînșpea, astea-s prostii! Dacă am regretat vreodată că tata și mama au murit, asta e fără doar și poate acum. Chiar am și visat de câteva ori ce protest le-aș mai fi ars dacă mai erau în viață! Aș fi făcut eu în așa fel... Adică ce mai e și asta, „om căpătuit”? Pfui! Le-aș fi arătat eu lor! I-aș fi lăsat cu gura căscată! Păcat, zău, că nu mai am pe cine!

— Să lași cu gura căscată! He-he! Bine, fie cum vrei, i-o tăie Piotr Petrovici, spune-mi mai bine: o cunoști pe fiica răposatului, aia pirpirie! Chiar e adevărat ce se spune despre ea?

— Și ce-i cu asta? După mine, adică după convingerea mea personală, asta este cea mai normală situație a unei femei. Și de ce n-ar fi? Adică, distinguons³². În societatea actuală, situația ei nu-i prea normală, firește, fiindcă este forțată, dar în societatea viitoare o să fie absolut normală, pentru că o să fie liberă. De altfel, era și acum cât se poate de îndreptățită: suferea și ăsta era fondul sau, cum ar veni, capitalul ei, de care avea tot dreptul să dispună. Evident că în societatea viitoare nu va mai fi nevoie de fonduri, iar rolul unei femei ca ea va căpăta un alt sens, va fi condiționat logic și rațional. Cât despre Sofia Semionovna, în acest moment eu privesc acțiunile ei ca pe un

protest energic împotriva orânduirii societății și o stimez profund pentru asta; mă bucur într-adevăr când mă uit la ea.

— Dar mie mi s-a spus că tocmai dumneata ai dat-o afară de-aici!

Lebeziatnikov se înfurie de-a binelea.

— Asta-i altă calomnie! zbieră el. N-a fost deloc așa! Nici vorbă să fi fost așa! Toate astea sunt scornelile Katerinei Ivanovna, care n-a priceput nimic! Nu mi-a trecut niciodată prin minte să mă leg de Sofia Semionovna! Pur și simplu am vrut să-i formez felul de-a gândi, absolut dezinteresat, am încercat să trezesc în sufletul ei protestul... N-aveam nevoie decât de protest, dar Sofia Semionovna a simțit ea însăși că nu mai putea locui aici!

— N-ai chemat-o la comună?

— Vă bateți joc tot timpul și într-un mod foarte nereușit, dacă îmi permiteți să remarc. Nu înțelegeți nimic. Într-o comună nu există astfel de roluri. O comună tocmai pentru asta se organizează, ca să nu existe astfel de roluri. În comună rolul ăsta își schimbă total sensul de-acum, iar ce e aici prostesc, acolo va deveni inteligent, ce este aici, în împrejurările de astăzi, nefiresc, acolo va deveni absolut firesc. Totul depinde de ambianța și de mediul în care se află omul. Totul este mediul, omul e nimic. Iar cu Sofia Semionovna sunt și acum în relații bune, lucru care vă poate dovedi că ea n-a socotit niciodată că i-aș fi dușman și că aș fi jignit-o. Da, încerc s-o ademenesc în comună, dar pe cu totul și cu totul alte temeuri! Ce găsiți de răs? Vrem să organizăm această comună nouă pe baze mult mai largi decât înainte. Am mers mai departe în convingerile noastre. Negăm mult mai multe! Dacă Dobroliubov s-ar scula din mormânt, ce-aș mai discuta cu el. Dar pe Bielinski l-aș băga la zdup! Până una-alta, continui să formez gândirea Sofiei Semionovna. Are o fire minunată, minunată!

— Și te folosești de firea asta minunată, hm? He-he!

— Nu, nu! A, nu! Dimpotrivă!

— Auzi, dimpotrivă! He-he-he! Auzi-l cum vorbește!

— Credeți-mă, vă rog! Ce motive aș avea să mă ascund de dumneavoastră, spuneți-mi și mie, spuneți! Dimpotrivă, asta mi se pare și mie ciudat: cu mine parcă e și mai nevinovată și mai rușinoasă, ca și cum i-ar fi teamă!

— Iar dumneata, firește, o formezi... he-he! Adică îi dovedești că toate sfielile astea sunt niște aiureli, nu?

— Dar nicidecum! Nicidecum! O, cât de grosolan, cât de prostește, iertați-mă, înțelegeți cuvântul „dezvoltare”! Nimic nu-nțelegeți! O, Doamne, cât de... nepregătit sunteți încă! Noi dorim libertatea femeii, iar dumneavoastră aveți în minte una și bună... Lăsând cu totul la o parte problema castității și pudorii feminine, care sunt doar niște prejudecăți inutile și chiar absurde, eu admit pe deplin purtarea ei plină de nevinovăție față de mine, pentru că asta este voința ei, dreptul ei. Firește că, dacă mi-ar spune: „Te vreau”, m-aș socoti norocos, pentru că fata îmi place foarte mult, dar acum, acum cel puțin, nu-i nimeni

care să se poarte cu ea mai politicos și mai respectuos, cu mai multă stimă pentru demnitatea ei, decât mine... Aștept și sper – nimic mai mult!

— Mai bine i-ai face un cadou. Pot să pun pariu că la asta nici nu te-ai gândit.

— Nimic nu-nțelegeți, v-am spus! Situația ei este așa cum este, fără îndoială, dar problema e alta! Cu totul alta! Dumneavoastră pur și simplu o disprețuiți. Pornind de la un fapt pe care faceți greșeala să-l socotiți demn de dispreț, refuzați să mai priviți uman o ființă omenească. Dumneavoastră încă nu știți ce fire are. Mie mi-e necaz că în ultimul timp nu mai citește deloc și nici nu mai ia cărți de la mine. Dar înainte lua. Păcat că, în ciuda energiei și protestului ei hotărât, a căror dovadă a făcut-o deja, nu stă pe picioarele ei, nu are, ca să spun așa, independența necesară, curajul negației, ca să se rupă cu totul de unele prejudecăți și... prostii. Cu toate acestea, înțelege perfect unele probleme. De pildă, a înțeles de minune problema cu sărutatul mâinii, adică faptul că bărbatul jignește femeia prin inegalitate dacă îi sărută mâna. Noi am avut dezbateri pe această temă și i le-am relatat imediat și ei. A ascultat cu atenție și când i-am vorbit despre asociațiile muncitorești din Franța. Acum o să-i explic problema intrării libere în camere în societatea viitoare.

— Asta ce mai e?

— În ultimul timp a fost dezbătută problema dacă un membru al comunei are dreptul să intre în camera unui alt membru, bărbat sau femeie, oricând... ei, și s-a hotărât că are...

— Bun, dar dacă acela sau aceea își satisface în momentul respectiv necesitățile firești, he-he!

Andrei Semionovici se înfurie de-a binelea.

— Dumneavoastră n-aveți în cap decât blestematele astea de „necesități”! strigă el cu ură. Ptiu, ce furios sunt și ce necaz îmi e că, atunci când v-am expus sistemul, v-am pomenit înainte de vreme de blestematele astea de „necesități”! La dracu’! Lucrul ăsta este o piedică de netrecut pentru toți cei ca dumneavoastră și cel mai rău e că te iau întruna peste picior înainte să afle despre ce-i vorba! De parcă ar avea dreptate! De parcă ar fi cine știe ce de mândrie! Ptiu! Am susținut de mai multe ori că problema asta poate fi expusă unor novici doar la sfârșit de tot, când omul e deja convins de sistem, când e format și îndreptat pe făgașul cel bun. Spuneți-mi și mie, vă rog, ce găsiți atât de rușinos și de vrednic de disprețuit, de pildă, la o groapă de gunoi? Eu sunt gata primul să curăț orice groapă de gunoi doriți! Nici nu se pune problema că ar fi vreun sacrificiu! Este pur și simplu o muncă, o activitate nobilă, utilă societății, la fel de prețioasă ca oricare alta și mult mai presus decât, bunăoară, activitatea unui Rafael ori Pușkin, pentru că e mai folositoare!

— Și mai nobilă, mai nobilă, he-he-he!

— Ce înseamnă mai nobilă? Eu nu înțeleg expresiile de felul ăsta când e vorba de definirea unei activități omenești. „Mai nobil”, „mai generos” – toate astea-s prostii, absurdități, expresii învechite și pline de prejudecăți pe care eu

le reneg! Tot ce este util societății este și nobil! Eu nu pricep decât un singur cuvânt: util! N-aveți decât să chicotiți, dar ăsta e adevărul!

Piotr Petrovici râdea cât îl ținea gura. Isprăvise deja cu socotitul și își pune banii bine. De fapt, o parte o lăsase, cine știe de ce, pe masă. Această problemă a „gropilor de gunoi”, în ciuda banalității sale, mai fusese deja de câteva ori motiv de ceartă și de neînțelegeri între Piotr Petrovici și tânărul lui prieten. Lucrul cel mai ridicol era că Andrei Semionovici se supăra de-a binelea. Lujin se distra pe socoteala lui, iar în momentul acela ținea în mod deosebit să-l întărească pe Lebeziatnikov.

— Sunteți supărat din pricina nereușitei de ieri, de asta căutați nod în papură, răbufni în cele din urmă Lebeziatnikov care, în general, în ciuda „independenței” sale și a tuturor „protestelor”, nu prea îndrăznește să i se opună lui Piotr Petrovici și de obicei păstra față de el respectul cu care era deprins dinainte.

— Spune-mi, mai degrabă, spune mai bine, îl întrerupse pe un ton superior și ranchiunos Piotr Petrovici, ai putea... sau, mai bine zis, te ai îndeajuns de bine cu tânăra făptură sus-pomenită, ca să o rogi chiar acum să vină pentru o clipă aici, în această cameră? Pare-se că s-au întors deja cu toții de la cimitir... Îi aud forfotind de colo-colo... Trebuie s-o văd, neapărat.

— Pentru ce? întrebă mirat Lebeziatnikov.

— Așa, trebuie să-i vorbesc. Zilele astea mă mut de-aceea și de aceea aș vrea să-i comunic... De altminteri, te rog să fii de față la discuție. Chiar e mai bine așa. Altfel, Dumnezeu știe ce-ai mai putea crede.

— N-aș crede absolut nimic... Am întrebat numai așa, iar dacă aveți o treabă cu ea, nimic nu-i mai simplu decât s-o chem. Mă duc chiar acum. Și fiți siguri că n-o să vă stingheresc.

Într-adevăr, peste vreo cinci minute Lebeziatnikov se întoarse cu Sonia. Ea intră extrem de mirată și, după obiceiul ei, intimidându-se. Întotdeauna se intimidă în asemenea cazuri și se temea foarte tare de fețe și cunoștințe noi, se temuse și înainte, încă din copilărie, iar acum cu atât mai mult... Piotr Petrovici o întâmpină „blând și politicos”, dar cu o oarecare notă de veselă familiaritate, potrivită, după propria sa părere, pentru o persoană atât de onorabilă și serioasă ca el față de o ființă așa de tânără și, într-un anumit sens, de interesantă. Se grăbi să o „încurajeze” și să o poștească să ia loc la masă, dinaintea lui. Sonia se așeză, se uită în jur – la Lebeziatnikov, la banii de pe masă și pe urmă iar la Piotr Petrovici – și rămase cu ochii pironiți la el. Lebeziatnikov se îndreptă spre ușă. Piotr Petrovici se ridică, îi făcu semn Soniei să rămână așezată și îl opri pe Lebeziatnikov în ușă.

— Raskolnikov e acolo? A venit? îl întrebă el în șoaptă.

— Raskolnikov? E acolo. De ce? Da, e acolo... Abia a intrat, l-am văzut... De ce?

— Bun, atunci te rog stăruitor să rămâi aici cu noi și să nu mă lași singur cu această... domnișoară. E vorba de o nimica toată, dar Dumnezeu știe

ce s-ar mai putea scorni. Nu vreau ca Raskolnikov să transmită acolo... înțelegi la ce mă refer?

— A, înțeleg, înțeleg! se dumiri brusc Lebeziatnikov. Da, aveți dreptate... Mergeți prea departe, după părerea mea, cu temerile dumneavoastră, dar... aveți totuși dreptate. Dacă-mi permiteți, rămân. O să stau la fereastră și n-o să vă stingheresc... După părerea mea, aveți dreptate...

Piotr Petrovici se întoarse pe divan, se așeză în fața Soniei, o privi cu atenție și își luă deodată un aer extrem de serios, chiar cumva sever, de parcă ar fi spus: „Nu-ți închipui cine știe ce, domnișoară”. Sonia se zăpăci de tot.

— În primul rând, vă rog să mă scuzați, Sofia Semionovna, în fața mult stimatei dumneavoastră mame... Nu mă înșel, nu? Katerina Ivanovna vă ține loc de mamă, nu-i așa? începu Piotr Petrovici foarte serios, dar totodată destul de blând. Se vedea că are intențiile cele mai prietenești.

— Da, într-adevăr; îmi ține loc de mamă, răspunse degrabă Sonia, speriată.

— Bine, atunci scuzați-mă în fața dumneaei pentru că, din motive independente de voința mea, mă văd silit să nu fiu prezent și n-o să vin la dumneavoastră la blinii... adică la praznic, cu toate că mămica dumneavoastră a avut amabilitatea să mă cheme.

— Sigur, o să-i spun îndată.

Și Sonecika se și grăbi să sară de pe scaun.

— Mai e ceva, o opri Piotr Petrovici, zâmbind în fața naivității ei și a lipsei totale de maniere. Dumneavoastră, prea amabilă Sofia Semionovna, mă cunoașteți foarte puțin dacă v-ați gândit că din această pricină cu totul neînsemnată, care mă privește doar pe mine, aș deranja o persoană ca dumneavoastră, chemând-o la mine. Scopul meu este altul.

Sonia se așeză în grabă. Bancnotele cenușii și multicolore rămase pe masă îi săriră din nou în ochi, dar își întoarse repede fața de la ele, ridicând-o spre Piotr Petrovici; i se păru deodată teribil de necuviincios ca ea, mai ales ea, să se uite la banii altuia. Își aținti privirea asupra lornionului cu rame de aur pe care Piotr Petrovici îl ținea în mâna stângă, apoi asupra inelului mare, masiv, extrem de frumos, cu piatră galbenă, de pe degetul mijlociu de la aceeași mână, dar imediat și-o mută brusc de la el și, nemaștiind încotro să o îndrepte, sfârși prin a se uita din nou drept în ochii lui Piotr Petrovici. După o tăcere și mai gravă decât cea dinainte, acesta continuă:

— Întâmplarea a făcut ca ieri să schimb în treacăt două cuvinte cu nefericita Katerina Ivanovna. De-ajuns ca să-mi dau seama că se află într-o stare... nefirească, ca să nu spun mai mult...

— Da... nefirească, încuviință degrabă Sonia.

— Sau mai simplu și mai pe înțeles, că e bolnavă.

— Da, mai simplu și mai pe-nț... da, e bolnavă.

— Așa. Și atunci, dintr-un sentiment de omenie și... și, ca să spun așa, de compasiune, aș vrea, în ce mă privește, să-i fiu de folos cu ceva, căci prevăd

inevitabilul și nefericitul sfârșit care o așteaptă. Mi se pare că toată familia asta atât de necăjită depinde acum numai de dumneavoastră.

— Îmi dați voie să vă întreb, se ridică brusc Sonia, ce ați binevoit să îi spuneți ieri despre o posibilă pensie? Fiindcă dânsa mi-a zis chiar ieri că v-ați oferit să vă ocupați dumneavoastră de obținerea pensiei. E adevărat?

— Nici pomeneală, într-un fel, e chiar o absurditate. Am făcut doar aluzie la posibilitatea obținerii unui ajutor temporar pentru o văduvă de funcționar decedat în timpul serviciului – dacă are vreo protecție -, dar se pare că răposatul dumneavoastră tată nu numai că nu avea vechimea necesară, dar nici nu mai lucra în ultima vreme. Într-un cuvânt, chiar dacă ar exista vreo speranță, e cu totul efemeră, fiindcă în cazul dat nu există de fapt nici un drept la ajutor, chiar dimpotrivă... Iar dânsa s-a și gândit la pensie, he-he! Îi merge mintea conitei!

— Da, s-a gândit la pensie... Pentru că dânsa e bună și încrezătoare și, fiind bună, crede orice și... și... și... mintea ei... Da... mă scuzați, zise Sonia și se ridică din nou să plece.

— Dacă-mi permiteți, nu ați auzit tot.

— Da, n-am auzit..., bâigui Sonia.

— Luați loc atunci.

Sonia se fâstâci îngrozitor și se așeză iar, pentru a treia oară.

— Văzând-o în situația asta, cu trei nefericiți copii minori, aș vrea, cum vă spuneam, să-i fiu cumva de folos, în măsura posibilităților, adică pe cât îmi stă în puteri, nu mai mult. S-ar putea face, bunăoară, o chetă, ori, să zicem, o tombolă... ori ceva în genul ăsta, cum procedează întotdeauna în asemenea cazuri cei apropiați, dar și oamenii străini care, în general, au dorința să ajute. Iată despre ce am vrut să vă vorbesc. Asta ar fi cu puțință.

— Da, bine... Dumnezeu să vă..., murmură Sonia uitându-se țintă la Piotr Petrovici.

— S-ar putea, dar... asta mai târziu... adică am putea să începem și astăzi. O să ne vedem diseară, o să ne înțelegem și o să punem, cum s-ar zice, bazele. Treceți pe la mine pe la orele șapte. Sper că și Andrei Semionovici va asista la discuția noastră... Dar... mai există o împrejurare despre care trebuie să vorbim înainte și de care trebuie să ne îngrijim. Pentru asta v-am și deranjat, Sofia Semionovna, chemându-vă aici. Fiindcă, după părerea mea, banii nu trebuie dați, chiar e periculos, Katerinei Ivanovna în mână; o dovadă este chiar praznicul de astăzi. Nu are, cum s-ar zice, nici o coajă de pâine pentru ziua de mâine și... nici încălțăminte și toate cele, iar astăzi cumpără rom de Jamaica și pare-se că și vin de Madeira și... și cafea. Am văzut în trecere. Mâine o să cadă iar totul pe capul dumneavoastră, până la ultimul duminicatul de pâine. Asta-i chiar absurd. De aceea și cheta, după părerea mea personală, trebuie făcută în așa fel încât nefericita văduvă, cum s-ar spune, să nici nu știe de bani, să știți, de pildă, numai dumneavoastră. N-am dreptate?

— Nu știu. Dânsa doar azi... așa... o dată în viață... a ținut foarte mult să îi facă pomană, să îi cinstească memoria... și dânsa e foarte inteligentă. Dar, de

fapt, cum doriți, și eu vă voi fi foarte, foarte, foarte... ei toți or să vă fie... și Dumnezeu o să vă... și orfanii...

Sonia nu mai reuși să termine, căci izbucni în plâns.

— Așa. Bun, atunci țineți seama de asta; iar acum binevoiți să primiți din partea mea personal, pentru interesele de primă necesitate ale rudei dumneavoastră, o sumă în limita posibilităților mele. Țin foarte, foarte mult, ca numele meu să nu fie pomenit cu această ocazie. Vedeți, având și eu, ca să zic așa, grijile mele, nu pot mai mult...

Și Piotr Petrovici îi întinse Soniei o bancnotă de zece ruble, după ce o despătură cu grijă. Sonia o luă, se îmbujoră la față, sări de pe scaun, bâigui ceva și începu degrabă să-și ia rămas-bun. Piotr Petrovici o conduse solemn până la ușă. Ea, emoționată și chinuită, se repezi în sfârșit afară din cameră și se întoarse la Katerina Ivanovna extrem de tulburată.

Cât a durat această scenă, Andrei Semionovici, nedorind să întrerupă discuția, ba stătea la fereastră, ba umbla prin cameră; dar când Sonia plecă, se apropie deodată de Piotr Petrovici și îi întinse solemn mâna.

— Am auzit și am văzut tot, zise el rostind apăsător penultimul cuvânt. E un gest nobil, adică, am vrut să spun, uman! Ați vrut să evitați recunoștința, am văzut! Și, deși, mărturisesc, nu pot fi de acord, din principiu, cu binefacerea particulară, fiindcă nu numai că nu smulge răul din rădăcină, dar îl mai și nutrește, am fost mulțumit să văd gestul dumneavoastră, da, da, mi-a plăcut.

— Ei, e un fleac! bâigui Piotr Petrovici, oarecum tulburat, uitându-se atent la Lebeziatnikov.

— Nu, nu e un fleac! Un om care a fost atât de jignit și de furios după întâmplarea de ieri cum ați fost dumneavoastră, dar care mai e capabil să se gândească la nefericirea altora, un astfel de om... deși prin faptele sale săvârșește o greșeală socială, este totuși demn de stimă! Chiar nu mă așteptam din partea dumneavoastră, Piotr Petrovici, cu atât mai mult având în vedere convingerile pe care le aveți... O, cât vă mai încurcă aceste convingeri ale dumneavoastră! Cât de mult vă tulbură, bunăoară, eșecul de ieri, exclamă bunul Andrei Semionovici, simțind din nou o mare simpatie pentru Piotr Petrovici. Și la ce, la ce vă trebuie neapărat această căsătorie, această căsătorie legitimă, preabunule și nobilule Piotr Petrovici? De ce vă trebuie neapărat această legitimitate a căsătoriei? Ei, și puteți să mă și bateți, dar eu tot sunt bucuros, sunt bucuros că nu a reușit, că sunteți liber, că nu sunteți pierdut cu desăvârșire pentru omenire, sunt bucuros... Vedeți: mi-am spus părerea!

— Ca să nu port coarne după uniunea dumitale liberă și să nu cresc copiii altuia, răspunse Lujin ca să zică ceva.

Era foarte preocupat și dus pe gânduri.

— Copii? Ați atins problema copiilor? tresări Andrei Semionovici ca un cal de luptă la auzul goarnei. Copiii sunt o problemă socială, și chiar una de primă importanță, sunt de acord; dar problema copiilor se va rezolva altfel. Unii chiar neagă cu desăvârșire problema copiilor, ca și orice altă aluzie la familie. O să discutăm despre copii după aceea, dar acum să ne ocupăm de coarne!

Mărturisesc că acesta este punctul meu slab. Această expresie urâtă, husărească, pușkiniană este chiar de neconceput în lexiconul viitor. Și ce înseamnă coarne? O, ce rătăcire! Ce coarne? Pentru ce coarne? Ce stupiditate! În uniunea liberă, din contră, nici nu vor exista! Coarnele sunt numai o consecință firească a oricărei căsătorii legitime, ca să spun așa, o corecție, un protest, așa că, în acest sens, ele nu sunt deloc înjositoare... Și dacă voi fi vreodată – presupunând o absurditate – căsătorit legitim, eu o să fiu chiar bucuros de afurisitele dumneavoastră de coarne și o să-i spun soției mele: „Prietenă, până acum doar te-am iubit, acum însă te respect, pentru că ai reușit să protestezi!”. Râdeți? Asta e din cauză că nu sunteți în stare să vă rupeți de prejudecăți! La dracu! Înțeleg foarte bine unde e neplăcerea când ești înșelat ca soț legitim, dar asta e numai urmarea mârșavă a unui fapt mârșav, în care sunt înjosite și o parte, și cealaltă. Când însă coarnele sunt puse fățiș, cum e în uniunea liberă, ele nu mai există, sunt de neconceput și își pierd până și numele de coarne. Dimpotrivă, soția dumneavoastră vă va dovedi doar cât vă stimează, socotindu-vă incapabil să vă opuneți fericirii ei și îndeajuns de educat ca să nu vă răzbunați pe ea pentru că are un nou soț. La dracu! Eu visez uneori că, dacă m-aș mărita, pfui!, dacă m-aș însura (liber sau legal, e totuna), i-aș aduce eu singur un amant nevastă-mii, dacă aș vedea că trece prea mult timp fără să-și ia unul. „Prietenă, i-aș spune, te iubesc, dar mai presus de asta doresc să mă stimezi – iată!” Nu, nu spun bine?

Piotr Petrovici asculta chicotind, dar fără prea mare interes. De fapt, nici nu prea asculta. Se gândea într-adevăr la altceva, ceea ce observă până la urmă chiar și Lebeziatnikov. Piotr Petrovici părea chiar tulburat, își freca mâinile, stătea pe gânduri. Toate astea, Andrei Semionovici avea să le înțeleagă și să și le amintească mai târziu...

~ II ~

Ar fi greu de spus cum anume s-a născut în mintea zdruncinată a Katerinei Ivanovna ideea acestui praznic fără noimă. Într-adevăr, se duseseră pe el aproape zece ruble din cele peste douăzeci primite de la Raskolnikov anume pentru înmormântarea lui Marmeladov. Katerina Ivanovna se socotise poate datoare față de răposat să îi cinstească memoria „cum se cuvine”, ca să știe toți chiriașii, și mai ales Amalia Ivanovna, că „n-a fost cu nimic mai rău decât ei, dacă nu chiar mult mai bun”, și că niciunul dintre ei nu are dreptul „să-și țină nasul pe sus” în fața lui. Poate că rolul cel mai important l-a avut mândria aceea aparte a săracilor, care îi face pe mulți dintre ei ca, respectând unele ritualuri sociale obligatorii pentru viața tuturor și a fiecăruia în parte, să se stoarcă de ultima picătură de putere și de ultimele copeici puse deoparte, numai ca să nu fie „mai prejos” decât alții și să nu-i „judece”, Doamne ferește, ceilalți. Se prea poate și ca, tocmai cu acest prilej și în această clipă când părea că fusese părăsită de toți, Katerina Ivanovna să fi vrut să le arate tuturor acestor „chiriași de nimic și ticăloși” că ea nu numai că „știe să trăiască și știe să primească”, dar că nici nu fusese educată, cătuși de puțin, pentru o soartă ca aceea, ci fusese crescută într-o „casă de colonel, nobilă și se poate spune

chiar aristocratică”, și că nu pentru asta fusese ea pregătită, să măture singură podelele și să spele noaptea zdrențele copiilor. Astfel de mândrii și orgolii duse la paroxism se întâlnesc uneori la oamenii cei mai săraci și mai striviți de nevoi, transformându-se câteodată într-o necesitate sâcâitoare, de nestăpânit. Însă Katerina Ivanovna nu era dintre aceștia: ea putea fi doborâtă cu totul de împrejurări, dar nu putea fi strivită moral, adică nu se speria și nici nu-și lăsa voința înfrântă. Mai mult, Sonia spusese cu deplină îndreptățire despre ea că i se tulbură mințile. Ce-i drept, încă nu se putea spune categoric și definitiv acest lucru, dar în ultimul timp, în tot anul din urmă, biata ei minte fusese într-adevăr prea chinuită ca să nu aibă, măcar într-o anumită măsură, de suferit. Pe de altă parte, evoluția galopantă a tuberculozei, după cum susțin medicii, contribuia și ea la pierderea facultăților mintale.

Vinuri în cantități mari și de feluri diferite nu erau, iar Madeiră așijderea. Erau votcă, rom și vin de Lisabona, toate din soiurile cele mai proaste, dar în cantități suficiente. Cât despre mâncăruri, în afară de colivă, mai erau trei-patru feluri (printre altele și blinii), toate pregătite în bucătăria Amaliei Ivanovna, ba pe deasupra se mai puseseră și două samovare pentru ceaiul și puncii care urmau să fie servite după ce luau masa. De cumpărături se ocupase Katerina Ivanovna însăși, ajutată de un chiriaș, un polonez vrednic de milă, aciuat, Dumnezeu știe de ce, la doamna Lieppewehsel. Acesta se oferise îndată să o ajute pe Katerina Ivanovna la cumpărături și alergase, toată ziua dinainte și toată dimineața aceea, de să-și rupă picioarele, cu limba scoasă de-un cot, dându-și osteneala să facă remarcat cu precădere acest din urmă lucru. Dădea fuga, în orice clipă și pentru orice fleac, să o întrebe pe Katerina Ivanovna; s-a repezit să o caute până și la piață și o striga întruna „pani horunjina”³³, că până la urmă a făcut-o să se sature până peste cap, deși la început spusese că nu știa ce s-ar fi făcut fără acest „om serviabil și cu suflet mare”. Asta era firea Katerinei Ivanovna: când îi apărea cineva pentru prima dată în cale, îl zugrăvea în cele mai frumoase și mai luminoase culori, îl ridica în slăvi până îl făcea aproape să se simtă prost, născocea tot felul de situații care nu existau decât în închipuirea ei spre a-l lăuda, convingându-se singură, sincer și cu bună-credință, de veridicitatea lor, pentru ca dintr-odată să cadă în dezamăgire, să nu mai vrea să știe de persoana cu pricina, să o facă de două parale și să o alunge, deși cu numai câteva ceasuri mai devreme se înclinase literalmente în fața ei. Era veselă de felul ei, râdea ușor, se supăra greu, dar nenorocirile și eșecurile care se ținuseră lanț o făcuseră să dorească și să pretindă cu atâta furie ca toată lumea să trăiască în pace și bucurie și să nu cuteze să trăiască altfel, încât cea mai mărunță abatere de la aceste pretenții, cel mai mic eșec îi produceau imediat o stare de surescitare și într-o clipă, după cele mai însuflețite speranțe și iluzii, începea să blesteme soarta, să sfâșie și să dea de-a azvârlita cu tot ce-i cădea în mână și să se izbească cu capul de pereți. Amalia Ivanovna începuse și ea să se bucure la un moment dat, nu se știe de ce, de o deosebită importanță și stimă din partea Katerinei Ivanovna, poate numai cu ocazia acestui praznic, căci se hotărâse să dea din toată inima

o mână de ajutor la pregătiri: s-a oferit să pună ea masa, cu față de masă, șervete, veselă, și să pregătească felurile de mâncare în bucătăria ei. Katerina Ivanovna plecase la cimitir, dându-i puteri depline și punând-o să-i țină locul. Într-adevăr, totul a fost aranjat de minune: masa a fost așternută destul de curat, vasele, furculițele, cuțitele, păhărelele, paharele și ceștile adunate de pe la chiriași erau de toate formele și mărimile, dar s-au aflat la ora stabilită la locul lor, și Amalia Ivanovna, simțind că își făcuse treaba excelent, îi întâmpină când se întoarseră de la cimitir chiar cu un fel de mândrie, gătită cu o bonetă cu panglici de doliu noi și cu o rochie neagră. Mândria asta, fie ea și meritată, nu-i plăcu, din cine știe ce pricină, Katerinei Ivanovna: „Ei, da, ca și cum fără Amalia Ivanovna n-am fi fost în stare nici să punem masa!”. Nu i-a fost pe plac nici boneta cu panglici noi: „Te pomenești că nemțoaica asta proastă se împăunează că e proprietăreasă și că din milă a acceptat să ajute niște chiriași nevoiași! Din milă! Vă foarte mulțumesc! Acasă la tăticul meu, care a fost colonel și era cât pe-acți să ajungă chiar guvernator, se puneă câteodată masa pentru patruzeci de persoane, iar acolo n-ar fi fost primită nici la bucătărie una ca Amalia Ivanovna sau, mai bine zis, Ludvigovna...” De altminteri, Katerina Ivanovna și-a propus să nu-și dea pe față sentimentele înainte de vreme, deși hotărâse în sinea ei că Amalia Ivanovna trebuia pusă negreșit la punct, amintindu-i-se care îi este adevăratul loc, fiindcă numai Dumnezeu știe ce și-o închipui despre sine, dar că, până una-alta, era bine să se poarte cu ea doar cu răceală. A mai fost o neplăcere care a contribuit și ea la enervarea Katerinei Ivanovna: la înmormântare, dintre chiriașii poftiți, în afară de polonezul care făcuse ce făcuse și reușise să dea fuga și la cimitir, nu venise mai nimeni; în schimb la praznic, adică la masă, apărură cei mai neînsemnați și mai sărântoci, mulți dintre ei deja chercheliți, adică plebea. Cei mai în vârstă și mai serioși, parcă înadins, ca și cum s-ar fi vorbit, nu se arătară. Piotr Petrovici Lujin, de pildă, chiriașul cel mai serios, se putea zice, dintre toți locatarii, nu veni, deși chiar aseară Katerina Ivanovna se grăbise să le spună tuturor, adică Amaliei Ivanovna, Polecikăi, Soniei și polonezului, că nu există om mai nobil și mai generos, cu relații mai sus-puse și mai bine situat material decât acest prieten al primului ei soț, primit în casa tatălui ei, care promisese să-și folosească toate mijloacele ca să îi obțină o pensie însemnată. Să remarcăm aici faptul că, atunci când se lăuda cu relațiile și averea cuiva, Katerina Ivanovna o făcea fără nici un interes și fără nici un calcul personal, ci total dezinteresat, ca să spunem așa, numai din preaplinul inimii și din bucuria de a-l ridica în slăvi pe cel lăudat și a-l face mai important. După Lujin și, pesemne, „urmându-i exemplul”, nu veni nici „ticălosul ăla de Lebeziatnikov”. „Ăsta cine s-o fi crezând? Pe el nu l-am invitat decât din milă și pentru că locuiește în aceeași cameră cu Piotr Petrovici și e cunoscutul lui, fiindcă mi-ar fi fost nu știu cum să nu-l invit.” Nu apărură nici doamna cea manierată cu „fata ei răscoaptă” care, deși nu locuiau decât de o săptămână sau două cu chirie la Amalia Ivanovna, se plânseseră deja de câteva ori de gălăgia și țipetele ce răzbăteau de la Marmeladovi, mai cu seamă când răposatul se întorcea acasă beat, lucru care,

firește, ajunsese la urechile Katerinei Ivanovna tot prin Amalia Ivanovna, care, când se certase la cuțite cu Katerina Ivanovna și amenințase că o dă afară cu toată familia, îi strigase în gura mare că deranjează „chiriașii nobili, cărora nu merită nici să le spele picioarele”. Katerina Ivanovna ținuse neapărat să le poftască pe doamna cu pricina și pe fiica ei, cărora nu „merita nici să le spele picioarele”, cu atât mai mult cu cât până atunci, când se întâlneau întâmplător, acestea întorceau capul, ținându-se mândre, că să facă bine și să știe că ea, una, „gândește și simte mai nobil și invită fără să-și mai aducă aminte de răul făcut” și să vadă că ea, Katerina Ivanovna, n-a fost deprinsă să trăiască în locuri ca asta. Despre toate acestea își propusese să vorbească la masă, cât și despre funcția de guvernator a răposatului tătic, remarcând în treacăt că nu exista nici un motiv pentru întorsul capului când se întâlneau și că era un lucru cât se poate de prostesc. Nu a venit nici grasul de locotenent-colonel (de fapt, căpitan de stat-major în rezervă), fiind „frânt de oboseală” după ziua de ieri. Într-un cuvânt, nu au venit decât polonezul, apoi un conțopist prizărit cu fața numai coșuri și cu un frac soios pe el, care n-a scos o vorbă; pe urmă, încă un bătrânel surd și aproape orb de-a binelea, care fusese cândva slujbaș pe la o poștă și pe care, din timpuri imemorabile și nu se știe de ce, îl ținea cineva la Amalia Ivanovna. Mai apăru un porucic la pensie, de fapt ofițer de intendență, scoțând cele mai nelalocul lor hohote răsunătoare și, „închipuiți-vă!”, fără jiletică. Un fitecine care se și puse la masă, fără să se mai incline în fața Katerinei Ivanovna și, în fine, un ins care, neavând haine, venise în halat, ceea ce întrecea în asemenea măsură lipsa de cuviință încât, prin strădaniile Amaliei Ivanovna și ale polonezului, reușiră până la urmă să îl dea pe ușă afară. De altfel, polonezul mai adusesese cu el doi alți polonezi, care nici nu locuiseră vreodată la Amalia Ivanovna și pe care nu îi văzuse nimeni până atunci pe-acolo. Toate acestea o enervară peste toate pe Katerina Ivanovna. „Pentru cine au fost făcute la urma urmelor toate pregătirile?” Până și copiii, ca să se mai câștige ceva loc, nu fuseseră așezați la masa care și așa ocupa întreaga odaie, ci li se așternuse gustarea pe un cufăr din colțul camerei: cei doi mai mici au fost așezați pe o băncuță, iar Polecika, fiind mai mare, trebuia să aibă grijă de ei, să le dea să mănânce și să le șteargă năsucurile, „ca unor copii nobili ce se aflau”. Într-un cuvânt, Katerina Ivanovna, văzând toate astea, se simți obligată să îi întâmpine pe toți cu mult mai multă demnitate, și chiar cu trufie. La unii se uită deosebit de sever și îi pofti să se așeze la masă uitându-se la ei de sus. Socotind-o, cine știe de ce, pe Amalia Ivanovna răspunzătoare de absența celor așteptați, se apucă deodată să i se adreseze foarte disprețuitor, ceea ce dânsa observă pe dată, fiind extrem de ofensată. Un astfel de început nu prevestea nimic bun. În fine, luară loc la masă.

Raskolnikov intrase pe ușă aproape chiar în clipa când se întorseseră de la cimitir. Katerina Ivanovna se bucurase nespuse, în primul rând pentru că era singurul „musafir cult” dintre toți cei de-acolo și, „după cum se știe, peste doi ani se pregătește să ocupe la universitatea din oraș o catedră de profesor”, iar în al doilea rând, pentru că se scuzase imediat și în mod respectuos în fața ei

fiindcă nu a putut, deși a dorit mult, să fie prezent la înmormântare. Prin urmare, a tăbărit pe el, l-a așezat lângă ea la masă, în stânga (la dreapta stătea Amalia Ivanovna) și, în ciuda neconținutei agitații și a grijilor legate de repartizarea corectă a bucatelor, ca să ajungă la toată lumea, în ciuda tusei chinuitoare care o întrerupea, tăindu-i tot timpul răsuflarea, și care părea să se fi întetit și mai tare în aceste ultime zile, nu mai conținea să i se adreseze lui Raskolnikov și se grăbea să reverse aproape în șoaptă asupra lui toate simțămintele care se adunaseră într-însa și toată îndreptățita ei nemulțumire pentru nereușita praznicului, presărată pe alocuri cu cele mai vesele și mai dezlănțuite hohote de răs la adresa oaspeților adunați și, cu precădere, a gazdei.

— Numai coțofana asta e de vină! Înțelegeți despre cine vorbesc: despre ea, despre ea! Katerina Ivanovna făcu semn cu capul spre gazdă. Uitați-vă la ea: și-a holbat ochii, simte că vorbim despre ea, dar nu e-n stare să priceapă și-i iese ochii din cap. Pfui, cucuveaua! Ha-ha-ha! ... Chi-chi-chi! Oare ce vrea să ne dovedească cu boneta ei! Chi-chi-chi! Ați băgat de seamă că ține neapărat ca toată lumea să creadă că ea mă ocrotește pe mine și că-mi face o cinste că a venit. Am rugat-o, ca pe un om la locul lui, să poștească lume cât mai bună, și anume cunoscuți de-ai răposatului, dar uitați-vă pe cine a adus ea: niște saltimbanci, niște nespălați! Uitați-vă la ăsta cu fața plină de bube: o stârpitură pe două picioare. Și polonezii ăștia... ha-ha-ha! Chi-chi-chi! Nimeni, nimeni nu i-a văzut vreodată pe-aici, eu, una, nu i-am văzut în viața mea, atunci de ce-au venit, vă întreb și eu. Stau înșirați ca la paradă. Hei, pane! strigă deodată către unul dintre ei. Ați luat blinii? Mai luați! Beți și bere, bere! Votcă nu vreți? Uitați-vă: a sărit în picioare, face temenele, uitați-vă, uitați-vă! Trebuie să fie lihniți de foame, săracii! Nu-i nimic, lasă-i să mănânce. Barem nu fac gălăgie, doar... doar că mă tem pentru lingurițele de argint ale gazdei, zău! Amalia Ivanovna, i se adresă ea deodată, aproape cu glas tare, dacă se întâmplă să vi se fure lingurițele, eu nu răspund pentru ele, vă previn ca să știți! Ha-ha-ha! izbucni în răs întorcându-se iar către Raskolnikov și făcându-i din nou semn cu capul spre gazdă, bucuroasă că a atacat-o. N-a înțeles, iar n-a înțeles! Stă cu gura căscată, uitați-vă, cucuveaua, o cucuvea, ce mai, și-a pus panglici noi, bufnița, ha-ha-ha!

Aici râsul se preschimbă iar într-o tuse insuportabilă, care ținu vreo cinci minute. Pe batistă se iviră câteva picături sânge, pe frunte îi apărură broboane de sudoare. Îi arată în tăcere sângele lui Raskolnikov și nici nu-și trase bine sufletul, că se porni iar să-i șoptească, extrem de însuflețită și cu pete roșii în obraji:

— Uitați-vă și dumneavoastră, i-am dat cea mai delicată însărcinare, să o invite pe doamna aceea cu fiica ei, înțelegeți despre cine vorbesc? Aici era nevoie să se poarte cu cele mai fine maniere, să procedeze cu cel mai mare tact, iar ea a făcut ce-a făcut, că proasta asta nou-venită, provinciala asta de două parale, creatura asta plină de ifose numai pentru că-i și ea o văduvă de maior acolo și-a venit să umble după o pensie și să-și târâie poalele prin localuri

publice, că dumneaei la cincizeci și cinci de ani se sulemeneste, se dă cu albeală și cu roșu (asta se știe) ... ei, creatura asta nu numai că n-a găsit de cuviință să vină, dar nici nu și-a trimis scuzele dacă n-a putut veni, așa cum cere în asemenea cazuri minima politețe! Nu pot să-nțeleg de ce n-a venit nici Piotr Petrovici. Dar unde-i Sonia? Unde s-a dus? A, uite-o și pe ea, în fine! Ce-i, Sonia, unde-ai fost? E ciudat că nu poți să fii punctuală nici la înmormântarea tatălui tău. Rodion Romanovici, faceți-i loc lângă dumneavoastră. Ai loc aici Sonecika... ia ce dorești. Ia piftie, e cea mai bună. Acuși o să aducă bliniile. Dar copiii au primit? Polecika, aveți de toate acolo? Chi-chi-chi! A, bine. Fii cuminte, Lenia, iar tu, Kolea, nu mai da din piciorușe; șezi cum trebuie să stea un copilaș nobil. Ce spui tu, Sonecika?

Sonia se grăbi să-i transmită scuzele lui Piotr Petrovici, străduindu-se să vorbească tare, ca să audă toți, și alegând cele mai respectuoase expresii, născocite și înfrumusețate de ea în numele acestuia. Mai adăugă că Piotr Petrovici o rugase stăruiitor să îi transmită că avea să vină de îndată ce îi va sta în putință, ca să vorbească despre afaceri între patru ochi și să vadă amândoi ce se poate face și ce se poate întreprinde mai departe etC. Etc.

Sonia știa că acest lucru avea să o împace și să o liniștească pe Katerina Ivanovna, că avea să o măgulească și, ce era mai important, că amorul ei propriu va fi satisfăcut. Se așeză lângă Raskolnikov, înclinându-se repede în fața lui și aruncându-i la iuțeală o privire curioasă. De altfel, în tot restul timpului a evitat cum a putut mai bine să se uite la el sau să-i vorbească. Părea cumva distrată, deși nu-și desprindea ochii de pe chipul Katerinei Ivanovna, ca să-i citească dorințele. Nici ea, nici Katerina Ivanovna nu erau în doliu, pentru că nu aveau haine negre; Sonia era îmbrăcată cu o rochiță de un cafeniu mai închis, iar Katerina Ivanovna purta singura ei rochie, de stambă, închisă la culoare și în dungă. Știrea despre Piotr Petrovici căzu cum nu se poate mai bine. După ce o ascultă plină de importanță pe Sonia, Katerina Ivanovna se interesă cu aceeași importanță cum stătea Piotr Petrovici cu sănătatea. După care, imediat și vorbind aproape tare, îi șopti lui Raskolnikov că ar fi fost într-adevăr ciudat ca un om atât de respectabil și de serios ca Piotr Petrovici să nimerească într-o „companie atât de neobișnuită”, cu tot devotamentul lui față de familia lor și cu toată vechea prietenie cu tăticul ei.

— Iată de ce, Rodion Romanovici, vă sunt extrem de recunoscătoare că nu ați tratat cu dispreț ospitalitatea mea, nici chiar într-o astfel de împrejurare, adăugă ea aproape tare. De altfel, sunt convinsă că numai prietenia dumneavoastră deosebită față de sârmanul răposat v-a îndemnat să vă țineți cuvântul.

După aceea se mai uită o dată cu mândrie și demnitate la toți oaspeții săi și, deodată, îl întrebă foarte grijulie, strigând tare peste masă, pe bătrânelul surd dacă: „Nu mai vrea niște friptură și i s-a dat vin de Lisabona?”. Bătrânelul nu răspunse și nu reuși să priceapă mult timp ce fusese întrebat, deși vecinii, ca să mai rădă un pic, îl trăgeau de mânecă. Doar se uita în jur cu gura căscată, ceea ce făcea să se încingă și mai tare veselia generală.

— Uitați-vă cât e de nerod! Uitați-vă numai puțin! Pentru ce l-au adus? În ceea ce-l privește pe Piotr Petrovici, eu am avut întotdeauna încredere în dumnealui, continuă Katerina Ivanovna să-i spună lui Raskolnikov. Ce mai, dânsul nu e ca..., i se adresează ea tăios și pe un ton ridicat, cu un aer extrem de sever, Amaliei Ivanovna, făcând-o chiar să se fâstâcească, nu e ca izmenitele alea de târâie-poale ale dumatilor, care acasă la tăticul meu n-ar fi fost luate să slujească nici la bucătărie, iar răposatul meu soț le-ar făcut chiar o cinste dacă le-ar fi primit, și asta doar fiindcă era de o bunătate nemărginită.

— Da, îi plăcea să bea, îi plăcea băutura! se pomenește strigând ofițerul de intențență la pensie după ce rase al doisprezecelea păhărel de votcă.

— Răposatul meu soț a avut într-adevăr această slăbiciune, știe toată lumea, se înfipse imediat în el Katerina Ivanovna, dar a fost un om bun și nobil, care și-a iubit și și-a respectat familia; a făcut rău doar că s-a încrezut prea mult în tot soiul de destrăbălați și numai Dumnezeu știe cu cine n-a băut, unii nu meritau nici să-i sărute picioarele! Închipuți-vă, Rodion Romanovici, i-au găsit în buzunar un cocoșel din turtă dulce: era beat mort, dar nu-i uitase pe copii.

— Co-co-șel? Ați binevoit să spuneți „cocoșel”? strigă ofițerul de intențență.

Katerina Ivanovna nu catadicese să-i răspundă. Căzu pe gânduri și oftă.

— Poate credeți și dumneavoastră, cum fac toți, că am fost prea aspră cu el, continuă ea adresându-i-se lui Raskolnikov. Dar nu-i așa! El mă respecta, mă respecta foarte, foarte mult! A fost un om bun la suflet! Și ce milă îmi era de el câteodată! Ședea uneori într-un colț, uitându-se la mine, și mi se făcea o milă de el, aș fi vrut să-l mângâi, dar pe urmă mă gândeam în sinea mea: „Îl mângâi și el o ia de la capăt cu băutura”, că numai cu asprimea mai putea fi oprit.

— Da, îl mai trăgeați și de păr, s-a-ntâmplat nu o dată, trânti iar ofițerul de intențență și mai turnă în el un păhărel de votcă.

— Ei, cu unii proști e bine să recurgi nu numai la trasul de păr, ci și la măturoid ca să faci față. Nu-i vorba despre răposat acum! i-o tăie Katerina Ivanovna.

Petele roșii de pe obrazii ei se colorau din ce în ce mai tare, pieptul îi urca și cobora. O clipă încă, și ar fi sărit în sus. Mulți chicoteau, părând să savureze momentul. Începură să-l îboldească pe pensionar și îi tot șopteau ceva. Era clar că voiau să-i asmută unul împotriva celuilalt.

— Daaa, îmi permiteți să întreb pe socoteala cui..., începu pensionarul, ...adică pe a cui nobilă socoteală... binevoirăți acum... Adică, nu, nu trebuie! Ce prostie! E o văduvă! O văduvioară! O iert... Pas!

Și mai dădu peste cap o votcă.

Raskolnikov stătea și asculta tăcut și scârbit. Abia dacă se atinsese, din politețe, de bucatele pe care i le îndesa Katerina Ivanovna în farfurie, iar asta numai ca să n-o jignească. O urmărea atent pe Sonia. Dar ea devenea din ce în ce mai îngrijorată și mai neliniștită; presimțea că praznicul nu avea să se

sfârșească pașnic și urmărea cu teamă iritarea crescândă a Katerinei Ivanovna. Știa, de fapt, că principala cauză a absenței celor două doamne care trataseră cu atâta dispreț invitația Katerinei Ivanovna era ea, Sonia. Auzise de la Amalia Ivanovna că mama fusese chiar jignită de invitație și întrebuse: „Cum poate ea să o așeze pe fiica mea alături de domnișoara aceea?”. Sonia presimțea că, într-un fel sau altul, Katerina Ivanovna aflase și că jignirea adusă Soniei însemna pentru aceasta mai mult decât o ofensă adusă ei personal, copiilor și tăticului ei, într-un cuvânt, era o jignire de moarte, și Sonia știa că acum Katerina Ivanovna n-avea să se mai potolească „până nu le arată acestor târâie-poale câte parale fac amândouă” etC. Etc. Parcă înadins, cineva îi trimise Soniei, din capătul celălalt al mesei, o farfurie pe care lipise două inimi din pâine neagră străpunse de o săgeată. Katerina Ivanovna luă foc și remarcă pe dată, ridicând vocea peste masă, că cel care o trimisese era desigur „un măgar beat”. Amalia Ivanovna, presimțind la rândul ei ceva rău și jignită totodată până în adâncul sufletului de aroganța Katerinei Ivanovna, ca să abată proasta impresie creată și ca să se înalțe în ochii celorlalți, se apucă să povestească, hodoronc-tronc, că un cunoscut de-al ei, „Karl din farmacie”, mergea într-o noapte cu birja și că „birjarul vrut omorât pe el și Karl forte, forte rugat să nu îl omor și plâns, și mâinile împreunat, și speriat, și frica străpuns lui inima”. Katerina Ivanovna, deși zâmbi, se grăbi să observe că Amalia Ivanovna ar face bine să nu spună anecdote în rusește. Dânsa se simți și mai ofensată și obiectă că „mein Vater aus Berlin³⁴ forte, forte important om fost și umblat doar cu mâinile prin buzunar”. Katerina Ivanovna, care râdea din orice, nu se mai putu abține și izbucni într-așa niște hohote, că Amalia Ivanovna, pierzându-și ultima picătură de răbdare, abia mai reuși să se stăpânească.

— Ia uite, bufnița! îi șopti imediat Katerina Ivanovna lui Raskolnikov, aproape înveselită. A vrut să spună: umbla cu mâinile în buzunare și a ieșit că buzunărea, hi-hi-hi! Și ați observat, Rodion Romanovici, că întotdeauna străinii ăștia petersburghezi, adică, în principal, nemții care vin la noi de pe cine știe unde, sunt mai proști ca noi toți? Spuneți și dumneavoastră, e posibil să te apuci să spui că lui „Karl din farmacie frica străpuns inima” și că el (blegul!), în loc să pună mâna și să-l lege pe birjar, „mâinile împreunat și plâns și forte rugat”. Aoleu, e proastă ca noaptea. Și își mai și închipuie că te impresionează, nici prin cap nu-i trece cât de proastă e! După mine, bețivanul ăsta de la intendență e mult mai deștept ca ea; măcar se vede de la o poștă că e un bețiv care și-a băut și mințile, dar toți ăștia cu pretenții, serioși... Ia uite-o cum stă, i-au ieșit ochii din cap. S-a supărat! S-a supărat! Ha-ha-ha! Hi-hi-hi!

Deja veselă, Katerina Ivanovna intră imediat în tot felul de detalii și deodată începu să spună cum o să deschidă ea neapărat în T., orașul ei natal, cu pensia pe care o s-o obțină, un pension pentru fete nobile. Cum acest lucru nu-i fusese comunicat încă lui Raskolnikov de către ea însăși, Katerina Ivanovna se lansă imediat în cele mai atractive detalii. Nu se știe cum, la un moment dat apăru în mâinile ei „diploma de merit”, cea despre care îl pusese deja în temă pe Raskolnikov răposatul Marmeladov, când îi povestise la

cârciumă despre Katerina Ivanovna că e soția lui și că la absolvirea pensionului dansase cu șalul „în fața guvernatorului și a altor persoane”. Pesemne că acum această diplomă de merit trebuia să dovedească dreptul Katerinei Ivanovna de a deschide ea însăși un pension; în principal însă, avea menirea să le facă praf pe „izmenitele alea două de târâiepoale”, în cazul că ar fi venit la praznic, și să le dovedească limpede că ea, Katerina Ivanovna, este din cea mai nobilă casă „chiar aristocratică se poate spune, fiică de colonel și cu siguranță mai bună decât unele amatoare de aventuri, care s-au înmulțit precum ciupercile după ploaie în ultima vreme”. Diploma de merit ajunsese imediat în mâinile unor musafiri beți, lucru pe care Katerina Ivanovna nu îl împiedică, deoarece acolo era consemnat en toutes lettres³⁵ că este fiica unui consilier de curte și cavaler și că, prin urmare, era într-adevăr aproape fiică de colonel. Înfierbântându-se, Katerina Ivanovna se apucă imediat să vorbească pe larg despre toate amănuntele viitorului trai, minunat și liniștit, în orașul T., despre profesorii de gimnaziu pe care avea să-i invite ea să predea la pension; despre un bătrânel de toată stima, un franțuz pe nume Mangot, care o învățase franceză chiar pe ea, pe Katerina Ivanovna, la pension, și care își așteaptă sfârșitul la T. Și care va veni cu siguranță la ea, căci plata va fi extrem de convenabilă. Ajunse în cele din urmă și la Sonia, „care va pleca la T. Împreună cu Katerina Ivanovna și o va ajuta acolo la toate”. Aici însă, cineva din capătul mesei pufni în râs. Katerina Ivanovna, deși încercă îndată să dea impresia că ignoră râsul care se stârnise la capătul mesei, începu imediat, ridicând înadins glasul, să vorbească plină de însuflețire despre certa capacitate a Sofiei Semionovna de a-i servi drept ajutor, despre „blândețea, răbdarea, abnegația, noblețea și cultura” ei, și o tot bătea mulțumită pe Sonia pe obraz, după care, ridicându-se, o și sărută cu înfocare de două ori. Sonia se aprinse la față, iar Katerina Ivanovna izbucni brusc în plâns, remarcând imediat despre ea însăși că e „o proastă cu nervii slabi și că e deja prea zdruncinată, că e timpul să încheie și, cum mâncarea s-a isprăvit, să se servească deja ceaiul”. Chiar în clipa aceea, Amalia Ivanovna, de-acum ofensată de-a binelea că nu luase parte nici un pic la conversație și că n-o asculta nimeni, riscă să facă o ultimă încercare și, ascunzându-și mâhnirea, cuteză să îi strecoare Katerinei Ivanovna o remarcă extrem de la locul ei și profundă despre faptul că în viitorul pension va trebui acordată o atenție deosebită curățeniei lenjeriei fetelor (die Wäsche) și că „neapărat trebuie fost o dam de asta bun (die Dame), care poate văzut bine de lenjerie” și, în al doilea rând, „ca toate tinere domnișore noaptea pe furiș nici un roman să nu citit”. Katerina Ivanovna, care era într-adevăr zdruncinată și obosită rău și căreia praznicul îi era deja prea de-ajuns, i-o tăie imediat Amaliei Ivanovna, spunând că „debitează prostii” și nu pricepe nimic; că să se îngrijească de die Wäsche e treaba econoamei, nu a unei directoare de pension nobil; cât privește cititul romanelor, asta e deja pur și simplu o necuviință, și că ea o roagă să tacă din gură. Amalia Ivanovna se înroși și, înfuriindu-se, făcu observația că ea numai „bine dorit” și că ea „mult forte bun dorit”, dar că „pentru locuinț de mult nu primit Geld³⁶”. Katerina Ivanovna o puse imediat la punct, zicând că minte

când spune că „bine dorit”, fiindcă chiar ieri, când răposatul era încă întins pe masă, a luat-o la zor cu chiria. Atunci, Amalia Ivanovna remarcă imediat că ea „pe acele dam invitat, dar acele dam nu venit și nu pot venit la dam care nu nobil”. Katerina Ivanovna îi sublinie pe loc că o țopârlancă, așa ca ea, nu poate aprecia ce e aceea adevărata noblețe. Amalia Ivanovna nu mai suportă și anunță imediat că „mein Vater aus Berlin fost forte, forte important om și amândouă mâini prin buzunar umblat și făcut mereu așa: puf-puf!” și, ca să arate cât mai sugestiv cum era tatăl dumneaei, Amalia Ivanovna sări de pe scaun, își vârî mâinile în buzunare, își umflă obraji și începu să scoată niște sunete nedefinite, un fel de „puf-puf”, în hohotele dezlănțuite ale tuturor chiriașilor, care înadins o aprobau încurajator, presimțind o încăierare. Asta îi puse însă capac Katerinei Ivanovna, care pe loc, în auzul tuturor, spuse „răspicat” că Amalia Ivanovna se prea poate să nici nu fi avut vreodată vreun Vater, că este doar o șleampătă de pe la Petersburg care trage la măsă și că precis înainte fusese bucătăreasă pe undeva, dacă nu, mă rog, și mai rău. Amalia Ivanovna se înroși ca un rac și țipă schelălăit că poate Katerina Ivanovna „deloc Vater nu avut, dar ea avut Vater aus Berlin și așa lung surtuc purtat și mereu făcut: puf-puf-puf!”. Katerina Ivanovna observă disprețuitor că obârșia sa este cunoscută de toată lumea și chiar în diploma de merit e consemnat cu litere de tipar că tatăl ei este colonel; dar că tatăl Amaliei Ivanovna (dacă o fi avut vreodată un tată) era un țopârlan din Petersburg, vindea lapte; însă mai degrabă e de crezut că nici n-a avut tată, de vreme ce nici până acum nu se știe cum o cheamă după tată: Ivanovna sau Ludvigovna? Atunci, Amalia Ivanovna, turbând de furie și izbind cu pumnul în masă, începu să scheaune că ea este Amal Ivan, nu Ludvigovna, că Vater al ei „chemat Johann și el fost bürgmeister³⁷”, dar că Vater al Katerinei Ivanovna „deloc niciodat fost bürgmeister”. Katerina Ivanovna se ridică de pe scaun și, cu o voce aspră, aparent calmă (deși era lividă și pieptul îi urca și îi cobora vertiginos), o avertiză că, dacă mai îndrăznește o singură dată „să-i pună alături pe prostănacul ei de vater-ică și pe tătucul ei, ea, Katerina Ivanovna, o să-i smulgă boneta aia din cap și o s-o calce în picioare”. Auzind una ca asta, Amalia Ivanovna o luă la fugă prin odaie, zbierând cât o ținea gura că ea e proprietăreasa, iar Katerina Ivanovna „în clipa asta afar din cas”; după care, nu se știe de ce, se năpusti să strângă lingurițele de argint de pe masă. Începu tărăboiul; copiii se porniră să plângă. Sonia se repezi să o țină pe Katerina Ivanovna, dar când gazda îi strigă deodată ceva despre condicuță, Katerina Ivanovna o îmbrânci pe Sonia și se năpusti la Amalia Ivanovna ca să-și pună neîntârziat în aplicare amenințarea cu boneta. În acea clipă se deschise ușa și în prag apăru Piotr Petrovici Lujin. Stătea și se uita cu o privire aspră, atentă, la întreaga adunare. Katerina Ivanovna se repezi spre el.

~ III ~

— Piotr Petrovici, strigă ea, măcar dumneavoastră apărați-mă! Faceți-o pe creatura asta proastă să priceapă și să nu-ndrăznească să vorbească astfel cu o doamnă nobilă aflată în nenorocire, că pentru asta există și tribunal...

eu... o să mă plâng generalului-guvernator personal... O să dea socoteală... În numele ospitalității tatălui meu, apărați-i pe orfani.

— Dați-mi voie, doamnă... dați-mi voie, dați-mi voie, doamnă, încercă să o respingă Piotr Petrovici. Pe tatăl dumneavoastră, după cum știți, nici n-am avut cinstea să îl cunosc... dați-mi voie, doamnă... (cineva hohoti în gura mare), iar la neconținutele dumneavoastră răfuieli cu Amalia Ivanovna nu am de gând să iau parte... Am venit cu o treabă... și doresc să am imediat o explicație cu fiica dumneavoastră vitregă, cu Sofia... Ivanovna... Așa îi zice parcă... Îngăduiți-mi să trec...

Și Piotr Petrovici, strecurându-se într-o rână pe lângă Katerina Ivanovna, se îndreptă spre colțul opus, unde se afla Sonia.

Katerina Ivanovna rămase pironită locului, ca lovită de trăsnet. Nu izbutea să înțeleagă cum a putut Piotr Petrovici să tăgăduiască ospitalitatea tatălui ei. Odată ce născocise această ospitalitate, credea deja cu sfințenie în ea. O lăsase mută și tonul aferat, sec, parcă amenințător și disprețuitor al lui Piotr Petrovici. Toți parcă amuțiseră unul câte unul la apariția lui. În afară de faptul că acest om „ocupat și serios” nu se potrivea deloc cu toată adunarea aceea, se vedea limpede că venise pentru ceva important, că trebuia să fi avut un motiv important ca să se înfățișeze într-o asemenea societate și că probabil acuși urma să se întâmple ceva. Raskolnikov, care stătea lângă Sonia, se dădu puțin la o parte ca să îl lase să treacă; Piotr Petrovici păru să nici nu-l observe. Peste o clipă se ivi în prag și Lebeziatnikov: nu intră în cameră, oprit de aceeași curiozitate neobișnuită, aproape mirată; rămase acolo să asculte, dar păru să nu priceapă multă vreme nimic.

— Scuzați-mă dacă vă întrerup, dar e o chestiune destul de importantă, spuse Piotr Petrovici, ca și cum nu s-ar fi adresat nimănui în mod special, și chiar mă bucură asistența. Amalia Ivanovna, vă rog cât se poate de respectuos, ca proprietară a locuinței, să dați atenție discuției pe care o voi avea cu Sofia Ivanovna. Sofia Ivanovna, continuă el, adresându-se direct Soniei, deja speriată și extrem de mirată, de pe masa mea, din camera prietenului meu, Andrei Semionovici Lebeziatnikov, îndată după ce ați fost la mine, a dispărut o bancnotă de o sută de ruble, care îmi aparținea. Dacă aveți cunoștință în vreun fel oarecare și ne puteți arăta unde se află acum, vă asigur pe cuvânt de onoare, și vă iau pe toți martori, că totul se va sfârși aici. În caz contrar, voi fi nevoit să trec la măsuri foarte serioase, iar atunci... să nu dați vina pe mine!

O tăcere desăvârșită se instăpâni peste odaie. Până și copiii care plângeau tăcură. Sonia stătea palidă ca o moartă, se uita la Lujin și nu putea să răspundă nimic. Părea să nu fi înțeles încă. Trecură câteva clipe.

— Ei, deci cum e? întrebă Lujin uitându-se țintă la ea.

— Nu știu... Nu știu nimic..., zise în cele din urmă cu un glas pierit Sonia.

— Nu? Nu știți? mai întrebă o dată Lujin și tăcu iar preț de câteva secunde. Gândiți-vă bine, domnișoară, începu el sever, dar parcă tot povățuind-o, gândiți-vă, sunt gata să vă mai las timp să vă gândiți. Aveți bunăvoința să

observați: dacă nu aș fi atât de sigur, nu aș risca, evident, cu experiența mea, să vă acuz atât de direct, căci pentru o învinuire ca asta, directă și publică, dar mincinoasă ori numai greșită, ar trebui să răspund, într-un fel, chiar eu. Știu acest lucru. Azi-dimineață am schimbat, pentru nevoi personale, câteva bilete de bancă cu dobânda de cinci la sută, cu valoarea totală nominală de trei mii de ruble. Am socoteala trecută în agendă. Când am venit acasă, Andrei Semionovici mi-e martor, am început să număr banii și, după ce am numărat două mii cinci sute de ruble, le-am pus în portofel, iar portofelul l-am vârat în buzunarul lateral al surtucului. Pe masă au rămas cinci sute de ruble, între care trei bancnote de câte o sută de ruble fiecare. În clipa aceea ați intrat dumneavoastră (chemată de mine) și cât ați stat acolo ați fost extrem de agitată, chiar v-ați ridicat de trei ori în timpul discuției și v-ați grăbit, nu știu de ce, să plecați, deși nu terminaserăm de vorbit. Andrei Semionovici poate depune mărturie pentru toate acestea. Probabil nici dumneavoastră nu veți refuza, domnișoară, să confirmați și să declarați că eu v-am chemat prin Andrei Semionovici numai ca să discut cu dumneavoastră despre situația rudei dumneavoastră rămasă cu orfanii și fără nici un ajutor, Katerina Ivanovna (la care nu am putut veni pentru pomenire), și despre utilitatea inițierii unui lucru în folosul ei, o chetă, o tombolă ori ceva în acest gen. Mi-ați mulțumit și chiar v-au dat lacrimile (redau totul așa cum a fost, în primul rând ca să vă amintesc și în al doilea ca să vă arăt că nu mi s-a șters din memorie nici cel mai mic amănunt). După aceea am luat de pe masă o bancnotă de zece ruble și v-am dat-o, din partea mea, pentru nevoile rudei dumneavoastră și ca un prim ajutor. Andrei Semionovici a văzut totul. Pe urmă v-am condus până la ușă – dumneavoastră erați la fel de agitată -, după care, rămânând singur cu Andrei Semionovici, am mai stat de vorbă vreo zece minute și Andrei Semionovici a ieșit, iar eu m-am dus din nou la masa pe care erau banii, cu gândul ca după ce îi număr să îi pun deoparte, cum intenționasem și înainte, când eram singur. Spre uimirea mea, una dintre bancnotele de o sută de ruble lipsea. Acum, dacă îmi permiteți, să chibzuim: să îl bănuiesc pe Andrei Semionovici nu aș putea în nici un caz; mă jenez până și de o ipoteză ca asta. Să greșesc la socoteală, de asemenea nu puteam, fiindcă exact cu un minut înaintea sosirii dumneavoastră terminasem de socotit și totalul era corect. Recunoașteți că, amintindu-mi de agitația dumneavoastră, de graba de a pleca și de faptul că ați ținut o vreme mâinile pe masă; ținând seamă, în fine, de statutul dumneavoastră social și de deprinderile care derivă din el, am fost, ca să zic așa, silit să mă opresc, îngrozit și chiar împotriva voinței mele, la o bănuială, crudă, desigur, dar justificată! Mai adaug și repet că, în ciuda convingerii mele depline, înțeleg că învinuirea pe care v-o aduc acum comportă un oarecare risc pentru mine. Dar, după cum vedeți, nu am lăsat lucrurile așa; sunt revoltat și am să vă spun și de ce: pentru un singur motiv, domnișoară, și anume neagra dumneavoastră nerecunoștință! Cum? Eu vă poftesc în interesul sărmanei dumneavoastră rude, vă ofer tot ce pot eu, fac o donație de zece ruble și dumneavoastră, chiar atunci, pe loc, îmi răsplătiți toate acestea cu o asemenea

faptă! Nu, e deja ceva urât! Vi se cuvine o lecție. Judecați și dumneavoastră! Mai mult decât atât, ca un adevărat prieten ce vă sunt (căci nu puteți avea un prieten mai bun în această clipă), vă rog să vă veniți în fire! Altfel voi fi fără milă! Așadar?

— N-am luat nimic de la dumneavoastră, șopti îngrozită Sonia, dumneavoastră mi-ați dat zece ruble, uitați, luați-le.

Sonia scoase din buzunar o batistă, îi dezlegă nodul, o desfăcu, scoase hârtia de zece ruble și i-o întinse lui Lujin.

— Și în ce privește suta de ruble refuzați să recunoașteți? stăruie el pe un ton de reproș, fără să ia hârtia.

Sonia se uită în jur. O priveau toți cu niște fețe îngrozite, aspre, batjocoritoare, dușmănoase. Îl căută din ochi pe Raskolnikov... el stătea la perete, cu brațele încrucișate, și se uita la ea cu o privire arzătoare.

— O, Doamne! scâpă un geamăt de pe buzele Soniei.

— Amalia Ivanovna, va trebui să anunțați poliția, așa că vă rog cât se poate de respectuos să trimiteți deocamdată după portar, spuse calm și chiar blând Lujin.

— Gott der barmherzige.³⁸ Eu așa și știut că ea fura! își plesni palmele Amalia Ivanovna.

— Așa ați și știut? prinse din zbor Lujin. Înseamnă că ați avut și înainte unele temeieri, dacă ați ajuns la concluzia asta. Vă rog, preastimată Amalia Ivanovna, să nu uitați ce ați spus, de altfel, cu martori.

Din toate părțile se stârni zarvă. Toți începură să se foiască.

— Cuuum? strigă deodată, venindu-și în fire, Katerina Ivanovna și, parcă smulgându-se din loc, se năpusti la Lujin. Cum? O învinuiești pe ea de furt? Pe Sonia? Ah, ce ticăloși, ce ticăloși!

Și repezindu-se la Sonia, o îmbrățișă, strângând-o ca într-o menghină cu brațele ei uscate.

— Sonia, cum ai îndrăznit să iei de la el zece ruble? Of, proasto! Dă-i încoace! Dă-mi imediat alea zece ruble. Poftim!

Și luând bancnota de la Sonia, Katerina Ivanovna o făcu mototol în mâini și i-o azvârli lui Lujin drept în față. Ghemotocul îl nimeri în ochi și căzu pe jos. Amalia Ivanovna se repezi să adune banii. Piotr Petrovici se înfurie.

— Țineți-o pe nebuna asta! strigă el.

În clipa aceea apărură în ușă, lângă Lebeziatnikov, alte câteva persoane, printre care puteau fi văzute și cele două doamne pomenite mai devreme.

— Cum! Nebună? Eu, nebună? Dobitocule! țipă ascuțit Katerina Ivanovna. Tu ești un dobitoc, chițibușar de judecătorie, om josnic ce ești! Sonia, Sonia să-i ia lui banii! Sonia, hoată! Păi ea îți dă și ție, dobitocule! Și Katerina Ivanovna izbucni în hohote isterice de râs. Ați văzut, dobitocul? se repezi ea în toate părțile arătând spre Lujin. Cum? Și tu? zise dând cu ochii de gazdă. Și tu vii să spui, cârnățareaso, că ea „furat”, copan de găină prusacă în crinolină ce ești! Fir-ați să fiți! Păi ea nici n-a ieșit din cameră și, cum a venit de la tine, ticălosule, s-a așezat aici, lângă Rodion Romanovici! ... Căutați-o! Că de

vreme ce n-a ieșit nicăieri, banii trebuie să fie la ea! Hai, caută, caută, caută! Dar dacă n-ai să găsești nimic, păi s-avem iertare, puiule, o să răspunzi! La suveran mă duc, la suveran, la preamilostivul țar în persoană am s-alerg, să mă arunc la picioarele lui, acum, chiar azi! Sunt orfană! Or să mă lase! Crezi că n-or să mă lase? Minți, am s-ajung! Ajuung eu! Ce ți-ai zis, că ea e blajină, nu? Pe asta te-ai bizuit? Ei, bine, frate, eu nu mă sperii! Praf te fac! Caută odată! Caută, caută, hai, caută!

Katerina Ivanovna, turbată de furie, îl înhăță pe Lujin și-l trase spre Sonia.

— Sunt gata să răspund... dar potoliți-vă, doamnă, potoliți-vă! Văd prea bine că nu vă speriați! ... Asta... asta... cum se poate? bălmăji Lujin. Asta trebuie făcut la poliție... deși, de fapt, sunt și-acum martori prea destui... Eu sunt gata... Dar, oricum, pentru un bărbat e mai dificil... din cauza sexului... Dacă ne-ar ajuta Amalia Ivanovna... deși, de fapt, treaba nu se face așa... Ce mai e și asta?

— Pe cine poftești pune! Cine vrea n-are decât să caute! strigă Katerina Ivanovna. Sonia, întoarce-ți buzunarele pe dos! Poftim, poftim! Uită-te, monstru ce ești, uite, e gol, aici a avut batista, buzunarul e gol, poți să vezi! Uite și buzunarul celălalt, uite, uite! Vezi! Vezi!

Katerina Ivanovna mai degrabă smulse în afară cele două buzunare, unul după altul, decât le întoarse pe dos. Dar din al doilea buzunar, cel drept, sări o hârtiuță și, după ce descrie un cerc prin aer, căzu la picioarele lui Lujin. Asta o văzură toți; mulți chiar scoaseră strigăte. Piotr Petrovici se aplecă, luă cu două degete hârtiuța de pe jos, o ridică să o vadă toți și o desfăcu. Era o bancnotă de o sută de ruble, împăturită în opt. Piotr Petrovici își plimbă brațul în cerc, arătându-le tuturor bancnota.

— Hoată! Afar din cas! Polis, polis! zberă Amalia Ivanovna. Trebui gonit la Sibir! Afar!

Din toate părțile izbucniră exclamații. Raskolnikov tăcea, fără să-și ia ochii de la Sonia, dar întorcându-i din când în când, foarte iute, către Lujin. Sonia stătea în același loc, părând inconștientă: aproape că nu era nici măcar mirată. Dintr-odată, se făcu roșie ca focul, gemu și își ascunse fața în mâini.

— Nu, nu eu! Eu n-am luat! Nu știi! începu să strige de ți se rupea inima, aruncându-se spre Katerina Ivanovna, care o prinse și o strânse tare, vrând parcă s-o apere cu pieptul ei de toți.

— Sonia! Sonia! Eu nu cred! Vezi, eu nu cred! striga (în ciuda oricărei evidențe) Katerina Ivanovna, săltând-o în brațe ca pe un copil, sărutând-o întruna, luându-i mâinile și lipindu-și buzele de ele. Auzi, să furi tu! Ce oameni proști! O, Doamne! Proști, proști ce sunteți, strigă ea către toți cei de față, nu știți încă ce inimă are, ce fetiță e asta! Să fure ea, ea! Dar ea e-n stare să-și dea și rochia de pe ea, s-o vândă, să umble desculță ca să-ți dea cât ai nevoie, asta e ea! Și condicuță a primit pentru că îmi mureau copiii de foame, pentru noi s-a vândut! ... Ah, bărbate din mormânt, bărbate din mormânt! Ah, bărbate din mormânt, bărbate din mormânt! Vezi? Vezi? Uite ce pomenire ai! Doamne!

Luați-i apărarea, ce stați așa cu toții! Rodion Romanovici, de ce nu-i iei apărarea? Nu cumva crezi și dumneata? Nici la degetul cel mic nu-i ajungeți, niciunul, niciunul, niciunul! Doamne! Apăr-o odată!

Plânsul bieteii, bolnavei, jalnicei Katerina Ivanovna păru să producă un efect puternic asupra publicului. Era atâta jale, atâta suferință pe chipul acela schimonosit de durere, supt de boală, pe buzele uscate, pătate de sânge închegat, în vocea răgușită de țipete, în plânsul cu sughițuri, ca de copil, în apelul credul, copilăresc și în același timp disperat la ocrotire, încât nefericita stârni compasiunea tuturor. Piotr Petrovici, cel puțin, o compătimi imediat.

— Doamnă! Doamnă! exclamă cu glas autoritar. Acest fapt nu vă aduce în nici un fel atingere! Nu are nimeni de gând să vă învinuiască de complicitate sau acord tacit, cu atât mai mult cu cât chiar dumneavoastră ați descoperit bancnota întorcându-i buzunarele pe dos: înseamnă că nu ați bănuțit nimic. Sunt gata întru totul să deplâng acest fapt, ca să zic așa, dacă Sofia Semionovna a fost împinsă de sărăcie, dar, domnișoară, de ce nu ați vrut să recunoașteți? V-a fost frică să nu vă faceți de rușine? A fost prima dată? V-ați pierdut poate? E ceva de înțeles, foarte de înțeles... Dar de ce să ne lăsăm în voia unor astfel de porniri! Domnilor, se adresă el celor de față, domnilor! Din milă și, ca să zic așa, compasiune, eu, mă rog, sunt gata să iert totul chiar acum, în ciuda jignirilor ce mi-au fost aduse. Rușinea de-acum să vă servească, domnișoară, drept lecție pentru viitor, i se adresă el Soniei, iar eu las să treacă de la mine și nu mai dau curs la nimic. Basta!

Piotr Petrovici aruncă o otheadă piezișă spre Raskolnikov. Ochii li se întâlneau. Privirea arzătoare a lui Raskolnikov l-ar fi făcut scrum. Katerina Ivanovna părea să nu fi auzit nimic în acest timp: o îmbrățișa și o săruta ca o nebună pe Sonia. Copiii o cuprinseseră și ei din toate părțile pe Sonia cu mânuțele lor, iar Polea – care nu înțelesese de fapt nimic din toate astea – plângea în hohote, cu sughițuri, de ziceai că se îneacă, ascunzându-și fețișoara ei dragălașă, umflată de plâns, după umărul Soniei.

— Câtă josnicie! răsună o voce puternică din ușă.

Piotr Petrovici se întoarse iute.

— Câtă josnicie! repetă Lebeziatnikov uitându-se drept în ochii lui.

Piotr Petrovici păru chiar să tresară, lucru pe care îl observară toți. (Aveau să și-l amintească.) Lebeziatnikov păși în cameră.

— Și ați avut îndrăzneala să mă luați drept martor? întrebă el înaintând spre Piotr Petrovici.

— Ce înseamnă asta, Andrei Semionovici? Ce tot spui acolo? bâigui Lujin.

— Asta înseamnă că ești un... calomniator, asta înseamnă! spuse înfierbântat Lebeziatnikov, uitându-se sever la el cu ochisorii lui miopi.

Era supărat foc. Raskolnikov stătea cu ochii pironiți la el, vrând parcă să-i prindă și să-i cântărească fiecare cuvânt. Se înstăpâni din nou tăcerea. Piotr Petrovici aproape că se și pierdu, mai ales în primul moment.

— Dacă dumneata îmi spui... asta... mie, începu el bâlbâindu-se. Ce-i cu dumneata? Nu ești în toate mințile?

— Eu sunt în toate mințile, dar uite că dumneata ești un... escroc! Tiii, ce josnicie! Am ascultat tot, înadins am așteptat să înțeleg tot, fiindcă, mărturisesc, nici acum nu e prea logic... pentru ce ai făcut toate astea – nu pricep.

— Dar ce-am făcut! Încetează cu enigmele dumitale absurde! Nu cumva ești băut?

— Poate dumneata bei, om josnic ce ești, nu eu! Eu nu beau niciodată nici măcar o votcă, fiindcă lucrul ăsta nu se potrivește cu convingerile mele! Dacă vă puteți închipui, el însuși, cu propria lui mână, i-a dat bancnota asta de o sută de ruble Sofiei Semionovna, am văzut cu ochii mei, sunt martor, o spun sub jurământ! El, el! repeta Lebeziatnikov adresându-se tuturor și fiecăruia în parte.

— Ai căpiat, mucosule? țipă Lujin. Doar o ai în față, stă dinaintea dumitale, aici și acum, a spus în fața tuturor că în afara celor zece ruble nu a primit nimic de la mine. Atunci cum puteam eu să i-o dau?

— Păi, eu am văzut, am văzut! strigă Lebeziatnikov, întărind cele spuse. Și deși asta e împotriva convingerilor mele, sunt gata chiar acum să depun ce jurământ dorești la tribunal, fiindcă am văzut cum i-ai vârât banii în buzunar pe furiș! Însă eu, prostul, m-am gândit că ai făcut-o din mărinimie. La ușă, când îți luai rămas-bun, ea s-a întors și i-ai strâns mâna cu dreapta, iar cu cealaltă, cu stânga, i-ai strecurat în buzunar hârtiuța. Am văzut! Am văzut!

Lujin păli.

— Ce minciuni! strigă el cu neobrăzare. Cum să vezi, stând la fereastră, hârtiuța! Ți s-a năzărit... miop cum ești! Aiurezi!

— Nu, nu mi s-a năzărit! Chiar dacă am stat departe, am văzut tot, tot am văzut, deși de la fereastră e greu, într-adevăr, să vezi o hârtiuță, cum bine spui, dar de data asta știam precis că era o bancnotă de o sută, fiindcă atunci când ai vrut să-i dai Sofiei Semionovna hârtia de zece ruble, ai luat de pe masă una de o sută (asta am văzut pentru că atunci stăteam aproape și, fiindcă tocmai îmi trecuse prin cap ceva, nu am uitat că ai avut în mână bancnota). Ai împăturit-o și ai ținut-o strâns în mână tot timpul. Pe urmă mi-a ieșit iar din minte, dar când te-ai ridicat, ai trecut-o din dreapta în stânga, gata s-o scapi; atunci mi-am adus iar aminte, fiindcă mi-a trecut prin cap același lucru, și anume că vrei să faci o binefacere fără să văd eu. Poți să-ți închipui ce atent am început să te urmăresc, ei, și-am văzut cum ai reușit să-i vârî banii în buzunar. Am văzut, am văzut, sunt gata să jur!

Lebeziatnikov numai că nu se sufoca. Din toate părțile se făcură auzite tot felul de exclamații, cele mai multe de uimire; dar se auziră și exclamații rostite pe un ton amenințător. Înaintau cu toții spre Piotr Petrovici. Katerina Ivanovna se aruncă spre Lebeziatnikov.

— Andrei Semionovici! M-am înșelat în privința dumitale! Apăr-o! Ești singurul de partea ei! E orfană, Dumnezeu te-a trimis! Andrei Semionovici, puiule, tăicuțule!

Katerina Ivanovna, aproape fără să mai știe ce face, se aruncă în genunchi în fața lui.

— Minciuni gogonate! urlă turbat de furie Lujin. Torni gogoși, domnule. „Am uitat, mi-am adus aminte, am uitat” – ce-i asta! Adică i-am pus eu dinadins? Pentru ce? În ce scop? Ce am eu în comun cu această...

— Pentru ce? Ei, uite asta nu înțeleg nici eu, dar ce am spus e un fapt real, asta e sigur! Nu greșesc, om josnic și ticălos ce ești, ba chiar îmi amintesc cum mi-a și trecut atunci prin cap, chiar în momentul când îți mulțumeam și îți strângeam mâna. De ce i-ai vârat banii în buzunar pe furis? Adică de ce pe furis? Să fi fost doar pentru că ai vrut să te ascunzi de mine, știind că am convingeri contrare și neg filantropia individuală, care nu rezolvă nimic în mod radical? Ei, și am hotărât că îți e într-adevăr rușine de mine fiindcă dai asemenea sume și, în afară de asta, m-am gândit eu, poate vrea să-i facă o surpriză, s-o lase cu gura căscată când o găsi în buzunar nici mai mult, nici mai puțin decât o sută de ruble. (Fiindcă sunt binefăcători cărora le place să-și înflorească binefacerile, știu bine.) Pe urmă m-am gândit că poate vrei s-o încerci, dacă vine sau nu să-ți mulțumească după ce-i găsește. Ori că vrei să eviți recunoștința și că, ei, cum se spune: să nu știe mâna dreaptă ce face... într-un cuvânt, o chestie din asta... Ei, atâtea mi-au trecut atunci prin cap, că am hotărât să mă gândesc la ele mai târziu, oricum, mi-am zis că nu-i delicat să arăt că-ți știu secretul. Dar mi-a mai venit în minte un lucru: că Sofia Semionovna poate foarte bine să piardă banii înainte să dea de ei; de asta m-am și hotărât să vin încoace, ca s-o chem și să o încunoștințez că i-ai pus în buzunar o sută de ruble. Dar pe drum am trecut mai întâi pe la camera doamnelor Kobâleatnikov, ca să le duc Concluziile generale ale metodei pozitive și să le recomand în mod deosebit articolul lui Piderit (ca și al lui Wagner, de altfel); pe urmă, ajungând aici, peste ce dau! Ei bine, puteau să-mi vină asemenea gânduri și idei dacă nu vedeam într-adevăr că i-ai pus în buzunar o sută de ruble?

Când își isprăvi poliloghia considerațiilor și își încheie discursul cu o concluzie atât de logică, pe Andrei Semionovici îl cuprinse o oboseală îngrozitoare, îi șiroia chiar sudoarea pe față. El, vai, nu se putea exprima nici în limba rusă ca lumea (fără să știe totuși altă limbă, niciuna), așa că se epuiză parcă brusc, părând că a și slăbit în urma acestui efort oratoric. Cu toate astea, discursul său avu un efect formidabil. Vorbise cu atâta patimă, cu atâta convingere, încât se pare că îl crezuseră cu toții. Piotr Petrovici simți că nu-i a bună.

— Nu-i treaba mea că dumitale îți vin în cap tot felul de tâmpenii! strigă el. Asta nu-i o dovadă! Oi fi visat toate aiurelile astea, atât și nimic mai mult! Îți spun eu că minți, domnule! Minți și mă calomniezi fiindcă îmi porți pică, pentru că nu am fost de acord cu propunerile dumitale sociale de liber-cugetător și ateu, de asta!

Manevra nu i-a fost însă de nici un folos lui Piotr Petrovici. Dimpotrivă, din toate părțile se auziră murmure.

— A, uitate de ce te-ai găsit să te legi! strigă Lebeziatnikov. Minți! Cheamă poliția și o să depun jurământ! Un singur lucru nu pot să pricep: de ce ai săvârșit o faptă așa de josnică! Ce om ticălos, câtă josnicie!

— Eu pot să explic de ce a săvârșit o asemenea faptă și, dacă trebuie, depun și eu jurământ! spuse în sfârșit Raskolnikov cu un glas ferm și făcu un pas înainte.

Părea să fie hotărât și calm. Numai văzându-l, tuturor le-a fost cumva clar că știa cum stau lucrurile și că s-a ajuns la dezlegarea enigmei.

— Acum mi s-a lămurit perfect totul, continuă Raskolnikov adresându-i-se direct lui Lebeziatnikov. Încă de la începutul poveștii am bănuir că la mijloc e o lucrătură mârșavă; am început să bănuiesc în urma anumitor împrejurări pe care le știam doar eu și pe care o să le explic acum în fața tuturor: aici și stă cheia! Dumneata, Andrei Semionovici, cu mărturia dumitale prețioasă, mi-ai lămurit definitiv totul. Vă rog să ascultați cu toții: acest domn (și arată spre Lujin) a cerut nu demult în căsătorie o domnișoară, și anume pe sora mea, Avdotia Romanovna Raskolnikova. Dar sosind la Petersburg acum trei zile, la prima întâlnire pe care a avut-o cu mine, ne-am certat și eu l-am dat afară, am și doi martori. Omul ăsta e veninos... Acum trei zile încă nu știam că locuiește la dumneata, Andrei Semionovici, așadar chiar în ziua când ne-am certat, acum trei zile, a fost de față când eu, ca prieten al răposatului domn Marmeladov, i-am dat soției acestuia, Katerina Ivanovna, niște bani pentru înmormântare. El i-a scris imediat mamei mele și i-a adus la cunoștință că eu i-am dat toți banii, nu Katerinei Ivanovna, ci Sofiei Semionovna, adică a lăsat să se înțeleagă că am anumite relații cu Sofia Semionovna. Și toate astea, după cum vă puteți da seama, ca să ne facă pe noi, adică pe mine, pe mama și pe sora mea, să ne certăm, căutând să le convingă că eu le risipesc în scopuri nedemne ultimii bani, pe care ele mi-i trimiseseră ca să mă ajute. Ieri-seară, de față cu mama și cu sora mea și în prezența lui, am restabilit adevărul, dovedind că banii i-am dat Katerinei Ivanovna pentru înmormântare, și nu Sofiei Semionovna, că să nu mai spun că pe Sofia Semionovna acum trei zile nici n-o cunoșteam încă și nici n-o văzusem la față. Cu acest prilej am adăugat că el, Piotr Petrovici Lujin, cu toate meritele sale, nu-i ajunge nici la degetul cel mic Sofiei Semionovna, despre care a scris cuvinte atât de urâte. La întrebarea pe care mi-a pus-o, dacă aș așeza-o pe Sofia Semionovna alături de sora mea, i-am răspuns că făcusem deja acest lucru chiar în ziua aceea. Furios că mama și sora mea nu dau curs clevetirilor lui și nu se ceartă cu mine, s-a pornit să le spună niște obrăznicii de neiertat. Relațiile s-au rupt definitiv și a fost dat afară din casă. Toate astea s-au întâmplat ieri-seară. Acum vă rog să mă ascultați cu foarte mare atenție: închipuiți-vă că, dacă el reușea să demonstreze acum că Sofia Semionovna este o hoată, în primul rând le dovedea mamei și surorii mele că bănuielile lui nu au fost deșarte; că se supăraseră pe bună dreptate pentru că am așezat-o pe sora mea alături de Sofia Semionovna; că, atacându-mă pe mine, apăra chipurile onoarea surorii mele și a logodnicii lui. Într-un cuvânt, prin toate astea ar fi izbutit din nou să provoace o ceartă între mine și ai mei,

sperând, bineînțeles, să le intre din nou în grații soră-mii și maică-mii. Nu mai spun că s-a răzbunat pe mine personal, fiindcă presupune, și nu fără temei, că țin foarte mult la onoarea și fericirea Sofiei Semionovna. Iată tot calculul pe care și l-a făcut! Pentru mine așa stau lucrurile! Aici și numai aici e motivul!

Cam așa, își încheie Raskolnikov discursul, întrerupt des de exclamațiile asistenței, care de altfel ascultase cu mare atenție. Dar, în ciuda tuturor acestor întreruperi, a vorbit răspicat, calm, precis și ferm. Vocea sa tăioasă, tonul său convins și expresia severă a feței produsese un efect extraordinar asupra tuturor.

— Așa-i, așa-i, așa este! adeveri plin de entuziasm Lebeziatnikov. Așa trebuie să fie, fiindcă m-a întrebat chiar, de cum a intrat Sofia Semionovna la noi în cameră, dacă sunteți aici. Nu v-am văzut printre musafirii Katerinei Ivanovna? M-a chemat lângă fereastră și m-a întrebat cu voce scăzută. Avea neapărat nevoie să fiți! Așa-i, exact așa e!

Lujin tăcea și zâmbea disprețuitor. De altfel, era palid de tot. Părea că se gândește cum s-o întorcă. Poate ar fi fost mulțumit să lase totul baltă și să plece, dar în clipa aceea era aproape cu neputință; asta ar fi însemnat să recunoască direct justetea învinuirilor ce i se aduseseră, ca și faptul căclevetise într-adevăr pe seama Sofiei Semionovna. Pe deasupra, asistența, și așa cherchelită, era cam agitată. Ofițerul de intendență la pensie, chit că nu pricepuse mare lucru, striga mai tare decât toți și propunea niște măsuri extrem de neplăcute pentru Lujin. Dar nu toți erau băuți: se strânseseră acolo oameni de prin toate camerele. Cei trei polonezi se înfierbântaseră rău de tot și nu mai conteneau să-i strige „pane laidak”³⁹, bolborosind și niște amenințări în polonă. Sonia asculta încordată, dar părea să nu înțeleagă nici ea totul, ca și cum abia își revenea dintr-un leșin. Nu își lua însă ochii de la Raskolnikov, simțind că numai în el are un apărător. Katerina Ivanovna respira greu și gâfâit, părând complet sleită. Mai prostită decât toți arăta Amalia Ivanovna, care rămăsese cu gura căscată și nu pricepea o iotă. Raskolnikov ar fi vrut să mai spună ceva, dar nu-l mai lăsară să termine: strigau cu toții și se îmbulzeau în jurul lui Lujin cu ocări și cu amenințări. Dar Piotr Petrovici nu se sperie. Văzând că dăduse greș cu învinuirea adusă Soniei, recurse la obrăznicie.

— Dați-mi voie, domnilor, dați-mi voie, nu vă îmbulziți, lăsați-mă să trec! zise făcându-și loc prin mulțime. Și aveți amabilitatea să nu mă amenințați; vă asigur că n-o să se întâmple nimic, n-o să izbutiți nimic, mie nu mi-e frică, în schimb dumneavoastră o să dați socoteală fiindcă acoperiți prin violență un caz penal. Hoța a fost dată în vileag cu prisosință și eu o să merg mai departe. Cei din justiție nu sunt chiar orbi și... nici băuți, n-or să creadă doi atei învederați, agitatori și liber-cugetători care mă acuză pe mine dintr-o răzbunare personală, în prostia lor, lucru pe care îl recunosc singuri... Dați-mi voie!

— În momentul ăsta să dispari din camera mea, să faci bine și să pleci, am terminat cu dumneata! Și când mă gândesc că mi-am dat atâta osteneală ca să-i expun... două săptămâni de zile!

— Doar ți-am spus și ieri, Andrei Semionovici, că plec singur, dumneata m-ai reținut; acum nu mai vreau să adaug decât că ești un prost. Îți doresc să-ți tămăduiești mintea și ochii miopi. Dați-mi voie, domnilor!

Încercă să-și facă drum; dar ofițerul de intendență la pensie nu voia să-l lase să scape așa ușor, doar cu câteva înjurături, așa că înhăță de pe masă un pahar, își luă avânt și azvârli cu el după Piotr Petrovici; dar paharul zbură direct în Amalia Ivanovna. Ea scoase un schelălăit strident, iar pensionarul, pierzându-și echilibrul din cauza avântului, căzu grămadă sub masă. Piotr Petrovici trecu la el în cameră, iar după o jumătate de ceas părăsise deja casa. Sonia, sfioasă din fire cum era, știa dinainte că putea deveni mai repede decât oricine o victimă, de vreme ce oricine o putea jigini aproape nepedepsit. Cu toate astea, până în clipa aceea i se păruse că într-un fel sau altul putea scăpa de năpastă – cu prudența, cu duhul blândeții, cu supunerea în fața oricui și a tuturor. Dezamăgirea a fost prea grea. Era în stare, desigur, să îndure cu răbdare și fără crâcnire totul, chiar și asta. Dar în prima clipă i se păru nespun de greu. În ciuda biruinței obținute și a faptului că era reabilitată, după ce trecu prima spaimă și se dezmetici, când înțelese limpede totul, un sentiment de neajutorare și obidă îi strânse inima. Făcu o criză de nervi. În cele din urmă, neputând să se mai stăpânească, se năpusti afară din cameră și fugi acasă la ea. Acest lucru se întâmplă imediat după plecarea lui Lujin. Amalia Ivanovna, nimerită, în hohotele răsunătoare ale celor de față, de pahar, nu mai suportă nici ea să plătească oalele sparte. Se năpusti țipând ascuțit, ca turbată, la Katerina Ivanovna, socotind-o vinovată de toate:

— Afar din cas! Acum! Marș!

Și spunând acestea, începu să apuce tot ce-i cădea în mână din lucrurile Katerinei Ivanovna și să dea cu ele de pământ. Katerina Ivanovna, așa zdrobită și aproape leșinată cum era, sări din pat (unde căzuse sleită) și se aruncă asupra Amaliei Ivanovna. Lupta era însă prea inegală, Amalia Ivanovna o împinse cât colo ca pe un fulg.

— Cum? Nu-i de-ajuns că am fost calomniată cumplit, creatura asta tot de mine se ia? Cum? În ziua când îmi îngrop soțul, după toată ospitalitatea mea, mă gonește în stradă, cu orfanii! Unde să mă duc? urla hohotind și sufocându-se sărmana femeie. Doamne, strigă ea deodată scăpărând din ochi, ce dreptate mai e și asta? Pe cine aperi dacă nu pe noi, orfanii? Dar las' că vedem noi! Există pe lume judecată și dreptate, există și o să le găesc! Numai așteaptă tu, creatură fără nici un Dumnezeu! Polecika, rămâi cu copiii, mă întorc! Așteptați-mă în stradă, dacă trebuie! Vedem noi dacă există vreo dreptate pe lumea asta!

Și punându-și la repezeală pe cap același șal verde din drap de dames, pomenit de răposatul Marmeladov în relatarea lui, Katerina Ivanovna își făcu loc prin mulțimea năucă și aburită de băutură a chiriașilor, care continuau să se îmbulzească în odaie, și fugi plângând și țipând în stradă, având în minte doar gândul neclar de-a găsi chiar atunci, pe loc și cu orice preț, dreptatea. Polecika, înspăimântată, se ascunse cu copiii în colțul cu cufărul și, ținând

micuții strâns în brațe și plângând, aștepta să li se întoarcă mama. Amalia Ivanovna bântuia prin cameră, se văita, dădea de-a azvârlita cu tot ce nimerea, țipa și trăsnea. Chiriașii zbierau, fiecare în legea lui, unii comentau ce pricepuseră din cele întâmplate, alții se certau și se înjurau, alții lălăiau un cântec... „E timpul să plec și eu! se gândi Raskolnikov. Ei, Sofia Semionovna, să vedem ce-o să zici acum!”

Și se îndreptă spre locuința Soniei.

~ IV ~

Raskolnikov se arătase energic și îndrăzneț ca avocat al Soniei împotriva lui Lujin, cu toată spaima și suferința pe care le purta în sufletul lui. După chinurile din dimineața aceea, era chiar bucuros că avea un prilej să-și mai schimbe gândurile, deja de nesuportat, ca să nu mai spunem că se implica din tot sufletul și cu toată ființa în apărarea Soniei. Pe deasupra, se mai gândea, încercând chiar o neliniște, la întrevedere pe care urma să o aibă cu Sonia: trebuia să-i spună că el o omorâse pe Lizaveta și, presimțind cumplita tortură care îl aștepta, voia parcă s-o alunge cu mâinile. De aceea, când exclamase ieșind de la Katerina Ivanovna: „Ei, Sofia Semionovna, să vedem ce-o să zici acum!”, era încă pradă acelei surescitări pline de îndrăzneală și sfidare dată de victoria de adineauri asupra lui Lujin. Dar se petrecu ceva straniu cu el. Când ajunsese la apartamentul lui Kapernaumov, se simți brusc cuprins de neputință și de frică. Se opri nehotărât în fața ușii și, ciudat lucru, se întrebă: „Oare trebuie să-i spun cine a omorât-o pe Lizaveta?”. Era straniu că se mai întreba, pentru că simțise imediat nu numai că trebuia să-i spună, ci și că momentul acela nu putea fi amânat cu nici un chip. Încă nu știa de ce, doar simțea asta, și această conștiință chinuitoare a propriei neputințe în fața necesității aproape îl strivea. Ca să pună capăt șovăielii și chinului, deschise repede ușa și se uită din prag la Sonia. Ședea cu coatele pe măsuță, cu fața ascunsă în palme, dar văzându-l pe Raskolnikov, se ridică iute și porni în întâmpinarea lui, ca și cum l-ar fi așteptat.

— Ce m-aș fi făcut fără dumneata! spuse repede, ajungând lângă el în mijlocul camerei.

Se vedea bine că voia să-i mulțumească. De asta îl și aștepta.

Raskolnikov se îndreptă spre masă și se așeză pe scaunul de pe care tocmai se sculase ea. Sonia rămase în picioare la doi pași de el, exact ca în seara trecută.

— Ei bine, Sonia? zise el și deodată simți că glasul îi tremură. Ai văzut că toată treaba a avut drept temeii „statutul tău social și deprinderile care derivă din el”. Ai înțeles adineauri asta?

Chipul ei exprima suferință.

— Numai să nu-mi vorbești ca ieri! îi curmă ea vorba. Te rog, nu începe iar. E și-așa destul chin...

Se grăbi să zâmbească, speriată să nu-l supere cu acest reproș.

— Am plecat de-acolo ca o proastă. Ce s-a mai întâmplat? Am tot vrut să mă întorc, dar m-am gândit... că vii.

El îi povesti că Amalia Ivanovna i-a dat afară din casă și Katerina Ivanovna a fugit nu se știe unde „să caute dreptate”.

— O, Doamne! sări Sonia. Hai repede...

Și își luă pelerinuța.

— Veșnic același lucru! strigă iritat Raskolnikov. Până și în gând îi ai numai pe ei! Stai puțin cu mine.

— Și... Katerina Ivanovna?

— Katerina Ivanovna are să vină singură la dumneata, de vreme ce a plecat de-acasă, adăugă el morocănos. Iar dacă nu te găsește, tot dumneata ai să fii vinovată...

Chinuită de îndoială, Sonia se așeză pe scaun. Raskolnikov tăcea, uitându-se în pământ și cumpănind ceva.

— Să zicem că Lujin n-a vrut să meargă mai departe de data asta, începui el fără să se uite la Sonia. Dar dacă voia, cine știe cum, îi venea la socoteală, și nu ne nimeream Lebeziatnikov și cu mine acolo, te băga la pușcărie! Așa-i?

— Da, zise ea cu glas stins. Da! repetă împrăștiată și cuprinsă de panică.

— Dar eu puteam să nu fiu acolo! Iar Lebeziatnikov a apărut cu totul întâmplător.

Sonia tăcea.

— Dacă te-ar fi băgat la pușcărie, atunci ce s-ar fi întâmplat? Ții minte ce ți-am spus ieri?

Ea nu răspunse nici acum. El așteptă un timp.

— Am crezut că o să strigi iar: „Vai, tăceți, încetați!”, izbucni în râs Raskolnikov, deși într-unul cam forțat. Ce, iar tăcere? întrebă după o clipă. Nu trebuia să vorbim despre ceva? Uite, pe mine m-ar fi interesat să aflu cum ai rezolva dumneata o „problemă”, cum zice Lebeziatnikov. (Părea că începe să se încurce.) Nu, vorbesc serios. Închipuie-ți, Sonia, că ai fi cunoscut toate intențiile lui Lujin dinainte, că ai fi știut (adică ai fi fost sigură) că ele i-ar fi dus la pieire pe Katerina Ivanovna, pe copiii și pe dumneata pe deasupra (fiindcă dumneata nu te pui niciodată la socoteală, de asta zic pe deasupra). Și pe Polecika... fiindcă pentru ea nu există altă cale. Ei bine, dacă toate astea ar depinde numai de ce hotărăști dumneata, cine ar trebui să rămână pe lumea asta, ar trebui să trăiască Lujin și să facă mârșăvii și să moară Katerina Ivanovna? Cum ai hotărî dumneata: care dintre ei să moară? Te întreb.

Sonia se uită neliniștită la el; era ceva neobișnuit în aceste cuvinte șovăitoare, care băteau pe departe undeva.

— Am presimțit că ai să mă întrebi ceva de felul ăsta, spuse ea privindu-l scrutător.

— Se poate; totuși cum ai hotărî?

— De ce întrebi un lucru care nu e posibil? spuse în silă Sonia.

— Deci e mai bine să trăiască Lujin și să facă mârșăvii! Nici asta nu ai curajul să hotărăști?

— Dar cum să cunosc eu voia Domnului... De ce întrebi un lucru care nu trebuie întrebător? La ce bun întrebările astea fără rost? Cum să se poată

întâmpla ca asta să depindă de ce hotărâsc eu? Și cine m-a pus pe mine judecător peste viața și moartea oamenilor?

— De vreme ce este voința Domnului la mijloc, nu mai e nimic de făcut, mormăi ursuz Raskolnikov.

— Mai bine ai spune de-a dreptul ce vrei să spui! strigă chinuită Sonia. Iar bați undeva... Nu cumva de asta ai venit, să mă chinui?

Nu se mai putu stăpâni și izbucni brusc într-un plâns amar. El o privea cu o tristețe sumbră. Se scurseră vreo cinci minute.

— Ai dreptate, Sonia, spuse în sfârșit cu voce scăzută. Se schimbase brusc. Tonul lui prefăcut-obraznic, care se voia sfidător, dispăruse. Chiar și glasul îi era mai stins. Ieri ți-am spus că nu vin să cer iertare, dar aproape că am început prin a cere iertare... Despre Lujin și despre voia Domnului pentru mine vorbeam... Ceream iertare, Sonia...

Vru să zâmbească, dar în zâmbetul lui șters era ceva neputincios și nedus până la capăt. Lăsă capul în jos și își acoperi fața cu mâinile.

Deodată, un sentiment straniu, neașteptat, un fel de ură față de Sonia îi trecu prin inimă. Parcă mirându-se și speriindu-se singur de acest sentiment, își ridică brusc capul și își pironi ochii asupra ei, dar îi întâlni privirea neliniștită și chinuită de îngrijorare; era plină de iubire, iar ura lui pieri ca prin farmec. Fusese altceva, luase un sentiment drept altul. Asta însemna numai că momentul acela sosise.

Își acoperi din nou fața cu mâinile și plecă iar capul. Brusc păli, se ridică de pe scaun, se uită la Sonia și, fără să spună nimic, se mută mașinal pe patul ei.

În momentul acela încercă o senzație îngrozitor de asemănătoare cu cea pe care o avusese când stătea în spatele bătrânei, cu toporul deja scos din bretea, cu gândul că deja „nu mai trebuia pierdută nici o clipă”.

— Ce-i cu dumneata? întrebă Sonia teribil de intimidată.

El nu putea scoate un cuvânt. Altfel, cu totul altfel, se gândise să-i spună și nu înțelegea deloc ce se întâmpla acum cu el. Sonia se apropie încet, se așează pe pat și așteaptă fără să-și ia ochii de la el. Inima îi bătea să-i spargă pieptul. Era ceva de neîndurat: își întoarse spre ea fața palidă ca a unui mort; buzele i se strâmbară neputincios, căznindu-se să vorbească. Sonia își simți sufletul cuprins de groază.

— Ce-i cu dumneata? repetă ea depărtându-se puțin de el.

— Nimic, Sonia. Nu te speria... Fleacuri! Dacă stăm și judecăm, zău că sunt doar niște fleacuri, bâigui el cu aerul cuiva care nu mai știe de sine, care vorbește în delir. Oare de ce am venit să te chinui? adăugă deodată, uitându-se la ea. Zău. De ce? Mă tot întreb, Sonia...

Întrebarea și-o pusese poate cu un sfert de oră în urmă, acum vorbea însă fără nici un pic de vlagă, abia știind de el și simțind cum tremură din tot trupul, fără oprire.

— Oh, ce te chinuie așa? rosti ea cu durere în glas, fără să-și ia privirea de la el.

— Totu-i o prostie! ... Uite ce-i, Sonia (brusc, cine știe de ce, pentru vreo două secunde, schiță un zâmbet slab și neputincios), ții minte ce-am vrut să-ți spun ieri?

Sonia aștepta neliniștită.

— Plecând, ți-am zis că poate îmi iau rămas-bun de la tine pentru totdeauna, dar că, dacă vin astăzi, am să-ți spun cine... a omorât-o pe Lizaveta. Ea începu să tremure din tot trupul.

— Ei bine, am venit să-ți spun.

— Atunci ieri chiar ai vorbit serios..., șopti ea cu greutate. Dar de unde știi? întrebă repede, parcă dezmeticindu-se brusc.

Începu să respire greu. Chipul ei devenea tot mai palid.

— Știu.

Ea tăcu preț de vreun minut.

— L-au găsit cumva pe acela? întrebă timid.

— Nu, nu l-au găsit.

— Atunci cum poți să știi asta? întrebă ea abia auzit după un alt minut de tăcere.

El se întoarse spre ea și o privi drept în ochi.

— Ghicește, spuse cu același zâmbet dinainte, strâmb și fără vlagă.

Un fel de spasm străbătu trupul ei.

— Ce tot... de ce mă tot... înspăimânți? zise ea zâmbind copilărește.

— Dacă știi... înseamnă că sunt bun prieten cu el, zise Raskolnikov neluându-și o clipă ochii de la fața ei, ca și cum rămăseseră pironiți acolo. El pe Lizaveta aceea... n-a vrut s-o omoare... A omorât-o... fără voie... Pe bătrână a vrut s-o omoare... când era singură... și s-a dus acolo... Dar atunci a intrat Lizaveta... Și atunci... el a omorât-o.

Trecu un alt minut îngrozitor. Se uitau amândoi unul la altul.

— Deci nu poți să ghicești? întrebă el deodată, având senzația că se aruncă dintr-o clopotniță.

— N-nu, șopti abia auzit Sonia.

— Caută bine.

Imediat ce spuse asta, aceeași senzație familiară dinainte îi îngheță din nou sufletul: se uită la ea și deodată i se păru că vede pe fața ei chipul Lizavetei. Avea clar întipărită în minte expresia feței Lizavetei în timp ce se apropia atunci de ea cu toporul, iar ea se trăgea înapoi, spre perete, cu o mână ridicată în față și o spaimă absolut copilărească zugrăvită pe chip, întocmai cum fac copiii mici când încep să se sperie de ceva și se uită cu o privire incremenită și panicată la lucrul care-i sperie, se trag înapoi ridicând o mânăuță dinainte, gata să izbucnească în plâns. Același lucru se întâmplă acum și cu Sonia: la fel de neputincioasă, la fel de înspăimântată, îl privi câtva timp și deodată, întinzând în față mâna stângă, își propti ușor, abia simțit, degetele în pieptul lui și începu să se ridice încet de pe pat, depărtându-se tot mai mult și mai mult de el, privindu-l tot mai fix. Groaza ei i se transmise brusc și lui:

exact aceeași groază se citi și pe chipul lui, exact la fel începu să se uite și el la ea și aproape cu același zâmbet copilăresc.

— Ai ghicit? șopti el într-un sfârșit.

— Doamne! izbucni un vaiet din pieptul ei.

Se prăbuși fără vlagă pe pat, cu fața în pernă. Dar după o clipă se ridică, se apropie iute de el, îi apucă amândouă mâinile și, strângându-le puternic, ca într-o menghină, cu degetele ei subțiri, începu să se uite iarăși fix la el, parcă lipindu-și privirea de fața lui. Voia, cu privirea astadisperată, să vadă și să prindă o urmă de speranță. Dar nu era nici o speranță: nu mai exista nici o îndoială: așa era! Chiar și mai târziu, când își amintea clipa aceea, totul i se părea straniu, ireal: cum de văzuse atunci atât de brusc că nu mai exista nici o îndoială? Doar nu putea spune, de pildă, că presimțise ceva de felul ăsta! Totuși acum, de îndată ce i-a spus, avea dintr-odată senzația că presimțise asta.

— Gata, Sonia, ajunge! Nu mă tortura! se rugă el chinuit.

Cu totul altfel avusese de gând să-i spună, dar așa ieșise.

Părând să nu mai știe de ea, Sonia sări de pe pat și, frângându-și mâinile, merse până în mijlocul camerei; se întoarse însă repede și se așeză din nou lângă el, aproape atingându-i umărul cu umărul ei. Brusc, străbătută parcă de un gând, se cutremură, țipă și se aruncă, fără să știe nici ea de ce, în genunchi în fața lui.

— Ce-ai făcut, ce-ai făcut cu tine! zise disperată și, sărind în picioare, i se aruncă la piept, îl îmbrățișă și îl strânse cu toată puterea în brațe.

Raskolnikov se trase un pas înapoi și se uită la ea cu un zâmbet trist.

— Ce ciudată ești, Sonia! Mă îmbrățișezi și mă săruți după ce ți-am spus asta. Nu știi nici tu de tine.

— Nu, acum nu există nimeni pe lume mai nefericit ca tine! exclamă ea sfârșită, fără să audă cuvintele lui, și izbucni brusc într-un plâns cu sughițuri, aproape isteric.

Un sentiment pe care nu îl mai cunoștea de mult îi izbi ca un val sufletul, înmuindu-l. Nu i se împotrivi: două lacrimi îi lunecară din ochi și îi rămaseră agățate de gene.

— Atunci n-ai să mă lași, Sonia? zise uitându-se la ea aproape cu speranță.

— Nu, nu, niciodată, nicăieri! strigă Sonia. Am să te urmez pretutindeni! O, Doamne! ... Nefericita de mine! ... De ce, de ce nu te-am cunoscut înainte! De ce n-ai venit înainte? O, Doamne!

— Uite, am venit.

— Acum! Oh, ce-i de făcut acum? ... Împreună, împreună, repeta ea parcă în neștire și îl îmbrățișă din nou. O să merg la ocnă împreună cu tine!

El se cutremură parcă deodată și zâmbetul dinainte, plin de ură și aproape arogant, i se ivi din nou pe buze.

— Sonia, poate că eu n-am încă de gând să merg la ocnă!

Sonia își îndreptă repede privirea spre el.

După primul sentiment fierbinte și chinuitor de milă pentru nefericit, gândul înspăimântător al omorului o copleși din nou. În tonul lui schimbat i se păru că aude brusc ucigașul. Se uita năucă la el. Nu știa nimic, nici de ce, nici cum, nici pentru ce o făcuse. Acum i se ivise deodată în minte toate aceste întrebări. Și iar nu îi veni să creadă: „El, el ucigaș! Să fie cu puțință?”.

— Ce-i asta? Ce-i cu mine? zise ea profund nedumerită, parcă nerevenindu-și. Dar cum de te-ai putut dumneata, atât de... cum de te-ai putut hotărî? Ce-i asta?

— Ei bine, ca să jefuiesc. Încetează, Sonia! răspunse el obosit și parcă chiar înciudat.

Sonia stătea ca încremenită, dar deodată strigă:

— Erai flămând! Ai vrut... să-ți ajuți mama? Da?

— Nu, Sonia, nu, murmură el întorcându-se și plecând capul. Nu eram chiar așa flămând... am vrut într-adevăr s-o ajut pe mama, dar... nici asta nu e chiar adevărat... nu mă mai chinui, Sonia!

Ea își plesni palmele.

— Toate astea să fie oare adevărate? Doamne, dar ce adevăr! Cine poate să creadă așa ceva? ... Cum, cum, dumneata care dai altora până și ultimul ban, ai ucis ca să jefuiești! Ah, strigă ea deodată, banii aceia pe care i-ai dat Katerinei Ivanovna... banii aceia... Doamne, nu cumva și banii aceia...

— Nu, Sonia, o întrerupse el grăbit, n-au fost banii aceia, liniștește-te! Banii ăștia mi i-a trimis mama printr-un negustor și i-am primit când eram bolnav, iar în aceeași zi i-am și dat... Razumihin a văzut... el i-a și primit pentru mine... erau banii mei, ai mei personal, chiar ai mei.

Sonia îl asculta nedumerită, străduindu-se din toate puterile să înțeleagă ceva.

— Iar banii aceia... de fapt, nici nu știu dacă au fost acolo și bani, adăugă el încet și parcă pe gânduri. Am luat atunci pungulița de la gâtul ei, din antilopă era... o punguliță plină, doldora... dar nu m-am uitat în ea; pesemne n-am avut timp... Ei, iar lucrurile, niște butoni și lăntișoare, toate lucrurile astea și pungulița le-am îngropat într-o curte străină, pe bulevardul V., sub o piatră, a doua zi dimineață... Sunt toate acolo și-acum...

Sonia asculta încordată.

— Atunci de ce... de ce ai spus că ai făcut-o ca să jefuiești dacă nu ai luat nimic? întrebă ea repede, agățându-se de un pai.

— Nu știu... nu sunt încă hotărât dacă să iau sau nu banii aceia, spuse el, căzând din nou pe gânduri dar, dezmeticindu-se dintr-odată, schiță un zâmbet iute și scurt. Ei, ce tâmpenii îți mai spun și eu, nu?

Soniei îi trecu brusc prin minte: „Nu cumva e nebun?”. Respinse însă imediat gândul ăsta: „Nu, aici e altceva”. Nimic, absolut nimic nu pricepea.

— Știi, Sonia, spuse el deodată cu oarecare însuflețire, știi ce o să-ți spun: dacă măcar omoram pentru că eram flămând, urmă el rostind apăsător fiecare cuvânt și uitându-se la ea cu o privire misterioasă, dar sinceră, acum eram... fericit! Să știi asta! Și ce-ți pasă ție, ce-ți pasă, strigă după o clipă, chiar

cu un fel de disperare, ce-ți pasă ție dacă recunosc că am făcut rău? Ce nevoie ai de triumful ăsta stupid asupra mea? O, Sonia, pentru asta am venit eu acum la tine?

Sonia vru din nou să spună ceva, dar tăcu.

— De asta te-am și rugat ieri să vii cu mine, fiindcă nu mi-ai rămas decât tu.

— Unde să vin? întrebă timid Sonia.

— Nu să furăm și nici să omorâm, nu te speria, zâmbi el sarcastic. Noi doi suntem foarte diferiți... Știi, Sonia, abia acum, abia acum am înțeles unde te-am rugat ieri să mă însoțești. Iar ieri, când ți-am făcut rugămintea, nu înțelegeam nici eu unde. Pentru un singur lucru te-am rugat să mă însoțești, pentru un singur lucru am venit: nu mă lăsa. N-ai să mă lași, Sonia?

Ea îi strânse mâna.

— Și pentru ce, pentru ce i-am spus eu ei, de ce i-am destăinuit! exclamă el după o clipă, cu disperare, privind-o îngrozitor de chinuit. Uite, tu aștepti de la mine o explicație, tu stai și aștepti, Sonia, văd bine. Dar ce pot să-ți spun? Oricum n-ai înțelege nimic din asta, doar ai suferi cumplit... din pricina mea! Uite, plângi și mă îmbrățișezi iar, însă pentru ce mă îmbrățișezi? Pentru că nu am putut îndura singur și am venit să-mi deșert povara: „Suferă și tu, o să-mi fie mai ușor!”. Și tu poți să iubești un asemenea ticălos?

— Dar ce, tu nu te chinui? strigă Sonia.

Și din nou același sentiment îi învâluia inima, înmuind-o o clipă.

— Sonia, eu am un suflet rău, bagă de seamă: asta poate explica multe. De asta am și venit, fiindcă sunt rău. Sunt și oameni care n-ar fi venit. Însă eu sunt laș și... ticălos! Dar... fie! Nu-i asta... Acum trebuie să vorbesc și nu știu cum să-ncep...

Se opri și căzu pe gânduri.

— Eeh, noi doi nu suntem din același soi! urmă pe un ton ridicat. Nu suntem la fel. De ce-am venit, de ce-am venit? N-o să mi-o iert niciodată!

— Nu, nu, e bine că ai venit! strigă Sonia. E mai bine că știu! E mult mai bine!

O privi cu durere.

— Ei bine, spuse el parcă dus pe gânduri, de fapt, uite cum a fost: am vrut să fac din mine un Napoleon, de asta am și omorât... Ei, acum e clar?

— N-nu, șopti Sonia cu nevinovăție și sficiune. Dar... spune, spune! Am să înțeleg, în sufletul meu am să înțeleg tot! zise rugător.

— Ai să înțelegi? Bine atunci, să vedem!

Tăcu și rămase îndelung pe gânduri.

— Uite, într-o zi mi-am pus întrebarea: ce-ar fi dacă, de pildă, Napoleon ar fi fost în locul meu și n-ar fi avut, ca să-și înceapă cariera, nici Toulon, nici Egipt, nici trecerea peste Mont Blanc, ci în locul tuturor acestor lucruri frumoase și mărețe, ar fi avut pur și simplu o băbătie ridicolă, văduvă de arhivar, pe care să mai trebuiască s-o și omoare ca să-i fure banii de la teșcherea (doar pentru carieră, înțelegi?), ei, s-ar fi hotărât să facă așa ceva

dacă n-ar fi avut altă soluție? N-ar fi dat înapoi pentru că era ceva lipsit de măreție și... și pentru că e un păcat? Ei, îți mărturisesc că „întrebarea” asta m-a muncit îngrozitor de multă vreme, fiindcă mi s-a făcut o rușine teribilă când mi-am dat seama în cele din urmă (așa, dintr-odată), că nu numai că n-ar fi dat înapoi, dar nici nu i-ar fi trecut prin minte că e ceva lipsit de măreție... și chiar n-ar fi înțeles: pentru ce să dea înapoi? Iar dacă nu ar fi avut altă cale, i-ar fi luat piuitul fără să mai stea pe gânduri! ... Ei, atunci... n-am mai stat pe gânduri... i-am luat piuitul... în virtutea autorității sale. Așa a fost, exact cum îți spun! Ți se pare ridicol? Da, Sonia, cel mai ridicol e că poate chiar așa a fost...

Soniei numai ridicol nu i se părea.

— Mai bine mi-ai spune de-a dreptul... fără exemple, îl rugă ea și mai sfios, abia auzit.

El se întoarse spre ea, o privi trist și îi luă mâinile într-ale lui.

— Ai dreptate iar, Sonia. Toate astea nu-s decât prostii, mai degrabă palavre! Uite, știi și tu că mama mea n-are mai nimic. Soră-mea, care a primit întâmplător o educație, e nevoită să umble de colo-colo ca guvernantă. Și-au pus toate speranțele în mine. Am învățat, dar n-am putut să mă întrețin la universitate și am fost silit să-mi las pentru o vreme studiile. Dacă le-aș fi urmat mai departe, peste vreo zece-doisprezece ani (dacă împrejurările mi-ar fi fost prielnice), puteam nădăjdui totuși să ajung un profesor sau un funcționar cu o mie de ruble leafă... (Părea că spune o lecție învățată pe de rost.) Până atunci mama s-ar fi uscat de atâtea griji și necazuri și eu n-aș fi reușit să-i alin bătrânețile, iar soră-mea... ei, soră-mea putea să pățească ceva și mai rău! ... Și de ce să treci întruna pe lângă viață și să întorci spatele la toate, să-ți uiți mama și să înghiți plin de respect, bunăoară, jignirea adusă surorii tale? Ca după ce le-ai îngropat să ai parte de altele, de o soție și de copii, iar pe urmă să-i lași și pe ei fără un ban și fără o bucată de pâine? Ei... ei, uite-așa m-am hotărât să pun mâna pe banii bătrânei, ca să-i folosesc în primii ani fără s-o mai chinui pe mama, să mă întrețin la universitate, să fac totul la scară mare, să-mi făuresc o carieră cu totul nouă și s-o apuc pe un drum neumblat, să fiu independent... Ei... ei bine, asta-i tot... Sigur că am făcut rău omorând-o pe bătrână... dar cu asta basta!

Ajungând la capătul povestirii, păru istovit și își lăsă capul în jos.

— O, nu-i asta, nu e! exclamă neliniștită Sonia. Cum să fie cu puțință așa ceva... nu, nu-i așa, nu e!

— Nu crezi că e așa? ... Dar eu ți-am vorbit sincer, ți-am spus adevărul!

— Și ce adevăr! O, Doamne!

— Am omorât doar un păduche, Sonia, un păduche nefolositor, respingător, dăunător.

— Păduchele ăla era un om!

— Știi și eu că nu era un păduche, răspunse uitându-se ciudat la ea. Și de fapt mint, Sonia, adăugă, mint deja de mult... Nu-i așa, ai dreptate să spui

asta. Sunt cu totul, cu totul, cu totul alte cauze aici! ... N-am mai vorbit de mult cu nimeni, Sonia... Mă doare rău capul.

Ochii îi ardeau ca de friguri. Aproape că începuse să delireze; un zâmbet neliniștit îi rătăcea pe buze. De sub surescitarea lui răzbătea o oboseală cumplită. Sonia înțelese cât era de chinuit. Ea însăși simțea că i se învârte capul. Și ce ciudat vorbea: parcă era clar pe undeva și totuși... „Dar cum! Cum! O, Doamne!” Și își frângea disperată mâinile.

— Nu, Sonia, nu-i asta! urmă el ridicând deodată capul și părând uluit și stârnit de o nouă întorsătură a gândurilor. Nu-i asta! Dar mai bine... presupune (Da! Așa e într-adevăr mai bine!), presupune că sunt ambițios, invidios, rău, ticălos, răzbunător, ei... da, poate predispus la nebunie. (Las' să fie toate odată! Despre nebunie au vorbit în ultima vreme, știi!) Uite, ți-am spus adineauri că nu mă pot întreține la universitate. Dar poate că așa fi putut. Mama mi-ar fi trimis bani pentru tot ce era de plătit, iar pentru cizme, haine și pâine așa fi câștigat singur; în mod sigur! Scoteam destul din meditații: mi se ofereau și câte cincizeci de copeici. Razumihin muncește! Dar eu m-am înrăit și n-am mai vrut. Exact așa, m-am înrăit (e bun cuvântul!). Și atunci, ca un păianjen, m-am vârat în cotlonul meu. Ai fost în chițimia mea, Sonia! Știi ce jos e tavanul și cum odăile alea strâmte îți strâng sufletul și mintea! Oh, cât am urât camera aceea! Cu toate astea nu voiam să ies din ea. Înadins nu voiam. Nu ieșeam cu zilele și nu voiam să muncesc, nici măcar să mănânc nu voiam, zăceam tot timpul. Dacă îmi aducea Nastasia ceva – mâncam, dacă nu-mi aducea – așa trecea ziua; înadins, din răutate, nu ceream! N-aveam lumină noaptea, zăceam în beznă, dar să câștig bani de lumânări nu voiam. În loc să învăț, mi-am vândut cărțile; praful e și acum de un deget pe masă la mine, pe notițe și pe cărți. Preferam să zac și să mă gândesc. Și mă tot gândeam... Și aveam întruna vise stranii, fel de fel de vise, nici nu mai spun! Atunci a început să mi se năzară că... Nu, nu-i așa! Iar nu povestesc cum trebuie! Vezi, atunci mă tot întrebam: de ce sunt atât de prost, dacă ceilalți sunt proști și eu știu sigur lucrul ăsta, că sunt proști, de ce să nu vreau să fiu eu mai deștept? Pe urmă, Sonia, am înțeles că, dacă aștepti până se deșteaptă toți, durează din cale-afară de mult... Pe urmă am mai înțeles că asta nici nu se va întâmpla vreodată, că oamenii nu se schimbă și că nimeni nu poate să-i transforme, că nici nu merită să-ți irosești puterile cu așa ceva! Da, așa e! Asta e legea lor... E lege, Sonia! Așa e! ... Știi acum, Sonia, că cine e puternic și are mintea și sufletul tari, acela îi domină! În ochii lor, cine cutează mult, acela are dreptate. Cine îi disprețuiește, acela ajunge legiuitor, iar cine cutează cel mai mult, acela va avea cea mai mare dreptate! Așa a fost până acum și așa va fi întotdeauna! Numai orbii nu văd!

Deși se uita la Sonia în timp ce spunea toate astea, pe Raskolnikov nu-l mai interesa dacă ea înțelegea sau nu. Îl apucase febra. Părea cuprins de un entuziasm sumbru. (Într-adevăr, era mult prea mult timp de când nu mai vorbise cu nimeni!) Sonia înțelese că această filosofie lugubră devenise credința și legea lui.

— Am mai înțeles atunci, Sonia, continuă el exaltat, că puterea i se dă numai celui care îndrăznește să se aplece și să o ia. E nevoie doar de un lucru, unul singur: să cutezi, atâta tot! Atunci mi-a venit o idee, prima oară în viață, o idee care nu-i mai venise nimănui niciodată până la mine! Nimănui! Mi-a fost deodată limpede ca lumina zilei că nimeni n-a îndrăznit încă și nu va îndrăzni ca, trecând pe lângă toate aceste piedici absurde, să le ia pur și simplu de coadă și să le dea dracului! Am... am vrut să cutez și am omorât... am vrut doar să cutez, Sonia, uite cauza!

— Vai, taci, taci! strigă Sonia plesnindu-și palmele. Te-ai depărtat de Dumnezeu și Dumnezeu te-a lovit, te-a lăsat în mâinile diavolului! ...

— Așadar, Sonia, în timp ce zăceam în beznă și mă gândeam la toate astea, diavolul mă ispitea? Hm?

— Taci! Nu râde, hulitor de Dumnezeu, nu-nțelegi, nu-nțelegi nimic! O, Doamne! Nimic, nimic nu înțelege!

— Taci din gură, Sonia, nu râd deloc, știi și eu că diavolul m-a împins. Taci din gură, Sonia, taci! repetă el sumbru, stăruitor. Știu tot. M-am gândit deja la toate astea și mi le-am spus întruna în șoaptă cât am zăcut atunci în întuneric... Mi-am chinuit mintea cu ele până la cel mai mic amănunt, și știi tot, tot! Ah, cât mă săturasem, cât mă săturasem de toată pălăvrăgeala asta! Voiam să uit tot și s-o iau de la capăt, Sonia, să nu mai bat câmpii! Chiar crezi că m-am dus acolo ca un prost, ca un smintit? Nu, m-am dus ca unul care gândește, asta m-a și pierdut! Crezi că eu nu știam, de pildă, că de vreme ce începusem să mă întreb întruna dacă am dreptul la această putere însemna că nu-l am? Sau că, dacă îmi puneam întrebarea: „E un păduche omul?”, însemna că omul nu era un păduche pentru mine, ci pentru cel căruia nici nu-i trecea prin minte asta și se ducea acolo de-a dreptul, fără întrebări... Dacă m-am chinuit zile în șir întrebându-mă: „Napoleon ar fi făcut-o sau nu?”, înseamnă că simțeam clar că nu sunt Napoleon... Tot chinul, tot chinul vorbăriei ăsteia l-am îndurat, Sonia, și tot am vrut să mi-l arunc de pe umeri: am vrut să ucid fără cazuistică, să omor pentru mine, numai pentru mine! N-am vrut să mă mint nici pe mine în privința asta! Nu ca să-mi ajut mama am omorât – asta-i o prostie! N-am omorât pentru ca, obținând bani și putere, să ajung binefăcătorul omenirii. Aiurea! Am ucis pur și simplu; pentru mine am ucis, numai pentru mine; și în clipa aceea îmi era perfect egal dacă am să ajung binefăcătorul omenirii sau dacă toată viața am să-i prind pe alții în pânza mea, ca un păianjen, și am să le sug vlaga! ... Nu banii m-au ispitit în primul rând, Sonia, când am ucis, nu atât banii, cât altceva... Acum știi toate astea... Înțelege-mă: poate că, dacă aș mai merge o dată pe același drum, n-aș mai repeta fără îndoială omorul. Altceva voiam să știu, altceva m-a îndemnat: voiam să aflu atunci, cât mai repede, dacă sunt un păduche ca toți ceilalți sau sunt om. Dacă am să pot să fac pasul sau n-am să pot. Dacă am să îndrăznesc să mă aplec și să iau puterea sau nu. Dacă sunt o făptură tremurătoare sau am dreptul...

— Să omori? Dacă ai dreptul să omori? își plesni Sonia palmele.

— Eeh, Sonia! strigă el iritat și vru să obiecteze ceva, dar tăcu disprețuitor. Nu mă întrerupe, Sonia! Am vrut să-ți demonstrez un singur lucru: că diavolul m-a împins atunci, dar după aceea m-a lămurit că n-aveam dreptul să merg acolo, pentru că și eu sunt un păduche ca toți ceilalți! Și-a bătut joc de mine, uite de asta am și venit acum la tine! Halal oaspete! Dacă nu eram un păduche, mai veneam oare la tine? Ascultă, când m-am dus atunci la bătrână, m-am dus numai să fac o probă... Să știi!

— Și-ai omorât! Ai omorât!

— Dar cum am omorât? Așa se omoară? Așa se duce cineva să omoare, cum m-am dus eu atunci? Am să-ți povestesc odată cum m-am dus... Și oare pe bătrână am omorât-o eu? Pe mine m-am omorât, nu pe bătrână! Acolo, dintr-odată și pentru totdeauna, mi-am pus capăt vieții! ... Iar pe bătrâna aia diavolul a omorât-o, nu eu... Gata, Sonia, ajunge, ajunge! Lasă-mă, strigă deodată cu un glas sfâșietor, lasă-mă!

Își sprijini coatele pe genunchi și își strânse capul în palme ca într-o menghină.

— Cât suferi! gemu chinuită Sonia.

— Ei, acum ce-i de făcut, spune! întrebă el ridicându-și brusc capul și uitându-se la ea cu chipul schimonosit de disperare.

— Ce e de făcut! exclamă ea, sărind deodată în picioare, iar ochii, plini până atunci de lacrimi, îi străluciră. Ridică-te! (Îl apucă de umăr și el se ridică puțin, privind-o aproape mirat.) Du-te chiar acum, în clipa asta, la o răspântie, fă o plecăciune, sărută mai întâi pământul pe care l-ai pângărit, apoi înclină-te în fața lumii întregi, în toate cele patru zări, și spune cu voce tare dinaintea tuturor: „Am ucis!”. Atunci Dumnezeu o să-ți trimită din nou viață. Ai să te duci? Ai să te duci? îl întrebă tremurând din tot trupul ca în pragul unei crize, apucându-i amândouă mâinile, strângându-i-le cu putere într-ale ei și uitându-se la el cu o privire arzătoare.

Pe el îl surprinse, chiar îl ului, exaltarea ei neașteptată.

— Vrei să merg la ocnă, Sonia? Trebuie să mă predau? întrebă el sumbru.

— Să primești suferința și să ispășești prin ea, asta trebuie.

— Nu, nu mă duc la ei să mă predau, Sonia.

— Și de trăit, de trăit cum o să trăiești? Pentru ce o să trăiești? strigă Sonia. O să mai poți acum? Și mamei tale ce o să-i spui? (Vai de ele, ce-o să fie cu ele acum!) Dar ce zic eu! Doar ți-ai părăsit deja mama și sora. Le-ai părăsit deja, da, le-ai și părăsit. O, Doamne, strigă ea, astea le știe foarte bine și singur! Dar cum, cum să trăiești fără să fii om! Ce-o să fie cu tine acum?

— Nu fi copil, Sonia, zise el încet. Cu ce sunt eu vinovat în fața lor? De ce să mă duc? Ce să le spun? Asta-i o iluzie... Ei nimicesc milioane de oameni și socotesc asta o virtute. Sunt niște escroci și niște ticăloși, Sonia... Nu mă duc. Ce să le spun: că am ucis, dar n-am îndrăznit să iau banii și că i-am ascuns sub o piatră? adăugă el cu un zâmbet sarcastic. Ca să-și bată joc de mine? Or să spună: e un prost dacă nu i-a luat. Laș și prost! N-or să înțeleagă nimic,

Sonia, nimic, și nici nu sunt vrednici să înțeleagă. De ce m-aș duce? Nu mă duc. Nu fi copil, Sonia...

— O să te chinui, o să te chinui, repeta ea întinzând mâinile spre el într-o implorare disperată.

— Poate că totuși m-am ponegrit singur, zise el mohorât, dus parcă pe gânduri, poate că totuși sunt om, nu păduche, și m-am grăbit să mă condamn... O să lupt totuși.

Un zâmbet arogant i se întipări pe buze.

— Să ai pe suflet o asemenea povară! Și pentru toată viața, pentru toată viața! ...

— O să mă obișnuiesc..., răspuse el ursuz și gânditor. Ascultă, reluă după o clipă, gata cu plânsul, e timpul să trecem la treabă: am venit să-ți spun că mă caută deja, că vor să mă prindă...

— Oh! strigă Sonia îngrozită.

— Ei, pentru ce strigi! Vrei să mă duc la ocnă și acum te sperii? Doar că, uite ce-i: n-am să mă dau bătut. O să mă lupt cu ei și n-or să-mi facă nimic. N-au probe adevărate. Ieri am fost într-un mare pericol, am crezut că s-a zis; dar azi s-au îndreptat lucrurile. Toate probele lor sunt cu dus și întors, adică pot să le întorc învinuirile în folosul meu, înțelegi? Și o să le întorc, fiindcă acum am prins șmecheria... Dar la pușcărie tot or să mă bage. Dacă n-ar fi fost o anumită întâmplare, m-ar fi băgat probabil chiar astăzi, adică sigur m-ar fi băgat, însă poate că mai au tot timpul... Dar asta nu-i nimic, Sonia: o să stau cât o să stau și până la urmă or să-mi dea drumul... fiindcă n-au nici o probă adevărată, și nici n-or să aibă, ai cuvântul meu. Iar cu ce au ei, nu poți condamna un om. Ei, gata... Am vrut numai să știi... Pe soră-mea și pe mama o să încerc să le fac cumva să nu dea crezare și să nu se sperie... Se pare că acum soră-mea e asigurată... prin urmare și mama... Ei, asta-i tot. Dar tu să fii prudentă. O să vii la mine la pușcărie când o să fiu acolo?

— O, da! O să vin!

Stăteau unul lângă altul, triști și zdrobiți, de parcă ar fi fost aruncați de furtună pe un țarm pustiu. El se uita la Sonia și simțea ce dragoste îi purta, dar, lucru ciudat, deodată îi veni greu și îl duru că era iubit astfel. Da, era un simțământ straniu și cumplit! Venind la Sonia, simțise că în ea îi erau speranța și scăparea; se gândise să-și descarce cât de cât sufletul și acum, când toată inima ei se îndrepta spre el, își dădu seama că era mult mai nefericit decât înainte.

— Sonia, îi spuse, mai bine nu veni la mine când o să fiu la pușcărie. Sonia nu răspuse, plângea. Se scurseră câteva minute.

— Ai o cruce? întrebă ea pe neașteptate, ca și cum și-ar fi amintit deodată.

El nu înțelese întrebarea imediat.

— N-ai, nu-i așa? Uite, ia-o pe asta de chiparos. Mai am una, de aramă, a Lizavetei. Eu și cu Lizaveta am făcut schimb de cruci, ea mi-a dat-o pe a ei și eu i-am dat iconița mea. Acum eu o s-o port pe a Lizavetei, iar asta e pentru

tine. Ia-o... doar e a mea! E a mea! îl rugă ea. Dacă mergem să suferim împreună, atunci să ducem și crucea împreună! ...

— Dă-mi-o! spuse Raskolnikov.

Nu voia să o amărască. Dar își retrase pe loc mâna întinsă spre cruce.

— Nu acum, Sonia. Mai bine după, adăugă el ca să o liniștească.

— Da, da, mai bine, mai bine, repetă ea cu însuflețire. Când ai să te duci să-ți ispășești pedeapsa, atunci ai s-o pui. O să vii la mine, eu o să ți-o atârn de gât, o să ne rugăm și o să mergem.

În clipa aceea, cineva bătu de trei ori în ușă.

— Sofia Semionovna, pot să intru? se auzi un glas politicoș, cunoscut.

Sonia se repezi speriată să deschidă. Capul bălai al domnului Lebeziatnikov se ivi în ușă.

~ V ~

Lebeziatnikov părea foarte tulburat.

— Am venit la dumneata, Sofia Semionovna. Iertați-mă... M-am gândit eu că o să vă gădesc aici, i se adresă deodată lui Raskolnikov, adică nu că m-aș fi gândit... la ceva în sensul ăsta... dar m-am gândit... Katerina Ivanovna și-a pierdut mințile, zise deodată scurt către Sonia, lăsându-l baltă pe Raskolnikov.

Sonia scoase un țipăt.

— Cel puțin așa se pare. De fapt... Noi nu știm ce să facem, asta e! S-a întors... a fost gonită pesemne de pe undeva, poate și bătută... cel puțin, așa se pare... S-a dus în fuga mare la șeful lui Semion Zaharâci și nu l-a găsit acasă; lua prânzul la un alt general... și, închipuiți-vă, a dat fuga acolo unde lua el masa... la celălalt general... și, închipuiți-vă, atâta a stărui, că l-au chemat pe șeful lui Semion Zaharâci, da, l-a ridicat de la masă, se pare. Puteți să vă imaginați ce-a ieșit acolo. A fost gonită, se-nțelege; dar ea povestește că l-a făcut de două parale și a aruncat cu ceva după el. Asta nu-i de mirare... dar cum de n-au arestat-o – nu pricep! Acuma le povestește tuturor, până și Amaliei Ivanovna, însă nu se-nțelege mai nimic, țipă și se izbește cu capul de pereți... Ah, da: țipă că acum, când au părăsit-o toți, o să-și ia copiii și o să umble pe stradă cu o flașnetă, iar copiii or să cânte și or să danseze, și ea la fel, și o să strângă bani, și o să se ducă în fiecare zi sub ferestrele generalului... „Las’, zice, să vadă cum niște copii nobili, al căror tată a fost funcționar, umblă calici pe străzi!” Și-i bate pe cei mici, iar ei plâng. O învață pe Lenia să cânte Cătunul, pe băiețel îl învață să danseze, pe Polina Mihailovna de asemenea, rupe și le sfâșie toate hainele; le face niște pălărioare cum au actorii; iar ea vrea să umble cu un lighean și să bată-n el, în chip de muzică... Nu vrea s-audă de nimic... Vă puteți închipui? E ceva pur și simplu peste poate!

Lebeziatnikov ar mai fi continuat, dar Sonia, care aproape că nici nu mai respirase ascultându-l, își înhăță pelerinuța și pălărioara și se năpusti afară din cameră, îmbrăcându-se în fugă. Raskolnikov ieși după ea, iar Lebeziatnikov îl urmă.

— A înnebunit, e clar! îi spuse el lui Raskolnikov când ajunseră în stradă. Eu n-am vrut s-o sperii pe Sofia Semionovna, de asta am spus „se pare”, dar nu

mai încape nici o îndoială. Se zice că tuberculii ăștia, când ai tuberculoză, apar pe creier; din păcate, nu mă pricep medicină. Am încercat eu s-o conving, dar nu vrea să asculte nimic.

— I-ai vorbit de tuberculi?

— Nu chiar de tuberculi. Oricum n-ar fi înțeles nimic. Dar uitate ce spun eu: dacă-l convingi logic pe om că de fapt n-are de ce să plângă, el încetează să mai plângă. Asta e clar. Dumneavoastră nu credeți la fel?

— Prea ar fi ușor de trăit atunci, răspunse Raskolnikov.

— Dați-mi voie, dați-mi voie; sigur, pentru Katerina Ivanovna e destul de dificil să înțeleagă, dar știți dumneavoastră că la Paris s-au făcut deja experiențe destul de serioase legate de posibilitatea de vindecare a nebunilor numai și numai pe calea argumentării logice? Un profesor de-acolo, care a murit nu demult, un savant serios, s-a gândit că asta ar putea fi o metodă de tratament. Ideea lui de bază e că în organismul unui nebun nu sunt disfuncții deosebite și că nebunia e, ca să spunem așa, o greșeală de logică, o judecată eronată, o părere greșită asupra lucrurilor. El l-a contrazis încetul cu încetul pe bolnav și, închipuiți-vă, se spune că a obținut rezultate! Dar fiindcă a folosit totodată și dușurile, rezultatele acestui tratament stau, evident, sub semnul îndoielii... Cel puțin, așa se pare...

Raskolnikov nu îl mai asculta de mult. Ajungând în dreptul casei sale, dădu din cap către Lebeziatnikov și o coti în gang. Când se pomeni singur, Lebeziatnikov se uită de jur împrejur și porni în goană mai departe...

Raskolnikov intră în cămăruța lui și rămase pironit în mijlocul ei. „De ce m-oi fi întors aici?” Se uită la tapetul gălbui, jerpelit, la praful așternut, la divanul lui... Din curte se auzea un ciocănit răsunător, neîncetat; parcă se bătea un cui pe undeva... Se duse la fereastră, se ridică pe vârfuri și cercetă îndelung curtea, extrem de atent. Dar curtea era goală și nu se vedea nimeni bătând. În stânga, într-unul din corpurile casei, se zăreau niște ferestre deschise; pe pervazurile lor stăteau niște ghivece cu mușcate firave. În spatele ferestrelor erau întinse rufe. Toate acestea le știa pe dinafară. Se întoarse și se așeză pe divan.

Niciodată, niciodată nu se mai simțise atât de înfiorător de singur!

Da, simți din nou că poate avea să o urască într-adevăr pe Sonia, iar asta tocmai acum, când o făcuse și mai nefericită. „De ce m-am dus să-i cerșesc lacrimile? De ce-am avut atâta nevoie să-i otrăvesc viața? O, câtă ticăloșie!”

— Am să rămân singur! zise deodată hotărât. N-o să vină la pușcărie!

După vreo cinci minute, ridicând capul, schiță un zâmbet straniu. Îi venise un gând ciudat. „Poate la ocnă e într-adevăr mai bine”, îi trecu deodată prin minte.

Mai târziu nu și-a mai amintit cât a stat acolo, rumegând tot felul de gânduri confuze care i se învălmășeau în cap. Deodată, ușa se deschise și apărură Avdotia Romanovna. Mai întâi se opri și se uită la el din prag, cum se uitase el mai devreme la Sonia; după aceea intră și se așeză în fața lui, pe scaunul unde stătuse și seara trecută. El o privi în tăcere, parcă absent.

— Nu te supăra, stau doar o clipă, frate, spuse Dunia.

Chipul ei avea o expresie gânditoare, dar nu aspră. Privirea îi era limpede și calmă. Își dădu seama că venise la el cu dragoste.

— Frate, știi acum tot, tot. Mi-a povestit și mi-a explicat tot Dmitri Prokofici. Ești urmărit și chinuit pentru o bănuială prostească și abjectă... Dmitri Prokofici mi-a spus că nu e nici un pericol și că n-ai de ce să fii atât de speriat. Eu sunt de altă părere și înțeleg perfect cât ești de zdruncinat, știu că indignarea asta poate lăsa urme de neșters. De asta mă tem. Că ne-ai părăsit, nu te judec și nici nu îndrăznesc să te judec, să mă ierți că ți-am reproșat asta. Simt că, dacă aș fi avut un necaz atât de mare, aș fi fugit și eu de toți. Mamei n-o să-i spun nimic despre asta, dar am să-i vorbesc tot timpul despre tine și o să-i transmit din partea ta că o să vii cât de curând. Nu te chinui din pricina ei, o liniștesc eu; dar n-o face nici tu să sufere, vino măcar o dată; nu uita că e mamă! Însă acum am venit doar ca să-ți spun (Dunia dădu să se ridice de pe scaun) că, dacă o fi să ai nevoie de mine sau... eu mi-aș da și viața pentru tine... cheamă-mă și o să vin. Rămâi cu bine!

Se întoarse brusc și se îndreptă spre ușă.

— Dunia! o opri Raskolnikov ridicându-se și apropiindu-se de ea. Acest Razumihin, Dmitri Prokofici, e un om foarte bun.

Dunia roși ușor.

— Și? întrebă ea după o clipă.

— E un om serios, muncitor, cinstit și poate să iubească mult... Rămâi cu bine, Dunia.

Dunia se înroși toată, apoi o cuprinse neliniștea:

— Dar ce-i asta, frate, chiar ne despărțim pe veci, de-mi lași... un testament ca ăsta?

— N-are importanță... rămâi cu bine!

Se întoarse și se îndreptă spre fereastră. Ea rămase o clipă locului, privindu-l neliniștită, și ieși complet răvășită.

Nu, nu era răceală față de ea. Fusese o clipă (chiar ultima) când simțise groaznic de tare dorința să o îmbrățișeze strâns, să-și ia rămas-bun de la ea și să-i spună tot, dar nu se hotărâse nici măcar să-i întindă mâna.

„Pe urmă poate o să se cutremure când o să-și aducă aminte că am îmbrățișat-o acum și o să spună că sărutul de rămas-bun i l-am furat!” „Dar o să fie oare în stare să suporte o mărturisire ca asta? se mai întrebă după câteva clipe. Nu, n-o să suporte; cei ca ea nu sunt în stare să suporte! Ei nu suportă niciodată...”

Și se gândi la Sonia.

Dinspre fereastră veni o adiere răcoroasă. Afară lumina scădea. Își apucă brusc șapca și ieși.

Nu putea, firește, și nici nu voia să se gândească la boala sa. Dar tot zbuciumul acela neconținut și toată spaima aceea teribilă din sufletul lui nu puteau să nu lase urme. Iar dacă nu îl doborâse de-a binelea febra, asta era

poate tocmai urmarea frământării sale lăuntrice neîncetate, ea îl mai ținea pe picioare și cu conștiința trează, dar parcă împotriva firii și doar pentru o vreme.

Rătăcea fără nici un țel. Soarele apunea. O tristețe cu totul aparte începuse să pună stăpânire pe el în ultimul timp. Nu era o tristețe chinuitoare, arzătoare, dar avea în ea ceva durabil, veșnic, presimțirea unor ani nesfârșiți de tristețe rece, ucigătoare, presimțirea unei veșnicii într-un „locșor de un arșin”. Senzația asta începuse să îl apese și mai mult odată cu lăsarea serii.

— Ia vezi, cu moleșelile astea stupide, pur fizice, pricinuite de vreun asfințit de soare, ai grijă să nu faci vreo prostie! O să ajungi să te duci nu numai la Sonia, ci și la Dunia! mormăi cu ură.

Auzi pe cineva strigându-l. Se întoarse. Lebeziatnikov alerga spre el.

— Închipuți-vă, am fost la dumneavoastră, v-am căutat peste tot. Închipuți-vă, a și făcut ce și-a pus în cap, și a luat și copiii! Abia am izbutit, Sofia Semionovna și cu mine, să dăm de ei. Bate într-o tigaie și-i pune pe copii să danseze. Micuții plâng. Se opresc la răspântii și dinaintea prăvăliilor, iar prostimea se ține după ei. Haideti!

— Și Sonia? întrebă neliniștit Raskolnikov, luându-se degrabă după Lebeziatnikov.

— Ce mai, e într-o stare de demență. Adică, nu Sofia Semionovna e în stare de demență, ci Katerina Ivanovna; de fapt, și Sofia Semionovna, dar Katerina Ivanovna e nebună de-a binelea. Vă spun, a innebunit de tot. Or s-o ia la poliție. Vă puteți închipui ce efect o să aibă asta asupra ei... Acum sunt pe canal, la podul N., foarte aproape de locuința Sofiei Semionovna. La doi pași.

De-a lungul canalului, nu foarte departe de pod și la două case distanță de locuința Soniei, lumea se strânsese ciopor, mai cu seamă copii, care dăduseră fuga într-acolo. Glasul răgușit, spart, al Katerinei Ivanovna se făcea auzit încă de pe pod. Și, într-adevăr, era un spectacol destul de bizar ca să trezească interesul trecătorilor de pe stradă. Katerina Ivanovna, în rochia ei veche, cu șalul din drap de dames, iar pe cap cu o pălărie de pai ruptă, căzută pe o parte și diformă, era într-adevăr în culmea nebuniei. Obosise și găfăia. Chipul ei chinuit de tuberculoză părea mai suferind ca oricând (mai ales că, pe stradă, în bătaia soarelui, un tuberculos arată întotdeauna mai bolnav și mai desfigurat decât în casă); dar starea de surescitare n-o părăsea, dimpotrivă, iritarea ei devenea clipă de clipă tot mai puternică. Se repezea la copii, țipa la ei, pe urmă îi lua cu binișorul, îi învăța chiar acolo, în fața lumii adunate, cum trebuie să cânte și să danseze, explicându-le în același timp de ce era nevoie să facă lucrul ăsta, o apuca disperarea văzându-i că nu pricep, îi bătea... Pe urmă, lăsându-i baltă, se năpustea spre mulțime; dacă observa că cineva cât de cât mai bine îmbrăcat se oprește să privească, începea imediat să-i explice, iată unde au ajuns niște copii „dintr-o familie nobilă, chiar aristocratică s-ar putea spune”. Dacă prindea vreun hohot de râs sau vreo vorbă aruncată din mulțime ca s-o zădărase, se și repezea la neobrăzați, luându-se cât ai clipi la harță cu ei. Unii într-adevăr râdeau, alții clătinau din cap, dar erau curioși cu toții să vadă o femeie nebună și niște copii speriați. Tigaia de care pomenise

Lebeziatnikov lipsea; cel puțin Raskolnikov nu o zări; în schimb, Katerina Ivanovna se apucase să țină tactul bătând din palmele ei uscate, punând-o pe Polecika să cânte, iar pe Lenia și pe Kolea să danseze; se pornise chiar să le țină și ea isonul, dar glasul îi era curmat la fiecare a doua notă de o tuse chinuitoare și asta o aducea iarăși la disperare, izbucnea în plâns și își blestema tusea. Cel mai rău o scoteau din fire lacrimile și spaima celor doi copii mai mici, Kolea și Lenia. Se vedea într-adevăr că încercase să-i costumeze cum sunt îmbrăcați cântăreții de stradă. Băiețelul avea pe el ceva roșu și un turban alb, ca să arate a turc. Pentru Lenia nu mai ajunsese recuzita: doar căpșorul îi era acoperit cu scufia (mai bine zis, fesul), împletită din lână toarsă, a răposatului Semion Zaharâci, cu un rest de pană de struț înfipt în ea, rămas din podoabele bunicii Katerinei Ivanovna și păstrat până atunci în cufăr, ca obiect de preț al familiei. Polecika era îmbrăcată în rochița ei de toate zilele. Se uita sfioasă și pierită la mama ei, nu se depărta un pas de ea și își ascundea lacrimile. Își dădea seama că mama ei înnebunise și se uita neliniștită în jur. Strada și mulțimea o speriau îngrozitor. Sonia se ținea pas cu pas după Katerina Ivanovna, plângea și nu mai contenea implorând-o să se întoarcă acasă. Dar Katerina Ivanovna era de neînduplecat.

— Lasă-mă, Sonia, lasă-mă! striga ea vorbind repede, gâfâind și tușind. Nu știi nici tu ce-mi ceri, parc-ai fi un copil! Doar ți-am spus că nu mă mai întorc la nemțoaica aia bețivă. Las' să vadă toată lumea, tot Petersburgul, cum cerșesc copiii unui părinte nobil, care a slujit o viață întreagă cu credință și dreptate și care se poate spune că a murit la datorie. (Katerina Ivanovna reușise deja să-și creeze această iluzie și să creadă orbește în ea.) Lasă, las' să vadă ticălosul ăla de general. Ești atât de proastă, Sonia! Ce-o să punem acum pe masă, spune! Destul te-am chinuit, nu mai vreau! Ah, Rodion Romanovici, dumneavoastră sunteți! strigă ea văzându-l pe Raskolnikov și năpustindu-se spre el. Explicați-i dumneavoastră, vă rog, prostuței ăsteia că e tot ce putem face mai cu cap! Un flașnetar câștigă bani, iar pe noi o să ne recunoască acum toată lumea, o să-și dea seama că suntem o familie nobilă de orfani aruncați în mizerie, și o să-l vedeți pe ticălosul de general cum o să-și piardă scaunul. O să vedeți! O să ne ducem în fiecare zi sub ferestrele lui, iar când are să treacă pe acolo împăratul, am să mă arunc în genunchi, am să-i împing pe copii dinaintea lui și am să-i spun: „Apără-ne, tătucă!”. El e tatăl orfanilor, el e milostiv, o să-i apere, o să vedeți, iar pe generalul ăsta... Lenia, tenez vous droite⁴⁰! Kolea, acum începi din nou să dansezi. Ce te smiorcăi? Iar se smiorcăie! Ei, hai, pentru ce să-ți fie frică, prostuțule? Doamne! Ce să mă fac cu ei, Rodion Romanâci! Dacă ați ști ce greu le intră-n cap! Ce să faci cu niște copii ca ăștia! ...

Și aproape plângând la rândul ei (fără ca asta să-i stăvilească turuiala neîntreruptă), arată spre copiii care se smiorcăiau. Raskolnikov încercă să o convingă să se întoarcă și chiar îi spuse, făcând apel la mândria ei, că nu se cădea să umble pe străzi ca flașnetarii, de vreme ce se pregătea să ajungă directoarea unui pension pentru domnișoare nobile...

— Pension, ha-ha-ha! Cai verzi pe pereți! strigă Katerina Ivanovna și râsul ei se sfârși imediat într-un acces de tuse. Nu, Rodion Romanovici, s-a dus pe copcă visul! Ne-au părăsit toți! ... Iar acest general... Știți, Rodion Romanovici, am aruncat cu o călimară după el chiar în anticameră, că tot mi-a căzut sub mână, era pe masă, lângă foaia pe care se semnează toți; m-am semnat, am dat de-a azvârlita cu călimara și-am fugit. Vai, ce ticăloși, ce ticăloși! Dar puțin îmi pasă: de-acum îmi hrănesc eu singură copiii, nu mă mai ploconesc în fața nimănui! Destul cât am chinuit-o! (Arată spre Sonia.) Polecika, cât s-a strâns, arată-mi! Cum? Numai două copeici? Ooo, mișeii! Nu dau nimic, doar fug după noi cu limba scoasă! Uite și la nerodul ăsta, ce are de râs? (Arată spre cineva din mulțime.) Numai Kolea e de vină, fiindcă e așa greu de cap și am atâta de furcă cu el. Tu ce vrei, Polecika? În franceză, parlez-moi français. Doar te-am învățat, doar știi câteva fraze! Altfel cum să se vadă că sunteți dintr-o familie nobilă, copii educați, cu totul altfel decât ceilalți flașnetari; noi nu cântăm pe stradă te miri ce Petrușka, noi cântăm romanțe alese... Ah, da! Ce să cântăm noi? Dacă mă tot întrerupeți, doar noi... vedeți, Rodion Romanovici, ne-am oprit aici ca să alegem ce să cântăm, ceva ca să poată și Kolea să danseze... fiindcă ce facem noi acum, dacă vă puteți închipui, e fără nici o pregătire; trebuie să ne înțelegem între noi, să repetăm totul la perfecție și pe urmă să ne ducem pe Nevski, unde este mult mai multă lume din înalta societate și o să fim remarcați imediat. Lenia știe Micul cătun... Dar numai Micul cătun și Micul cătun, pe ăsta îl cântă toți! Noi trebuie să cântăm ceva mult mai ales... Ei, te-ai gândit la ceva, Polea, barem tu să-o ajuți pe mama ta! Memoria, mă lasă memoria, altfel mi-aș fi amintit eu! Chiar Husarul în sabie sprijinit nu putem să cântăm! Ah, să cântăm în franceză, Cinq sous⁴¹! Doar v-am învățat, v-am învățat deja. Mai ales că, fiind în franceză, o să se vadă imediat că sunteți copii nobili și asta o să impresioneze mult mai tare... Am putea încerca chiar Malborough s'en va-t-en guerre⁴², că e un cântecel pentru copii și e folosit în toate casele bune când se adorm copii nobili.

Malborough s'en va-t-en guerre, Ne șaiț quand reviendra...⁴³ încep eu să cânte...

— Nu, mai bine Cinq sous! Hei, Kolea, mânuțele pe șolduri, mai repede, iar tu, Lenia, învârte-te în sens invers, eu și cu Polecika o să cântăm și o să batem din palme!

Cinq sous, cinq sous Pour monter notre ménage...⁴⁴

— Khe-khe-khe! (O înecă tusea.) Îndreaptă-ți rochița, Polecika, bretelele, ți-au căzut, îi atrase ea atenția abia respirând între accesele de tuse. Acum trebuie să vă purtați cât mai frumos și mai manierat, ca să vadă toată lumea că sunteți copii nobili. Am spus eu atunci că trebuia croit corsajul mai lung, trebuiau tăiate două lungimi. Tu, Sonia, cu sfaturile tale: „Mai scurt și mai scurt”, uite ce-a ieșit, uite cum am pocit copilul... Ei, iar v-ați pus toți pe plâns! Ce-i cu voi, proștilor! Hai, Kolea, hai, începe odată, mai repede, mai repede, oh, nesuferit e copilul ăsta! ...

Cinq sous, cinq sous...

— Alt soldat! Hai, zi, ce-ți trebuie?

Într-adevăr, prin mulțime își croia drum un sergent de stradă. În același timp însă, un domn în vițmudir⁴⁵ și manta, un funcționar serios, cam la cincizeci de ani, cu o decorație la gât (acest lucru îi făcu mare plăcere Katerinei Ivanovna și avu oarecare efect asupra sergentului), se apropie și îi întinse în tăcere Katerinei Ivanovna o bancnotă verde, de trei ruble. Pe chipul lui se citea cea mai sinceră compasiune. Katerina Ivanovna luă banii și se înclină politicos, chiar ceremonios, în fața lui.

— Vă mulțumesc, stimate domn, începu ea vorbindu-i de sus, motivele care ne-au împins... Ține banii, Polecika. Vezi, există încă oameni nobili și generoși, care sunt gata imediat să ajute o sărmană femeie de familie bună aflată în nenorocire. Vedeți, stimate domn, sunt copii nobili, cu cele mai aristocratice legături, se poate spune... Iar ticălosul ăla de general stătea și mânca ierunci... bătea din picior, că l-am deranjat... „Excelența Voastră, zic, apărați niște orfani, l-ați cunoscut bine, zic, pe Semion Zaharâci și, pentru că fiica lui a fost calomniată de cel mai ticălos dintre ticăloși în ziua morții lui...” Iar soldatul ăsta! Apărați-ne, îi strigă ea funcționarului, ce tot vrea soldatul ăsta de la mine? Am mai fugit de unul din Meșcianskaia... Ei, care ți-e treaba cu noi, prostănacule!

— Nu este permis pe stradă. Nu aveți voie să faceți scandal.

— Tu faci scandal! Ori că umblu așa, ori că umblu cu o flașnetă e totuna, ce treabă ai tu?

— Pentru flașnetă trebuie să aveți autorizație, iar dumneavoastră adunați lume prin felul cum vă prezentați. Unde locuiți, vă rog?

— Cum, autorizație! urlă Katerina Ivanovna. Azi mi-am îngropat soțul, auzi la el, autorizație!

— Doamnă, doamnă, liniștiți-vă, începu funcționarul, haideti să mergem, vă conduc eu... Aici e lume, nu se cuvine... sunteți bolnavă...

— Stimate domn, stimate domn, dumneavoastră nu știți nimic! strigă Katerina Ivanovna. Noi ne ducem pe Nevski! Sonia, Sonia! Oare unde e? Și ea plânge! Dar ce-aveți cu toții! ... Kolea, Lenia, încotro? strigă ea deodată speriată. Of, proști copii! Kolea, Lenia, dar unde fug?

Iată ce se întâmplase: celor doi copii, speriați la culme de mulțimea strânsă și de ieșirile mamei lor, atâta le-a mai trebuit, să vadă un soldat care voia să-i ia și să-i ducă cine știe unde; brusc, ca și cum s-ar fi înțeles, se prinseseră de mânuțe și o luaseră la goană. Biata Katerina Ivanovna se repezi, țipând și plângând, după ei. Te îngrozeai și în același timp ți se rupea inima văzând-o cum fugea, plângând și gâfâind. Sonia și Polecika se repeziră după ea.

— Adu-i înapoi, adu-i înapoi, Sonia! Ooh, copii proști și nerecunoscători! ... Polea! Prinde-i! ... Doar eu pentru voi...

Se împiedică și căzu în plină fugă.

— S-a lovit, i-a dat sângele! O, Doamne! strigă Sonia aplecându-se asupra ei.

Dădură fuga cu toții, îmbulzindu-se în jurul lor. Raskolnikov și Lebeziatnikov se apropiaseră printre primii; funcționarul se grăbi și el să ajungă, iar după el sergentul, care bombănea: „Aoleu!” și dădea din mâini, presimțind că avea să aibă de furcă.

— La o parte! La o parte! strigă gonind oamenii care se înghesuiau în jur.

— Moare! țipă cineva.

— A înnebunit! zise altul.

— Doamne, îndură-te de ea! spuse o femeie făcându-și semnul crucii.

Copiii i-au prins? Uite că-i aduc, a pus mâna pe ei a mai mărișoară... Tiii, neastâmpărații!

Dar când se uitară mai bine la Katerina Ivanovna, văzură că nu se lovise nicidecum de o piatră, cum crezuse Sonia, ci că sângele, care acoperise caldarâmul, îi țâșnise pe gură, din piept.

— Știi ce-i asta, am mai văzut așa ceva, mormăi funcționarul către Raskolnikov și Lebeziatnikov, e oftică; îți dă sângele și te sufoci. Așa s-a întâmplat cu o rudă de-a mea, chiar de curând, am fost martor, a piedut cam un pahar jumate de sânge... dintr-odată... Ce-i de făcut? Moare...

— Pe-aici, pe-aici, duceți-o la mine! se ruga Sonia. Uitați, aici locuiesc! ... Uitați, în casa asta, a doua de-aici... La mine, la mine, mai repede! spunea ea fugind de la unul la altul. Trimiteți după un doctor... O, Doamne!

Prin strădaniile funcționarului, o scoaseră până la urmă la capăt, chiar și sergentul dădu o mână de ajutor la transportarea Katerinei Ivanovna. O purtară până în odaia Soniei pe jumătate moartă și o întinseră pe pat. Deși hemoragia nu încetase, părea să-și vină în fire. Odată cu Sonia, Raskolnikov și Lebeziatnikov, în cameră intrară funcționarul și sergentul, care gonise mai întâi mulțimea, căci unii veniseră până la ușă. Polecika îi aduse de mână pe Kolea și pe Lenia, care tremurau și plângeau. Se adunară îndată și Kapernaumovii: croitorul însuși, șchiop și strâmb, straniu la înfățișare, cu un păr țepos care-i stătea țepăn pe cap și cu favoriți; soția lui, arătând veșnic speriată, și câțiva dintre copiii lor, cu fețele încremenite într-o neconținută mirare și cu gurile deschise. În mijlocul acestui public își făcu deodată apariția Svidrigailov. Raskolnikov se uită la el mirat, neînțelegând de unde apăruse, căci nu-și amintea să-l fi văzut în mulțime.

Se vorbea despre un doctor și despre un preot. Funcționarul, după ce îi șopti lui Raskolnikov că, după cât se părea, nu mai era nevoie de doctor, puse totuși să fie chemat unul. Dădu fuga chiar Kapernaumov.

Între timp, Katerina Ivanovna își recăpătase suflarea și hemoragia încetase deocamdată. Se uita cu o privire chinuită, dar atentă și pătrunzătoare, la Sonia, care, palidă la față și tremurând, îi ștergea cu o batistă broboanele de sudoare de pe frunte; într-un sfârșit ceru să fie ridicată mai sus. O așezară în capul oaselor pe pat, sprijinind-o din amândouă părțile.

— Copiii unde sunt? întrebă ea cu glasul stins. I-ai adus, Polea? Of, proștilor! ... De ce-ați fugit? Of!

Avea încă sânge pe buzele uscate. Aruncă în jur o privire cercetătoare.

— Vasăzică, așa locuiești tu, Sonia! Ei, o dată n-am fost și eu la tine... s-a nimerit tocmai...

O privi îndurerată.

— Ți-am distrus viața, Sonia... Polea, Lenia, Kolea, veniți încoace... Ei, uitate-i, Sonia, pe toți, ia-i, ți-i pun în brațe... pentru mine-i de-ajuns! ... Gata balul! Khe! ... Dați-mi drumul, lăsați-mă barem să mor liniștită...

O așezară la loc pe pernă.

— Ce? Preot? Nu trebuie... Vă prisosesc banii? ... Eu n-am păcate! ... Dumnezeu trebuie să mă ierte și fără asta... Știe și singur cât am suferit! ... Iar dacă n-o să mă ierte, atâta pagubă! ...

Se cufunda tot mai mult într-un delir zbuțuit. Din când în când tresărea, își rotea privirile, îi recunoștea pentru o clipă pe toți, imediat însă i se încețoșa iar mintea și cădea din nou în delir. Respira greu, horcăit, parcă ar fi fiert ceva în gâtul ei.

— Îi spun: „Excelența Voastră! ...”, începu să strige, odihnindu-se după fiecare cuvânt. Această Amalia Ludvigovna... ah! Lenia! Kolea! Mănuțele în șolduri, mai repede, mai repede, glissez, glissez, pas de basque⁴⁶! Bate cu piciorușele... Fii un copil grațios.

Du hast Diamanten und Perlen.⁴⁷

Cum e mai departe? Ca să cântăm...

Du hast die schönsten Augen, Mädchen, was willst du mehr? ⁴⁸

Păi da, cum să nu! Was willst du mehr – ce poate să gândească un tântălău! ... Ah, da, și asta:

Zăceam, la ceasu-amiezii, într-o vale Din Daghestan...⁴⁹

Ah, ce-mi plăcea! Adoram romanța asta, Polecika! ... Știi, tatăl tău... o cânta pe vremea când eram logodiți... O, ce zile! Uite, asta dacă am cânta-o! Dar cum era, cum... am uitat... Ia aduceți-mi aminte, cum e?

Era în culmea agitației și se căznea să se ridice. În cele din urmă, cu o voce răgușită, înfiorătoare, întretăiată, icnind și pierzându-și suflul la fiecare cuvânt, cu o expresie din ce în ce mai înspăimântată, începu:

Zăceam, la ceasu-amiezii, într-o vale Din Daghestan, în piept cu-o rană grea...

— Excelența Voastră, scoase deodată un urlat sfâșietor, cu lacrimile curgându-i șiroaie pe obraji, apărați niște orfani! În numele ospitalității răposatului Semion Zaharâci! ... Aristocratică, se poate spune! ... Ha! tresări venindu-și în fire și privind-i cumva îngrozită pe toți; o recunoscui însă imediat pe Sonia. Sonia, Sonia! spuse ea blând și duios, parcă mirată că o vede în fața ei. Sonia, draga mea, și tu ești aici?

O mai ridicară o dată.

— Gata! ... E timpul! ... Rămâi cu bine, sărmană copilă! ... I-au venit de hac gloabei! Stă să craape! strigă cu disperare și ură, prăbușindu-se cu capul pe pernă.

Își pierdu din nou cunoștința, dar de astă dată pentru scurt timp. Capul îi căzu pe spate, cu fața suptă și galbenă în sus și cu gura deschisă, picioarele i se întinseră spasmodic. Răsuflă adânc și muri.

Sonia se prăvăli peste ea, o cuprinse cu brațele și încremeni așa, cu capul pe pieptul ei uscat. Polecika, lipită de picioarele maică-sii, i le săruta plângând în hohote. Kolea și Lenia, care nu înțeleseseră încă ce se întâmpla, dar simțeau că era ceva îngrozitor, își așezară mâinile unul pe umerii celuilalt și, privindu-se țintă în ochi, deschiseră în același timp gurile și începură să țipe. Erau costumați încă amândoi: el cu turbanul, ea cu scufia cu pană de struț.

Dar cum o fi ajuns deodată „diploma de merit” pe pat, alături de Katerina Ivanovna? Era chiar acolo, lângă pernă; Raskolnikov o văzu.

Se duse la fereastră. Lebeziatnikov se repezi după el.

— A murit! zise.

— Rodion Romanovici, am să vă spun două lucruri importante, spuse apropiindu-se Svidrigailov.

Lebeziatnikov îi cedă imediat locul și, discret, se făcu nevăzut. Svidrigailov îl trase în cel mai îndepărtat ungher pe Raskolnikov, care nu-și ascunse mirarea.

— Toate treburile astea, adică înmormântarea și celelalte, le iau asupra mea. Știți că e nevoie de bani și v-am spus că mie-mi prisosesc. Pe micuții ăștia doi și pe Polecika o să-i aranjez la vreun așezământ mai bun pentru orfani și o să depun pentru fiecare, până la majorat, câte o mie cinci sute de ruble capital, pentru ca Sofia Semionovna să nu aibă nici o grijă. Și o s-o scot și pe ea din vârtoarea asta, fiindcă e o fată bună, nu-i așa? Ei bine, transmiteți-i Avdotiei Romanovna că asta e întrebuintărea pe care am dat-o celor zece mii de ruble ale ei.

— Dar care vă sunt scopurile de v-ați apucat de binefaceri? întrebă Raskolnikov.

— Eeh! Ce om suspicios! râse Svidrigailov. Doar v-am spus că banii ăștia îmi prisosesc. Că fac asta pur și simplu din omenie nu puteți să admiteți? Doar ea n-a fost un „păduche” (arăță cu degetul spre colțul unde se afla moarta), ca te miri ce bătrână cămătăreasă. Păi, spuneți și dumneavoastră, „să trăiască Lujin și să facă mârșăvii sau să moară ea?”. Și dacă n-o ajut eu, „Polecika, de pildă, tot acolo o să ajungă, fiindcă pentru ea nu există altă cale”...

Zise asta parcă făcând cu ochiul, cu un aer vesel și viclean, fără să-și ia privirea de la Raskolnikov. Acesta păli și îngheță auzindu-și propriile cuvinte, pe care i le spuse Soniei. Se dădu repede înapoi și se uită cu o privire sălbatică la Svidrigailov.

— Dar de unde... știți? șopti cu respirația tăiată.

— Păi eu aici stau, un perete mai încolo, la madam Resslerich, o veche și devotată prietenă. Sunt vecin cu Sofia Semionovna.

— Dumneavoastră?

— Eu, continuă Svidrigailov, cutremurându-se de râs, și vă dau cuvântul meu de onoare, dragul meu Rodion Romanovici, că mi-ați trezit teribil interesul. Doar v-am spus că o să ne mai întâlnim, v-am prezis, ei, iată că ne-am întâlnit. Și o să vedeți ce om de înțeles sunt. O să vedeți, cu mine nu intră zilele în sac...

PARTEA A ȘASEA

~ I ~

Pentru Raskolnikov începu o perioadă stranie: parcă îl învăluiseră o ceață, închizându-l într-o însingurare grea și fără ieșire. Amintindu-și mai târziu această perioadă, a bănuț că uneori mintea i se întuneca și că asta a durat, cu unele pauze, până la catastrofa finală. Era absolut convins că se înșelase în multe privințe, de pildă, asupra datei anumitor evenimente. Cel puțin, amintindu-și după aceea și silindu-se să-și lămurească ce se petrecuse, află multe lucruri despre sine din informațiile primite de la alții. Bunăoară, încurca un eveniment cu altul sau socotea că e urmarea unei întâmplări care nu exista decât în mintea lui. Uneori era stăpănit de o neliniște chinuitoare, bolnăvicioasă, care creștea treptat, preschimbându-se într-o frică îngrozitoare. Dar își aminti că erau și minute, ore, poate chiar zile, când cădea într-o apatie care îl cuprindea ca o reacție la frica dinainte, o apatie asemănătoare cu indiferența totală a anumitor muribunzi. În general însă, în aceste ultime zile, părea să evite cu bună știință să-și înțeleagă pe deplin situația; îl apăsau mai ales unele fapte esențiale, care se cereau clarificate chiar atunci; dar cât de bucuros ar fi fost să se elibereze și să fugă de unele lucruri, a căror uitare ar fi amenințat, în situația lui, să-l ducă definitiv la pierzanie.

Îl neliniștea mai ales Svidrigailov: s-ar fi putut chiar spune că toate gândurile i se opriseră asupra sa. Din clipa în care auzise cuvintele, extrem de amenințătoare și de clar exprimate ale acestuia acasă la Sonia, în ziua când murise Katerina Ivanovna, gândurile lui o luaseră parcă pe alt făgaș. Dar, deși acest nou fapt îl tulbura nespus, Raskolnikov nu se grăbea să lămurească lucrurile. Uneori, trezindu-se, în vreun cartier îndepărtat și pustiu al orașului, în vreo cârciumă nenorocită, stând singur și îngândurat la o masă și abia amintindu-și cum nimerise acolo, se gândea deodată la Svidrigailov. Își dădea seama brusc, cuprins de groază, că trebuia să se înțeleagă cât mai repede cu omul acela și să ia imediat o hotărâre în măsura în care era posibil. O dată se duse chiar dincolo de bariera orașului, închipuindu-și că acolo îl aștepta Svidrigailov, cu care își dăduse o întâlnire în locul acela. Altă dată se trezi, înainte să se lumineze de ziuă, zăcând pe jos, prin niște tufișuri, aproape fără să-și amintească în ce fel ajunsese acolo. De altfel, în cele două-trei zile de după moartea Katerinei Ivanovna se întâlnise deja de vreo două ori cu Svidrigailov, aproape numai acasă la Sonia, pe la care trecea adesea, fără nici un scop, doar pentru o clipă. Schimbau numai câteva cuvinte, fără să aducă niciodată vorba despre punctul principal, ca și cum s-ar fi înțeles să îl treacă deocamdată sub tăcere. Trupul Katerinei Ivanovna zăcea încă în sicriu. Svidrigailov era ocupat cu înmormântarea. Sonia era și ea ocupată până peste cap. Ultima oară când Raskolnikov dăduse ochii cu el, Svidrigailov îi spusese că

rezolvase situația copiilor Katerinei Ivanovna, chiar foarte mulțumitor; că, datorită relațiilor sale, găsisese niște persoane cu ajutorul cărora reușise să-i aranjeze pe cei trei orfani în niște așezăminte foarte bune pentru ei; că banii depuși pe numele lor fuseseră și ei de mare ajutor, fiindcă era mult mai ușor să plasezi niște orfani care aveau un capital decât niște orfani săraci. Zisese ceva și referitor la Sonia, promisese să treacă zilele acelea pe la Raskolnikov și menționase că „ar vrea să se sfătuiască cu el; că ar trebui să vorbească neapărat despre anumite lucruri...” Această discuție avusese loc pe palier, lângă scară. Svidrigailov se uitase țintă în ochii lui Raskolnikov și, după o scurtă tăcere, întrebuse brusc, coborând glasul:

— Dar ce-i cu dumneata, Rodion Romanâci, parcă nu ești în apele dumitale, zău! Asculți și te uiți, dar pari să nu înțelegi. Vino-ți în fire! Uite, trebuie să stăm de vorbă, numai că din păcate am atâtea treburi de-ale altora și de-ale mele pe cap... Ei, Rodion Romanâci, adăugă el dintr-odată, toți oamenii au nevoie de aer, de aer, de aer... înainte de toate!

Brusc, se dădu la o parte, făcând loc preotului și diaconului, care urcau scara. Veneau să facă slujba morților, căci Svidrigailov dăduse dispoziție să se slujească de două ori pe zi, cu punctualitate. Svidrigailov își văzu de drum. Raskolnikov rămase puțin pe gânduri, apoi intră pe urmele preotului în odaia Soniei.

Rămase în ușă. Slujba începu domoală, solemnă și tristă. Gândul la moarte și senzația pe care ți-o dă prezența unui mort avuseseră întotdeauna pentru el, încă din copilărie, ceva apăsător, îi stârneau un fel de groază mistică; dar nu mai ascultase de mult o slujbă pentru morți. Cea de-acum avea ceva diferit, teribil de înspăimântător și de neliniștitor. Se uită la copii: erau toți îngenuncheați lângă sicriu. Polecika plângea. În spatele lor stătea Sonia, care se ruga plângând încet și cumva sfios. „Zilele astea nu s-a uitat nici măcar o dată la mine și nu mi-a spus o vorbă”, se gândi deodată Raskolnikov. Soarele arunca o lumină puternică; fumul de tămâie se ridica în rotocoale; preotul citea: „Odihnește, Doamne...”. Raskolnikov rămase până la sfârșit. După ce dădu binecuvântarea și își luă rămas-bun, preotul privi în jur cam ciudat. Odată slujba încheiată, Raskolnikov se apropie de Sonia. Ea îi și apucă amândouă mâinile și își odihni capul pe umărul lui. Gestul ei îl uimi nespus pe Raskolnikov; i se păru chiar straniu. Cum? Nici urmă de repulsie, nici urmă de groază față de el? Mâna nici nu i-a tresărit! Era în el o nesfârșită uitare de sine. Cel puțin, așa a înțeles el. Sonia nu spuse nimic. Raskolnikov îi strânse mâna și ieși. Îi era cumplit de greu. Dacă ar fi putut să plece undeva în clipa aceea și să rămână absolut singur, fie și pentru toată viața, s-ar fi socotit fericit. Însă în ultima vreme, cu toate că era mai tot timpul singur, nu avusese nici o clipă senzația de singurătate. Fie că s-a dus în afara orașului, că a ieșit la drumul mare, că a ajuns odată chiar într-o pădurice, cu cât era locul mai izolat, cu atât parcă simțea mai puternic și mai aproape o prezență neliniștitoare. Nu se poate spune că îl speria, ci mai degrabă că îl irita, făcându-l să ia cât putea de repede drumul înapoi în oraș, să se piardă în mulțime, să intre prin cârciumi și bodegi,

să umble prin Talkucii, în piața Sennaia. Aici îi era parcă mai ușor și chiar se simțea mai singur. Într-o seară a auzit cântându-se într-un birt: un ceas întreg a stat și a ascultat și, după cum avea să-și amintească, a făcut-o chiar cu mare plăcere. Dar spre sfârșit a devenit iar neliniștit, parcă începuseră deodată să-l chinuie muștrările de conștiință. „Uite, stau și ascult cântece, asta trebuie oare să fac eu?”, îi trecu prin minte. De fapt, ghici îndată că nu numai asta îl neliniștea; era ceva care cerea o rezolvare imediată, dar ce anume nu se lăsa nici gândit, nici exprimat în cuvinte. Totul se strângea ca într-un ghem. „Nu, mai bine mă lupt! Mai bine iar Porfiri... ori Svidrigailov... De m-ar chema mai repede, de m-ar ataca cineva... Da, da!”, își spunea în gând. Ieși din birt și se îndepărtă aproape în fugă. Îi venură deodată în minte mama și sora lui și gândul ăsta îl umplu de frică, de groază chiar. Aceea a și fost noaptea când s-a trezit înainte de ziuă în tufișuri, pe Krestovski Ostrov, dârdâind tot, cuprins de friguri; a plecat spre casă și a ajuns în zori. După câteva ore de somn frigurile l-au lăsat, dar când s-a deșteptat era deja târziu: era ora două după-amiază.

Își aduse aminte că în ziua aceea trebuia să fie înmormântarea Katerinei Ivanovna și se bucură că nu luase parte la ea. Nastasia îi aduse de mâncare; mănă și bău cu poftă, aproape cu lăcomie. Mintea îi era mai trează și se simțea mai liniștit decât în ultimele trei zile. Chiar se miră pentru o clipă de accesul de frică și de panică dinainte. Ușa se deschise și intră Razumihin.

— A, mănâncă, înseamnă că nu-i bolnav! zise Razumihin luând un scaun și așezându-se la masă în fața lui Raskolnikov.

Era tulburat și nu căuta să ascundă acest lucru. Vorbise cu vădită ciudă, dar fără grabă și fără să ridice prea mult glasul. Părea să fi venit dintr-un motiv anume, chiar unul extrem de serios.

— Ascultă, începu el hotărât, lua-v-ar dracu' pe toți, acum mi-e clar că nu-s în stare să pricep nimic; nu te gândi, te rog, că am venit să te iau la întrebări. Puțin îmi pasă! Nici nu vreau. Dacă mi-ai spune acum tu singur tot, toate secretele voastre, poate că nici n-aș sta să te-ascult, aș scuipa și aș pleca. Am venit doar ca să aflu personal și o dată pentru totdeauna: e adevărat că ești nebun? Fiindcă, vezi tu, se răspândește părerea (nu contează a cui e) că ești nebun sau aproape să înnebunești. Recunosc c-am fost și eu foarte înclinat spre această părere, în primul rând, judecând după faptele tale idioate și în parte abjecte (care nu se pot explica nicicum), și în al doilea rând, după felul cum te-ai purtat nu demult cu maică-ta și cu soră-ta. Numai un monstru, un nemernic sau un nebun putea să se poarte cu ele cum te-ai purtat tu; prin urmare, trebuie să fii nebun...

— Când le-ai văzut?

— Adineauri. Tu nu le-ai văzut de-atunci? Pe unde umbli, spune-mi și mie, te rog, am trecut deja de trei ori pe la tine. Mama ta e grav bolnavă de ieri. S-a îmbrăcat să vină la tine; Avdotia Romanovna a încercat s-o rețină, dar n-a vrut să audă de nimic: „Dacă, zice, e bolnav, dacă i se întunecă mințile, cine să-l ajute dacă nu mama lui?”. Am venit cu toții încoace, că nu puteam să-o lăsăm să plece singură. Până aici, la ușa ta, am rugat-o să se liniștească. Am intrat,

dar tu nu erai; uite-aici a șezut. A stat zece minute, iar noi am așteptat în picioare lângă ea, în tăcere. Apoi s-a ridicat și a zis: „Dacă iese, înseamnă că e sănătos și că și-a uitat mama, iar atunci nu se cuvine și e rușinos pentru mine ca mamă să stau la ușa lui să-i cer un strop de dragoste ca și cum aş cere de pomană”. S-a întors acasă și a căzut la pat; acum zace cu febră. „Văd, zice, că pentru drăguța lui are timp.” Crede că drăguța ta e Sofia Semionovna, logodnică sau iubită, asta nu mai știu. M-am dus îndată la Sofia Semionovna, fiindcă am vrut, frate, să aflu tot adevărul, dar când am ajuns acolo și m-am uitat în jur, ce mi-au văzut ochii: coșciugul și copiii plângând. Sofia Semionovna le proba hăinuțele de doliu. De tine nici urmă. M-am uitat și eu, m-am scuzat și am plecat să-i dau raportul Avdotiei Romanovna. Prin urmare, toate astea-s prostii, n-ai nici o drăguță, deci cea mai de crezut e nebunia. Dar poftim, tu stai și înfuleci carne fiartă de vită, de parcă n-ai mai fi mâncat de trei zile. Bun, să spunem că și nebunii mănâncă, dar cu toate că nu mi-ai spus o vorbă, tu... nu ești nebun! Asta pot s-o jur. Sunt convins că nu ești nebun. Așa că, dracu' să vă ia pe toți, aici e un mister, e un secret, iar eu n-am de gând să-mi omor creierii cu secretele voastre. Am trecut doar ca să-ți trag o înjurătură, încheie el ridicându-se, și să-mi vărs năduful, acum știu ce am de făcut!

— Și ce vrei să faci?

— Ce-ți pasă ție ce vreau eu să fac?

— Bagă de seamă, te pui pe băut!

— De unde... de unde știi?

— Păi, e și greu de ghicit!

Razumihin tăcu o clipă.

— Tu ai fost întotdeauna un om cu cap și n-ai fost nebun în viața ta, spuse el deodată cu înflăcărare. Așa-i, mă pun pe băut! Rămâi cu bine!

Și se urni din loc să plece.

— Alaltăieri parcă, am vorbit cu soră-mea despre tine, Razumihin.

— Despre mine! Dar... unde puteai tu s-o vezi alaltăieri? se opri Razumihin și chiar păli ușor; se putea ghici că inima îi bătea mai tare.

— A venit ea încoace, singură, a stat aici și a vorbit cu mine.

— Ea!

— Da, ea.

— Și ce i-ai spus... vreau să zic, despre mine?

— I-am spus că ești un om foarte bun, cinstit și muncitor. Că o iubești nu i-am spus, fiindcă asta știe.

— Știe?

— Asta-i bună! Oriunde ar fi să plec, orice s-ar întâmpla cu mine, tu să rămâi pentru ele ca o providență. Le las în mâinile tale, ca să zic așa, Razumihin. Îți spun asta pentru că știu foarte bine cât o iubești și sunt sigur de sufletul tău curat. Și mai știu și că ea te poate iubi, dacă nu te iubește deja. Acum hotărăște singur cum crezi că e mai bine – trebuie ori nu trebuie să te îmbeți.

— Rodka... Să vezi... Ei... Drace! Dar tu unde vrei să pleci? Ei vezi, dacă și ăsta e un secret, las' să fie! Dar până la urmă... o să-l aflu... Și sunt sigur că trebuie să fie niște fleacuri îngrozitoare și că nu sunt decât rodul închipuirii tale. De fapt, tu ești un om extraordinar! Un om extraordinar!

— Tocmai voiam să-ți spun, dar m-ai întrerupt, că ai judecat foarte bine adineauri, când ai zis că nu vrei să mai cauți să afli tainele și secretele astea. Lasă-le deoparte, nu-ți face griji. O să afli totul la timpul său, atunci când i-o veni vremea. Ieri mi-a spus cineva că omul are nevoie de aer, aer! Vreau să mă duc acum la el ca să aflu ce înțelege prin asta.

Razumihin căzu pe gânduri, chibzuind tulburat.

„Ăsta-i conspirator politic! Precis! Și are de făcut vreun pas hotărâtor, asta e sigur! Nu poate fi altceva și... și Dunia știe...”, își spuse deodată.

— Adică, Avdotia Romanovna vine la tine, spuse el rostind apăsător fiecare cuvânt, iar tu vrei să-l vezi pe unul care spune că omul are nevoie de mai mult aer și... înseamnă că și scrisoarea aia... e tot așa ceva, încheie el parcă pentru sine.

— Ce scrisoare?

— A primit astăzi o scrisoare, a fost foarte tulburată. Foarte. Chiar din cale-afară. Mă apucasem să-i vorbesc despre tine – m-a rugat să tac. Pe urmă... pe urmă a spus că poate o să ne despărțim foarte curând și a început să-mi mulțumească cu ardoare pentru ceva; după aceea s-a dus la ea în cameră și s-a încuiat înăuntru.

— A primit o scrisoare? își repetă gânditor întrebarea Raskolnikov.

— Da, o scrisoare, n-ai știut? Hm.

Tăcură amândoi.

— Rămâi cu bine, Rodion. Frate... a fost o vreme... lasă, rămâi cu bine. Vezi, a fost o vreme... Ei, rămâi cu bine! Trebuie s-o iau și eu din loc. N-o să beau. Acum nu mai e nevoie... te înșeli!

Se grăbi să iasă din cameră; dar abia ieșise și aproape închisese ușa după el, că deodată o deschise iar și spuse, uitându-se într-o parte:

— Apropo! Ții minte omorul ăla, cu Porfiri, cu bătrâna? Bun, să știi că s-a găsit ucigașul, a mărturisit singur și a adus toate dovezile. E unul dintre lucrătorii ăia, zugravii, dacă poți să-ți închipui. Îți amintești că eu le-am tot ținut partea atunci. Poți să crezi că toată scena aia cu bătaia și râsul pe scară, cu tovarășul lui, când au urcat portarul și cei doi martori, a fost pusă la cale de el înadins, ca să îndepărteze bănuielile. Ce șiretenie, ce prezență de spirit la un mucos ca ăsta! Nici nu-ți vine să crezi; dar a explicat singur tot și a mărturisit tot! Ca să vezi cum am putut să mă înșel! Ce să mai zic, după părerea mea, e un geniu al prefăcătoriei și al șireteniei, un geniu în derutarea justiției, așa că ce să ne mai mirăm atâta! Oare nu pot exista și genii de felul ăsta? Păi, tocmai faptul că nu a dat dovadă de tărie de caracter și a mărturisit mă face să-l cred cu atât mai mult. E mai verosimil... Dar ce mă mai ambalasesm, ce mă ambalasesm atunci... Aș fi băgat mâna-n foc pentru ei!

— Spune-mi, te rog, de unde ai aflat toate astea și de ce te interesează atât de mult? întrebă vădit tulburat Raskolnikov.

— Ei, asta-i! De ce mă interesează! Ce întrebare! ... Am aflat de la Porfiri, printre alții. De fapt, de la el am aflat aproape tot.

— De la Porfiri?

— De la Porfiri.

— Și ce... ce ți-a spus? întrebă speriat Raskolnikov.

— Mi-a explicat totul clar. Mi-a explicat psihologic, cum face el.

— Ți-a explicat? Chiar el ți-a explicat?

— El, chiar el, rămâi cu bine! O să-ți povestesc pe îndelete mai târziu, acum am treabă. La un moment dat chiar m-am gândit... Bun, lasă, mai târziu! ... N-am de ce să mă mai îmbăt. M-ai îmbătat tu și fără vin. Sunt beat, Rodka! Acum sunt beat fără vin, ei, dar rămâi cu bine, mai trec eu, curând de tot.

Ieși.

„E conspirator politic, sunt sigur, absolut sigur! hotărî în gând Razumihin coborând încet scara. Și a atras-o și pe soră-sa în asta; e foarte, foarte posibil, cu firea Avdotiei Romanovna. Au avut niște întrevederi... Mi-a dat și ea de-nțeles. Unele cuvinte... unele vorbe mărunte de-ale ei... și unele aluzii duc exact aici! Nici n-ar fi altă explicație pentru toată harababura asta! Hm! Și eu care credeam... O, Doamne, ce-a putut să-mi treacă prin cap. Da, mi s-au întunecat mințile, sunt vinovat în fața lui! Atunci, pe coridor, în dreptul lămpii, atunci mi s-au întunecat mințile. Pfui! Ce gând ticălos, urât și mârșav din partea mea! Bravo ție, Mikolka, bravo ție că ai recunoscut... Cât de bine se lămurește acum tot ce-a fost înainte! Boala lui de atunci, purtările lui așa de ciudate, chiar și mai înainte, mult mai înainte, la universitate, ce posomorât și ursuz era întotdeauna... Dar ce-o fi acum cu scrisoarea asta? Bănuiesc... Hm. Nu, aflu eu tot.”

Își aminti ce îi spusese Raskolnikov despre Dunecika și, înțelegând tot, îi îngheță inima. Se smulse din loc și o luă la fugă.

Cum ieși Razumihin, Raskolnikov se ridică, se întoarse spre fereastră, se repezi într-un colț, apoi într-altul, uitând parcă de micimea cămăruței lui, și... se așeză din nou pe divan. Parcă renăscuse dintr-odată – vasăzică, se ivise o ieșire!

„Da, prin urmare se ivise o ieșire!” Prea se închisese și se îmfundase totul, prea devenise chinuitoare apăsarea, parcă alunecase într-un soi de delir. Încă de la scena cu Mikolka, din cabinetul lui Porfiri, începuse să simtă că intra definitiv într-o fundătură, că nu mai avea ieșire. După Mikolka, în aceeași zi, urmase scena de la Sonia; se petrecuse și se încheiase cu totul altfel decât se gândise înainte... se arătase dintr-odată slab, cu desăvârșire slab! Și atunci îi dăduse dreptate Soniei, sincer îi dăduse dreptate, că nu putea trăi ducând singur o asemenea povară! Dar Svidrigailov? Svidrigailov era o enigmă... Svidrigailov îl neliniștea, e adevărat, dar parcă nu în aceeași măsură. Și cu Svidrigailov va avea poate de luptat. Dar cu Svidrigailov ar putea găsi o soluție; cu Porfiri însă era altă treabă.

Vasăzică, Porfiri i-a explicat chiar el lui Razumihin, i-a explicat psihologic! A început iar cu blestemata lui de psihologie! Porfiri? Păi, cum să creadă Porfiri, fie și o singură clipă, că Mikolka e vinovatul, după cele petrecute atunci între ei, după scena aceea între patru ochi, înainte de Mikolka, căreia nu-i puteai găsi nici o explicație logică, în afară de una singură? (Raskolnikov își amintise de multe ori, în treacăt și pe bucățele, toată scena aceea cu Porfiri; n-ar fi suportat să și-o amintească în întregime.) Se spusese atunci asemenea cuvinte, se făcuseră asemenea mișcări și gesturi, se schimbaseră între ei asemenea priviri, se rostiseră unele lucruri cu un asemenea ton, încât după asta nu Mikolka (pe care Porfiri îl ghicise de la primul cuvânt și de la primul gest) avea să-i clatine convingerile din temelii.

Când te gândești că până și Razumihin începuse să-l bănuiască! Scena de pe coridor, lângă lampă, nu trecuse fără să lase urme. „Uite că s-a și dus repede la Porfiri... Dar de ce s-a apucat el să-l îmbrobodească așa? Ce-a urmărit când i-a abătut atenția către Mikolka? Fiindcă la ceva s-a gândit el negreșit; are el niște gânduri ascunse, dar care? E drept că a trecut ceva timp din dimineața aceea, chiar mult prea mult, însă Porfiri n-a dat nici un semn. Asta cu siguranță nu-i a bine...” Raskolnikov își luă șapca și, după ce stătu puțin pe gânduri, ieși din odaie. Era prima zi după atâta vreme când se simțea cel puțin sănătos la minte. „Trebuie să isprăvesc treaba cu Svidrigailov, se gândi, cu orice preț și cât mai repede; se pare că și asta așteaptă să vin singur la el.” Și în clipa aceea, o asemenea ură îi cuprinse inima obosită, încât ar fi fost poate în stare să și omoare pe unul dintre cei doi: Svidrigailov ori Porfiri. Cel puțin, simțea că, dacă n-o făcea acum, era în stare s-o facă și mai târziu. „O să vedem, o să vedem”, își repeta.

Dar cum deschise ușa spre palier, dădu nas în nas cu Porfiri. Venea la el. Pentru o clipă, Raskolnikov rămase încremenit. Lucru ciudat, nu se arătă foarte surprins și aproape că nici nu se sperie. Doar tresări ușor, iar în clipa următoare era deja gata de atac. „Poate ăsta-i deznodământul! Dar cum o fi venit așa, tiptil, pisicește, de n-am auzit nimic? N-o fi tras cu urechea?”

— Nu te așteptai la musafiri, Rodion Romanâci! strigă răsând Porfiri Petrovici. De mult mă pregătesc să vin și acum, că am trecut pe-aici, m-am gândit: de ce să nu intru eu vreo cinci minute să-l văd? Unde te găteai să pleci? Nu te rețin mult. Doar cât fumez o țigară, dacă o îmi dai voie.

— Luați loc, Porfiri Petrovici, luați loc, își pofti Raskolnikov musafirul, cu un aer care părea atât de mulțumit și de amical, încât zău dacă nu s-ar fi mirat și el de s-ar fi putut vedea.

Nu mai simțea nici o frică. La fel se întâmplă uneori să stea omul cu un tâlhar în coaste o jumătate de ceas, înspăimântat de moarte, dar când acela îi pune cuțitul la gât, îi piere orice frică. Se așeză chiar în fața lui Porfiri și îl privi fără să clipească. Porfiri miji ochii și începu să tragă din țigară.

„Hai, spune odată, spune! părea gata să răbufnească Raskolnikov. Hai odată, de ce, de ce nu vorbești?”

— Ce ți-e și cu țigările astea! spuse în sfârșit Porfiri Petrovici, terminând de fumat și trăgându-și sufletul. O pacoste sunt, o adevărată pacoste, dar nu-s în stare să mă las! Tușesc, a început să mă râcăie pe gât, mă și sufoc. Știi, sunt cam fricos, și m-am dus acum câteva zile la doctorul B., că el consultă fiecare bolnav pe puțin o jumătate de ceas. A râs când s-a uitat la mine; m-a ciocănit, m-a ascultat. „Dumneavoastră, zice, vă dăunează tutunul; aveți plămânii dilatați.” Bun, dar cum să mă las? Ce să pun în loc? Nu beau, asta și e nenorocirea, he-he-he, că nu beau! Totul e relativ, Rodion Romanâci, totul este relativ!

„Ce face, o ia iar cu tertipurile lui!”, se gândi scârbit Raskolnikov. Își aminti dintr-odată, în întregime, scena petrecută nu demult, la ultima lor întâlnire, și senzația de-atunci îl izbi ca un talaz.

— Am mai trecut pe la dumneata alaltăieri-seară, știai? continuă Porfiri Petrovici uitându-se de jur împrejur prin odaie. Chiar aici în cameră am fost. Întocmai ca azi, treceam prin apropiere și ce mi-am zis: hai să-i întorc vizita. Am intrat, fiindcă ușa era larg deschisă; m-am uitat, am așteptat ce-am așteptat și, fără s-o mai anunț pe slujnica dumitale, am plecat. Nu încui ușa?

Raskolnikov devenea tot mai negru la față. Porfiri părea că-i ghicește gândurile.

— Am venit să mă explic, Rodion Romanâci taică, să mă explic! Îți datorez o explicație, urmă zâmbind ușor și chiar îl bătu ușurel cu palma peste genunchi pe Raskolnikov, dar aproape în același timp, fața lui deveni serioasă și îngrijorată, chiar tristă parcă, spre mirarea lui Raskolnikov. Nu mai văzuse încă la el și nici nu bănuise că putea să-și ia o astfel de expresie. Ciudată a mai fost scena care a avut loc între noi ultima dată, Rodion Romanâci. Drept e că și la prima noastră întâlnire s-a petrecut o scenă la fel de ciudată, însă atunci... Ei, dar acum să le luăm pe rând! Uite ce e: poate că am greșit față de dumneata; simt asta. Ții minte cum ne-am despărțit: la amândoi stăteau să ne plesnească nervii și ne tremurau genunchii. Știi, lucrurile au ieșit cam anapoda, nu ne-am purtat ca niște gentlemeni. Or, noi suntem totuși niște gentlemeni; adică, oricum, întâi și-ntâi gentlemeni; lucrul ăsta trebuie înțeles. Ții minte la ce-am ajuns... așa ceva chiar nu se face.

„Ce-i cu asta, drept cine mă ia?”, se întrebă uluit Raskolnikov ridicându-și fața și făcând ochii mari la Porfiri.

— M-am gândit că e mai bine pentru noi să punem cărțile pe masă, urmă Porfiri Petrovici lăsând puțin capul pe spate și plecând ochii, ca și cum n-ar fi vrut să-și mai tulbure cu privirea fosta victimă și ar fi renunțat la vechile metode și șiretlicuri. Nu poți să mergi la infinit cu bănuieli și scene de soiul ăsta. Ne-a scos atunci din încurcătură Mikolka, fiindcă altfel nu știu unde-ar fi ajuns lucrurile între noi. Afurisitul ăla de târgoveț stătea atunci ascuns în cameră la mine, chiar în spatele peretelui, poți să-ți închipui? Desigur, știi lucrul ăsta; de altfel, am aflat că a trecut după aceea pe la dumneata, dar n-a fost ce-ai presupus dumneata atunci: eu n-am trimis după nimeni și nici n-am dat vreo dispoziție. Mă întrebi de ce n-am dat? Cum să-ți spun, atunci am cam

fost și eu luat prin surprindere. Abia de-am trimis după portarii ăia. (I-ai zărit, pesemne, în trecere.) M-a străfulgerat un gând: atunci, vezi dumneata, eram ferm convins, Rodion Romanâci. Bun, m-am gândit, scap eu acum din mână ceva, dar prind de coadă altceva – cel puțin, ce mă interesează pe mine, pe mine personal, nu scap. Dar ai o fire tare irascibilă, Rodion Romanâci; chiar peste măsură, pe lângă toate celelalte particularități ale firii și ale sufletului dumitale, pe care trăgeam nădejde că le-am dibuit. Bineînțeles, știam și atunci că nu se-ntâmplă întotdeauna să se ridice omul în picioare și să-ți trântescă în față tot adevărul. Deși se întâmplă și așa, mai ales când faci omul să-și iasă din fire, dar, în orice caz, foarte rar. Atâta lucru puteam să-mi închipui și eu. Dar eu mă gândeam: barem să-i smulg o dovadă mică, cea mai mărunță, una singură, numai să știu că am pus mâna pe ceva, ca să am ceva concret și palpabil, nu doar psihologie. Fiindcă, mă gândeam eu, dacă omul e vinovat, atunci sigur poți obține de la el ceva concret, te poți bizui chiar pe cel mai neașteptat rezultat. Eu pe firea dumitale m-am bizuit atunci, Rodion Romanâci, pe fire mai mult decât pe orice! Mi-am pus chiar mare nădejde în dumneata.

— Ce... ce tot spunei? bâigui într-un sfârșit Raskolnikov, fără să-și dea prea bine seama de întrebarea lui. „Ce tot spune, se gândi derutat, oare chiar să creadă că sunt nevinovat?”

— Ce spun? Am venit să mă explic, o socotesc ca pe-o datorie sfântă, ca să zic așa. Vreau să-ți explic totul de-a fir a păr, toată istoria cu întunecarea mea, ca să zic așa, de-atunci. Te-am făcut să suferi mult, Rodion Romanâci. Nu sunt un monstru. Înțeleg și eu ce înseamnă să pui așa ceva în spinarea unui om deprimat, dar mândru, autoritar și impulsiv, mai cu seamă impulsiv! Eu, oricum, te socotesc un om nobil și, până la un anumit punct, chiar generos, deși nu sunt de acord cu toate convingerile dumitale, asta consider de datoria mea să-ți spun dinainte, direct și cu deplină sinceritate, fiindcă, mai presus de orice, nu vreau să te înșel. De cum te-am cunoscut, m-am simțit atașat de dumneata. Cuvintele mele or să te facă poate să râzi. Ai tot dreptul. Știu că nu m-ai putut suferi de la prima privire și, de fapt, nici n-aveai pentru ce să mă îndrăgești. Ia-o cum vrei, dar acum doresc să șterg prin toate mijloacele impresia pe care ți-am făcut-o și să-ți dovedesc că am inimă și conștiință. Îți vorbesc sincer.

Porfiri Petrovici se opri un moment, cu un aer plin de demnitate. Raskolnikov simți că îl năpădește din nou spaima, una nouă. Gândul că Porfiri îl consideră nevinovat începu deodată să-l sperie.

— S-o iau în ordine și să-ți povestesc cum a început totul, nu cred că e nevoie, urmă Porfiri Petrovici, poate chiar ar fi de prisos. Ce-i drept, nici nu cred că aș fi în stare. Cum să explici asta în amănunt? Mai întâi au fost niște zvonuri. Ce fel de zvonuri, de la cine au pornit, când... și cum s-a ajuns taman la dumneata, cred că și asta e de prisos să spun. Dar pentru mine totul a început de la o întâmplare, de la ceva absolut întâmplător, care putea la fel de bine să aibă sau să nu aibă loc. Care anume? Hm, cred că nici despre asta n-are rost să vorbim. Toate zvonurile și întâmplările astea, pe mine m-au dus

atunci la o idee. Mărturisesc sincer – fiindcă, dacă vrei să fii sincer, trebuie să fii până la capăt – că eu am fost primul care m-am oprit atunci la dumneata. Toate chestiile alea, însemnările făcute de bătrână pe obiecte și celelalte, toate alea erau nimicuri. Din astea se găsesec cu sutele. Pe urmă, am avut ocazia să aflu în amănunt scena din biroul de la secție, tot întâmplător, și nu așa, oricum, ci de la cineva a cărui relatare era temeinică și care, fără să-și dea seama, i-a dibuit foarte bine înțelesul. Și toate, Rodion Romanâci, duceau doar la un lucru, unul singur! Atunci, cum să n-o iei în partea aceea? Din o sută de iepuri n-o să faci niciodată un cal și din o sută de bănuieli n-o să faci niciodată o dovadă, cum spune un proverb englezesc, dar una e prudența și alta patima, și încearcă numai să te pui cu patima, fiindcă anchetatorul e și el tot om. Mi-am mai amintit și articolul dumitale din revista aceea, ții minte că am vorbit despre el în amănunt la prima dumitale vizită. Atunci te-am luat peste picior, dar numai ca să te fac să spui mai mult. Repet, ești foarte impulsiv și foarte bolnav, Rodion Romanâci. Că ești curajos, arogant, serios și... că ai suferit mult, chiar foarte mult, asta știam deja... Toate lucrurile astea îmi erau cunoscute, iar articolul dumitale l-am citit ca pe ceva familiar. A fost conceput în nopți de insomnie și de exaltare, când inima îți freamătă și îți bate cu putere, cuprinsă de entuziasm. Iar entuziasmul ăsta mândru, copleșitor, e periculos la tinerețe! Atunci te-am luat peste picior, dar acum îți spun că mi-a plăcut grozav, ca amator, desigur, această primă încercare tinerească, înflăcărată, a condeiului. Fum, ceață și o strună care vibrează în negură. Articolul dumitale e absurd și fantastic, dar răzbate din el o mare sinceritate, se simte în el un orgoliu tineresc și integru, are curajul disperării. E sumbru, dar nu-i rău. L-am citit și l-am pus deoparte și... cum l-am pus deoparte, m-am gândit: „Ei, cu omul ăsta lucrurile nu se vor opri aici!”. Păi, spune-mi și mie, după asemenea introducere, cum să nu te intereseze ce-o să urmeze! Ah, Doamne! Oare spun ceva? Oare afirm acum ceva? Atunci n-am făcut decât să observ. E ceva aici? mă gândeam. Nu-i nimic aici, chiar nimic, absolut nimic. Și apoi, ca anchetator, nu-mi șade bine să fiu atât de prins: doar îl am în mâinile mele pe Mikolka, cu dovezi cu tot, în timp ce-n partea cealaltă am tot ce vreau, dar nu dovezi! Și iar vin cu psihologia mea: de el trebuie să mă ocup, fiindcă aici e o chestiune de viață și de moarte. De ce-ți spun acum toate astea? Ca să știi și să nu mă învinuiești în mintea și-n inima dumitale că m-am purtat cu răutate atunci cu dumneata. N-a fost răutate, ți-o spun sincer, he-he! Te-oi fi gândit: n-am fost atunci la dumneata cu vreo percheziție? Ba am fost, am fost, he-he! Am fost când erai bolnav și zăceai la pat. N-am fost oficial și în persoană, dar am fost. Și ultimul fir de păr din locuința dumitale a fost cercetat, chiar de la bănuieli, dar – umsonst50! Mă gândeam: omul ăsta o să vină la mine, o să vină singur, chiar foarte curând; dacă e vinovat o să vină negreșit. Altul n-ar veni, dar ăsta o să vină. Și ții minte cum a început să-l ia gura pe dinainte pe domnul Razumihin în fața dumitale? Noi am pus la cale totul ca să te dăm peste cap, de asta am și lansat zvonul, ca să-l ia pe el gura pe dinainte în fața dumitale, că nu-i domnul Razumihin omul care să nu-și arate indignarea.

Domnului Zametov i-au sărit mai întâi în ochi furia și îndrăzneala dumitale: păi, cum să trântești, hodoronc-tronc, la cârciumă: „Eu am ucis!”. E prea îndrăzneț, prea riscant și, dacă e vinovat, mă gândeam eu, apoi e un luptător de temut! Așa mă gândeam. Să aștept! Să te aștept cât pot, că pe Zametov l-ai făcut zob atunci, ce mai, și... tocmai aici e chestia, că toată afurisita asta de psihologie are două tăișuri! Ei, aștept eu și uite că te trimite Dumnezeu – vii! Cum îmi mai bătea inima... Eh! Ce te-a făcut să vii atunci? Iar râsul, râsul acela al dumitale, când ai intrat, ții minte? Atunci am văzut prin dumneata ca prin sticlă și, dacă nu te-aș fi așteptat cum te-am așteptat, n-aș fi observat nimic în râsul acela. Ca să vezi ce înseamnă să fii montat! Și domnul Razumihin atunci... ah, piatra aia, piatra, ții minte, piatra sub care mai și erau ascunse lucrurile! Parcă o și vedeam pe undeva pe-acolo, prin grădina de zarzavat, că de o grădină de zarzavat i-ai vorbit atunci lui Zametov și pe urmă mie, a doua oară, nu? Iar când am început atunci să-ți luăm la puricat articolul, cum te-ai apucat dumneata să prezinți problema! Fiecare cuvânt al dumitale mi se părea cu două înțelesuri, ca și cum aș fi citit printre rânduri! Ei, Rodion Romanâci, uite în felul ăsta am ajuns să pun ultimii stâlpi la construcția mea, dar când m-am izbit cu fruntea de ea m-am trezit la realitate. Nu, mi-am zis, am luat-o razna! Dacă vrei, poți să explici toate astea, până la ultimul punct, exact pe dos, și chiar iese ceva mai firesc. Un chin! „Nu, mi-am zis, mai bine să smulg o dovadă, cât de mică! ...” Dar când am auzit de clopoțelul ăla de la ușă, ce mai, am înțepenit, m-a apucat și tremuratul. „Ei, m-am gândit, uite dovada! O ai!” Nici n-am mai stat să chibzuiesc, pur și simplu n-am vrut. În clipa aceea aș fi dat o mie de ruble de la mine numai să te văd cu ochii mei: cum ai mers dumneata atunci o sută de pași în rând cu târgovețul acela, după ce ți-a trântit în față „criminalule” și n-ai îndrăznit să-l întrebi nimic tot drumul! Dar fiorul înghețat din măduva oaselor? Dar clopoțelul ăla în semidelirul din timpul bolii? Așa că, Rodion Romanovici, ce să te mai miri după asta că am făcut atunci glumele alea cu dumneata? Și de ce-ai venit tocmai în clipa aceea? Că parcă te împingea ceva și pe dumneata, pe cuvântul meu, și dacă nu ne oprea Mikolka atunci... dar pe Mikolka ți-l amintești cum a intrat? Ți-l amintești bine? A fost ca un trăsnet. Un trăsnet care a bubuit printre nori! Ei, și cum l-am primit eu? N-am crezut nici atâtica, ai putut să vezi și dumneata! Asta, atunci! Dar și pe urmă, după ce-ai plecat dumneata, când a început să răspundă cât se poate de coerent la unele puncte, de m-am mirat și eu, nici atunci n-am crezut o iotă! Ca să vezi ce înseamnă să ți se înșurubeze o idee în cap. Nu, mi-am zis, Morgen früh51! Ce Mikolka!

— Mie mi-a spus Razumihin adineauri că îl învinuiești și acum pe Nikolai și că l-ați asigurat chiar dumneavoastră...

I se tăie răsufierea și nu mai termină. Asculta cu o emoție de nedescris, căci omul care citise prin el se dezicea. Se temea să creadă și nu credea. Căuta avid să prindă ceva mai precis și mai categoric din niște cuvinte care erau încă nelămurite.

— Domnul Razumihin! strigă Porfiri Petrovici bucurându-se parcă de întrebarea lui Raskolnikov, care până atunci tăcuse. He-he-he! Păi, domnul Razumihin n-are ce căuta aici: când doi se împacă, al treilea n-are de ce să se bage. Domnul Razumihin oricum e pe dinafară, a dat fuga la mine galben ca un mort... Să-l lăsăm în plata Domnului, n-avem de ce să-l amestecăm! Cât despre Mikolka, vrei să știi ce-i cu el, adică așa cum văd eu lucrurile? În primul și-n primul rând e încă un copil necopt la minte și nu că ar fi fricos, dar are ceva de artist în el. Zău, să nu râzi că îl percep așa. E naiv și foarte impresionabil. E sensibil și are imaginație. Cântă, dansează și am auzit că are un fel de-a spune basme de vine lumea și de prin alte locuri să-l asculte. Merge și la școală, dar e de-ajuns să-i arăți un deget ca să se prăpădească de răs; poate să bea până nu mai știe de el, dar nu că ar avea patima asta, ci numai așa, cum te îmbeți când te iei cu alții, copilărește. La fel a și furat, dar nu înțelege nici el ce-a făcut, zice: „Ăsta-i furt, că am luat ceva de pe jos?”. Și să mai știi că e rascolnic⁵² sau poate nu chiar rascolnic, sectant pur și simplu; a avut printre neamuri niște beguni⁵³ și a stat chiar el nu demult într-un sat, sub conducerea spirituală a unui stareț, doi ani a stat. Toate astea le-am aflat de la Mikolka și de la niște oameni de-ai lui de prin Zaraiski. Dar asta nu-i tot! A vrut chiar să fugă în pustie! Era cuprins de un avânt religios, noaptea se ruga la Dumnezeu, citea cărți vechi, „adevărate”, nu mai știa de altceva. Petersburgul a avut o mare influență asupra lui, mai ales sexul frumos și vinul. Impresionabil cum era, a uitat și de stareț și de tot. Din câte știu, îl îndrăgise un pictor de pe-aici, începuse să se ducă pe la el și uite atunci s-a întâmplat! S-a zăpăcit și – hait – să se spânzure! Să fugă! Ce să-i faci, asta-i imaginea pe care și-a făcut-o poporul despre justiția noastră! Pe unii îi îngrozește cuvântul „condamnare”. A cui e vina? Uite, poate noile tribunale să mai schimbe ceva. Ah, să dea Domnul! Ei, și pesemne că la pușcărie și-a adus aminte de preacinstitul stareț; a apărut din nou și Biblia. Știi, dumneata, Rodion Romanâci, ce înseamnă pentru unii dintre ei „să pătimească”? Nu înseamnă să sufere pentru cineva, ci pur și simplu că „trebuie să sufere”; adică suferința trebuie primită, iar dacă vine de la autorități, cu atât mai mult. Am avut și eu de-a face la vremea mea cu un deținut, un om blând și smerit; un an de zile a stat la pușcărie, noaptea citea Biblia pe cuptor și a tot citit până a luat-o razna, pe urmă, nitam-nisam, a înșfăcat o cărămidă și a aruncat-o în capul unui gardian, fără ca acela să-i fi făcut ceva. Și cum a aruncat-o: și-a luat înadins un arșin distanță, ca nu cumva să-l vatăme! Ei, și se știe ce se întâmplă cu un deținut care se năpustește cu o armă asupra comendurii: „a primit, carevasăzică, suferința”. Așadar eu bănuiesc acum că Mikolka vrea să „pătimească” sau ceva de felul ăsta. Iar faptele confirmă ce știu eu. Numai că el nu știe că știu. Ce, nu ești de acord că dintr-un popor ca ăsta ies oameni fanatici? Și încă cum! Și-a amintit de stareț, mai cu seamă de când a încercat să se spânzure. De altminteri, o să-mi povestească tot, o să vină el singur la mine. Crezi că o să mai susțină toate astea? Ai răbdare, încă se mai codește! Aștept din clipă-n clipă să vină să-și retragă depoziția! Mikolka ăsta mi-a devenit drag și-l cercetez în amănunt. Și ce

crezi! He-he! La unele puncte mi-a răspuns foarte coerent, e clar că s-a interesat, s-a pregătit cu dibăcie, în schimb la alte puncte parcă e căzut din lună, habar n-are de nimic, e total pe dinafară, fără să bănuiască deloc că e pe dinafară! Nu, Rodion Romanâci taică, aici nu e vorba de Mikolka! Aici e un caz fantastic, sinistru, un caz modern, al vremurilor noastre, când sufletul omenesc e întunecat de fraze ca: „sângele împrăștează” și când tot ce se propovăduiește în viață e confortul. Aici e vorba de himere desprinse din cărți, de o inimă otrăvită de teorii; vezi hotărâre de la primul pas, dar de un fel aparte, vinovatul s-a hotărât să săvârșească omorul, însă așa cum s-ar fi prăbușit din vârful unui munte sau s-ar fi aruncat din turla bisericii, adică s-a dus să ucidă, dar parcă nu pe picioarele lui. Ușa a uitat s-o închidă după el, dar de ucis a ucis, două femei a ucis, pentru o teorie. A ucis, dar banii n-a mai reușit să-i ia, iar ce a izbutit să înhațe a ascuns sub o piatră. Nu i-a ajuns chinul pe care l-a îndurat stând după ușă în timp ce oamenii o forțau și trăgeau de clopoțel – nu, a mai venit și după aceea în locuința goală, mai mult delirând, să-și aducă aminte sunetul clopoțelului și să simtă iar fiorul înghețat din măduva oaselor... Bun, punem asta pe seama bolii, dar uite ce mai e: a ucis, dar se socotește un om cinstit, disprețuiește pe toată lumea, umblă ca un înger palid, nu. Nu e Mikolka, Rodion Romanâci taică, aici nu-i Mikolka!

Cuvintele astea din urmă, după toate cele care fuseseră spuse înainte și care aduceau atât de mult a renunțare, erau mult prea neașteptate. Raskolnikov începu să tremure tot, parcă l-ar fi străpuns o săgeată.

— Atunci... cine a... ucis? întrebă neputând să mai reziste, cu răsuflarea tăiată.

Porfiri Petrovici s-a lăsat pe speteaza scaunului, atât de surprins a fost și el de neașteptata întrebare.

— Cum cine a ucis? repetă Porfiri parcă necrezându-și urechilor. Dumneata ai ucis, Rodion Romanâci! Dumneata ai ucis..., adăugă aproape în șoaptă, cu un glas ferm, sigur pe el.

Raskolnikov sări cât colo de pe divan, rămase în picioare câteva clipe și se așeză din nou, fără să rostească un cuvânt. Spasme ușoare făceau să-i tresară toți mușchii feței.

— Îți tremură buzele ca și atunci, murmură aproape compătimitor Porfiri Petrovici. Rodion Romanovici, dumneata nu m-ai înțeles bine, se pare, adăugă el după o scurtă tăcere, de asta și ești așa de mirat. Eu tocmai de asta am venit, ca să-ți spun tot și să dăm lucrurile pe față.

— N-am ucis eu, șopti Raskolnikov, întocmai ca un copil mic când e prins asupra faptei.

— Ba da, dumneata, Rodion Romanâci, dumneata și numai dumneata, spuse într-o șoaptă severă și fermă Porfiri.

Tăcură amândoi și tăcerea aceea ținu ciudat de mult, vreo zece minute. Raskolnikov, cu coatele pe masă, își trecea degetele prin păr, fără o vorbă. Porfiri Petrovici ședea și aștepta cuminte. Deodată, Raskolnikov se uită disprețuitor la Porfiri.

— Iar începeți cu vechile metode, Porfiri Petrovici! Iar cu aceleași procedee: chiar nu v-ați săturat de ele?

— Ei, ce metode mai sunt și astea! Altfel stătea treaba dacă aveam martori, dar noi stăm doar la o bârfă. Vezi și dumneata, n-am venit să te hăituiesc și să te prind ca pe un iepure. Recunoști ori nu, în clipa asta mi-e perfect egal. În sinea mea sunt sigur oricum.

— Atunci de ce-ați mai venit? întrebă iritat Raskolnikov. Vă repet întrebarea de mai înainte: dacă credeți că sunt vinovat, de ce nu mă băgați la zdup?

— Ei, asta da întrebare! O să-ți răspund pe puncte: în primul rând, nu mi convine să te pun așa, de-a dreptul, sub arest.

— Cum adică, nu vă convine? De vreme ce sunteți convins, trebuie...

— Ei, și ce dacă sunt convins? Toate astea sunt deocamdată numai visuri de-ale mele. De ce te-aș trimite acum la odihnă acolo? Căci odihnă o socotești și dumneata, dacă o ceri singur. Să zicem că-l aduc pe târgoveț să te demaște și dumneata îi spui: „Ești beat? Cine m-a văzut cu tine? M-am gândit eu că ești beat, și așa a și fost”. Ei, ce pot eu să mai spun, mai ales că vorbele dumitale sunt mai verosimile decât ale lui, fiindcă depoziția lui se bazează numai pe psihologie, care nici nu se potrivește cu nutra lui, iar dumneata nimerești în plin, fiindcă ticălosul bea de stinge, e știut de bețiv. Doar am recunoscut deschis că psihologia asta e cu două tăișuri și că al doilea tăiș poate să fie mai puternic și mult mai verosimil și că deocamdată n-am nimic împotriva dumitale. Dacă o să te arestez totuși și dacă, uite, am venit chiar eu (ceea ce nu se face deloc) să-ți fac cunoscut totul dinainte, îți spun deschis (nici asta nu se face) că nici asta nu-mi convine. Ei, și în al doilea rând, am venit la dumneata...

— Da, și-n al doilea rând? (Raskolnikov era cu sufletul la gură.)

— Pentru că, așa cum am mai spus adineauri, mă socotesc dator cu o explicație față de dumneata. Nu vreau să mă iei drept un monstru, cu atât mai mult cu cât, crezi ori nu, te simpatizez sincer. În al treilea rând, am venit la dumneata cu o propunere deschisă și directă: mărturisește-ți vina. O să fie infinit mai convenabil și pentru dumneata, și pentru mine, fiindcă scap de povară. Ei, e sau nu franc din partea mea?

Raskolnikov rămase o clipă pe gânduri.

— Vedeți, Porfiri Petrovici, spuneți că nu aveți împotriva mea decât psihologie, însă vreți o dovadă clară ca o demonstrație matematică. Dar dacă acum greșiți chiar dumneavoastră?

— Nu, Rodion Romanâci, nu greșesc. Am o dovadă. Dovada asta am găsit-o încă de-atunci, Dumnezeu mi-a trimis-o.

— Ce dovadă?

— Asta nu-ți spun, Rodion Romanâci. În orice caz, acum nici nu mai am dreptul să amân, o să te arestez. Așa că, gândește-te: mie acum mi-e perfect egal, adică o fac numai și numai pentru dumneata. Dumnezeu mi-e martor, o să fie mai bine pentru dumneata, Rodion Romanâci!

Raskolnikov zâmbi răutăcios.

— Nu e numai de răs, dar e chiar neobrăzare. Bun, să zicem că sunt vinovat – lucru pe care nu-l recunosc -, dar pentru ce să mai vin eu să mărturisesc, când singur spuneți că o să stau acolo, la dumneavoastră, la odihnă?

— Eh, Rodion Romanâci, nu te încrede cu totul în cuvinte, poate că n-o să fie deloc la odihnă! Asta e doar o teorie, și mai e și a mea pe deasupra, însă ce autoritate am eu în fața dumitale? Poate ascund și acum câte ceva de dumneata. Doar n-o să mă apuc să-mi deșert sacul, he-he! Mă întrebi care e folosul? Păi știi ce reducere a pedepsei ai pentru asta? Fiindcă vii când? În ce moment? Gândește-te la asta! Când cineva a luat crima asupra sa și a încurcat toată treaba. Iar eu îți jur, uite, în fața lui Dumnezeu, că o să potrivesc lucrurile în așa fel „acolo” și o să aranjez ca mărturisirea dumitale să pară cu totul neașteptată. O să facem praf toată psihologia; o să desființez toate bănuielile împotriva dumitale, în așa fel încât crima dumitale să pară un fel de întunecare a minții, fiindcă, la drept vorbind, asta și este. Sunt un om cinstit, Rodion Romanâci, și am să-mi țin cuvântul.

Raskolnikov rămase tăcut și trist, cu capul plecat; se gândi îndelung și, într-un sfârșit, zâmbi din nou, dar de data asta zâmbetul îi era blând și amar.

— Eh, nu trebuie! spuse părând să nu se mai ascundă defel de Porfiri. Nu merită! N-am nevoie de nici o reducere de-a voastră!

— Ei, uite de asta m-am și temut! exclamă Porfiri cu căldură și parcă fără să vrea. De asta m-am și temut, că n-ai nevoie de reducerea noastră.

Raskolnikov se uită la el cu o privire tristă și gravă.

— Ei, nu disprețui viața! zise Porfiri. Mai ai mult în față. Cum să nu-ți trebuiască reducere, cum să nu-ți trebuiască! Pripit mai ești!

— Ce mai am mult?

— Viață! Ce, ești proroc, poți să știi? Caută și vei găsi. Poate că aici te-a și așteptat Dumnezeu. Iar lanțul ăla n-o să dăinuie în vecii vecilor...

— O să am reducere..., râse Raskolnikov.

— Te împiedică vreo rușine burgheză? Poate te-ai speriat fără să știi, fiindcă ești tânăr! Totuși, n-ai nici de ce să te sperii și nici de ce să te rușinezi că mărturisești.

— Eeh, puțin îmi pasă! șopti disprețuitor și dezgustat Raskolnikov, părând că nu mai vrea să vorbească.

Dădu iar să se ridice, ca și cum ar fi vrut să plece, dar se așeză din nou, vizibil disperat.

— Auzi, puțin îi pasă! Ți-ai pierdut credința și îți închipui că te duc în chip grosolan cu zăhărelul; dar câți ani ai în urma dumitale? Cât de mult ai înțeles? A scornit o teorie, iar acum îi e rușine că a dat greș și că ce a ieșit nu-i tocmai original! A ieșit o ticăloșie, ăsta-i adevărul, dar dumneata nu ești totuși un ticălos de la care nu mai ai ce spera. Nu ești deloc un ticălos din ăsta! Cel puțin, nu te-ai păcălit mult timp singur, ai ajuns repede la ultimele consecințe. Ce cred eu despre dumneata? Cred că ești unul din aceia care, dacă i se varsă

mațele pe-afară, stă și se uită zâmbind la călău, numai să găsească o credință ori un dumnezeu. Ei, ai să găsești și ai să trăiești. Ai nevoie, în primul rând, să schimbi aerul. Iar suferința e și ea un lucru bun. Suferă. Poate chiar are dreptate Mikolka vrând suferință. Știu că n-ai credință, dar nu mai face pe șmecherul și pe deșteptul, lasă-te în voia vieții fără să mai stai pe gânduri; n-ai grijă – o să te scoată la liman și o să te pună pe picioare. La ce liman? De unde să știu eu? Eu doar cred că mai ai mult de trăit. Știu că-mi iei cuvintele ca pe o predică învățată dinainte, dar poate mai târziu o să-ți amintești de ele și or să-ți fie de folos cândva, de asta și vorbesc. Tot e bine că n-ai făcut altceva decât s-o omori pe bătrână. Ia să fi scornit altă teorie și să fi făcut ceva de un milion de ori mai scârbavnic! Poate chiar trebuie să-i mulțumești lui Dumnezeu, n-ai de unde să știi, poate că te păstrează pentru ceva anume. Dar cu cât o să ai mai mult curaj, cu atât o să te temi mai puțin. Ți-e frică de pedeapsa mare care te așteaptă? Nu, în privința asta e chiar rușinos să-ți fie frică. Dacă ai făcut un asemenea pas, asta trebuie să te întărească. Aici e deja vorba de dreptate. Așadar, fă cum cere dreptatea. Știu că nu mă crezi, dar până la urmă viața o să-și spună cuvântul. Poate chiar ai să prinzi drag de ea. Acum îți trebuie doar aer, aer, aer!

— Dar cine sunteți dumneavoastră, strigă Raskolnikov, sunteți vreun proroc? Ați atins vreun calm olimpian de-mi faceți profețiile astea mai mult decât înțelepte?

— Cine sunt eu? Sunt un om sfârșit, nimic mai mult. Mă rog, un om care simte și înțelege, care poate mai știe unele lucruri, dar unul sfârșit. Cu dumneata e însă altceva: Dumnezeu ți-a pregătit o viață (și cine știe, poate când o să treacă fumul, n-o să mai fie nimic). Ei, și ce dacă intri într-o altă tagmă de oameni? De confort o să-ți pară rău, când ai un suflet ca al dumitale? Sau poate de faptul că n-o să te mai vadă nimeni prea mult timp? Nu aici e problema, ci la dumneata însuși. Fă-te soare și o să te vadă toată lumea. Dar soarele trebuie să fie mai întâi soare. Iar zâmbești, nu știu de ce, fiindcă vorbesc ca Schiller? Pun rămășag că-ți închipui că te iau cu zăhărelul, he-he-he! Eu te rog, Rodion Romanâci, să nu mă crezi pe cuvânt, te rog chiar să nu mă crezi niciodată pe de-a-ntregul – am năravul ăsta, sunt de acord. Însă uite ce vreau să mai adaug: câtă josnicie și câtă cinste sunt în mine vei putea judeca, cred, singur!

— Când aveți de gând să mă arestați?

— Păi, o zi jumate sau două pot să-ți mai las, să te plimbi. Gândește-te, drăguțule, roagă-te la Dumnezeu. O să fie mai în folosul dumitale, zău că da.

— Bun, și dacă fug? Întrebă cu un zâmbet ciudat Raskolnikov.

— Nu, n-o să fugi. Un mujic, un sectant la modă – lachei ai ideilor altora -, ăștia da, fug, fiindcă lor și vârful unui deget dacă li-l arăți, precum micimanului Dârka, or să creadă toată viața în orice poștești. Dar dumneata, dacă nu mai crezi în teoria dumitale, de ce să fugi? Și ce-ai face ca fugăr? E rău să trăiești ca fugăr și e greu, iar dumitale îți trebuie în primul rând o situație clară, îți trebuie aer curat; păi de aerul ăla ai dumneata nevoie? Dacă fugi, o să

te întorci singur înapoi. Fără noi nu te poți descurca. Dar dacă te pun sub lacăt la închisoare, să stai o lună, două, hai, trei – ține minte ce-ți spun -, odată te pomenești că mărturisești singur și poate fără să te aștepți nici dumneata. N-o să știi nici în ceasul dinainte că o să te duci să mărturisești. Uite, sunt chiar convins că ai să te hotărăști să „primești suferința”; acum nu mă crezi, dar ai să ajungi singur la vorbele mele. Fiindcă, Rodion Romanâci, suferința e un lucru mare; nu te uita că am pus osânză pe mine, nu contează, știi eu ce știi. Să nu râzi, în suferință e o idee. Mikolka are dreptate. Nu, n-o să fugi, Rodion Romanâci.

Raskolnikov se ridică și își luă șapca. Porfiri Petrovici se ridică și el.

— Te pregătești să faci o plimbare? O să fie o seară frumoasă, numai să nu înceapă vreo furtună. Deși ar fi chiar mai bine, se mai îmbroștează aerul...

Își luă și el șapca.

— Vă rog, Porfiri Petrovici, să nu vă băgați în cap, spuse apăsător și sever Raskolnikov, că am recunoscut ceva astăzi, în fața dumneavoastră. Sunteți un om ciudat și v-am ascultat numai din curiozitate. Dar nu am recunoscut nimic... Nu uitați asta.

— Ei, știi deja lucrul ăsta, n-o să uit, dar uite-l cum tremură. Nu te neliniști, drăguțule; o să fie precum ți-e voia. Plimbă-te puțin, însă nu prea departe. Pentru orice eventualitate, mai am la dumneata o mică rugămintă, adăugă coborând glasul, mai delicată, dar importantă: în cazul în care (deși mă îndoiesc și nu te cred deloc în stare), în astea patruzeci-cincizeci de ceasuri, îți vine ideea să sfârșești treaba altfel, în vreun fel mai ieșit din comun, să-ți faci seama (e o presupunere absurdă, să mi-o ierți), lasă un bilețel scurt, dar clar. Două rânduri, doar două, și să pomenești și despre piatră; o să fie mai nobil. Ei, la revedere... Gânduri bune și un început fericit!

Porfiri ieși, aplecându-se și ferindu-se parcă să se uite la Raskolnikov. Acesta se apropie de fereastră și, cu o nerăbdare iritată, așteptă până când, după socoteala lui, avea să ajungă în stradă și să se îndepărteze. Pe urmă părăsi și el în grabă odaia.

~ III ~

Se grăbea spre Svidrigailov. Ce putea să sper de la omul acela, nu știa nici el. Dar omul acela avea un fel de putere ascunsă asupra lui. De când își dăduse seama de lucrul ăsta, nu își mai găsea liniștea, iar acum sosise momentul unei explicații.

Tot drumul îl chină o întrebare: să fi fost Svidrigailov la Porfiri?

Pe cât putea el să judece, ar fi fost chiar în stare să jure, nu, nu fusese! După ce s-a gândit îndelung și a revăzut în minte toată vizita lui Porfiri, și-a spus: nu, n-a fost, cu siguranță n-a fost!

Dar dacă n-a fost încă, o să se ducă sau nu la Porfiri?

I se păru că deocamdată n-o să se ducă. De ce? Nici asta nu putea spune, însă chiar dacă ar fi putut, acum nu și-ar fi bătut prea mult capul cu așa ceva. Toate astea îl frământau, dar în același timp parcă nu-i ardea de ele.

Lucru ciudat, poate chiar de necrezut pentru oricine, soarta lui imediată, din acel moment, îl îngrijora prea puțin. Altceva îl chinuia, ceva mult mai important, ceva legat numai și numai de el, ceva esențial. În același timp simțea o nesfârșită oboseală a minții, deși judecata îi mergea în dimineța aceea mai bine decât în toate zilele din urmă.

Dar mai merita acum, după toate câte se întâmplaseră, să se mai străduie să dea de capătul tuturor încurcăturilor acelora nenorocite? Merita, bunăoară, să încerce să tragă sforile în așa fel încât Svidrigailov să nu se ducă la Porfiri? Să caute să afle și să piardă timpul cu unul ca Svidrigailov!

Oh, cum se mai săturase de toate astea!

Totuși, își continua grăbit drumul spre Svidrigailov; oare aștepta de la el ceva nou, ceva care să-l îndrume spre o ieșire? La o adică, te agăți și de-un pai! Oare soarta sau instinctul îi împingea unul spre celălalt? Poate că, în ceea ce-l privea, nu erau decât oboseala și disperarea; poate că nu de Svidrigailov avea nevoie, ci de altcineva, iar Svidrigailov îi ieșise în cale cu totul întâmplător. Sonia? La ce să se ducă acum la Sonia? Să cerșească din nou lacrimile ei? Iar de Sonia îi era și teamă. Sonia însemna verdictul necruțător, luarea imediată a unei decizii. Trebuia să aleagă: ori calea ei, ori calea lui. În clipa aceea, mai ales, nu se simțea în stare să dea ochii cu ea. Nu, nu era mai bine să încerce cu Svidrigailov? Ce mai însemna și asta? Dar nu putu să nu recunoască în sinea lui că simțea, într-adevăr, de mult că are nevoie de el pentru ceva anume.

Totuși, ce puteau ei doi să aibă în comun? Nici măcar ticăloșiile lor nu erau la fel. Pe deasupra, omul ăsta era antipatic, depravat la culme, fără îndoială, viclean și alunecos, poate și foarte rău. Circulau și niște istorii în sensul ăsta despre el. E drept că se ocupa de copiii Katerinei Ivanovna, dar cine știe pentru ce și ce însemna asta? Omul ăsta avea veșnic tot felul de intenții și de planuri.

În zilele din urmă, o altă idee îi umbla prin cap lui Raskolnikov și îl neliniștea teribil, dar cu cât se străduia s-o alunge, cu atât îl apăsa mai tare! Uneori se gândea: Svidrigailov îi dăduse tot timpul târcoale și îi dădea și-acum; Svidrigailov îi aflase taina; Svidrigailov îi pusese gând rău Duniei. Dacă și acum avea tot gânduri rele? Răspunsul era aproape sigur da. Dacă acum, aflându-i taina și dobândind putere asupra lui, voia să-l folosească drept armă împotriva Duniei?

Gândul ăsta îl chinuia uneori până și în somn, dar acum, mergând spre Svidrigailov, era prima dată când i se înfățișa atât de clar. Era de-ajuns să-i treacă prin minte ca să îl apuce o furie sinistră. În primul rând, asta avea să schimbe totul, chiar și situația lui: trebuia să-i dezvăluie imediat taina Dunecikăi. Trebuia, poate, chiar să se predea, ca să o oprească pe Dunia de la vreun pas necugetat. Scrisoarea? De dimineată Dunia primise o scrisoare! De la cine putea să primească o scrisoare aici, la Petersburg? De la Lujin, poate? E adevărat că Razumihin stă de pază, dar el nu știe nimic. Să fie oare nevoie să-i spună totul? Respinse cu oroare gândul ăsta.

În orice caz, pe Svidrigailov trebuia să-l vadă cât mai repede, hotărî definitiv în sinea lui. Slavă Domnului, aici nu era nevoie să intre atât în amănunte, cât în esența lucrurilor; numai nu cumva, nu cumva să pună ceva la cale împotriva Duniei, că...

Raskolnikov obosise atât de tare în tot acest răstimp, în luna aceea din urmă, încât acum nu mai era în stare să găsească decât o singură soluție la problemele de felul ăsta. „Atunci îl omor”, se gândi cu o rece deznădejde. Simțea o apăsare în suflet; se opri în mijlocul străzii și începu să se uite în jur: pe ce drum o apucase și încotro o lua? Era pe bulevardul X., la trezeci-patruzeci de pași de piața Sennaia, prin care venise. Întreg etajul unei case din stânga era ocupat de o cârciumă. Toate ferestrele stăteau larg deschise; cârciuma, judecând după siluetele care se mișcau prin dreptul ferestrelor, era plină ochi. Sala răsuna de cântece, se auzeau un clarinet și o vioară și bubuia o tobă turcească. Răzbăteau glasuri stridente de femei. Vru să o ia înapoi, nepricepând de ce cotise pe bulevardul X., când deodată, la o fereastră deschisă din capăt, îl văzu stând chiar lângă geam, la o masă de ceai, cu pipa în dinți, pe Svidrigailov. Asta îl surprinse teribil, aproape că îl îngrozi. Svidrigailov se uita la el în tăcere și, ce îl izbi îndată pe Raskolnikov, părea că avea de gând să se ridice și să plece pe furiș, înainte de-a fi observat. Raskolnikov se prefăcu imediat că nu îl zărise și că se uita gânditor într-o parte, dar continuă să-l observe cu coada ochiului. Inima îi bătea nebunește. Așa era: vădit lucru, Svidrigailov nu voia să fie văzut. Își scosese pipa din gură și dădea deja să se ascundă; dar, în timp ce se ridica și își împingea scaunul, își dădu pesemne brusc seama că Raskolnikov îl vedea și-l urmărea cu privirea. Între ei se petrecu o scenă asemănătoare cu cea a primei lor întrevederi, când Raskolnikov se prefăcuse că mai dormea încă. Un zâmbet viclean se ivi pe fața lui Svidrigailov și se lăți din ce în ce. Și unul, și altul știa că se văd și se urmăresc reciproc. În fine, Svidrigailov izbucni într-un râs zgomotos.

— Hai! Hai, intră dacă vrei, sunt aici! îi strigă el pe geam.

Raskolnikov urcă la cârciumă.

Îl găsi într-o cămăruță din spate, ce dădea cu o fereastră spre sala mare, unde la douăzeci de măsuțe, în zbieretele disperate ale unui cor de cântăreți, stăteau și beau ceai negustori, conțopiști și lume amestecată. De undeva răzbătea țacănitul unor bile de biliard. Pe măsuța din fața lui Svidrigailov se aflau o sticlă începută de șampanie și un pahar pe jumătate plin. În încăpere mai erau un băiețel cu o flașnetă mică în mână și o fată voinică și roșie în obraji, cu o fustă vârgată cu poala prinsă-n brâu și cu o pălăriuță de pai cu panglici, la vreo optsprezece ani, care, în ciuda corului din sala de-alături, cânta acompaniată la flașnetă, cu un glas de contraaltistă destul de răgușit, un cântec servitoresc...

— Hai, gata! o întrerupse Svidrigailov când intră Raskolnikov.

Fata își curmă cântecul și rămase într-o așteptare respectuoasă. Și cât cântase avusese o mină serioasă și respectuoasă.

— Hei, Filip, un pahar! strigă Svidrigailov.

— Nu beau nimic, zise Raskolnikov.

— Cum dorești, oricum nu era pentru dumneata. Bea, Katia! Azi nu mai am nevoie de tine, du-te!

Îi umplu ochi paharul cu șampanie și îi puse pe masă o bancnotă galbenă. Katia bău tot paharul dintr-odată, așa cum beau femeile, adică douăzeci de înghițituri fără pauză, luă bancnota, îi sărută mâna lui Svidrigailov, care îi îngădui cât se poate de serios să i-o sărute, și ieși din încăpere, în timp ce băiețelul cu flașnetă se târa în urma ei. Fuseseră aduși amândoi din stradă. Svidrigailov nu era la Petersburg nici de-o săptămână, dar parcă s-ar fi aflat acolo de când lumea. Pentru Filip, chelnerul de la cârciumă, care îi făcea deja temenele, se număra printre „ai casei”. Ușa dinspre sală se închise. Svidrigailov se simțea în camera asta ca la el acasă și probabil că petrecea aici zile întregi. Era o cârciumă murdară, urâtă, poate nici de mâna a doua.

— Mă îndreptam spre dumneata și uite că te-am găsit, începu Raskolnikov, dar nu știu cum de-am cotit acum din piața Sennaia pe bulevardul X.! N-o iau niciodată pe aici. Din piața Sennaia fac la dreapta. Nici măcar nu-i drumul spre dumneata. Numai ce-am cotit și, poftim, am dat peste dumneata! Ciudat!

— De ce nu spui de-a dreptul: e o minune!

— Pentru că poate să fie numai o întâmplare.

— Ce fire are tot poporul ăsta! izbucni în râs Svidrigailov. N-ar recunoaște neam, nici măcar în sinea lui, că crede în minuni! La fel și dumneata, spui „poate să fie numai o întâmplare”. Ei, câți din ăștia, care n-au curajul propriilor păreri sunt pe-aici, nici nu poți să-ți închipui, Rodion Romanâci! Nu la dumneata mă refer. Dumneata ai propria opinie și ai curajul să ți-o susții. Așa mi-ai și trezit interesul.

— Doar cu atât?

— E de-ajuns și atât.

Svidrigailov era puțin cam înfierbântat, deși băuse doar jumătate de pahar cu șampanie.

— Am impresia că ai venit la mine înainte să afli că sunt capabil să am ceea ce numești dumneata propria opinie, remarcă Raskolnikov.

— Ei, atunci a fost altceva. Fiecare cu ale lui. Cât despre minune, ce să spun, pesemne ai dormit în ultimele două-trei zile. Păi, eu ți-am indicat cârciuma asta, nu e nici o minune că ai venit direct aici; ți-am spus chiar eu pe unde s-o iei, locul unde se află și orele când poți să mă găsești aici. Îți amintești?

— Am uitat, răspunse uimit Raskolnikov.

— Cred. De două ori ți-am spus. Adresa ți s-a întipărit mecanic în minte. Ai și cotit-o încoace mecanic, exact la adresa indicată, fără să-ți dai măcar seama. De altfel, nici când ți-am spus atunci nu trăgeam nădejde că ai înțeles. Te trădezi prea ușor, Rodion Romanâci. Dar mai e ceva, uite: sunt convins că la Petersburg sunt mulți care vorbesc singuri pe stradă. E un oraș cu oameni pe

jumătate nebuni. Dacă am avea oameni de știință, adică medici, juriști și filosofi, ar putea face studii extrem de prețioase aici, fiecare în domeniul lui. Rar mai întâlnești atâtea influențe sumbre, brutale și stranii asupra sufletului omenesc ca la Petersburg. Dacă ar fi să luăm numai influența climei! Și mai e și centrul administrativ al întregii Rușii, iar caracterul lui se reflectă probabil în toate. Dar nu despre asta-i vorba acum, ci despre faptul că te-am urmărit de câteva ori pe stradă. Când ieși din casă îți mai ții capul drept. După douăzeci de pași îl lași deja în jos și îți duci mâinile la spate. Privești, dar e clar că nu vezi nimic, nici înainte, nici într-o parte nici în cealaltă. În fine, începi să miști din buze și să vorbești singur, uneori chiar îți aduci un braț în față și te-apuci să perorezi, iar la urmă te oprești în mijlocul drumului și stai acolo de te uită Dumnezeu. Asta nu e bine deloc. Poate te mai văd și alții în afară de mine și nu-i defel în folosul dumitale. De altfel, mie puțin îmi pasă, fiindcă n-o să te vindec eu, dar înțelegi, desigur, ce vreau să spun.

— Știi că sunt urmărit? întrebă Raskolnikov uitându-se la el scrutător.

— Nu, nu știu nimic, răspunse oarecum mirat Svidrigailov.

— Ei, atunci, să lăsăm persoana mea în pace, mormăi Raskolnikov încruntându-se.

— Bun, să te lăsăm în pace.

— Spune-mi mai bine de ce, dacă vii aici să bei și mi-ai indicat de două ori locul ăsta ca să te gădesc, adineauri, când mă uitam spre fereastră din stradă, ai încercat să te ascunzi și s-o ștergi? Am văzut clar lucrul ăsta.

— He-he! Dar dumneata de ce, când stăteam în pragul ușii dumitale, ai rămas întins pe divan cu ochii închiși și te-ai prefăcut că dormi, cu toate că erai treaz? Și eu am văzut clar lucrul ăsta.

— Poate că aveam... motive... știi și singur...

— Și eu am poate motive, deși dumneata nu le cunoști.

Raskolnikov puse cotul stâng pe masă, își sprijini bărbia în degetele mâinii drepte și se uită țintă la Svidrigailov. Îi cercetă preț de un minut chipul, care fusese întotdeauna un prilej de mirare pentru el. Era foarte ciudat, părea să semene cu o mască: alb, rumen, cu buze foarte roșii, cu o bărbuță bălaie și un păr blond destul de des încă. Ochii îi avea cam prea albaștri, iar privirea îi era parcă prea grea și prea fixă. Era ceva groaznic de neplăcut la chipul acesta frumos și extrem de tânăr, dacă te gândeai la vârsta lui. Purta niște haine ușoare, de vară, elegante, iar rufăria îi era și ea deosebit de elegantă. Pe un deget avea un inel imens cu o piatră scumpă.

— Oare trebuie să mai am acum de furcă și cu dumneata? zise deodată Raskolnikov, pornind direct la atac cu o nerăbdare febrilă. Deși ești poate omul cel mai periculos, dacă îți pui în minte să-mi faci rău, dar eu nu vreau să-mi mai bat capul. Am să-ți arăt că nu pun chiar atâta preț pe mine, cum îți închipui probabil dumneata. Să știi că am venit să-ți spun verde-n față că, dacă nu ți-ai schimbat intențiile în privința soră-mii și dacă te gândești să te folosești pentru asta de lucrurile pe care le-ai descoperit de curând, te omor înainte să mă bagi dumneata la pușcărie. Poți să mă crezi pe cuvânt, știi bine

că sunt în stare să mi-l țin. În al doilea rând, dacă ai ceva să-mi spui – fiindcă am tot avut impresia zilele astea că vrei să-mi vorbești -, spune mai repede, că timpul e prețios și foarte curând o să fie poate deja târziu.

— Da' unde te grăbești așa? întrebă Svidrigailov cu o privire curioasă.

— Fiecare cu drumul lui, zise posomorât și nerăbdător Raskolnikov.

— Mă îndemni la sinceritate, dar dumneata refuzi să răspunzi încă de la prima întrebare, observă Svidrigailov cu un zâmbet. Ți se pare întruna că urmăresc ceva, de asta mă și privești bănuitor. Bun, e absolut de înțeles în situația dumitale. Dar oricât aș vrea să leg o prietenie cu dumneata, n-o să mă canonesc să te conving de contrariu. Nu face daraua cât ocaua, zău, și nici n-aveam să-ți spun cine știe ce.

— Atunci de ce voiai să mă vezi? De ce te-ai tot ținut de capul meu?

— Păi, pur și simplu pentru că ești un subiect de studiu interesant. M-a atras situația dumitale cu totul ieșită din comun, asta m-a atras! Pe deasupra, mai ești și fratele unei ființe care m-a interesat foarte mult și, în sfârșit, tocmai această ființă mi-a vorbit la un moment dat foarte mult și foarte des despre dumneata, de unde am și dedus că ai o mare influență asupra ei; păi, e puțin lucru? He-he-he! De altfel, recunosc, întrebarea dumitale este foarte complicată pentru mine și mi-e greu să-ți răspund. Uite, acum, bunăoară, nu cu treaba asta ai venit la mine, ci sperând că o să-ți spun ceva nou, nu? Nu-i așa? Așa-i? stăruie Svidrigailov cu un zâmbet șiret. Ei, închipuie-ți acum că și eu, încă din tren, venind încoace, am contat pe faptul că-mi vei spune și dumneata ceva nou și că o să izbutesc să-ți dau câte ceva la schimb. Ca să vezi ce bogați suntem!

— Ce să-mi dai la schimb?

— Ce să spun? Știu și eu? Vezi și dumneata în ce tractir îmi petrec timpul și mă mulțumesc cu-atât, adică nu că mă mulțumesc, dar undeva trebuie să stau și eu. Păi, uite și amărâta asta de Katia... ai văzut-o? Ei, dacă eram vreun mâncău ori vreun gastronom de club, dar uite și dumneata ce pot să mănânc! (Arată cu degetul spre măsuta din colț, unde, pe o farfurie mică de tablă, se zăreau resturile unui biftec oribil cu cartofi.) Apropo, ai mâncat? Eu mi-am rupt dinții și mi-e de-ajuns. Vin, bunăoară, nici nu beau. În afară de șampanie, nu mă ating de nimic, nici șampanie nu beau mai mult de un pahar cât e seara de lungă și tot mă doare capul. Acum am comandat sticla asta ca să mă mai învioresc, că mă pregătesc să mă duc undeva, de asta mă vezi într-o dispoziție specială. De asta m-am și ascuns adineauri ca un școlar, m-am gândit că-mi strici socotelile, dar se pare (scoase ceasul din buzunar) că pot să stau vreo oră cu dumneata, e patru jumătate. Ei, barem să fi fost ceva – moșier, tată de familie, ulan, fotograf, gazetar... dar nu sunt nimic, n-am nici o specialitate! Câteodată te-apucă și plictiseala. Mă gândeam, zău, că ai să-mi spui ceva nou.

— Dar cine ești dumneata de fapt și de ce-ai venit aici?

— Cine sunt? Știi doar: un nobil, am servit doi ani în cavalerie, pe urmă m-am vânturat pe-aici, prin Petersburg, după care m-am însurat cu Marfa Petrovna și am locuit la țară. Uite asta mi-e biografia!

— Pare-se că ești cartofor, nu?

— Nu, ce cartofor. Trișor, nu cartofor.

— Chiar ai fost trișor?

— Da, am fost trișor.

— Și o mai încasai?

— Mi s-a-ntâmpat. De ce?

— Ei, înseamnă că puteai să te bați în duel... asta te mai animă.

— N-am să te contrazic și, oricum, nu sunt un maestru într-ale filosofiei. Îți mărturisesc că am venit aici mai degrabă din pricina femeilor.

— De cum ai îngropat-o pe Marfa Petrovna?

— Da, zâmbi cu o sinceritate triumfătoare Svidrigailov. Și ce? Găsești că e ceva rău în faptul că vorbesc așa despre femeii?

— Adică, dacă găsesc ori nu găsesc ceva rău în desfrâu?

— În desfrâu! Uite unde-ai ajuns! Dar stai să-ți răspund mai întâi în ceea ce privește femeia în general; știi, am chef de pălăvrăgeală. Spune-mi și mie, pentru ce m-aș abține? De ce să renunț, dacă sunt un vânător de femeii? Cel puțin e o ocupație.

— Vasăzică tot ce speri e să-ți faci de cap pe-aici!

— Și dacă-i așa, ce? Da, și să-mi fac de cap! Măcar să-mi fac! Îmi place că mă întrebi deschis. Desfrâul ăsta are cel puțin ceva statornic, întemeiat chiar pe firea omului și nesupus fanteziei, ceva care stăruie în sânge ca un tăciune ce mocnește tot timpul, gata să se reaprindă oricând, și pe care, chiar cu anii, nu-l stingi ușor. Spune și dumneata, nu-i în felul lui o ocupație?

— Și ăsta e un motiv de bucurie? Asta e o boală, și încă una periculoasă.

— A, aici voiai să ajungi? Sunt de acord că e o boală, ca orice lucru care întrece măsura, și aici o întreci cu siguranță – dar, în primul rând, la unul e-ntr-un fel și la altul e în alt fel, iar în al doilea rând, se-nțelege, trebuie să ai în toate o măsură, o socoteală, fie ea și ticăloasă, asta e! Altfel, poți ajunge să te și împuști. Sunt de acord că un om cumsecade are datoria să se plictisească, totuși...

— Și ai fi în stare să te împuști?

— Ei, haide! pară plin de repulsie Svidrigailov. Fii bun și nu vorbi despre asta, se grăbi să adauge, fără nimic din fanfaronada care se făcuse simțită în tot ce spusese înainte. Parcă se schimbase și la față. Mărturisesc că am o slăbiciune de neiertat, dar ce să fac: mi-e frică de moarte și nu-mi place să aud vorbindu-se despre ea. Știi că sunt oarecum mistic?

— A, stafia Marfei Petrovna! Te mai vizitează și-acum?

— Las-o-ncolo, nu mai pomeni de ea; la Petersburg n-a fost încă; mai dă-o naibii! strigă el cu un aer parcă iritat. Nu, să vorbim mai bine despre altceva... de altfel... Mda! N-am timp să stau cu dumneata, păcat! Aveam ceva să-ți spun.

— E la mijloc o femeie?

— Da, o femeie, o întâmplare neprevăzută... Nu, nu despre asta voiam să-ți vorbesc.

— Postura asta ticăloasă nu mai are nici un efect asupra dumitale? Nu mai ai nici o putere să te oprești?

— Dumneata pretinzi putere? He-he-he! Chiar mă uimești, Rodion Romanâci, deși am știut că așa o să fie. Dumneata îmi vorbești mie despre desfrâu și estetică! Dumneata ești un Schiller, ești un idealist! Sigur, toate astea așa și trebuie să fie, ba chiar ne-am mira dacă ar fi altfel, dar în realitate e cam ciudat... Ah, păcat că n-am timp, dumneata însuși ești un subiect mai mult decât interesant! Dar apropo, îți place Schiller? Mie îmi place la nebunie.

— Mare fanfaron mai ești! zise cu un fel de silă Raskolnikov.

— Nu sunt, zău dacă sunt! răspunse râzând Svidrigailov. Dar nu te contrazic, fie și fanfaron; de ce n-aș fi fanfaron de vreme ce asta nu face rău nimănui? Șapte ani am stat la țară, la Marfa Petrovna, așa că acum, când am dat peste un om inteligent ca dumneata, inteligent și interesant în cel mai înalt grad, sunt pur și simplu bucuros să trâncănesc și eu, ba am mai și băut jumătatea asta de pahar de șampanie și deja mi s-a urcat un pic la cap. Pe deasupra, e o anumită împrejurare care m-a stârnit rău, dar pe care... o s-o trec sub tăcere. Încotro? întrebă brusc speriat.

Raskolnikov dăduse să se scoale. Parcă simțea o apăsare, nu avea aer și îi era parcă rușine că venise acolo. Se încredințase că Svidrigailov era cel mai ticălos și mai de nimic om din lume.

— Eh! Stai jos, mai rămâi, se rugă Svidrigailov, pune să-ți aducă barem un ceai. Hai, stai, n-o să mai spun tâmpenii, despre mine adică. Am să-ți povestesc ceva. Hai, vrei să-ți povestesc cum m-a „salvat”, ca să vorbesc în termenii dumitale, o femeie? Îți răspund în felul ăsta și la prima întrebare, fiindcă ființa aceasta este sora dumitale. Pot să-ți povestesc? Ne mai omorâm timpul.

— Povestește, dar sper că dumneata...

— O, nu te speria! Mai ales că Avdotia Romanovna nu poate trezi, până și într-un om ticălos și de nimic ca mine, decât cel mai profund respect!

~ IV ~

— Știi, poate (da, ți-am spus chiar eu), începu Svidrigailov, că am fost închis aici la închisoarea datornicilor, pentru o sumă imensă și fără să întrevăd vreo posibilitate, cât de mică, s-o achit. N-are rost să-ți mai povestesc în amănunt cum m-a răscumpărat atunci Marfa Petrovna; știi dumneata până la ce grad de sminteală e în stare să se îndrăgostească uneori o femeie? Era o femeie cinstită și deloc proastă (deși total incultă). Închipuie-ți că femeia asta, cea mai geloasă și mai cinstită posibil, s-a hotărât, după nenumărate scene și reproșuri înspăimântătoare, să se coboare până la a încheia cu mine un fel de contract, pe care l-a respectat întocmai pe toată durata căsătoriei noastre. Ea era mult mai în vârstă decât mine și pe deasupra mai și ținea tot timpul în gură câte un bețișor de cuișoare. Eu, chit că în sufletul meu eram un porc, am fost

cinstit în felul meu și i-am spus că nu pot să-i fiu pe deplin credincios. Mărturisirea asta a făcut-o să turbeze, dar se pare că sinceritatea mea grosolană i-a și plăcut oarecum. „Vasăzică, și-a spus ea, nu vrea să mă înșele, de vreme ce o declară așa, de la bun început”, iar pentru o femeie geloasă asta e cel mai important lucru. După multe plânsete am stabilit între noi un fel de contract nescris: unu, să n-o părăsesc niciodată pe Marfa Petrovna și să fiu întotdeauna soțul ei; doi, să nu plec nicăieri fără permisiunea ei; trei, să n-am niciodată o ibovnică permanentă; patru, Marfa Petrovna îmi dădea voie în schimb să-mi aleg din când în când câte o slujnică, dar numai cu știrea ei secretă; cinci, să ferească Dumnezeu să mă îndrăgostesc de vreo femeie de condiția noastră; șase, în cazul când, Doamne ferește, dădea peste mine vreo pasiune mare și serioasă, trebuia să i-o mărturisesc Marfei Petrovna. În privința ultimului punct, stătea, de altminteri, destul de liniștită; era o femeie inteligentă, deci n-avea cum să se uite la mine altfel decât la un desfrânat și un muieratic care nu era în stare să se îndrăgostească serios. Dar o femeie inteligentă și o femeie geloasă sunt două lucruri diferite, uite aici a și fost nenorocirea. De altfel, ca să-i poți judeca fără părtinire pe unii oameni, trebuie să renunți la unele păreri preconceptuate despre ei și la felul în care ești deprins să privești oamenii și lucrurile care te înconjoară în mod obișnuit. În judecata dumitale am toate temeiurile să am încredere, mai mult decât în a oricui. Probabil că ai auzit deja foarte multe lucruri ridicole și absurde despre Marfa Petrovna. Avea, într-adevăr, unele obiceiuri de răs; îți spun însă deschis că-mi pare sincer rău pentru nenumăratele necazuri pe care i le-am pricinuit. Ei, cred că e de-ajuns pentru o oraison funebre⁵⁴ cum se cuvine pentru cea mai delicată soție din partea celui mai delicat soț. Când ne certam, eu mai mult tăceam și nu mă enervam, iar această purtare de gentleman își atingea aproape întotdeauna ținta; avea efect asupra ei și chiar îi plăcea; erau și situații când se simțea într-adevăr mândră de mine. Cu toate astea, pe surioara dumitale n-a putut-o suferi. Nu știu cum s-a întâmplat că a riscat să ia în casa ei ca guvernantă o asemenea frumusețe! Explicația mea e că Marfa Petrovna era o femeie pătimașă și sensibilă și că pur și simplu s-a îndrăgostit chiar ea, literalmente s-a îndrăgostit, de surioara dumitale. Ei, dar și Avdotia Romanovna! Eu am înțeles foarte bine, de la prima privire, că aici nu-i a bună și – ce crezi? – mi-am pus în gând să nici nu ridic ochii la ea. Dar Avdotia Romanovna a făcut chiar ea primul pas, mă crezi sau nu? Și poți să-ți închipui că Marfa Petrovna a ajuns până acolo, încât la început se supăra pe mine că nu spuneam niciodată o vorbă despre surioara dumitale și că eram atât de indiferent la nesfârșitele ei laude înflăcărâte la adresa Avdotiei Romanovna? Nu pricep nici eu ce voia! Ei, bineînțeles că Marfa Petrovna i-a povestit în amănunt Avdotiei Romanovna toată viața mea. Avea nenorocitul obicei să destăinuie toate secretele noastre de familie și să se plângă tuturor de mine. Cum putea ea să scape un prieten atât de nou și de minunat? Bănuiesc că nici nu vorbeau despre altceva decât despre mine și nu încape îndoială că Avdotia Romanovna a

aflat toate istoriile alea sinistre și misterioase puse pe seama mea... Pun rămășag că ai auzit deja câte ceva de felul ăsta, nu?

— Am auzit. Lujin chiar te învinuia de moartea unui copil. E adevărat?

— Ai bunătatea să lași deoparte mârșăviile astea, se eschivă dezgustat și morocănos Svidrigailov. Dacă vrei neapărat să știi ce-i cu bazaconia asta, o să-ți povestesc odată, acum însă...

— S-a vorbit și de un lacheu de-al dumitale de la țară, pare-se că și de moartea lui ai fi fost cumva vinovat.

— Fii bun, ajunge! i-o tăie iar Svidrigailov, cu vădită nerăbdare.

— Nu-i cumva lacheul care a venit să-ți umple pipa după ce-a murit... nu mi-ai povestit chiar dumneata? spuse Raskolnikov tot mai iritat.

Svidrigailov se uită atent la Raskolnikov, căruia i se păru că citește în privirea lui o străfulgerare de batjocură răutăcioasă, dar Svidrigailov se stăpâni și răspunse foarte politicos:

— Ba da. Văd că și asta te interesează la culme și o iau ca pe o datorie să-ți satisfac punct cu punct curiozitatea cu prima ocazie prielnică. Ei, drace! Văd că pot într-adevăr să le par unora un tip romantic. Judecă și dumneata cât de dator sunt să-i mulțumesc după toate astea răposatei Marfa Petrovna pentru a-i fi spus atâtea lucruri secrete și interesante despre mine surioarei dumitale. Nici nu îndrăznesc să judec impresia făcută, în orice caz, a fost în avantajul meu. Cu tot dezgustul firesc al Avdotiei Romanovna față de mine și în ciuda aerului meu veșnic sumbru și respingător, i s-a făcut în cele din urmă milă de mine, milă de un om pierdut. Iar când în inima unei fete își face loc mila, ăsta e în mod clar lucrul cel mai periculos pentru ea. Are să vrea îndată și să-l „salveze” pe acel om, să-i bage mințile în cap, să-l facă să renască, să-l îndemne spre țeluri mai nobile și să-l readucă la o nouă viață și activitate – ei, știi genul ăsta de vise. Eu mi-am dat seama imediat că păsăruica o să zboare singură în laț și, la rândul meu, m-am pregătit. Te încrunți, Rodion Romanâci, sau mi se pare? Nu-i nevoie, după cum știi, n-a ieșit nimic de-aici. (Fir-ar al dracului, am băut ceva astăzi!) Știi, mi-a părut tot timpul rău, chiar de la început, că surorii dumitale nu i-a fost dat să trăiască în secolul al doilea ori al treilea al erei noastre, de pildă, ca fiică a vreunui prinț domnitor sau a vreunui proconsul în Asia Mică. Ar fi fost, fără îndoială, una dintre mucenice și cu siguranță și-ar fi păstrat zâmbetul pe buze când i s-ar fi ars pieptul cu fierul înroșit. S-ar fi dus chiar singură la martiriu, iar în secolele patrucinci ar fi plecat în pustiul Eghiptului și ar fi trăit acolo treizeci de ani, hrănindu-se cu rădăcini, extaze și viziuni. Ea atâta așteaptă și dorește fierbinte, să pătimească pentru cineva, iar de nu i se dă prilejul, e în stare să se și arunce pe fereastră. Mi-a ajuns la urechi ceva despre un domn Razumihin. Se spune că e băiat bun, cu scaun la cap (după cum îl arată și numele, un seminarist probabil). Păi, atunci să facă bine și s-o păzească pe surioara dumitale. Într-un cuvânt, cred că am înțeles-o, ceea ce socotesc că îmi face cinste. Dar atunci, adică la început, când abia faci cunoștință, știi și dumneata, ești întotdeauna mai ușuratic și mai prost, vezi lucrurile greșit, nu cum sunt într-adevăr. La dracu', de ce-o fi așa frumoasă?

Nu-i vina mea! Într-un cuvânt, pasiunea mea a început prin cea mai nestăpânită atracție fizică. Iar Avdotia Romanovna e de o puritate înspăimântătoare, de nemaiauzit și de nemaivăzut. (Bagă de seamă că îți spun asta despre sora dumitale ca pe un fapt. Castitatea ei e aproape bolnăvicioasă, cu toată mintea ei deschisă, și asta o să-i strice.) S-a întâmplat să între atunci la noi, ca slujnică, Parașa, o fată cu ochii negri, adusă tocmai atunci din alt sat, pe care n-o mai văzusem, frumoasă foc, dar proastă ca noaptea: s-a pus pe un plâns și pe niște urlete prin toată curtea, de-a ieșit cu scandal. Într-un rând, după masă, Avdotia Romanovna a venit înadins după mine pe o alee din grădină și, cu ochii scăpărând, mi-a cerut s-o las în pace pe sărmana Parașa. Asta cred că a fost prima noastră discuție între patru ochi. Eu, se-nțelege, am socotit o cinste să-i îndeplinesc dorința, mi-am dat toată silința să mă prefac stânjenit, tulburat, într-un cuvânt, mi-am jucat rolul destul de bine. S-a legat o relație, discuții pe-ascuns, morală, dăscăleală, rugăminți, implorări, chiar lacrimi, dacă poți să crezi, chiar și lacrimi! Iată până unde poate să meargă la unele tinere pasiunea pentru morală! Eu, firește, am dat vina pe soartă, m-am prefăcut dornic, ahtiat după lumină și în cele din urmă am pus în funcțiune metoda cea mai tare și mai sigură pentru cucerirea inimii unei femei, metoda care nu a dezamăgit niciodată pe nimeni și care le impresionează pe toate, până la una, fără excepție. E metoda cunoscută: lingușirea. Nimic nu-i mai greu pe lume decât sinceritatea și nimic mai lesne decât lingușirea. Dacă în sinceritate o sutime de notă e falsă, se produce imediat o disonanță, după care se lasă cu scandal. Lingușirea poate să fie falsă până la ultima notă, însă tot plăcută va fi și va fi chiar ascultată cu plăcere, una grosolană, dar totuși plăcere. Căci oricât de ordinară ar fi lingușirea, cel puțin jumătate va părea negreșit adevărată. Iar lucrul ăsta e valabil pentru toate gradele de dezvoltare și toate straturile societății. Până și o vestală poate fi sedusă cu lingușirea. Cât despre oamenii obișnuiți, nici nu mai încapе vorbă. Nu pot să nu râd când îmi amintesc cum am sedus odată o cuconiță devotată soțului, copiilor și virtuților ei. Ce distractiv a fost și ce puțin am avut de lucru! Dar cuconița chiar era virtuoașă, cel puțin în felul ei. Toată tactica mea a fost să mă arăt clipă de clipă copleșit și să mă prosternez în fața virtuții ei. Am lingușit-o cu nerușinare și, cum obțineam o strângere de mână, dar chiar și o privire, începeam să mă dojenesc că i le-am smuls cu de-a sila, că ea s-a împotrivit, o, cât s-a împotrivit, și că în mod sigur n-aș fi obținut nimic dacă nu aș fi fost atât de vicios; că ea, în nevinovăția ei, nu a bănuțit perfidia și a cedat fără să se gândească, fără să știe, fără să vadă etC. Etc. Într-un cuvânt, am obținut tot, iar cuconița mea a rămas cât se poate de convinsă că e nevinovată și curată, își îndeplinește toate îndatoririle și obligațiile și doar întâmplarea a făcut-o să cadă în păcat. Cum s-a mai supărat pe mine când i-am spus în cele din urmă că, sincer vorbind, eu cred că și ea a căutat plăcerea la fel ca și mine. Biata Marfa Petrovna ceda și ea teribil la lingușeală și, dacă aș fi vrut, ar fi trecut cu siguranță toată averea încă din timpul vieții pe numele meu. (Dar m-am întrecut din cale-afară cu băutura și pălăvrăgeala.) Sper că n-ai să te superi dacă o să amintesc că exact același

efect a început să se facă simțit și la Avdotia Romanovna. Dar eu am fost prost și nerăbdător și am stricat totul. Nici înainte nu-i fusese pe plac de câteva ori Avdotiei Romanovna expresia ochilor mei, dacă poți să-ți închipui! Într-un cuvânt, se aprindea în ei un foc tot mai intens și mai nestăpânit, care a speriat-o și pe care până la urmă a început să-l urască. Nu mai intru în amănunte, dar ne-am despărțit. Pe urmă m-am dovedit iarăși prost. M-am apucat să-mi bat joc în chipul cel mai grosolan de toată morala și toate eforturile ei de-a mă converti; a intrat din nou în scenă Parașa, dar nu numai ea, într-un cuvânt, am început să mă destrăbălez. Ah, dacă ai fi văzut măcar o dată în viața dumitale, Rodion Romanâci, cum știu să scapere câteodată ochisorii surioarei dumitale! N-are a face că eu sunt beat acum și că, uite, am băut deja un pahar întreg de șampanie, spun adevărul; te asigur că privirea asta mi se arăta și în vis; până la urmă n-am mai putut să suport nici foșnetul rochiei ei. Zău dacă nu mă gândeam că dau în epilepsie, nu-mi închipuisem niciodată că puteam să turbez în halul ăla. Într-un cuvânt, trebuia să ne împăcăm: dar asta era deja cu neputință. Și ce crezi că am făcut atunci? Ca să vezi în ce hal de îndobitocire poate să-l aducă turbarea pe om! Să nu întreprinzi niciodată ceva la furie, Rodion Romanâci. Socotind eu că Avdotia Romanovna este săracă lipită (o, scuză-mă, n-am vrut să spun asta... dar la urma urmelor nu-i totuna dacă înțelesul e același?), într-un cuvânt, trăiește din munca ei, că ea își ține și mama, și pe dumneata (ah, fir-ar să fie, iar te încrunți...), am hotărât să-i ofer toți banii mei (până în treizeci de mii puteam să-i dau și atunci), ca să fugă cu mine, chiar și aici, la Petersburg. Bineînțeles că i-aș fi jurat iubire eternă, fericire etC. Etc. Mă crezi că eram îndrăgostit atât de nebunește de ea, încât dacă mi-ar fi spus: „Strânge-o de gât ori otrăvește-o pe Marfa Petrovna și însoară-te cu mine”, n-aș fi stat pe gânduri! Dar totul s-a isprăvit cu o catastrofă, știi deja, și poți să judeci și dumneata cum m-am înfuriat când am aflat că Marfa Petrovna îl dezgropase de nu știu unde pe nemernicul de Lujin, conțopistul ăla, și că aproape pusese la cale o căsătorie, lucru pe care, de fapt, i-l propusesem și eu. E sau nu așa? E? E așa? Bag de seamă că ai început să ascuți cu mare atenție... tinere interesant...

Svidrigailov izbi nerăbdător cu pumnul în masă. Fața i se înroși. Raskolnikov își dădu seama clar că acel pahar sau pahar și jumătate de șampanie, băut cu sorbituri mici, îl amețise fără să-și dea seama și se hotărî să folosească prilejul. Svidrigailov îi trezea o mare neîncredere.

— Ei, după toate astea, sunt absolut sigur că și aici ai venit tot cu gândul la soră-mea, spuse de-a dreptul, fără să se mai ascundă, vrând să-l scoată și mai tare din fire pe Svidrigailov.

— Eh, de-ajuns, păru să se dezmeticească brusc Svidrigailov, doar ți-am spus... și-n afară de asta, sora dumitale nici nu poate să mă sufere.

— De asta, că nu poate, sunt și eu convins, dar nu despre lucrul ăsta e vorba acum.

— Ești convins că nu poate? (Svidrigailov își miji ochii și zâmbi ironic.) Ai dreptate, nu mă iubește, dar să nu bagi niciodată mâna în foc când e vorba

despre ce-a fost între un soț și o soție sau între un amant și o amantă. Aici există întotdeauna câte un cotlon care rămâne tot timpul necunoscut celorlalți și pe care nu îl știi decât ei doi. Poți să bagi mâna-n foc că Avdotia Romanovna mă privește cu repulsie?

— După unele cuvinte din istorisirea dumitale, îmi dau seama că ai și acum intenții cât se poate de grabnice, bineînțeles, mârșave, în privința Duniei.

— Cum! Mi-au scăpat asemenea cuvinte? spuse sincer speriat Svidrigailov, fără să dea nici cea mai mică atenție epitetului atribuit intențiilor sale.

— Îți scapă și-acum. Păi, bunăoară, de ce te temi atâta? Ce te-a făcut să te sperii acum așa, hodoronc-tronc?

— Eu mă tem și mă sperii? Mă sperii de dumneata? Mai degrabă te temi dumneata de mine, cher ami⁵⁵. Ce prostii spui... De altminteri, m-am cherchelit, asta văd eu bine, era cât pe-acți să mă ia iar gura pe dinainte. A dracului șampanie! Hei, niște apă!

Înhăță sticla și, fără farafastăcuri, o zvârli pe fereastră. Filip veni cu apa.

— Toate astea-s prostii, zise Svidrigailov udând un șervet și apăsându-și-l pe frunte, dar eu pot să te pun la punct cu un singur cuvânt și pot să-ți fac praf toate bănuielile. Știi, bunăoară, că mă însor?

— Mi-ai mai spus deja asta.

— Ți-am spus? Am uitat. Dar atunci nu puteam vorbi categoric, fiindcă nici nu-mi văzusem încă logodnica; era doar o intenție. Însă acum am deja o logodnică, lucrurile sunt aranjate și, dacă n-aș avea niște treburi care nu suferă amânare, te-aș duce chiar acum acolo, fiindcă vreau să-ți cer părerea. Ei, fir-ar al dracului! Mai am doar zece minute. Vezi, uită-te la ceas! De altminteri, o să-ți povestesc, e o trebușoară interesantă în felul ei însurătoarea asta a mea. Dar încotro? Iar ți s-a făcut de plecare?

— Nu, acum nu mai plec.

— Nu pleci chiar deloc? Să vedem! O să te duc acolo, nu mint, să-ți arăt logodnica, însă nu acum, pentru că în curând va trebui să pleci. Dumneata la dreapta, eu la stânga. Pe Resslerich o știi? Madam Resslerich, la care locuiesc acum? Mă ascuți? Nu, ca să vezi, e chiar cea despre care umblă povestea cu fetița, în apă, iarna – mă ascuți? Ei, toate astea ea le-a aranjat pentru mine. „Te plictisești, zice, să ai și tu o distracție”. Fiindcă sunt un om posomorât, plictisit. Crezi că sunt vesel? Nu, sunt posomorât: nu fac rău nimănui, dar stau vârat într-un colț; uneori nu vorbesc câte trei zile. Dar Resslerich asta e o șmecheră, ți-o spun eu, și ce și-a zis ea? Că o să mă plictisesc, o să-mi las baltă soția și o să plec, iar soțioara o să încapă pe mâna ei și ea o s-o pună în circulație, tot în categoria noastră socială, sau chiar mai sus. Ei bine, îmi spune de unul, un tată ramolit, funcționar la pensie, care stă într-un scaun cu roțile, că de trei ani nu-l mai duc picioarele. Îmi spune că există și o mamă, o doamnă foarte rezonabilă, mămica asta. Fiul își are serviciul pe undeva prin gubernie, nu-i ajută. O fiică s-a măritat și nu vine să-i vadă, iar pe lângă cei doi nepoței pe care îi au în grijă (că nu le-au fost de-ajuns copiii lor), au luat-o și pe

fiica lor cea mică de la gimnaziu înainte să-l termine, fata face peste numai o lună șaisprezece ani, deci peste o lună o pot mărita. Cu mine, adică. Și ne-am dus acolo. A fost mai mare caraghioslăcul! Mă prezint: moșier, văduv, de familie, cu relații, cu un capital, ei, și ce dacă eu am cincizeci de ani, iar ea n-are nici șaisprezece? Cine se uită la asta? Că doar partida e ispititoare, nu? Ispititoare, ha-ha! Să mă fi văzut cum am discutat cu tăticul și cu mămica! Merita să dai și bani numai să mă fi văzut atunci. Intră ea, se așază, dacă poți să-ți închipui, încă în rochiță scurtă, un bobocel care n-a dat în floare, se înroșește, se aprinde ca zorii de zi (i-au spus, de bună seamă). Nu știu ce părere ai dumneata despre fețele feminine, dar după mine, acești șaisprezece ani, acești ochișori încă de copil, această sfială și lacrimile de rușine sunt mai ceva decât frumusețea, iar ea mai e și frumoasă ca o cadră. Păr blonduț, numai buclisoare mărunte și înfoiate, ca de miel, buze plinuțe și roșii, piciorușele – o minune! ... Ei, am făcut noi cunoștință, eu am spus că din motive de familie sunt grăbit, iar în ziua următoare, deci acum trei zile, am și primit binecuvântarea. De-atunci, cum mă duc o și iau pe genunchi și nu-i mai dau drumul... Ei, se face roșie ca zorile, iar eu o sărut și-o sărut întruna. Mămica, se-nțelege, caută să-i explice, îi spune că, uite, e soțul tău și că așa se cade. Într-un cuvânt, e o bomboană! Iar situația de-acum, de logodnic, poate că-i mai bună decât cea de soț, zău așa. E în ea ceea ce se numește la nature et la vérité⁵⁶! Ha-ha! Am vorbit cu ea de vreo două ori – nu-i proastă deloc fetița; uneori se uită pe furiș la mine și mă frige și mai și. Dar știi, are o fețișoară ca a Madonei lui Rafael. Madona Sixtină are un chip fantastic, un chip de nebună îndurerată, nu ți-a sărit în ochi? Ei, cam așa ceva. Și abia ne-au binecuvântat, că a doua zi i-am și adus cadouri de vreo mie jumate de ruble: un colier de briliante, altul de perle și o casetă cu obiecte de toaletă pentru doamne, din argint – uite cam atât de mare -, cu fel de fel de lucruri, că până și fețișoara madonei s-a îmbujorat. Am luat-o ieri pe genunchi, dar pesemne că prea neceremonios, fiindcă s-a înroșit toată și i-au dat lacrimile, dar încerca să-și ascundă fața. Au plecat cu toții pentru o clipă, am rămas cum ar veni singuri, și numai ce mi s-a aruncat de gât (prima dată din proprie inițiativă), m-a îmbrățișat cu amândouă mânuțele, m-a sărutat și mi-a jurat că o să-mi fie soție ascultătoare, credincioasă și bună, că o să mă facă fericit, că o să-și dedice întreaga viață acestui lucru, fiecare clipă din viața ei, și o să jertfească pentru asta tot, tot, iar pentru toate astea nu vrea de la mine decât stima mea și nu-mi mai trebuie, zice, „nimic, nimic, nici un fel de daruri”! Acum, recunoaște, să ascuți o mărturisire ca asta între patru ochi, de la un îngeraș de șaisprezece ani ca ăsta, care roșește feciorelnic de rușine și are lacrimi de entuziasm în ochi, recunoaște că e destul de ispititor. Nu-i ispititor? Merită, nu? Păi, nu merită? Ei... ascultă... hai să mergem la logodnica mea... doar că nu acum!

— Într-un cuvânt, diferența asta monstruoasă de vârstă și pregătire te excită! Chiar ai de gând să faci o asemenea căsătorie?

— Dar de ce nu? În mod sigur. Fiecare se gândește să-i fie lui cât mai bine și traiul cel mai vesel îl duce acela care reușește să se înșele cel mai bine pe sine. Ha-ha! Dar ce te-a apucat de-o faci atâta pe virtuosul? Ai milă, tăicuțule, eu sunt un păcătos. He-he-he!

— Cu toate astea te-ai îngrijit de copiii Katerinei Ivanovna. De altfel... de altfel, ai avut motivele dumitale pentru asta... acum înțeleg totul.

— În general, iubesc copiii, iubesc foarte mult copiii, izbucni în râs Svidrigailov. Legat de asta pot chiar să-ți povestesc un episod mai mult decât interesant, care nu s-a sfârșit nici acum. Cum am sosit, chiar în prima zi, am și pornit prin tot felul de cloace din astea, după șapte ani, m-am aruncat pur și simplu asupra lor. Poate ai remarcat că nu mă grăbesc să mă văd cu anturajul meu, cu prietenii și amicii dinainte. Vreau s-o întind cât se poate mai mult fără să-i văd. Știi, la Marfa Petrovna, la țară, m-au chinuit cumplit amintirile despre toate locurile și locșoarele astea secrete, unde un om priceput poate să găsească multe. Să le ia dracu'! Norodul o ține într-o beție, tineretul instruit putrezește în visuri și iluzii irealizabile, se degradează pierdut în teorii; de pe nu se știe unde au venit o groază de jidani și dosesc banii, iar în rest, toți trăiesc în dezmăț. Din primele ore am simțit mirosul bine cunoscut al orașului ăstuia. Am nimerit la o seară așa-zis dansantă, într-o cloacă oribilă (mie-mi plac cloacele cele mai sordide), și se-nțelege, se dansa un cancan cum nu se pomenea neam pe vremea mea. Da, aici s-au făcut progrese. Când mă uit, văd o fetiță de vreo treisprezece ani, foarte drăguț îmbrăcată, dansând cu un virtuoz; în timp ce altul aștepta în fața ei. Pe un scaun, la perete, stătea mama ei. Ei, închipuie-ți ce cancan! Fetița se fâstăcește, se înroșește și, în fine, simțindu-se jignită, începe să plângă. Virtuozul o ia pe sus și se-apucă s-o învârtă și să-și facă numărul în fața ei în râsetele tuturor celor din jur – în momente din astea îmi place publicul, fie el și de cancan, că râde și strigă: „Foarte bine, așa-i trebuie! Să se-nvețe minte mai vină cu copiii!”. Ei, mie prea puțin îmi pasă, nici nu e treaba mea dacă e logic sau nu, se împacă ei singuri cu gândul! Eu îmi ochesc imediat locul, mă așez lângă mamă și încep să-i spun că și eu abia am venit în oraș, că aici toți sunt niște ignoranți și că nu știu să deosebească adevăratele merite și să nutrească respectul cuvenit; îi dau de-nțeleș că sunt plin de bani; mă ofer să le duc acasă cu trăsura mea; le conduc și fac cunoștință (stăteau într-o cămăruță închiriată, abia sosiseră de la țară). Mamaâmi spune că atât pentru ea, cât și pentru fiica ei, cunoștința cu mine nu poate fi decât o onoare; aflu că n-au un sfanț și că veniseră să facă niște demersuri pe la o instituție; le ofer serviciile mele și bani; aflu că veniseră din greșeală la serată, crezând că acolo învățai într-adevăr să dansezi; le propun să contribui la instruirea tinerei domnișoare, în privința limbii franceze și a dansului. Ele primesc cu entuziasm, luând-o ca pe o cinste, și de-atunci suntem cunoștințe... Dacă vrei, mergem să le vedem, dar nu acum.

— Isprăvește cu poveștile dumitale ticăloase și dezgustătoare, om desfrânat, josnic și libidinos!

— Ești un Schiller, un Schiller al nostru, Schiller! Ouh la vertu va-t-elle se nicher.⁵⁷ Păi, știi, înadins îți povestesc asemenea lucruri, ca să te aud vociferând. O desfătare!

— Ba bine că nu! Crezi că eu nu mă simt în clipa asta ca un caraghios? mormăi furios Raskolnikov.

Svidrigailov râdea cât îl ținea gura; în cele din urmă, strigă după Filip, plăți și se pregăti să se ridice.

— Ei, dar sunt chiar beat, assez causé, zise el. E o desfătare!

— Păi, desfrânat și stricat cum ești, cum să nu simți desfătare, strigă Raskolnikov ridicându-se și el, când povestești asemenea aventuri, mai ales că pui la cale o monstruoziitate de același fel. Nu-i doar o desfătare, e mai mult, când o faci în împrejurări ca astea și în fața unuia ca mine... Te excită.

— Bun, dacă-i așa, răspunse oarecum surprins Svidrigailov privindu-l pe Raskolnikov, dacă-i așa, și dumneata ești un cinic pe cinste. Barem stofă ai din plin. Ești în stare să percepi multe, multe... dar să și faci multe. Ei, ajunge. Îmi pare sincer rău că am stat de vorbă așa de puțin, dar nu scapi dumneata de mine... Așteaptă numai...

Svidrigailov ieși din cârciumă. Raskolnikov îl urmă. Svidrigailov nu era totuși chiar beat; șampania i se urcase la cap doar pe moment, iar acum amețeala îi trecea văzând cu ochii. Îl îngrijora foarte tare ceva, ceva extrem de important, și se posomorî. Părea că așteaptă ceva, iar asta îl tulbura și îl neliniștea. Purtarea lui față de Raskolnikov se schimbase brusc în ultimele minute, cu fiecare clipă care trecea se arăta tot mai arțagos și mai ironic. Raskolnikov observă toate astea și deveni și el alarmat. Svidrigailov i se păru extrem de suspect, așa că se hotărî să îl urmărească.

Ajunseră în stradă.

— Dumneata la dreapta, iar eu la stânga, sau, mă rog, invers, numai – adieu, mon plaisir⁵⁸, la bună vedere!

Și o luă la dreapta, spre piața Sennaia.

~ V ~

Raskolnikov porni pe urmele lui.

— Asta ce mai înseamnă? strigă Svidrigailov întorcându-se. Parcă ți-am spus...

— Asta înseamnă că de-acum mă țin după dumneata ca scaiul.

— Ceee?

Se opriră amândoi și se uitară preț de un minut unul la altul, măsurându-se din priviri.

— Din toate povestirile pe care mi le-ai spus fiind pe jumătate beat, i-o tăie scurt Raskolnikov, am tras la modul serios concluzia că dumneata nu numai că nu ai renunțat la gândurile mârșave în privința soră-mii, dar ești chiar mai preocupat de ele ca niciodată. Știu că soră-mea a primit azi-dimineață o scrisoare. Ai stat ca pe jar tot timpul... Să zicem că ți-a ieșit în cale vreo nevastă, dar asta nu înseamnă nimic. Vreau să mă încredințez personal...

Raskolnikov nu prea putea spune ce anume voia în clipa aceea și de ce anume dorea să se încredințeze personal.

— Vasăzică așa! Nu cumva vrei să chem imediat poliția?

— Cheam-o!

Rămaseră preț de un minut unul în fața celuilalt. În sfârșit, expresia feței lui Svidrigailov se schimbă. Văzând că amenințarea nu-l sperie deloc pe Raskolnikov, își luă deodată mina cea mai veselă și mai prietenoasă.

— Dinăștia mi-ești! Eu n-am atacat înadins chestiunea dumitale, chit că, firește, mă chinuia curiozitatea. E ceva fantastic. Aș fi amânat până data viitoare, dar, zău, dumneata ești în stare să scoți din fire și-un mort... Bun, hai, numai că-ți spun dinainte: am să trec pentru o clipă pe-acasă, să iau niște bani; pe urmă încui acolo, iau o trăsură și mă duc la ostroave, stau toată seara... Ce să cauți atunci după mine?

— Până una-alta merg cu dumneata acasă, dar nu la dumneata, ci la Sofia Semionovna, să mă scuz că n-am fost la înmormântare.

— Cum dorești, dar Sofia Semionovna nu-i acasă. A plecat cu toți copiii la o bătrânică, o doamnă nobilă, veche cunoștință a mea, care patronează mai multe orfelinate. Am fermecat-o pe doamna asta dându-i bani pentru toți cei trei copilași ai Katerinei Ivanovna și donând pe deasupra și niște bani pentru orfelinate; în sfârșit, i-am spus și povestea Sofiei Semionovna, în cele mai mici amănunte, fără să ascund nimic. Efectul a fost de nedescris. De asta a și fost poftită Sofia Semionovna să se prezinte chiar azi la hotelul X., la care a tras doamna cu pricina venind de la vila ei de la țară.

— Eu tot trec, că n-am treabă.

— Cum vrei, dar eu nu te însoțesc, n-am de ce! Uite, aproape am ajuns. Spune-mi, sunt încredințat că ești bănuitor în ceea ce mă privește, fiindcă am fost atât de delicat și nu te-am pus până acum pe jar cu întrebări... înțelegi? Asta ți s-a părut neobișnuit; pun pariu că așa e! Ei, mai fii delicat după una ca asta!

— Dar tragi cu urechea pe la uși!

— A, despre asta era vorba! râse Svidrigailov. Da, m-aș fi mirat ca după toate cele întâmplate să treci sub tăcere chestia asta. Ha-ha! Am priceput eu câte ceva din năzbâtiile... de-atunci... pe care i le-ai povestit Sofiei Semionovna, totuși, spune-mi ce mai e și asta? Oi fi eu înapoiat de tot și nu mai sunt în stare să pricep nimic? Lămurește-mă, pentru numele lui Dumnezeu, draguțule! Luminează-mă cu principiile cele noi.

— N-aveai cum să auzi nimic, spui numai minciuni!

— Dar nu despre asta, nu despre asta vorbesc eu (deși am auzit într-adevăr câte ceva). Nu, ce spun eu e că dumneata oftezi și gemi întruna! Schiller-ul din dumneata se zbuciumă clipă de clipă. Și-acum, poftim, le interzici oamenilor să mai asculte pe la uși. Dacă-i așa, du-te la poliție și spune ce și cum: „Uitați, mie mi s-a întâmplat următorul lucru: teoria mea a cam dat greș. Dacă ești convins că oamenii nu trebuie să asculte pe la uși, dar băbuțelor li se poate da în cap cu ce se nimerește, după bunul-plac, du-te cât

mai degrabă pe undeva prin America! Fugi, tinere! Poate mai e timp. Vorbesc sincer. Ce, n-ai bani? Îți dau eu de drum.

— Nici nu mă gândesc, i-o tăie Raskolnikov în scârbă.

— Înțeleg (de altminteri, nu te osteni, dacă nu vrei, poți să nici nu răspunzi); înțeleg ce fel de probleme îți pui acum: morale, nu? Problemele omului și cetățeanului? Dă-le-ncolo; ce nevoie ai de ele acum? He-he! Fiindcă ești încă om și cetățean? Păi, atunci nu trebuia să-ți bagi nasul unde nu-ți fierbe oala. În cazul ăsta, împușcă-te. Ori nu vrei?

— Se pare că ții cu tot dinadinsul să mă scoți din sărite ca să te las și să plec...

— Mare figură ești! Păi, am și ajuns, fii bun și ia-o pe scară. Uite și ușa spre Sofia Semionovna, vezi, nu-i nimeni! Nu crezi? Întreabă la Kapernaumovi; își lasă cheia la ei. Uite-o și pe madame de Kapernaumov. Ce? (E cam surdă.) A plecat? Unde? Ei, vezi, ai auzit? Nu, nici n-o să vină până seara târziu. Ei, acum hai la mine. Doar voiai să vii la mine, nu? Madam Ressler nu-i acasă. Femeia asta are veșnic treburi, dar e foarte cumsecade, te asigur... poate ți-ar fi și de folos dacă ai fi ceva mai rezonabil. Bun, binevoiește să te uiți: iau din birou biletul ăsta de bancă cu cinci la sută (uite câte mai am!), care o să mergă astăzi la zaraf. Ei, ai văzut? N-am de ce să mai pierd vremea. Biroul e încuiat, locuința e încuiată, și iată-ne din nou pe scară. Vrei să luăm o birjă? Că eu plec la ostroave. Nu dorești o plimbare? Uite, eu iau trăsura până la Elaghin. Ce? Refuzi? Nu te țin puterile? Te plimbi puțin, atâta tot. Pare că o să plouă, dar nu-i nimic, coborâm capota...

Svidrigailov urcase deja în trăsură. Raskolnikov socoti că bănuielile lui, cel puțin în clipa aceea, erau neîntemeiate. Fără să răspundă nimic, se întoarce și o luă înapoi, spre Sennaia. Dacă ar fi întors capul, măcar o singură dată, ar fi putut să vadă că Svidrigailov, după ce se depărtase cel mult o sută de pași, plătise trăsura și coborâse pe trotuar. Dar el nu mai putea să vadă nimic, căci cotise după colț. Un profund dezgust îl mâna departe de Svidrigailov. „Și am fost în stare, fie și pentru o clipă, să aștept ceva de la bruta asta nelegiuită, de la stricatul ăsta libidinos și ticălos!”, strigă fără să vrea. Ce-i drept, Raskolnikov îl judecase cam în pripă și cam prea ușuratic. Era ceva în felul de-a fi al lui Svidrigailov care îi dădea o anumită originalitate, dacă nu chiar mister. În ceea ce o privea însă pe Dunia, Raskolnikov era convins că Svidrigailov n-avea să o lase în pace. Dar îi era deja prea greu și nu mai suporta să se gândească iar și iar la toate astea!

Așa cum obișnuia când rămânea singur, după douăzeci de pași se cufundă în gânduri. Ajungând pe pod, se opri lângă parapet și își aținti ochii la apă. În spatele lui, ceva mai încolo, stătea Avdotia Romanovna.

Drumurile li se încrucișaseră la intrarea pe pod, dar el trecuse pe lângă ea fără s-o observe. Dunecika nu îl mai văzuse niciodată în starea asta pe stradă și uluiala ei era vecină cu spaima. Se opri, neștiind ce să facă: să-l strige sau nu? Deodată îl zări venind grăbit dinspre Sennaia pe Svidrigailov.

Acesta părea însă să se apropie cu băgare de seamă. Nu intră pe pod, ci se opri într-o parte, pe trotuar, străduindu-se din toate puterile să nu fie văzut de Raskolnikov. Începu să-i facă semne Duniei, pe care o zărise de mult. Ei i se păru că semnele lui voiau să-i spună să nu își strige fratele și să îl lase în pace, chemând-o în același timp la el.

Așa și făcu. Își ocoli încetșor fratele și se apropie de Svidrigailov.

— Haidem mai repede, îi șopti acesta. Nu vreau ca Rodion Romanâci să știe că ne-am văzut. Te previn că am stat cu el nu departe de aici, la o cârciumă, unde a venit singur după mine și abia am putut să scap de el. A aflat nu știu cum despre scrisoarea mea către dumneata și bănuiește ceva. Desigur, nu dumneata i-ai spus, nu? Dar dacă nu dumneata, atunci cine?

— Uite că suntem deja după colț, îl întrerupse Dunia, fratele meu nu ne mai vede. Te anunț că nu merg mai departe cu dumneata. Spune-mi totul aici. Toate astea se pot spune și pe stradă.

— În primul rând, în nici un caz nu pot spune ce am de spus pe stradă; în al doilea rând, trebuie s-o ascuți și pe Sofia Semionovna, în al treilea, am să-ți arăt niște documente... Ei, dar dacă nu te învoiești să intri la mine, renunț la orice explicații și plec imediat. În acest caz, te rog să nu uiți că taina grozav de interesantă a preaiubitului dumitale frate se află în mâinile mele.

Dunia se opri nehotărâtă și îl scrută cu privirea pe Svidrigailov.

— De ce te temi? Orașul nu e sat, remarcă acesta calm. Oricum, până și la țară, mai mult rău mi-ai făcut dumneata mie decât eu dumitale, iar aici...

— Sofia Semionovna a fost prevenită?

— Nu, nu i-am spus nici un cuvânt și nici nu sunt foarte sigur dacă e sau nu acasă. De altfel, probabil că e acasă. Azi și-a înmormântat mama vitregă: nu e o zi potrivită pentru vizite. Deocamdată nu vreau să vorbesc nimănui despre asta și chiar mă căiesc oarecum că dumitale ți-am vorbit. În cazul ăsta, cea mai mică imprudență e totuna cu un denunț. Uite, aici locuiesc, în casa de care ne apropiem. Țăsta e portarul nostru; mă știe foarte bine; uite-l cum mă salută; vede că vin cu o doamnă și cu siguranță a reușit să-ți vadă chipul, asta ar trebui să te liniștească dacă ți-e așa de frică și n-ai încredere în mine. Scuză-mă că vorbesc atât de grosolan. Stau în gazdă. Sofia Semionovna e perete în perete cu mine, locuiește tot în gazdă și ea. Tot etajul e ocupat de chiriași. Atunci ce rost are să te temi ca un copil? Sau sunt chiar atât de fioros?

Un zâmbet condescendent îi strâmbă chipul, dar nu-i ardea de zâmbit. Inima îi bătea cu putere, i se tăia respirația. Vorbea dinadins mai tare, ca să-și ascundă emoția tot mai puternică; însă Dunia nu observă emoția asta ieșită din comun; prea o enervase când îi spusese că se teme de el ca un copil și că e atât de fioros pentru ea.

— Deși știu că ești un om... fără onoare, nu mă tem deloc. Ia-o înainte, spuse ea aparent liniștită, dar fața îi pălise cumplit.

Svidrigailov se opri în dreptul locuinței Soniei.

— Îngăduie-mi să întreb dacă e acasă. Nu e. Păcat! Știu însă că se poate întoarce foarte curând. Dacă a ieșit, s-a dus doar până la o doamnă, pentru

orfani ei. Mama lor a murit. M-am ocupat și eu de treaba asta și am făcut niște demersuri. Dacă Sofia Semionovna nu se întoarce în zece minute, o trimit eu la dumneata, chiar astăzi; iată și cele două camere ale mele. Dincolo de ușa asta stă gazda mea, doamna Ressler. Acum uită-te, am să-ți arăt documentele mele cele mai importante; iată, ușa asta dă din dormitorul meu în două camere absolut goale, care sunt de închiriat. Iată-le... la astea trebuie să te uiți ceva mai atent...

Svidrigailov ocupa două camere mobilate destul de spațioase. Dunecika se uită cu neîncredere în jur, dar nu observă nimic deosebit, nici în felul cum erau mobilate, nici în dispunerea camerelor, deși ar fi putut observa câte ceva, de pildă, că locuința lui Svidrigailov se nimerise între două apartamente aproape nelocuite. Intrarea nu se făcea direct din coridor, ci prin două camere, aproape goale, ale gazdei. După ce deschise ușa închisă cu cheia din dormitor, Svidrigailov îi arătă Dunecikăi un alt apartament gol, de închiriat. Dunecika se opri în prag, neînțelegând pentru ce era poftită să se uite, dar Svidrigailov se grăbi să-i explice:

— Uite, privește aici, în această a doua cameră mare. Observă că ușa asta e închisă cu cheia. Lângă ușă e un scaun, singurul scaun din ambele camere. E adus de mine, din locuința mea, ca să-mi fie mai comod când ascult. Acum, uite, după ușă se află masa Sofiei Semionovna; acolo a stat ea și a vorbit cu Rodion Romanâci. Iar eu am șezut dincoace și am ascultat, două seri la rând, câte două ceasuri de fiecare dată, deci am putut afla câte ceva, dumneata ce crezi?

— Ai tras cu urechea?

— Da, am tras cu urechea. Acum să mergem la mine; aici nici n-ai unde să stai.

O conduse pe Avdotia Romanovna în prima cameră, care îi servea drept salon, și o pofti să ia loc pe scaun. Se așeză și el în celălalt capăt al mesei, la cel puțin un stâjnen de ea, dar probabil că în ochi îi strălucea același foc care o speriase cândva pe Dunecika. Ea tresări și se uită iarăși neîncrezătoare în jur. Făcuse asta fără să-și dea seama, căci nu voia cu nici un chip să-și arate neîncrederea. Dar izolarea locuinței lui Svidrigailov o pusese în cele din urmă pe gânduri. Vru să întrebe dacă cel puțin gazda era acasă, dar nu întrebă... din mândrie. De altfel, sufletul îi era chinuit de o altă suferință, infinit mai mare decât frica pentru ea însăși.

— Iată scrisoarea dumitale, începu ea, punând-o pe masă. E oare cu puțință ce scrii aici? Faci aluzie la o crimă săvârșită, spui dumneata, de fratele meu. Aluzia e prea clară ca să îndrăznești să mai dai înapoi acum. Să știi că am mai auzit povestea asta absurdă și nu cred o iotă. E o bănuială infamă și ridicolă. O cunosc deja și știu de la ce a pornit. Nu poți avea nici un fel de dovezi. Ai promis să dovedești. Poftim, vorbește! Dar să știi dinainte că nu te cred! Nu cred! ...

Dunecika spuse toate astea foarte repede și pentru o clipă fața i se făcu roșie ca focul.

— Dacă nu credeai, riscai oare să vii singură la mine? De ce-ai venit? Doar din curiozitate?

— Nu mă mai chinui, spune odată, vorbește!

— Nimic de zis, ești o fată curajoasă. Zău dacă nu credeam că o să-l rogi pe domnul Razumihin să te însoțească aici. Dar nu l-am văzut nici cu dumneata, nici prin preajmă, m-am uitat bine. E o dovadă de curaj, înseamnă că ai vrut să-l cruți pe Rodion Romanâci. De fapt, la dumneata totul e divin... Cât despre fratele dumitale, ce să-ți spun? L-ai văzut și singură adineauri. Cum ți s-a părut?

— Doar nu te bazezi numai pe asta?

— Nu, nu pe asta, ci pe propriile lui cuvinte. Uite, două seri la rând a venit aici, la Sofia Semionovna. Ți-am arătat și locul unde au stat. I-a mărturisit tot. El e ucigașul. El a omorât-o pe bătrână, pe cămătăreasa la care amaneta și el lucruri; a omorât-o și pe sora ei, precupeața Lizaveta, fiindcă întâmplarea a făcut să intre în casă în clipa când era omorâtă soră-sa. Le-a omorât pe amândouă cu toporul cu care venise. Le-a omorât ca să le jefuiască și chiar le-a jefuit; a luat bani și niște lucruri... El însuși i-a spus toate astea, cuvânt cu cuvânt, Sofiei Semionovna, singura care știe secretul, dar ea n-a avut nimic de-a face cu omorul, nici cu vorba, nici cu fapta, dimpotrivă, a fost la fel de îngrozită ca și dumneata acum. Fii liniștită, n-o să-l trădeze.

— Nu se poate! murmură printre buzele livide și lipsite de viață Duncika, aproape sufocându-se. Nu se poate, n-avea nici un motiv, nici cel mai mic motiv... E o minciună! O minciună!

— Jaful, ăsta a fost motivul. A luat bani și lucruri. E drept că, după cum a mărturisit chiar el, nu s-a folosit nici de bani, nici de lucruri, le-a ascuns pe undeva, sub un pietroi, unde stau și-acum. Dar asta numai fiindcă n-a avut curajul să se folosească de ele.

— Dar e de crezut că a putut să fure, să jefuiască? Că a fost în stare fie și numai să se gândească la așa ceva? strigă Dunia sărind de pe scaun. Doar îl știi, l-ai văzut. Poate fi el un hoț?

Părea să-l implore pe Svidrigailov; își uitase cu totul frica.

— Aici sunt posibile mii și milioane de combinații și de clasificări, Avdotia Romanovna. Un hoț fură, dar își dă seama că e un ticălos; însă, uite, eu am auzit despre un om de condiție bună care a jefuit poșta; așa că, cine știe, poate el chiar a crezut că e corect ce face! Sigur că n-aș fi crezut, ca și dumneata, dacă aș fi auzit din altă parte. Dar de vreme ce am auzit cu urechile mele, nu pot să nu cred. I-a explicat Sofiei Semionovna și motivele pentru care a făcut-o. Nici ea nu și-a crezut la început urechilor, dar propriilor ei ochi le-a dat crezare până la urmă. Fiindcă i-a spus chiar el.

— Și care sunt... aceste motive?

— E o poveste lungă, Avdotia Romanovna. E vorba, cum să-ți spun eu, de o teorie originală, potrivit căreia eu pot considera, de exemplu, că un rău izolat este permis dacă scopul lui principal e bun. Un singur rău și o sută de fapte bune! Sigur că pentru un tânăr cu merite și cu un amor-propriu nemăsurat

este dureros să știe că ar fi de-ajuns trei mii de ruble pentru ca întreaga sa carieră să ia un alt curs și să poată ținti spre altceva în viață, iar el nu are aceste trei mii. Adaugă aici iritarea pricinuită de foame, de odaia lui strâmtă, de zdrențele în care umblă, de înțelegerea clară a situației lui sociale, cât și a surorii și mamei lui. Și mai presus de toate, orgoliul, mândria și orgoliul, deși, Dumnezeu știe, poate și niște calități... Nu-l învinuiesc, te rog să nu crezi asta, nici nu e treaba mea. A mai fost la mijloc și o mică teorie proprie – o teorie după care oamenii se împart, vezi dumneata, în material și oameni deosebiți, adică oameni care, prin esența lor superioară, nu se supun legilor, ci, dimpotrivă, fac ei legi pentru ceilalți oameni, pentru material, adică pentru pleavă. E o teorie; une théorie comme une autre⁵⁹. A fost grozav de atras de Napoleon, mai bine zis, l-a captivat faptul că foarte mulți oameni geniali nu s-au împiedicat de un rău izolat, ci au pășit peste el fără să stea pe gânduri. Pesemne și-a închipuit că și el e un om genial, adică a și fost convins o vreme. A suferit cumplit, iar acum e chinuit de gândul că a putut concepe o teorie, dar n-a fost în stare să facă pasul fără să stea pe gânduri, deci nu e un om genial. Ei, pentru un tânăr orgolios, gândul ăsta e umilitor, mai cu seamă în veacul nostru...

— Dar muștrările de conștiință? Asta înseamnă că îi negi orice simț moral? Chiar să fie așa?

— Ah, Avdotia Romanovna, acum totul e tulbure, de fapt, nici n-a fost vreodată prea în ordine. Rușii sunt în general oameni cu suflet larg, Avdotia Romanovna, larg precum pământul lor, și foarte înclinați spre fantezie, spre dezordine; dar e o nenorocire să ai un suflet larg fără să fii genial. Ții minte că am mai discutat amândoi pe tema asta, când stăteam pe terasă după cină, seară de seară. Pentru larghețea asta mă și dojeneai. Cine știe, poate chiar în timp ce vorbeam noi acolo, el stătea aici și își făurea teoria. Fiindcă la noi, societatea cultă nu are cine știe ce tradiții sacre, Avdotia Romanovna; unii și le formează din cărți... ori le desprind de prin letopisețe. Dar ce pot face ei, pentru că sunt mari savanți, măcar că în felul lor sunt tot niște nătăfleți, nu se cuvine să facă un om de lume. De altfel, părerile mele le cam știi; eu nu învinuiesc categoric pe nimeni. Eu însumi sunt un trântor și asta și rămân. Dar am vorbit amândoi nu o dată despre asta. Am avut chiar fericirea să-ți trezesc interesul cu părerile mele... Ești foarte palidă, Avdotia Romanovna!

— Știi teoria asta a lui. I-am citit într-o revistă articolul despre oamenii cărora le este îngăduit orice... Mi l-a adus Razumihin...

— Domnul Razumihin? Articolul fratelui dumitale? Într-o revistă? A scris un articol despre asta? N-am știut. Ia te uită, trebuie să fie interesant! Unde pleci, Avdotia Romanovna?

— Vreau s-o văd pe Sofia Semionovna, spuse abia auzit Dunecika. Cum să ajung la ea? Poate a venit. Vreau s-o văd neapărat acum, ca să...

Avdotia Romanovna nu reuși să-și isprăvească fraza, i se tăie pur și simplu răsuflarea.

— Sofia Semionovna nu se întoarce până la noapte. Așa cred. Trebuia să se întoarcă foarte repede, dar dacă n-a venit încă, atunci o să vină foarte târziu...

— A, vasăzică minți! Văd... ai mințit... numai minciuni ai spus! Nu te cred! Nu cred! Nu cred! strigă Dunecika într-un acces de furie, pierzându-și cu totul capul.

Căzu aproape leșinată pe scaunul pe care se grăbi să-l împingă spre ea Svidrigailov.

— Avdotia Romanovna, ce e cu dumneata, vino-ți în fire! Pofțim niște apă. Ia o înghițitură...

O stropi cu apă. Dunecika tresări și își veni în fire.

— Efectul a fost prea puternic! mormăi pentru sine Svidrigailov, încruntându-se. Avdotia Romanovna, liniștește-te! Să știi că are prieteni. O să-l salvăm, o să-l scoatem noi din necaz. Vrei să-l trec eu peste graniță? Am bani; în trei zile fac rost de bilet. A ucis, dar o să facă și multe fapte bune, o să se răscumpere. Liniștește-te. Mai poate încă să ajungă cineva. Dar ce-i cu dumneata? Cum te simți?

— Om hain ce ești! Îți mai bați și joc. Lasă-mă...

— Unde te duci? Unde?

— La el. Unde-i? Știi? De ce e încuiată ușa asta? Asta e ușa pe care am intrat și-acum e încuiată. Când ai reușit s-o închizi cu cheia?

— Nu trebuie să se-audă în toată casa ce vorbim noi aici. Nu-mi bat joc cătuși de puțin; doar că m-am săturat să vorbesc în felul ăsta. Unde te duci în halul ăsta? Vrei să-l împingi la pierzanie? O să-l faci să turbeze și o să se predea singur. E deja urmărit, să știi, i-au luat urma. N-ai să faci decât să li-l dai pe tavă. Așteaptă puțin: eu abia l-am văzut și am vorbit cu el; mai poate fi salvat. Mai așteaptă puțin, stai jos și hai să ne gândim împreună. De aceea te-am și chemat, ca să discutăm între patru ochi despre asta și să ne gândim cât se poate de temeinic. Dar șezi odată!

— Cum ai putea să-l salvezi? Oare mai poate fi salvat?

Dunia se așeză din nou pe scaun. Svidrigailov luă loc lângă ea.

— Totul depinde de dumneata, de dumneata și numai de dumneata, începu el cu ochii scăpărând, aproape în șoaptă, dar se zăpăci și nu mai putu spune nimic din pricina emoției.

Dunia se depărtă de el speriată. Tremura și el tot.

— Dumneata... un singur cuvânt din partea dumitale și e salvat! Eu... eu îl salvez. Am bani și prieteni. Îl trimit imediat în străinătate, îi scot eu pașaport, două pașapoarte. Unul lui, unul mie. Am prieteni, oameni influenți... Vrei? Îți scot și dumitale pașaport... și mamei dumitale... Ce-ți trebuie Razumihin? Și eu te iubesc... Te iubesc ca un nebun. Lasă-mă să-ți sărut poala rochiei, lasă-mă, lasă-mă! Nu pot să-i aud foșnetul. Spune-mi: „Fă asta” și eu fac. Fac tot. Fac și imposibilul. În ce crezi dumneata am să cred și eu. Orice, orice fac! Nu te uita, nu te uita la mine așa! Știi că mă ucizi...

Intrase deja în delir. Se întâmplase ceva cu el, parcă îl lovise dintr-odată damblaua. Dunia sări cât colo și se năpusti spre ușă.

— Deschideți! Deschideți! strigă trăgând de ușă, sperând s-o audă cineva. Deschideți odată! Nu-i nimeni?

Svidrigailov, venindu-și în fire, se ridică. Un zâmbet răutăcios și batjocoritor i se ivi pe buzele care mai tremurau încă.

— Nu-i nimeni acasă, zise el încet și sacadat, gazda a plecat, strigi de pomană; nu faci decât să te enervezi degeaba.

— Unde e cheia? Deschide imediat ușa, imediat, om josnic ce ești!

— Cheia am pierdut-o și nu pot s-o gădesc.

— Cum? Asta-i șantaj! strigă Dunia palidă ca moartea și fugi într-un colț, luându-și drept pavăză măsuța care se nimerise să fie acolo.

Nu țipă, dar își pironi călăul cu privirea, urmărindu-i cu luare-aminte fiecare mișcare. Svidrigailov nu se clinti, rămase în picioare, cu fața spre ea, în celălalt capăt al camerei. Își recăpătase stăpânirea de sine, cel puțin în aparență. Chipul îi era însă la fel de palid. Zâmbetul batjocoritor îi stăruia pe buze.

— Ai spus „șantaj”, Avdotia Romanovna. Dacă e așa, poți să-ți închipui că mi-am luat măsuri. Sofia Semionovna nu e acasă, Kapernaumovii sunt foarte departe, ne despart de ei cinci camere încuiate. Și, în fine, eu sunt cel puțin de două ori mai puternic decât dumneata și nici n-am de ce să mă tem, fiindcă n-o să depui plângere pe urmă. Doar nu vrei să-ți trădezi fratele, nu? De altminteri, n-o să te creadă nimeni. Bine-bine, dar ce-a căutat o fată singură în camera unui bărbat singur? Așa că, și dacă-ți sacrifici fratele, tot n-o să poți dovedi nimic. Siluirea e foarte greu de dovedit, Avdotia Romanovna.

— Nemernicule! șopti Dunia revoltată.

— Cum vrei, dar bagă de seamă că deocamdată nu am făcut decât o propunere. După părerea mea personală, ai perfectă dreptate: șantajul e o mârșăvie. Ce am spus a fost numai ca să rămâi cu conștiința împăcată în caz că... în caz că vrei într-adevăr să-ți salvezi fratele așa cum ți-am propus. Asta ar însemna pur și simplu că te-ai supus împrejurărilor, nu, în fine, forței, dacă nu putem evita acest cuvânt. Gândește-te bine! Soarta fratelui și a mamei se află în mâinile dumatiale. Iar eu o să-ți fiu rob... toată viața... Uite, aștept aici...

Svidrigailov se așeză pe divan, la vreo opt pași de Dunia. Pentru ea nu mai exista nici o îndoială că hotărârea lui era de neclintit. Doar îl cunoștea...

Brusc, ea scoase din buzunar un revolver, trase piedica și puse mâna cu revolverul pe măsuță. Svidrigailov sări în picioare.

— Aha! Vasăzică așa! strigă el uluit, dar râzând sarcastic. Ei, asta schimbă cu totul lucrurile! Îmi ușurezi teribil situația, Avdotia Romanovna! Dar de unde ai făcut rost de revolver? Nu cumva de la domnul Razumihin? Da' de unde! E revolverul meu! Vechea mea cunoștință! Cât l-am mai căutat! Lecțiile de tir pe care am avut onoarea să ți le dau n-au fost în zadar, după câte văd.

— Nu e revolverul tău, e al Marfei Petrovna, pe care tu ai omorât-o, bestie! N-ai avut nimic al tău în casa aia. L-am luat când am început să bănuiesc de ce ești în stare. Îndrăznește numai să faci un pas și jur că te omor!

Dunia era turbată de furie. Ținea revolverul pregătit.

— Bun, și fratele? Din curiozitate te întreb, zise Svidrigailov, fără să se miște încă din loc.

— Denunță-l, dacă vrei! Stai acolo! Nu înainta că trag! Soția tu ți-ai otrăvit-o, știu bine, și tu ești un ucigaș!

— Ești absolut sigură că eu am otrăvit-o pe Marfa Petrovna?

— Da! Tu însuși mi-ai dat de-nțeleș; mi-ai spus de otrăvă... știu că ai făcut rost... o aveai pregătită... Sigur tu... ticălosule!

— Chiar dacă ar fi adevărat, pentru tine aș fi făcut-o... tu ai fi fost pricina.

— Minți! Te-am urât întotdeauna, întotdeauna...

— Ehe, Avdotia Romanovna! Se vede că ai uitat cum te aplecai topită spre mine când te înflăcăra zelul dumitale moralizator... După ochișori te vedeam. Ții minte seara aceea, sub lună, când mai cânta încă privighetoarea?

— Minți! (Ochii Duniei străluceau de furie.) Minți, ești un calomniator!

— Mint? Fie, poate mint. Am mințit. Femeilor nu trebuie să le amintești astfel de lucruri. (Zâmbi.) Știu că o să tragi, sălbăticiune frumoasă. Hai, trage!

Dunia ridică revolverul și, palidă de moarte, cu buza de jos, care se albise, tremurând, cu ochii mari și negri aruncând scânteii, se uită la el hotărâtă, calculând distanța și așteptându-l să facă prima mișcare. Niciodată n-o mai văzuse așa de frumoasă. Focul care scăpără în ochii ei în clipa când ridica revolverul îl arse parcă și inima i se strânse dureros. Făcu un pas înainte și auzi împușcătura. Glonțul îi alunecă prin păr și nimeri în peretele din spate. El se opri și răsă calm:

— Înțepă viespea! Țintește drept în cap... Ce-i asta? Sânge!

Scoase batista și-și șterse sângele care i se prelingea într-un firușor subțire pe tâmpla dreaptă. Glonțul îi zgâriase pesemne pielea capului. Dunia lăsă revolverul în jos și se uită la Svidrigailov, nu atât speriată, cât cu un soi de nedumerire stranie. Parcă nu înțelegea nici ea ce făcuse și ce se petrecea!

— Ei, nu-i nimic, ai ratat! Hai, trage, aștept, zise încet Svidrigailov continuând să zâmbească, dar cumva sinistru. Dacă mai zăbovești, pot să pun mâna pe tine înainte să tragi piedica!

Dunecika se cutremură, armă repede și ridică din nou revolverul.

— Lasă-mă! spuse disperată. Jur că trag iar... Te... omor!

— Păi... de la trei pași nici n-ai putea să nu omori. Dar dacă nu mă omori... atunci...

Ochii îi străluciră; făcu încă doi pași.

Dunecika trase: glonțul nu porni!

— Nu ai armat bine. Nu-i nimic! Mai ai încă o capsă. Potrivește-o, am s-aștept.

Stătea în fața ei, la doi pași, așteptând și uitându-se la ea cu o hotărâre sălbatică, cu o privire grea, arzând de patimă. Dunia înțelese că mai degrabă murea decât să o lase să plece. „Și... și acum, firește, o să-l omoare de la doi pași!”

Deodată aruncă revolverul.

— L-ai aruncat! spuse Svidrigailov uluit și răsuflă adânc.

Parcă i se luase ceva de pe inimă, și poate nu numai greutatea fricii de moarte, pe care e puțin probabil să o fi simțit în clipa aceea, ci și a unui alt sentiment, mai dureros și mai întunecat, pe care nu putea nici el să-l definească prea bine.

Se apropie de Dunia și își petrecu ușor brațul pe după mijlocul ei. Ea nu se împotrivi, dar tremurând toată ca o frunză, îl privi rugător. El vru să spună ceva, însă doar i se schimonosiră buzele, fără să poată vorbi.

— Lasă-mă! îl imploră Dunia.

Svidrigailov tresări: îl tutuise altfel decât înainte.

— Deci nu mă iubești? întrebă încet.

Dunia clătină din cap.

— Și... n-ai să poți? Niciodată? șopti el deznădăjduit.

— Niciodată! murmură Dunia.

Preț de o clipă, în sufletul lui Svidrigailov se dădu o luptă mută, crâncenă. Se uita la ea cu o privire de nedescris. Dintr-odată își retrase brațul, se întoarse, se îndreptă iute spre fereastră și rămase în fața ei.

Mai trecu o clipă.

— Uite cheia! (O scoase din buzunarul stâng al pardesiului și o puse pe masă, în spatele lui, fără să se uite și fără să se întoarcă spre Dunia.) Ia-o și plecă mai repede! ...

Privea stăruiitor pe fereastră.

Dunia se apropie de masă să ia cheia.

— Mai repede! Mai repede! repetă Svidrigailov, tot fără să se miște și fără să se întoarcă, dar în acest „mai repede” se simțea parcă o notă înfiorătoare.

Dunia o înțelese, apucă cheia, se repezi la ușă, o descuie în grabă și se năpusti afară din cameră. Peste o clipă alerga ca o nebună pe chei, fără să știe de ea, spre podul K.

Svidrigailov mai rămase în fața ferestrei vreo trei minute, apoi se întoarse încet, se uită de jur împrejur și își trecu o palmă peste frunte. Chipul i se schimonosi într-un zâmbet straniu, un zâmbet slab, trist, jalnic, zâmbetul disperării. Sângele, deja închegat, îi mânji palma; îl privi mânios, apoi umezi un șervet și își șterse tâmpla. Revolverul aruncat de Dunia, ce zburase aproape de ușă, îi sări deodată în ochi. Îl ridică și îl cercetă. Era un revolver mic, de buzunar, cu trei focuri, de tip vechi; mai avea în el două încărcături și o capsă. Se gândi puțin, vâri revolverul în buzunar, își luă pălăria și ieși.

~ VI ~

Toată seara aceea, până pe la zece, și-o petrecu prin diferite cârciumi și spelunci, trecând din una în alta. O găsi într-un loc și pe Katia, care cânta tot

un cântec pentru servitorime, despre cum unul, „un nemernic și-un tiran, pe Katia prinse s-o sărute”.

Svidrigailov le dădu de băut și ei, și flașnetarului, și cântăreților, și chelnerilor și unor conțopiști, doi la număr. Cu conțopiștii intră chiar în vorbă, pentru că aveau amândoi nasul strâmb: unul era cârmit spre dreapta, celălalt spre stânga, lucru care îl miră pe Svidrigailov. Cei doi îl atraseră în cele din urmă într-o grădină de vară, unde le plăti și lor intrarea. Toată vegetația grădinii se compunea dintr-un brad firav, de trei ani, și trei tufe mici. Mai era amenajată acolo și o „gară”, de fapt, o bodegă, unde se putea servi însă și un ceai, și mai erau și câteva măsuțe și scaune verzi. Un cor nenorocit și un neamț abțiguit din München pe post de paiată, cu un nas roșu, dar cine știe de ce abătut rău de tot, înveseleau publicul. Conțopiștii se luară la hartă cu alți conțopiști, sfârșind prin a sări la bătaie. Îl aleseră drept judecător pe Svidrigailov. Îi judeca deja de un sfert de ceas, dar toți răcneau într-așa un hal, că era imposibil să pricepi ceva. Pricepu doar că unul dintre ei furase nu se știe ce, și chiar reușise să vândă pe loc ceea ce furase unui jidov care se nimerise pe-acolo; numai că după aceea n-a vrut să împartă câștigul cu tovarășii lui. În cele din urmă se dovedi că obiectul vândut era o linguriță de ceai din inventarul „gării”. Cei de la „gară” îi observaseră dispariția și treaba amenința să ia proporții. Svidrigailov plăti lingurița, se ridică și plecă. Era în jur de zece. Nu băuse în tot acest timp nici o picătură de vin; tot ce își comandase la „gară” fusese un ceai, și acela mai mult ca să fie și el în rând cu lumea. Între timp, seara devenise înăbușitoare și sumbră. Pe la zece începură să se adune din toate părțile nori amenințători; se porni să tune și se dezlănțui o ploaie torențială. Nu picături, ci șuvoaie întregi șfichiuiiau pământul. Fulgerele nu mai conteneau și puteai număra până la cinci înainte să se stingă. Ud până la piele, ajunse acasă, se încuie înăuntru, deschise biroul, își scoase toți banii și rupse două-trei hârtii. După ce băgă banii în buzunar, vru să-și schimbe hainele, dar când se uită pe fereastră și auzi zgomotul furtunii și ploii, dădu din mână, își luă pălăria și ieși fără să mai încuie. Se duse direct la Sonia. Era acasă.

Nu era singură, ci înconjurată de cei patru copii ai lui Kapernaumov. Sofia Semionovna îi servise cu câte un ceai. Îl întâmpină pe Svidrigailov într-o tăcere politicoasă, se uită mirată la hainele lui ude, dar nu spuse nimic. Copiii o zbughiră imediat, îngrozitor de speriați.

Svidrigailov se așeză la masă și o rugă pe Sonia să ia loc alături. Ea se pregăti timidă să-l asculte.

— Eu, Sofia Semionovna, am să plec poate în America, spuse Svidrigailov, și fiindcă ne vedem probabil pentru ultima oară, am venit să mai dau unele dispoziții. Dar te-ai întâlnit azi cu doamna aceea? Știu ce ți-a spus, nu-i nevoie să-mi povestești. (Sonia schiță o mișcare și roși.) E știut felul de-a fi al acestor oameni. În privința surioarelor și frățiorului dumitale, sunt într-adevăr aranjați și banii promiși lor i-am depus pentru fiecare în parte, cu chitanță, acolo unde trebuie, în mâini sigure. De altfel, ia dumneata aceste chitanțe, pentru orice eventualitate. Poftim! Bun, am isprăvit cu asta. Uite trei

bilete de bancă de cinci la sută, fac în total trei mii de ruble. Banii ăștia ia-i pentru dumneata, pentru dumneata personal, și asta să rămână între noi, să nu știe nimeni, orice ți-ar ajunge la urechi. O să ai nevoie de ei, fiindcă, Sofia Semionovna, e rău să trăiești ca înainte și nici nu mai ai motiv.

— Ne-ați făcut atât de mult bine, mie, orfanilor și răposatei, se grăbi să spună Sonia, iar dacă nu prea v-am mulțumit până acum să... nu credeți...

— Ei, lasă, lasă.

— Cât despre banii ăștia, Arkadi Ivanovici, vă sunt foarte recunoscătoare, dar acum nu am nevoie de ei. Pe mine pot să mă întrețin singură, n-o luați drept nerecunoștință: fiindcă faceți atât e mult bine, banii ăștia...

— Sunt pentru dumneata, pentru dumneata, Sofia Semionovna, și te rog să nu mai vorbim despre asta, chiar nu mai am timp. O să ai nevoie de ei. Rodion Romanovici are două căi: fie un glonț în cap, fie drumul Vladimirkăi (Sonia îl privi îngrozită și începu să tremure). Nu te îngrijora, știu totul chiar de la el și nu sunt un flecar; n-o să spun nimănui. Dumneata l-ai învățat bine atunci, să se ducă el singur și să mărturisească. Ar fi mult mai bine pentru el. Ei, și dacă o să fie Vladimirka și o să apuce pe calea asta, dumneata o să-l urmezi. Așa e? Nu-i așa? Ei, și dacă-i așa, or să-ți trebuiască bani. Pentru el or să-ți trebuiască, înțelegi? Dându-ți banii dumitale, e ca și cum i i-aș da lui. Ca să nu mai spun că i-ai promis Amaliei Ivanovna să-i achiți datoria; am auzit. Dar, Sofia Semionovna, cum se poate să iei cu atâta nechibzuință asupra dumitale datorii și obligații de felul ăsta? Doar nu dumneata i-ai rămas datoare nemțoaicei, ci Katerina Ivanovna, dumitale nici n-ar trebui să-ți pese de nemțoaică. Așa n-ai să poți trăi. Bun, dacă o să te întrebe cineva la un moment dat, mâine ori poimâine, de mine sau despre mine (și or să te întrebe), să nu spui că am trecut acum pe la dumneata, să nu pomenești nimic și în nici un caz să nu arăți banii sau să-i spui cuiva că ți i-am dat, nimănui. Și acum, la revedere. (Se ridică de pe scaun.) Salută-l din partea mea pe Rodion Romanovici. Apropo, banii ține-i deocamdată la domnul Razumihin. Îl știi pe domnul Razumihin? Îl știi precis. E un băiat de treabă. Du-i la el, mâine sau... când o fi momentul. Până atunci ține-i ascunși.

Sonia sărise și ea de pe scaun și îl privea speriată. Ar fi vrut să-i spună, să-l întrebe ceva, dar în primele clipe nu îndrăzni și nici nu știa cum să înceapă.

— Dar cum... cum să plecați acum, pe ploaia asta?

— Ei, nu te sperie o ploaie când te pregătești să pleci în America, he-he! Rămâi cu bine, Sofia Semionovna! Îți doresc o viață lungă, lungă de tot, ești o binefacere pentru ceilalți. Apropo... spune-i domnului Razumihin că am ținut să-i trimiți salutul meu. Chiar așa să-i spui: că Arkadi Ivanovici Svidrigailov îl salută. Asta neapărat.

Ieși, lăsând-o pe Sonia nedumerită, speriată și chinuită de un fel de bănuială neclară, apăsătoare.

Pe urmă a reieșit că în noaptea aceea, pe la douăsprezece, Svidrigailov a mai făcut o vizită, pe cât de excentrică, pe atât de neașteptată. Ploaia nu

încetase. Ud learcă, a intrat la unsprezece și douăzeci în modesta locuință a părinților logodnicei sale, de pe Vasilievski Ostrov, pe a treia stradă din Malâi Prospect. A bătut cât a putut în ușă, stârnind mai întâi o mare buimăceală; dar Arkadi Ivanovici, când voia el, era un om cu maniere fermecătoare, așa încât prima bănuială (de altfel, cât se poate de la locul ei) a părinților logodnicei, oameni cu scaun la cap, că Arkadi Ivanovici venea pesemne de pe undeva unde se îmbătase turtă, căzu îndată de la sine. Tatăl bolnav a fost împins în scaunul cu roțile spre Arkadi Ivanovici de către mama logodnicei, o femeie inimoasă și înțeleaptă, care, după cum îi era obiceiul, îl luă, pe ocolite, la întrebări. (Această femeie nu punea niciodată întrebări directe, ci arunca mai întâi zâmbete, își freca mâinile și pe urmă, dacă voia să afle ceva neapărat și sigur, bunăoară, când i-ar conveni lui Arkadi Ivanovici să fixeze nunta, începea să se intereseze cu o curiozitate aproape lacomă despre Paris și despre viața de la curtea Franței și abia pe urmă ajungea, din aproape în aproape, la a treia stradă din Vasilievski Ostrov.) În alte momente, toate astea erau tratate cu tot respectul, dar de astă dată Arkadi Ivanovici se arătă parcă deosebit de nerăbdător și dori să-și vadă numaidecât logodnica, deși i se spusese de la bun început că aceasta se culcase deja. Bineînțeles, logodnica a apărut îndată și Arkadi Ivanovici a înștiințat-o fără ocolișuri că o afacere extrem de importantă îl silește să plece pentru o vreme din Petersburg și că de aceea i-a adus cincisprezece mii de ruble, în bani de argint și diverse bilete de bancă, rugând-o să le primească neîntârziat ca pe un cadou din partea lui, pentru că el avea oricum mai demult de gând să-i facă un mic dar înainte de nuntă. Legătura logică între acest cadou, plecarea grabnică și nevoia urgentă de a veni în acest scop pe ploaie și în miez de noapte nu a reieșit din explicațiile lui, dar lucrurile au mers foarte bine. Chiar și exclamațiile de surpriză și întrebările obișnuite au fost foarte moderate și reținute; în schimb, i s-a arătat cea mai călduroasă recunoștință, întărită și prin câteva lacrimi de către înțeleapta mamă. Arkadi Ivanovici s-a ridicat, a râs, și-a sărutat logodnica, a bătut-o pe obraz, i-a mai spus o dată că nu va lipsi mult și, observând curiozitatea copilărească din ochii ei, însoțită de o întrebare mută și gravă, a rămas puțin pe gânduri și a mai sărutat-o o dată, cu sufletul cuprins brusc de cel mai sincer necaz la gândul că darul avea să meargă negreșit spre păstrare sub lacătul celei mai înțelepte dintre mame. Apoi a ieșit, lăsându-i pe toți extrem de tulburați. Dar mama, cu inima ei mare, a lămurit îndată, vorbind repede și aproape în șoaptă, unele dintre cele mai importante nedumeriri, spunând că Arkadi Ivanovici este cineva, un om cu bani, relații și avere și Dumnezeu știe ce-i în capul lui – îi vine să plece, pleacă, îi vine să-i dea bani, îi dă, așa că nu-i nimic de mirare aici. Firește, e de mirare că era ud până la piele, dar englezii, de exemplu, sunt și mai excentrici, și oricum, niciunul din oamenii ăștia de bonton nu se uită la ce se spune despre ei și nici nu se sinchiesc. Poate că el umblă chiar înadins așa, ca să arate că nu se teme de nimeni. Principalul e să nu sufle nimănui nici o vorbă despre asta, că Dumnezeu știe ce mai poate ieși, iar banii să-i pună cât mai repede sub lacăt; e foarte bine că Fedosia a stat la bucătărie, dar cel mai

important e ca, pentru nimic, pentru nimic, pentru nimic în lume să nu afle ceva șmechera aia de Ressler etC. Etc. Au stat și au șoptit până pe la două. Logodnica, de fapt, a plecat mult mai devreme să se culce, mirată și puțin tristă.

În timpul ăsta, chiar la miezul nopții, Svidrigailov trecea podul spre Petersburg. Ploaia încetase, dar vântul șuiera. Tremura deja și, preț de un minut, se uită cu o curiozitate aparte și chiar întrebător la apa neagră din Mălăia Neva. Dar curând i se păru prea frig lângă apă; se întoarse și o luă pe bulevardul N. Mergea deja de mult, de aproape o jumătate de oră, pe nesfârșitul bulevard, alunecând nu o dată în beznă pe caldarâmul de lemn, dar continua să caute cu înfrigurare ceva pe partea dreaptă. Pe undeva pe-acolo, către capătul bulevardului, zărise nu demult, trecând pe-alături, un hotel din lemn, dar mare, care se numea, pe cât își aducea aminte, Adrianopol, sau cam așa ceva. Socotise bine: în pustietatea aceea, hotelul era un punct atât de vizibil, încât nu se putea să nu-l găsești, chiar întuneric fiind. Era o clădire din lemn, înnegrită și, în ciuda orei înaintate, înăuntru se vedea încă lumină și era ceva animație. Intră și îi ceru o cameră unui zdrențăros care îl întâmpinase pe coridor. Zdrențărosul, după ce îl cântări din ochi, se dezmetici și îl și conduse într-o odaie strâmtă, cu aer stătut, din capătul coridorului, într-un cotlon de sub scară. Alta n-avea: erau ocupate toate. Zdrențărosul îl privi întrebător.

— Ceai aveți?

— Putem face.

— Ce mai aveți?

— Vițel, votcă, gustări.

— Adu-mi niște vițel și ceai.

— Nu vă mai trebuie nimic? întrebă ușor nedumerit zdrențărosul.

— Nimic, nimic.

Zdrențărosul, total dezamăgit, se îndepărtă.

„Trebuie să fie un loc bun, se gândi Svidrigailov. Cum de n-am știut de el? Iar eu pesemne că arăt ca unul care vine de la vreun cabaret și a avut deja o pățanie pe drum. Sunt curios cine trage aici ca să rămână peste noapte?”

Aprinse lumânarea și cercetă odaia mai în amănunt. Era o cămăruță atât de mică, încât Svidrigailov aproape că atingea tavanul cu capul, și avea o singură fereastră; patul era neînchipuit de murdar, iar masa de lemn vopsit și un scaun umpleau aproape tot spațiul. Pereții păreau înjghebați din scânduri, acoperite cu un tapet uzat, atât de prăfuit și de jerpelit, încât culoarea (galbenă) le-o mai puteai ghici, dar desenul nu se mai vedea deja deloc. Într-una din părți peretele și tavanul veneau oblic, cum e de obicei la mansarde, dar aici aveau deasupra scara. Svidrigailov lăsă jos lumânarea, se așeză pe pat și căzu pe gânduri. Dar o șoptă ciudată, care nu mai contenea, urcând din când în când până la strigăt, și care venea din cămăruța vecină, îi atrase în cele din urmă luarea-aminte. Șoapta aceea nu contenise încă de când intrase. Ciuli urechea: cineva ocăra și dojenea aproape plângând, dar nu se auzea nici un alt glas. Svidrigailov se ridică, acoperi flacăra lumânării cu mâna și zări îndată o mică

crăpătură luminoasă în perete; se apropie și se uită. În camera de-alături, ceva mai mare decât a lui, erau doi inși. Unul, fără surtuc, cu părul foarte creț și cu fața roșie, aprinsă, stătea într-o postură de orator, cu picioarele depărtate ca să-și țină echilibrul și, izbindu-se cu pumnul în piept, îi reproșa patetic celuilalt că e un nenorocit, că n-are nici măcar un cin, că așa cum l-a scos din mocirlă, tot așa îl poate arunca la loc, și că toate astea n-o să le vadă decât Cel de Sus. Amicul dojenit ședea pe scaun și avea aerul unui om căruia îi vine teribil să strănute, dar nu poate. Din când în când se uita cu o privire tulbure și bovină la orator, dar se vedea bine că habar n-avea despre ce era vorba și probabil nici nu auzea nimic. Pe masă ardea un capăt de lumânare și se zăreau o carafă de votcă aproape goală, păhărele, pâine, pahare, castraveți și cămile de la ceaiul terminat de mult. După ce privi atent acest tablou, Svidrigailov se depărtă nepăsător de perete și de așeză iar pe pat.

Zdrențărosul, întorcându-se cu ceaiul și cu vițelul, nu se putu abține și mai întrebă o dată: „Nu vă mai trebuie ceva?”, dar primind un răspuns negativ, plecă definitiv. Svidrigailov se și năpusti asupra ceaiului, ca să se mai încălzească, și bău un pahar întreg, dar de mâncare nu se atinse, căci pofta îi pierise cu totul. Parcă începuse să îl ia cu frig. Își scoase pardesiul și haina, se înfășură în plapumă și se întinse pe pat. Îi era necaz: „De data asta era mai bine să fiu sănătos”, îi trecu prin minte și zâmbi. Aerul din cameră era înăbușitor, lumânarea arunca o lumină tulbure, afară șuiera vântul, printr-un ungher zgreptăna un șoarece și toată odaia mirosea parcă a șoarece și a piele. Zăcea într-un soi de visare: un gând lua locul altuia. Parcă dorea cu ardoare să se agațe cu mintea de ceva anume. „Sub fereastră trebuie să fie vreo grădină, se gândi, foșnesc copacii. Tare nu-mi place zgomotul copacilor noaptea, pe furtună și în întuneric, scârboasă senzație!” Și îi veni în minte cum, trecând mai devreme pe lângă parcul Petrovski, se gândise chiar cu repulsie la el. Își aminti în treacăt de pod și de Mălăia Neva și parcă îl luă din nou cu frig, ca mai înainte, când stătuse aplecat asupra apei. „În viața mea nu mi-a plăcut apa, nici măcar în peisaje, îi veni iar în minte și un gând straniu îl făcu să zâmbească din nou: s-ar părea că acum n-ar mai trebui să-mi pese nici de estetică, nici de confort, dar uite că taman acum am devenit mai pretențios, ca o fiară care trebuie să-și aleagă locul... într-o situație ca asta. Trebuia să intru adineauri în parcul Petrovski! Mi s-o fi părut întuneric, frig, he-he! Mai umblu și după senzații plăcute! Chiar, de ce n-oi stinge lumânarea? (Suflă în ea.) Vecinii s-au culcat, se gândi nemaivăzând lumină prin crăpătura de adineauri. Ei bine, Marfa Petrovna, ai putea să poțfești, că e întuneric, locul e și el potrivit, iar momentul e cu totul aparte. Și uite, tocmai acum nu vii...”

Deodată, cine știe de ce, își aminti cum adineauri, cu o oră înainte să-și pună în aplicare planul cu Dunia, îl sfătuisse pe Raskolnikov să-i încredințeze lui Razumihin paza surorii lui. „De fapt, am spus-o atunci mai mult ca să mă zădăresc singur, cum a și ghicit Raskolnikov. Dar ce pușlama e totuși acest Raskolnikov! Multe și-a mai luat în spinare. Cu timpul, când or să-i iasă prostiile din cap, poate să ajungă chiar o mare pușlama, dar acum vrea prea

mult să trăiască! În privința asta, oamenii de soiul lui sunt tare ticăloși. Dar n-are decât, să-l ia dracu', nu-i treaba mea.”

Somnul tot nu-l prindea. Încet-încet, imaginea de adineauri a Dunecikăi prinse să-i apară în fața ochilor și un tremur îi trecu prin tot trupul. „Nu, trebuie să las toate astea, se gândi el dezmeticindu-se, trebuie să mă gândesc la altceva. E ciudat și ridicol: niciodată n-am avut o ură deosebită față de cineva, nici n-am dorit vreodată cine știe ce să mă răzbun, iar ăsta-i semn rău! Nu mi-a plăcut nici să mă cert și nu m-am înflăcărat – tot semn rău e și ăsta! Și ce nu i-am promis, pfui, fir-ar să fie! Numai s-o fac să mă suporte...” Tăcu din nou și scrâșni din dinți. Însă iar îi apărură în fața ochilor chipul Dunecikăi, exact așa cum arăta când, după ce trăsese primul foc, se speriasse înfiorător, lăsase revolverul și, mai mult moartă decât vie, se uitase la el, așa încât i-ar fi fost de două ori mai ușor s-o prindă, iar ea n-ar fi ridicat nici măcar un deget să se apere dacă nu i-ar fi spus el. Își aminti cum în clipa aceea i se făcuse chiar milă de ea, parcă i se strânsese inima... „Eh! Fir-ar al dracului! Iar aceleași gânduri, trebuie să termin, să termin odată cu toate astea! ...”

Începea deja să ațipească: tremurul febril se potolise; deodată i se păru că, pe sub plapumă, îi alerga ceva pe braț și pe picior. Tresări.

„Pfui, drăcia dracului, doar n-o fi vreun șoarece! se gândi. Asta-i fiindcă am lăsat vițelul pe masă...” Tare n-ar fi vrut să se dezvelească, să se ridice și să-l ia frigul, dar deodată îi trecu iar ceva neplăcut peste picior; smulse plapuma de pe el și aprinse lumânarea. Tremurând, se aplecă să cerceteze patul: nu era nimic; scutură plapuma și deodată un șoarece sări pe cearșaf. Se căzni să-l prindă, dar șoarecele nu fugea din pat, ci alerga în zigzaguri mici în toate părțile, îi aluneca printre degete, îi fugea din mână și o zbughea cât ai clipi sub pernă; zvârli perna, dar în aceeași clipă simți că i-a sărit ceva în sân, că-i umblă pe trup, pe spinare, pe sub cămașă. Începu să tremure nervos și se trezi. În cameră era întuneric, iar el stătea întins în pat, înfășurat, ca și mai înainte, în plapumă, afară urla vântul. „Ce porcărie!”, se gândi cu năduf.

Se sculă și se așeză pe marginea patului, cu spatele la fereastră. „Mai bine nu mai dorm”, își spuse hotărât. Dinspre fereastră venea frig și umezeală; fără să se ridice, dibui după plapumă și se înfășură iar în ea. Lumânarea n-o mai aprinse. Nu se gândea la nimic și nici nu voia să se gândească; însă nălucirile se iveau una după alta, i se perindau prin minte frânturi de gânduri dezlănate, fără cap și coadă. Părea să-l ia o toropeală. Frigul să-i fi stârnit fantasmile și dorința ori întunericul, umezeala, vântul ce urla afară și clătina copacii, că începu să zărească în fața ochilor numai flori. Vedea un peisaj splendid, o zi de sărbătoare luminoasă, caldă, aproape toridă, ziua Sfintei Treimi. O vilă de țară, elegantă, mare, în stil englezesc se înalță printre răzoare de flori parfumate, numai straturi de jur împrejur; veranda, îmbrăcată toată în plante agățătoare, e plină de trandafiri; pe scara răcoroasă, luminoasă, așternută cu un covor somptuos, sunt așezate vase chinezești cu flori exotice. Îi atrag atenția mai ales vasele cu apă din ferestre, în care se află buchete de narcise albe, gingașe, înmiresmate, cu floarea lăsată pe lujerul lung, viguros, de

un verde intens. N-ar mai fi vrut să se depărteze de ele, dar urcând scara, intră într-un salon mare și înalt, iar aici iarăși, peste tot, la ferestre, lângă ușile ce dădeau spre terasă, pe terasă, peste tot erau flori. Dușumelele erau presărate cu iarbă parfumată, proaspăt cosită, ferestrele erau larg deschise, un aer răcoros, ușor, proaspăt pătrundea în încăpere, păsărele ciripeau sub ferestre, iar în mijlocul salonului, pe o masă acoperită cu valuri albe de atlas, se afla un sicriu. Sicriul era îmbrăcat pe dinăuntru cu gros de Naples60 și avea pe margine un volănaș alb, gros. Era înconjurat de ghirlande de flori. În el stătea, acoperită cu flori, o fetiță în rochie albă de tul, cu brațele, ca sculptate în marmură, împreunate și apăsate pe piept. Dar părul despletit, blond deschis, îi era ud; pe cap avea o cununie de trandafiri. Profilul ei sever și deja încremenit părea și el sculptat în marmură, dar zâmbetul de pe buzele ei palide exprima o durere nemărginită, o jale imensă, fără nimic copilăresc. Svidrigailov o cunoștea pe fetița aceea; lângă sicriu nu erau nici icoane, nici lumânări aprinse și nu se auzeau rugăciuni. Fetița aceea era o sinucigașă – se aruncase în apă. Abia împlinise paisprezece ani, dar avea deja sufletul zdrobit și se omorâse sub povara unei obide care îi jignise, îi îngrozise și îi uluise mintea necoaptă de copil, care îi năpădise cu o rușine nemeritată sufletul curat de înger, îl profanase cu netrebnicie și îi smulsese un ultim strigăt de deznădejde, neauzit în bezna unei nopți umede de dezgheț, când vântul vuia...

Svidrigailov se trezi, se sculă de pe pat și se apropie de fereastră. Găsi pe dibuite mânerul și o deschise. Vântul năvăli furios în cămăruța strâmtă și îi lipi un fel de chiciură rece pe față și pe pieptul acoperit numai de cămașă. Sub fereastră trebuie să fi fost într-adevăr un soi de grădină, una de vară: probabil că ziua se produceau și aici cântăreți și se servea ceai la măsuțe. Acum însă, dinspre copaci și arbuști zburau pe fereastră stropi reci și era un întuneric ca de mormânt, astfel încât lucrurile abia-abia se deslușeau ca niște pete negre. Svidrigailov se aplecă și, sprijinindu-și coatele pe pervaz, rămase vreo cinci minute cu privirea pironită în bezna aceea. În întunericul nopții răsunară deodată două lovituri de tun, una după alta.

„A, semnalul! Crește apa, se gândi el, spre ziuă o să năvălească pe străzi, în locurile mai joase, o să inunde subsolurile și beciurile, or să iasă la lumină șobolanii, iar oamenii or să înceapă să-și care catrafusele, prin ploaie și prin vânt, înjurând, uzi până la piele, în locurile mai înalte. Dar cât o fi ceasul?” Chiar în clipa aceea, undeva aproape, ticăind și zorindu-se parcă teribil, pendula bătu de trei. „Ehe, într-o oră se luminează! Ce să mai aștept? Ies acum și mă duc direct în parcul Petrovski. Îmi aleg un boschet mai mare, unul ud tot de ploaie, numai ce-l atingi cu umărul și-ți varsă potop de stropi în cap...” Se depărtă de fereastră, o închise, aprinse lumânarea, își puse haina, pardesiul, pălăria și ieși cu lumânarea pe coridor să-l caute pe zdrențărosul care dormea prin vreo cămăruță, printre tot felul de bulendre și mucuri de lumânări, ca să-i plătească și să plece din hotel. „Cel mai bun moment, nici nu puteam să aleg unul mai bun!”

Merse o groază pe coridorul lung și îngust, fără să găsească pe nimeni, și voia deja să strige în gura mare, când deodată, într-un ungher întunecos, între un dulap vechi și o ușă, zări un lucru ciudat, care părea viu. Se aplecă cu lumânarea în mână și văzu un copil: o fetiță de vreo cinci ani, nu mai mult, cu o rochiță udă ca o otreapă pe ea, care tremura și plângea. Nu păru să se sperie de Svidrigailov, ci se uita la el cu o uimire tâmpă în ochii negri și mari, iar când și când suspina, cum fac copiii după ce au plâns mult și se liniștesc, stau, stau și deodată suspină iar. Fețișoara fetiței era palidă și istovită; era înțepenită de frig. „Cum de-a nimerit aici? Înseamnă că s-a ascuns aici și n-a dormit toată noaptea.” Începu s-o descoasă. Fetița se însufleți deodată și prinse să bâiguiască iute-iute ceva pe limba ei de copil. Spunea ceva despre „mamicusa” și că „mamicusa are s-o bată”, ceva despre o cană pe care a „spalt-o”. Fetița sporovăia de zor și nu se mai oprea; se putea ghici oarecum din cuvintele ei că era un copil nedorit, pe care mama, probabil vreo bucătăreasă veșnic beată de prin hotelul acela, îl bătea și îl speria; că fetița spărsese cana mămicii și se speriasse așa de rău, că fugise încă de-aseară; multă vreme se ascunsese pesemne prin curte, în ploaie, iar până la urmă se strecurase aici, se pitise după dulap și stătuse în ungherul acela toată noaptea, plângând, tremurând de udă ce era, de frica întunericului și de spaima bătăii crunte pe care avea să o primească pentru toate astea. O luă în brațe, o duse la el în cameră, o așeză pe pat și începu să o dezbrace. Ghetuțele găurite, încălțate pe piciorușele goale, erau așa de ude, că parcă zăcuseră toată noaptea într-o băltoacă. După ce o dezbracă, o puse în pat, o înveli și o înfășură, cu cap cu tot, în plapumă. Fetița adormi pe loc. Sfârșind cu toate astea, căzu iarăși pe gânduri, posomorât.

„Ce mi-o fi venit să mă leg la cap! își zise deodată, cuprins de mânie. Ce prostie!” Înciudat, luă lumânarea, ca să se ducă să-l caute pe zdrențăros și să plece mai repede de-acolo. „Eh, fetița asta afurisită!”, blestemă el în gând în timp ce deschidea ușa, dar se întoarse îndată să se uite la ea, să vadă dacă doarme și cum doarme. Cu grijă, ridică puțin plapuma. Fetița dormea un somn adânc și fericit. Se încălzise sub plapumă și culoarea îi revenise în obraji palizi. Dar, lucru ciudat, culoarea asta părea mai vie și mai puternică decât rumeneala obișnuită a unui copil. „Asta e rumeneală de friguri”, se gândi Svidrigailov. Era exact ca roșeața pricinuită de vin, de parcă i s-ar fi dat să bea un pahar întreg. Buzele roșii ard, sunt umflate, dar ce-i asta? I se păru deodată că genele ei negre și lungi tremură, clipesc, că se ridică ușor și pe sub ele fetița îi face cu ochiul, deloc copilărește, iar privirea îi e ageră, vicleană, ca și cum n-ar dormi, ci s-ar preface. Da, așa e: buzele i se întind într-un zâmbet, pe care, tresărind, colțurile gurii încearcă parcă să-l rețină. Dar iată că leapădă orice urmă de reținere; acum râde, râde fățiș; ceva obraznic, provocator flutură pe acest chip care nu mai are nimic de copil; e desfrâul, e un chip de camelie, chipul deșănțat al prostituatei franceze de stradă. Și iată că, fără să se mai ascundă deloc, ochii se deschid: îl învăluie într-o privire fierbinte și nerușinată, îl cheamă, râd... E ceva jignitor și nespus de hâd în râsul ăsta, în ochii ăștia, în întreaga abjecție de pe chipul copilei. „Cum, la cinci ani! șopti îngrozit la culme

Svidrigailov. Asta... ce-i asta?" Dar iat-o că se întoarce cu totul spre el, cu fețișoara aprinsă, întinde brațele... „A, blestemata!”, strigă înspăimântat Svidrigailov ridicând mâna s-o lovească... Dar în clipa aceea se trezi.

Se afla în același pat, înfășurat încă în plapumă; lumânarea nu era aprinsă, iar în fereastră se vedea lumina zilei.

„Am avut coșmaruri toată noaptea!” Se ridică furios, simțindu-se zdrobit; oasele îl dureau. Afară era o ceață așa de groasă, că nu se vedea nimic. Era aproape cinci; se trezise prea târziu! Se sculă și își puse haina și pardesiul, ude încă. Pipăi revolverul în buzunar, îl trase afară și îi potrivi capsă; pe urmă se așeză, scoase din buzunar un carnețel și pe prima pagină, care sare întâi în ochi, scrise mare câteva rânduri. După ce le reciti căzu pe gânduri, rezemat într-un cot pe masă. Revolverul și carnețelul zăceau alături, lângă cotul lui. Muștele, trezite din somn, roiau pe porția neatinsă de vițel rămasă pe masă. Le privi îndelung și, în cele din urmă, cu mâna dreaptă, liberă, se apucă să prindă una. Se canoni mult, dar era cu neputință de prins. În sfârșit, dându-și seama ce ocupație interesantă avea, se dezmetici, tresări, se ridică și ieși hotărât din cameră. O clipă mai târziu era în stradă.

Ceața deasă, lăptoasă, se lăsase peste oraș. Svidrigailov porni pe trotuarul de lemn, murdar și alunecos, spre Mălăia Neva. I se părea că vede apa mult crescută peste noapte a Nevei, Petrovski Ostrov, cărările umede, iarba udă, copacii și tufele ude și, în sfârșit, boschetul acela... Înciudat, se apucă să se uite cu luare-aminte la case, ca să-și schimbe gândurile. Nu vedeai un trecător sau un birjar pe tot bulevardul. Triste și murdare arătau căscioarele galbene, din lemn, cu obloanele închise. Frigul și umezeala îl pătrundeau până la os și începu să tremure. Din când în când, ochii îi cădeau pe firmele dughenelor și zarzavageriilor întâlnite în cale și le citea cu mare atenție pe fiecare în parte. Iată că se sfârși și trotuarul de lemn. Era acum în dreptul unei case mari de piatră. Un cățelandru murdar, zgribulit, cu coada între picioare, îi tăie drumul. De-a latul trotuarului, zăcea cu fața în jos un individ în manta, beat mort. Îi aruncă o privire și trecu mai departe. Un turn înalt se zări în stânga. „Ia stai, se gândi, uite locul potrivit, pentru ce e nevoie să fie parcul Petrovski? Măcar am un martor oficial...” Noul gând îl făcu aproape să zâmbească și o coti pe strada X. Aici era o casă mare, cea cu turnul. În fața porții impunătoare, închise, a casei, rezemat cu un umăr de ea, stătea un ins scund, înfășurat într-o manta cenușie de soldat, cu o cască din aramă ca a lui Ahile pe cap. Văzând că se apropie, îi aruncă o privire adormită și piezișă. Pe chip i se citea acea veșnică tristețe mohorâtă întipărită atât de acru pe toate figurile, fără excepție, ale neamului evreiesc. Un timp, Svidrigailov și Ahile se uitară în tăcere unul la altul. Până la urmă, lui Ahile i se păru că nu era firesc ca un individ nebăut să stea la trei pași de el, privindu-l țintă și fără să scoată o vorbă.

- Se-și trebui aisi? zise fără să se clinească și fără să-și schimbe poziția.
- Nimic, frate, să trăiești! răspunse Svidrigailov.
- Aisi nu-i loc.

— Păi, eu, frate, plec în locuri străine.

— Locuri străine?

— În America.

— În America?

Svidrigailov scoase revolverul și trase piedica. Ahile ridică sprâncenele.

— Se-i ast, cu glumi din ast nu-i loc aici.

— Și de ce, mă rog, nu-i locul?

— De se, așa, nu-i loc.

— Ei, frate, n-are a face. E un loc bun. Dacă te-or întreba, așa să și spui, că am plecat, cum s-ar zice, în America.

Își lipi revolverul de tâmpla stângă.

— Aisi nu posi, aici nu-i loc! tresări Ahile cu ochii din ce în ce mai măriți.

Svidrigailov apăsă pe trăgaci.

~ VII ~

În aceeași zi, dar spre seară, pe la ora șapte, Raskolnikov se apropia de locuința mamei și surorii lui, locuința aceea din casa lui Bakaleev, pe care le-o găsisse Razumihin. Intrarea pe scară se făcea direct din stradă. Venind înapoi, Raskolnikov încetinea întruna pasul și parcă șovăia: să intre sau nu? De întors nu s-ar fi întors însă pentru nimic în lume: hotărârea lui era luată. „Oricum, ele nu știu încă nimic, se gândea, și s-au obișnuit să se uite la mine ca la o ciudățenie...” Hainele de pe el erau îngrozitor de murdare, rupte, jerpelite și ude după o noapte de stat în ploaie. Era aproape desfigurată de oboseală și de frig, epuizat și fizic, dar și de lupta pe care o dăduse timp de o zi și o noapte cu el însuși. Își petrecuse toată noaptea aceea singur, Dumnezeu știe unde. Dar cel puțin se hotărâse.

Bătu la ușă; îi deschise mama. Dunecika nu era acasă. Până și slujnica lipsea în clipa aceea. Pulheria Alexandrovna rămase mai întâi încremenită de uimire și de bucurie, apoi îl apucă de mână și îl trase înăuntru.

— Iată-te în sfârșit! începu ea, bâlbâindu-se de bucurie. Nu te supăra pe mine, Rodea, că te întâmpin așa prosteste, cu lacrimi în ochi, dar râd, nu plâng. Crezi că plâng? Nu, sunt bucuroasă, doar că am un obicei prost: mă trezesc că-mi dau lacrimile. De când s-a prăpădit tatăl tău, plâng din nimic. Șezi, puiule, trebuie să fii obosit, se vede. Vai, ce te-ai murdărit.

— Am umblat ieri prin ploaie, mamă..., începu Raskolnikov.

— A, nu, lasă! zise repede Pulheria Alexandrovna, întrerupându-l. Ți-ai închipuit că o să-ți pun întrebări, ca babele, cum am făcut înainte. N-ai grijă: înțeleg, înțeleg tot, acum m-am deprins și eu ca pe-aici și, zău, văd că-i mai bine. Am stat și am judecat o dată pentru totdeauna: cum să pricep eu ideile tale și cum să-ți cer socoteală? Tu ai poate tot felul de gânduri și de planuri în capul tău, Dumnezeu le știe, sau se nasc în mintea ta cine știe ce idei; cum adică, să vin să te trag de mânecă și să te întreb: la ce, mă rog, te gândești? Eu, uite... O, Doamne! Dar ce tot îndrug ca o zăbăucă... Să vezi, Rodea, citesc a treia oară articolul tău din revistă, mi l-a adus Dmitri Prokofici. Vai, proasta de mine, mi-am zis când l-am văzut, uite cu ce se ocupă el, uite cum se explică

lucrurile! Poate că are în cap niște idei care sunt noi pentru timpul ăsta și le cercetează pe toate părțile, iar eu vin să-l chinui și să-l tulbur. Îl citesc, dragul meu, dar, firește, multe lucruri nu le înțeleg; de fapt, așa și trebuie să fie: de unde și până unde să înțeleg eu?

— Arată-mi-l, mamă.

Raskolnikov luă revista și își aruncă ochii peste articolul lui. Oricât de nepotrivit ar fi fost lucrul ăsta cu starea și cu situația lui de-acum, avu senzația aceea stranie, dulce-amară, pe care o încearcă un autor când se vede prima dată tipărit, mai ales când nu are decât douăzeci și trei de ani. Asta nu dură decât o clipă. După ce citi câteva rânduri, se încruntă și o tristețe cumplită îi strânse inima. Îi veni brusc în minte toată lupta care se dăduse în ultimele luni în sufletul lui. Cu dezgust și năduf, zvârli articolul pe masă.

— Dar oricât de proastă aș fi, Rodea, pot să-mi dau și eu seama că în curând ai să te numeri printre oamenii de frunte din lumea noastră științifică, dacă n-ai să fii chiar primul. Și ei au îndrăznit să te creadă nebun. Ha-ha-ha! Tu nici nu știi: așa au crezut! Vai de ei, niște viermi nenorociți, cum să înțeleagă ei ce-i aceea o minte inteligentă! Până și Dunecika a fost cât pe-acți să creadă – auzi! Răposatul tău tată de două ori a trimis pe la gazete – mai întâi versuri (am și păstrat caietelul, o să ți-l arăt odată), iar pe urmă o povestire întreagă (chiar l-am rugat să-mi dea să i-o copiez), și cât ne-am mai rugat amândoi să fie primite – n-au fost! Acum șase-șapte zile, când ți-am văzut hainele, numai că n-am murit când m-am întrebat cum trăiești, ce mănânci, cu ce te îmbraci. Dar acum văd că m-am dovedit iar o proastă, fiindcă tu, dacă vrei, poți să obții totul cu inteligența și talentul tău. Înseamnă că deocamdată nu vrei și că ești preocupat de lucruri mult mai importante...

— Dunia nu-i acasă, mamă?

— Nu, Rodea. Nu prea stă pe-acasă, mă lasă singură. Dmitri Prokofici, îi mulțumesc din inimă, trece să mai stea cu mine, și numai despre tine vorbește. Ține la tine, dragul meu, și te respectă. Nu spun că sora ta nu e destul de respectuoasă cu mine. Chiar nu mă plâng. Ea cu firea ei, eu cu a mea; are acum niște secrete ale ei, iar eu n-am nici un secret față de voi. Bineînțeles, sunt încredințată că Dunia e foarte deșteaptă și că, în afară de asta, ne iubește și pe mine, și pe tine... totuși, nu știu unde or să ducă toate astea. Uite, acum m-ai făcut foarte fericită, Rodea, că ai trecut pe aici, dar ea te-a pierdut cu plimbările ei; cum vine, îi și spun: „Fratele tău a fost pe-aici în lipsa ta, tu pe unde-mi umbli?” Nu mă răsfăța prea tare, Rodea: dacă poți, vino, dacă nu – nu-i nimic, eu te aștept și-așa. Dacă știu că mă iubești, nu-mi trebuie mai mult. Uite, o să citesc ce-ai scris, o să aud despre tine din gura tuturor, din când în când o să treci și tu să mă vezi, mai mult ce-aș putea să-mi doresc? Uite, cum ai trecut și-acum să-ți mângâi mama, doar văd...

Pulheria Alexandrovna izbucni deodată în plâns.

— Iară! Nu mă băga în seamă, sunt o proastă! O, Doamne, dar uite cum am înțepenit aici, strigă ea sărind din loc. Doar avem cafea și nici nu te-am servit! Ca să vezi ce înseamnă egoismul omului bătrân. Îndată, îndată!

— Mamă, lasă asta, nu mai stau mult. Nu pentru asta am venit. Te rog, ascultă-mă.

Pulheria Alexandrovna se apropie intimidată.

— Mamă, ai să mă iubești ca acum orice ce s-ar întâmpla, ce-ai auzi și ce ți s-ar spune despre mine? întrebă el deodată cu însuflețire, părând că nu se gândește la ce spune și nu-și cântărește cuvintele.

— Rodea, Rodea, ce e cu tine? Cum poți să mă întrebi așa ceva? Dar cine să-mi spună mie ceva despre tine? Oricum, nici n-aș crede pe nimeni, oricine-ar fi, aș refuza să-l ascult!

— Am venit să-ți spun, să fii sigură de asta, că te-am iubit întotdeauna și chiar mă bucur că suntem numai noi doi, fără Dunecika, urmă el cu aceeași însuflețire. Am venit să-ți spun că, oricât de nefericită ai fi, să știi că fiul tău te iubește acum mai mult decât pe el însuși și că orice ai crezut despre mine, că sunt aspru și că nu te iubesc, nu e adevărat. N-am să încetez niciodată să te iubesc... Gata, ajunge, m-am gândit că așa trebuie să fac și să încep cu asta...

Pulheria Alexandrovna îl îmbrățișă în tăcere, strângându-l la piept și plângând încetisor.

— Nu știu, Rodea, ce e cu tine, spuse ea într-un sfârșit, m-am tot gândit în timpul din urmă că pur și simplu te-ai săturat de noi, dar acum îmi dau seama că te așteaptă un mare necaz, de asta ești trist. De mult presimt lucrul ăsta, Rodea. Iartă-mă că-ți spun, dar numai la asta mă gândesc, nici nu mai dorm noaptea. Azi-noapte a delirat și sora ta, numai de tine pomenea. Am mai deslușit câte ceva, dar de înțeles n-am înțeles nimic. Toată dimineața am umblat de colo-colo ca un osândit înainte de execuție, așteptam, presimțeam ceva și uite, nu degeaba! Rodea, Rodea, unde te duci? Pleci undeva?

— Da.

— Așa m-am gândit și eu! Să știi că pot să merg și eu cu tine dacă o să fie nevoie. Și Dunia; ea te iubește, te iubește mult, iar Sofia Semionovna poate să meargă și ea cu noi, dacă trebuie. Vezi, o primesc cu dragă inimă ca fiică. O să ne ajute Dmitri Prokofici să ne facem bagajele... Dar... unde... pleci?

— Rămâi cu bine, mamă.

— Cum? Chiar azi? strigă ea ca și cum l-ar fi pierdut pentru totdeauna.

— Nu pot să mai stau, trebuie să plec, trebuie neapărat...

— Și nu pot să merg și eu cu tine?

— Nu, dar îngenunchează și roagă-te la Dumnezeu pentru mine. Poate că ruga dumitale o să ajungă la el.

— Vino atunci să-ți fac semnul crucii și să te binecuvânteț! Așa, uite așa. O, Doamne, ce-o să se-ntâmpale cu noi?

Da, era bucuros, foarte bucuros că nu mai fusese nimeni de față, că fuseseră singuri, numai el și mama lui. Părea că după răstimpul acela crâncen i se înmuiase inima. Căzu în genunchi dinaintea ei, îi sărută picioarele și, îmbrățișându-se, plânseră amândoi. De astă dată, ea nici nu se miră și nici nu întrebă nimic. Înțelesese deja de mult că se petrecea ceva îngrozitor cu fiul ei și că acum sosise clipa cea cumplită.

— Rodea, dragul meu, primul meu născut! zise ea plângând în hohote. Uite, acum ești iar ca atunci când erai mic, tot așa ai venit la mine, tot așa m-ai îmbrățișat și m-ai sărutat; odinioară, pe vremea când trăia tatăl tău și o duceam greu, simplul fapt că te aveam era o mângâiere pentru noi, iar după ce l-am înmormântat, de câte ori n-am plâns împreună, îmbrățișați ca acum, pe mormântul lui. Și dacă am plâns în ultima vreme, e pentru că inima mea de mamă a presimțit. De cum te-am văzut, atunci seara, ți-i minte, imediat ce-am sosit aici, mi-a fost de-ajuns privirea ta ca să ghicesc și a tremurat inima în mine, iar acum la fel, cum ți-am deschis ușa și te-am văzut, m-am gândit: a sosit clipa fatală. Rodea, Rodea, dar n-o să pleci chiar azi, nu?

— Nu.

— Ai să mai vii?

— Da... am să mai vin.

— Nu te supăra, Rodea, nici nu îndrăznesc să te întreb, nu îndrăznesc, dar măcar două vorbe spune-mi și mie: pleci departe?

— Foarte departe.

— Și ce-i acolo, o să ai o slujbă, te așteaptă o carieră?

— Ce-o da Dumnezeu... dumneata roagă-te pentru mine...

Raskolnikov se îndreptă spre ușă, dar ea se repezi în urma lui și îl privi în ochi disperată. Era desfigurată de spaimă.

— Ajunge, mamă, spuse Raskolnikov, căindu-se deja că avusese ideea să vină.

— Nu-i pentru totdeauna? Nu e încă pentru totdeauna, nu? Mai vii, da? Vii mâine?

— Vin, vin, rămâi cu bine.

Reuși să se smulgă.

Era o seară blândă, caldă și senină; vremea se îndreptase încă de dimineață. Raskolnikov porni spre casă; se grăbea. Voia să sfârșească cu toate înainte de asfințit. Până atunci nu dorea să mai vadă pe nimeni. Urcând la el, observă că Nastasia lăasă o clipă samovarul și îl urmări cu privirea, fără să-și desprindă ochii de la el. „N-o fi cineva la mine?”, se întrebă el. Se gândi o clipă, cu repulsie, la Porfiri. Dar ajungând la odaia lui și deschizând ușa, o văzu pe Dunecika. Ședea singură acolo, dusă cu totul pe gânduri, așteptându-l, se pare, de mult timp. El se opri în prag. Ea se ridică speriată de pe divan și rămase în picioare în fața lui. În privirea pe care o ațintea asupra lui se citeau groază și o durere profundă. Lui i-a fost de-ajuns această privire ca să înțeleagă pe loc că știa totul.

— Ce să fac, să intru ori să plec? întrebă el șovăitor.

— Am stat la Sofia Semionovna toată ziua; te-am așteptat amândouă. Am fost sigure că ai să treci pe-acolo.

Raskolnikov intră în cameră și se așeză sleit pe un scaun.

— Mă simt slăbit, Dunia, sunt deja foarte obosit; și voiam ca măcar în clipa asta să fiu pe deplin stăpân pe mine.

Ridică neîncrezător privirea spre ea.

— Unde ai fost toată noaptea?

— Nu-mi amintesc bine. Vezi tu, Dunia, am vrut să isprăvesc definitiv de câteva ori și m-am tot dus pe lângă Neva, asta mi-amintesc. Am vrut să isprăvesc, dar... nu m-am hotărât..., șopti el, uitându-se iarăși neîncrezător la sora sa.

— Slavă ție, Doamne! De asta ne-a și fost frică, și încă ce frică, mie și Sofiei Semionovna! Asta înseamnă că încă mai crezi în viață. Slavă ție, Doamne, slavă ție!

Raskolnikov zâmbi amar.

— Nu cred, dar adineauri am fost la mama și am plâns amândoi îmbrățișați; eu nu cred, dar am rugat-o să se roage pentru mine. Dumnezeu știe cum se face asta, Dunecika, nu mă pricep deloc.

— Ai fost la mama? I-ai spus? exclamă îngrozită Dunia. Te-ai hotărât să-i spui?

— Nu, nu i-am spus... prin cuvinte, dar ea a înțeles multe. Te-a auzit azi-noapte, când delirai. Sunt convins că pe jumătate a înțeles. Poate că n-am făcut bine că m-am dus. Nu știu nici eu de ce m-am dus. Sunt un om josnic, Dunia.

— Josnic, dar gata să te duci să pătimești! Te duci, nu?

— Da. Chiar acum. Tocmai ca să evit rușinea asta am vrut să mă înec, Dunia, dar m-am gândit, stând aplecat asupra apei, că dacă m-am socotit până acum puternic, nu trebuie să mă tem nici de rușine, spuse el grăbit. E mândrie asta, Dunia?

— E mândrie, Rodea.

Un fulger păru să se aprindă în ochii lui stinși: parcă i-ar fi făcut plăcere faptul că era încă mândru.

— Și nu te gândești că m-am speriat pur și simplu de apă? întrebă el cu un zâmbet hâd, privind-o în față.

— Ah, Rodea, destul! exclamă cu amărăciune Dunia.

Vreo două minute tăcură amândoi. El stătea cu capul plecat, uitându-se în pământ; Dunecika ședea la celălalt capăt al mesei și îl privea cu durere. Deodată, el se ridică.

— E târziu, a venit timpul. Mă duc chiar acum să mă predau. Dar nu știu pentru ce fac asta.

Lacrimi mari se prelingeau pe obraji ei.

— Plângi, surioară, dar poți să dai mâna cu mine?

— Te-ai îndoit oare?

Îl îmbrățișă strâns.

— Oare, ducându-te să pătimești, nu-ți speli pe jumătate crima? strigă ea strângându-l în brațe și sărutându-l.

— Crima? Ce crimă? strigă el cuprins brusc de furie. Am omorât un păduche scârbavnic, răufăcător, o cămătăreasă bătrână care nu e de folos nimănui și pe care dacă o omori ți se iartă patruzeci de păcate, care a supt sângele celor amărâți, asta-i crimă? Nu la ea mă gândesc eu și nici să spăl

crima nu mă gândesc. De ce mă tot împung toți din toate părțile: „Crimă, crimă!”. Abia acum văd limpede toată absurditatea lașității mele, acum când m-am hotărât să mă duc și să accept rușinea asta fără rost! Doar josnicia și găunoșenia m-au făcut să mă hotărâsc, dacă n-o fi și avantajul oferit de acest... Porfiri...

— Frate, frate, ce tot vorbești? Doar ai făcut să curgă sânge! strigă Dunia cuprinsă de disperare.

— Toți fac asta, o întrerupse el aproape furios, sânge o să mai curgă și a curs de când e lumea, unii îl fac să curgă șiroaie, ca șampania, iar pentru asta sunt încoronați în Capitoliu și sunt numiți binefăcătorii lumii. Cercetează mai bine și o să înțelegi! Eu n-am vrut decât binele oamenilor și puteam să fac sute, mii de fapte bune în loc să săvârșesc prostia asta, nici măcar prostie nu e, ci pur și simplu neîndemânare, fiindcă ideea nu era proastă deloc, cum pare acum, după ce am dat greș (totul pare prost când dai greș!). Ce-am vrut eu prin prostia asta a fost să-mi câștig independența, să fac primul pas, să obțin mijloacele, iar pe urmă, prin comparație, folosul ar fi părut nemăsurat... Dar eu, eu n-am făcut față nici măcar la primul pas, fiindcă sunt un netrebnic! Aici e problema! Cu toate astea, nu vă împărtășesc părerea: dacă reușeam aș fi fost ridicat în slăvi, în timp ce acum sunt prins în capcană!

— Dar nu-i așa, nu-i deloc așa! Ce vorbe-s astea, frate?

— A, forma asta nu e bună, nu-i o formă prea frumoasă din punct de vedere estetic! Nu, hotărât lucru, n-am să pricep niciodată de ce bombardarea unor oameni asediați după toate regulile e o formă mai onorabilă? Teama de estetică e un prim semn de neputință! Niciodată, niciodată nu mi-a fost mai clar acest lucru ca acum și înțeleg mai puțin ca oricând de ce fapta mea e o crimă! Niciodată, niciodată n-am fost mai puternic și mai convins ca acum!

Sângele îi colora fața lividă, vlăguită. Dar, în timp ce-și striga ultimele cuvinte, ochii lui îi întâlnește din întâmplare pe-ai Duniei și văzu în ei atâta durere, încât, fără să știe cum, se dezmetici. Simți cât de nefericite le făcuse pe cele două biete femei. Totuși, el era de vină...

— Dunia, draga mea, dacă sunt vinovat, iartă-mă (deși nu merit să mă ierți dacă sunt vinovat). Rămâi cu bine! Să nu ne certăm! E timpul, de mult e timpul. Nu veni după mine, te rog, trebuie să mai trec... Du-te chiar acum și stai cu mama. Te rog mult! E ultima mea rugămintă către tine, cea mai mare. Nu mai pleca deloc de lângă ea; am lăsat-o groaznic de speriată, nu știu dacă o să reziste: ori moare, ori înnebunește. Stai cu ea! O să-l aveți alături pe Razumihin; i-am spus... Nu mă plânge: o să încerc să fiu curajos și cinstit toată viața, deși sunt un ucigaș. Poate că vreodată o să auzi de numele meu. N-o să vă fac de rușine, ai să vezi, o să dovedesc... acum, până una-alta, la revedere, se grăbi el să încheie, observând iar o expresie stranie în ochii Duniei la auzul ultimelor lui cuvinte și promisiuni. De ce plângi? Nu plânge, nu plânge; doar nu ne despărțim pe vecie! ... A, da! Stai, am uitat! ...

Se apropie de masă, luă o carte groasă, plină de praf, o deschise și scoase dintre file un portret micuț, o acuarelă pictată pe fildeș. Era portretul fiicei

gazdei, fosta lui logodnică, moartă acum, care își dorise să meargă la mânăstire. Se uită o clipă la fețișoara aceea expresivă și suferindă, sărută portretul și i-l dădu Dunecikăi.

— Uite, cu ea am stat mult de vorbă despre asta, numai cu ea, zise dus pe gânduri. Am încredințat sufletului ei multe din cele ce s-au înfăptuit acum atât de monstruos. N-ai grijă, se întoarse către Dunia, nici ea n-a fost de acord, ca și tine, și mă bucur că nu mai e în viață. Principalul este că de-acum totul o să meargă altfel, totul o să se rupă în două, strigă revenind brusc la durerea lui. Totul, totul, dar oare sunt eu pregătit pentru asta? Doresc eu însumi asta? Se zice că trebuie să trec prin încercarea asta! La ce bun toate încercările astea fără noimă? Oare o să înțeleg mai bine după douăzeci de ani de ocnă, când o să fiu strivit de suferințe, îndobitocit și neputincios ca un moșneag? Și pentru ce-o să mai trăiesc atunci? Ah, mi-am dat seama că sunt un ticălos, azi în zori, când stăteam aplecat peste parapet!

Într-un sfârșit, plecară amândoi. Oricât de greu i-ar fi fost, Dunia își iubea fratele! După ce făcu vreo cincizeci de pași, se întoarse să-l mai privească o dată. Încă se mai zărea. Ajuns la colț, se întoarse și el; privirile li se întâlniră pentru ultima oară; dar când o văzu uitându-se la el, îi făcu semn să plece nerăbdător, înciudat chiar, și se grăbi să dea colțul.

„Sunt rău, văd și eu, își spuse în gând când, o clipă mai târziu, i se făcu rușine de gestul lui. Cum de mă iubesc atât, dacă nu merit! Oh, dacă aș fi fost singur, dacă nu m-ar fi iubit nimeni și n-aș fi iubit nici eu pe nimeni! Nu s-ar mai fi întâmplat toate astea! Ar fi interesant să aflu: oare înăștia cincisprezece-douăzeci de ani care vor urma mi se va resemna sufletul până-ntr-atât încât să încep să mă smiorcăi pocăit în fața oamenilor și să le spun la două vorbe că sunt un tâlhar? Da, exact așa o să fie! De asta mă și trimit la ocnă, de asta au și nevoie... Uite-i cum forfotesc toți încolo și-ncoace pe stradă și toți, până la unul, sunt ticăloși și tâlhari din fire, ba chiar mai rău – idioți! Dar ia să nu mă trimită la ocnă, să-i vezi cum turbează toți cuprinși de o nobilă indignare! O, cât îi urăsc pe toți!”

Se adânci în gânduri, întrebându-se: prin ce proces o să ajungă într-o zi să se smerească în sfârșit în fața tuturor, fără să mai stea să judece, doar din convingere! „Ei, și de ce nu? Bineînțeles că așa o să și fie. Oare douăzeci de ani neîntrerupți de stat în jug n-aveau să-l frângă definitiv? Apa tocește pietrele. Și pentru ce să mai trăiesc, pentru ce să mă mai duc, când știu bine că totul va fi exact cum scrie la carte, așa și nu altfel!”

Întrebarea asta și-o mai pusese poate de vreo sută de ori de ieri-seară, și totuși își continuă drumul.

~ VIII ~

Când intră în odaia Soniei se lăsa deja amurgul. Sonia îl așteptase toată ziua, extrem de tulburată. Mai întâi îl așteptase împreună cu Dunia, care venise la ea încă de dimineață, amintindu-și cuvintele spuse cu o seară înainte de Svidrigailov, și anume că Sonia „știe”. Nu vom mai reda în amănunt ce au discutat, cum au plâns și cât de mult s-au apropiat cele două femei. Dunia s-a

consolat cel puțin cu gândul că fratele ei nu avea să fie singur: la ea, la Sonia, se dusesse el mai întâi să se spovedească; la ea venise când simțise nevoia să-și descarce sufletul în fața unui om; iar ea avea să-l urmeze oriunde l-ar fi trimis soarta. Nu întrebuse, dar știa că așa va fi. Se uitase la Sonia cu un soi de evlavie și la început chiar o intimidase cu purtarea asta. Sonia era gata-gata să plângă: se socotea nedemnă să se și uite la Dunia. Chipul minunat al Duniei, atunci când se plecase în fața ei cu atâta considerație și respect la prima lor întâlnire, acasă la Raskolnikov, îi rămăsese pe vecie în suflet ca una dintre cele mai frumoase și mai de neatins imagini din viața ei.

Până la urmă Dunia nu mai avusese răbdare și plecase de la Sonia, ducându-se să-și aștepte fratele acasă la el, căci simțea că avea să treacă mai întâi pe-acolo. Rămasă singură, pe Sonia o cuprinse o frică nebună la gândul că, într-adevăr, el putea să-și pună capăt zilelor. De același lucru se temea și Dunia, deși toată ziua încercaseră, care mai de care, să se convingă una pe alta, aducând toate argumentele cu putință, că lucrul ăsta nu era posibil și, într-adevăr, amândouă fuseseră mai liniștite cât stătuseră împreună. Acum însă, după ce se despărțiseră, începură să se gândească amândouă numai la asta. Sonia își aminti că Svidrigailov îi spusese ieri că Raskolnikov are două căi: Vladimirka ori... Pe deasupra, îi cunoștea orgoliul, mândria și lipsa de credință. „Să fie oare cu putință ca numai lașitatea și frica de moarte să-l facă să trăiască?”, se gândi în cele din urmă deznădăjduită. Între timp soarele asfințise. Pradă tristeții, Sonia stătea în fața ferestrei, cu privirea ațintită înainte, dar afară se vedea numai calcanul netencuit al casei de-alături. Într-un sfârșit, când nu mai avea deja nici cea mai mică îndoială că nefericitul murise, Raskolnikov intră în odaie.

Un strigăt de bucurie izbucni din pieptul ei. Dar, după ce îi cercetă mai bine chipul, păli.

— Ei, da, spuse zâmbind Raskolnikov, am venit după crucea ta, Sonia. Doar m-ai trimis chiar tu la răspântie de drumuri; acum, când a sosit clipa, ți-a pierit curajul!

Sonia se uită la el mirată. Tonul lui i se păru ciudat; un fior rece o străbătu din cap până-n picioare, dar după o clipă, ghici că tonul și cuvintele lui erau prefăcute. În timp ce-i vorbea, se uita într-un colț, ferindu-se să o privească în față.

— Vezi tu, Sonia, m-am gândit că poate așa are să fie mai bine. Există la mijloc o împrejurare... Ei, e mult de povestit și n-are nici un rost. Știi numai ce mă înfurie? Mi-e ciudă că acuși or să mă înconjoare mutrele astea de imbecili și de bestii, or să holbeze ochii la mine, or să-mi pună întrebările lor idioate, la care o să trebuiască să răspund, or să mă arate cu degetul... Pfui! Știi, n-o să mă duc la Porfiri, mi s-a acrit de el. Mai bine mă duc la prietenul meu, Pulbere, să-l las cu gura căscată, să fac impresie. Dar mi-ar trebui mai mult sânge-rece; prea îmi sare ușor țandăra în ultimul timp. Dacă poți să crezi, mai adineauri numai că n-am amenințat-o pe soră-mea cu pumnul, doar pentru că s-a întors

să se mai uite o dată la mine. Mare porcărie mai e și starea asta! Uite la ce-am ajuns! Hai, unde ți-e crucea?

Părea scos din fire. Nu putea sta o clipă locului, nu-și putea concentra atenția asupra nici unui lucru; mintea îi sărea de la una la alta, pierdea șirul, mâinile îi tremurau ușor.

Sonia scoase în tăcere dintr-un sertar două cruci, una de chiparos și una de aramă, se închină, îi făcu și lui semnul crucii și îi atârnă pe piept cruciulița de chiparos.

— Țasta e vasăzică semnul că o să-mi port crucea, he-he! Ca și când până acum n-aș fi pătimit! Cea de chiparos, de om din popor adică; cea de aramă e a Lizavetei, o iei tu – mi-o arăți? O avea... în clipa aia? Îmi amintesc două cruci asemănătoare, una de argint și o iconiță. Le-am aruncat atunci pe pieptul bătrânei. Pe alea trebuia să mi le pun acum, zău... De fapt, spun verzi și uscate și uit ce e important: sunt cam împrăștiat! ... Vezi, Sonia, de fapt, am venit să te anunț, ca să știi... Ei, asta-i tot... Numai pentru asta am venit. (Hm, de fapt, mă gândeam că o să spun mai mult.) Doar tu ai vrut să mă duc, bun, uite, o să stau la închisoare și o să ți se îplinească dorința. Ei, de ce plângi? Și tu plângi? Încetează, gata, oh, greu îmi mai e!

Un simțământ se născu totuși înlăuntrul său; inima i se strânse uitându-se la ea. „Dar ea, ea de ce plânge? se gândea în sinea lui. Ce sunt eu pentru ea? De ce plânge, de ce se îngrijește de mine, ca mama ori ca Dunia? O să mă dădăcească!”

— Închină-te, roagă-te măcar o dată, îl rugă Sonia cu o voce tremurătoare, sfioasă.

— O, cum să nu, cât vrei tu! Și din toată inima, Sonia, din toată inima... De fapt, voise să spună altceva.

Își făcu de câteva ori semnul crucii. Sonia își luă șalul și îl puse pe cap. Era un șal verde din drap de dames, probabil cel „de familie”, de care pomenise atunci Marmeladov. Gândul ăsta îi trecu prin minte fulgerător, dar nu întrebă nimic. Începea deja să simtă că era teribil de împrăștiat și dezgustător de tulburat. Asta îl sperie. Îl miră deodată faptul că Sonia voia să meargă cu el.

— Ce faci? Unde pleci? Stai, rămâi! Singur mă duc, strigă cu o încludare lipsită de curaj și, aproape furios, se îndreaptă spre ușă. N-am nevoie de suită! bombăni în timp ce ieșea.

Sonia rămase în mijlocul camerei. Nici nu-și luase rămasbun de la ea, o uitase deja; o îndoială otrăvită și plină de revoltă fierbea în sufletul lui.

„Așa, așa să fie? se gândi din nou coborând treptele. Oare nu mai e chip să mă opresc, să dau înapoi... și să nu mă duc?”

Cu toate astea, continua să meargă. Simți brusc, o dată pentru totdeauna, că nu mai avea de ce să-și pună întrebări. Ajungând în stradă, își aminti că nu-și luase rămas-bun de la Sonia, că o lăsase în mijlocul camerei, înfășurată în șalul ei verde, neîndrăznind nici să mai miște după ce strigase la ea, și se opri. Dar în aceeași clipă, ca și cum ar fi așteptat să-i dea lovitura de grație, îi incolți în minte un gând.

„De ce, de ce-am venit acum la ea? I-am spus că am treabă cu ea; ce treabă? N-am avut absolut nici o treabă! S-o anunț că mă duc; ei, și ce? Mare nevoie! Oare o iubesc? Nu, nu, uitate cum am gonit-o acum, ca pe un câine. Chiar aveam nevoie de crucea ei? O, cât de jos am căzut! Nu, de lacrimile ei am avut nevoie, de spaima ei am avut nevoie, să văd că o doare sufletul și se chinuie! Aveam nevoie să mă agăț de ceva, să amân, să văd la față un om! Și-am mai avut îndrăzneala să mă bizui pe mine, să-mi fac visuri mărețe, când nu sunt decât un milog, un om de nimic, un nemernic, un nemernic!”

Mergea pe chei și deja nu mai avea mult. Dar ajungând la pod, se opri, coti brusc într-o parte și o luă spre piața Sennaia.

Se uita avid în dreapta și-n stânga, își oprea încordat privirea asupra fiecărui lucru, fără să-și poată concentra atenția pe ceva; totul îi luneca prin fața ochilor. „Peste o săptămână, peste o lună, or să mă ducă cine știe unde cu duba închisorii, chiar pe podul ăsta, dar oare o să mă uit la canal, să-l țin minte? îl fulgeră un gând. Uitate, firma asta, o să citesc și-atunci literele astea? Uitate cum scrie aici: „Asociație”, să țin minte a-ul ăsta, litera a, și să mă uit peste o lună la a-ul ăsta. Oare cum o să mă uit atunci la el? Ce o să mai simt și ce o să gândesc atunci? ... Doamne, meschine trebuie să mai fie toate, toate... grijile mele de-acum! Da, o fi curios... într-un fel... (Ha-ha-ha! La ce mă gândesc!) ... sunt ca un copil, fac pe fanfaronul cu mine însumi; și de ce m-aș rușina în fața mea? Pfui, ce se mai îmbulzesc! Uitate și grasul ăsta – trebuie să fie neamț – cum mă împinge; știe oare pe cine împinge? Muierea asta, care ține de mână un copilăș și cere pomană, mă crede mai fericit decât ea. Mai că i-aș da ceva, așa de ciudat mi se pare totul. Ei, poftim, uitate că am un pitac în buzunar, de unde? Ia... ia, maică!

— Să te aibă Domnul în paza lui! se auzi glasul plângăreț al cerșetoarei.

Intră în Sennaia. Îi era neplăcut, teribil de neplăcut să se lovească de lume, dar se ducea taman acolo unde vedea că e mai multă. Ar fi dat orice să rămână singur, dar simțea că nu avea să fie nici o clipă singur. Un bețiv din mulțime începuse să-și dea în petic: ținea morțiș să dănțuiască, însă făcea ce făcea și cădea într-o rână. Lumea se înghesuia în jurul lui. Raskolnikov își croi drum prin mulțime, se uită câteva minute la bețivan și deodată izbucni într-un râs scurt și sacadat. Peste o clipă uitase deja de el, nici nu-l mai vedea, deși continua să se zgâiască la el. În cele din urmă se depărtă, fără să-și amintească măcar unde se afla, dar când ajunse în mijlocul pieței, se petrecu dintr-odată ceva cu el, o senzație ciudată puse cu totul stăpânire pe el, cuprinzându-i trupul și sufletul.

Își aminti brusc cuvintele Soniei: Du-te la o răspântie; înclină-te înaintea oamenilor, sărută pământul față de care ai păcătuit și spune tare în fața tuturor: „Am ucis!”. Începu să tremure tot amintindu-și. Atât de tare îl apăsau tristețea fără leac și neliniștea din tot răstimpul acela, dar mai cu seamă din ultimele ore, încât se lăsă cu totul în voia acestui simțământ deplin și nou. Îl năpădiser brusc, ca o criză: i se aprinsese în suflet ca o scânteie și îl cuprinsese

cu totul. Dintr-odată, totul se înnuie în el și ochii i se umplură de lacrimi. Se aruncă îndată la pământ.

Stând în genunchi în mijlocul pieței, se aplecă și sărută țărâna murdară, mulțumit și fericit. Apoi se ridică și se mai înclină o dată.

— Iote, criță e! zise un flăcău lângă el.

Se auziră râsete.

— Țăsta, fraților se duce la Ierusalim, își ia rămas-bun de la țară, de la copii, se înclină în fața tuturor, salută orașul de căpătâi Sankt Petersburg și își lipește buzele de pământul lui, adăugă un târgoveț nițeluș afumat.

— E încă tânăr băiatul, se mai băgă unul în vorbă.

— Și-i de familie! observă cineva cu o voce de om serios.

— În ziua de azi, nici nu-i mai deosebești, care-i de familie și care nu.

Toate aceste vorbe și păreri îl făcură să se oprească pe Raskolnikov și cuvintele „Am ucis!”, gata poate să-i iasă din gură, îi înghețară pe buze. Răbdă totuși calm toate strigătele acelea și, fără să se uite în jur, o luă direct pe străduța care ducea la secție. Pe drum zări o nălucă, dar nu se miră; presimțise deja că așa avea să fie. În piața Sennaia, când se plecaseră pentru a doua oară până la pământ, întorcându-se spre stânga, o văzuse cam la cincizeci de pași pe Sonia. Se ascundea de privirile sale după una dintre barăcile de lemn din piață; probabil că îl însoțise pe tot drumul acesta dureros! În clipa aceea, Raskolnikov simți și înțelese o dată pentru totdeauna că de-acum Sonia avea să-l urmeze pe veci, chiar și la capătul lumii dacă era nevoie, oriunde avea să îl ducă soarta. Se simți răscolit până în adâncul sufletului... dar ajunsese deja la locul fatal...

Intră destul de hotărât în curte. Trebuia să urce la etajul trei.

„Deocamdată încă mai urc”, se gândi. I se părea că mai era mult până la clipa fatală, că îi mai rămânea încă mult timp, că se mai putea încă răzgândi în multe privințe.

Din nou aceeași mizerie, aceleași coji de ou pe scara în spirală, aceleași locuințe cu ușile date de perete și aceleași bucătării din care ieșeau fum și mirosuri grele. Nu mai fusese aici de-atunci. Picioarele i se înnuiaseră și i se îndoiau sub el, dar mergeau înainte. Se opri o clipă să-și tragă sufletul, să se îndrepte, ca să intre ca un om. „Dar pentru ce? De ce? se întrebă deodată, dându-și seama ce face. Dacă tot trebuie să beau paharul până la fund, ce importanță mai are? Cu cât e mai amar, cu atât mai bine.” Văzu fulgerător în fața ochilor chipul lui Ilia Petrovici Pulbere. „Să mă duc chiar la el? Nu se poate la altcineva? Nu se poate la Nikodim Fomici? S-o pornesc imediat înapoi și să mă duc chiar la comisar acasă? Cel puțin să mă simt mai în largul meu... Nu, nu! La Pulbere, la Pulbere! Dacă tot e să beau paharul, atunci să-l dau peste cap...”

Înghețat tot și abia știind de sine, deschise ușa secției. De data asta nu era lume, doar un portar și un om de rând. Paznicul nici nu scoase capul din cușca lui. Raskolnikov trecu în încăperea următoare. „Poate aș mai putea încă să nu spun nimic”, îi trecu prin gând. Acolo, la un birou, un conțopist mai

important, îmbrăcat civil, se pregătea să scrie ceva. Mai era un conțopist într-un colț. Zametov lipsea. Nikodim Fomici, bineînțeles, nu era nici el acolo.

— Nu-i nimeni? întrebă Raskolnikov, adresându-se celui mai important.

— Cu cine doriți?

— Aaa! De auzit n-am auzit, de văzut n-am văzut, dar am simțit miros de rus... ca în basmul ăla, cum era... am uitat! R-respectele m-mele! răsună o voce cunoscută.

Raskolnikov tresări. În fața lui stătea Pulbere; ieșise brusc dintr-o altă încăpere. „Asta e chiar soarta, se gândi Raskolnikov. Ce caută el aici?”

— Ați venit la noi? Ce vânt vă aduce? exclamă Ilia Petrovici. (Era, după cât se părea, în cea mai bună stare de spirit, chiar dacă puțintel agitat.) Dacă aveți vreo treabă, ați venit cam devreme. Eu sunt aici doar întâmplător... Dar, dacă vă pot fi de folos... Recunosc că nu mai... cum? Cum? Iertați-mă...

— Raskolnikov.

— A, da, Raskolnikov! Dacă vă puteți închipui, am uitat! Dar să nu mă luați, vă rog, drept un... Rodion Ro... Ro... Rodionâci, așa parcă?

— Rodion Romanâci.

— Da, da, da! Rodion Romanâci, Rodion Romanâci! Nu-mi venea. Am și întrebat de mai multe ori de dumneavoastră. Mărturisesc că de-atunci îmi stă pe suflet, sincer, că ne-am purtat așa cu dumneavoastră... mi s-a spus pe urmă, am aflat că sunteți un tânăr literat, savant chiar... și, ca să zicem așa, la primii pași... O, Doamne! Dar ce literat sau savant n-a făcut la început niște pași mai originali! Eu și soția mea respectăm amândoi literatura, soția e chiar pasionată! Literatura și arta! Doar spirit nobil să ai, că în rest, cu talent, știință, minte și geniu, poți să dobândești orice! Pălăria, bunăoară, ei, ce înseamnă o pălărie? Pălăria-i ca blinia, o cumpăr de la Zimmerman; dar ce se ascunde sub pălărie și ce acoperă pălăria, asta nu mai pot să cumpăr! Mărturisesc că am vrut chiar să vin la dumneavoastră și să vă explic, însă m-am gândit că poate dumneavoastră... Dar nici nu v-am întrebat: aveți într-adevăr nevoie de ceva? Am auzit că v-au venit rudele, așa-i?

— Da, mama și sora.

— Chiar am avut onoarea și bucuria să o întâlnesc pe sora dumneavoastră, e o persoană încântătoare și foarte instruită. Mărturisesc că am regretat că atunci ne-am înfierbântat așa amândoi. Era cazul acela! Eu v-am privit cum v-am privit din pricina leșinului, dar după aceea s-a lămurit totul cum nu se poate mai strălucit! Barbarie și fanatism! Vă înțeleg indignarea. Vă schimbați cumva locuința acum, la venirea familiei?

— N-nu, am trecut numai... Numai să întreb... mă gândeam că-l găsesc aici pe Zametov.

— A, da! V-ați împrietenit, am auzit. Ei, Zametov nu mai e la noi, nu-l găsiți. Da, am rămas fără Alexandr Grigorievici! De ieri nu mai e prezent; s-a transferat... și cu ocazia asta s-a și certat cu toți... a fost chiar moșic... Un mucos neserios, atât și nimic mai mult, măcar că puteai să-ți pui speranțe în el; dar așa se întâmplă cu tineretul ăsta strălucit al nostru! Pare-se că vrea să

dea un examen, dar știți cum e la noi, omul vorbește și se dă mare, și ăsta-i tot examenul. Nu e cum sunteți bunăoară dumneavoastră ori domnul Razumihin, prietenul dumneavoastră! Cariera dumneavoastră este știința și nu vă descurajează un eșec! Pentru dumneavoastră, toate frumusețile vieții nihil est, s-ar putea spune. Sunteți un ascet, un monah, un sihastru! ... Pentru dumneavoastră nu există decât cartea, pana după ureche, cercetările științifice – la ele sunteți cu gândul! Și eu, cât de cât... însemnările lui Livingstone le-ați citit?

— Nu.

— Ei, eu le-am citit. De altminteri, sunt mulți nihiliști în ziua de astăzi, dar nu-i de mirare; ce vremuri sunt astea, vă întreb? Ei, de fapt, noi doi... dumneavoastră, firește, nu sunteți nihilist! Răspundeți sincer, sincer de tot!

— N-nu...

— Nu, știți, puteți să fiți sincer cu mine, nu vă jenați, cum ați fi cu dumneavoastră înșivă! Slujba-i una, alta-i... ați crezut că am vrut să spun prietenia, nu, n-ați ghicit! Nu prietenia, ci sentimentul de om și de cetățean, sentimentul de omenie și de dragoste pentru Cel de Sus. Eu, chiar dacă sunt persoană oficială și am o funcție, sunt dator să simt întotdeauna în mine omul și cetățeanul și să dau socoteală... Uite, ați binevoit să pomeniți de Zametov. Păi, el se face de rușine precum franțujii prin stabilimente deocheate după un pahar de șampanie ori de vin de Don, ăsta-i Zametov al dumneavoastră! În schimb eu, poate, cum s-ar zice, ard de devotament și de simțăminte înalte în slujba pe care o ocup. De altfel, am importanța mea, am un grad, o poziție! Sunt căsătorit și am copii. Îmi îndeplinesc datoria de om și de cetățean; dar el cine e, dacă-mi dați voie să vă întreb? Vă vorbesc ca unui om înnobilit de învățătură. Dar uite că și moașele astea s-au înmulțit peste măsură.

Raskolnikov ridică întrebător din sprâncene. Cuvintele lui Ilia Petrovici, care, vădit lucru, nu se sculase de mult de la masă, îi sunau în urechi ca niște vorbe goale. Totuși, pe unele din ele le pricepea, mai mult sau mai puțin; se uita întrebător, neștiind cum aveau să se isprăvească toate astea.

— Vorbesc de fetele alea tunse, continuă dornic de vorbă Ilia Petrovici, așa le zic eu, „moașe”, și găsesc că porecla li se potrivește de minune. He-he! Se vâra în academie, învață anatomie; dar, spuneți-mi și mie, dacă mă îmbolnăvesc, o să chem o fată să mă trateze? He-he!

Ilia Petrovici lăsa să-i scape un hohot de râs, foarte mulțumit de vorbele sale de duh.

— Să zicem că setea de instruire e nemăsurată; bun, te-ai instruit, gata. Pentru ce să sari peste cal? De ce să insulti niște oameni la locul lor, cum face nemernicul de Zametov? Pe mine de ce m-a insultat, puteți să-mi spuneți? Poftim, și sinuciderile astea, n-aveți idee cât s-au înmulțit. Își mănâncă ultimul ban și își pun capăt zilelor. Fetișcane, băiețandri, bătrâni... Uite, chiar de dimineață am fost anunțați despre un domn care venise nu demult în oraș. Nil Pavlâci? Hei, Nil Pavlâci! Cum îl cheamă pe gentlemanul a cărui sinucidere ne-a fost anunțată adineauri, care s-a împușcat în Petersburgskaia?

— Svidrigailov, răspuse o voce răgușită și nepăsătoare din cealaltă cameră.

Raskolnikov tresări.

— Svidrigailov! Svidrigailov s-a împușcat! numai că nu strigă.

— Cum! Îl cunoașteți pe Svidrigailov?

— Da... îl cunosc... Venise nu demult...

— Da, da, venise nu demult, și-a pierdut soția, se purta ca un zurbagiu, iar dintr-odată se împușcă, și într-un chip scandalos, ceva de neînchipuit... a lăsat în carnețelul lui câteva cuvinte, că moare în deplinătatea facultăților mintale și că roagă să nu fie învinuit nimeni de moartea lui. Se spune că era un om cu bani. Dumneavoastră de unde îl cunoașteți?

— Îl... cunosc... sora mea a fost guvernantă în casa lor...

— Ia, ia, ia... Înseamnă că ne puteți spune câte ceva despre el. Nu ați bănuit nimic?

— L-am văzut ieri... bea șampanie... n-am bănuit nimic.

Raskolnikov simțea că se prăbușise ceva peste el și îl făcea una cu pământul.

— Parcă ați pălit iar. E un aer tare închis aici la noi...

— Da, trebuie să plec, bălmăji Raskolnikov. Iertați-mă că v-am deranjat...

— O, vă rog, veniți când doriți! Mi-a făcut plăcere și sunt bucuros să v-o spun...

Ilia Petrovici îi întinse și mâna.

— Voiam numai... la Zametov venisem...

— Înțeleg, înțeleg, și mi-a făcut plăcere.

— Mă... mă bucur să aud... la revedere..., spuse cu un zâmbet

Raskolnikov.

Ieși; se clătina. I se învârtea capul. Nu-și mai simțea picioarele. Începu să coboare treptele sprijinindu-se cu o mână de perete. I se păru că un portar cu un registru în mână îl îmbrâncește urcând scara spre secție; că un cățeluș latră dezlănțuit undeva la etajul de jos și că o femeie dă de-a azvârlita după el cu un făcăleț, țipând. Ajunse jos și ieși în curte. Acolo, nu departe de intrare, stătea Sonia, palidă și încremenită, uitându-se la el cu o privire sălbatică. Se opri în fața ei. O expresie plină de durere și suferință se răsfrângea pe chipul ei. Își împreună mâinile a deznădejde. Un zâmbet hâd, pierdut se ivi pe buzele lui. Stătu nemișcat o clipă, zâmbi din nou și o luă iar în sus pe scări, spre secție.

Ilia Petrovici se așezase și răsfoia niște hârtii. În fața lui stătea în picioare mujicul care îl îmbrâncise adineauri pe scară pe Raskolnikov.

— Aaa! Tot dumneavoastră! Ați uitat ceva? Dar ce-i cu dumneavoastră?

Raskolnikov, cu buzele albite, cu o privire fixă, se apropie încet de el, ajunse în dreptul mesei lui, se sprijini cu o mână de ea și vru să spună ceva, dar nu izbuti; se auziră doar niște sunete nearticulate.

— Vă e rău, uitați un scaun! Pofțiți, așezați-vă, stați jos! Apă!

Raskolnikov se lăsă pe scaun, dar fără să-și ia ochii de pe chipul neplăcut surprins al lui Ilia Petrovici. Preț de vreun minut se uitară amândoi unul la altul, așteptând. Cineva aduse apă.

— Eu..., începu Raskolnikov.

— Beți puțină apă.

Raskolnikov dădu deoparte apa cu mâna și, încet, sacadat, dar deslușit, spuse:

— Eu le-am omorât atunci pe bătrâna văduvă și pe sora ei Lizaveta și le-am jefuit.

Ilia Petrovici deschise gura. Năvăliră din toate părțile. Raskolnikov își repetă depoziția.

EPILOG

~ I ~

Siberia. Pe malul unui fluviu larg și pustiu se află unul dintre centrele administrative ale Rusiei; în oraș se găsește o fortăreață, iar în fortăreață – o închisoare. În această închisoare se află, deja de nouă luni, Rodion Raskolnikov, condamnat la muncă silnică cu deportare de gradul doi. Din ziua crimei sale a trecut aproape un an și jumătate.

Procesul lui a decurs fără mari dificultăți. Criminalul și-a susținut ferm, clar și precis depoziția, fără să încurce circumstanțele, fără să le atenueze în folosul său, fără să deformeze faptele, fără să uite nici cel mai mic amănunt. A relatat punct cu punct întreaga desfășurare a crimei: a lămurit misterul amanetului, bucata de lemn cu plăcuță de metal găsită în mâna bătrânei ucise; a povestit în amănunt cum a luat cheile de la bătrână, a descris cheile, cufărul și ce se afla în el; a enumerat chiar câteva articole de îmbrăcăminte care se găseau acolo; a explicat enigma uciderii Lizavetei; a povestit cum a venit și a bătut la ușă Koh, iar după el studentul, repetând tot ce vorbiseră cei doi; cum el, criminalul, a alergat apoi pe scară și i-a auzit zbierând pe Mikolka și pe Mitka; cum s-a ascuns în apartamentul gol și apoi s-a dus acasă, iar în încheiere a indicat pietroiul din curtea de pe bulevardul Voznesenski, sub care au fost găsite obiectele și punguța. Într-un cuvânt, cazul a fost lămurit. Anchetatorii și judecătorii au fost foarte surprinși, printre altele, de faptul că ascunsese punguța și obiectele sub o piatră și că nu se folosisese de ele și, mai ales, de faptul că nu numai că nu își amintea bine toate obiectele jefuite chiar de el, dar nici măcar nu știa câte erau. Faptul că nu deschisese niciodată punguța și că nu știa câți bani erau în ea le-a părut neverosimil (în punguță s-au găsit trei sute șaptesprezece ruble de argint și șaiszeci de copeici; stând atât de mult sub pietroiul acela, hârtiile de deasupra, cele mai mari, erau deteriorate de-a binelea). Le-a luat mult timp să afle de ce inculpatul minte doar în legătură cu această circumstanță, în timp ce pe toate celelalte le recunoaște de bunăvoie și tot ce spune e adevărat? În cele din urmă, unii (mai ales psihologii) au admis totuși posibilitatea ca el să nu se fi uitat într-adevăr în punguță și de-aceia să nu fi știut ce era în ea când a băgat-o sub piatră, de unde au tras concluzia că și crima ca atare nu putea să se petreacă decât în

condițiile unei stări trecătoare de nebunie, cum s-ar spune, în condițiile patologice ale ideii fixe de omor și de jaf, fără nici un alt scop sau calcul al vreunui folos. Tocmai atunci apăruse și o nouă teorie la modă, aceea a alienării mintale, care este aplicată atât de des în vremea noastră în cazul unor criminali. S-au mai adăugat și relatările amănunțite ale unor martori și ale doctorului Zosimov, ale unor foști colegi, ale gazdei și ale slujnicei despre trecutele stări de ipohondrie ale lui Raskolnikov. Toate acestea au contribuit foarte mult la concluzia la care s-a ajuns, și anume că Raskolnikov nu avea nimic dintr-un criminal sau un tâlhar obișnuit și că în cazul lui era vorba despre cu totul altceva. Spre marea nemulțumire a celor care susținuseră acest punct de vedere, criminalul aproape că nici nu a încercat să se apere când i s-au pus întrebările finale: ce anume a putut să îl împingă la asasinat și ce l-a îndemnat să comită jaful; a răspuns foarte clar, cu cea mai brutală sinceritate, că toate acestea au avut drept cauză situația lui mizeră, sărăcia și neajutorarea, cât și dorința de a-și asigura primii pași în carieră cu ajutorul celor pe puțin trei mii de ruble pe care spera să le găsească la femeia pe care o omorâse. Că l-a împins la crimă și firea lui lașă, nesocotită și, pe deasupra, înrăită de lipsuri și eșecuri. Când a fost întrebat ce anume l-a hotărât să se predea, a răspuns deschis că a făcut-o dintr-o sinceră căință. Toate astea erau spuse cam prea direct...

Sentița a fost totuși mai blândă decât ar fi fost de așteptat în cazul acestei crime, iar asta poate tocmai pentru că criminalul nu numai că nu a încercat să se apere, dar chiar a dat impresia că voia să se învinovățească și mai mult. S-au luat în considerare toate împrejurările ciudate și cu totul aparte. Nu au fost puse deloc la îndoială starea sănătății criminalului și sărăcia în care trăise până la săvârșirea crimei. Faptul că nu s-a folosit de roadele jafului a fost pus pe seama căinței care se trezise în el și a tulburării facultăților sale mintale în momentul săvârșirii crimei. Uciderea întâmplătoare a Lizavetei a servit și ea drept argument în sprijinul ultimei ipoteze: omul comite două crime, dar în același timp uită că ușa e deschisă! În fine, faptul că a venit de bunăvoie să se predea, chiar în momentul când cazul se încurcase de tot în urma depoziției mincinoase a unui fanatic cu mintea rătăcită de spaimă (Nikolai) și, mai mult, când adevăratul criminal nu numai că nu era amenințat de dovezi clare, dar aproape că nu existau nici măcar bănuieli (Porfiri Petrovici își ținuse întru totul cuvântul), toate acestea au făcut ca până la urmă soarta acuzatului să fie mai blândă.

În afară de asta, au ieșit la iveală, cu totul pe neașteptate, și alte fapte care au pledat mult în favoarea sa. Fostul student Razumihin a dezgropat cine știe de pe unde unele date și a prezentat dovezi că criminalul Raskolnikov, pe când era la universitate, ajutase din ultimele resurse pe care le mai avea un coleg sărac și bolnav de tuberculoză, întreținându-l aproape o jumătate de an, iar când acela a murit, s-a dus la tatăl lui bătrân și neputincios, care mai trăia încă (și pe care fostul coleg îl întreținuse și îl hrănise muncind încă de când avea numai vreo treisprezece ani), l-a ajutat să intre în cele din urmă într-un

spital și, când a murit, l-a înmormântat. Toate aceste lucruri au influențat oarecum favorabil hotărârea privind soarta lui Raskolnikov. Chiar fosta gazdă a lui Raskolnikov, văduva Zarnițâna, mama logodnicei sale moarte, a depus mărturie că, pe vremea când locuiau în cealaltă casă, pe Piatî Uglov, într-o noapte, când a avut loc un incendiu, Raskolnikov a scos dintr-un apartament care era deja în flăcări doi copii mici, alegându-se cu arsuri destul de grave. Acest fapt a fost cercetat riguros și confirmat de mai mulți martori. Pe scurt, procesul s-a încheiat cu o condamnare la muncă silnică de gradul doi timp de numai opt ani, date fiind predarea lui de bunăvoie și unele circumstanțe atenuante.

Încă la începutul procesului, mama lui Raskolnikov s-a îmbolnăvit. Dunia și Razumihin au găsit o posibilitate de-a o scoate din Petersburg pe toată durata acestuia. Razumihin a ales un orașel aflat aproape de Petersburg și cu legătură la calea ferată, în așa fel încât să poată urmări pas cu pas mersul procesului și, în același timp, să o poată vedea cât mai des pe Avdotia Romanovna. Boala Pulheriei Alexandrovna era foarte ciudată, o boală de nervi însoțită de un fel de demență, dacă nu totală, cel puțin parțială. Întorcându-se de la ultima întâlnire cu fratele ei, Dunia o găsisese într-o stare gravă, cu febră și delirând. În aceeași seară, s-a înțeles cu Razumihin ce să-i răspundă la întrebările despre fiul ei și chiar au născocit amândoi o întreagă poveste despre plecarea lui Raskolnikov undeva departe, la marginea Rusiei, cu o misiune particulară care avea să-i aducă în sfârșit bani și faimă. Spre mirarea lor însă, nici atunci și nici după aceea, Pulheria Alexandrovna nu i-a întrebat nimic despre acest lucru. Dimpotrivă, scornise ea însăși o întreagă istorie despre plecarea fiului ei; povestea printre lacrimi cum venise să-și ia rămas-bun; în același timp, dădea de înțeles prin aluzii că ea era singura care știa multe lucruri foarte importante și misterioase și că Rodea avea o groază de dușmani puternici, așa încât fusese nevoit să se ascundă. Cât despre viitorul carierei lui, ea îl vedea ca fiind sigur și strălucit, după ce vor fi trecut unele împrejurări potrivnice; îl asigura pe Razumihin că fiul ei va ajunge cu timpul chiar om de stat, lucru dovedit de articolele lui și de strălucitul lui talent literar. Articolul cu pricina îl citea la nesfârșit, uneori chiar cu voce tare, ca nu cumva să adoarmă citindu-l, și cu toate astea aproape nici nu întreba unde anume se afla în acel moment Rodea, deși vedea bine că se fereau să vorbească despre asta cu ea, fapt care i-ar fi putut trezi bănuielile. În cele din urmă începură să se teamă de ciudata tăcere păstrată de Pulheria Alexandrovna în legătură cu anumite lucruri. De pildă, nu se plângea de lipsa scrisorilor de la el, cu toate că odinioară, în orașelul ei, nu trăia decât cu speranța unei scrisori de la iubitul ei Rodea, așteptând-o să vină cât mai repede. Lucrul acesta din urmă era deja mult prea inexplicabil și o neliniștea cumplit pe Dunia, care începu să-și închipuie că mama sa presimțea poate ceva îngrozitor pentru soarta fiului ei și se temea să întrebe ca să nu afle ceva și mai îngrozitor. În orice caz, Dunia vedea clar că Pulheria Alexandrovna nu mai era în toate mințile.

De vreo două ori se întâmplă însă ca ea însăși să aducă vorba despre el în așa fel, încât a fost cu neputință să i se răspundă fără să i se pomenească nimic despre locul unde se găsea acum Rodea; când însă răspunsurile se dovedeau, dată fiind situația, nesatisfăcătoare și îndoielnice, ea devenea brusc groaznic de tristă, posomorâtă și tăcută și rămânea așa destul de mult. În cele din urmă, Dunia își dădu seama că nu era ușor să minți și să inventezi și ajunsese la concluzia definitivă că era mai bine să treacă sub tăcere anumite lucruri; devenea însă tot mai clar, aproape evident, că biata ei mamă bănuia ceva îngrozitor. Dunia își aminti, printre altele, ce îi spusese fratele ei, și anume că mama o auzise delirând în noaptea dinaintea zilei fatale, după scena dintre ea și Svidrigailov. Nu cumva auzise ceva atunci? Uneori, după câteva zile și chiar săptămâni de tăcere sumbră și ursuză și de lacrimi mute, bolnava era cuprinsă de un fel de însuflețire isterică și începea deodată să vorbească tare, aproape fără oprire, despre fiul ei, despre speranțele ei, despre viitor... Fanteziile ei erau uneori foarte stranii. Ei căutau să o aline, îi țineau isonul (poate că își dădea seama că-i țineau isonul și că nu făceau decât să o aline), dar ea continua să vorbească...

La cinci luni după mărturisirea vinei s-a pronunțat sentința. De îndată ce a fost posibil, Razumihin s-a dus la închisoare să-l vadă pe Raskolnikov. La fel și Sonia. În cele din urmă, a venit și momentul despărțirii; Dunia i-a jurat fratelui ei că despărțirea nu va fi pentru totdeauna, Razumihin la fel. În mintea tânără și înflăcărată a lui Razumihin prinsese rădăcini un plan: ca în următorii trei-patru ani să își facă o situație materială mulțumitoare, să pună ceva deoparte, cât de cât, și să se mute în Siberia, unde pământul este bogat în toate privințele, iar oameni muncitori și capital nu prea sunt; să se stabilească în orașul unde avea să fie Rodea și... să înceapă împreună o viață nouă. La despărțire au plâns cu toții. În ultimele zile, Raskolnikov a fost foarte îngândurat, a întrebat întruna de mama lui și și-a făcut tot timpul griji pentru ea. Gândul la ea îl chinuia, ceea ce a neliniștit-o pe Dunia. Aflând despre starea mamei lor, s-a posomorât de tot. Cu Sonia a fost tot timpul, nu se știe de ce, foarte tăcut. Având banii lăsați de Svidrigailov, Sonia începuse să se pregătească de mult să plece în urma lotului de deținuți cu care avea să fie trimis el. Nici ea, nici Raskolnikov n-au pomenit nimic despre asta; amândoi știau însă că așa va fi. Luându-și definitiv rămas-bun, Raskolnikov a zâmbit ciudat la asigurările înflăcărate din partea surorii lui și a lui Razumihin cu privire la viitorul lor fericit după ieșirea lui de la ocnă și a prezis că boala mamei lor avea să ia curând sfârșit în chip nefericit. În cele din urmă, el și Sonia au plecat.

Două luni mai târziu, Dunecika s-a măritat cu Razumihin. A fost o nuntă tristă și fără zarvă. Printre invitați se aflau Porfiri Petrovici și Zosimov. În tot timpul din urmă, Razumihin avea aerul unui om ferm hotărât. Dunia credea orbește că avea să își realizeze toate planurile și nici nu se putea să nu creadă; omul acesta dovedea o voință de fier. S-a reînscris la universitate, pentru a-și termina studiile. Amândoi și-au făcut imediat planuri de viitor; se gândeau

serios ca peste cinci ani să se mute într-adevăr în Siberia. Până atunci își puneau nădejdea în Sonia...

Pulheria Alexandrovna a binecuvântat cu bucurie căsătoria fiicei ei cu Razumihin; după nuntă a devenit însă tot mai tristă și mai îngrijorată. Ca să-i facă plăcere, Razumihin i-a povestit, printre altele, despre purtarea lui Rodea față de studentul acela sărac și de tatăl lui decrepit și despre cum Rodea suferise arsuri și chiar zăcuse la pat după ce salvase de la moarte, cu un an înainte, doi copilași. Aceste povești au adus-o pe Pulheria Alexandrovna, a cărei minte era deja tulburată, într-o stare vecină cu frenezia. A început să vorbească întruna despre asta și să le împărtășească și oamenilor de pe stradă (deși era însoțită întotdeauna de Dunia). În vehiculele de transport și prin prăvălii, cum prindea pe cineva s-o asculte, aducea vorba despre fiul ei, despre articolul lui, despre cum l-a ajutat el pe student, cum a suferit arsuri în incendiu etc. Dunecika nici nu mai știa cum s-o oprească. Pe lângă pericolul pe care îl prezenta starea aceea maladivă de exaltare pentru bolnavă, o mai speria și faptul că cineva putea să lege din întâmplare numele de Raskolnikov de fostul proces penal și să înceapă să vorbească despre asta. Pulheria Alexandrovna aflase chiar și adresa mamei celor doi copilași salvați din incendiu și ținea morțiș să se ducă acolo. În cele din urmă, neliniștea ei ajunse la culme. Uneori izbucnea brusc în plâns; cădea des la pat cu febră și delira. Odată, într-o dimineață, anunță pur și simplu că, după socotelile ei, Rodea trebuia să se întoarcă curând, că ea își amintea cum, luându-și rămas-bun de la ea, i-a spus chiar el că trebuie să-l aștepte peste nouă luni. A început să deretice tot timpul prin casă și să se pregătească să-l întâmpine, să pună la punct odaia pe care i-o destinase (adică a ei), să curețe mobila, să spele, să pună perdele noi etc. Dunia s-a alarmat, dar n-a spus nimic și chiar a ajutat-o să aranjeze odaia în vederea sosirii fratelui ei. După o zi agitată, în care s-a lăsat în voia închipuirilor celor mai fanteziste, a visurilor și lacrimilor de bucurie, noaptea i-a fost rău, iar de dimineață avea deja febră și delira. Diagnosticul a fost aprindere la plămâni. Două săptămâni mai târziu a murit. În timpul delirului i-au scăpat cuvinte care puteau duce la concluzia că bănuia mult mai multe decât s-ar fi putut crede despre cumplita soartă a fiului ei.

Raskolnikov nu a știut multă vreme despre moartea mamei sale, deși a avut posibilitatea să corespundeze cu familia de cum a sosit în Siberia. Acest lucru s-a împlinit prin intermediul Soniei, care scria cu regularitate la Petersburg în fiecare lună, pe numele lui Razumihin, și primea cu regularitate răspuns în fiecare lună. Scrisorile Soniei li s-au părut la început cam seci și nesatisfăcătoare Duniei și lui Razumihin; după aceea au ajuns însă la concluzia că nici n-ar fi putut scrie mai bine, pentru că din ele își făceau până la urmă cea mai completă și mai exactă imagine despre soarta nefericitului lor frate. Scrisorile Soniei nu relatau decât lucrurile cele mai obișnuite, conținând cea mai simplă și mai clară descriere a felului în care se scurgea viața de ocaș a lui Raskolnikov. Nu vorbea deloc despre propriile speranțe, gânduri de viitor sau sentimente. În loc să încerce să explice starea lui sufletească și, în general,

tot ceea ce însemna viața lui lăuntrică, se mărginea numai la fapte, adică le comunica propriile lui cuvinte, știri amănunțite despre starea sănătății lui, ce a dorit în cutare moment când s-au văzut, ce a rugat-o, ce însărcinări i-a dat etc. Toate acestea erau relatate foarte amănunțit. Până la urmă, chipul nefericitului frate se contura de la sine, apărea cu precizie și claritate; nu putea fi vorba de greșeli, pentru că totul se rezuma la fapte reale.

Nu erau însă prea multe lucruri îmbucurătoare pentru Dunia și pentru soțul ei în aceste știri, mai ales la început. Sonia le scria întruna că era tot timpul posomorât, că nu avea chef de vorbă și că aproape nu îl interesau veștile pe care i le dădea ea din scrisorile pe care le primea; că o mai întreba uneori despre mama lui; iar când ea, văzând că e gata să ghicească adevărul, i-a spus până la urmă despre moartea ei, nici măcar această știre nu i-a făcut, spre uimirea ei, o impresie prea mare, cel puțin așa i se păruse ei din câte putuse să vadă. Între altele, ea le scria că, deși părea atât de adâncit în el însuși și rupt de toate, accepta foarte simplu și deschis noua sa viață; că își înțelegea limpede situația, nu se aștepta la nimic mai bun în viitorul apropiat, nu nutrea nici un fel de speranțe neîntemeiate (cum se întâmplă în situații ca a lui) și că nu îl mira aproape nimic din ceea ce îl înconjura, cu toate că era atât de diferit de tot ce fusese înainte. Despre sănătatea lui spunea că este mulțumitoare; că se duce la muncă, nu se dă înapoi, dar nici nu arată cine știe ce mare râvnă; că nu-i pasă aproape deloc ce i se dă să mănânce, dar că, în afara zilelor de duminică și a sărbătorilor, mâncarea e atât de proastă, încât în cele din urmă a primit cu dragă inimă de la ea, de la Sonia, niște bani, ca să aibă zilnic de un ceai; în toate celelalte privințe a rugat-o să nu își facă griji, asigurând-o că nu-i place să se ocupe cineva de el. Mai apoi, Sonia le-a comunicat că la închisoare stătea într-o cameră comună cu toți ceilalți, că ea nu a văzut interiorul închisorii, dar deduce că locul trebuie să fie înghesuit, urât și nesănătos; că el doarme pe un prici pe care și-a așternut o pătură de păslă; încolo, nu vrea nici o îmbunătățire. Dar că asprimea și sărăcia traiului pe care îl duce nu sunt câtuși de puțin urmarea vreunui plan ori a vreunei intenții, ci pur și simplu a lipsei de grijă și a nepăsării față de soarta sa. Sonia mărturisea sincer că, mai ales la început, vizitele ei nu numai că nu îl interesau, ci chiar îl iritau, că nu-i făcea deloc plăcere să stea de vorbă și că era chiar grosolan cu ea, dar că mai pe urmă acestea au devenit pentru el o obișnuință, dacă nu chiar o necesitate, așa încât i-a dus chiar dorul în scurtul răstimp cât a fost bolnavă și n-a putut să se ducă la el. În zilele de sărbătoare se văd la poarta închisorii ori la corpul de gardă, unde e chemat la cererea ei pentru câteva minute; în zilele de lucru se văd acolo unde muncește el, se duce ea pe acolo, ori pe la ateliere, ori pe la fabricile de cărămidă, ori pe la depozitele de pe malul Irtâșului. Despre ea, Sonia îi înștiința că reușise să-și facă în oraș câteva cunoștințe și să-și găsească chiar protectori; că face croitorie și, cum în oraș nu exista nici o modistă, era apreciată în multe case; nu a pomenit însă nimic despre faptul că datorită ei se bucura și Raskolnikov de protecție din partea conducerii, că i se dădeau munci mai ușoare și altele. Apoi a sosit știrea (Dunia observase deja o

oarecare neliniște și îngrijorare în ultimele ei scrisori) că el se ține departe de toți și că la închisoare nu era iubit; că tace zile întregi și este cumplit de palid. Brusc, în ultima scrisoare, Sonia le-a comunicat că el s-a îmbolnăvit foarte grav și a fost dus la spital, în salonul pentru deținuți...

~ II ~

Era bolnav încă de mult; dar nu grozăviile vieții la ocnă, nici munca, nici mâncarea, nici capul ras, nici zdrențele în care umbla nu îl doborâseră. O, puțin îi păsa lui de toate aceste chinuri și suferințe! Dimpotrivă, era chiar bucuros să muncească: cel puțin, după munca fizică istovitoare avea asigurate câteva ceasuri de somn liniștit. Și ce însemna mâncarea pentru el – ciorbele alea chioare cu gândaci? În viața lui de student, de multe ori nu avusese nici atât. Hainele îi erau călduroase și potrivite pentru viața pe care o ducea. Fiarele de ocnaș aproape că nici nu le mai simțea. Să se rușineze că era tuns pilug și avea surtuc vărgat? Față de cine? Față de Sonia? Sonia se temea de el, față de ea să se rușineze?

Atunci? Îi era totuși rușine și față de Sonia, drept care o chinuia, purtându-se disprețuitor și grosolan cu ea. Dar nu pentru că era ras în cap și purta cătușe îi era rușine, ci pentru că fusese grozav de rănit în mândria lui: se îmbolnăvisese din pricina mândriei rănite. O, ce fericit ar fi fost dacă ar fi putut să se învinuiască singur! Ar fi suportat tot, chiar și rușinea și ocară. Dar se judecase aspru și conștiința lui înrăită nu găsisese nici o vină teribilă în trecutul lui, în afară de un simplu eșec, care i se poate întâmpla oricui. Tocmai de asta îi era rușine, să vadă că el, Raskolnikov, era pierdut pentru totdeauna, fără noimă și fără speranță, înfrânt de soarta oarbă, și că era nevoit să se smerească și să se supună „absurdității” acestei sentințe, dacă voia, cât de cât, să se liniștească.

O neliniște fără motiv și fără rost în prezent și un sacrificiu de sine zadarnic și neconținut în viitor – iată ce îl aștepta în viață. Și ce dacă peste opt ani avea să aibă numai treizeci și doi de ani și putea să ia viața de la capăt! Pentru ce să trăiască? Spre ce să țintească? Spre ce să năzuiască? Să trăiască doar de dragul de-a trăi? Când el era gata înainte să-și dea și de o mie de ori viața pentru o idee, pentru o speranță, chiar pentru o iluzie. Simplul fapt de-a trăi a fost întotdeauna prea puțin pentru el, și-a dorit întotdeauna mai mult. Poate numai datorită puterii dorințelor lui s-a socotit un om căruia îi este permis mai mult decât altora.

Măcar dacă soarta i-ar fi trimis căința, o căință fierbinte, care să-i zdrobească inima, să-i alunge somnul, o căință care să-l tortureze până la a-l face să se gândească la ștreang ori la o bulboană! O, ar fi fost o bucurie pentru el! Chinurile și lacrimile înseamnă și ele viață. Dar el nu se căia pentru crima lui.

Cel mult, putea să-l înfurie prostia lui, așa cum l-au înfuriat înainte faptele respingătoare și proteste care l-au dus la închisoare. Dar acum, când era deja la ocnă, în libertate, judeca și cerceta din nou toate faptele lui dinainte

și nu le mai găsea deloc atât de respingătoare și de prostești cum i se păruseră în momentul acela fatal.

„Prin ce, prin ce, se întreba în gând, a fost ideea mea mai proastă decât alte idei și teorii care roiesc și se ciocnesc una de alta prin lume de când este ea? Ajunge să privești lucrul ăsta dintr-un punct de vedere cu totul independent, cuprinzător și dezbărat de influențele locurilor comune și, cu siguranță, ideea mea n-o să mai pară deloc atât de... ciudată. O, negativistilor și înțelepților de cinci parale, de ce vă opriți la jumătatea drumului?”

Și ce face ca fapta mea să fie atât de respingătoare? își spunea el. Prin ce este ea o nelegiuire? Eu am conștiința împăcată. Da, am săvârșit o crimă penală, am încălcat litera legii și am vărsat sânge, bun, atunci luați-mi capul... și gata! Da, în cazul ăsta, mulți dintre binefăcătorii omenirii, nu dintre cei care au moștenit puterea, ci dintre cei care și-au luat-o singuri, ar fi trebuit executați de la primii pași. Dar oamenii aceia au fost în stare să meargă până la capăt, de aceea și au dreptate, în timp ce eu nu am fost, deci n-aveam dreptul să-mi permit acest pas.”

Singura privință în care își recunoștea crima era faptul că nu o suportase și se predase.

Îl mai chinuia și un alt gând: de ce nu se omorâse atunci? De ce stătuse atunci aplecat asupra apei și preferase să se predea singur? Oare este atât de puternică dorința de-a trăi și e atât de greu s-o învingi? Totuși Svidrigailov a învins-o, deși se temea de moarte...

Își punea mereu cu durere această întrebare și nu putea înțelege că până și atunci când stătea aplecat asupra apei presimțise poate în el și în convingerile lui o adâncă minciună. Nu înțelegea că presimțirea asta putea fi prevestirea unei viitoare cotituri în viața lui, a viitoarei lui renașteri, a unui nou fel de-a vedea viața.

Admitea mai degrabă că se supusese numai unui instinct orb, căruia nu i se putuse împotrivi și peste care nu fusese în stare să treacă de slab și netrebnic ce era. Se uita la tovarășii lui de ocnă și se mira: ce mult iubeau cu toții viața, ce mult o prețuiau! I se părea că tocmai la închisoare o iubeau și o prețuiau mai mult decât în libertate. Ce chinuri, ce suferințe cumplite nu au îndurat unii dintre ei, vagabonzii, de pildă! Să însemne atât de mult pentru ei o rază de soare, pădurea, izvorul rece din vreun desiș neștiut, găsit cu trei ani în urmă, la a cărui revedere vagabondul visează ca la revederea cu o ibovnică, îl vede în somn înconjurat de iarbă verde și cu o pasăre ciripind în tufiș? Privind în jur mai cu luare-aminte, descoperi exemple și mai inexplicabile.

La închisoare, în mediul de-acolo, firește, multe lucruri îi scăpau, dar nici nu voia să le vadă deloc. Parcă trăia cu privirea în pământ: îi era silă de toate, nu suporta să se uite. Cu timpul însă, multe îi treziră mirarea și, cumva fără voia lui, începu să observe lucruri pe care înainte nici nu le bănuia. Dar ce îl mira cel mai tare era prăpastia aceea îngrozitoare, de netrecut, care îl despărțea de toți oamenii aceia. Ai fi zis că nu erau din aceeași nație cu el. Se uitau unii la alții cu neîncredere și rea-voință. Știa care erau în general cauzele acestei

dezbinări și le înțelegea, dar până atunci nu admisesese niciodată că aceste cauze erau atât de profunde și de puternice. În închisoare erau și niște polonezi deportați pentru crime politice. Pentru ei, toți oamenii aceștia erau pur și simplu niște ignoranți și niște brute și îi disprețuiau, privindu-i de sus. Raskolnikov nu se putea uita însă la ei așa: își dădea seama că, în multe privințe, ignoranții aceia erau mult mai deștepți decât polonezii. Se aflau acolo și niște ruși care îi disprețuiau teribil pe oamenii aceia: un fost ofițer și doi seminariști; lui Raskolnikov îi era clar că și ei greșeau.

El însă nu era iubit, se fereau toți de el. Începuseră chiar să-l urască – de ce? Nu știa. Îl disprețuiau și îl batjocoreau, criminalii înrâiți râdeau de crima lui.

— Bre, boierule, îi spuneau, ce nevoie avuși să umbli cu toporul, că numai treabă boierească nu-i asta.

În săptămâna a doua din postul mare îi veni rândul la spovedanie, împreună cu toți cei din camera lui. Se duse la biserică să se roage cu ceilalți. Din ceva, n-a știut nici el din ce, s-a iscat o ceartă; au sărit toți la el, plini de înverșunare.

— Păgânule! Tu n-ai credință! îi strigau. Omorât ar trebui să fii!

Nu vorbise niciodată cu ei despre Dumnezeu și credință, dar voiau să-l omoare ca pe un ateu; nu răspunse nimic. Un ocnaș se năpusti la el turbat de furie; Raskolnikov așteptă calm și tăcut: nu i se mișcă o sprânceană, nu se clinti nimic pe fața lui. Un paznic reuși să se arunce la timp între el și ucigaș, altfel ar fi curs sânge.

Mai avea o întrebare care rămăsese fără răspuns: de ce o iubeau toți atât de mult pe Sonia? Ea nu se dădea bine pe lângă ei; o vedeau rar, uneori când erau scoși la muncă și venea și ea să-l vadă o clipă. Dar ei o știau toți, știau și că ea venise după el, știau cum trăia și unde locuia. Ea nu le dădea bani și nici nu le făcea vreun serviciu deosebit. Doar o dată, de Crăciun, a adus de pomană pentru toți: plăcinte și colaci. Dar, încetul cu încetul, între ei și Sonia s-au legat relații mai strânse: ea le scria scrisorile către rude și le punea la poștă. Rudele venite în oraș lăsau la ea, potrivit indicațiilor lor, lucruri și chiar bani pentru ei. Nevestele și ibovnicele lor o cunoșteau și se duceau pe la ea. Iar când ea venea la locul de muncă să-l vadă pe Raskolnikov ori întâlnea lotul de deținuți, toți își scoteau șepcile și o salutau: „Sofia Semionovna, măicuța noastră blândă care ne știi durerile!”, îi spuneau brutele acelea de ocnași arși cu fierul roșu acestei ființe micuțe și plăpânde. Ea zâmbea și le răspundea la salut și tuturor le făcea plăcere zâmbetul ei. Le era drag până și mersul ei, se întorceau să se uite după ea, s-o vadă mergând, și o lăudau; o lăudau chiar și pentru faptul că era atât de mică, orice era prilej de laudă. Se duceau la ea până și să-i tămăduiască.

El a stat în spital tot sfârșitul postului și în Săptămâna Mare. Aproape înzdrăvenit, își aminti visele avute cât zăcuse cu febră și în delir. I se năzărise că lumea întregă era condamnată să fie lovită de o molimă îngrozitoare, cum nu se mai văzuse și nu se mai auzise, venită în Europa din străfundurile Asiei. Trebuiau să piară cu toții, cu excepția câtorva aleși, foarte puțini. Apăruseră

niște trichine noi, niște ființe microscopice care pătrundeau în corpurile oamenilor. Dar ființele acestea erau niște spirite înzestrate cu inteligență și voință. Oamenii în al căror corp intrau deveneau pe loc posedați și nebuni. Dar niciodată, niciodată nu s-au considerat oamenii atât de inteligenți și de siguri că stăpânesc adevărul, cum se considerau cei atinși de boală. Niciodată nu s-au considerat mai siguri de sentințele lor, de concluziile lor științifice, de convingerile lor morale și de credințele lor. Așezări întregi, orașe întregi și popoare întregi se molipseau și înnebuneau. Erau cu toții agitați și nu se mai înțelegea nimeni cu nimeni, fiecare se credea singurul deținător al adevărului, nu suporta să-i vadă pe alții, se bătea cu pumnul în piept, plângea și își frângea mâinile. Nu știau pe cine și cum să pedepsească, nu puteau să aprecieze ce e bine și ce e rău. Nu știau pe cine să învinuiască și cui să îi dea dreptate. Oamenii se omorau unii pe alții, cuprinși de o furie fără noimă. Se strângeau laolaltă în armate, dar de cum porneau în campanie, armatele începeau deodată să se destrame, rândurile se rupeau, oștenii se aruncau unii asupra altora, se împungeau și se tăiau, se sfârtecau și se mâncau unii pe alții. În orașe răsuna tot timpul alarma: erau chemați toți, dar cine și pentru ce cheamă nu știa nimeni și erau cu toții alarmați. Lăsau baltă meșteșugurile cele mai obișnuite, fiindcă fiecare avea de propus, de îndreptat, și nu puteau ajunge la o părere comună; nu se mai lucra pământul. Pe ici-colo oamenii se strângeau în cete, se înțelegeau într-o privință sau alta, se jurau să nu se despartă, dar în aceeași clipă începeau să facă cu totul altceva decât propuseseră chiar ei, să se învinuiască unul pe altul, să se încaiere și să se omoare. Izbucniră incendii, începu foametea. Pierea totul, oameni și lucruri. Molima creștea și se întindea tot mai mult. Din întreaga lume nu s-au putut salva decât câțiva oameni, aceștia erau aleșii, oameni curați, meniți să fie începutul unei noi omeniri și al unei noi vieți, să înnoiască și să curețe pământul, dar nimeni nu i-a văzut pe acești oameni, nicăieri, nimeni nu le-a auzit glasul și cuvântul.

Raskolnikov era chinuit de gândul că delirul acela absurd se regăsea atât de trist și de obsedant în amintirile lui, că senzația lăsată de aceste vise enervante nu mai trecea. Era deja a doua săptămână după Paște; zilele erau senine și calde, zile de primăvară; în salonul deținuților se deschiseră ferestrele cu gratii, pe sub care se plimba santinela. Cât a durat boala lui, Sonia nu l-a putut vizita în salon decât de două ori și de fiecare dată a avut nevoie de permisiune, lucru greu de obținut. Venea însă des în curtea spitalului, sub ferestre, mai ales pe înserat, uneori numai ca să stea un minut acolo și să se uite măcar de departe la geamurile salonului. Odată, pe înserat, Raskolnikov, care se înzdrăvenise aproape de tot, a adormit; trezindu-se, s-a dus într-o doară la fereastră și deodată a văzut-o în depărtare, la poarta spitalului, pe Sonia. Stătea acolo și parcă aștepta ceva. În clipa aceea simți un junghi în inimă; tresări și se depărtă cât putu de repede de fereastră. A doua zi Sonia nu veni și nici în ziua următoare; își dădu seama că o aștepta îngrijorat. Îi dădură în sfârșit drumul din spital. Când ajunse la închisoare, află de la deținuți că Sofia Semionovna e bolnavă în casă și nu iese deloc.

Grozav de îngrijorat, trimise după vești. Află în scurt timp că nu era ceva grav. Auzind că el îi ducea dorul și își făcea griji pentru ea, Sonia îi trimise un bilețel scris cu creionul, prin care îi dădea de veste că îi era mult mai bine, că avea doar un simplu guturai și că avea să vină curând, foarte curând, să-l vadă la lucru. În timp ce citea bilețelul, inima lui începu să bată tare, dureros.

Era iar o zi senină și caldă. Dis-de-dimineață, pe la ora șase, plecă la muncă pe malul râului, unde, într-un șopron, fusese construit un cuptor pentru arderea alabastrului pisat de ocași. Fuseseră trimiși acolo doar trei deținuți. Unul dintre ei plecă însoțit de gardian la fortăreață după niște scule; al doilea se apucă să pregătească lemnele și să le așeze în cuptor. Raskolnikov ieși din șopron chiar pe malul râului, se așază pe buștenii stivuiți alături și începu să privească râul larg și pustiu. Din înaltul malului se vedea căscându-se o prăpastie mare. Din depărtare, de pe malul celălalt, venea, abia auzit, un zvon de cântec. Acolo, în stepa de necuprins scaldată în soare, abia-abia se deslușeau, ca niște puncte negre, iurte de nomazi. Acolo era libertate și trăiau alți oameni, prin nimic asemănători cu cei de-aici, acolo părea să se fi oprit și timpul, ca și cum veacul lui Avraam, cu turmele lui, n-ar fi trecut. Raskolnikov stătea nemișcat și se uita pierdut în contemplare; nu se gândea la nimic, dar era tulburat și chinuit de tristețea unui dor.

Deodată o văzu lângă el pe Sonia. Se apropiase aproape pe nesimțite și se așezase alături. Era încă devreme de tot, frigul dimineții nu se înmuiase încă. Sonia avea pe ea o pelerină veche, prăpădită și șalul verde. Chipul ei purta încă semnele bolii, era slăbit, palid, tras. Ea îi zâmbi cu dragoste și cu bucurie, dar îi întinse, ca de obicei, mâna cu sfială.

Întotdeauna îi întindea mâna cu sfială, uneori nici nu-i dădea mâna, temându-se parcă să n-o respingă. El părea să-i ia întotdeauna mâna în silă, o întâmpina cu ciudă parcă, uneori tăcea cu încăpățănare tot timpul vizitei. Pe ea o apuca teama și pleca adânc întristată. Dar acum mâinile lor nu se despărțiră; el îi aruncă în treacăt o privire, nu spuse nimic și își plecă ochii. Erau singuri, nu îi vedea nimeni. Gardianul întorsese capul.

Deodată, n-ar fi știut să spună cum s-a întâmplat, parcă l-a luat ceva pe sus și l-a aruncat la picioarele ei. Plângea și îi îmbrățișa genunchii. În primul moment, ea se sperie îngrozitor și păli. Sări în picioare și, tremurând, se uita la el. Însă în clipa aceea înțelese tot. Ochii i se luminară de o fericire nespusă; înțelese, fără nici o umbră de îndoială, că el o iubea, o iubea nemărginit, și că sosise în sfârșit clipa...

Voiau să-și vorbească, dar nu puteau. Aveau lacrimi în ochi. Erau amândoi palizi și slabi, însă pe fețele acelea bolnăvicioase și palide străluceau zorii unui viitor nou, ai renașterii la o viață nouă. Îi reînviase dragostea, inima unuia avea în ea nesfârșite izvoare de viață pentru inima celuilalt.

Hotărârea să aștepte și să rabde. Mai aveau încă șapte ani și până atunci – câtă suferință cumplită, câtă nemărginită fericire! Dar el înviase și știa asta, o simțea cu toată ființa lui renăscută, iar ea, ea oricum trăia numai prin el!

În seara aceleiași zile, după ce se încuiară ușile, Raskolnikov se întinse pe priciul lui și se gândi la ea. În ziua aceea i se păruse chiar că toți ocnașii care îl dușmăniseră se uitau deja altfel la el. Intrase chiar în vorbă cu ei și ei îi răspunseseră cu blândețe. Însă acum, când își aminti, se gândi că așa și trebuia să fie: doar acum trebuia să se schimbe totul, nu?

Se gândea la ea. Își aduse aminte cum o chinuse și îi sfâșiasse inima fără conținere; văzu înaintea ochilor fețișoara ei palidă, slăbuță, dar acum amintirile astea aproape că nu-l mai chinuiau: știa cu ce dragoste nesfârșită avea să-i răscumpere acum toate suferințele.

Și ce erau toate, toate aceste chinuri din trecut! Toate, chiar și crima lui, chiar și condamnarea și deportarea i se păreau acum, când era cuprins de elan, ceva străin și ciudat, ca și cum nu lui i s-ar fi întâmplat. De altminteri, în seara aceea nici nu era în stare să se gândească adânc, să se concentreze asupra unui singur lucru, și oricum n-ar fi ajuns la nici un fel de concluzii; nu făcea decât să simtă. Viața luase locul teoriei și în conștiința lui se născuse ceva nou.

Avea sub pernă Evanghelia. O luă mașinal. Cartea era a Soniei, era cea din care îi citise despre învierea lui Lazăr. Când venise la ocnă, se gândise că ea o să-l chinuie cu religia, că o să-i vorbească întruna de Evanghelie și o să-i bage cărți pe gât. Dar, spre marea lui mirare, ea nu i-a vorbit niciodată despre asta, nici măcar de Evanghelie nu i-a pomenit vreodată. El i-o ceruse chiar înainte să se îmbolnăvească și ea i-o adusese. Dar până atunci n-o deschisese.

Nu o deschise nici atunci, dar prin minte îi trecu un gând: „Mai pot oare acum să nu-i împărtășesc credința? Sentimentele, năzuințele cel puțin...”

Și ea a fost tulburată toată ziua, iar în noaptea aceea chiar a căzut din nou bolnavă. Dar era atât de fericită, încât aproape că o speria fericirea ei. Șapte ani, doar șapte ani! La începutul fericirii lor au fost clipe când erau gata amândoi să se gândească la acești șapte ani ca și cum ar fi fost vorba de șapte zile. El nici măcar nu știa că noua viață nu-i fusese dată degeaba, că răscumpărarea ei avea să fie scumpă, plătită cu un îndelung eroism...

Dar aici începe deja o nouă poveste, povestea reînnoirii treptate a unui om, istoria renașterii lui progresive, a trecerii pe nesimțite dintr-o lume în alta, a descoperirii unei realități noi, total necunoscute lui până atunci. Ar putea fi subiectul unei noi povestiri, dar povestea noastră de-acum s-a sfârșit.

SFÂRȘIT

1 Haină scurtă cu încrețituri.

2 Veche unitate de măsură pentru greutate, egală cu 12,8 grame, folosită în Rusia țaristă.

3 Podoabă capilară purtată de femeile măritate, asemănătoare cu o scufie, frumos brodată și împodobită.

4 Veche unitate de măsură pentru lungime, egală cu 4,4 centimetri, folosită în Rusia țaristă.

5 Mulțumesc (în germ., în orig.).

6 Locotenent (în armata țaristă).

7 Întreg, tot (în germ., în orig.).

8 Haina lui (în germ., în orig.).

9 Trebuie (în germ., în orig.).

10 O să public (în germ., în orig.).

11 Acasă, aici cu sensul de „închisoare” (în germ., în orig.).

12 Căciuliță tradițională.

13 Numele Razumihin vine de la verbul razumeti – „a înțelege”, în timp ce vrazumiti înseamnă „a cumiți”, „a băga cuiva mințile încap”.

14 Cinci colțuri.

15 De la cuvântul francez avenante, care înseamnă „plăcută”, „agreabilă”.

16 Destulă vorbă (în fr., în orig.).

17 Haine încrețite în talie.

18 Anton Grigorievici Rubinstein (1829-1894) – pianist și compozitor rus, fondatorul conservatorului din Sankt Petersburg.

19 Pateuri cu carne, pește sau varză.

20 Crăpați, câinilor, dacă nu sunteți mulțumiți (în fr., în orig.).

21 Nimic din ceea ce este omenesc (în lat., în orig.).

22 Război cinstit (în fr., în orig.).

23 Fac urât când beau (în fr., în orig.).

24 Ca să vă fiu pe plac (în fr., în orig.).

25 Slab (în germ., în orig.).

26 La șapte verste de Petersburg se afla la vremea aceea un azil de nebuni.

27 Fără fasoane (în fr., în orig.).

28 Așa se cere (în fr., în orig.).

29 Aluzie la înfrângerea suferită de armata rusă pe 20 septembrie 1854, în bătălia de pe râul Alma, în timpul Războiului Crimeii, și la retragerea acesteia în orașul Sevastopol.

30 Consiliul Aulic de Război (în germ., în orig.).

31 Karl Mack von Leiberich (1752-1828) – general austriac, comandantul forțelor care au capitulat în fața mării armate napoleoniene în Bătălia de la Ulm (1805).

32 Să facem distincție (în fr., în orig.).

33 Doamna sublocotenent (în poloneză, în orig.).

34 Tatăl meu din Berlin (în germ., în orig.).

35 Negru pe alb (în fr., în orig.).

36 Banii (în germ., în orig.).

37 Primar, burghez (în germ., în orig.).

38 Doamne milostive (în germ., în orig.).

39 Domnule lichea (în poloneză, în orig.).

- 40 Stai dreaptă (în fr., în orig.).
- 41 Cinci parale (în fr., în orig.).
- 42 Malborough pleacă la război (în fr., în orig.).
- 43 Malborough pleacă la război, / Nu se știe când o să se-ntoarcă (în fr., în orig.).
- 44 Cinci parale, cinci parale, / Ca să ne înjghebăm gospodăria (în fr., în orig.).
- 45 Tunică de uniformă a funcționarilor civili din Rusia țaristă.
- 46 Alunecați, alunecați, pas de basc (în fr., în orig.).
- 47 Tu ai diamante și perle (în germ., în orig.) – poezie de Heinrich Heine.
- 48 Ai ochi minunați/ Fetițo, ce mai vrei? (în germ., în orig.).
- 49 Primele versuri ale poeziei Un vis de Lermontov, traD. De Al. Philippide, Lermontov, Versuri, E. P. L., 1964, p. 289.
- 50 În zadar (în germ., în orig.).
- 51 Mâine-dimineată (în germ., în orig.).
- 52 Adept al unei secte care s-a despărțit de Biserica Ortodoxă rusă la mijlocul secolului XVII, rămânând fidelă așa-numitului „rit vechi”.
- 53 Sectă religioasă ai cărei membri rătăceau toată viața (numele sectei vine de la verbul begat – „a fugi”) și care nu se supuneau nici unei autorități lumesti.
- 54 Discurs funebru (în fr., în orig.).
- 55 Dragă prietene (în fr., în orig.).
- 56 Naturalețe și adevăr (în fr., în orig.).
- 57 Poftim, unde se ascundea virtutea (în fr., în orig.).
- 58 Adio, desfătarea mea (în fr., în orig.).
- 59 O teorie ca oricare alta (în fr., în orig.).
- 60 Țesătură din mătase fabricată în orașul Neapole.